

Anna Świątek

Dozór elektroniczny w polskim systemie prawa karnego

Dozór elektroniczny w polskim systemie prawa karnego

Anna Świątek

Dozór elektroniczny w polskim systemie prawa karnego

Rozprawa doktorska nagrodzona w ramach VI edycji Konkursu na najlepszą pracę dokorską i habilitacyjną w zakresie nauk prawnych, organizowanego przez Instytut Wymiaru Sprawiedliwości w Warszawie

RECENZENCI *prof. dr hab. Stanisław Hoc, Akademia Nauk Stosowanych w Bielsku-Białej*
dr hab. Marzena Toumi, prof. ASzWoj

REDAKCJA JĘZYKOWA I KOREKTA *Magdalena Czarnecka AT ONCE*
SKŁAD I ŁAMANIE *Wiaczesław Kryształ AT ONCE*
PROJEKT OKŁADKI *Marta Turska AT ONCE*
NA OKŁADCE *Robert Delaunay, La ville no. 2*

© Copyright by Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2025

ISBN 978-83-67149-87-7

WYDAWNICTWO INSTYTUTU WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI
ul. Krakowskie Przedmieście 25, 00-071 Warszawa
SEKRETARIAT tel.: (22) 630-94-53, e-mail: wydawnictwo@iws.gov.pl

DRUK, OPRAWA „Elpil”, ul. Artyleryjska 11, 08-110 Siedlce

*Pamięci mojego Taty,
który zawsze był dla mnie
ogromnym wsparciem
i inspiracją*

Spis treści

WYKAZ SKRÓTÓW	11

WSTĘP	17

ROZDZIAŁ 1

Ewolucja instytucji dozoru elektronicznego na świecie	23

1.1. Prekursorzy elektronicznego monitorowania przestępców	23
1.2. Elektroniczny monitoring w ujęciu wybranych aktów międzynarodowego prawa publicznego	28
1.3. Rozwiązania prawne dotyczące dozoru elektronicznego w wybranych krajach europejskich	44

ROZDZIAŁ 2

Ewolucja instytucji dozoru elektronicznego w Polsce	59

2.1. Areszt domowy w ustawodawstwie karnym okresu między- i powojennego	59
2.2. Pierwsze projekty ustaw o wdrożeniu dozoru elektronicznego do polskiego systemu prawa karnego w XXI wieku	67
2.3. Elektroniczny monitoring w świetle kluczowych reform prawa karnego	77
2.4. Wpływ nowelizacji z dnia 20 lutego 2015 roku oraz z dnia 11 marca 2016 roku na dotychczasowy kształt instytucji dozoru elektronicznego	98

2.5. Dozór elektroniczny a reformy prawa karnego po 2018 roku . . .	108
2.6. Nadzwyczajne rozwiązania prawne i ich wpływ na funkcjonowanie dozoru elektronicznego	125
2.7. Ilościowy obraz współczesnego dozoru	129

ROZDZIAŁ 3

Aksjologiczne atrybuty dozoru elektronicznego	139

3.1. Dozór elektroniczny jako sposób na zmniejszenie przeładnienia w polskich jednostkach penitencjarnych	139
3.2. Elementy prewencyjne dozoru elektronicznego	151
3.3. Dozór elektroniczny a międzynarodowe postulaty uzasadniające jego wdrożenie do polskiego systemu prawa karnego	187

ROZDZIAŁ 4

Dozór elektroniczny – rozważania wokół kluczowych problemów praktycznych	195

4.1. Charakter prawny dozoru elektronicznego z perspektywy semantyczno-systemowej	195
4.2. Przesłanki ogólne i szczególne warunkujące stosowanie elektronicznego monitoringu – zakres interpretacyjny oraz dyskusyjna precyzyjność obowiązujących unormowań . . .	211
4.3. Kontrowersje wokół technicznych aspektów funkcjonowania dozoru elektronicznego	231
4.4. Proceduralne przeszkody w funkcjonowaniu dozoru elektronicznego	245

ROZDZIAŁ 5

Dozór elektroniczny w polskim systemie prawa karnego – uwagi <i>de lege lata</i> i <i>de lege ferenda</i>	279

5.1. Rozważania wokół możliwości wykorzystania instytucji dozoru elektronicznego w postępowaniu przygotowawczym	279
5.2. Elektroniczny monitoring a postępowanie jurysdykcyjne	308
5.3. Propozycje zmian w funkcjonowaniu instytucji dozoru elektronicznego w postępowaniu wykonawczym	350

ZAKOŃCZENIE	373

BIBLIOGRAFIA	389

Literatura przedmiotu	389
Akty normatywne	403
Orzecznictwo	408
Inne źródła	411

SPIS TABEL	417

SPIS WYKRESÓW	418

SPIS ZDJĘĆ	419

Wykaz skrótów

Źródła prawa

Decyzja ramowa 2002/584 – decyzja ramowa z dnia 13 czerwca 2002 roku w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między Państwami Członkowskimi (2002/584/WSiSW)

EKPC – Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 roku (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284)

EKZT – Europejska konwencja o zapobieganiu torturom oraz niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, sporządzona w Strasburgu w dniu 26 listopada 1987 roku (Dz.U. z 1995 r. Nr 46, poz. 238)

k.c. – ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 roku – Kodeks cywilny (Dz.U. z 1964 r. Nr 16, poz. 93)

k.k. lub Kodeks karny – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks karny (Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553)

k.k.w. lub Kodeks karny wykonawczy – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 1997 r. Nr 90, poz. 557)

k.k.w.p. – Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 23 września 1944 roku – Kodeks Karny Wojska Polskiego (Dz.U. z 1944 r. Nr 6, poz. 27)

k.p.k. lub Kodeks postępowania karnego – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1997 r. Nr 89, poz. 555)

k.r.o. – ustawa z dnia 25 lutego 1964 roku – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 1964 r. Nr 9, poz. 59)

k.w. lub Kodeks wykroczeń – ustawa z dnia 20 maja 1971 roku – Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 1971 r. Nr 12, poz. 114)

Konkluzje Rady – Konkluzje Rady w sprawie środków będących alternatywą wobec pozbawienia wolności: wykorzystanie kar i środków alternatywnych w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych (Dz.Urz. UE C 422/9)

Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 roku, przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 roku, podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 roku (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483)

MPPOiP – Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 roku (Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167)

PDPC lub **Powszechna Deklaracja Praw Człowieka** – Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, przyjęta i proklamowana rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 217 A (III) w dniu 10 grudnia 1948 roku

r.a.d. – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 lutego 1928 roku o areszcie domowym (Dz.U. z 1928 r. Nr 26, poz. 228)

r.s.a.d. – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 10 marca 1928 roku w sprawie aresztu domowego (Dz.U. z 1928 r. Nr 27, poz. 26)

r.s.k.k.w. – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 roku w sprawie kodeksu karnego wojskowego (Dz.U. z 1928 r. Nr 36, poz. 328)

RegProkR. – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 kwietnia 2016 roku – Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (Dz.U. z 2016 r. poz. 508)

Rekomendacja CM/Rec (2010) 1 – Rekomendacja CM/Rec (2010) 1 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Probacyjnych

Rekomendacja CM/Rec (2014) 4 – Rekomendacja CM/Rec (2014) 4 Komitetu Ministrów do państw członkowskich o elektronicznym monitoringu

Rekomendacja Nr R (92) 16 – Rekomendacja Nr R (92) 16 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dotyczących sankcji i środków alternatywnych, przyjęta przez Komitet Ministrów 19 października 1992 roku podczas 482. spotkania zastępców ministrów

Rekomendacja Nr R (99) 22 – Rekomendacja Nr R (99) 22 dotycząca przeludnienia w więzieniach i wzrostu populacji więziennej

Rekomendacja Rec 2000 (22) – Rekomendacja Rec 2000 (22) Komitetu Ministrów dla państw członkowskich o usprawnieniu implementacji europejskich reguł dotyczących sankcji i środków alternatywnych, przyjęta przez Komitet Ministrów 29 listopada 2000 roku podczas 731. spotkania zastępców ministrów

- Rekomendacja 1257 (1995)** – Rekomendacja 1257 (1995) o warunkach pozbawienia wolności w państwach członkowskich Rady Europy
- Rekomendacja 1741 (2006)** – Rekomendacja 1741 (2006) Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy o społecznej reintegracji skazanych
- rozporządzenie z dnia 26 maja 2015 roku** – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 maja 2015 roku w sprawie określenia szczegółowych warunków technicznych i wymagań funkcjonalnych, jakie powinny spełniać środki techniczne służące do wykonywania dozoru elektronicznego, oraz sposobu funkcjonowania systemu komunikacyjno-monitorującego (Dz.U. z 2015 r. poz. 797)
- rozporządzenie z dnia 9 grudnia 2022 roku** – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 grudnia 2022 roku w sprawie sposobu oraz szczegółowych warunków wykonywania kar, środków karnych i środków zabezpieczających w systemie dozoru elektronicznego (Dz.U. z 2022 r. poz. 2684)
- tarcza antykryzysowa** – ustawa z dnia 31 marca 2020 roku o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2020 r. poz. 568)
- u.a.** – ustawa z dnia 7 grudnia 1989 roku o amnestii (Dz.U. z 1989 r. Nr 64, poz. 390)
- u.b.i.m.** – ustawa z dnia 20 marca 2009 roku o bezpieczeństwie imprez masowych (Dz.U. z 2009 r. Nr 62, poz. 504)
- u.c.** – ustawa z dnia 12 grudnia 2013 roku o cudzoziemcach (Dz.U. z 2013 r. poz. 1650)
- u.d.p.** – ustawa z dnia 27 stycznia 2022 roku o dokumentach paszportowych (Dz.U. z 2022 r. poz. 350)
- u.e.l.** – ustawa z dnia 24 września 2010 roku o ewidencji ludności (Dz.U. z 2010 r. Nr 217, poz. 1427)
- u.g.h.** – ustawa z dnia 19 listopada 2009 roku o grach hazardowych (Dz.U. z 2009 r. Nr 2001, poz. 1540)
- u.p.n.** – ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U. z 2005 r. Nr 179, poz. 1485)
- u.p.s.n.** – ustawa z dnia 26 października 1982 roku o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. z 1982 r. Nr 35, poz. 228)
- u.p.w.k.k.** – ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 roku – Przepisy wprowadzające Kodeks karny (Dz.U. z 1969 r. Nr 13, poz. 95)

- u.s.d.e., ustawa o SDE lub ustawa z 2007 roku** – ustawa z dnia 7 września 2007 roku o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz.U. z 2007 r. Nr 191, poz. 1366)
- u.s.w.** – ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 roku o Służbie Więziennej (Dz.U. z 2010 r. Nr 79, poz. 523)
- u.ś.p.b.b.p.** – ustawa z dnia 24 maja 2013 roku o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (Dz.U. z 2013 r. poz. 628)
- ustawa z czerwca 2019 roku** – ustawa z dnia 13 czerwca 2019 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw
- u.b.i.m. lub ustawa z dnia 20 marca 2009 roku** – ustawa z dnia 20 marca 2009 roku o bezpieczeństwie imprez masowych (Dz.U. z 2009 r. Nr 62, poz. 504)
- ustawa z dnia 21 maja 2010 roku** – ustawa z dnia 21 maja 2010 roku o zmianie ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz.U. z 2010 r. Nr 101, poz. 647)
- ustawa z dnia 31 sierpnia 2011 roku** – ustawa z dnia 31 sierpnia 2011 roku o zmianie ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2011 r. Nr 217, poz. 1280)
- ustawa z dnia 25 maja 2012 roku** – ustawa z dnia 25 maja 2012 roku o zmianie ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz.U. z 2012 r. poz. 692)
- ustawa z dnia 12 lipca 2013 roku** – ustawa z dnia 12 lipca 2013 roku o zmianie ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz.U. z 2013 r. poz. 915)
- ustawa z dnia 22 listopada 2013 roku** – ustawa z dnia 22 listopada 2013 roku o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (Dz.U. z 2014 r. poz. 24)
- ustawa z dnia 20 lutego 2015 roku, reforma prawa karnego z dnia 20 lutego 2015 roku lub nowelizacja z dnia 20 lutego 2015 roku** – ustawa z dnia 20 lutego 2015 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r. poz. 396)
- ustawa z dnia 11 marca 2016 roku lub nowelizacja z dnia 11 marca 2016 roku** – ustawa z dnia 11 marca 2016 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2016 r. poz. 428)

ustawa z dnia 12 kwietnia 2018 roku, reforma prawa karnego z dnia 12 kwietnia 2018 roku lub nowelizacja z dnia 12 kwietnia 2018 roku – ustawa z dnia 12 kwietnia 2018 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy i ustawy o Służbie Więziennej (Dz.U. z 2018 r. poz. 1010)

ustawa z dnia 7 lipca 2022 roku lub nowelizacja z dnia 7 lipca 2022 roku – ustawa z dnia 7 lipca 2022 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r. poz. 2600)

ustawa z dnia 5 sierpnia 2022 roku lub nowelizacja z dnia 5 sierpnia 2022 roku – ustawa z dnia 5 sierpnia 2022 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r. poz. 1855)

w.p.d. – dekret z dnia 26 czerwca 1945 roku – Wojskowe przepisy dyscyplinarne (Dz.U. z 1945 r. Nr 37, poz. 219)

Zasady Tokijskie – Wzorcowe reguły minimalne Narodów Zjednoczonych dotyczące środków o charakterze nieizolacyjnym (Zasady Tokijskie). Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 45/110 z dnia 14 grudnia 1990 roku

Inne

EKMP – elektroniczna kontrola miejsca pobytu

KOZZD – Krajowy Ośrodek Zapobiegania Zachowaniom Dys socjalnym

Wstęp

Dozór elektroniczny stanowi *novum* na gruncie polskiego ustawodawstwa karnego. Pomimo zaawansowanego postępu technologicznego stosowanie tej instytucji stało się możliwe dopiero w oparciu o ustawę z dnia 7 września 2007 roku o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego¹, która miała wejść w życie 1 lipca 2008 roku². Konieczność przygotowania oraz utworzenia odpowiedniego zaplecza technicznego wymusiła na ustawodawcy wydłużenie okresu *vacatio legis* aż do 1 września 2009 roku, przy czym potrzeba doskonalenia systemu skutkowała kolejnymi, wielokrotnymi nowelizacjami ustawy.

Kluczowe zmiany w modelu postrzegania instytucji dozoru elektronicznego, utożsamianego dotychczas z systemem wykonywania kary pozbawienia wolności, nastąpiły wskutek uchwalenia ustawy z dnia 20 lutego 2015 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw³, która weszła w życie z dniem 1 lipca 2015 roku. Dozór elektroniczny zaczął wówczas funkcjonować jako jedna z form wykonywania kary ograniczenia wolności, sposób realizacji wybranych środków karnych oraz swoisty rodzaj środka zabezpieczającego. Wbrew wcześniejszym obawom regulacja poświęcona

¹ Ustawa z dnia 7 września 2007 roku o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz.U. z 2007 r. Nr 191, poz. 1366), data wejścia w życie: 1 września 2009 roku, dalej: u.s.d.e., ustawa o SDE lub ustawa z 2007 roku.

² Poza niektórymi przepisami prawnymi obowiązującymi od daty ogłoszenia w Dzienniku Ustaw.

³ Ustawa z dnia 20 lutego 2015 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r. poz. 396), data wejścia w życie: 1 lipca 2015 roku, dalej: ustawa z dnia 20 lutego 2015 roku, reforma prawa karnego z dnia 20 lutego 2015 roku lub nowelizacja z dnia 20 lutego 2015 roku.

temu zagadnieniu zaczęła stanowić nieodłączną część ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks karny wykonawczy⁴. Ostatecznie ustawodawca wycofał się z przyjętego rozwiązania, czyniąc elektroniczny monitoring ponownie instrumentem bezpośrednio związanym z krótkoterminową karą pozbawienia wolności, co znalazło stosowne odzwierciedlenie w ustawie z dnia 11 marca 2016 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy⁵. Dalsza ewolucja omawianej instytucji nastąpiła w drodze kolejnych nowelizacji, do jakich doszło po 2018 roku.

Nie ulega wątpliwości, że dozór elektroniczny stosowany w ramach kary pozbawienia wolności jest rozwiązaniem mającym wiele zalet, wśród których można przykładowo wymienić: ograniczenie dostępu do podkultury więziennej i innych skazanych, możliwość świadczenia pracy bądź kontynuacji nauki, dążenie do samodzielnego utrzymania się oraz resocjalizacji w warunkach niezwykle zbliżonych do wolnościowych. Skorzystanie z dobrodziejstwa wskazanej instytucji nie wyłącza skazanego z życia zawodowego, rodzinnego czy społecznego.

Należy jednak podkreślić, że dynamiczny rozwój elektronicznego monitoringu, podyktowany liczbą przeprowadzanych reform prawa karnego, oraz wciąż pojawiające się projekty aktów normatywnych usprawiedliwiają tezę główną niniejszego opracowania, sprowadzającą się *de facto* do stwierdzenia, że charakter prawny oraz kształt omawianej instytucji w polskim systemie prawa karnego w dalszym ciągu może budzić zastrzeżenia oraz wymaga doprecyzowania. Wsparciu prezentowanej tezy służy krytyczna analiza przyjętych unormowań, która pozwala na wyeksponowanie problemów praktycznych dotyczących funkcjonowania dozoru elektronicznego w Polsce. Równie istotna jest ocena realizacji założeń ustawodawcy przez pryzmat obowiązujących regulacji prawnych czy też poszukiwanie obiektywnych możliwości rozwoju instytucji dozoru elektronicznego w polskim systemie prawa karnego oraz podjęcie rozważań *de lege ferenda* nie tylko w odniesieniu do postępowania wykonawczego, ale i pozostałych etapów postępowania karnego.

⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 1997 r. Nr 90, poz. 557), dalej: k.k.w. lub Kodeks karny wykonawczy.

⁵ Ustawa z dnia 11 marca 2016 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2016 r. poz. 428), data wejścia w życie: 15 kwietnia 2016 roku, dalej: ustawa z dnia 11 marca 2016 roku lub nowelizacja z dnia 11 marca 2016 roku.

Pogłębiona analiza problematyki związanej z elektronicznym monitoringiem zmusza do postawienia fundamentalnego pytania: Jakie miejsce powinien zajmować dozór elektroniczny w stale nowelizowanym polskim systemie prawa karnego? Istotne w tym względzie staje się ponadto określenie, w jakim kierunku powinna ewoluować niniejsza instytucja. Udzielenie odpowiedzi wydaje się możliwe wyłącznie po wnikliwym prześledzeniu procesu kształtowania się tej instytucji w polskim systemie prawa karnego. Poznanie okoliczności towarzyszących wprowadzeniu dozoru elektronicznego do ustawodawstwa karnego, decyzji determinujących jego prawny i instytucjonalny rozwój czy wreszcie wgląd w naukowy dyskurs toczący się w tym obszarze pozwalają na zidentyfikowanie trudności, które uniemożliwiły, jak dotąd, optymalne ukształtowanie rozwiązań prawnych.

Ujęty w ten sposób przedmiot badań umożliwia sformułowanie głównego celu publikacji, którym jest próba odpowiedzi na pytanie, co stanowi istotę dozoru elektronicznego. Czy kształt funkcjonujących obecnie rozwiązań prawnych jest właściwy, a tym samym – czy nie jest wymagana ich zmiana w toku ewentualnych dalszych prac legislacyjnych? Zagadnienia te wydają się na tyle istotne, że pozwalają ustalić perspektywy badanej instytucji i możliwe kierunki jej ewolucji w przeszłości.

Niniejsze opracowanie składa się z pięciu rozdziałów, podzielonych na mniejsze jednostki redakcyjne, i uwzględnia stan prawny w Polsce na grudzień 2024 roku.

Rozdział pierwszy pt. *Ewolucja instytucji dozoru elektronicznego na świecie* zawiera ogólne wprowadzenie do problematyki elektronicznego monitoringu poprzez ukazanie historycznego zarysu powstania tej instytucji ze szczególnym uwzględnieniem działalności jej prekursorów. W związku z coraz częstszym akcentowaniem poszanowania podstawowych praw osób skazanych oraz konieczności poszukiwania alternatywnych środków wobec kary pozbawienia wolności analizie poddano także wybrane akty międzynarodowego prawa publicznego, próbując przy tym ustalić, czy i w jakim stopniu nawiązują one do elektronicznego monitoringu. W celu dopełnienia poruszanych wątków współczesne zagadnienia prawne dotyczące omawianej instytucji rozszerzono o charakterystykę dozoru elektronicznego na tle rozwiązań istniejących w poszczególnych państwach europejskich.

W rozdziale drugim, *Ewolucja instytucji dozoru elektronicznego w Polsce*, przedstawiono pierwociny badanej instytucji w świetle ustawodawstwa karnego okresu między- i powojennego, jak również pierwsze projekty ustaw zmierzające do wdrożenia elektronicznego monitoringu do polskiego systemu prawa karnego oraz założenia kluczowych aktów normatywnych, takich jak chociażby ustawa o SDE. Zważywszy na dynamiczny rozwój dozoru elektronicznego w Polsce na przestrzeni zaledwie kilkunastu lat, nieodzwonne okazało się przybliżenie rozwiązań prawnych wprowadzonych na skutek późniejszych reform prawa karnego, tj. nie tylko z dnia 20 lutego 2015 roku czy 11 marca 2016 roku, ale i nowelizacji dokonanych po 2018 roku. Chodzi tu oczywiście o modyfikacje w zakresie funkcjonowania omawianej instytucji, które były rezultatem wejścia w życie ustawy z dnia 12 kwietnia 2018 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy i ustawy o Służbie Więziennej⁶, ustawy z dnia 31 marca 2020 roku o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw⁷ czy wreszcie ustawy z dnia 7 lipca 2022 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw⁸, a także ustawy z dnia 5 sierpnia 2022 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw⁹. W tej części publikacji uwzględniono też propozycje zmian ujęte w projekcie ustawy: z dnia 28 października 2024 roku o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz

⁶ Ustawa z dnia 12 kwietnia 2018 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy i ustawy o Służbie Więziennej (Dz.U. z 2018 r. poz. 1010), data wejścia w życie: 1 lipca 2018 roku; dalej: ustawa z dnia 12 kwietnia 2018 roku, reforma prawa karnego z dnia 12 kwietnia 2018 roku lub nowelizacja z dnia 12 kwietnia 2018 roku.

⁷ Ustawa z dnia 31 marca 2020 roku o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2020 r. poz. 568), data wejścia w życie: 31 marca 2020 roku; dalej: tarcza antykryzysowa.

⁸ Ustawa z dnia 7 lipca 2022 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r. poz. 2600); dalej: ustawa z dnia 7 lipca 2022 roku lub nowelizacja z dnia 7 lipca 2022 roku.

⁹ Ustawa z dnia 5 sierpnia 2022 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r. poz. 1855); dalej: ustawa z dnia 5 sierpnia 2022 roku lub nowelizacja z dnia 5 sierpnia 2022 roku.

niektórych innych ustaw¹⁰, z dnia 7 stycznia 2025 roku o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw¹¹, jak również z dnia 6 maja 2025 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw¹². Ponadto dokonano analizy ilościowej, ukazującej obraz współczesnego dozoru w oparciu o dane statystyczne udostępniane przez Biuro Dozoru Elektronicznego.

W rozdziale trzecim, zatytułowanym *Aksjologiczne atrybuty dozoru elektronicznego*, zaprezentowano zaś główne założenia, jakie towarzyszyły ustawodawcy w trakcie wdrażania dozoru elektronicznego do polskiego systemu prawa karnego.

Z kolei rozdział czwarty, pt. *Dozór elektroniczny – rozważania wokół kluczowych problemów praktycznych*, poświęcono nie tylko analizie przesłanek warunkujących stosowanie elektronicznego monitoringu, ale i innym wybranym przepisom prawnym, budzącym wątpliwości interpretacyjne w kontekście możliwości wyeliminowania ewentualnych przeszkód w prawidłowym funkcjonowaniu badanej instytucji. Ponadto w rozdziale tym zawarto uwagi dotyczące charakteru prawnego dozoru elektronicznego w Polsce. Należy dodać, że równie ważne pozostają aspekty techniczne wykonywania środków reakcji prawnokarnej z wykorzystaniem elektronicznego monitoringu, z którymi mogą wiązać się pewne kontrowersje. W celu przybliżenia aspektów technicznych niniejsza publikacja została wzbogacona o informacje praktyczne oraz zdjęcia własne, uzyskane podczas spotkania z kierownikiem Zespołu Obsługi Centrali Monitorowania w Biurze Dozoru Elektronicznego w Warszawie 30 lipca 2019 roku.

¹⁰ Projekt ustawy z dnia 28 października 2024 roku o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12390959/katalog/13091021#13091021> (dostęp: 19.05.2025), dalej: projekt ustawy z dnia 28 października 2024 roku.

¹¹ Projekt ustawy z dnia 7 stycznia 2025 roku o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/projekty-aktow-prawnych> (dostęp: 19.05.2025), dalej: projekt ustawy z dnia 7 stycznia 2025 roku.

¹² Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw, nr UD194, <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12395353/katalog/13115137#13115137> (dostęp: 19.05.2025), dalej: projekt ustawy z dnia 6 maja 2025 roku.

W ostatnim, piątym rozdziale, pt. *Dozór elektroniczny w polskim systemie prawa karnego – uwagi de lege lata i de lege ferenda*, skoncentrowano się na możliwościach dokonania zmian w zakresie istniejących już rozwiązań prawnych oraz perspektyw dalszego rozwoju tej instytucji i roli, jaką może odegrać ona w przyszłości.

W niniejszym opracowaniu wykorzystano kilka metod badawczych, przede wszystkim formalno-dogmatyczną oraz teoretyczno-prawną, co jest podyktowane tym, że analiza funkcjonowania badanego zagadnienia została oparta zarówno na wybranych aktach normatywnych (polskich, a ponadto na aktach międzynarodowego prawa publicznego), orzecznictwie (w tym Europejskiego Trybunału Praw Człowieka), jak i literaturze przedmiotu (komentarze, artykuły czasopiśmiennicze, monografie itp.). Dzięki metodzie historyczno-prawnej przedstawiono początki dozoru elektronicznego na świecie oraz rozwój tej instytucji w polskim ustawodawstwie karnym. Uzupełniając zastosowano metodę prawnoporównawczą, która umożliwiła, choć w sposób jedynie sygnałny przybliżenie rozwiązań odnoszących się do elektronicznego monitoringu, lecz wdrożonych do systemów prawnych innych państw europejskich: Wielkiej Brytanii, Belgii czy Niemiec. Materiały dotyczące wspomnianej problematyki pozyskano, m.in. wizytując Bibliotekę Parlamentu Europejskiego w Brukseli i korzystając z jej zasobów, jak również z internetowych stron instytucji publicznych.

Jednocześnie należy zaznaczyć, że przygotowując niniejsze opracowanie, stanowiące wydanie rozprawy doktorskiej obronionej dnia 27 lutego 2023 roku na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, założono wyłącznie jego teoretyczny charakter. Z tego powodu w niezbędnym tylko zakresie odwoływano się do opublikowanych już wyników badań empirycznych oraz danych statystycznych prezentowanych przez Biuro Dozoru Elektronicznego. Zważywszy na to, że obroniona rozprawa doktorska uwzględniała stan prawny na dzień 28 marca 2022 roku, niniejsze opracowanie zostało uzupełnione o późniejsze reformy prawa karnego oraz najistotniejsze propozycje zmian, ujęte w przygotowanych przez ustawodawcę projektach ustaw.

Ewolucja instytucji dozoru elektronicznego na świecie

1.1. Prekursorzy elektronicznego monitorowania przestępców

Idea dozoru elektronicznego została zapoczątkowana na kontynencie amerykańskim. Pierwsze prace w tym zakresie podjęli bracia Ralph i Robert Schwitzgebelowie, których uznaje się za prekursorów elektronicznego monitorowania przestępców. Nie bez znaczenia pozostaje również wkład sędziego Jacka Love'a w rozwój omawianej instytucji. Warto równocześnie podkreślić, że chociaż podejmowane czynności zmierzające do wdrożenia elektronicznego monitoringu wymagały zaangażowania zasobów ludzkich czy niemałych wkładów finansowych, to źródła inspiracji miały częstokroć charakter niekonwencjonalny.

Koncepcje nawiązujące do elektronicznego monitoringu zaczęły pojawiać się już w latach sześćdziesiątych–osiemdziesiątych XX wieku. Asumptem do stworzenia programu monitorowania młodych przestępców okazał się m.in. amerykańsko-brytyjski film *West Side Story*, przedstawiający tragiczny w skutkach romans między członkami przeciwnych grup społecznych. W ocenie psychologa i profesora Uniwersytetu Harvarda Ralpha Kirklanda Schwitzgebela (posługującego się skróconą wersją nazwiska Gable) skonstruowanie systemu komunikacji pozwoliłoby uniknąć śmierci głównego bohatera, gdyż jak sam stwierdził: „kiedy po raz trzeci obejrzałem film, to dobrze zrozumiałem jego fabułę. W filmie partnerka głównego bohatera próbuje zdążyć dotrzeć na czas i ostrzec go przed niebezpieczeństwem walki gangów, lecz jest już za późno. Rozmyślałem nad tym, w jaki sposób moglibyśmy mu pomóc. Pomyślałem, że moglibyśmy wysłać mu sygnał. Jeśli wiedzielibyśmy, gdzie on znajduje się, to uratowalibyśmy mu życie. Następnie miałem pewien pomysł.

Gdyby główny bohater nosił nadajnik, to nawiązalibyśmy z nim kontakt i zapobieglibyśmy jego śmierci”¹.

Wkrótce R.K. Schwitzgebel nawiązał współpracę z inżynierem elektryki Williamem Sprechem Hurdem. W trakcie prowadzonych przez nich prac badawczych zakupiono sprzęt i zaprojektowano kilka przenośnych nadajników oraz stacjonarnych stacji przekaźnikowych o częstotliwości radiowej. Rozmiary nadajnika i ładowarki wynosiły ok. $15 \times 8 \times 3$ cm, a waga ok. 1 kg. Stacje przekaźnikowe umieszczono na budynkach wokół Cambridge w stanie Massachusetts, a antenę głównej stacji – na dachu The Old Cambridge Baptist Church². Jeśli osoba objęta monitorowaniem znajdowała się na określonym obszarze, dochodziło do uruchomienia stacji przekaźnikowej. Sygnał był przesyłany do anteny, następnie zaś do stacji bazowej³.

Wyniki przeprowadzonych badań ujawniły nastawienie jego uczestników. Część z nich dostosowała się i zaangażowała we wspomniany projekt, inni natomiast odrzucili system monitorowania jako zbyt żenujący i ingerujący w życie prywatne⁴. Sceptyczne stanowisko wyraziła również redakcja „Federal Probation” po otrzymaniu manuskryptu artykułu, przedstawiając następujące uwagi:

zamierzamy uczynić automaty ze zwolnień warunkowych i sprawimy, że kurator stanie się w przyszłości ekspertem w dziedzinie telemetrii, siedząc przed swoim wielkim komputerem, odbierając połączenia w dzień i w nocy oraz mówiąc osobom korzystającym z przedterminowego zwolnienia, co mają robić we wszystkich sytuacjach i okolicznościach... Być może powinniśmy rozważyć użycie urządzeń elektronicznych do wychowania naszych dzieci. Nie mają one wbudowanych sumień, aby odróżnić

¹ *But the third time I saw the movie, I had a good understanding of the plot. During the movie, the hero's girl-friend tries to get to him in time to warn him of the danger of a gang fight, but she is too late. I wondered how we could have helped him. I thought, if only we could have sent him a signal. If only we knew where he was, we could have saved his life. Then I had an idea. If he wore a trans-mitter we would contact him and prevent his death.* R.S. Gable, *The Ankle Bracelet Is History: An Informal Review of the Birth and Death of a Monitoring Technology*, „The Journal of Offender Monitoring” 2015, no. 27, s. 4.

² R.S. Gable, R.K. Gable, *Remaking of Electronic Tracking of Offenders into a „Persuasive Technology”*, „Journal of Technology in Human Services” 2016, vol. 34, no. 1, s. 13.

³ R.S. Gable, *The Ankle Bracelet...*, s. 4.

⁴ *Ibidem*, s. 4; R.S. Gable, R.K. Gable, *Remaking of Electronic...*, s. 13.

dobro od zła, wszystko, co musiałyby zrobić, to nacisnąć przycisk „matka”, wówczas ona weźmie odpowiedzialność za podejmowanie decyzji⁵.

Prace badawcze zostały zainicjowane także przez R. Schwitzgebela, brata i współpracownika Ralpha. Po zmianie miejsca zamieszkania z Cambridge na Los Angeles wspólnie z Richardem Birdem stworzył stację radiową z licencją Federal Communications Commision oraz dwukierunkowy pas dotykowy. System komunikacji umożliwiał nie tylko wysyłanie krótkich wiadomości, ale i udzielenie odpowiedzi przy pomocy dotyku poprzez przekazywanie uprzednio ustalonych sygnałów⁶. Na marginesie należy zaznaczyć, że pozostałe eksperymenty koncentrowały się na wykorzystywaniu sygnałów, które były emitowane przez układ fizjologiczny człowieka, jak – przykładowo – tętno czy reakcje skórno-galwaniczne⁷.

Istotny wkład w rozwój elektronicznego monitoringu miał też sędzia Sądu Okręgowego w Nowym Meksyku, J. Love. Zwrócił on uwagę na problem przeludnienia w jednostkach penitencjarnych, gdzie nierzadko dochodziło do aktów gwałtu oraz przemocy na współwięźniach. Analizując sytuację skazanych, w szczególności za przestępstwa związane z prowadzeniem pojazdu po spożyciu alkoholu czy inne, nazywane potocznie przestępczością „białych kołnierzyków”, dostrzegł, jak negatywny oraz destrukcyjny wpływ na osoby odbywające kary izolacyjne mogą mieć warunki więzienne⁸.

Poszukując rozwiązania tego problemu, w 1977 roku przeczytał w lokalnej gazecie artykuł, w którym zawarto opis urządzenia wszczepionego pod skórę

⁵ *We are going to make automatons out of our parolees and that the parole officer of the future will be an expert in telemetry, sitting at his large computer, receiving calls day and night, and telling his parolees what to do in all situations and circumstances... Perhaps we should also be thinking about using electronic devices to rear our children. Since they do not have built-in consciences to tell them right from wrong, all they would have to do is to push the “mother” button and she would take over the responsibility for decision-making*, cyt. za: R.S. Gable, *The Ankle Bracelet...*, s. 4.

⁶ *Ibidem*, s. 5; R.S. Gable, R.K. Gable, *Remaking of Electronic...*, s. 14.

⁷ R.S. Gable, *The Ankle Bracelet...*, s. 5; R.S. Gable, R.K. Gable, *Remaking of Electronic...*, s. 15; P. Moczydłowski, *Przestępca na uwiedzi. Elektroniczny monitoring sprawców przestępstw*, Warszawa 2006, s. 22.

⁸ P. Moczydłowski, *Przestępca na uwiedzi...*, s. 23; A. Jaskóła, *Dozór elektroniczny jako sposób zmniejszenia przeludnienia w zakładach karnych. Ujęcie przed i po nowelizacji z dnia 1 lipca 2015 r.*, [w:] *Współczesne wyzwania dla systemów penitencjarnych na świecie*, red. M.M. Szejkińska, J.D. Ryś, Olsztyn 2016, s. 238.

krowy, które przekazywało informację m.in. o temperaturze ciała zwierzęcia. Co więcej, przywołany sędzia przypomniał sobie również komiksy o przygodach Spidermana publikowane na łamach czasopisma „Albuquerque Journal”, w których tytułowemu bohaterowi została założona elektroniczna bransoletka, pozwalająca na określenie jego lokalizacji⁹. Zainspirowany tymi obserwacjami J. Love postanowił wysłać kopię komiksu wraz z artykułem dotyczącym urządzeń nadawczych, służących m.in. do monitorowania zwierząt, do The New Mexico Department of Corrections. Niestety, przedstawiona przez niego koncepcja nie uzyskała wówczas aprobaty¹⁰.

Kilka lat później J. Love, poruszony krwawymi zamieszkami, do których doszło w lutym 1980 roku w więzieniu stanowym w Nowym Meksyku, nawiązał współpracę z przedsiębiorcą z branży komputerowej – Michaeliem Gossem. Po założeniu nowej spółki o nazwie The National Incarceration Monitor and Control Services (NIMCOS) M. Goss skonstruował nadajnik umieszczany na nodze skazanego, umożliwiający wysyłanie co sześćdziesiąt sekund sygnał radiowy na odległość ok. stu metrów, który był odbierany przez urządzenie podłączone do linii telefonicznej, a następnie przesyłany do komputera centrum nadzoru. Brak sygnału pozwalał domniemywać, że skazany pozostaje poza miejscem wykonywania dozoru. Prezentacja nadajnika nastąpiła podczas konferencji prasowej, która odbyła się w marcu 1983 roku. W tym samym roku sędzia J. Love po raz pierwszy orzekł karę aresztu domowego w wymiarze trzydziestu dni z wykorzystaniem elektronicznego monitoringu. Wkrótce do grona osób odbywających karę poza jednostką penitencjarną zaliczono: cukrzyka skazanego za prowadzenie pojazdu w stanie nietrzeźwości, byłego narkomana uzależnionego od heroiny z pozytywnym wynikiem testu oraz weterana z Wietnamu, będącego studentem informatyki, który dopuścił się

⁹ R.S. Gable, R.K. Gable, *Remaking of Electronic...*, s. 16; J.F. Meyer, *Home Confinement with Electronic Monitoring*, [w:] *Intermediate Sanctions in Corrections*, ed. G.A. Caputo, Texas 2004, s. 97; W.D. Burrell, R.S. Gable, *From B.F. Skinner to Spiderman to Martha Stewart: The Past, Present and Future of Electronic Monitoring of Offenders*, „Journal of Offender Rehabilitation” 2008, vol. 46, no. 3–4, s. 104.

¹⁰ J.F. Meyer, *Home Confinement with...*, s. 97–98; *Criminal Justice, New Technologies, and the Constitution. Special Report*, Washington 1988, s. 34.

drobnego włamania. Spośród wymienionych wszyscy skazani, z wyjątkiem ostatniego, pomyślnie zakończyli wykonywanie orzeczonej kary¹¹.

Niestety, dalsza realizacja eksperymentu okazała się niemożliwa. Ze względów finansowych w lipcu 1983 roku firma M. Gossa zmuszona była zaprzestać działalności. Niemniej przedsiębiorca ten postanowił poszukać inwestorów, którzy wsparliby projekt związany z elektronicznym monitoringiem. Finalnie nawiązał kontakt z firmą Boulder Industries (BI), sprzedającą system pozwalający na identyfikację krów w dużych gospodarstwach mlecznych, co z kolei miało służyć dostosowaniu specyficznej diety dla tych zwierząt. Jedynie na marginesie trzeba zaznaczyć, że w tym czasie BI zmagало się też z problemami, odnotowano bowiem spadek sprzedaży, a inni potencjalni partnerzy biznesowi, jak przedsiębiorstwa farmaceutyczne, nie byli zainteresowani stosowaniem elektronicznych identyfikatorów na opakowaniach leków. Przed podjęciem decyzji o ewentualnej współpracy inwestor BI David Hunter zlecił zebranie opinii. W otrzymanym raporcie elektroniczny monitoring został oceniony pejoratywnie jako rozwiązanie zbyt nowatorskie, wiążące się z dużym nakładem pracy dla organów sądowych zajmujących się nadzorem oraz warunkowymi zwolnieniami czy wreszcie takie, które nie powinno być wykonywane przez podmioty prywatne. Mimo negatywnych opinii D. Hunter dostrzegł potencjał i doskonałą okazję biznesową w projekcie przedstawionym przez M. Gossa. Udzielił tym samym pożyczki w kwocie 250 000 dol. Początkowo w sprzedaż sprzętu NIMCOS zaangażowała się firma Control Data Corporation z Minneapolis, jednakże wkrótce zbankrutowała. W rezultacie NIMCOS zostało przejęte przez BI¹². Obecnie firma BI Incorporated jest dominującym amerykańskim dostawcą usług w zakresie elektronicznego monitorowania przestępców¹³.

Warto ponadto wspomnieć o pracach podjętych przez Thomasa Moody'ego z Florydy, który wraz ze swoim ojcem prowadził firmę antywłamaniową oraz stację radiową pod nazwą Controlled Activities Corporation (CONTRAC).

¹¹ W.D. Burrell, R.S. Gable, *From B.F. Skinner...*, s. 104; R.S. Gable, R.K. Gable, *Remaking of Electronic...*, s. 17.

¹² W.D. Burrell, R.S. Gable, *From B.F. Skinner...*, s. 105–106; R.S. Gable, R.K. Gable, *Remaking of Electronic...*, s. 17–18; R.S. Gable, *The Ankle Bracelet...*, s. 6.

¹³ BI Incorporated została założona w 1978 roku, zob. <https://bi.com/company/> (dostęp: 24.04.2020).

Zainspirowany działalnością J. Love'a, przekonał sędziego Allisona DeFoora z hrabstwa Monroe do wykorzystania zaprojektowanego przez siebie urządzenia monitorującego w odniesieniu do sprawcy wykroczenia drogowego. Sprzęt ten składał się z nadajnika radiowego w szarej plastikowej obudowie o wymiarach ok. 13 × 6 cm i kształcie półcyindra, który emitował co trzydzieści pięć sekund sygnały wysyłane do urządzenia stacjonarnego, podłączonego z kolei do linii telefonicznej. Następnie sygnał był przekazywany do komputera znajdującego się w centrum monitorowania. Nadajnik zakładano na nogę bądź nadgarstek skazanego¹⁴.

W kwietniu 1984 roku A. DeFoor przekazał nadzór nad programem „In-house Arrest” Edwardowi Ałowi Garrisonowi, sędziemu w hrabstwie Palm Beach. Firmie T. Moody'ego powierzono zaś zadanie związane z dostarczaniem sprzętu niezbędnego do elektronicznego monitorowania sprawców. Centrum monitorowania zlokalizowano w przedsiębiorstwie Pride w West Palm Beach. Dodatkowo dyrektor programowy Pride – Glen Rothbart – założył osobną firmę Corrections Services Inc. (CSI), funkcjonującą aż do 2010 roku, której celem było stworzenie systemu oprogramowania na potrzeby „In-house Arrest”. Działalność CONTRAC zakończyła się w grudniu 1988 roku wskutek przejęcia przez głównego lidera na rynku amerykańskim – firmę BI¹⁵.

1.2. Elektroniczny monitoring w ujęciu wybranych aktów międzynarodowego prawa publicznego

Problematyka dotycząca osób pozbawionych wolności, skazanych czy tymczasowo aresztowanych jest unormowana w wielu aktach prawnych rangi międzynarodowej. Coraz częściej zwraca się w nich uwagę nie tylko na poszanowanie podstawowych praw tychże osób, ale i na konieczność poszukiwania alternatywnych środków wobec kary pozbawienia wolności. Warto zatem dokonać analizy wybranych aktów międzynarodowego prawa publicznego

¹⁴ W.D. Burrell, R.S. Gable, *From B.F. Skinner...*, s. 106; R.S. Gable, R.K. Gable, *Remaking of Electronic...*, s. 18; R.S. Gable, *The Ankle Bracelet...*, s. 6.

¹⁵ R.S. Gable, R.K. Gable, *Remaking of Electronic...*, s. 19; R.S. Gable, *The Ankle Bracelet...*, s. 6.

oraz spróbować odpowiedzieć na pytanie, czy nawiązują one *expressis verbis* do elektronicznego monitoringu.

Kluczowym dokumentem, określanym przez Teodora Szymanowskiego mianem „ideowego fundamentu praw człowieka”¹⁶, niezmiennie pozostaje Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, czyli rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 217A (III) przyjęta i proklamowana w dniu 10 grudnia 1948 roku¹⁷. Zawarty w niej uniwersalny katalog praw człowieka stał się inspiracją dla wielu aktów międzynarodowego prawa publicznego. Preambuła Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka podkreśla przyrodzoną godność, równość i niezbywalność praw wszystkich członków wspólnoty ludzkiej, a więc także osób osadzonych w jednostkach penitencjarnych. Zasada poszanowania godności została też wyrażona w art. 1 PDPC, zgodnie z którym każdy człowiek rodzi się wolny i równy w swej godności oraz prawach. Ponadto akt ten odwołuje się do zakazu tortur lub okrutnego, nieludzkiego albo upokarzającego traktowania lub karania (art. 5 PDPC)¹⁸, co bez wątpienia można odnieść do osób pozbawionych wolności.

Tożsame, choć bardziej uszczegółowione zapisy ujęto w Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych, otwartym do podpisu w Nowym Jorku 19 grudnia 1966 roku¹⁹. W przeciwieństwie do Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka akt ten cechuje się mocą prawnie wiążącą. Co więcej, omawiany traktat dodatkowo reguluje zasady dotyczące sposobu postępowania z osobami pozbawionymi wolności, w tym przewiduje przykładowo: zakaz pozbawienia wolności inaczej niż wedle zasad i zgodnie z trybem przewidzianym w ustawie (art. 9 ust. 1 MPPOiP); prawo do odszkodowania w sytuacji bezprawnego aresztowania lub zatrzymania (art. 9 ust. 5 MPPOiP); humanitarne traktowanie osób pozbawionych wolności z jednoczesnym

¹⁶ T. Szymanowski, *Międzynarodowe konwencje o postępowaniu wobec skazanych, zwłaszcza osób pozbawionych wolności*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72–73, s. 20.

¹⁷ Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, przyjęta i proklamowana rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 217 A (III) w dniu 10 grudnia 1948 roku, dalej: Powszechna Deklaracja Praw Człowieka lub PDPC.

¹⁸ E. Dawidziuk, *Traktowanie osób pozbawionych wolności we współczesnej Polsce na tle standardów międzynarodowych*, Warszawa 2013, s. 24–25.

¹⁹ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 roku (Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167), dalej: MPPOiP.

poszanowaniem przyrodzonej godności człowieka (art. 10 ust. 1 MPPOiP); obowiązek oddzielenia oskarżonych od skazanych (w tym traktowanie ich z uwzględnieniem nadanego im statusu w postępowaniu karnym) czy oskarżonych młodocianych od dorosłych i – w miarę możliwości – jak najszybsze postawienie ich przed sądem (art. 10 ust. 2 MPPOiP); określenie podstawowych celów systemu penitencjarnego, tj. dążenie do poprawy oraz rehabilitacji społecznej (art. 10 ust. 3 MPPOiP) itp.

Standardy międzynarodowe, odnoszące się do osób pozbawionych wolności, częściowo korespondujące z rozwiązaniami przyjętymi na podstawie wymienionych wyżej aktów prawnych, ujęto także w Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, sporządzonej w Rzymie 4 listopada 1950 roku²⁰. Traktat ten gwarantuje każdemu człowiekowi prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego, choć uprawnienie to nie ma charakteru nieograniczonego. W art. 5 ust. 1 EKPC wymieniono enumeratywny katalog przypadków uzasadniających pozbawienie wolności, obejmujący m.in. zgodne z prawem skazanie, zatrzymanie lub aresztowanie podyktowane niepodporządkowaniem się sądowemu orzeczeniu lub zmierzające do realizacji ustawowego obowiązku bądź do postawienia danej osoby przed odpowiednim organem. Ponadto traktat ten normuje zasady związane z realizacją prawa do rzetelnego procesu sądowego (art. 6 EKPC) oraz wprowadza zakaz karania bez podstawy prawnej (art. 7 EKPC).

Komentując akty międzynarodowego prawa publicznego, warto wspomnieć o Europejskiej konwencji o zapobieganiu torturom oraz niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, sporządzonej w Strasburgu 26 listopada 1987 roku²¹. Powołując się w preambule na treść art. 3 EKPC, sygnatariusze niniejszego traktatu ustalili konieczność stworzenia szczególnego organu, zwanego Europejskim Komitetem do spraw Zapobiegania Torturom oraz Niehumanicznemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu. Do jego zadań zaliczono wizytacje pozwalające na zbadanie sytuacji osób pozbawionych wolności (art. 1 EKZT).

²⁰ Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 roku (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284), dalej: EKPC.

²¹ Europejska konwencja o zapobieganiu torturom oraz niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, sporządzona w Strasburgu w dniu 26 listopada 1987 roku (Dz.U. z 1995 r. Nr 46, poz. 238), dalej: EKZT.

Analiza zapisów zawartych w przywołanych powyżej aktach międzynarodowego prawa publicznego prowadzi do konkluzji, że kreują one ogólne, pryncypialne zasady odnoszące się do sposobu postępowania z osobami pozbawionymi wolności, *ad exemplum*: nakaz poszanowania godności, humanitarne traktowanie, zakaz tortur lub okrutnego, niehumanitarnego oraz poniżającego traktowania lub karania²². Nie wszystkie jednak akty międzynarodowego prawa publicznego, które miały i wciąż mają fundamentalne znaczenie w procesie tworzenia zarówno prawa międzynarodowego, jak i wewnątrzpaństwowego, to wiążące strony umowy międzynarodowe. Dobitym przykładem może być tu Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, która jako akt postępowy, inspirujący tworzenie innych aktów prawa oraz przede wszystkim zmieniający międzynarodowe postrzeganie praw człowieka, nie przewiduje żadnych środków kontroli, a co najważniejsze – pozostawia stronom tego aktu, tj. państwom, swobodę w zakresie realizacji tych naczelnych postanowień. W wymienionych aktach międzynarodowego prawa publicznego, mających niewątpliwie znaczenie również w odniesieniu do omawianej instytucji, brakuje rozwiązań prawnych wprost odwołujących się do dozoru elektronicznego. Zdaniem autorki niniejszej publikacji wynika to – być może – z faktu, że akty te zostały sporządzone, zanim doszło do ukształtowania i rozpowszechnienia koncepcji elektronicznego monitorowania przestępców na świecie. W tym miejscu trzeba bowiem nadmienić, że początkowo, tj. w 1985 roku zaledwie pięć stanów – Floryda, Kentucky, Oregon, Utah i Michigan – wdrożyło elektroniczny monitoring do swojego ustawodawstwa stanowego²³. Jeśli chodzi o państwa europejskie należące do Rady Europy, to pierwsze, choć pierwotnie nieudane próby wprowadzenia dozoru elektronicznego podjęły w 1989 roku Anglia i Walia. W kolejnych latach idea ta zyskała aprobatę w innych krajach, jak chociażby w Szwecji (1997), w Szwajcarii oraz Holandii (1999), we Francji (2000), w Portugalii (2002), Szkocji oraz Danii (2005) czy w Estonii (2007)²⁴.

²² Dotyczy to przywołanych aktów międzynarodowego prawa publicznego, z wyjątkiem EKZT, na mocy której tworzy się organ zapewniający pozasądowy mechanizm o charakterze zapobiegawczym, w celu zagwarantowania ochrony osobom pozbawionym wolności przed torturami oraz niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

²³ P. Moczydłowski, *Przestępca na uwięzi...*, s. 27.

²⁴ M. Rusinek, *Ustawa o dozorcze elektronicznym. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 20.

Mając więc na uwadze przytoczone wnioski, w toku dalszych rozważań dokonamy analizy kilku wybranych aktów międzynarodowego prawa publicznego, należących do *soft law*, oraz zastanowimy się, czy i w jakim zakresie nawiązują one do elektronicznego monitoringu. Nie bez znaczenia pozostaje okoliczność, że w okresie wdrażania przywołanej instytucji do systemów prawnych poszczególnych państw europejskich Rada Europy opracowała rekomendacje, o których warto wspomnieć ze względu na zawarte w nich propozycje rozwiązań. Dwa kluczowe akty prawne, tj. Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 45/110 z dnia 14 grudnia 1990 roku (Wzorcowe reguły minimalne Narodów Zjednoczonych dotyczące środków o charakterze nieizolacyjnym), zwana Zasadami Tokijskimi²⁵, oraz Rekomendacja Nr R (99) 22 dotycząca przeludnienia w więzieniach i wzrostu populacji więziennej²⁶, zostaną szczegółowo omówione w dalszej części niniejszego opracowania²⁷.

W pierwszej kolejności trzeba nawiązać do Rekomendacji R (92) 16 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dotyczących sankcji i środków alternatywnych²⁸. W preambule omawianego aktu wyznaczono m.in. następujące cele: konieczność określenia standardów pozwalających nie tylko ustawodawcom, ale i praktykom na wykorzystanie sankcji i środków alternatywnych czy ustalenie kryteriów umożliwiających ich stosowanie przez państwa członkowskie, z zastrzeżeniem poszanowania

²⁵ Wzorcowe reguły minimalne Narodów Zjednoczonych dotyczące środków o charakterze nieizolacyjnym (Zasady Tokijskie). Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 45/110 z dnia 14 grudnia 1990 roku, <https://www.arch-bip.ms.gov.pl/pl/ministerstwo/wspolpraca-miedzynarodowa/wspolpraca-w-ramach--onz-i-obwe/standardy-organizacji-narodow-zjednoczonych-w-dziedzinie-wymiaru-sprawiedliwosci-w-sprawach-karnych/> (dostęp: 17.05.2020), dalej: Zasady Tokijskie.

²⁶ Rekomendacja Nr R (99) 22 dotycząca przeludnienia w więzieniach i wzrostu populacji więziennej, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72–73, s. 131–137; Recommendation No. R (99) 22 concerning prison overcrowding and prison population inflation, <https://www.coe.int/> (dostęp: 17.05.2020), dalej: Rekomendacja Nr R (99) 22.

²⁷ Zob. zagadnienie omówione w podrozdziale 3.3 niniejszego opracowania.

²⁸ Rekomendacja Nr R (92) 16 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dotyczących sankcji i środków alternatywnych, przyjęta przez Komitet Ministrów 19 października 1992 roku podczas 482. spotkania zastępców ministrów, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72–73, s. 331–352; Recommendation No. R (92) 16 of the Committee of Ministers to Member States on the European Rules on community sanctions and measures (adopted by the Committee of Ministers on 19 October 1992 at the 482nd meeting of the Ministers' Deputies), <https://www.coe.int/> (dostęp: 18.05.2020), dalej: Rekomendacja Nr R (92) 16.

podstawowych praw osób będących sprawcami przestępstw. Pomimo że Rekomendacja R (92) 16 nie ustanawia, nawet przykładowego, katalogu sankcji i środków nieizolacyjnych, to ujęto w niej wiele ciekawych zasad, poświęconych kwestii respektowania praw podstawowych czy współpracy i zgody sprawcy przestępstwa. Zgodnie z regułą 23 dokumentu wykonywanie sankcji i środków alternatywnych nie może prowadzić m.in. do naruszania prawa do prywatności oraz do godności zarówno sprawcy przestępstwa, jak i jego rodziny czy do ich nękania. Co więcej, zakaz ten obejmuje wywieranie pejoratywnego wpływu na poczucie własnej wartości, relacje rodzinne bądź stosunki społeczne, jak również na funkcjonowanie tych podmiotów w społeczeństwie. W trakcie nakładania obowiązków albo dostosowywania warunków wykonywania sankcji i środków nieizolacyjnych trzeba uwzględniać indywidualne potrzeby sprawcy przestępstwa, jego prawa i obowiązki o charakterze socjalnym itp. (reguła 32 Rekomendacji R [92] 16). Zaleca się nadto uprzednie uzyskanie zgody sprawcy przestępstwa na zastosowanie wobec niego sankcji lub środków alternatywnych, o czym stanowi reguła 35 Rekomendacji R (92) 16. Warto też wspomnieć o regule 55 Rekomendacji R (92) 16, przewidującej przyjęcie sposobu wykonywania sankcji lub środków alternatywnych, prowadzących do osobistego i społecznego rozwoju sprawcy, co umożliwiłoby jego społeczną reintegrację. Zmiany dotyczące komentowanego aktu nastąpiły wskutek przyjęcia w dniu 29 listopada 2000 roku Rekomendacji Rec 2000 (22) Komitetu Ministrów dla państw członkowskich o usprawnieniu implementacji europejskich reguł dotyczących sankcji i środków alternatywnych²⁹. W załączniku nr 2 do Rekomendacji Rec 2000 (22) uzupełniono powstałe wcześniej braki, wprowadzając egzemplifikacyjny katalog sankcji i środków alternatywnych, w którym wymienia się areszt domowy albo elektroniczny monitoring jako środki służące ograniczeniu swobody poruszania się.

²⁹ Rekomendacja Rec 2000 (22) Komitetu Ministrów dla państw członkowskich o usprawnieniu implementacji europejskich reguł dotyczących sankcji i środków alternatywnych, przyjęta przez Komitet Ministrów 29 listopada 2000 roku podczas 731. spotkania zastępców ministrów, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72–73, s. 361–367; Recommendation Rec 2000 (22) of the Committee of Ministers to Member States on improving the implementation of the European Rules on community sanctions and measures (adopted by the Committee of Ministers on 29 November 2000 at the 731st meeting of the Ministers’ Deputies), <http://www.legislationline.org/documents/id/8023> (dostęp: 18.05.2020), dalej: Rekomendacja Rec 2000 (22).

Na marginesie trzeba jednak zaznaczyć, że finalnie Rekomendacja R (92) 16 oraz Rekomendacja Rec 2000 (22) zostały zastąpione Rekomendacją CM/Rec (2017) 3 Komitetu Ministrów do państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dotyczących sankcji i środków alternatywnych³⁰. W słowniczku do niniejszej rekomendacji zawarto definicję terminu *community sanctions and measures*, wyjaśniając, że oznacza on *sankcje i środki, które nie powodują odizolowania sprawcy od społeczeństwa i polegają na ograniczeniu jego wolności przez nałożenie na niego warunków i/lub obowiązków. Tak rozumiane „sankcje” orzekane są przez sąd lub sędziego, natomiast „środki” stosowane są przed podjęciem decyzji o sankcji lub zamiast sankcji, a także jako sposób wykonywania kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym*³¹. Jednocześnie wypada zaakcentować to, że w Rekomendacji CM/Rec (2017) 3 brakuje odrębnego katalogu, obejmującego wspomniane *community sanctions and measures*. Mimo to, komentując regułę nr 2, autorzy rekomendacji wymieniają jedynie przykładowo sankcje i środki, a wśród nich dozór elektroniczny, z tym zastrzeżeniem, że powinien być on realizowany zgodnie z przeznaczoną dla niego Rekomendacją CM/Rec (2014) 4³².

Na negatywne aspekty wykonywania kar izolacyjnych zwrócono uwagę w Rekomendacji 1257 (1995) o warunkach pozbawienia wolności w państwach członkowskich Rady Europy³³, sugerując jednocześnie świadome i częstsze stosowanie sankcji alternatywnych. Nadto Europejskiemu Komitetowi ds. Problemów Kryminalnych zalecono przeprowadzenie badań w zakresie dotyczącym m.in. zastąpienia kary pozbawienia wolności alternatywnymi środkami, do których zalicza się dozór elektroniczny czy dozór wiążący się

³⁰ Recommendation CM/Rec (2017) 3 of the Committee of Ministers to Member States on the European Rules on community sanctions and measures (adopted by the Committee of Ministers on 22 March 2017 at the 1282nd meeting of the Ministers' Deputies), <https://www.coe.int/> (dostęp: 18.05.2020), dalej: Rekomendacja CM/Rec (2017) 3.

³¹ *Ibidem*, s. 4; B. Stańdo-Kawecka, *Elektroniczne monitorowanie skazanych w kontekście przestępstwa samouwolnienia*, [w:] *Dziesięć lat funkcjonowania dozoru elektronicznego w Polsce*, red. A. Kwieciński, Wrocław 2021, s. 139–140.

³² B. Stańdo-Kawecka, *Elektroniczne monitorowanie...*, s. 140.

³³ Rekomendacja 1257 (1995) o warunkach pozbawienia wolności w państwach członkowskich Rady Europy, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72–73, s. 145–147; Recommendation No. 1257 (1995). Conditions of detention in Council of Europe member states, <https://assembly.coe.int/> (dostęp: 18.05.2020), dalej: Rekomendacja 1257 (1995).

z zastrzonym reżimem (ust. 11 pkt 1 lit. c Rekomendacji 1257 [1995]). W komentowanym akcie Zgromadzenie Parlamentarne wzywa Komitet Ministrów, aby zachęcił rządy państw członkowskich do implementacji dwóch innych dokumentów Rady Europy zaliczanych do *soft law*, a mianowicie Rekomendacji R (92) 12 oraz Rekomendacji R (92) 17 w sprawie spójności orzekania³⁴. W tym miejscu warto odwołać się do Rekomendacji 1741 (2006) Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy o społecznej reintegracji skazanych³⁵. W akcie tym bowiem wskazano, że skuteczność readaptacji uzależniona jest m.in. od rodzaju popełnionego przez sprawcę przestępstwa oraz od odbytej przez niego kary. Z tego względu w przypadku przestępstw mniejszej wagi należy rozważyć możliwość orzeczenia środków alternatywnych dla pozbawienia wolności (ust. 6 Rekomendacji 1741 [2006]). Co więcej, zaleca się Komitetowi Ministrów, aby powierzył odpowiednim komitetom ekspertów opracowanie dla państw członkowskich rekomendacji w przedmiocie społecznej readaptacji więźniów, w której zostaną one wezwane do stosowania alternatywnych rozwiązań dla więziennej izolacji, takich jak warunkowe zwolnienie z odbycia reszty kary czy dozór elektroniczny (ust. 12.1.5 Rekomendacji 1741 [2006]). Na marginesie trzeba zaznaczyć, że choć w ramach swojej dotychczasowej działalności organizacja międzyrządowa, jaką jest Rada Europy, wypracowała szczegółowe zasady postępowania z osobami pozbawionymi wolności, co znalazło odzwierciedlenie w Rekomendacji Rec (2006) 2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych³⁶, to orzeczenie kary izolacyjnej wedle

³⁴ B. Stańdo-Kawecka, *Rekomendacja 1257 (1995) o warunkach pozbawienia wolności w państwach członkowskich Rady Europy. Komentarz*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72–73, s. 149–150.

³⁵ Rekomendacja 1741 (2006) Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy o społecznej reintegracji skazanych, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72–73, s. 221–224; Recommendation No. 1741 (2006); Social reintegration of prisoners, <https://assembly.coe.int/> (dostęp: 18.05.2020), dalej: Rekomendacja 1741 (2006).

³⁶ Rekomendacja Rec (2006) 2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72–73, s. 33–69; Recommendation Rec (2006) 2 of the Committee of Ministers to Member States on the European Prison Rules (adopted by the Committee of Ministers on 11 January 2006 at the 952nd meeting of the Ministers' Deputies), <https://www.coe.int/> (dostęp: 18.05.2020).

przewidzianej prawem procedury powinno stanowić wyjątek i być traktowane jako swoiste *ultima ratio*, o czym stanowi preambuła przywołanego aktu.

W dorobku prawnym Rady Europy można znaleźć również zasady kreowania oraz właściwego funkcjonowania organów probacyjnych w państwach członkowskich, które ujęto w Rekomendacji CM/Rec (2010) 1 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Probacyjnych³⁷. Podstawowym zadaniem tych organów jest dążenie do ograniczenia ponownego popełniania czynów zabronionych poprzez tworzenie pozytywnych relacji ze sprawcami przestępstw w celu nadzoru (a w razie zaistnienia takiej potrzeby ich kontroli), udzielanie im pomocy oraz wspieranie ich w procesie integracji społecznej (reguła 1 Rekomendacji CM/Rec [2010] 1). W końcowej części aktu zawarto definicje pojęć takich jak kontrola (ang. *control*) czy nadzór (ang. *supervision*), dokonując ich rozróżnienia. Pierwsze z użytych określeń oznacza działania, które prowadzą jedynie do ustalenia, czy sprawca przestępstwa przestrzega warunków lub ciążących obowiązków, jakie wynikają z orzeczonej wobec niego kary bądź środka. W przypadku stwierdzenia uchybień wykorzystuje się surowsze kary lub środki. Z kolei nadzór, będący pojęciem o szerszym zakresie niż kontrola, wiąże się nie tylko z czynnościami prowadzącymi do utrzymania sprawcy w społeczeństwie, ale i do zapewnienia, że przestrzega on warunków lub realizuje nałożone na niego obowiązki. Zgodnie z regułą 55 Rekomendacji CM/Rec (2010) 1 nadzór pełni dodatkowe funkcje, stanowiąc środek doradztwa, pomocy i motywowania sprawców przestępstw. Ponadto może być on połączony ze szkoleniami, rozwojem umiejętności, możliwości zarobkowych czy terapią. Nie bez znaczenia pozostaje treść reguły 57 Rekomendacji CM/Rec (2010) 1, która zakłada stosowanie elektronicznego monitoringu w ramach nadzoru i wynikającą z tego konieczność dokonywania interwencji, zmierzających do ułatwienia sprawcy przestępstwa powrotu do funkcjonowania w społeczeństwie oraz do zaniechania przez niego dotychczasowej przestępczej działalności. Poziom kontroli technologicznej powinien być dostosowany

³⁷ Recommendation CM/Rec (2010) 1 of the Committee of Ministers to Member States on the Council of Europe Probation Rules (adopted by the Committee of Ministers on 20 January 2010 at the 1075th meeting of the Ministers' Deputies), <https://www.coe.int/> (dostęp: 18.05.2020), dalej: Rekomendacja CM/Rec (2010) 1.

do wagi popełnionego przestępstwa oraz stopnia zagrożenia, lecz nie może być wyższy niż wymagany w danym przypadku (reguła 58 Rekomendacji CM/Rec [2010] 1)³⁸.

Kluczowym aktem międzynarodowego prawa publicznego, choć niestety niemającym mocy prawnie wiążącej, jest Rekomendacja CM/Rec (2014) 4 Komitetu Ministrów do państw członkowskich o elektronicznym monitoringu³⁹ wraz z załącznikiem. Należy podkreślić, że jest to pierwszy dokument w pełni poświęcony dozorowi elektronicznemu. W akcie tym Komitet Ministrów przypomina o zagrożeniach wynikających ze zjawiska przeludnienia oraz wzrostu populacji więziennej w kontekście poszanowania praw człowieka oraz skutecznego zarządzania jednostkami penitencjarnymi. Organ ten wyraża aprobatę dla elektronicznego monitoringu, postrzegając go jako środek umożliwiający ograniczenie stosowania rozwiązań wiążących się z izolacją więzienną, prowadzący jednocześnie do walki z przestępczością oraz gwarantujący nadzór nad osobami, względem których zostanie on wykorzystany. Podobnie jak w Rekomendacji Nr R (99) 22 i w Rekomendacji Rec (2006) 2, Komitet Ministrów eksponuje stanowisko, że pozbawienie wolności należy traktować jako ostateczność. Sugeruje się nadto państwom członkowskim Rady Europy podjęcie odpowiednich działań, zmierzających do wdrażania zasad wymienionych w załączniku do tego aktu oraz rozpowszechnienie tychże postulatów wśród organów zaangażowanych w dozór elektroniczny.

W załączniku do Rekomendacji CM/Rec (2014) 4 określono podstawowe cele komentowanego aktu, czyli potrzebę sformułowania zasad oraz zwrócenie uwagi władzom krajowym na to, że elektroniczny monitoring nie może podważać ani zastępować tworzenia konstruktywnych i opartych na profesjonalizmie relacji między sprawcami przestępstw a personelem. Podkreśla się, że kontrola technologiczna może stanowić jedynie dodatek do istniejących społecznych i psychologicznych sposobów postępowania

³⁸ B. Stańdo-Kawecka, *Dozór elektroniczny w Polsce – uwagi w świetle rekomendacji Rady Europy*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2015, nr 86, s. 9–10.

³⁹ Recommendation CM/Rec (2014) 4 of the Committee of Ministers to Member States on electronic monitoring (adopted by the Committee of Ministers on 19 February 2014 at the 1192nd meeting of the Ministers' Deputies), <https://www.coe.int/> (dostęp: 18.05.2020), dalej: Rekomendacja CM/Rec (2014) 4.

ze sprawcami przestępstw, co znajduje wyraz w innych rekomendacjach Rady Europy (część I, załącznik do Rekomendacji CM/Rec [2014] 4)⁴⁰.

Warto zaznaczyć, że w części II załącznika do Rekomendacji CM/Rec (2014) 4 wprowadzono słowniczek kilku najważniejszych definicji, w tym terminu „elektroniczny monitoring”, który jest ogólnym pojęciem, nawiązującym do różnych form nadzoru i pozwalającym na monitorowanie miejsca pobytu, poruszania się oraz zachowania się osób w toku postępowania karnego, opartego na rozmaitych technologiach. Nie bez znaczenia pozostaje zatem treść dodatku do komentarza do Rekomendacji CM/Rec (2014) 4, w którym zostały wyszczególnione konkretne rodzaje elektronicznego monitoringu. Wśród nich wskazuje się na technologię wykorzystującą częstotliwość fal radiowych (ang. *radio frequency*), co wiąże się z koniecznością noszenia na nodze bądź nadgarstku nadajnika, który generuje sygnały odbierane przez urządzenie stacjonarne. W ramach elektronicznego monitoringu można posiłkować się nawigacją satelitarną (ang. *satellite tracking*) dzięki nadajnikowi z funkcją lokalizacji GPS, co pozwala na pozycjonowanie sprawcy. Ciekawym rozwiązaniem jest też weryfikacja głosowa (ang. *voice verification*), dokonywana przez centrum monitorowania podczas nawiązywania połączenia ze sprawcą, którego głos jest dopasowywany do dźwięku zapisanego na komputerze, przy czym równocześnie możliwa jest lokalizacja tejże osoby. Ten rodzaj elektronicznego monitoringu nie skutkuje montażem urządzeń, tak więc – zdaniem ekspertów – mógłby znaleźć zastosowanie wobec nieletnich. Względem sprawców przestępstw popełnionych w stanie nietrzeźwości proponuje się technologię zdalnego monitorowania alkoholu (ang. *Remote Alcohol Monitoring*, RAM), realizowaną w dwóch wariantach. Pierwszy z nich polega na wykorzystaniu połączenia alkomatu z technologią częstotliwości fal radiowych. W trakcie kontaktu centrum monitorowania kieruje prośbę do sprawcy, przebywającego w miejscu zamieszkania, o użycie urządzenia. Identyfikacja osoby monitorowanej następuje wskutek weryfikacji głosowej, biometrycznej bądź zdjęcia. Drugi wariant nie wymaga zaś od sprawcy przestępstwa pozostawiania w określonym miejscu. Sprawdzanie stanu trzeźwości

⁴⁰ B. Stańdo-Kawecka, *Dozór elektroniczny...*, s. 12; R. Pelewicz, *Model dozoru elektronicznego w polskim prawie karnym na tle Rekomendacji CM/Rec (2014) 4 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich dotyczącej elektronicznego monitoringu*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2016, z. 1 (21), s. 18.

jest możliwe przez skórę dzięki noszonemu na nodze nadajnikowi, który przesyła dane do centrum monitorowania. Ostatni rodzaj elektronicznego monitoringu to *kiosk reporting*, oznaczający wejście w interakcję z komputerem (przypominającym bankomat), udzielenie odpowiedzi na zadane pytania, czasami również uzyskanie instrukcji od sądowego kuratora zawodowego. Identyfikacja przeprowadzana jest za pośrednictwem odcisku palca bądź weryfikacji głosowej. Ta forma elektronicznego monitoringu ogranicza bezpośredni kontakt sprawcy przestępstwa z sądowym kuratorem zawodowym⁴¹.

Co więcej, w części II załącznika do Rekomendacji CM/Rec (2014) 4 ujęto zasadniczy postulat, a mianowicie zastosowania, w zależności od przepisów krajowych, dozoru elektronicznego *de facto* na wszystkich etapach postępowania karnego. Komentowany akt stwarza bowiem szerokie możliwości wykorzystania elektronicznego monitoringu, tj.: w ramach środka zapobiegawczego w postępowaniu przygotowawczym, jako obowiązku probacyjnego przy warunkowym zawieszeniu wykonania kary pozbawienia wolności bądź przy warunkowym przedterminowym zwolnieniu z odbycia reszty kary pozbawienia wolności, jako samodzielnej sankcji bądź środka karnego o charakterze wolnościowym, jako środka poprzedzającego warunkowe przedterminowe zwolnienie z odbycia reszty kary pozbawienia wolności, jako środka nadzoru sprawcy po opuszczeniu przez niego jednostki penitencjarnej z zastrzeżeniem niektórych rodzajów przestępstw, jako środka pozwalającego na monitorowanie przemieszczania się skazanych wewnątrz jednostki penitencjarnej czy wreszcie jako środka służącego ochronie osób pokrzywdzonych przed sprawcami przestępstw⁴².

Załącznik do Rekomendacji CM/Rec (2014) 4 zawiera złożony katalog zasad odnoszących się do omawianej instytucji, który może stanowić cenną wskazówkę dla ustawodawców poszczególnych państw członkowskich Rady Europy oraz praktyków. Po pierwsze, wszystkie aspekty związane z dozorem elektronicznym powinny być prawnie uregulowane, a decyzja w przedmiocie zezwolenia bądź uchylenia elektronicznego monitoringu musi być podjęta przez sąd lub ma podlegać kontroli (zasada 1–2, załącznik do Rekomendacji

⁴¹ Draft commentary to Recommendation on electronic monitoring, s. 17–18, <https://www.coe.int/> (dostęp: 20.05.2020).

⁴² B. Stańdo-Kawecka, *Dozór elektroniczny...*, s. 13; K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 223.

CM/Rec [2014] 4). Wprowadzając zasadę 3 do załącznika do Rekomendacji CM/Rec (2014) 4, Komitet Ministrów przestrzega jednak przed zjawiskiem poszerzania sieci (ang. *net-widening*), zalecając ostrożność w przypadku elektronicznego monitoringu na etapie postępowania przygotowawczego. W komentowanym akcie eksponuje się także proporcjonalność dozoru elektronicznego do wagi przestępstwa oraz właściwości sprawcy czy poszanowanie praw i interesów członków jego rodziny bądź osób trzecich, znajdujących się w miejscu monitorowania (zasada 4 i 6, załącznik do Rekomendacji CM/Rec [2014] 4). Zgodnie z zasadą 7 załącznika do Rekomendacji CM/Rec (2014) 4 zakazuje się wszelkiej dyskryminacji m.in. ze względu na stan psychiczny sprawcy przestępstwa, sprzeciwiając się tym samym ewentualnemu automatycznemu wykluczeniu osób z zaburzeniami psychicznymi z możliwości skorzystania z dobrodziejstwa omawianej instytucji. Mimo tego pewne czynniki, chociażby wiek czy niepełnosprawność bądź inne warunki lub okoliczności osobiste, mogą uzasadniać bardziej indywidualne podejście w trakcie podejmowania decyzji w przedmiocie zastosowania dozoru elektronicznego (zasada 26, załącznik do Rekomendacji CM/Rec [2014] 4). Podkreślenia wymaga okoliczność, że elektroniczny monitoring może wiązać się z koniecznością poniesienia kosztów, których wysokość powinna być normowana przepisami prawnymi, z uwzględnieniem sytuacji finansowej sprawcy przestępstwa (zasada 11, załącznik do Rekomendacji CM/Rec [2014] 4). Ustanowienie opłaty należy argumentować w taki sposób, aby nie budziła ona wątpliwości zarówno po stronie opinii publicznej, jak i sprawcy, np. w Szwecji uzyskane z tego tytułu pieniądze przeznacza się na odszkodowania dla ofiar przestępstw. Jednocześnie brak jej uiszczenia nie powinien skutkować odmową udzielenia zezwolenia w przedmiocie dozoru elektronicznego. Warto dodać, że elektroniczny monitoring może być samodzielnym środkiem zmierzającym do zapewnienia nadzoru nad sprawcą i ograniczenia przestępczości. Niemniej aby osiągnąć długoterminowy cel, dozór elektroniczny powinien być połączony z innymi, profesjonalnymi interwencjami oraz środkami wspierającymi reintegrację społeczną sprawcy (zasada 8, załącznik do Rekomendacji CM/Rec [2014] 4), takimi jak chociażby terapia uzależnień, szkolenia, techniki kontrolowania gniewu, pomoc w poszukiwaniu pracy. W związku z zaangażowaniem sektora prywatnego w realizację zadań wynikających z elektronicznego monitoringu nie można

pominać kwestii odpowiedzialności za ochronę praw i wolności sprawców przestępstw, a także za bezpieczeństwo publiczne. W przypadku niewywiązania się z tych zobowiązań podjęcie działań prowadzących do zapobieżenia negatywnym tego konsekwencjom należy do kompetencji władzy publicznej (zasada 9, załącznik do Rekomendacji CM/Rec [2014] 4)⁴³.

Nie bez znaczenia pozostaje również część IV załącznika do Rekomendacji CM/Rec (2014) 4, która kreuje warunki wykonywania dozoru elektronicznego na różnych etapach postępowania karnego. W pierwszej kolejności trzeba odwołać się do zasady 15 załącznika do Rekomendacji CM/Rec (2014) 4, wedle której elektroniczny monitoring można uzależnić od uzyskania uprzedniej zgody sprawcy przestępstwa. Wdrożenie takiego rozwiązania do ustawodawstwa krajowego może stanowić istotny element powodzenia całego przedsięwzięcia, jako że podmioty te wyrażają w ten właśnie sposób chociażby gotowość do współpracy czy chęć zaangażowania się. Zgoda może okazać się istotna w szczególności w przypadku dozoru elektronicznego wykorzystującego technologię nawigacji satelitarnej, ponieważ generuje to dodatkowe obowiązki, takie jak wymóg częstego ładowania baterii.

Odmienne zaś kształtuje się sytuacja, kiedy elektroniczny monitoring jest stosowany w celu zagwarantowania ochrony ofierze przestępstwa. Konieczna jest wówczas wcześniejsza i świadoma zgoda pokrzywdzonego, o czym przesądza treść zasady 18 załącznika do Rekomendacji CM/Rec (2014) 4. Posiłkując się omawianą instytucją, już na etapie postępowania przygotowawczego należy pamiętać o zachowaniu proporcjonalności względem zarzucanego czynu zabronionego oraz o uwzględnieniu czynników ryzyka, takich jak: obawa ucieczki, ingerencja w przebieg postępowania karnego, stwarzanie poważnego zagrożenia dla porządku publicznego czy popełnienie nowego przestępstwa (zasada 16, załącznik do Rekomendacji CM/Rec [2014] 4). Elektroniczny monitoring nie powinien być rutynowo stosowany na etapie przedprocesowym, tym bardziej że w ramach ustawodawstw poszczególnych państw członkowskich Rady Europy istnieją także inne, mniej inwazyjne środki zapobiegawcze. Skorzystanie z dobrodziejstwa dozoru elektronicznego w postępowaniu przygotowawczym może skutkować jego zaliczeniem na poczet orzeczonej kary wedle prawa krajowego (zasada 17, załącznik do

⁴³ *Draft commentary...*, s. 6–7, 12.

Rekomendacji CM/Rec [2014] 4). Do postulatów zawartych w części IV załącznika do Rekomendacji CM/Rec (2014) 4 trzeba też zaliczyć wymóg unikania – w miarę możliwości – dozoru stacjonarnego, który pozbawiałby prawa do opuszczenia miejsca monitorowania (zasada 21), czyli *de facto* prowadził do tworzenia „więzienia” w domu sprawcy⁴⁴. Ponadto w niniejszym akcie międzynarodowego prawa publicznego Komitet Ministrów statuuje ogólne reguły dotyczące okresu trwania wybranych środków, wskazując, że w przypadku dozoru elektronicznego stanowiącego alternatywę dla kary izolacyjnej kwestie te powinny być uregulowane przez prawo (zasada 23, załącznik do Rekomendacji CM/Rec [2014] 4). W odniesieniu do warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary pozbawienia wolności czas ten musi być proporcjonalny do pozostałej części wyroku (zasada 24, załącznik do Rekomendacji CM/Rec [2014] 4). Z kolei jeśli chodzi o elektroniczny monitoring funkcjonujący jako środek nadzoru sprawcy po opuszczeniu przez niego jednostki penitencjarnej, to sugeruje się precyzyjne określenie przede wszystkim czasu trwania i formy ingerencji z jednoczesnym uwzględnieniem wpływu na przestępcę, jego rodzinę i osoby trzecie (zasada 25, załącznik do Rekomendacji CM/Rec [2014] 4). W tym miejscu należy nadmienić, że środek ten mógłby zostać zastosowany wobec sprawców poważnych przestępstw seksualnych czy przestępstw związanych z przemocą, którzy pomimo odbycia kary wciąż są uznawani za potencjalnie niebezpiecznych, co dopuszcza przykładowo ustawodawstwo niemieckie⁴⁵.

W dalszych częściach załącznika do Rekomendacji CM/Rec (2014) 4 sformułowano reguły nawiązujące m.in. do etycznych aspektów funkcjonowania elektronicznego monitoringu, zwłaszcza zakazu używania środków technicznych w celu spowodowania cierpień fizycznych i psychicznych u sprawcy przestępstwa (zasada 27). Za niedopuszczalną należy bowiem uznać metodę podskórnego wszczepienia chipu, który potencjalnie umożliwiałby ustalenie lokalizacji osoby monitorowanej. W komentarzu do niniejszego aktu stanowczo się podkreśla, że wskazana forma elektronicznego monitoringu nie pozostaje bez wpływu na integralność cielesną, a zatem jest niedozwolona⁴⁶.

⁴⁴ *Ibidem*, s. 8–9.

⁴⁵ *Ibidem*, s. 12.

⁴⁶ *Ibidem*, s. 12.

Pozostałe zalecenia ujęte w Rekomendacji CM/Rec (2014) 4 dotyczą ochrony danych (zasady 29–32), szkolenia personelu (zasady 33–38), współpracy ze społeczeństwem (zasada 39), prowadzenia badań, ewaluacji i monitorowania w celu wsparcia władzy krajowej w podejmowaniu świadomych decyzji zarówno co do etycznych, jak i profesjonalnych aspektów wykorzystania dozoru elektronicznego w procesie karnym (zasada 40).

Omówienie wybranych rozwiązań prawnych zawartych w przywołanych wyżej rekomendacjach prowadzi do konstatacji, że przez dłuższy czas poza przedmiotem zainteresowań Rady Europy pozostawały kwestie związane z dozorem elektronicznym, na co słusznie zresztą wskazała Barbara Stańdo-Kawecka⁴⁷. Akty te stanowią przede wszystkim o sankcjach i środkach alternatywnych wobec kary pozbawienia wolności. Pomimo że elektroniczny monitoring został zaliczony do wskazanego katalogu, to w przywołanych rekomendacjach poświęcono temu zagadnieniu *de facto* niewiele uwagi. Nie ulega wątpliwości, że dopiero w Rekomendacji CM/Rec (2014) 4 dostrzeżono nieoceniony dotychczas potencjał dozoru elektronicznego i szerokie możliwości jego zastosowania. Podsumowując, warto dodać, że również w ramach Unii Europejskiej 16 grudnia 2019 roku zostały przyjęte Konkluzje Rady w sprawie środków będących alternatywą wobec pozbawienia wolności – wykorzystanie kar i środków alternatywnych w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych⁴⁸. Wśród przykładowego ich katalogu *expressis verbis* wymienia się dozór elektroniczny. Mając zatem na względzie to, że elektroniczny monitoring stanowi postępowe, dynamicznie ewoluujące rozwiązanie, nie można wykluczyć, że z czasem dorobek prawny Rady Europy czy Unii Europejskiej wzbogaci się o kolejne akty normujące omawiane zagadnienie.

⁴⁷ B. Stańdo-Kawecka, *Dozór elektroniczny...*, s. 8.

⁴⁸ Konkluzje Rady w sprawie środków będących alternatywą wobec pozbawienia wolności: wykorzystanie kar i środków alternatywnych w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych (Dz.Urz. UE C 422/9), dalej: Konkluzje Rady.

1.3. Rozwiązania prawne dotyczące dozoru elektronicznego w wybranych krajach europejskich

Walory dozoru elektronicznego jako instytucji prawa karnego *sensu largo* zostały dostrzeżone i docenione także przez inne niż Polska kraje europejskie. Część z nich zdecydowała się na wykorzystanie elektronicznego monitoringu po przeprowadzeniu programów pilotażowych kilkanaście, a nawet kilkadziesiąt lat temu. W niniejszej publikacji omówione zostaną w sposób jedynie wycinkowy rozwiązania prawne, przyjęte w wybranych państwach europejskich, tj. w Wielkiej Brytanii, Belgii i Niemczech.

Pierwsze, choć pierwotnie nieudane próby wdrożenia dozoru elektronicznego do porządku prawnego podjęto w 1989 roku w Anglii i Walii. Szkocja wyraziła zainteresowanie omawianą instytucją dopiero w 1998 roku⁴⁹. Zwolennikiem wprowadzenia elektronicznego monitoringu był dziennikarz Tom Stacey, który w 1981 roku przedstawił w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych (ang. Home Office) projekt urządzenia monitorującego przestępcę w ramach godziny policyjnej bądź służącego do jego lokalizacji. Reakcja podsekretarza Jeremy'ego J. Travelyana skłoniła T. Stacey'a do utworzenia grupy nacisku o nazwie The Offender's Tag Association (OTA), do której przynależeli Carl den Brinker, Peter Tims i Aubrey Baring. Wskutek prowadzonej przez stowarzyszenie działalności angielski termin *tag* (czy *tagging*) zaczęto utożsamiać w Wielkiej Brytanii z elektronicznym monitoringiem⁵⁰. Pod koniec lat osiemdziesiątych XX wieku Anglia i Walia, Szwecja oraz Holandia wysłały rządowe delegacje do Stanów Zjednoczonych w celu oszacowania możliwości, jakie niesie za sobą stosowanie dozoru elektronicznego⁵¹. Dzięki zdobytym doświadczeniom rozpoczęto trzy programy pilotażowe w Nottingham City, North Tyneside i Tower Brigde w Londynie. Trwały one zaledwie sześć miesięcy, w trakcie których elektronicznym monitoringiem objęto jedynie

⁴⁹ T. Ochelski, *System elektronicznego monitoringu w Szwecji i w Wielkiej Brytanii*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2014, nr 85, s. 102.

⁵⁰ G. Lockhart-Mirams, C. Pickles, E. Crowhurst, *Cutting crime: the role of tagging in offender management*, 2015, s. 17; *The Offender's Tag Association*, <https://tomstacey.com/offenders-tag-association/> (dostęp: 15.09.2020).

⁵¹ T. Ochelski, *System elektronicznego monitoringu...*, s. 103; M. Neills, J. Bunkerfeldt, *Electronic monitoring and probation in Sweden and England and Wales: Comparative policy developments*, „Probation Journal” 2013, vol. 60, no. 3, s. 279.

pięćdziesiąt osób, w tym m.in. tymczasowo aresztowanych na etapie postępowania przygotowawczego oraz zwalnianych z aresztu za poręczeniem majątkowym⁵².

Stosowanie elektronicznego monitoringu rozpoczęto w Wielkiej Brytanii w styczniu 1999 roku w ramach programu Home Detention Curfew (HDC), dotyczącego skazanych na karę pozbawienia wolności, przedterminowo zwalnianych z jednostek penitencjarnych⁵³. Podstawowym warunkiem umożliwiającym skorzystanie z programu stało się skazanie na karę izolacyjną w wymiarze co najmniej dwunastu tygodni (trzy miesiące). Dodatkowy wymóg to konieczność odbycia co najmniej dwudziestu ośmiu dni⁵⁴ lub jednej czwartej kary. Maksymalny okres przedterminowego zwolnienia w Home Detention Curfew wynosi sto osiemdziesiąt dni. Należy wskazać, że wśród obowiązków ciążących na osobie objętej programem wymienia się przestrzeganie tzw. godziny policyjnej, czyli pozostawanie pod określonym adresem, co do zasady dwanaście godzin w ciągu doby. Zgodnie z ramami politycznymi precyzującymi reguły oraz wytyczne funkcjonowania Home Detention Curfew z programu zostali wyłączeni m.in.: przestępcy seksualni podlegający wpisowi do rejestru, skazani odbywający wydłużoną karę za przestępstwa z użyciem przemocy lub przestępstwa seksualne, skazani odbywający karę w związku z brakiem powrotu w przypadku Release on Temporary Licence, skazani odbywający karę za naruszenie godziny policyjnej, przestępcy wezwani kiedykolwiek do jednostki penitencjarnej za nieprzestrzeganie warunków godziny policyjnej, skazani posiadający status cudzoziemca, co do których sąd zalecił deportację, oraz osoby podlegające deportacji, którym doręczono decyzję w tym zakresie. Warto zaznaczyć, że nawet w przypadku wstępnej kwalifikacji pozbawienie skazanego perspektywy skorzystania z programu może nastąpić wskutek uznania go za nieodpowiedniego (ang. *unsuitable*), co jest uzasadnione potrzebą utrzymania społecznego zaufania względem programu. Do katalogu sprawców

⁵² T. Ochelski, *System elektronicznego monitoringu...*, s. 103; M. Neills, J. Bungerfeldt, *Electronic monitoring...*, s. 281; G. Lockhart-Mirams, C. Pickles, E. Crowhurst, *Cutting crime...*, s. 18.

⁵³ T. Ochelski, *System elektronicznego monitoringu...*, s. 104–105.

⁵⁴ B. Stańdo-Kawecka, *Dozór elektroniczny w systemie sankcji karnych w wybranych krajach europejskich*, „Państwo i Prawo” 2012, nr 5, s. 39.

podlegających dyskwalifikacji z uwagi na powyższy status zalicza się osoby odbywające karę w związku z popełnieniem przestępstw: zabójstwa, użycia materiałów wybuchowych, posiadania broni ofensywnej i palnej z zamiarem jej użycia, okrucieństwa wobec dzieci (np. uprowadzenie, porzucenie dziecka w wieku poniżej dwóch lat), przestępstwa na tle rasowym, religijnym lub orientacji seksualnej, przestępstwa o charakterze terrorystycznym, stalkingu, nękania, przestępstwa duszenia nieskutkującego śmiercią ofiary. „Sprawcą nieodpowiednim” jest też osoba, która w przeszłości popełniła przestępstwa seksualne bez konieczności wpisu do rejestru bądź przestępstwa o charakterze terrorystycznym, skazany, względem którego odwołano przedterminowe zwolnienie w trakcie Home Detention Curfew, więzień – cudzoziemiec podlegający deportacji, któremu nie doręczono jeszcze decyzji, przestępca należącego do kategorii A, czyli jednostki stanowiącej poważne zagrożenie dla społeczeństwa i bezpieczeństwa narodowego w przypadku ewentualnej ucieczki. Należy dodać, że w aneksie E ram politycznych Home Detention Curfew, który zawiera jedynie przykładowe wyliczenie czynów zabronionych, uzasadniających uznanie sprawcy za „nieodpowiedniego”, znalazły się także przestępstwa z The Coronavirus Act 2020, takie jak kradzież materiałów medycznych służących do walki z koronawirusem czy narażenie innych osób na zakażenie wirusem SARS-CoV-2. W marcu 2024 roku usunięto jednak z tej listy przestępstwa związane z COVID-19⁵⁵.

Kolejny program wykorzystujący elektroniczny monitoring został wdrożony w grudniu 1999 roku pod nazwą Curfew Order jako samoistna kara, mająca postać nakazu przebywania w wyznaczonym miejscu i czasie, nałożonym przez sąd w wyroku skazującym. Początkowo programem mogli być objęci sprawcy w wieku szesnastu lat i powyżej tej granicy, a maksymalny czas jego trwania wynosił sześć miesięcy. Od lutego 2001 roku takie rozwiązanie można stosować także w stosunku do sprawców należących do grupy wiekowej od dziesięciu do szesnastu lat, lecz okres obowiązywania takiego nakazu nie może być dłuższy niż trzy miesiące. Dzienny jego wymiar wynosi od dwóch do dwunastu godzin i jest uzależniony od indywidualnej sytuacji

⁵⁵ Home Detention Curfew (HDC) Policy Framework, s. 3, 5–6, 11–12, 34–36, <https://www.gov.uk/> (dostęp: 5.03.2025).

skazanego, *ad exemplum* podlegania obowiązкови szkolnemu czy wykonywania pracy⁵⁶.

Od 30 listopada 2009 roku funkcjonuje program The Youth Rehabilitation Order, wprowadzony na mocy Criminal Justice and Immigration Act 2008, zaadresowany do sprawców przestępstw, którzy nie ukończyli lat osiemnastu⁵⁷. W takich przypadkach przestępstwo powinno być dostatecznie poważne, chociaż nawet spełnienie tej przesłanki nie obliguje sądu do zastosowania The Youth Rehabilitation Order⁵⁸. Czas trwania programu nie może być dłuższy niż trzy lata. Należy zaznaczyć, że w ramach tej instytucji możliwe jest nałożenie na sprawcę dodatkowych obowiązków, wśród których wymienia się nie tylko elektroniczny monitoring, ale i inne powinności, takie jak wymóg aktywności, poddanie się testom na obecność narkotyków w organizmie, zgoda na leczenie psychiatryczne, wykonywanie nieodpłatnej pracy czy realizacja programu edukacyjnego⁵⁹.

Inną formę reakcji prawnokarnej wobec nieletnich sprawców stanowi Detention and Training Order, którego czas trwania w zależności od indywidualnego przypadku wynosi cztery, sześć, osiem, dziesięć, dwanaście, osiemnaście albo dwadzieścia cztery miesiące, lecz nie może przekraczać granic ustawowego zagrożenia karą pozbawienia wolności, przewidzianego za dane przestępstwo. Trzeba przy tym zwrócić uwagę na granice wiekowe nieletnich sprawców, podlegających odpowiedzialności karnej w ramach powyższego programu, ponieważ można nim objąć osoby bardzo młode. Pierwsza grupa to osoby, które w chwili skazania ukończyły piętnaście lat lub starsze. Do drugiej grupy należą zaś osoby w wieku od dwunastu do czternastu lat, które zostały uznane przez sąd za tzw. uporczywych sprawców (ang. *persistent offender*). Mimo że termin ten nie został zdefiniowany w Criminal Justice and Immigration Act 2008, to unormowanie w tym zakresie zawarto

⁵⁶ P. Moczydłowski, *Przestępca na uwięzi...*, s. 67.

⁵⁷ T. Ochelski, *System elektronicznego monitoringu...*, s. 105.

⁵⁸ Youth Rehabilitation Order (YROs), <https://consult.justice.gov.uk/> (dostęp: 3.11.2020).

⁵⁹ *What is a Youth Rehabilitation Order and when will they come into play?*, <https://www.inbrief.co.uk/> (dostęp: 3.11.2020); Youth Rehabilitation Order, <https://www.devon.gov.uk/> (dostęp: 3.11.2020).

w Sentencing Guidelines Council Definitive Guideline⁶⁰. Przyjmuje się zatem, że sąd powinien rozważyć, czy nieletni sprawca miał uprzednio kontakt z właściwymi organami w wyniku przestępczego zachowania, co wiąże się ze stwierdzeniem, a także przyznaniem się do winy i obejmuje m.in. ostrzeżenia, nagany. Ponadto uwzględnia się, czy w ciągu ostatnich dwunastu miesięcy został co najmniej trzykrotnie uznany za winnego przestępstw podobnych, zagrożonych karą pozbawienia wolności⁶¹. Należy zaznaczyć, że nieletnich sprawców można umieścić w następujących instytucjach: *secure children's homes*, w których przebywają najmłodsze dzieci, dziewczęta w wieku do szesnastu lat oraz chłopcy wymagający opieki w wieku od piętnastu do szesnastu lat; *secure training centre* (STC), prowadzonym przez osoby prywatne i przeznaczonym dla osób poniżej lat siedemnastu; *young offender institutions* (YOI) administrowanym przez Służbę Więzienną oraz przez podmiot z sektora prywatnego, poświęconym młodzieży w wieku od szesnastu do dwudziestu jeden lat⁶². Po pobycie w jednym z wymienionych ośrodków osoby te wracają do społeczności lokalnej i są poddawane nadzorowi Youth Offending Team oraz elektronicznemu monitoringowi⁶³.

Najbardziej rygorystycznym środkiem reakcji prawnokarnej odnoszącym się do młodych sprawców przestępstw jest Intensive Supervision and Surveillance Programme (ISSP), którego adresatem są zarówno osoby określane mianem aktywnych recydywistów, jak i jednostki popełniające poważne przestępstwa. Do programu można zakwalifikować sprawców, jeśli stawia się w sądzie w związku z popełnieniem przestępstwa zagrożonego karą pozbawienia wolności, którzy – zanim zostały postawione zarzuty – byli ostrzeżeni lub oskarżeni co najmniej czterokrotnie w ciągu ostatnich dwunastu miesięcy o przestępstwo zagrożone karą izolacyjną; w przeszłości skazano ich na karę pozbawienia wolności w ramach Intensive Supervision and Surveillance Programme dostępną jako warunek poręczenia majątkowego w przypadku

⁶⁰ Detention and Training Order, Persistent Offender, <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/youth-offenders/> (dostęp: 8.11.2020).

⁶¹ Persistent Offender, <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/youth-offenders/> (dostęp: 8.11.2020); Persistent Offender, <https://consult.justice.gov.uk/> (dostęp: 8.11.2020).

⁶² Custody, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/354087/yjb-brochure-custody-English.pdf (dostęp: 8.11.2020).

⁶³ T. Ochelski, *System elektronicznego monitoringu...*, s. 106–107.

grożącego aresztu, wymóg The Youth Rehabilitation Order czy warunek Notice of Supervision przy zwolnieniu z aresztu. Program koncentruje się na kilku podstawowych elementach, a mianowicie: przestępczym zachowaniu, rozwijaniu umiejętności interpersonalnych, edukacji, szkoleniu, zatrudnieniu, wsparciu rodziny oraz sprawiedliwości naprawczej. Należy podkreślić, że jego istotą są dwie formy nadzoru, co wynika *expressis verbis* z samej nazwy. Pierwsza z nich, czyli *supervision*, dotyczy m.in. rozpoznania pochodzenia, zachowania czy potrzeb sprawcy. Z kolei *surveillance* – kluczowa część programu – obejmuje: śledzenie (ang. *tracking*) umożliwiające kontakt ze sprawcą w trakcie różnych jego aktywności i spotkań, elektroniczny monitoring (ang. *tagging*), weryfikację głosową (ang. *voice verification*) czy dozór policyjny (ang. *intelligence-led policing*). Dodatkowym wymogiem jest przeprowadzanie *surveillance* co najmniej dwa razy dziennie, choć nie ma przeszkód, aby jego stosowanie rozszerzyć aż do dwudziestoczterogodzinnego monitoringu⁶⁴. Sprawcy korzystają z programu przez okres sześciu miesięcy, przy czym przez pierwsze trzy nadzór trwa dwadzieścia pięć godzin tygodniowo, a w następnych – minimum pięć godzin tygodniowo. Ponadto udzielane jest wsparcie w trakcie weekendu⁶⁵.

Elektroniczny monitoring jest również wykorzystywany wobec imigrantów. Zważając na walkę z terroryzmem, w 2004 roku wprowadzono program pilotażowy dla osób ubiegających się o status uchodźcy. Niemniej dopiero w 2005 roku uchwalono ustawę o ochronie przeciwko terroryzmowi, na mocy której elektroniczny monitoring mógł znaleźć zastosowanie względem osób podejrzewanych o współpracę z terrorystami. Instytucja ta dotyczyła wówczas zatrzymanych muzułmanów, przetrzymywanych bez przedstawienia im zarzutów, oraz była łączona z zakazem komunikowania się, w tym za pośrednictwem telefonu czy Internetu⁶⁶.

Aktualnie osoby zatrzymane w sprawach imigracyjnych są uprawnione do ubiegania się o zwolnienie za poręczeniem majątkowym (ang. *immigration*

⁶⁴ Intensive Supervision and Surveillance Programme (ISSP), <https://www.bristol.gov.uk/> (dostęp: 9.11.2020).

⁶⁵ Intensive Supervision and Surveillance Programme (ISSP), <https://www.tameside.gov.uk/> (dostęp: 9.11.2020).

⁶⁶ T. Ochelski, *System elektronicznego monitoringu...*, s. 107–108; A. Ornowska, *Wybrane aspekty z praktyki stosowania dozoru elektronicznego w Stanach Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii*, „Probacja” 2010, nr 3–4, s. 72.

bail), o ile zobowiążą się do realizacji co najmniej jednego z wymienionych warunków: regularnego zgłaszania się urzędnikowi zajmującemu się imigracją, uczestnictwa w spotkaniach lub w przesłuchaniach, przestrzegania ograniczeń co do miejsca zamieszkania czy też pracy bądź studiów, poddania się elektronicznemu monitoringowi, postępowania zgodnie z innymi wymogami nałożonymi przez podmiot udzielający takiego zwolnienia⁶⁷. Stosowanie elektronicznego monitoringu jest uzależnione od okoliczności danej sprawy. W ramach omawianej instytucji przedmiotem kontroli stają się bieżące miejsce pobytu (lokalizacja), przebywanie (obecność) bądź nieobecność osoby monitorowanej w danym miejscu w wyznaczonym czasie. Elektronicznym monitoringiem nie obejmuje się m.in. osób poniżej osiemnastego roku życia, jak również kobiet będących w ciąży (od osiemnastego tygodnia) lub tych, które niedawno urodziły dziecko. Ponadto z instytucji tej mogą zostać wyłączone osoby w podeszłym wieku; osoby cierpiące na zapalenie żył lub podobne schorzenie powodujące obrzęk nóg; osoby, co do których istnieją dowody wskazujące na to, że elektroniczny monitoring mógłby wywołać poważny uszczerbek na ich zdrowiu; osoby twierdzące, że były torturowane, co zostało uznane przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych (ang. Home Office) lub sąd pierwszej instancji (ang. first-tier Tribunal); osoby, które uzyskały pozytywne rozstrzygnięcie co do roszczenia o bycie ofiarą współczesnego niewolnictwa; osoby, których zdolności umysłowe stanowią przeszkodę uniemożliwiającą zrozumienie warunków związanych z dozorem elektronicznym. Elektroniczny monitoring należy łączyć z godziną policyjną⁶⁸.

Dozór elektroniczny nie jest też obcy ustawodawstwu belgijskiemu. Jego wdrożenie stało się na początku możliwe na mocy okólnika ministerialnego z 1998 roku. Dopiero z dniem 17 marca 2006 roku elektronicznemu monitoringowi nadano ramy prawne, ujmując go w akcie normatywnym o nazwie *Loi du 17 mai 2006 relative au statut juridique des personnes condamnées à une peine privative de liberté et aux droits reconnus à la victime dans le cadre des modalités d'exécution de la peine*. Trzeba zauważyć,

⁶⁷ Immigration detention bail, <https://www.gov.uk/> (dostęp: 11.11.2020).

⁶⁸ Immigration bail conditions: electronic monitoring (EM) expansion pilot (accessible), <https://www.gov.uk/government/publications/offender-management/immigration-bail-conditions-electronic-monitoring-em-expansion-pilot-accessible> (dostęp: 29.03.2025).

że prawo belgijskie zakłada funkcjonowanie analizowanej instytucji zarówno w schemacie *front door programme*, jak i *back door programme*⁶⁹.

Elektroniczny monitoring jest traktowany przede wszystkim jako sposób wykonywania kary pozbawienia wolności. Model *front door programme* dotyczy skazanych na karę izolacyjną w wymiarze do lat trzech, przy czym jej długość determinuje pewne różnice w zakresie realizacji. W przypadku orzeczenia kary pozbawienia wolności w wymiarze od czterech do ośmiu miesięcy stosowanie dozoru elektronicznego jest uzależnione od decyzji dyrektora zakładu karnego⁷⁰, skazani podlegają zaś nadzorowi Centrum Monitorowania Elektronicznego (fr. Centre de surveillance électronique)⁷¹. Należy wspomnieć, że skazanych na karę izolacyjną w powyższym wymiarze pierwotnie poddawano weryfikacji głosowej, lecz wobec m.in. powstałych trudności o charakterze technicznym z czasem zastąpiono ją technologią wykorzystującą częstotliwość fal radiowych⁷². Orzeczenie kary pozbawienia wolności w wymiarze od ośmiu miesięcy do trzech lat skutkuje nie tylko nadzorem ze strony Centrum Monitorowania Elektronicznego, ale i koniecznością współpracy z tzw. asystentem wymiaru sprawiedliwości (fr. *assistant de justice*) w zakresie chociażby uzyskania informacji o ogólnych warunkach dozoru elektronicznego⁷³.

Schemat *back door programme* odnosi się z kolei do skazanych na karę izolacyjną w wymiarze nie krótszym niż trzy lata lub surowszym. Wariant ten stwarza tym przestępcom możliwość ubiegania się o elektroniczny monitoring sześć miesięcy przed nabyciem prawa do warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary. Udzielenie zezwolenia w tym przedmiocie należy do uprawnień sądu karnego (fr. *tribunal d'application des peines*)⁷⁴. Przyjmuje się, że elektroniczny monitoring należy w takim

⁶⁹ K. Beyens, M. Roosen, *Suspects Being Watched in Real Time: Introducing GPS Tracking in Belgium*, „Journal of Technology in Human Services” 2016, vol. 34, no. 1, s. 103–104.

⁷⁰ *Ibidem*, s. 104.

⁷¹ Surveillance électronique, <http://www.maisonsdejustice.be/> (dostęp: 20.11.2020).

⁷² K. Beyens, M. Roosen, *Electronic monitoring and reintegration in Belgium*, „European Journal of Probation” 2017, vol. 9, no. 1, s. 15.

⁷³ *Ibidem*, s. 21; K. Beyens, M. Roosen, *Suspects Being Watched...*, s. 104.

⁷⁴ Surveillance électronique, <http://www.maisonsdejustice.be/> (dostęp: 20.11.2020); K. Beyens, M. Roosen, *Suspects Being Watched...*, s. 105.

przypadku traktować jako środek przejściowy między wykonywaniem kary pozbawienia wolności w jednostce penitencjarnej a warunkowym przedterminowym zwolnieniem z odbycia reszty kary⁷⁵.

Od 1 stycznia 2014 roku dozór elektroniczny może także znaleźć zastosowanie już na etapie przedprocesowym, mianowicie jako alternatywa dla tymczasowego aresztowania⁷⁶. Wykorzystuje się wówczas technologię nawigacji satelitarnej. Podejrzany lub oskarżony o popełnienie przestępstwa jest zobowiązany do pozostawania w określonym miejscu przez dwadzieścia cztery godziny na dobę⁷⁷. Wyjątek dotyczy *ad exemplum* zarówno podróży w celu dotarcia na komisariat policji, jak i przemieszczania się na skutek nagłych przypadków medycznych czy sytuacji podyktowanych działaniem siły wyższej⁷⁸.

Oprócz wyżej wymienionych regulacji ustawodawca belgijski przewidział dodatkowe rozwiązania prawne dające podstawę do orzeczenia elektronicznego monitoringu. Po pierwsze, od 1 maja 2016 roku dozór elektroniczny może być odrębną sankcją karną, ograniczoną do czynów zabronionych zagrożonych karą pozbawienia wolności do jednego roku⁷⁹. Ponadto, elektroniczny monitoring stosuje się wobec sprawców poważnych przestępstw, którzy stwarzają zagrożenie dla społeczeństwa. Stąd też w okresie dwóch miesięcy przed zakończeniem odbywania kary izolacyjnej sąd karny decyduje o sposobie zwolnienia skazanego, w tym o możliwości poddania go dozorowi elektronicznemu⁸⁰.

Kolejnym państwem europejskim korzystającym z dobrodziejstwa instytucji dozoru elektronicznego są Niemcy. Należy zaznaczyć, że wdrożenie elektronicznego monitoringu poprzedzono tam programem pilotażowym, który został przeprowadzony po raz pierwszy w 2000 roku w okręgu sądowym

⁷⁵ K. Beyens, M. Roosen, *Electronic monitoring in Belgium: a penological analysis of current and future orientations*, „European Journal of Probations” 2013, vol. 5, no. 3, s. 60.

⁷⁶ T. Daems, *Electronic monitoring. Tagging Offenders in a Culture of Surveillance*, Leuven 2020, s. 12.

⁷⁷ K. Beyens, M. Roosen, *Electronic monitoring and reintegration...*, s. 15.

⁷⁸ Les Maisons de Justice et la surveillance électronique, <https://www.justice-en-ligne.be/Les-Maisons-de-Justice-et-la-1280/> (dostęp: 20.11.2020).

⁷⁹ K. Beyens, M. Roosen, *Suspects Being Watched...*, s. 105; T. Daems, *Electronic monitoring...*, s. 12.

⁸⁰ Les Maisons de Justice et la surveillance électronique, <https://www.justice-en-ligne.be/Les-Maisons-de-Justice-et-la-1280/> (dostęp: 20.11.2020).

we Frankfurcie nad Menem. Osiągnięcie pozytywnych efektów poskutkowało upowszechnieniem tej instytucji siedem lat później na terytorium całego kraju związkowego Hesji. W 2008 roku programem objęto także sprawców nieletnich, względem których elektroniczny monitoring miał być stosowany przed zwolnieniem z zakładu karnego⁸¹. W Hesji zastosowanie znajduje elektroniczna kontrola obecności (niem. *elektronische Präsenzkontrolle*, EPK) jako alternatywa dla pozbawienia wolności⁸². W okresie od 2010 do 2012 roku projekt pilotażowy uruchomiono również w kraju związkowym Badeni-Wirtembergii jako rezultat uchwalenia w 2009 roku ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego⁸³. Oprócz wymienionych krajów związkowych w okresie od 2011 do 2012 roku program pilotażowy, zaadresowany do nieletnich sprawców pozostających w jednostce penitencjarnej, w tym pracujących w trakcie odbywania kary, zainicjowała Bawaria. Niemniej awaria środków technicznych i towarzysząca temu obawa przed fałszywymi oskarżeniami, nieufność skazanych czy obciążenie personelu więziennego nadmiarem obowiązków przesądziły o zaprzestaniu kontynuacji tego rozwiązania⁸⁴.

Wprowadzenie elektronicznego monitoringu na szczeblu federalnym było związane ze stanowiskiem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie M. przeciwko Niemcom⁸⁵. Wedle stanu faktycznego przedmiotowej sprawy M. był sprawcą, mającym bogatą przeszłość kryminalną, a jego zachowanie przesądzało o braku pozytywnej prognozy kryminologicznej. W związku z usiłowaniem zabójstwa oraz rabunkiem w listopadzie 1986 roku został skazany przez sąd na karę pozbawienia wolności w wymiarze pięciu lat, a dalsza jego izolacja miała nastąpić w ramach prewencyjnego pozbawienia

⁸¹ R. Haverkamp, G. Woessner, *The Emergence and Use of GPS Electronic Monitoring in Germany: Current Trends and Findings*, „Journal of Technology in Human Services” 2016, vol. 34, no. 1, s. 119.

⁸² *Ibidem*, s. 120; F. Dünkler, C. Thiele, J. Treig, „You’ll never stand-alone”: *Electronic monitoring in Germany*, „European Journal of Probation” 2017, vol. 9, no. 1, s. 40.

⁸³ R. Haverkamp, G. Woessner, *The Emergence...*, s. 119–120; G. Hochmayr, M. Małolepszy, *System dozoru elektronicznego – możliwości i granice. Spojrzenie prawnoporównawcze w obliczu polskiej nowelizacji*, s. 5, <https://www.rewi.europauni.de/pl/lehrstuhl/pr/polstrafrecht/professurinhaaber/schriftenverzeichnis/System-dozoru-elektronicznego.pdf> (dostęp: 1.12.2020).

⁸⁴ R. Haverkamp, G. Woessner, *The Emergence...*, s. 120.

⁸⁵ *Ibidem*, s. 119.

wolności⁸⁶. Jedynie na marginesie należy nadmienić, że niemieckie prawo karne zakłada istnienie zarówno kar (niem. *strafen*), jak i środków naprawczych oraz prewencyjnych (niem. *maßregeln der Besserung und Sicherung*), co określane jest mianem „dwutorowego systemu sankcji”. W przeciwieństwie do kar, środki naprawcze i prewencyjne, w tym orzeczoney względem M. areszt prewencyjny, różnią się celem, gdyż mają za zadanie chronić społeczeństwo przez niebezpiecznymi sprawcami czynów zabronionych oraz zapobiec popełnianiu przez nich dalszych przestępstw. Należy zaznaczyć, że kara wymaga stwierdzenia winy w czasie popełnienia przestępstwa, a orzeczenie przywołanego środka – dodatkowo prognozowania przyszłego niebezpieczeństwa grożącego ze strony sprawcy⁸⁷. Pomimo że sąd uznał M. za sprawcę cierpiącego na poważne zaburzenia psychiczne, brak było podstaw, aby zakwalifikować je jako patologiczne, a co za tym idzie – wdrożyć leczenie i umieścić go w szpitalu psychiatrycznym. Po wydaniu wyroku skazującego doszło do nowelizacji niemieckiego prawa karnego, wskutek której prewencyjne pozbawienie wolności w dotychczasowym nieprzekraczalnym wymiarze dziesięciu lat mogło być już stosowane na czas nieograniczony. Po odbyciu przez M. kary pozbawienia wolności oraz zakończeniu aresztu prewencyjnego zarówno niemiecki sąd okręgowy, jak i niemiecki sąd apelacyjny wyraziły stanowisko o zasadności przedłużenia dalszej izolacji względem M. w ramach prewencyjnego pozbawienia wolności, powołując się na regulację zezwalającą na retroaktywne pogorszenie sytuacji sprawcy. Uzasadnieniem dla dopuszczalności stosowania przepisów karnych z mocą wsteczną była ochrona społeczeństwa przed niebezpiecznymi przestępcami. W dniu 26 listopada 2001 roku M. wniósł skargę konstytucyjną do Federalnego Trybunału Konstytucyjnego, która finalnie została oddalona. Wspomniany organ stwierdził, że wprowadzone w 1998 roku zmiany w przedmiocie retroaktywnego zniesienia maksymalnej granicy wymiaru prewencyjnego pozbawienia wolności pozostają w zgodzie z ustawą zasadniczą Republiki Federalnej Niemiec. Wobec wyczerpania krajowych środków odwoławczych M. skierował skargę

⁸⁶ Case of M. v. Germany, Application No. 19359/04, Judgment of 17 December 2009, <https://hudoc.echr.coe.int/> (dostęp: 20.12.2020).

⁸⁷ M. Pösl, A. Dürr, *Germany's System of Preventive Detention Considered Through the European Court of Human Rights and the German Federal Constitutional Court*, „European Criminal Law Review” 2012, vol. 2, no. 2, s. 160.

do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, który na mocy wyroku z dnia 17 grudnia 2009 roku orzekł, że w niniejszej sprawie doszło do naruszenia art. 5 ust. 1 oraz art. 7 ust. 1 EKPC⁸⁸.

Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka skutkował koniecznością zwolnienia z aresztu przewencyjnego sprawców należących do grupy wysokiego ryzyka, w tym przestępców seksualnych, wywołując tym samym poważne obawy co do poziomu bezpieczeństwa niemieckiego społeczeństwa⁸⁹. Z tego względu ustawodawca zdecydował, że od 2011 roku⁹⁰ elektroniczny monitoring umożliwiający kontrolę miejsca pobytu za pomocą technologii nawigacji satelitarnej stanie się jednym z elementów nadzoru przewencyjnego (niem. *Führungsaufsicht*), unormowanego w art. 68b ust. 1 pkt 12 *Strafgesetzbuch*⁹¹ i fakultatywnie orzecanego przez sąd. Czas trwania nadzoru przewencyjnego wynosi od dwóch do pięciu lat, choć w niektórych przypadkach może zostać orzeczony na czas nieokreślony⁹². Nie bez znaczenia pozostają zapisy art. 68b ust. 1 zdanie trzecie StGB, które przewidują dodatkowe wymogi związane z elektronicznym monitoringiem realizowanym w ramach nadzoru przewencyjnego, tj.: odbycie kary pozbawienia wolności w całości lub kary łącznej co najmniej trzech lat pozbawienia wolności bądź na podstawie środka uznanego za wykonany, orzeczenie kary pozbawienia wolności, łącznej kary pozbawienia wolności lub środka związanego z pozbawieniem wolności za jedno lub więcej przestępstw z § 66 ust. 3 zdanie pierwsze StGB, istnienie niebezpieczeństwa popełnienia dalszych przestępstw z § 66 ust. 3 zdanie pierwsze StGB czy nieodzowność jego zastosowania w celu zapobieżenia ponownemu popełnianiu przestępstw przez sprawcę.

Warto również zwrócić uwagę na zmiany prawne wdrożone w 2017 roku stanowiące pewnego rodzaju odpowiedź na atak terrorystyczny podczas

⁸⁸ Case of M. v. Germany, Application No. 19359/04, Judgment of 17 December 2009, <https://hudoc.echr.coe.int/> (dostęp: 20.12.2020).

⁸⁹ R. Haverkamp, G. Woessner, *The Emergence...*, s. 120; F. Dünkler, C. Thiele, J. Treig, „*You'll never stand-alone*”..., s. 29.

⁹⁰ Niektóre źródła podają, że elektroniczny monitoring został wprowadzony w 2010 roku, np.: F. Dünkler, C. Thiele, J. Treig, „*You'll never stand-alone*”..., s. 29.

⁹¹ *Strafgesetzbuch*, https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/ (dostęp: 20.12.2020), dalej: StGB.

⁹² P. Góralski, *Środek zabezpieczający w formie elektronicznej kontroli miejsca pobytu sprawcy czynu karalnego (część 1)*, „Prokuratura i Prawo” 2017, nr 9, s. 40.

jarmarku bożonarodzeniowego 19 grudnia 2016 roku w Berlinie, w wyniku którego śmierć poniosło dwanaście osób, a ok. pięćdziesiąt odniosło obrażenia ciała. Trzeba przy tym nadmienić, że sprawca był obserwowany już od kilku miesięcy i miał podlegać deportacji, która ostatecznie została przełożona na skutek opóźnienia w dostarczeniu dokumentów. Wydany nakaz deportacji nie wiązał się jednak z brakiem możliwości poruszania się po terytorium Niemiec⁹³. W ustawie o Federalnym Urzędzie Śledczym⁹⁴, w § 56 BKAG, przewidziano odrębne unormowania, na mocy których możliwe jest zobowiązanie potencjalnego sprawcy do posiadania środków technicznych służących do elektronicznego monitorowania miejsca jego pobytu (niem. *Elektronische Aufenthaltsüberwachung*). Przywołane rozwiązanie uzależniono od istnienia faktów uzasadniających podejrzenie popełnienia przestępstwa zgodnie z § 5 ust. 1 zdanie drugie BKAG, a więc niebezpieczeństwa międzynarodowego terroryzmu, lub co do których prawdopodobieństwo popełnienia przestępstwa zgodnie z § 5 ust. 1 zdanie drugie BKAG jest oceniane przez pryzmat indywidualnego zachowania danej osoby. Monitorowanie takiej jednostki i wykorzystywanie gromadzonych danych mają na celu zapobiec popełnieniu przez nią przestępstwa (§ 56 ust. 1 BKAG). Niemiecki ustawodawca ograniczył zakres czasowy stosowania wspomnianego rozwiązania do maksymalnie trzech miesięcy, z możliwością jego wydłużenia o dalszy okres, lecz nie dłuższy niż kolejne trzy miesiące (§ 56 ust. 8 BKAG). Pomimo wprowadzenia tego środka trzeba jednak się zastanowić, czy jest on na tyle skuteczny, aby zapobiec ewentualnym atakom terrorystycznym. Nie sposób bowiem wykluczyć podjęcia próby usunięcia nadajnika przez osobę stwarzającą potencjalne zagrożenie, co nastąpiło chociażby w przypadku sprawcy uznawanego za niebezpiecznego, który 17 września 2015 roku w Berlinie zaatakował kilku przechodniów nożem⁹⁵. Podobnie doświadczenia innych państw europejskich wskazują, że wykorzystanie elektronicznego monitoringu nie zawsze przynosi

⁹³ *Germany approves electronic ankle bracelets to monitor extremists*, <https://www.dw.com/en/germany-approves-electronic-ankle-bracelets-to-monitor-extremists/a-37365188> (dostęp: 20.12.2020).

⁹⁴ Gesetz über das Bundeskriminalamt und die Zusammenarbeit des Bundes und der Länder in kriminalpolizeilichen Angelegenheiten (Bundeskriminalamtgesetz – BKAG), https://www.gesetze-im-internet.de/bkag_2018/ (dostęp: 20.12.2020), dalej: BKAG.

⁹⁵ *Was bringt die elektronische Fußfessel?*, <https://www.tagesschau.de/faktenfinder/hintergrund/fussfessel-125.html> (dostęp: 21.12.2020).

oczekiwane rezultaty. Odwołując się do doniesień medialnych, należy zaznaczyć, że noszenie nadajnika nie sprawdziło się względem zwolnionego z jednostki penitencjarnej sprawcy, który zranił nożem przechodniów 29 listopada 2019 roku w Londynie⁹⁶. Podobny przypadek odnotowano 26 lipca 2016 roku w Normandii, gdzie śmierć poniósł z kolei ugodzony nożem ksiądz⁹⁷.

Analizując zagadnienie elektronicznego monitoringu w wybranych państwach europejskich, warto wspomnieć także o zakresie zaangażowania sektora prywatnego w funkcjonowanie tej instytucji. W nawiązaniu do raportu uwzględniającego wyniki badania porównawczego rynku wyłącznie pięciu krajów europejskich, Tom Daems zwrócił uwagę na rozróżnienie między „Anglo modelem” a „modelem europejskim”. Pierwszy z nich zakłada powierzenie sektorowi prywatnemu całości zadań związanych z elektronicznym monitoringiem w Anglii, Walii i Szkocji. W modelu europejskim, odnoszącym się do Belgii, Niemiec i Holandii, rola sektora prywatnego została ograniczona do zagwarantowania zaplecza technicznego omawianej instytucji⁹⁸.

Konkludując, należy stwierdzić, że wiele państw europejskich, takich jak chociażby wymienione w tym podrozdziale Wielka Brytania, Belgia czy Niemcy, zaczęło dostrzegać potencjał związany z wykorzystaniem elektronicznego monitoringu na płaszczyźnie prawa karnego *sensu largo*. Wprowadzone do ustawodawstw rozwiązania prawne różnią się od siebie, co może być podyktowane zarówno tym, że dozór elektroniczny to instytucja dynamicznie ewoluująca, znajdująca szerokie zastosowanie, jak i zapotrzebowaniem czy mniej lub bardziej odważnym podejściem poszczególnych państw europejskich do omawianej kwestii.

⁹⁶ *Attentäter war verurteilter Terrorist*, <https://www.tagesschau.de/ausland/london-angriff-103.html> (dostęp: 21.12.2020); *Polizei bestätigt zwei Todesopfer*, <https://www.tagesschau.de/ausland/london-angriff-101.html> (dostęp: 21.12.2020).

⁹⁷ *Terror trotz Fußfessel*, <https://www.tagesschau.de/ausland/geiselnahme-frankreich-113.html> (dostęp: 21.12.2020).

⁹⁸ T. Daems, *Electronic monitoring...*, s. 55–56.

Ewolucja instytucji dozoru elektronicznego w Polsce

2.1. Areszt domowy w ustawodawstwie karnym okresu między- i powojennego

Dozór elektroniczny to niewątpliwie *novum* w polskim systemie prawa karnego. Zastosowanie tej instytucji stało się możliwe dzięki zaawansowanemu postępowi technologicznemu w XX i XXI wieku. Pierwsze próby jej wdrożenia podjęte zostały w okresie dwudziestolecia międzywojennego, jako że funkcjonowało wówczas zbliżone – pod względem podstawowych założeń prawodawcy – do dozoru elektronicznego rozwiązanie prawnokarne, tzw. areszt domowy¹.

Areszt domowy stanowił początkowo instytucję właściwą przepisom prawnym ustaw karnych państw zaborczych². W rosyjskim kodeksie karnym z 1903 roku, opracowanym przez komisję kodyfikacyjną pod przewodnictwem Nikołaja Tagancewa, okres odbywania kary aresztu wynosił od jednego dnia do sześciu miesięcy. Sankcję wykonywano w pomieszczeniach znajdujących się na oddziale głównym, choć ustawa przewidywała również możliwość jej odbywania w jednoosobowej celi. W przypadku aresztu nieprzekraczającego okresu siedmiu dni kara mogła być zrealizowana w miejscu zamieszkania skazanego³. W odniesieniu zaś do regulacji ujętej w Kodeksie

¹ A. Jaskóła, P. Szewczyk, *Evolution of the electronic monitoring in Poland*, „World Scientific News” 2017, no. 85, s. 5–6.

² J. Jasiński, *Areszt domowy (Propozycja do rozważenia)*, [w:] *Problemy kodyfikacji prawa karnego. Księga ku czci Profesora Mariana Cieślaka*, red. S. Waltoś, Kraków 1993, s. 194.

³ W. Makowski, *Kodeks karny obowiązujący tymczasowo w Rzeczypospolitej Polskiej na ziemiach b. zaboru rosyjskiego z dodaniem: przepisów przejściowych i ustaw,*

Karnym dla Związku Północno-Niemieckiego (Rzeszy Niemieckiej) z dnia 31 maja 1870 roku prawodawca zaznaczył, że karą aresztu lub karą grzywny do stu pięćdziesięciu marek zagrożone są czyny kwalifikowane jako wykroczenia. Granice ustawowego wymiaru kary aresztu, polegającej na zwykłym pozbawieniu wolności, określono podobnie jak w rosyjskim kodeksie karnym z 1903 roku⁴. Wśród aktów prawnych państw zaborczych należy także zwrócić uwagę na austriacki kodeks karny z 1852 roku, który zawierał szczegółowe unormowania dotyczące omawianej instytucji. Zgodnie bowiem z § 244–246 przywołanej ustawy prawodawca dokonał podziału kary na areszt pierwszego stopnia, areszt drugiego stopnia, zwany ścisłym, oraz areszt domowy. Ten pierwszy polegał na zamknięciu skazanego w domu więziennym bez stosowania kajdan. Podczas odbywania tego rodzaju kary skazanemu zagwarantowano możliwość wyboru formy zatrudnienia, o ile był on w stanie utrzymać się z własnego majątku albo przy pomocy bliskich. W procesie wykonywania aresztu ścisłego zrezygnowano z fizycznego krępowania skazanego. Ponadto jego zaopatrzenie oraz zatrudnienie uzależniono od zakładu karnego, w którym przebywał. Z kolei w ramach aresztu drugiego stopnia obowiązywały rygorystyczne zasady w postaci widzeń przy asyście dozorczy więziennego czy zakazu komunikowania się w niezrozumiałym języku. Orzeczenie ostatniej z form aresztu stało się możliwe przy poręczeniu nieoddalania się skazanego albo z wykorzystaniem straży. Na skazanym ciążył wówczas obowiązek pozostawiania w domu pod rygorem odbycia reszty kary w publicznym miejscu zamknięcia. Najkrótszy wymiar kary wynosił dwadzieścia cztery godziny, najdłuższy zaś sześć miesięcy. Wedle § 253 austriackiego kodeksu karnego z 1852 roku w ramach orzeczonego aresztu możliwe było także nałożenie na skazanego dodatkowych obowiązków, takich jak post, ciężka praca,

zmieniających i uzupełniających postanowienia karne kodeksu, odpowiednich przepisów Kodeksu Karnego Niemieckiego i Ustawy Karnej Austrjackiej, obowiązujących w pozostałych dzielnicach Rzplitej oraz Komentarza i orzeczeń Sądu Najwyższego, t. I. Część ogólna, Warszawa 1921, s. 92.

⁴ *Kodeks Karny Rzeszy Niemieckiej z dnia 15 maja 1871 roku z późniejszymi zmianami i uzupełnieniami po rok 1918 wraz z ustawą wprowadczą do Kodeksu Karnego dla Związku Północno-Niemieckiego (Rzeszy Niemieckiej) z dnia 31 maja 1871 roku, Przekład urzędowy Departamentu Sprawiedliwości Ministerstwa b. dzielnicy pruskiej, Poznań 1920, s. 10, 15.*

wyznaczenie twardego łóża, przetrzymywanie w zamknięciu czy odosobnione zamknięcie w ciemnej celi⁵.

Rozwiązania prawne przyjęte w ustawodawstwie karnym państw zaborczych wpłynęły na kształt instytucji aresztu domowego w polskich aktach normatywnych niższej rangi.

Na mocy art. 1 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 lutego 1928 roku o areszcie domowym⁶ do Kodeksu Karnego dla Związku Północno-Niemieckiego (Rzeszy Niemieckiej) z dnia 31 maja 1870 roku dodano zapis odnoszący się *expressis verbis* do odbywania kary we własnym mieszkaniu. Fakultatywność orzeczenia przez sąd aresztu domowego dotyczyła wyłącznie skazanych na karę aresztu w wymiarze nie dłuższym niż siedem dni. Areszt domowy nie stanowił zatem odrębnej kary zasadniczej, lecz jedynie oznaczał sposób wykonywania krótkoterminowej kary aresztu⁷. Podobna zmiana, uzależniająca stosowanie aresztu domowego od wymiaru kary aresztu, wynikała z art. 2 r.a.d. i dotyczyła austriackiego kodeksu karnego z 1952 roku. Co więcej, przywołane rozporządzenie przewidywało możliwość orzeczenia aresztu domowego jako zastępczego, wymierzonego w miejsce kary grzywny oraz jako środka zapobiegającego uchylaniu się od sądu (art. 3 i 9 r.a.d.)⁸. Podczas aresztu domowego skazany zobligowany był do przestrzegania zakazu samowolnego opuszczania własnego mieszkania, jak również zakazu przyjmowania odwiedzin bez uzyskania zezwolenia „władzy zarządzającej wykonanie kary” (art. 4 r.a.d.). Uchybienie wymienionym obowiązkom powodowało negatywne konsekwencje prawnokarne dla skazanego w postaci kary aresztu w wymiarze do sześciu tygodni (art. 7 r.a.d.). Stwierdzenie opuszczenia zajmowanego mieszkania skutkowało wykonaniem

⁵ W. Makowski, *Kodeks karny obowiązujący...*, s. 92–93.

⁶ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 lutego 1928 roku o areszcie domowym (Dz.U. z 1928 r. Nr 26, poz. 228), dalej: r.a.d.

⁷ J. Jasiński, *Areszt domowy...*, s. 194. Pogląd, wedle którego areszt domowy był sposobem wykonywania kary aresztu został wyrażony w orzecznictwie Sądu Najwyższego; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 1933 r. sygn. akt III K 1153/33, LEX nr 387707.

⁸ J. Jasiński, *Areszt domowy...*, s. 194.

całości kary „w areszcie publicznym” (art. 6 r.a.d.). Nadzór nad wykonaniem aresztu mógł zostać powierzony organom policji państwowej (art. 5 r.a.d.)⁹.

Szczegółowe warunki wykonania aresztu domowego określał odrębny akt prawny, tj. rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 10 marca 1928 roku w sprawie aresztu domowego¹⁰, w którym uregulowano przypadki i procedurę udzielania zgody na widzenia czy kwestie związane z nadzorem. Do kompetencji „władzy zarządzającej wykonanie kary” należało oznaczenie terminu rozpoczęcia i zakończenia aresztu domowego (zarówno dnia, jak i godziny) oraz miejsca jego odbycia (mieszkania lub jego części), o czym informowano skazanego. Ponadto taką osobę uprzedzano o spoczywających na niej obowiązkach i skutkach ich naruszenia, wynikających z art. 4 r.a.d. w związku z art. 6 i art. 7 r.a.d., a także o trybie nadzoru. Czynności dotyczące rozpoczęcia wykonania kary aresztu domowego utrwalano w protokole z uwzględnieniem oświadczenia skazanego (§ 1 r.s.a.d.).

Wśród uprawnień „władzy zarządzającej wykonanie kary” należy też wymienić wydanie zezwolenia na widzenia (obejmującego ogólnie oznaczone bądź poszczególne przypadki) na pisemny wniosek skazanego lub za pośrednictwem osoby zaufania, o ile nie nastąpiło to przy czynności rozpoczęcia wykonywania aresztu domowego. Podkreślenia wymaga, że zezwolenie dotyczące ogólnie oznaczonych przypadków miało charakter odwoławny, a zatem mogło zostać w każdym czasie cofnięte (§ 3 r.s.a.d.). Katalog osób uprawnionych do widzeń zawarto w § 2 omawianego rozporządzenia. Skazany mógł otrzymać zgodę na odwiedziny bliskich, pozostających poza wspólnym gospodarstwem domowym tylko wówczas, gdy znalazła zastosowanie przesłanka tzw. szczególnie ważnych powodów. Posiłkując się wnioskowaniem *a contrario*, za odwiedziny nie uznawano niezbędnej styczności z osobami pozostającymi we wspólnym gospodarstwie domowym ze skazanym. Brak konieczności uzyskiwania zezwolenia obejmował też wizyty lekarskie oraz odwiedziny duchownego. Obowiązkiem „władzy zarządzającej wykonanie kary”, o czym świadczyła zastosowana konstrukcja legislacyjna w postaci zwrotu „należy zezwolić”, było dopuszczenie do mieszkania, w którym

⁹ Dz.U. z 1928 r. Nr 26, poz. 228; J. Szumski, *Środki penalne w polskim prawie wykroczeń na tle doświadczeń praktyki*, Lublin 1995, s. 22.

¹⁰ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 10 marca 1928 roku w sprawie aresztu domowego (Dz.U. z 1928 r. Nr 27, poz. 26), dalej: r.s.a.d.

skazany odbywał areszt domowy – w niezbędnym zakresie – służby w celu utrzymania porządku, dostarczenia zarówno żywności, jak i innych przedmiotów potrzebnych do funkcjonowania w życiu codziennym. Warto zwrócić uwagę, że możliwość wydania zezwolenia na przyjmowanie osób dotyczyła również niezamożnego skazanego, mającego status osoby pracującej, o ile było to konieczne w wykonywaniu przez niego zawodu. Dodatkowym warunkiem był brak współpracowników oraz ryzyko spowodowania dotkliwego uszczerbku w dziennych dochodach, stanowiące rezultat przerwy w realizacji zobowiązań zawodowych.

Nadzór nad wykonaniem aresztu domowego sprawowała w zasadzie policja państwowa, która po podjęciu czynności była zobligowana do przedłożenia sprawozdania (§ 9 r.s.a.d.). W świetle przywołanego rozporządzenia nadzór polegał na wielokrotnym i tym samym niezapowiedzianym sprawdzaniu obecności i zachowania skazanego bądź miał charakter jedynie doraźny. W pierwszym przypadku oznaczano minimalną i maksymalną liczbę dopuszczalnych w trakcie odbywania kary interwencji, która mogła zostać przekroczona jedynie wówczas, gdy zaistniały poszlaki wystarczające do uznania naruszenia przez skazanego ciężących na nim obowiązków. Z kolei nadzór doraźny wiązał się z podejmowaniem czynności zaledwie raz lub kilka razy (§ 4 r.s.a.d.). Jeśli skazany odbywał karę w siedzibie sądu, to czynności te mogły być przeprowadzane przez woźnych sądowych. Organom policyjnym przyznano prawo wkroczenia do mieszkania lub jego części z jednoczesnym zastrzeżeniem, że nadzór powinien być w miarę możliwości sprawowany przez nieumundurowanych funkcjonariuszy. Nadzór w godzinach od dziewiątej wieczorem do siódmej rano był dozwolony wyłącznie w przypadku wystąpienia poszlak opuszczenia przez skazanego mieszkania lub przyjmowania odwiedzin w porze nocnej (§ 5 r.s.a.d.). Trzeba wspomnieć, że w przypadku zagwarantowania dostatecznej rękojmi zgodnego z prawem wykonania nadzoru jego zastosowanie było wyłączone. Wedle § 7 rozporządzenia ustanowienie straży dotyczyło wyjątkowych sytuacji i było uwarunkowane treścią oświadczenia składanego przez skazanego do protokołu w związku z trybem jego życia, aktywnością zawodową i innymi okolicznościami budzącymi wątpliwości w zakresie nadzoru. Ponadto podczas odbywania kary nadzór mógł być nie tylko zarządzany, ale i zmieniany oraz uchylany, o czym każdorazowo zawiadamiano skazanego. Jednocześnie

możliwe było zarządzenie wywiadu policyjnego, mającego na celu ustalenie, czy skazany realizuje nałożone na niego obowiązki (§ 8 r.s.a.d.).

Stwierdzenie wykonania kary aresztu domowego należało do władzy zarządzającej. W przypadku jej niewykonania konsekwencje zależały od rodzaju uchybień obowiązkom ciążącym na skazanym. Zgodnie z tym, jeśli doszło chociażby do jednorazowego i krótkotrwałego opuszczenia przez skazanego z mieszkania, to odbycie całej kary miało nastąpić w areszcie publicznym, sąd właściwy do wszczęcia postępowania karnego był zaś zawiadamiany o tej okoliczności. Z kolei gdy „władzą zarządzającą wykonanie kary” był prokurator, podjęcie powyższej decyzji należało do sądu okręgowego i wymagało wniosku oskarżyciela publicznego. Zdecydowanie łagodniejsze konsekwencje prawnokarne przewidziano dla skazanego, który przyjął odwiedziny bez uzyskania zezwolenia władzy zarządzającej. Podobnie jak w pierwszym przypadku, dokonywano zawiadomienia właściwego sądu w celu wszczęcia procedury karnej za wykroczenie stypizowane w art. 7 r.a.d. Niemniej odmiennie niż w sytuacji oddalenia się z mieszkania karę aresztu domowego uważano za wykonaną (§ 11 r.s.a.d.). Dodatkowo należy wskazać, że zarządzenia nie podlegały zaskarżeniu (§ 13 r.s.a.d.).

Kluczowe zmiany legislacyjne nastąpiły na skutek wydania rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 roku – Przepisy wprowadzające kodeks karny i prawo wykroczeń¹¹, ponieważ znaczna część aktów normatywnych utraciła moc obowiązującą, w tym ustawy karne państw zaborczych z wyłączeniem odpowiednich przepisów prawnych¹². Stosownie do art. 5 § 2 pkt 8 tego aktu prawnego utrzymano w mocy postanowienia rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 lutego 1928 roku o areszcie domowym z wyjątkiem art. 1, 2 i 9, które odnosiły się do prawodawstwa karnego obowiązującego na obszarze byłych zaborów. Dodatkowo wprowadzono zastrzeżenie, że areszt domowy można stosować wyłącznie w przypadku skazania na czas nie dłuższy niż siedem dni¹³, mógł on zatem dotyczyć jedynie

¹¹ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 11 lipca 1932 roku – Przepisy wprowadzające kodeks karny i prawo o wykroczeniach (Dz.U. z 1932 r. Nr 60, poz. 573).

¹² K. Badziak, J. Badziak, *Pitaval łódzki. Głośnie procesy karne od początku XX wieku do wybuchu II wojny światowej*, Łódź 2017, s. 30.

¹³ Dz.U. z 1932 r. Nr 60, poz. 573.

kar o charakterze krótkoterminowym. Z dniem 23 listopada 1938 roku wszedł w życie dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 listopada 1938 roku o rozciągnięciu mocy obowiązującej niektórych aktów ustawodawczych na odzyskane ziemie Śląska Cieszyńskiego, w tym rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 lutego 1928 roku o areszcie domowym¹⁴.

Dalsze obowiązywanie przywołanych aktów normatywnych pozostaje kwestią niejasną i budzącą pewne wątpliwości. W okresie powojennym trudno odnaleźć jakikolwiek akt prawny uchylający rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 lutego 1928 roku o areszcie domowym, na co uwagę zwraca Jerzy Jasiński¹⁵. Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 roku – Przepisy wprowadzające Kodeks karny¹⁶ także nie odnosi się do wymienionego rozporządzenia. W art. IV u.p.w.k.k. wyszczególniono zaledwie kilka podstawowych aktów prawnych tracących moc obowiązywania, a w art. V § 1 u.p.w.k.k. prawodawca zaznaczył, że uchyleniu podlegają wydane przed dniem 5 września 1939 roku ustawy szczególne oraz inne akty prawne z mocą ustawy, które dotyczyły kwestii odpowiedzialności karnej za przestępstwa. Zdaniem J. Jasińskiego utrata aktualności rozporządzenia była najprawdopodobniej rezultatem zmian legislacyjnych związanych m.in. ze zwiększeniem dolnej granicy wymiaru kary aresztu przewidzianej za wykroczenia¹⁷. Wedle art. 7 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 roku – Prawo o wykroczeniach najkrótszy wymiar kary aresztu wynosił jeden dzień¹⁸, a w świetle art. 19 ustawy z dnia 20 maja 1971 roku – Kodeks wykroczeń – jeden tydzień¹⁹.

Areszt domowy był ponadto instytucją właściwą przepisom wprowadzonym na mocy rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca

¹⁴ Por. art. 1 pkt 52 Dekretu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 listopada 1938 roku o rozciągnięciu mocy obowiązującej niektórych aktów ustawodawczych na odzyskane ziemie Śląska Cieszyńskiego (Dz.U. z 1938 r. Nr 90, poz. 612).

¹⁵ J. Jasiński, *Areszt domowy...*, s. 194–195.

¹⁶ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 roku – Przepisy wprowadzające Kodeks karny (Dz.U. z 1969 r. Nr 13, poz. 95), dalej: u.p.w.k.k.

¹⁷ J. Jasiński, *Areszt domowy...*, s. 195.

¹⁸ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 roku – Prawo o wykroczeniach (Dz.U. z 1932 r. Nr 60, poz. 572).

¹⁹ Ustawa z dnia 20 maja 1971 roku – Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 1971 r. Nr 12, poz. 114), data wejścia w życie: 1 stycznia 1972 roku, dalej: k.w. lub Kodeks wykroczeń.

1928 roku w sprawie Kodeksu karnego wojskowego²⁰, stanowiąc jeden z rodzajów aresztu wojskowego, który tworzył katalog kar głównych. Był wymierzany za przestępstwa wojskowe w wymiarze nie dłuższym niż sześć tygodni (art. 12 r.s.k.k.w.). Areszt domowy stosowano względem oficerów, a w wersji obostrzonej wyłącznie do młodszych oficerów (art. 13 r.s.k.k.w.). Sposób jego wykonywania określał art. 139 wspomnianego rozporządzenia, zgodnie z którym areszt domowy realizowano w mieszkaniu oficera bądź w kajucie na okręcie. Obowiązki oficera obejmowały zakaz opuszczenia mieszkania (kajuty) oraz przyjmowania odwiedzin. W przypadku aresztu obostrzonego był on zmuszony przebywać w odrębnym pomieszczeniu, a zatem jego swoboda poruszania się została znacznie ograniczona. Naruszenie tych obowiązków wiązało się z poważnymi konsekwencjami prawnymi, gdyż oficera karano zamknięciem w więzieniu bądź twierdzy na okres do sześciu miesięcy lub aresztem wojskowym. Przyjęcie odwiedzin w tzw. cięższych przypadkach, a także samowolne opuszczenie mieszkania skutkowało obligatoryjnym wydaleniem z korpusu oficerskiego (art. 64 r.s.k.k.w.).

Późniejsze regulacje zawierały analogiczne rozwiązania prawne, choć pojawiały się dodatkowe elementy, jak możliwość odbywania aresztu wojskowego zwykłego przez inne niż oficerowie osoby w zamkniętym mieszkaniu (kajucie) czy aresztu wojskowego obostrzonego w zamkniętym pomieszczeniu przy równoczesnym zagwarantowaniu skazanemu twardego łóża oraz pożywienia w postaci chleba i wody, które to obostrzenia dotyczyły ściśle określonych dni²¹. Co więcej, doprecyzowano zakres podmiotowy kary aresztu wojskowego, trwającego od jednego dnia do sześciu tygodni, wyłączając jego stosowanie wobec oficerów w stopniu majora, równorzędnym lub wyższym²².

Odmiennej charakter aresztu domowego wynikał z dekretu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 23 września 1944 roku – Kodeks

²⁰ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 roku w sprawie kodeksu karnego wojskowego (Dz.U. z 1928 r. Nr 36, poz. 328), dalej: r.s.k.k.w.

²¹ Por. art. 8 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 21 października 1932 roku – Przepisy wprowadzające kodeks karny wojskowy (Dz.U. z 1932 r. Nr 91, poz. 766).

²² Por. art. 14–16 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 21 października 1932 roku – Kodeks karny wojskowy (Dz.U. z 1932 r. Nr 91, poz. 765).

Karny Wojska Polskiego²³. W świetle art. 38 § 2 k.k.w.p. w związku z art. 38 § 1 k.k.w.p. mógł on zostać orzeczony przez sąd wobec oficera zamiast kary zasadniczej, tj. aresztu, której wymiar wynosił od jednego miesiąca do jednego roku. Areszt domowy wiązał się przy tym z dalszym pełnieniem obowiązków służbowych oraz potrąceniami uposażenia skazanego na rzecz Skarbu Państwa w wysokości 50% (art. 38 § 2–3 k.k.w.p.), a okres jego odbywania nie zaliczał się do okresu służby wojskowej (art. 38 § 4 k.k.w.p.). Analiza regulacji zawartej w tym dekrete oraz w dekrete z dnia 26 czerwca 1945 roku – Wojskowe przepisy dyscyplinarne²⁴ usprawiedliwia twierdzenie, że areszt domowy stał się jedną z kar dyscyplinarnych, polegającą nie tylko na zakazie opuszczania mieszkania (kabiny) w godzinach wolnych od zajęć służbowych czy na zakazie przyjmowania odwiedzin, ale i na zakazie uczęszczania oraz przebywania w kasynie (art. 23 w.p.d.)²⁵.

2.2. Pierwsze projekty ustaw o wdrożeniu dozoru elektronicznego do polskiego systemu prawa karnego w XXI wieku

Pierwsze prace legislacyjne mające na celu wdrożenie dozoru elektronicznego do polskiego systemu prawa karnego podjęto za czasów Sejmu IV kadencji²⁶. Wspólnym, a zarazem fundamentalnym założeniem wszystkich projektodawców podejmujących próbę nadania kształtu tej instytucji były: zmniejszenie przeludnienia w polskich jednostkach penitencjarnych, minimalizacja kosztów związanych z odbywaniem kar o charakterze izolacyjnym oraz dostosowanie ustawodawstwa krajowego do standardów międzynarodowych.

²³ J. Jasiński, *Areszt domowy...*, s. 195; Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 23 września 1944 roku – Kodeks Karny Wojska Polskiego (Dz.U. z 1944 r. Nr 6, poz. 27), dalej: k.k.w.p.

²⁴ Dekret z dnia 26 czerwca 1945 roku – Wojskowe przepisy dyscyplinarne (Dz.U. z 1945 r. Nr 37, poz. 219), dalej: w.p.d.

²⁵ M. Trybus, D. Kamuda, *Kara aresztu wojskowego w polskim prawie karnym wojskowym XX wieku w ujęciu historycznym*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Prawnicza” 2015, z. 87, s. 170.

²⁶ A. Jaskółka, P. Szewczyk, *Evolution of the electronic...*, s. 6.

Dnia 2 lutego 2005 roku grupa posłów wniosła do sejmu projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw²⁷. W proponowanym ujęciu dozór elektroniczny miał być nowym systemem wykonywania krótkoterminowej kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym, tj. kary nieprzekraczającej sześciu miesięcy przy równoczesnym uzyskaniu zgody skazanego oraz z wyłączeniem przypadku zaistnienia szczególnych względów uzasadniających jego osadzenie w zakładzie karnym albo kary nieprzekraczającej jednego roku, jeśli czas pozostały do jej odbycia nie był dłuższy od sześciu miesięcy (art. 1 pkt 8–9 projektu ustawy z 2 lutego 2005 roku; projektowany art. 81 § 2 i art. 100a § 1–2 k.k.w.). Wydanie zezwolenia na odbycie kary w tym systemie należeć miało do kompetencji sądu penitencjarnego, a wszczęcie postępowania było uzależnione od złożenia wniosku przez ściśle określone osoby, czyli skazanego lub jego obrońcę, dyrektora zakładu karnego lub sądowego kuratora zawodowego (art. 1 pkt 9 projektu ustawy z 2 lutego 2005 roku; projektowany art. 100a § 3–4 k.k.w.). Projekt określał także katalog obowiązków skazanego, wśród których wymienić można zakaz zmiany miejsca zamieszkania lub miejsca pobytu bez uprzedniej zgody sądu penitencjarnego, konieczność realizacji ciążących na skazanym obowiązków czy konieczność udzielania przez skazanego wyjaśnień w zakresie przebiegu odbywania kary, w tym kontakt z sądowym kuratorem zawodowym (art. 1 pkt 8 projektu ustawy z dnia 2 lutego 2005 roku; projektowany art. 100b § 1 k.k.w.). Wskazane obowiązki częściowo korespondowały z regulacją zawartą w art. 34 § 2 pkt 1 i 3 k.k., która z kolei odnosiła się do kary ograniczenia wolności, tworząc bezwzględnie obligatoryjne elementy treściowe tej sankcji. Nałożenie na skazanego obowiązku obejmującego pozostawanie w miejscu zamieszkania lub miejscu pobytu – jeśli nie mieszkał on sam, lecz wspólnie z inną osobą lub osobami – uzależniono od wymogu uzyskania pisemnej zgody współdomowników (art. 1 pkt 8 projektu ustawy z dnia 2 lutego 2005 roku; projektowany art. 100c § 2 k.k.w.). Ponadto skazany miał być zobligowany do przestrzegania harmonogramu wyznaczonego przez sąd penitencjarny, do którego kontroli służyć miały urządzenia

²⁷ Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 3750, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki4ka.nsf/wgdruk/3750> (dostęp: 24.08.2017), dalej: projekt ustawy z dnia 2 lutego 2005 roku.

elektroniczne (art. 1 ust. 1 pkt 8–9 projektu ustawy z dnia 2 lutego 2005 roku; projektowany art. 100c § 1 oraz art. 100d § 1 k.k.w.). W świetle analizowanego projektu poselskiego instytucję dozoru elektronicznego docelowo należało unormować w kodeksie karnym wykonawczym poprzez dodanie przepisów art. 100a–k, jak również poprzez nadanie nowego brzmienia wybranym przepisom tego aktu prawnego (art. 1 projektu ustawy z dnia 2 lutego 2005 roku). Omawiany projekt przewidywał także nowelizację ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks karny²⁸, polegającą na zmianie dotychczasowej treści art. 62 k.k., dzięki której sąd orzekający miałby możliwość określenia wykonania kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym z zastosowaniem dozoru elektronicznego (art. 2 projektu ustawy z dnia 2 lutego 2005 roku; projektowany art. 62 § 2 k.k.). Przepis ten miał znaleźć odpowiednie zastosowanie w odniesieniu do krótkoterminowych kar aresztu wojskowego, a także do kary aresztu za wykroczenie, co uzasadniało zmianę brzmienia art. 19 k.w. (art. 3 projektu ustawy z dnia 2 lutego 2005 roku). Proponowane zmiany miały wpłynąć na wzrost obciążenia pracą zarówno sądów penitencjarnych, jak i zawodowych kuratorów sądowych, a jednocześnie usprawnić pracę funkcjonariuszy Służby Więziennej²⁹. Projekt ustawy stał się przedmiotem dyskusji Komisji Nadzwyczajnej do spraw zmian w kodyfikacjach. W dniach 30 czerwca–1 lipca 2005 roku podczas posiedzenia pod obrady poddano kwestie związane m.in. z nowelizacją wspomnianych ustaw, z istotą instytucji dozoru elektronicznego oraz z epizodycznym charakterem regulacji³⁰.

Opinie dotyczące unormowań zawartych w projekcie poselskim były różnicowane. Aprobujące stanowisko w tym względzie, choć dostrzegające pewne niedoskonałości związane z wprowadzeniem dozoru elektronicznego do polskiego systemu prawa karnego, przedstawił rząd. W jego ocenie już

²⁸ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks karny (Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553), data wejścia w życie: 1 września 1998 roku, dalej: k.k. lub Kodeks karny.

²⁹ Uzasadnienie do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 3750, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki4ka.nsf/wgdruk/3750> (dostęp: 24.08.2017).

³⁰ Zapis przebiegu posiedzenia Komisji Nadzwyczajnej do spraw zmian w kodyfikacjach z dnia 30 czerwca 2005 roku, <http://orka.sejm.gov.pl/Biuletyn.nsf/wgsknr/NKK-96> (dostęp: 24.08.2017); zapis przebiegu posiedzenia Komisji Nadzwyczajnej do spraw zmian w kodyfikacjach z dnia 1 lipca 2005 roku, <http://orka.sejm.gov.pl/Biuletyn.nsf/wgsknr/NKK-97> (dostęp: 24.08.2017).

sam charakter prawny tej instytucji okazał się problematyczny, gdyż sposób realizacji dozoru elektronicznego bardziej odpowiadał karze ograniczenia wolności aniżeli karze pozbawienia wolności. Nawiązując do doświadczeń innych państw oraz ich wewnętrznego porządku prawnego, zauważono, że dozór elektroniczny funkcjonuje w sferze środków związanych z poddaniem sprawcy próbie. Dostrzeżono zatem szersze możliwości wykorzystania powyższej instytucji, w tym obejmujące choćby stosowanie dozoru elektronicznego w ramach środka zapobiegawczego w toku postępowania przygotowawczego czy w przypadku orzeczenia kary ograniczenia wolności w postępowaniu jurysdykcyjnym. Jednocześnie podniesiono zarzut niedostatecznego doprecyzowania skutków finansowych projektowanego rozwiązania prawnokarnego³¹.

Krytyczne uwagi do projektu zaprezentowała Krajowa Rada Sądownictwa. Po pierwsze, wskazano, że wdrożenie dozoru elektronicznego spowoduje znaczne obciążenie sądów penitencjarnych obowiązkami. Po drugie, zgłoszono zastrzeżenie nawiązujące do zakresu przedmiotowego regulacji, gdyż z projektu *expressis verbis* nie wynikało, czy instytucja ta znajdzie zastosowanie także w odniesieniu do zastępczej kary pozbawienia wolności. Niemniej rozstrzygnięcie tej kwestii twierdząco rodziło wątpliwość, czy zastępcza kara pozbawienia wolności nie utraci dotychczasowego znaczenia. Należy dodać, że dozór elektroniczny nie pozostawał bez wpływu na społeczne poczucie sprawiedliwości, toteż powinno się rozważyć jego ograniczenie do określonych przypadków, *ad exemplum* do warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary pozbawienia wolności. Z tego względu wyrażono dezaprobatę dla stosowania dozoru elektronicznego wobec sprawców wykroczeń, ponieważ rodziłoby to nie tylko poczucie ich bezkarności, ale generowało dodatkowe czynności, których wykonanie należałoby do kompetencji sądów penitencjarnych oraz zawodowych kuratorów sądowych. W rezultacie projekt poselski został oceniony przez Krajową Radę Sądownictwa bardzo surowo, uznano bowiem, że przedstawione w nim propozycje zmian wydają się bezcelowe. W konkluzjach podkreślono, że założenia projektodawców mogą zostać osiągnięte w inny sposób, m.in. na skutek zmian w polityce

³¹ Stanowisko rządu do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw (druk nr 3750), <http://orka.sejm.gov.pl/Druki4ka.nsf/wgdruku/3750> (dostęp: 29.08.2017).

karnej, orzekania kar nieizolacyjnych czy rozszerzenia możliwości orzekania kary z art. 32 pkt 2 k.k.³²

Ciekawe wnioski zaprezentowano w opiniach zleconych, sporządzonych za pośrednictwem Biura Ekspertyz i Analiz przez Andrzeja Baładynowicza oraz Zygryda Siwika. W pierwszej z nich zawarto rozważania dotyczące probacji jako nowej filozofii karania i stosowania kar pośrednich. Podkreślono ponadto, że zakres podmiotowy instytucji dozoru elektronicznego w innych państwach został odmiennie ukształtowany niż na podstawie omawianego projektu poselskiego, gdyż ten odnosi się do sprawców przestępstw wykazujących raczej duże ryzyko negatywnej prognozy kryminologicznej i sprawców wymagających resocjalizacji. Autor przedmiotowej opinii wskazał, że dozór elektroniczny nie powinien być traktowany jako alternatywa dla kary pozbawienia wolności, mająca na celu zmniejszenie przeludnienia w polskich jednostkach penitencjarnych, lecz należy go odnosić do probacji. Analizując zagadnienie dozoru elektronicznego, zwrócono uwagę na konieczność poszerzenia kompetencji sądowego kuratora zawodowego poprzez zagwarantowanie mu możliwości wydawania opinii o celowości stosowanego środka oraz zaprzestanie postrzegania tegoż funkcjonariusza publicznego wyłącznie jako strony postępowania wykonawczego. W ocenie A. Baładynowicza proponowane zmiany jawiły się jako niecelowe oraz niezasadne³³. Przeciwnie stanowisko wyraził Z. Siwik, uzasadniając je m.in. sytuacją panującą w jednostkach penitencjarnych oraz problemem egzekwowania kar izolacyjnych, co prowadziło do ukazania Rzeczypospolitej Polskiej w negatywnym świetle na arenie międzynarodowej. Stąd też projekt poselski został oceniony przez tego autora jako zasługujący na aprobatę³⁴.

Prace nad wdrożeniem instytucji dozoru elektronicznego do polskiego systemu prawa karnego zostały wznowione podczas Sejmu V kadencji. W listopadzie

³² Opinia Krajowej Rady Sądownictwa z dnia 17 marca 2005 roku w sprawie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki4ka.nsf/wgdruk/3750> (dostęp: 29.08.2017).

³³ Opinia do projektu Ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw (druk 3750), <http://orka.sejm.gov.pl/rexdomk4.nsf/Opwsdr?OpenForm&3750> (dostęp: 31.08.2017).

³⁴ Opinia o projekcie poselskim ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw, <http://orka.sejm.gov.pl/rexdomk4.nsf/Opwsdr?OpenForm&3750> (dostęp: 31.08.2017).

2005 roku zaprezentowano projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks wykroczeń oraz ustawy – Kodeks karny³⁵. W tym miejscu trzeba zaznaczyć, że treść powyższego projektu nie różniła się znacząco od projektu poselskiego z dnia 2 lutego 2005 roku. W pierwszej kolejności należy przeto nadmienić, że dozór elektroniczny miał pozostać systemem wykonywania kary pozbawienia wolności o charakterze krótkoterminowym, lecz wyodrębnionym w strukturze Kodeksu karnego wykonawczego poprzez dodanie tzw. oddziału 3a (art. 1 pkt 3 projektu ustawy z dnia 30 listopada 2005 roku). Na podstawie omawianego projektu zrezygnowano z przesłanki odnoszącej się do zakresu przedmiotowego dozoru elektronicznego, a mianowicie z tzw. szczególnych względów przemawiających za potrzebą osadzenia skazanego w zakładzie karnym, która zapewniała sądowi szeroki margines swobody. Dodatkowo zmodyfikowany został katalog obowiązków ciążyących na skazanym, w tym na skutek odesłania do odpowiedniego stosowania przepisu art. 72 § 1 k.k. czy wprowadzenia nowego obowiązku w postaci dbałości o urządzenia i środki techniczne powierzone skazanemu (projektowany art. 100c § 1 k.k.w.). Nałożenie obowiązku poddania się terapii uzależnień z art. 72 § 1 pkt 6 k.k. wiązało się przy tym z koniecznością uzyskania zgody skazanego (projektowany art. 100c § 2 k.k.w.). W przypadku wyrządzenia szkody z winy skazanego w powierzonym mieniu sąd penitencjarny miał dysponować możliwością zobowiązania go do jej naprawienia w formie zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej (projektowany art. 100f k.k.w.). Określenie obowiązków należało do kompetencji sądu, który dokonywał tej czynności dopiero po wysłuchaniu nie tylko skazanego lub jego obrońcy (jak przewidywał projekt ustawy z dnia 2 lutego 2005 roku), ale i kuratora sądowego oraz przedstawiciela skazanego z art. 42 k.k.w. (projektowany art. 100c § 2 k.k.w.). Ponadto w świetle projektowanego art. 100i § 1 k.k.w. rozgraniczono nadzór nad wykonywaniem kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego, wskazując, że jego sprawowanie należy do sędziego penitencjarnego, od nadzoru nad orzekaniem. W tym drugim przypadku właściwym organem był sąd penitencjarny, „w którego okręgu kara jest lub ma być

³⁵ Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks wykroczeń oraz ustawy – Kodeks karny, druk nr 338, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki5ka.nsf> (dostęp: 1.09.2017), dalej: projekt ustawy z dnia 30 listopada 2005 roku; M. Rusinek, *Ustawa o dozorze...*, s. 10.

wykonywana”. Zaproponowane zmiany dotyczyły również kwestii uchylenia zezwolenia na odbywanie kary w tym systemie (projektowany art. 100j k.k.w.). Projekt ustawy z 30 listopada 2005 roku zakładał nowelizację przepisów innych aktów normatywnych, w tym ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks postępowania karnego, umożliwiając stosowanie systemu dozoru elektronicznego w ramach środka zapobiegawczego (art. 3), co stanowiło *novum* w porównaniu do projektu poselskiego Sejmu IV kadencji.

W uzasadnieniu do postulowanych zmian stanowczo podkreślano dążenie do redukcji zjawiska przełudnienia w polskich jednostkach penitencjarnych na skutek stosowania dozoru elektronicznego wobec skazanych, co do których orzekanie kary określonej w art. 32 pkt 1 i 2 k.k. byłoby niecelowe lub wobec skazanych odbywających zastępczą karę pozbawienia wolności w związku z nieuiszczeniem grzywny. Dozór elektroniczny miał być godnym rozważenia rozwiązaniem dla osób pracujących czy uczących się, nieprowadzącym do wyłączenia skazanego z życia zawodowego, rodzinnego czy społecznego³⁶.

W związku z przygotowaniem projektu ustawy z dnia 30 listopada 2005 roku Komisja Nadzwyczajna do spraw zmian w kodyfikacjach zleciła sporządzenie opinii m.in. B. Stańdo-Kaweckiej, Z. Siwikowi czy Stefanowi Lelentalowi. W pierwszej opinii stwierdzono braki m.in. w zakresie określenia przesłanek stosowania dozoru elektronicznego jako środka zapobiegawczego czy warunków uzasadniających orzekanie tej instytucji przez sąd *meriti*, pozostawiając tym samym wspomnianemu organowi zbyt szeroki margines swobody. Na podstawie analizowanego projektu zabrakło przepisu wyłączającego możliwość wykonania kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w tym systemie wobec sprawców z art. 64 § 2 k.k. Krytyce poddano też zmiany odnoszące się do Kodeksu wykroczeń, uznając je – w świetle obowiązującej regulacji – za pozbawione sensu. Ponadto projektowi zarzucano nieprecyzyjne unormowania dotyczące wykorzystania dozoru elektronicznego na etapie postępowania wykonawczego, jak chociażby wymóg uzyskania pisemnej zgody osób wspólnie zamieszkujących ze skazanym bez oznaczenia, że *de facto* chodzi wyłącznie o dorosłych domowników, czy

³⁶ Uzasadnienie do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks wykroczeń oraz ustawy – Kodeks karny, druk nr 338, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki5ka.nsf> (dostęp: 1.09.2017).

celowość rozważenia kwestii zakresu kompetencji sądu penitencjarnego oraz sądowego kuratora zawodowego. W opinii autorstwa B. Stańdo-Kaweckiej wyrażono ciekawe stanowisko, sugerujące traktowanie dozoru elektronicznego jako okresu przejściowego między pobytem skazanego w jednostce penitencjarnej a warunkowym przedterminowym zwolnieniem z odbycia reszty kary przez osobę cechującą się pozytywną prognozą kryminologiczną³⁷. Liczne zastrzeżenia zawarto w opinii sporządzonej przez S. Lelentala, w tym zgłoszono propozycję poddania pod rozagę zakresu podmiotowego regulacji. W opinii tej zwrócono uwagę na konkurencyjność między dozorem elektronicznym a innymi środkami przewidzianymi na gruncie prawa karnego, tj. warunkowym zawieszeniem wykonania kary czy warunkowym przedterminowym zwolnieniem z odbycia reszty kary, co w rezultacie skutkowało rezygnacją bądź ograniczaniem stosowania nowej instytucji. Przykładowym źródłem wzmiankowanych obaw pozostawały trudności związane z wykonywaniem dozoru elektronicznego, jak również z wymogiem uzyskania zgody skazanego³⁸. Odmienne podejście zaprezentował Z. Siwik, który pomimo konieczności wprowadzenia uzupełnień i uściśleń co do postulowanych zmian, w tym określenia organu orzekającego na poszczególnych etapach postępowania karnego, ocenił projekt pozytywnie³⁹.

Zdecydowanie krytycznie odnieśli się do projektu członkowie palestry, którzy zarzucili mu wielość uchybień oraz sprzecznych wewnętrznie unormowań. Wśród wytkniętych niedoskonałości można wymienić choćby zakres podmiotowy regulacji. W uzasadnieniu projektodawcy wskazywali, że elektroniczny monitoring ma dotyczyć w szczególności skazanych odbywających zastępczą karę pozbawienia wolności, mimo że projekt nie przewidywał

³⁷ Opinia z dnia 31 maja 2006 roku do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks wykroczeń oraz ustawy – Kodeks karny (druk 338), s. 20–25, <https://orka.sejm.gov.pl/rexdomk5.nsf/Opdodr?OpenPage&nr=338> (dostęp: 1.09.2017).

³⁸ Opinia z dnia 6 czerwca 2006 roku do druku sejmowego nr 338 – Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy Kodeks wykroczeń oraz ustawy Kodeks karny, s. 3–5, <https://orka.sejm.gov.pl/rexdomk5.nsf/Opdodr?OpenPage&nr=338> (dostęp: 1.09.2017).

³⁹ Opinia z dnia 31 maja 2006 roku o poselskim projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks wykroczeń oraz ustawy – Kodeks karny (druk sejmowy nr 338), s. 1–3, 19, <https://orka.sejm.gov.pl/rexdomk5.nsf/Opdodr?OpenPage&nr=338> (dostęp: 1.09.2017).

możliwości jej wykonania w tym systemie. Spore wątpliwości budziły też zapisy odnoszące się do kwestii orzekania o realizacji kary z zastosowaniem instytucji dozoru elektronicznego. Zgodnie z proponowanym brzmieniem art. 62 § 2 k.k. orzekanie miało należeć do kompetencji sądu *meriti*, z kolei na podstawie projektowanego art. 100a § 4 k.k.w. do sądu penitencjarnego. Brak doprecyzowania roli, jaką miałby pełnić sądowy kurator zawodowy, stanowił kolejny mankament⁴⁰.

W opinii rządu dostrzec można aprobatę dla samej idei wdrożenia instytucji dozoru elektronicznego do polskiego systemu prawa karnego. Zważywszy na nowatorski charakter regulacji, wyrażono jednak obawy co do dokonania nowelizacji podstawowych aktów prawnych rangi kodeksowej. Stąd też postulowano unormowanie tej instytucji w odrębnej ustawie, którą cechowałaby przede wszystkim epizodyczność, co było przedmiotem dyskusji prowadzonych w trakcie prac legislacyjnych sejmu poprzedniej kadencji. Nie wykluczono jednak możliwości rozważenia przyszłego unormowania omawianej instytucji na podstawie kodeksu. Pozostałe podniesione zarzuty dotyczyły przykładowo lakonicznego ujęcia przesłanek stosowania dozoru elektronicznego przy równoczesnym braku doprecyzowania innych niezbędnych warunków, pozwalających na orzeczenie kary izolacyjnej w tym systemie czy ujęcia przesłanek uchylenia zezwolenia. Rząd przedstawił również własne spostrzeżenia, nawiązujące chociażby do kwestii organizacji i sprawowania kontroli nad wykonaniem kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego, a tym samym zasadności przyznania przywołanej kompetencji nie tylko sądowemu kuratorowi zawodowemu, ale i upoważnionemu podmiotowi dozoru. W projekcie dostrzeżono pewne braki, dotyczące *ad exemplum* zastępczej kary pozbawienia wolności, zasad intertemporalnych czy określenia ryzyka i konsekwencji finansowych stosowania instytucji. W przedmiotowej opinii podkreślono, że w Ministerstwie Sprawiedliwości został przygotowany odrębny obszerny projekt aktu prawnego, jakim jest ustawa o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, którego zaletą było wprowadzenie

⁴⁰ Opinia Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 1 marca 2006 r. w sprawie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy Kodeks wykroczeń oraz ustawy Kodeks karny, s. 2–5, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki5ka.nsf> (dostęp: 1.09.2017).

szczegółowych rozwiązań prawnych⁴¹ pominiętych w projekcie ustawy z dnia 30 listopada 2005 roku⁴². Krytyczne stanowisko rządu, zainteresowanego – jak zaznacza Michał Rusinek – *raczej uchwaleniem własnego projektu*⁴³, przyczyniło się do wstrzymania prac, a następnie wycofania projektu poselskiego⁴⁴.

Dalsze prace legislacyjne koncentrowały się już na dwóch konkurujących ze sobą aktach normatywnych, mianowicie wspomnianym wyżej projekcie rządowym z dnia 6 grudnia 2006 roku oraz projekcie poselskim ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks wykroczeń oraz ustawy – Kodeks karny, datowanym na 23 stycznia 2007 roku⁴⁵. Propozycja zmian opracowana przez grupę posłów była wiernym odzwierciedleniem unormowań zawartych w projekcie z dnia 30 listopada 2005 roku. W związku ze zbliżonym czasowo wniesieniem obu projektów do sejmu, zostały one wspólnie poddane pod dyskusję⁴⁶. W rezultacie doszło do uchwalenia kluczowego aktu prawnego ustawy z dnia 7 września 2007 roku o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego. Akt ten miał wejść w życie już z dniem 1 lipca 2008 roku, z wyjątkiem niektórych przepisów prawnych obowiązujących od dnia 18 października 2007 roku, czyli od daty ogłoszenia w Dzienniku Ustaw, co wynikało *expressis verbis* z treści tekstu pierwotnego ustawy⁴⁷. Niestety, konieczność przygotowania i utworzenia właściwego zaplecza technicznego wymusiła na ustawodawcy wydłużenie okresu *vacatio legis* do 1 września 2009 roku⁴⁸. Akt normatywny miał funkcjonować w obrocie prawnym przez *stricte* określony czas, tj. do 30 czerwca 2013 roku.

⁴¹ Por. projekt ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, druk nr 1237, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki5ka.nsf> (dostęp: 1.09.2017).

⁴² Stanowisko Rządu do druku nr 338, s. 3–11, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki5ka.nsf> (dostęp: 1.09.2017).

⁴³ M. Rusinek, *Ustawa o dozorze...*, s. 10.

⁴⁴ *Ibidem*, s. 10; A. Jaskóła, P. Szewczyk, *Evolution of the electronic...*, s. 7.

⁴⁵ Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks wykroczeń oraz ustawy – Kodeks karny, druk nr 1352, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki5ka.nsf> (dostęp: 31.08.2017); M. Rusinek, *Ustawa o dozorze...*, s. 10–11.

⁴⁶ A. Dziubińska, *Dwa lata obowiązywania przepisów ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego – założenia i ich realizacja*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2012, nr 74–75, s. 169.

⁴⁷ W. Kotowski, B. Kurzępa, *Dozór elektroniczny. Komentarz praktyczny*, Warszawa 2009, s. 18–19.

⁴⁸ M. Rusinek, *Ustawa o dozorze...*, s. 11.

Na mocy art. 89 ust. 2 ustawy z dnia 30 maja 2008 roku o zmianie ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego ostateczny termin obowiązywania wyznaczony został na 31 sierpnia 2014 roku⁴⁹. Wydaje się, że uregulowanie elektronicznego monitoringu w odrębnym akcie normatywnym było optymalnym rozwiązaniem. Dzięki temu ewentualna rezygnacja z dalszego stosowania omawianej instytucji w polskim systemie prawa karnego nie wiązałaby się z wymogiem dokonania nowelizacji aktu prawnego rangi kodeksowej, lecz miała nastąpić z chwilą wygaśnięcia mocy ustawy⁵⁰.

2.3. Elektroniczny monitoring w świetle kluczowych reform prawa karnego

Pierwszym, a zarazem jednym z najważniejszych aktów prawnych, który zapoczątkował proces konstituowania się instytucji dozoru elektronicznego do polskiego systemu prawa karnego była przywołana już ustawa o SDE. Warto zauważyć, że obowiązywanie tego aktu prawnego skłoniło ustawodawcę do refleksji w kwestii zastosowanych rozwiązań prawnokarnych, a w rezultacie do kilkukrotnej nowelizacji ustawy. Dlatego też z perspektywy czasu zasadne wydaje się spostrzeżenie dotyczące słuszności unormowania dozoru elektronicznego w odrębnej ustawie. W toku podjętych prac pojawił się bowiem poważny dylemat co do wyboru odpowiedniej metody legislacyjnej. Ustawodawca rozważał dwie koncepcje, tj. wprowadzenie omawianej instytucji do Kodeksu karnego wykonawczego albo uregulowanie dozoru elektronicznego na gruncie pozakodeksowego prawa karnego. Nowatorski charakter instytucji, temporalny zakres jej obowiązywania i możliwość dokonania ewentualnych częstych zmian przesądziły o wyborze drugiej

⁴⁹ W. Kotowski, B. Kurzępa, *Dozór elektroniczny. Komentarz...*, s. 18–19; ustawa z dnia 30 maja 2008 roku o zmianie ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz.U. z 2008 r. Nr 113, poz. 719).

⁵⁰ K. Mrozek, K. Sitnik, *Przesłanki wykonywania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego*, „Kwartalnik Naukowy Prawo Mediów Elektronicznych” 2011, nr 4, s. 4.

z prezentowanych koncepcji⁵¹. Trzeba przy tym pamiętać, że pomimo uchwalenia wspomnianego aktu, stanowiącego źródło powszechnie obowiązującego prawa, wprowadzaniu dozoru elektronicznego przypisywano charakter cykliczny. Wedle planów Ministerstwa Sprawiedliwości początkowo instytucja ta miała funkcjonować jedynie w obrębie apelacji warszawskiej, a następnie w białostockiej, lubelskiej i krakowskiej. Z dniem 1 stycznia 2011 roku zasięg terytorialny elektronicznego monitoringu obejmował już apelację poznańską, gdańską, rzeszowską oraz właściwość Sądu Okręgowego w Płocku i w Łodzi. Pozostałe apelacje, tj. szczecińska, wrocławska, łódzka i katowicka, zaczęły tworzyć system dozoru elektronicznego dopiero od 2012 roku⁵².

Ogłoszony akt normatywny składał się z 89 artykułów, które ujęto w sześciu rozdziałach, tworząc tym samym przejrzystą strukturę. W poszczególnych rozdziałach uregulowano kwestie ogólne związane z wykonywaniem dozoru elektronicznego (rozdział 1 u.s.d.e.), warunki odbywania przez skazanego kary pozbawienia wolności w tym systemie (rozdział 2 u.s.d.e.), warunki i tryb orzekania o udzieleniu skazanemu zezwolenia (rozdział 3 u.s.d.e.), zagadnienia dotyczące organizowania i kontrolowania wykonywania owej kary (rozdział 4 u.s.d.e.), nadzoru (rozdział 5 u.s.d.e.), jak również zmian w przepisach obowiązujących, przejściowych i końcowych (rozdział 6 u.s.d.e.). W art. 2 przywołanego aktu prawnego wprowadzono swoisty słowniczek ustawowy, w którym zawarto podstawowe definicje dotyczące systemu dozoru elektronicznego czy środków technicznych.

W ślad za przedstawianymi w toku prac legislacyjnych projektami dozór elektroniczny stał się jednym z systemów wykonywania kary pozbawienia wolności. System ten polegał na kontroli zachowania osoby skazanej, przebywającej poza zakładem karnym z jednoczesnym zastosowaniem aparatury monitorującej, „czyli urządzeń elektronicznych oraz instalacji i systemów, które zawierają służące tej kontroli podzespoły elektryczne lub elektroniczne,

⁵¹ W. Kotowski, B. Kurzępa, *Dozór elektroniczny. Komentarz...*, s. 13–14.

⁵² A. Pietryka, K. Wiśniewska, *Dozór elektroniczny – stan obecny i wyzwania przyszłości*, Warszawa 2012, s. 2; M. Jarzyńska, P. Kacprzyk, *Dozór elektroniczny, czyli nie izolacyjny system odbywania kary pozbawienia wolności*, „Kortowski Przegląd Prawniczy” 2014, nr 2, s. 46; P. Bogacki, M. Oleżałek, *Dozór elektroniczny jako środek ograniczenia przeludnienia w polskich zakładach karnych*, „Wiedza Prawnicza” 2014, nr 4, s. 100; Wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 28 października 2009 roku do Ministra Sprawiedliwości, <https://www.rpo.gov.pl/pliki/12567368420.pdf> (dostęp: 31.08.2017).

zwane (...) środkami technicznymi” (art. 2 ust. 1 u.s.d.e.). W świetle omawianej ustawy prawodawca zdecydował się na unormowanie dozoru elektronicznego w dwóch formach, pozytywnej i negatywnej, co wynikało z treści art. 2 ust. 2 u.s.d.e. Przedmiotem kontroli było bowiem nie tylko przestrzeganie przez skazanego ciężących na nim obowiązków, obejmujących pozostawanie w miejscu stałego pobytu lub w innym wskazanym miejscu w wyznaczonym czasie, ale i powstrzymywanie się od przebywania w określonych miejscach bądź zakaz zbliżania się do określonej osoby. Przyjęte rozwiązanie miało służyć konkretnym celom: wychowawczemu oddziaływaniu oraz zapobiegnięciu powrotowi do przestępstwa lub przestępstwa skarbowego (art. 2 ust. 3 u.s.d.e.), czyli tzw. dyrektywie prewencji szczególnej określonej w art. 53 § 1 k.k. w brzmieniu sprzed nowelizacji z dnia 7 lipca 2022 roku.

Do środków technicznych niezbędnych do funkcjonowania dozoru elektronicznego zaliczono: nadajnik, elektroniczne urządzenie rejestrujące (stacjonarne lub przenośne urządzenie monitorujące), centralę monitorowania. Pierwszy z wyszczególnionych środków technicznych wysyłał sygnały radiowe odbierane przez stacjonarne urządzenie monitorujące. Nadajnik miał postać bransolety, noszonej przez skazanego na ręce lub nodze (art. 2 ust. 4 pkt 1 u.s.d.e.). Z kolei stacjonarne urządzenie monitorujące umieszczano w miejscu stałego pobytu skazanego lub w innym miejscu wskazanym przez sąd penitencjarny. Urządzenie zawierało odbiornik radiowy i zgodnie ze swoim przeznaczeniem służyło do rejestracji sygnałów pochodzących z pozostającego w jego zasięgu nadajnika, a następnie do przekazywania ich do centrali monitorowania. Tym samym umożliwiało komunikację między osobą skazaną a organami postępowania wykonawczego (art. 2 ust. 4 pkt 2 lit. a u.s.d.e.). Odmianą elektronicznego urządzenia rejestrującego było przenośne urządzenie monitorujące, stosowane przez sądowych kuratorów zawodowych, pracowników upoważnionego podmiotu dozoru czy osobę chronioną, co do której skazany miał orzeczony zakaz zbliżania. Wskazane urządzenie pełniło podobne funkcje, jak stacjonarne urządzenie monitorujące. Niemniej pozwalało również na gromadzenie danych dotyczących realizacji przez skazanego obowiązku powstrzymywania się od przebywania w określonych miejscach czy zakazu zbliżania się do danej osoby (art. 2 ust. 4 pkt 2 lit. b u.s.d.e.). Zaplecze techniczne dozoru elektronicznego tworzyła też centrala monitorowania, której prowadzenie powierzono upoważnionemu

podmiotowi dozorującemu, zobowiązanemu do wykonywania czynności o charakterze materialno-technicznym (art. 2 ust. 4 pkt 3 u.s.d.e. w związku z art. 3 ust. 1 u.s.d.e.). Centralę monitorowania stanowiło centrum komputerowe, które zostało wyposażone w narzędzia, służące do przetwarzania danych osobowych, „rejestrowania, gromadzenia, odtwarzania, przechowywania, zabezpieczenia i przekazywania uprawnionym organom informacji” w zakresie przestrzegania przez skazanego ciężących na nim obowiązków (art. 2 ust. 4 pkt 3 u.s.d.e.).

Przechodząc do analizy warunków stosowania dozoru elektronicznego (mając na uwadze tekst ogłoszony ustawy), trzeba wskazać, że dozór elektroniczny ograniczono wyłącznie do krótkoterminowej kary pozbawienia wolności, a mianowicie orzeczonej w wymiarze do sześciu miesięcy (art. 6 ust. 1 u.s.d.e.), jak również nieprzekraczającej jednego roku, o ile czas pozostały do jej odbycia był nie dłuższy niż sześć miesięcy (art. 6 ust. 2 u.s.d.e.). Oprócz wspomnianych przesłanek konieczne było łączne spełnienie dodatkowych wymogów w postaci: uzyskania zgody skazanego; uzyskania pisemnej zgody osób pełnoletnich wspólnie z nim zamieszkujących, której cofnięcie po wydaniu postanowienia w przedmiocie udzielenia zezwolenia cechowało się nieskutecznością; posiadania określonego miejsca stałego pobytu⁵³; braku przeszkód rozumianych jako warunki mieszkaniowe „uniemożliwiające” (w tekście ustawy posłużono się zwrotem „umożliwiające”, czyniąc regulację niejako wewnętrznie sprzeczną) montaż stacjonarnego urządzenia monitorującego i funkcjonowanie niniejszej instytucji, jak również warunki techniczne (art. 6 ust. 1 u.s.d.e.). W odniesieniu do art. 6 ust. 1 u.s.d.e. dozór elektroniczny uzależniono od osiągnięcia celów kary i braku konieczności osadzenia skazanego w jednostce penitencjarnej, co mogło być podyktowane szczególnymi względami bezpieczeństwa, stopniem demoralizacji i innymi szczególnymi okolicznościami. W nawiązaniu do art. 6 ust. 2 u.s.d.e. przesłanki uzupełniono o pozytywną prognozę kryminologiczną skazanego, choć użycie przez ustawodawcę zwrotu „przede wszystkim” pozwala na stwierdzenie, że była to podstawowa, lecz nie jedyna okoliczność, jaką należało wziąć pod

⁵³ M. Rusinek, *Ustawa o dozorcze...*, s. 48.

uwagę⁵⁴. W tym miejscu trzeba zauważyć, że ustawodawca uwzględnił zarzuty podnoszone na etapie prac legislacyjnych, gdyż regulacja została wzbogacona o zapisy dotyczące skazanego z orzeczoną zastępczą karą pozbawienia wolności za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe (art. 7 u.s.d.e.). Zastosowania dozoru elektronicznego słusznie wyłączono skazanych na karę pozbawienia wolności za umyślne przestępstwo lub przestępstwo skarbowe, będących już uprzednio skazanymi na taką karę, z wyjątkiem przypadku zaistnienia podstaw do wydania wyroku łącznego (art. 6 ust. 3 u.s.d.e.).

Spełnienie powyższych przesłanek mogło, choć nie musiało, skutkować wydaniem przez sąd penitencjarny, w okręgu którego kara była lub miała być wykonywana, postanowienia (podlegającego zaskarżeniu) w przedmiocie zezwolenia na odbycie przez skazanego kary izolacyjnej w systemie dozoru elektronicznego (art. 6, art. 38, art. 52, art. 53 u.s.d.e.). Postępowanie w tym zakresie było wszczynane na pisemny wniosek wraz z uzasadnieniem, sporządzony przez: skazanego lub – za jego zgodą – przez inne podmioty, czyli obrońcę, prokuratora, sądowego kuratora zawodowego lub dyrektora zakładu karnego (art. 39, 40 ust. 1–2 u.s.d.e.). W ramach przeprowadzanej procedury niezbędne było obligatoryjne ustalenie braku przeszkód dotyczących warunków technicznych, jak również wysłuchanie skazanego lub jego obrońcy, sądowego kuratora zawodowego oraz przedstawiciela skazanego (art. 42 i art. 43 u.s.d.e.). Termin na rozpoznanie przedmiotowej sprawy wynosił siedem dni i był liczony od dnia wpływu wniosku (art. 40 ust. 4 u.s.d.e.). Z kolei w przypadku nałożenia obowiązku powstrzymania się od przebywania w określonych miejscach sąd penitencjarny wysłuchiwał właścicieli lub zarządców nieruchomości, budynków lub obiektów, na których miało zostać tymczasowo zainstalowane stacjonarne urządzenie monitorujące, a w odniesieniu do zakazu zbliżania się do określonej osoby – osobę chronioną zakazem i osoby pełnoletnie wspólnie z nią zamieszkujące (art. 43 u.s.d.e.). Postępowanie inicjowane było wówczas przez prokuratora lub sądowego kuratora zawodowego (art. 8 ust. 3 u.s.d.e.).

Zastosowanie instytucji dozoru elektronicznego wiązało się z nałożeniem na skazanego wielu obowiązków, których katalog – w porównaniu do projektu

⁵⁴ W. Kotowski, B. Kurzępa, *Dozór elektroniczny – zarys problematyki*, „Probacja” 2009, nr 2, s. 83.

z dnia 2 lutego 2005 roku oraz projektu z dnia 30 listopada 2005 roku – znacznie poszerzono. Co więcej, w treści art. 8 ust. 1 u.s.d.e. prawodawca posłużył się zwrotem „w szczególności”, a zatem wyliczenie obowiązków w nim zawartych miało charakter jedynie przykładowy. Na podstawie omawianego aktu prawnego częściowo uwzględniono, choć z pewnymi modyfikacjami, obowiązki dozoru pozytywnego, wynikające z przywołanych projektów ustaw, tj. pozostawianie przez osobę skazaną we wskazanym przez sąd penitencjarny miejscu w czasie określonym w harmonogramie, udzielanie przez skazanego wyjaśnień odnoszących się do przebiegu odbywania kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego czy terminowe uiszczenie równowartości kosztów postępowania wykonawczego, chyba że skazany został zwolniony od ich ponoszenia (art. 8 ust. 1 pkt 1–2, 7 oraz art. 45 u.s.d.e.). Ponadto niektóre z obowiązków związane były bezpośrednio z aspektami technicznymi dozoru elektronicznego. Zaliczały się do nich noszenie przez osobę skazaną nadajnika, dbałość o powierzone mienie, odbieranie przychodzących połączeń telefonicznych przez stacjonarne urządzenie monitorujące czy poddanie się czynnościom kontrolnym realizowanym przez upoważniony podmiot dozoru w celu sprawdzenia prawidłowości w zakresie funkcjonowania środków technicznych (art. 8 ust. 1 pkt 3–6 u.s.d.e.). Poza tym ustawodawca przewidział możliwość nałożenia także obowiązków związanych *stricte* z poddaniem sprawcy próbie, wyszczególnionych w treści art. 72 k.k. (art. 8 ust. 2 u.s.d.e.).

Podkreślenia wymaga, że w ramach dozoru negatywnego pewne obowiązki ciążyły na osobie chronionej, co do której skazany miał orzeczony zakaz zbliżania się. Wśród nich należy wymienić: noszenie przy sobie środka technicznego w postaci przenośnego urządzenia monitorującego oraz dbałość o powierzone mienie, powstrzymywanie się od inicjowania kontaktu ze skazanym (zbliżania się do niego), a w razie potrzeby od przebywania w określonych miejscach w wyznaczonym w harmonogramie czasie, informowanie odpowiednich podmiotów (upoważnionego podmiotu dozoru lub sądowego kuratora zawodowego) o naruszeniu przez skazanego orzeczonego zakazu i poddanie się czynnościom kontrolnym przeprowadzanym przez upoważniony podmiot dozoru, umożliwiającym sprawdzenie prawidłowości działania przenośnego urządzenia monitorującego (art. 12 ust. 1, art. 13 ust. 1 u.s.d.e.). Brak realizacji powyższych obowiązków mógł skutkować

uchyleniem przez sąd penitencjarny zakazu zbliżania się przez skazanego do osoby podlegającej ochronie. Postępowanie wszczęte było na wniosek sądowego kuratora zawodowego (art. 12 ust. 2 u.s.d.e.)⁵⁵.

W przeciwieństwie do projektów z 2 lutego oraz 30 listopada 2005 roku w omawianej ustawie prawodawca podjął starania zmierzające do pełniejszego unormowania zakresu kompetencji poszczególnych organów, tj. sądu penitencjarnego, sądowego kuratora zawodowego oraz upoważnionego podmiotu dozoru.

Kluczowym uprawnieniem sądu penitencjarnego było wydanie postanowienia w przedmiocie zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, o ile zostało stwierdzone spełnienie przesłanek określonych w art. 6 ust. 1 albo art. 2 u.s.d.e. W przypadku uzyskania zgody skazany zobligowany był w terminie nie dłuższym niż dwadzieścia cztery godziny, liczonym od ogłoszenia lub doręczenia postanowienia albo od zwolnienia z zakładu karnego, zgłosić upoważnionemu podmiotowi dozoru gotowość do zamontowania środków technicznych, tj. stacjonarnego urządzenia monitorującego oraz nadajnika, pod rygorem niezwłocznego uchylenia zezwolenia przez sąd penitencjarny i jednoczesnego doprowadzenia go do zakładu karnego (art. 14 ust. 1, art. 15 ust. 1–2, art. 17 ust. 1–2 u.s.d.e.). Dodatkowo sąd penitencjarny obligatoryjnie oddawał skazanego pod dozór sądowego kuratora zawodowego, fakultatywnie zaś nakładał obowiązki wyszczególnione w art. 72 k.k. (art. 8 ust. 2 u.s.d.e.). Wspomniany organ postępowania wykonawczego dysponował też możliwością orzeczenia wobec skazanego zakazu zbliżania się do określonej osoby pod warunkiem uzyskania jej zgody lub obowiązku powstrzymywania się od przebywania w określonych miejscach (art. 8 ust. 3 u.s.d.e.). W odniesieniu do obowiązku pozostawiania skazanego w miejscu stałego pobytu lub w innym wskazanym miejscu w oznaczonym czasie, cechującym dozór pozytywny, sąd penitencjarny wyznaczał przedziały czasu (nie dłuższe niż dwanaście godzin dziennie), obejmujące nie tylko dobę, ale i poszczególne dni tygodnia, w których skazany dysponował pewną swobodą (art. 10 u.s.d.e.). Z kolei w nawiązaniu do dozoru negatywnego, w ramach obowiązku powstrzymywania się od przebywania w określonych miejscach sąd ten,

⁵⁵ *Ibidem*, s. 92–93.

działając na wniosek sądowego kuratora zawodowego, nakładał na upoważniony podmiot dozoru obowiązek zamontowania środków technicznych w postaci przenośnego lub stacjonarnego urządzenia monitorującego (art. 14 ust. 1 u.s.d.e.). Sąd penitencjarny nie tylko udzielał zezwolenia na odbywanie kary izolacyjnej poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, ale też uchylał je zarówno obligatoryjnie, jak i fakultatywnie. Obligatoryjną podstawę uchylecia zezwolenia stanowiły enumeratywnie wymienione w art. 28 ust. 1 u.s.d.e. przypadki, tj.: naruszenie porządku prawnego poprzez np. popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego, niewykonywanie ciążących na skazanym obowiązków, orzeczonego środka karnego, dozoru realizowanego przez sądowego kuratora zawodowego czy kontroli przeprowadzanej przez upoważniony podmiot dozoru, zatrzymanie skazanego spowodowane naruszeniem porządku prawnego w sytuacji korzystania przez niego ze zgody na oddalenie się na okres jednorazowo nie dłuższy niż siedem dni, odwołanie przerwy z innych powodów niż ustanie przyczyny jej udzielenia, zarządzenie wykonania reszty kary izolacyjnej warunkowo zawieszona, tymczasowe aresztowanie skazanego w innej sprawie podczas wykonywania kary pozbawienia wolności w tymże systemie. Jednakże sąd penitencjarny mógł odstąpić od tej czynności w drodze wyjątku, o ile uzasadnione było to szczególnymi okolicznościami (art. 28 ust. 2 u.s.d.e.). Fakultatywne uchYLENIE zezwolenia dotyczyło przypadku naruszenia warunków przez skazanego, dysponującego zgodą na oddalenie się poza wyznaczone miejsce na okres jednorazowo nieprzekraczający siedmiu dni (art. 29 u.s.d.e.). W związku z uchYLENIEM zezwolenia sąd penitencjarny orzekał o zakresie uznania kary pozbawienia wolności za wykonaną (art. 30 ust. 1 u.s.d.e.)⁵⁶.

Oprócz tych kompetencji do zakresu uprawnień sądu penitencjarnego należały: ustanawianie, rozszerzanie, zmiana obowiązków wynikających z art. 72 § 1 pkt 3–8 k.k., jak również zwolnienie z ich wykonywania z wyjątkiem wymienionego w art. 72 § 2 k.k. obowiązku naprawienia szkody w całości lub w części albo świadczenia pieniężnego (art. 19 u.s.d.e.); zmiana miejsca przebywania skazanego i wyznaczonych ram czasowych, w których mógł on się oddalić (art. 20 u.s.d.e.); warunkowe zawieszenie wykonania reszty

⁵⁶ *Ibidem*, s. 82–88; W. Kotowski, B. Kurzępa, *Dozór elektroniczny. Komentarz...*, s. 81–82.

kary zgodnie z regulacją zawartą w Kodeksie karnym, w przypadku przerwy trwającej co najmniej przez okres równy połowie kary odbywanej w systemie dozoru elektronicznego (art. 26 u.s.d.e.); oznaczanie daty początkowej wykonywania kary w tymże systemie (art. 27 ust. 3 u.s.d.e.); zwolnienie skazanego od konieczności uiszczenia kosztów postępowania wykonawczego, o ile należyte wykazał niemożliwość ich poniesienia „bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania siebie lub rodziny” (art. 45 u.s.d.e.); pouczenie skazanego (art. 46 u.s.d.e.) czy wydanie nakazu zwolnienia z zakładu karnego w związku z postanowieniem w przedmiocie zezwolenia na odbycie kary izolacyjnej w systemie dozoru elektronicznego (art. 49 ust. 1 u.s.d.e.); wezwanie skazanego do osobistego stawiennictwa w celu złożenia wyjaśnień obejmujących przebieg wykonywania kary z zastosowaniem systemu dozoru elektronicznego (art. 73 ust. 1 u.s.d.e.); udzielenie na wniosek skazanego przerwy w wykonaniu kary w sytuacji jej zawieszenia na skutek nieusuniętych uchybień istniejących po stronie upoważnionego podmiotu dozoru (art. 82 u.s.d.e.)⁵⁷.

Z kolei zadania sądowego kuratora zawodowego koncentrowały się przede wszystkim na organizowaniu oraz kontroli dotyczącej wykonywania krótkoterminowej kary izolacyjnej poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (art. 56 ust. 1 u.s.d.e.). Należy zauważyć, że sądowy kurator zawodowy dzielił rzeczoną kompetencję z upoważnionym podmiotem dozującym, jak również oba te podmioty zobligowano do wykonywania poleceń wydawanych przez sędziego penitencjarnego (art. 57 ust. 1 u.s.d.e.). Niemniej lista czynności przeprowadzanych przez sądowego kuratora zawodowego była szersza: funkcjonariusz publiczny współdziałał bowiem z podmiotami określonymi w art. 38 § 1 k.k.w. (art. 57 ust. 2 u.s.d.e.); za zgodą skazanego składał wnioski w przedmiocie udzielenia zezwolenia na odbywanie kary izolacyjnej w systemie dozoru elektronicznego (art. 39 u.s.d.e.); zaskarżał postanowienie sądu penitencjarnego (art. 52 ust. 1 u.s.d.e.); zawiadamiał sąd penitencjarny o rozpoczęciu odbywania tejże kary (art. 27 ust. 3 u.s.d.e.); mógł udzielić zezwolenia na oddalenie się skazanego poza miejsce wykonywania kary jednorazowo na okres nie dłuższy niż siedem dni, ale tylko w tzw. przypadku niecierpiącym zwłoki oraz pod warunkiem niezwłocznego zatwierdzenia owej decyzji przez sędziego penitencjarnego (art. 22 ust. 2 u.s.d.e.); informował

⁵⁷ W. Kotowski, B. Kurzępa, *Dozór elektroniczny. Komentarz...*, s. 163, 166.

sędziego penitencjarnego o nieprawidłowościach w zakresie funkcjonowania upoważnionego podmiotu dozoru (art. 78 u.s.d.e.). Ponadto na podstawie omawianej ustawy prawodawca zagwarantował skazanemu prawo do bezpośredniego kontaktu z sądowym kuratorem zawodowym, nie tylko w sprawach związanych *stricte* z wykonywaniem kary w tym systemie, ale i w sprawach o charakterze osobistym (art. 70 ust. 1 u.s.d.e.), oraz prawo do składania wniosków, skarg i prośb podczas takich spotkań (art. 71 u.s.d.e.). Skazany musiał informować sądowego kuratora zawodowego o zmianach związanych z sytuacją zawodową, mających wpływ na efektywność wykonywania kary (art. 72 ust. 1 u.s.d.e.), czy stawiać się osobiście zarówno na jego żądanie, jak i na żądanie sądu penitencjarnego w celu złożenia wyjaśnień co do przebiegu kary (art. 73 ust. 1 u.s.d.e.). W ramach podjętych czynności kontrolnych sądowy kurator zawodowy składał też wnioski oraz zawiadamiał co najmniej raz w miesiącu sąd penitencjarny o zachowaniu skazanego (art. 74 ust. 1 u.s.d.e.). Odmienne regulacja obowiązywała w przypadku zachowań skazanego godzących w porządek prawny oraz w ciążące na nim obowiązki. Reakcja sądowego kuratora zawodowego musiała wówczas nastąpić niezwłocznie (art. 74 ust. 2 u.s.d.e.)⁵⁸.

Jedynie na marginesie trzeba podkreślić, że już w przepisach ogólnych ustawodawca uregulował kwestie związane z upoważnionym podmiotem dozoru. Stosownie do treści art. 4 u.s.d.e. mogła nim zostać jedynie instytucja państwowa, przedsiębiorca lub podmiot zagraniczny z siedzibą na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, o ile posiadali oni status przedsiębiorcy w świetle prawa kraju rejestracji oraz spełniali warunki do wykonywania działalności gospodarczej w Rzeczypospolitej Polskiej. Ponadto działalność gospodarcza upoważnionego podmiotu dozoru miała polegać na wykonywaniu czynności materialno-technicznych odnoszących się do sprawowania kontroli nad skazanym w zakresie realizacji ciążących na nim obowiązków lub zakazu, a także odnotowywania przypadków ich naruszenia (art. 4 ust. 1 u.s.d.e.). Wybór upoważnionego podmiotu dozoru należał do kompetencji Ministra Sprawiedliwości i mógł być dokonany w trybie określonym w ustawie o partnerstwie publiczno-prywatnym lub w trybie określonym w wydanym przez siebie rozporządzeniu (art. 4 ust. 2–3 u.s.d.e.).

⁵⁸ W. Kotowski, B. Kurzępa, *Dozór elektroniczny – zarys...*, s. 89–90.

Część zadań realizowanych przez upoważniony podmiot dozoru w ramach dozoru elektronicznego była uzależniona od podjęcia czynności przez chociażby samego skazanego. Należy wskazać, że zgłoszenie przez niego gotowości zastosowania środków technicznych skutkowało obowiązkiem rejestracji tej okoliczności przez upoważniony podmiot dozoru (art. 15 u.s.d.e.), a w konsekwencji – niezwłocznym umieszczeniem stacjonarnego urządzenia monitorującego oraz założeniem nadajnika. Termin ten nie mógł być dłuższy niż trzy dni od dnia dokonania takiego zgłoszenia (art. 16 ust. 1 u.s.d.e.). Uchybienie powyższemu obowiązkowi oraz uchylenie się od zainstalowania środków technicznych wiązało się z koniecznością niezwłocznego poinformowania zarówno sądowego kuratora zawodowego, jak i sędziego penitencjarnego (art. 16 ust. 2 u.s.d.e.). Uruchomienie środków technicznych niezbędnych do wykonywania krótkoterminowej kary izolacyjnej poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego oznaczało rozpoczęcie jej odbywania (art. 27 ust. 1 u.s.d.e.). Przeprowadzenie tej czynności obligowało upoważniony podmiot dozoru do sporządzenia protokołu oraz niezwłocznego zawiadomienia sądowego kuratora zawodowego (art. 27 ust. 2 u.s.d.e.). Do kompetencji upoważnionego podmiotu dozoru należało ponadto organizowanie i kontrolowanie wykonywania kary pozbawienia wolności w tym systemie (art. 56 ust. 1 u.s.d.e.). Zważywszy na podejmowane czynności, wspomnianemu podmiotowi zagwarantowano możliwość zaangażowania – w razie potrzeby – policji (art. 58 u.s.d.e.). Wśród zadań znalazły się czynności materialno-techniczne obejmujące, oprócz wymienionego zainstalowania środków technicznych, również ich usunięcie oraz rejestrację zdarzeń takich jak przerwanie łączności radiowej pomiędzy stacjonarnym urządzeniem rejestrującym a nadajnikiem, nawiązanie łączności radiowej pomiędzy przenośnym urządzeniem rejestrującym a nadajnikiem, odnotowanie przypadków manipulacji (art. 59 u.s.d.e.). Dodatkowo należy nadmienić, że na podstawie omawianej regulacji prawodawca unormował kwestie związane z danymi osobowymi, powierzając zadania dotyczące ich przechowywania, archiwizacji, niszczenia czy udostępnienia właśnie upoważnionemu podmiotowi dozoru, co wynika z treści art. 60 oraz art. 61 u.s.d.e. Pozostałe czynności upoważnionego podmiotu dozoru obejmowały m.in. niezwłoczne zawiadomienie zarówno sądowego kuratora zawodowego, jak i sędziego penitencjarnego o każdym naruszeniu, jakie podlegało

rejestracji czy polegało na niewykonaniu obowiązków przez osobę chronioną, wobec której skazany miał orzeczony zakaz zbliżania (art. 63 u.s.d.e.), usunięciu istniejących uchybień w zakresie funkcjonowania środków technicznych i składania sprawozdań o charakterze okresowym z przebiegu wykonywania kary izolacyjnej w tym systemie w terminach wyznaczonych przez sądowego kuratora zawodowego (art. 64 u.s.d.e.), przeprowadzenie kontroli technicznej urządzeń wykorzystywanych w ramach dozoru elektronicznego, żądanie od skazanego złożenia wyjaśnień dotyczących rejestrowanego zdarzenia (art. 65 ust. 1 u.s.d.e.), przygotowywanie protokołów kontroli technicznej (art. 65 ust. 3 u.s.d.e.). Podobnie jak w przypadku sądowego kuratora zawodowego skazanemu zagwarantowano możliwość nawiązywania bezpośredniego kontaktu z upoważnionym podmiotem dozoru, ale wyłącznie w sprawach dotyczących wykonywania kary w owym systemie (art. 70 ust. 1 u.s.d.e.). Osoba skazana mogła też składać wnioski, skargi, prośby podczas spotkań z upoważnionym podmiotem dozoru (art. 71 u.s.d.e.).

Uprawnienia nadzorcze co do legalności oraz prawidłowości wykonywania krótkoterminowej kary izolacyjnej w systemie dozoru elektronicznego zostały powierzone sędziemu penitencjarnemu (art. 77 u.s.d.e.). Szczegółowy katalog zadań przez niego realizowanych uregulowany został w aktach wykonawczych do ustawy⁵⁹. Warto zauważyć, że w omawianej ustawie prawodawca unormował także tryb postępowania w przypadku stwierdzenia istotnych uchybień po stronie upoważnionego podmiotu dozoru, zobowiązując tym samym sędziego penitencjarnego do przekazania tej informacji prezesowi właściwego sądu (art. 79 ust. 1 u.s.d.e.). W rezultacie upoważniony podmiot dozoru zmuszony był do usunięcia uchybień w określonym terminie, którego górną granicę wyznaczono na okres trzech miesięcy (art. 79 ust. 2 u.s.d.e.). Brak usunięcia uchybień skutkowało koniecznością zawiadomienia o niniejszej okoliczności Ministra Sprawiedliwości, który – w sytuacji zaistnienia nieprawidłowości w wykonywaniu kary pozbawienia wolności w tymże systemie – zawieszał wykonywanie dozorów elektronicznych przez upoważniony podmiot dozoru, wydając stosowną w tym względzie decyzję

⁵⁹ Por. rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 marca 2009 roku w sprawie sposobu, zakresu i trybu sprawowania nadzoru nad wykonywaniem kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz.U. z 2009 r. Nr 45, poz. 370); W. Kotowski, B. Kurzępa, *Dozór elektroniczny. Komentarz...*, s. 159.

(art. 80 u.s.d.e.). Trzeba dodać, że zarządzano wówczas kontynuację dozorów elektronicznych, lecz z udziałem innego upoważnionego podmiotu dozoru-jącego, obciążając kosztami podmiot, którego działalność została zawieszona (art. 81 u.s.d.e.)⁶⁰.

Zaledwie kilka miesięcy po wejściu w życie ustawy o SDE podjęto kolejne prace legislacyjne, które doprowadziły do dużej nowelizacji przepisów przywołanego aktu normatywnego. Celem ustawy nowelizującej z dnia 21 maja 2010 roku, która zaczęła obowiązywać od dnia 25 czerwca 2010 roku⁶¹, było przede wszystkim usprawnienie procedur dotyczących wykonywania krótkoterminowych kar izolacyjnych w systemie dozoru elektronicznego. Wprowadzone zmiany uwzględniały propozycje rozwiązań prawnych, przedstawionych przez grono praktyków, tj. zarówno sędziów penitencjarnych, jak i pracowników Służby Więziennej⁶².

Jednym z głównych założeń ustawodawcy było poszerzenie katalogu osób uprawnionych do skorzystania z instytucji dozoru elektronicznego, stąd też objęci nim mogli zostać skazani na karę pozbawienia wolności nieprzekraczającą jednego roku (art. 1 pkt 5 ustawy z dnia 21 maja 2010 roku). Utrzymano w mocy także zapisy dotyczące dobrodziejstwa stosowania tej instytucji względem skazanych na zastępczą karę pozbawienia wolności. Poza zakresem podmiotowym ustawy pozostawiono zaś skazanych w warunkach recydywy specjalnej wielokrotnej, unormowanej w treści art. 64 § 2 k.k.⁶³

W przeciwieństwie do dotychczasowej regulacji, w ramach dozoru pozytywnego ustawodawca całkowicie zrezygnował z wymogu uzyskania zgody skazanego oraz z obciążania go kosztami postępowania wykonawczego (art. 1 pkt 5–6 i 25 ustawy z dnia 21 maja 2010 roku)⁶⁴. Zmiana polegająca na

⁶⁰ W. Kotowski, B. Kurzępa, *Dozór elektroniczny. Komentarz...*, s. 161–164.

⁶¹ Ustawa z dnia 21 maja 2010 roku o zmianie ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz.U. z 2010 r. Nr 101, poz. 647), data wejścia w życie: 25 czerwca 2010 roku, dalej: ustawa z dnia 21 maja 2010 roku.

⁶² A. Dziubińska, *Dwa lata obowiązywania...*, s. 173; Uzasadnienie rządowego projektu ustawy z dnia 26 lutego 2010 roku o zmianie ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, druk nr 2855, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/wgdruk/2855> (dostęp: 15.10.2017).

⁶³ A. Kiełtyka, A. Ważny, *Ustawa o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 94, 97.

⁶⁴ A. Dziubińska, *Dwa lata obowiązywania...*, s. 174.

zniesieniu przesłanki zgody osoby skazanej podyktowana była zwłaszcza dezaprobatą ustawodawcy co do istnienia swoistego wyłomu w systemie prawa karnego wykonawczego, gwarantującego zbyt duży margines swobody⁶⁵. Terminowe uiszczanie równowartości tych kosztów było jednym z podstawowych obowiązków skazanego, a ich stawkę określono w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 grudnia 2008 roku w sprawie wysokości kosztów odbywania przez skazanego kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego⁶⁶. Wedle przywołanego aktu wykonawczego zryczałtowany koszt postępowania wykonawczego oszacowano na kwotę 80 zł, natomiast koszt jednego dnia odbywania kary w tym systemie wynosił zaledwie 2 zł. Niemniej odpłatność dozoru elektronicznego budziła pewne wątpliwości, gdyż różnicowała sytuację skazanych, uzależniając stosowanie tej instytucji od konieczności uiszczenia kosztów. Jako zupełnie niewłaściwe rozwiązanie należało uznać ponoszenie kosztów przez osoby skazane na zastępczą karę pozbawienia wolności, a więc takie, wobec których egzekucja grzywny okazała się bezskuteczna, gdyż – jak podkreśla M. Rusinek – w efekcie prowadziło to do zastąpienia *jednego obciążenia finansowego innym*⁶⁷. Konsekwencją zniesienia tego obowiązku było uchylenie wszystkich przepisów związanych z kosztami postępowania wykonawczego, w tym przedmiotowego rozporządzenia⁶⁸.

Zmiany dotyczyły również dozoru negatywnego. Przed 25 czerwca 2010 roku na pokrzywdzonego nałożono szeroki katalog nierzadko uciążliwych obowiązków. Co więcej, niektóre z nich, jak chociażby powstrzymywanie się od inicjowania kontaktu ze skazanym czy od przebywania w określonych miejscach w wyznaczonym czasie, skutkowały nieuzasadnionym uprzywilejowaniem osoby skazanej względem chronionej. Negatywnie oceniono

⁶⁵ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy z dnia 26 lutego 2010 roku o zmianie ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, druk nr 2855, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/wgdruk/2855> (dostęp: 15.10.2017).

⁶⁶ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 grudnia 2008 roku w sprawie wysokości kosztów odbywania kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz.U. z 2008 r. Nr 236, poz. 1640).

⁶⁷ M. Rusinek, *Ustawa o dozorcze...*, s. 74–75.

⁶⁸ Por. art. 1 pkt 5–6, 8, 31 lit. a, 32 ustawy z dnia 21 maja 2010 roku; W. Kotowski, B. Kurzępa, *Projektowane rozwiązania w systemie dozoru elektronicznego*, „Probacja” 2010, nr 3–4, s. 129–130.

zwłaszcza następstwa niewypełnienia przez pokrzywdzonego ciężących na nim obowiązków, co doprowadziło do uchylenia przepisu normującego tę kwestię⁶⁹.

Należy zauważyć, że nowelizacja ustawy z 2010 roku nie pominęła też racjonalizacji oraz usprawnienia procedury udzielenia zezwolenia w przedmiocie odbywania kary izolacyjnej poza jednostką penitencjarną w systemie dozoru elektronicznego. Organem właściwym do orzekania pozostawał w dalszym ciągu sąd penitencjarny, lecz – odmiennie niż w dotychczasowej regulacji – jedynie ten, w którego okręgu skazany przebywał (art. 1 pkt 25 ustawy z dnia 21 maja 2010 roku). W drodze wyjątku, czyli w przypadku braku terminowego zgłoszenia przez skazanego gotowości do zainstalowania środków technicznych, uprawnieniem do wydania postanowienia dysponował sąd penitencjarny, który udzielił takiego zezwolenia (art. 1 pkt 38 ustawy z dnia 21 maja 2010 roku). W celu uproszczenia postępowania przewidziano całkowicie nowe rozwiązanie prawne, pozwalające na pozostawienie wniosku bez rozpoznania w sytuacji stwierdzenia istnienia przeszkód dotyczących warunków technicznych (art. 1 pkt 29 ustawy z dnia 21 maja 2010 roku). Pozostałe zmiany o charakterze proceduralnym obejmowały m.in. ograniczenie obowiązku zawiadomienia pokrzywdzonego, wynikające z wydania postanowienia zezwalającego na skorzystanie z omawianej instytucji wyłącznie do przypadków określonych w art. 168a k.k.w. (art. 1 pkt 33 ustawy z dnia 21 maja 2010 roku). Ustawa nowelizująca z 2010 roku wprowadziła redukcję liczby przesłanek obligatoryjnego uchylenia zezwolenia, pozostawiając poza przedmiotem zainteresowań ustawodawcy zatrzymanie skazanego w związku z naruszeniem przez niego porządku prawnego podczas oddalenia się na okres jednorazowo nie dłuższy niż siedem dni czy zarządzenie wykonania warunkowo zawieszonej kary izolacyjnej odbywanej w owym systemie. Dodatkowo podkreślono, że osadzenie skazanego w zakładzie karnym (nie tylko związane z tymczasowym aresztowaniem) w jakiegokolwiek innej sprawie stanowi podstawę uchylenia zezwolenia (art. 1 pkt 20 ustawy z dnia 21 maja 2010 roku)⁷⁰.

⁶⁹ M. Rusinek, *Ustawa o dozorze...*, s. 88–89; W. Kotowski, B. Kurzępa, *Projektowane rozwiązania...*, s. 131.

⁷⁰ W. Kotowski, B. Kurzępa, *Projektowane rozwiązania...*, s. 134–135, 137, 139.

Podczas prac legislacyjnych zwrócono uwagę na konieczność dokonania zmian dotyczących podziału obowiązków między poszczególnymi podmiotami. Po pierwsze, podjęto próbę uporządkowania katalogu obowiązków ciążyących na sądowym kuratorze zawodowym poprzez m.in. uchylenie zapisu stanowiącego o obligatoryjnym oddaniu skazanego pod jego dozór (art. 1 pkt 6 lit. b ustawy z dnia 21 maja 2010 roku); przyznanie wyłącznej kompetencji w przedmiocie zezwolenia skazanemu na oddalenie się na okres jednorazowo nieprzekraczający siedmiu dni, jak również jego cofnięcia (bez konieczności zatwierdzenia decyzji przez sędziego penitencjarnego) (art. 1 pkt 14–15 ustawy z dnia 21 maja 2010 roku); doprecyzowanie zadań wynikających z organizowania i kontroli wykonywania kary w ramach dozoru elektronicznego, polegających na: pomocy w readaptacji skazanego, weryfikowaniu realizacji obowiązków oraz poleceń, kontakcie ze skazanym (z jednoczesnym pozbawieniem skazanego możliwości zwracania się do tegoż podmiotu w sprawach o charakterze osobistym), składaniu wniosków w zakresie ustanawiania, rozszerzania, zmiany lub zwalniania z obowiązków (art. 1 pkt 39 i 50 ustawy z dnia 21 maja 2010 roku)⁷¹.

W ustawie nowelizującej z 2010 roku prawodawca skonkretyzował tryb powierzenia czynności materialno-technicznych w systemie dozoru elektronicznego oraz zagwarantował możliwość prowadzenia centrali monitorowania nie tylko upoważnionemu podmiotowi dozoru, ale i jednostce organizacyjnej, która podlegała Ministrowi Sprawiedliwości (art. 1 pkt 3 ustawy z dnia 21 maja 2010 roku). Z tego względu niektóre zmiany miały charakter *stricte* redakcyjny, stanowiąc następstwo przyjęcia powyższego rozwiązania.

Wpływ na kształt instytucji dozoru elektronicznego w polskim systemie prawa karnego miała ponadto ustawa z dnia 31 sierpnia 2011 roku o zmianie ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych oraz niektórych innych ustaw⁷². Po pierwsze, nowe brzmienie nadano art. 41b k.k. (art. 5 pkt 1 ustawy z dnia

⁷¹ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy z dnia 26 lutego 2010 roku o zmianie ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, druk nr 2855, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/wgdruku/2855> (dostęp: 15.10.2017).

⁷² Ustawa z dnia 31 sierpnia 2011 roku o zmianie ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2011 r. Nr 217, poz. 1280), data wejścia w życie: 12 listopada 2011 roku, dalej: ustawa z dnia 31 sierpnia 2011 roku.

31 sierpnia 2011 roku). Na skutek wprowadzonych zmian zakaz wstępu na imprezę masową mógł być stosowany już w dwóch formach, tj. jako „obowiązek stawiennictwa” podczas imprezy masowej *w jednostce organizacyjnej policji lub w miejscu określonym przez właściwego, ze względu na miejsce zamieszkania skazanego, komendanta powiatowego, rejonowego lub miejskiego policji oraz „obowiązek przebywania” w miejscu stałego pobytu podczas imprezy masowej z wykorzystaniem aparatury monitorującej*⁷³. Po drugie, do ustawy o SDE dodano nowy rozdział dotyczący stosowania elektronicznego monitoringu w przypadku orzeczenia środka karnego właśnie w postaci rzeczzonego zakazu (art. 10 pkt 2 ustawy z dnia 31 sierpnia 2011 roku). Kompetencje do orzekania o wykonaniu „obowiązku przebywania” przyznano sądowi penitencjarnemu, w okręgu którego skazany miał miejsce stałego pobytu (art. 83b u.s.d.e.). Przed wydaniem postanowienia sąd ten weryfikował, czy istnieją odpowiednie warunki techniczne, żądając udzielenia informacji w tym zakresie przez upoważniony podmiot dozoru (art. 83c ust. 2 u.s.d.e.). Stwierdzenie powyższej przeszkody wiązało się z niezwłoczną zamianą „obowiązku przebywania” na „obowiązek stawiennictwa”, z jednocześnie oznaczeniem jego wymiaru zgodnie z zapadłym w przedmiotowej sprawie wyrokiem (art. 83d ust. 1–2 u.s.d.e.). Obligatoryjna zamiana odnosiła się do udaremniania lub utrudniania kontroli oraz zaistnienia okoliczności uniemożliwiającej przeprowadzenie niniejszej czynności z zastosowaniem dozoru elektronicznego (art. 83e u.s.d.e.). Wyjątkiem były szczególnie ważne dla osoby skazanej przypadki podyktowane względami o charakterze zdrowotnym, rodzinnym bądź osobistym (art. 83f u.s.d.e.). W związku ze zmianą przepisów prawnych rozszerzono kompetencje podmiotu prowadzącego centralę monitorowania poprzez nałożenie na niego obowiązku określania terminów imprez masowych oraz niezwłocznego przekazania tych informacji skazanemu (art. 83j ust. 1–2 u.s.d.e.).

Równie istotne znaczenie dla funkcjonowania omawianej instytucji miała ustawa z dnia 25 maja 2012 roku o zmianie ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru

⁷³ P. Soroka, „Zakaz stadionowy” w prawie polskim, „Acta Erasmiana” 2014, nr 7, s. 106.

elektronicznego⁷⁴. W przywołanym akcie normatywnym prawodawca uporządkował przesłanki stosowania elektronicznego monitoringu w polskim systemie prawa karnego, rozgraniczając *expressis verbis* sytuację skazanego, który nie rozpoczął jeszcze wykonywania kary od sytuacji skazanego już odbywającego karę w jednostce penitencjarnej⁷⁵. W pierwszym przypadku udzielenie zezwolenia w przedmiocie zastosowania dozoru elektronicznego uwarunkowano brakiem przeszkód, takich jak względy bezpieczeństwa oraz stopień demoralizacji, a także innych okoliczności, które przemawiałyby za osadzeniem osoby skazanej w zakładzie karnym. W drugim przypadku należało uwzględnić pozytywną prognozę kryminologiczną skazanego (art. 1 pkt 4 ustawy z dnia 25 maja 2012 roku). Swoistym *novum* było dodanie zapisów, na mocy których możliwe okazało się orzeczenie przez sąd penitencjarny warunkowego przedterminowego zwolnienia, co w rezultacie prowadziło do uchylenia zezwolenia na odbycie kary izolacyjnej z wykorzystaniem elektronicznego monitoringu. Wyjątek dotyczył jedynie skazanego na zastępczą karę pozbawienia wolności, którego pozbawiono takiej możliwości (art. 1 pkt 11 ustawy z dnia 25 maja 2012 roku). Prawodawca zagwarantował dodatkowe uprawnienia sądowemu kuratorowi zawodowemu, które obejmowały: modyfikację harmonogramu odbywania kary czy składanie wniosków w przedmiocie m.in. nałożenia przez sąd penitencjarny obowiązków wynikających z art. 72 k.k., zastosowanie dobrodziejstwa warunkowego przedterminowego zwolnienia, uchYLENIE zezwolenia na odbycie kary izolacyjnej w systemie dozoru elektronicznego (art. 1 pkt 5–6, 11, 14 ustawy z dnia 25 maja 2012 roku). Trzeba przy tym zaznaczyć, że przywrócono brzmienie niektórych przepisów sprzed nowelizacji z 2010 roku, nadając ponownie poszczególne kompetencje w tym zakresie, np. zgłaszania przez skazanego gotowości do instalacji środków technicznych czy przechowywania i archiwizacji danych osobowych oraz informacji upoważnionemu podmiotowi dozoru (art. 1 pkt 7–8, 15 ustawy z dnia 25 maja 2012 roku). Oprócz wyżej wymienionych kluczową

⁷⁴ Ustawa z dnia 25 maja 2012 roku o zmianie ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz.U. z 2012 r. poz. 692), data wejścia w życie: 5 lipca 2012 roku, dalej: ustawa z dnia 25 maja 2012 roku.

⁷⁵ Informacja o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego z dnia 16 lipca 2012 roku, <https://ms.gov.pl/pl/archiwum-informacji/news,4133,10,system-dozoru-elektronicznego--podsumowanie.html> (dostęp: 20.10.2017).

zmianą było przyznanie prawa do świadczeń z pomocy społecznej jedynie skazanemu, który odbywał karę pozbawienia wolności w tym systemie. Niniejsze uprawnienie dla tej grupy skazanych zostało wprost ujęte w treści ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej, lecz dopiero po nowelizacji jej przepisów, która nastąpiła w dniu 22 lutego 2013 roku⁷⁶. Przed tym dniem funkcjonowała dość kontrowersyjna regulacja, na skutek której skazanych odbywających karę izolacyjną pozbawiono możliwości skorzystania ze wspomnianych świadczeń⁷⁷.

Wśród aktów normatywnych odnoszących się do zagadnienia elektronicznego monitoringu należy ponadto wymienić ustawę z dnia 12 lipca 2013 roku o zmianie ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego⁷⁸. Kilkuletnie doświadczenia w stosowaniu omawianej instytucji przesądziły o rezygnacji z epizodycznego charakteru regulacji, stąd też uchylony został art. 89 ust. 2 u.s.d.e. (art. 1 pkt 8 ustawy z dnia 12 lipca 2013 roku). Dodatkowo nałożono na skazanego nowy obowiązek w postaci zapewnienia środkom technicznym stałego zasilania energią elektryczną (art. 1 pkt 4 ustawy z dnia 12 lipca 2013 roku). W pozostałym zakresie wprowadzone modyfikacje odnosiły się przede wszystkim do upoważnionego podmiotu dozoru i polegały m.in. na przyznaniu kompetencji do usuwania, wymiany, instalacji lub założenia środków technicznych bez konieczności uzyskiwania uprzedniej zgody sędziego penitencjarnego w ściśle określonych przypadkach czy na zmianie podstawy prawnej, w oparciu o którą Minister Sprawiedliwości dokonywał wyboru tego podmiotu z trybu wskazanego w ustawie z dnia 28 lipca 2005 roku o partnerstwie publiczno-prywatnym na tryb unormowany w ustawie z dnia 29 stycznia 2004 roku – Prawo zamówień publicznych (art. 1 pkt 5, 2 lit. a ustawy z dnia 12 lipca 2013 roku).

⁷⁶ Por. art. 1 pkt 6 ustawy z dnia 22 lutego 2013 roku o zmianie ustawy o pomocy społecznej oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2013 r. poz. 509).

⁷⁷ Por. art. 13 ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (Dz.U. z 2004 r. Nr 64, poz. 593); J. Róg, *Wykonywanie kary w systemie dozoru elektronicznego a prawo do zabezpieczenia społecznego*, „Państwo i Prawo” 2012, nr 2, s. 85.

⁷⁸ Ustawa z dnia 12 lipca 2013 roku o zmianie ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz.U. z 2013 r. poz. 915), data wejścia w życie: 27 sierpnia 2013 roku, dalej: ustawa z dnia 12 lipca 2013 roku.

Pomimo ciągłego doskonalenia rozwiązań prawnych dotyczących instytucji dozoru elektronicznego kontynuowano prace legislacyjne. Na uwagę zasługuje w szczególności obszerny projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego⁷⁹, wniesiony do Sejmu VI kadencji w dniu 12 sierpnia 2011 roku. Zgodnie z założeniem projektodawców planowano wykorzystać elektroniczny monitoring we wszystkich etapach postępowania karnego⁸⁰. Ostatecznie nie doszło do uchwalenia tej ustawy. Stan prawny dotyczący rzeczzonego projektu został oznaczony na stronie internetowej sejmu jako „sprawa niezamknięta”⁸¹. Niezależnie od tej okoliczności, warto pokrótce odnieść się do proponowanych zmian.

W pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę na podjęte przez projektodawców starania zmierzające do wprowadzenia w postępowaniu przygotowawczym nowego, lecz łagodniejszego niż tymczasowe aresztowanie środka zapobiegawczego – aresztu domowego (art. 2–3 projektu ustawy z 12 sierpnia 2011 roku). Jego istota co do zasady miała sprowadzać się do stałego i nieprzerwanego przebywania na obszarze stosowania tego środka, rozumianym jako maksymalnie wyznaczona przez sąd odległość od stacjonarnego urządzenia monitorującego, lecz nie większa niż 200 m (projektowany art. 83h u.s.d.e., art. 265c k.p.k.). Oczywiście w projekcie zawarto pewne odstępstwa, a mianowicie nagłą i niezależną sytuację, która stanowiła bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia, kiedy dalsze pozostawanie na obszarze stosowania aresztu domowego groziło wywołaniem istotnych skutków zdrowotnych dla oskarżonego, oraz udział w wyborach, referendum i czynnościach procesowych (projektowany art. 83i i 83j u.s.d.e.). Co więcej, areszt domowy miał charakter następczy, gdyż mógł być realizowany względem oskarżonego tymczasowo aresztowanego, na jego wniosek, przez łączny czas nie dłuższy niż dwa lata (projektowany art. 265a § 1 oraz art. 265d § 3 k.p.k.). Kompetencje dotyczące

⁷⁹ Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego oraz niektórych innych ustaw, druk nr 4602, <https://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/wgdruk/4602> (dostęp: 23.10.2017), dalej: projekt ustawy z 12 sierpnia 2011 roku.

⁸⁰ A. Dziubińska, *Dwa lata obowiązywania...*, s. 188.

⁸¹ Prace Sejmu VI kadencji, <http://orka.sejm.gov.pl/proc6.nsf/o/EC41E1427E1FE-A2DC12578F100354608?OpenDocument> (dostęp: 23.10.2017).

orzekania przyznano sądowi rejonowemu, w którego okręgu prowadzone miało być postępowanie. Wyjątkiem od przyjętego rozwiązania było orzekanie po wniesieniu aktu oskarżenia przez sąd, przed którym sprawa ta się toczyła (projektowany art. 265a § 3 k.p.k.). Zadania polegające na organizacji oraz kontroli należały już do sądu penitencjarnego, w okręgu którego ten środek miał być wykonywany (projektowany art. 83b u.s.d.e.). Wśród dodatkowych wymogów związanych z aresztem domowym należy wymienić: stan zdrowia oskarżonego, konieczność uzyskania pisemnej zgody pełnoletnich osób wspólnie z nim zamieszkujących, posiadanie miejsca stałego pobytu oraz odpowiednich warunków mieszkaniowych, a także brak wystąpienia przesłanek negatywnych, a więc obawy mactwa, nieprzestrzegania ciążących na nim obowiązków, braku warunków technicznych (projektowany art. 265b k.p.k., art. 83e u.s.d.e.). Uwzględnienie przedmiotowego wniosku skutkowało miało zamianą tymczasowego aresztowania na areszt domowy pod warunkiem uruchomienia w miejscu pobytu oskarżonego aparatury monitorującej, lecz nie później niż w określonym dniu (projektowany art. 265c § 1 k.p.k.). Można dodać, że projekt przewidywał też odwrotną sytuację, czyli uchylenie aresztu domowego i powrót do tymczasowego aresztowania. Do samoistnych podstaw przywołanej zamiany należało *ad exemplum*: naruszenie porządku prawnego, niestosowanie się do fakultatywnie nałożonego obowiązku (np. powstrzymywania się od kontaktu z określonymi osobami czy od nadużywania alkoholu bądź środków odurzających) czy uchylenie się od obowiązków ściśle związanych z aresztem domowym (projektowany art. 265e § 3 k.p.k.).

W odniesieniu do postępowania jurysdykcyjnego projekt przewidywał wprowadzenie środka zabezpieczającego w postaci kontrolowanego leczenia ambulatoryjnego, polegającego na kontroli miejsca pobytu skazanego z wykorzystaniem aparatury monitorującej (art. 1 pkt 2 i art. 3 ustawy z dnia 12 sierpnia 2011 roku). Możliwość jego orzeczenia uzależniono od skazania za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej w związku z zaburzeniem preferencji seksualnych na bezwzględną karę pozbawienia wolności. W tym przypadku wspomniany środek miał charakter postpenalny. Skierowanie na kontrolowane leczenie ambulatoryjne można było nadto zastosować względem sprawców z orzeczonym środkiem karnym, określonym w art. 41a k.k. Obbligatoryjną przesłankę orzeczenia środka zabezpieczającego stanowiło przestępstwo zgwałcenia stypizowane w art. 197 § 2–3 k.k. (projektowany art. 95a k.k.).

2.4. Wpływ nowelizacji z dnia 20 lutego 2015 roku oraz z dnia 11 marca 2016 roku na dotychczasowy kształt instytucji dozoru elektronicznego

Istotny wpływ na normatywny kształt dozoru elektronicznego miała nowelizacja z dnia 20 lutego 2015 roku, gdyż nastąpiła wówczas radykalna zmiana modelu postrzegania tej instytucji w polskim systemie prawa karnego. Należy jedynie przypomnieć, że dotychczasowe rozwiązania prawne utożsamiały elektroniczny monitoring z systemem wykonywania krótkoterminowej kary pozbawienia wolności, ewentualnie z elementem treściowym wybranych środków karnych. Natomiast od 1 lipca 2015 roku, czyli daty wejścia w życie nowelizacji, dozór elektroniczny zaczął funkcjonować jako forma wykonywania wyłącznie kary ograniczenia wolności, sposób realizacji poszczególnych środków karnych oraz swoista postać orzekanego środka zabezpieczającego⁸². Co więcej, regulacja dotycząca elektronicznego monitoringu stała się nieodłączną częścią Kodeksu karnego wykonawczego poprzez dodanie jednostki redakcyjnej – rozdziału VIIa (art. 4 pkt 20 ustawy z dnia 20 lutego 2015 roku). Kwestie materialnoprawne unormowano na gruncie Kodeksu karnego, a aspekty *stricte* techniczne dozoru elektronicznego w aktach wykonawczych⁸³.

Konsekwencją wdrożenia, odmiennej niż poprzednio obowiązująca, koncepcji orzekania kary i innych środków z zastosowaniem instytucji dozoru elektronicznego było wprowadzenie nowych definicji legalnych. Zgodnie z art. 43b § 1–2 k.k.w. dozór elektroniczny miał oznaczać kontrolę zachowania skazanego przy użyciu środków technicznych, z kolei system dozoru elektronicznego – ogół metod postępowania oraz środków technicznych, które służyły do jego wykonywania. W przeciwieństwie do ustawy o SDE na podstawie rozdziału VIIa k.k.w. ustawodawca zrezygnował z wyjaśnienia znaczenia niektórych pojęć, takich jak środki techniczne. Poza tym pewnym modyfikacjom uległa skomplikowana nomenklatura odnosząca się do wybranych środków technicznych. Tym sposobem „elektroniczne urządzenie rejestrujące”

⁸² A. Jaskóła, *Dozór elektroniczny jako sposób...*, s. 242; K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny wykonawczy...*, s. 208–209.

⁸³ A. Jaskóła, *Dozór elektroniczny jako sposób...*, s. 242.

zastąpiono nazwą „rejestrator”, „stacjonarne (przenośne) urządzenie rejestrujące” terminem „rejestrator stacjonarny (przenośny)”⁸⁴, a „upoważniony podmiot dozoru” mianem „podmiot dozoru”⁸⁵. Ustawodawca dokonał także podziału elektronicznego monitoringu z uwzględnieniem kryterium przedmiotu kontroli, wyróżniając dozór stacjonarny, mobilny i zbliżeniowy⁸⁶.

Wedle art. 43c § 1 k.k.w. dozór stacjonarny dotyczył wyłącznie kary ograniczenia wolności. Warto wskazać, że reforma prawa karnego z dnia 20 lutego 2015 roku poszerzyła katalog obowiązków tworzących element treściowy rzezonej kary. Oprócz wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne, potrącenia w wysokości od 10 do 25% wynagrodzenia w stosunku miesięcznym na wyznaczony przez sąd cel społeczny czy obowiązku z art. 72 § 1 pkt 4–7a k.k. formą kary ograniczenia wolności było pozostawianie przez osobę skazaną w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu z wykorzystaniem instytucji dozoru elektronicznego⁸⁷. Na marginesie trzeba stwierdzić, że inaczej niż w przypadku kary pozbawienia wolności skazany był zobowiązany do przebywania we wskazanym przez sąd miejscu, lecz jedynie w ustalonych przedziałach czasu, obejmujących dni tygodnia oraz godziny. W pozostałym zakresie mógł zatem swobodnie dysponować swoim czasem, o ile sąd nie nałożył na niego dodatkowych obowiązków. Tymczasem na podstawie poprzednio obowiązującej regulacji skazanemu przysługiwało uprawnienie do oddalenia się poza miejsce wykonywania kary izolacyjnej w systemie dozoru elektronicznego, którego wymiar dzienny nie mógł przekroczyć dwunastu godzin, co wiązało się ze zdecydowanie większą ingerencją w jego życie i sferę prywatności⁸⁸.

⁸⁴ Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk nr 2393, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/druk.xsp?nr=2393> (dostęp: 11.11.2017).

⁸⁵ A. Muszyńska, A. Jaskóła, *Zmiana statusu podmiotu dozoru w świetle reformy prawa karnego z 2018 roku*, [w:] *Dziesięć lat...*, s. 76.

⁸⁶ A. Jaskóła, *Dozór elektroniczny jako sposób...*, s. 242.

⁸⁷ Por. art. 4 pkt 5 lit. b ustawy z dnia 20 lutego 2015 roku.

⁸⁸ T. Soroka, *Kara ograniczenia wolności*, [w:] *Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz*, red. W. Wróbel, Kraków 2015, s. 110, 113; K. Mamak, D. Zając, *Dozór elektroniczny w świetle nowelizacji prawa karnego*, „Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ” 2015, nr 1, s. 132; M. Małolepszy, *Kilka uwag na temat reformy systemu sankcji*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 11, s. 35.

Nie bez znaczenia dla omawianej instytucji pozostawało rozwiązanie prawne ujęte w art. 34 § 1b k.k., wedle którego obowiązek i potrącenie wynagrodzenia wyszczególnione w art. 34 § 1a k.k. orzekało się osobno lub łącznie. W ocenie Tomasza Sroki ukształtowanie w wyroku skazującym treści kary ograniczenia wolności, uwzględniające jednocześnie więcej niż tylko jedną z jej form, mogło wywoływać pewne problemy praktyczne. Autor ten rozważa, czy orzeczenie wielu form wykonywania tej kary, odbywanych równolegle przez skazanego, przesądza o istnieniu jednej czy może kilku kar ograniczenia wolności. Za odrzuceniem koncepcji jedności kary przemawiać miałyby art. 57a k.k.w., różnie normujący terminy rozpoczęcia odbywania kary w zależności od przyjętej formy. Tym samym w przypadku: obowiązku wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne początkiem biegu terminu jest dzień przystąpienia przez skazanego do jej wykonywania (art. 57a § 1 k.k.w.); potrącenia wynagrodzenia za pracę – pierwszy dzień okresu, w którym zostaje dokonane (art. 57a § 2 k.k.w.); obowiązków z art. 72 § 1 pkt 4–7a k.k. – moment uprawomocnienia się wyroku (uchylony art. 57a § 4 k.k.w.). Jeśli chodzi o rozpoczęcie wykonywania dozoru elektronicznego, to termin ten wyznacza dzień uruchomienia środków technicznych (art. 43k § 6 k.k.w.). Należy zaznaczyć, że reforma prawa karnego z dnia 20 lutego 2015 r. nie zawierała odrębnych regulacji umożliwiających ustalenie biegu okresu wykonywania kary ograniczenia wolności w sytuacji orzeczenia kilku z jej form. Wśród argumentów wspierających przeciwną tezę przytoczyć można przede wszystkim treść znowelizowanych przepisów prawnych, w tym wyliczenie form w art. 34 § 1a k.k., co poprzedza określenie „kara ograniczenia wolności polega na:...”. Istotny był także cel, jakim kierował się ustawodawca, czyli możliwość orzeczenia w ramach jednej i niepodzielnej kary ograniczenia wolności kilku form jej wykonywania, w tym *ad exemplum* elektronicznego monitoringu, niezależnie od obowiązku wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne. Maksymalny wymiar górnej granicy kary ograniczenia wolności, obejmujący czas trwania obowiązków i potrącenia za wynagrodzenie, wynosił od jednego miesiąca do dwóch lat (art. 34 § 1 k.k.). Wyjątek dotyczył obowiązku pozostawiania przez osobę skazaną w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu z wykorzystaniem instytucji dozoru elektronicznego i został określony przez prawodawcę jako nie dłuższy niż dwanaście miesięcy, siedemdziesiąt

godzin tygodniowo oraz dwanaście godzin dziennie, co wynikało *expressis verbis* z brzmienia już uchylonego art. 35 § 3 k.k.⁸⁹ Należy zaznaczyć, że w przypadku nałożenia tego konkretnego obowiązku brak było możliwości orzeczenia kary ograniczenia wolności bez dozoru elektronicznego. Stanowił on bowiem konieczną formę kontroli⁹⁰. Na marginesie trzeba również dodać, że orzeczenie dozoru elektronicznego wraz z innymi obowiązkami oraz potrąceniem nie pozostawało bez wpływu na karę ograniczenia wolności, zwiększając zarówno jej dolegliwość, jak i skuteczność⁹¹.

Zastosowanie elektronicznego monitoringu jako jednej z form wykonywania kary ograniczenia wolności uzależniono od spełnienia dwóch podstawowych przesłanek. Po pierwsze, niezbędne było ustalenie istnienia odpowiednich warunków technicznych przez podmiot dozoru, jak również warunków rodzinnych i socjalno-bytowych przez sądowego kuratora zawodowego (art. 43h § 1 i 4 k.k.w.)⁹². Niestety, przewidziany system dozoru elektronicznego cechował się pewnymi ograniczeniami, których przyczyną mogła być liczba środków technicznych, ich zasięg oraz kwestie związane z obsługą. Stąd też w uzasadnieniu do projektu nowelizacji wskazano, że z owej instytucji mogło jednocześnie skorzystać: 10 000 skazanych w 2015, 12 500 skazanych w 2016, a nawet 15 000 skazanych w 2017 roku⁹³. Brak możliwości niezwłocznego rozpoczęcia wykonywania kary skutkował obligatoryjnym orzeczeniem jej odroczenia na łączny okres nie dłuższy niż rok (art. 43i k.k.w.). Kolejny wymóg dotyczył uzyskania pisemnej zgody innej osoby lub osób pełnoletnich wspólnie zamieszkujących ze skazanym (art. 43h § 3 k.k.w.), co korespondowało z rozwiązaniami zawartymi w ustawie

⁸⁹ T. Sroka, *Koncepcja jedności kary ograniczenia wolności w nowym modelu tej kary po nowelizacji z 20 lutego 2015 r.*, „Palestra” 2015, nr 7–8, s. 48–51.

⁹⁰ J. Lachowski, *Zasady orzekania kary ograniczenia wolności – wybrane zagadnienia*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2016, t. 40, s. 34.

⁹¹ A. Nawój-Śleszyński, *Funkcje i rola systemu dozoru elektronicznego w znowelizowanym kodeksie karnym przez ustawę z dnia 20 lutego 2015 r.*, [w:] *Przyszłość polskiego prawa karnego. Alternatywne reakcje na przestępstwo*, red. S. Pikulski, W. Cieślak, M. Romańczuk-Grącka, Olsztyn 2015, s. 415.

⁹² K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny wykonawczy...*, s. 219.

⁹³ Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 15 maja 2014 roku, druk nr 2393, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/druk.xsp?nr=2393> (dostęp: 11.11.2017); K. Mamak, D. Zajac, *Dozór elektroniczny*, [w:] *Nowelizacja prawa...*, s. 230–231.

z 2007 roku. Niemniej w nawiązaniu do tej przesłanki prawodawca wprowadził pewne *novum*, którym była możliwość orzeczenia o wykonywaniu kary ograniczenia wolności mimo braku zgody wyżej wymienionych podmiotów, o ile w sposób oczywisty nie wiązało się to z nadmiernymi dla nich trudnościami oraz prowadziło do naruszenia ich prywatności zaledwie w nieznacznym stopniu (art. 43h § 6 k.k.w.). Przyjęcie takiego rozwiązania przez prawodawcę przesądzało o względnym charakterze owej przesłanki⁹⁴.

Osobną kwestią było odmienne od dotychczasowego ukształtowanie właściwości sądu. Zasadna bowiem wydaje się konkluzja, że nowelizacja z dnia 20 lutego 2015 roku dokonała podziału uprawnień między sąd orzekający o wymierzeniu kary ograniczenia wolności (środków karnych lub środka zabezpieczającego w nawiązaniu do pozostałych form dozoru) oraz sąd, w okręgu którego kara była lub miała być wykonywana. Na etapie postępowania jurysdykcyjnego to właśnie sąd w wyroku skazującym oznaczał czas trwania obowiązku opisanego w uchylonym już art. 34 § 1a pkt 2 k.k. z jednoczesnym wskazaniem tygodniowego oraz dziennego wymiaru, pozostawiając poza przedmiotem orzekania badanie możliwości technicznych zastosowania dozoru elektronicznego. Sprawdzanie spełnienia tej przesłanki, a następnie doprecyzowanie przedziałów czasowych i oznaczenie miejsca wykonywania w przypadku dozoru stacjonarnego czy terminu i sposobu zgłoszenia przez osobę skazaną gotowości do ich zainstalowania następowały dopiero w postępowaniu wykonawczym w drodze postanowienia (art. 43k § 1 k.k.w.)⁹⁵.

Warto nadmienić, że w ramach elektronicznego monitoringu na osobie skazanej ciążyły pewne obowiązki, których katalog zróżnicowano ze względu na formę dozoru⁹⁶. Wykonywanie kary ograniczenia wolności jako dozoru stacjonarnego wiązało się z nałożeniem na skazanego największej liczby obowiązków, w dużej mierze analogicznych do unormowania sprzed reformy prawa karnego, która zaczęła obowiązywać w lipcu 2015 roku. Wśród nich należy wymienić: zgłoszenie gotowości do zainstalowania środków

⁹⁴ K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny wykonawczy...*, s. 219–220.

⁹⁵ S. Lelental, *Dozór elektroniczny w świetle rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z 4 kwietnia 2014 r.*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2014, nr 83, s. 18; T. Soroka, *Kara ograniczenia...* s. 116–117; K. Mamak, D. Zająć, *Dozór elektroniczny*, s. 222, 231.

⁹⁶ K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny wykonawczy...*, s. 232.

technicznych, noszenie nadajnika w sposób nieprzerwany, dbałość o powierzone mienie, zagwarantowanie środkom technicznym stałego zasilania energią elektryczną, udostępnienie podmiotowi dozoru (na każde jego żądanie) powierzonego mienia w celu przeprowadzenia kontroli, naprawy lub wymiany, umożliwienie pracownikom podmiotu dozoru wejścia do pomieszczeń, w których osoba skazana przebywa lub na teren nieruchomości; udzielanie wskazanym podmiotom wyjaśnień odnoszących się do przebiegu wykonywania kary i realizacji obowiązków czy stawiennictwo na wezwanie sędziego oraz kuratora (art. 43m i art. 43n § 1 k.k.w.). Stwierdzenie nieprawidłowości, w tym naruszenie obowiązku dbałości o powierzone mienie poprzez umyślne zniszczenie, uszkodzenie bądź uczynienie środków technicznych niezdatnymi do ich użycia, stanowiło podstawę do skorzystania z instrumentów prawnych, a mianowicie rekompensacyjnego (tzw. opłata wyrównawcza z art. 43s k.k.w.) oraz represyjnego (możliwość pociągnięcia sprawcy do odpowiedzialności za nowy typ wykroczenia stypizowanego w art. 66a k.w.⁹⁷). Dodatkowo dozór realizowany w formie stacjonarnej obligował skazanego do przebywania w określonym przez sąd miejscu i czasie, odbierania połączeń przychodzących do rejestratora stacjonarnego, umożliwienia sądowemu kuratorowi zawodowemu wejścia na teren mieszkania lub nieruchomości, w których znajdował się rejestrator oraz udzielania wyjaśnień na żądanie osób upoważnionych, w tym także za pośrednictwem rejestratora stacjonarnego (art. 43n § 2 k.k.w.)⁹⁸. Ponadto nie sposób zapomnieć o pozostałych obowiązkach, wyszczególnionych w treści art. 34 § 2 k.k., stanowiących bezwzględnie obligatoryjny element treściowy kary ograniczenia wolności.

Oprócz obowiązków ustawodawca zapewnił skazanemu szereg uprawnień, zbliżonych do tych, jakie przysługiwały w poprzednio obowiązującym stanie prawnym. Jednym z nich była wyjątkowa zmiana miejsca wykonywania dozoru stacjonarnego, podyktowana szczególnymi okolicznościami, czy też zmiana w obrębie uzgodnionego harmonogramu (art. 43o k.k.w.).

⁹⁷ Art. 66a k.w. stanowi, że osoba, wobec której wykonuje się karę, środek karny lub środek zabezpieczający w systemie dozoru elektronicznego, albo osoba chroniona, która umyślnie dopuszcza się zniszczenia, uszkodzenia, uczynienia niezdatnym do użytku nadajnika, rejestratora stacjonarnego lub przenośnego stanowiących środki techniczne służące do wykonywania dozoru elektronicznego, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny.

⁹⁸ K. Mamak, D. Zajac, *Dozór elektroniczny*, s. 260–261.

Modyfikacji obejmujących przedziały czasowe dokonywał co do zasady sąd, a w uzasadnionych wypadkach sądowy kurator zawodowy w drodze decyzji. Warunkiem koniecznym okazało się przy tym uprzednie złożenie wniosku przez skazanego oraz niezwłoczne poinformowanie prezesa sądu lub upoważnionego sędziego, z jednoczesnym dodaniem informacji o wprowadzonej zmianie do systemu komunikacyjno-monitorującego (art. 43o § 3–4 k.k.w.). Skazany miał także prawo do opuszczenia na okres nie dłuższy niż siedem dni miejsca wykonywania dozoru w formie stacjonarnej, o ile uzyskał zezwolenie sądowego kuratora zawodowego. Udzielenie rzeczowego zezwolenia uzależniono od istnienia szczególnie ważnych zdarzeń o charakterze zdrowotnym, rodzinnym lub osobistym (art. 43p k.k.w.). Co więcej, wspomniane względy zdrowotne lub osobiste stanowiły podstawę do fakultatywnego sądowego zarządzenia przerwy w wykonywaniu kary (art. 43q k.k.w.).

Wskutek nowelizacji z dnia 20 lutego 2015 roku orzeczenie kary ograniczenia wolności, w tym w formie obowiązku pozostawania przez osobę skazaną w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu z wykorzystaniem instytucji dozoru elektronicznego, stało się możliwe również na podstawie art. 37a oraz art. 37b k.k. (art. 4 pkt 8 ustawy z dnia 20 lutego 2015 roku). Zgodnie z nowo dodanym wówczas art. 37a k.k. w przypadkach, kiedy ustawa przewiduje zagrożenie karą pozbawienia wolności do lat ośmiu, zamiast wspomnianej sankcji można orzec karę nieizolacyjną, czyli karę grzywny albo ograniczenia wolności, lecz wyłącznie w formie określonej w art. 34 § 1a pkt 1, 2 i 4 k.k.⁹⁹ Drugi instrument prawny daje zaś sądowi możliwość wymierzenia sekwencji dwóch różnych rodzajowo kar, czyli krótkoterminowej kary pozbawienia wolności nieprzekraczającej trzech miesięcy (jeśli górna granica ustawowego zagrożenia wynosi mniej niż dziesięć lat) bądź nieprzekraczającej sześciu miesięcy (jeśli górna granica ustawowego zagrożenia wynosi co najmniej dziesięć lat) oraz kary ograniczenia wolności do lat dwóch. Dotyczy to tylko występku zagrożonych karą pozbawienia wolności, niezależnie od dolnej granicy ustawowego zagrożenia określonego

⁹⁹ T. Szymanowski, *Nowelizacja prawa karnego wykonawczego – przegląd ważniejszych zagadnień*, „Palestra” 2015, nr 7–8, s. 184; *idem*, *Nowelizacja kodeksu karnego w 2015 r.*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2015, nr 87, s. 11–12, 30; J. Kosonoga-Zygmunt, *Orzekanie kar nieizolacyjnych zamiast kary pozbawienia wolności (art. 37a k.k.)*, „Ius Novum” 2016, nr 4, s. 140.

w ustawie za dany czyn. Ustawodawca zastrzegł kolejność wykonywania sankcji, przyznając pierwszeństwo karze pozbawienia wolności, chyba że ustawa stanowi inaczej (art. 37b k.k.)¹⁰⁰.

Reforma prawa karnego z dnia 20 lutego 2015 roku przewidywała też funkcjonowanie innych form dozoru, tj. zbliżeniowego, definiowanego jako kontrola zachowania przez skazanego określonej minimalnej odległości (dystansu) od wskazanej przez sąd osoby chronionej (art. 43b § 3 pkt 3 k.k.w.), oraz mobilnego, ujmowanego jako kontrola bieżącego miejsca pobytu skazanego, bez względu na miejsce jego przebywania (art. 46b § 3 pkt 2 k.k.w.). W tym zakresie właściwym do orzekania był sąd, w okręgu którego osoba skazana miała miejsce stałego pobytu. W przypadku braku takiego miejsca – właściwość miejscową przeniesiono na sąd, w okręgu którego orzeczono środek karny lub środek zabezpieczający z zastosowaniem dozoru elektronicznego (art. 43e k.k.w.). Podobnie jak przy dozorze stacjonarnym należało wykazać spełnienie podstawowej przesłanki – istnienia odpowiednich warunków technicznych – badanej w postępowaniu wykonawczym.

Zgodnie z intencją ustawodawcy stosowanie dozoru zbliżeniowego ograniczono jedynie do środka karnego w postaci zakazu zbliżania się do określonej osoby. W ramach tej formy dozoru skazanego zobowiązano do noszenia nadajnika¹⁰¹. Co więcej, skuteczność dozoru zbliżeniowego uzależniono od zapewnienia osobie chronionej pewnego katalogu praw i obowiązków. Kluczowym uprawnieniem było skierowanie wniosku w przedmiocie wyposażenia w rejestrator przenośny albo stacjonarny, o czym należało pouczyć osobę chronioną (art. 43l § 1 k.k.w.). Skorzystanie z tego prawa prowadziło w rezultacie do powstania po stronie osoby chronionej obowiązku dbałości o powierzone mienie (art. 43s k.k.w.) oraz obowiązku poddania się kontroli w zakresie prawidłowości funkcjonowania i użytkowania określonych środków technicznych (art. 43v k.k.w.). W odmiennym zaś przypadku – tj. braku skierowania przez osobę chronioną wniosku w terminie wynoszącym miesiąc od dnia otrzymania pouczenia albo złożenia oświadczenia o rezygnacji

¹⁰⁰ M. Małecki, *Sekwencja krótkoterminowej kary pozbawienia wolności i kary ograniczenia wolności (art. 37b k.k.) – zagadnienia podstawowe*, „Palestra” 2015, nr 7–8, s. 37–39, 44.

¹⁰¹ K. Mamak, D. Zając, *Dozór elektroniczny*, s. 223–224.

z przysługującego jej uprawnienia – obligatoryjnie orzekano o zamianie dozoru zbliżeniowego na dozór mobilny (art. 43l § 2 k.k.w.).

Ostatnia z form dozoru elektronicznego niewątpliwie obejmowała najszerszy zakres przedmiotowy, gdyż mogła znaleźć zastosowanie zarówno do środka karnego w postaci zakazu zbliżania się do określonej osoby czy zakazu wstępu na imprezę masową, jak i do nowego środka zabezpieczającego, obecnie funkcjonującego jako elektroniczna kontrola miejsca pobytu. Należy wskazać, że wskutek regulacji zawartej w treści art. 43l § 2 k.k.w. dozór mobilny, odnoszący się akurat do środka karnego unormowanego w art. 41a k.k., był determinowany klauzulą subsydiarności, jego orzeczenie stanowiło bowiem następstwo określonego zachowania się osoby chronionej¹⁰². Z kolei możliwość zastosowania środka zabezpieczającego, wykorzystującego elektroniczny monitoring, wynikała z ogólnej zasady konieczności uregulowanej w art. 93b § 1 k.k., a jego ramy czasowe nie były z góry oznaczone. Podstawowy obowiązek skazanego obejmował poddanie się nieprzerwanej kontroli miejsca swojego pobytu, która miała być sprawowana za pomocą urządzeń technicznych, w tym noszonego nadajnika¹⁰³.

Dokonując analizy rozwiązań prawnych w przedmiocie dozoru elektronicznego, można zauważyć, że dopiero nowelizacja z dnia 20 lutego 2015 roku uporządkowała kompetencje poszczególnych podmiotów, nadając tym samym omawianej regulacji przejrzystszą strukturę. Należy wspomnieć, że ustawę o SDE cechowała pod tym względem chaotyczność. Jednakże reforma prawa karnego z dnia 20 lutego 2015 roku nie wprowadziła zasadniczych zmian merytorycznych w tym zakresie, gdyż czynności podmiotów wykonujących dozór elektroniczny, co do zasady, jedynie transponowano do oddziału 4 rozdziału VIIa k.k.w.¹⁰⁴ Kwestie związane z nadzorem unormowano w art. 43d k.k.w., powierzając wspomniane uprawnienie sądowi, którego właściwość *de facto* była związana z formą dozoru. Natomiast zadania

¹⁰² *Ibidem*, s. 225.

¹⁰³ K. Postulski, *Środek zabezpieczający w postaci elektronicznej kontroli miejsca pobytu*, [w:] *Środki zabezpieczające*, t. 7, red. L.K. Paprzycki, A. Marek, Warszawa 2015, s. 666, 669; J. Długosz, *Środki zabezpieczające*, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna*, t. II, *Komentarz art. 32–116*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2015, s. 585, 587.

¹⁰⁴ Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 15 maja 2014 roku, druk nr 2393, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/druk.xsp?nr=2393> (dostęp: 16.11.2017).

obejmujące organizowanie oraz kontrolowanie wykonywania kary, środków karnych i zabezpieczających z wykorzystaniem instytucji dozoru elektronicznego realizował sądowy kurator zawodowy. Katalog tych czynności nie został sprecyzowany, a jego skonstruowanie było możliwe dzięki odpowiedniemu stosowaniu przepisów o dozorcze i kuratorze sądowym (art. 43d § 3 k.k.w.).

W poprzednim stanie prawnym konsekwencją zawinionego zachowania skazanego było zastosowanie instytucji fakultatywnego bądź obligatoryjnego uchylenia zezwolenia na odbycie przez skazanego kary izolacyjnej w systemie dozoru elektronicznego. Po nowelizacji z dnia 20 lutego 2015 roku prawodawca dokonał enumeratywnego wyliczenia sytuacji, w których sąd mógł zarządzić wykonywanie zastępczej kary pozbawienia wolności, z wyłączeniem tylko dwóch przypadków przewidujących możliwość odstąpienia od powyższego rozwiązania (art. 43zd k.k.w.)¹⁰⁵.

Zmiany wprowadzone reformą prawa karnego z dnia 20 lutego 2015 roku funkcjonowały zaledwie kilka miesięcy, tj. do 14 kwietnia 2016 roku. Kolejna nowelizacja¹⁰⁶ zaczęła bowiem obowiązywać od 15 kwietnia 2016 roku i zmodyfikowała instytucję dozoru elektronicznego poprzez połączenie dotychczasowych rozwiązań. W rezultacie dozór elektroniczny ponownie stał się instrumentem służącym do wykonywania kary pozbawienia wolności, wpisanym w strukturę Kodeksu karnego wykonawczego. Prawodawca utrzymał w mocy m.in. podział dozoru na stacjonarny (ograniczając jego stosowanie wyłącznie do kary pozbawiania wolności), zbliżeniowy oraz mobilny¹⁰⁷. Ponadto niektóre zmiany miały charakter wynikowy, gdyż stanowiły następstwo odmiennego ukształtowania i postrzegania tej instytucji na gruncie polskiego systemu prawa karnego. W ocenie projektodawcy konieczność dokonania nowelizacji z dnia 11 marca 2016 roku była podyktowana przede wszystkim pozytywnymi doświadczeniami wynikającymi ze stosowania dozoru elektronicznego jako systemu wykonywania krótkoterminowej kary izolacyjnej¹⁰⁸, jak również znacznym spadkiem orzeczeń skutkujących

¹⁰⁵ Por. art. 17 i 28 ustawy o SDE; art. 4 pkt 20 ustawy z dnia 20 lutego 2015 roku.

¹⁰⁶ Chodzi tu oczywiście o ustawę z dnia 11 marca 2016 roku.

¹⁰⁷ A. Jaskóła, P. Szewczyk, *Evolution of the electronic...*, s. 10.

¹⁰⁸ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy, druk nr 218, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?nr=218> (dostęp: 20.11.2017).

rozpoczęciem odbywania kary ograniczenia wolności w tym systemie, których łączna liczba wynosiła zaledwie dwadzieścia osiem (w okresie od 1 lipca do 31 grudnia 2015 roku)¹⁰⁹.

2.5. Dozór elektroniczny a reformy prawa karnego po 2018 roku

Kolejne modyfikacje w zakresie funkcjonowania dozoru elektronicznego w polskim systemie prawa karnego nastąpiły 1 lipca 2018 roku wraz z wejściem w życie ustawy z dnia 12 kwietnia 2018 roku. Pomimo że wspomniany akt cechowała ogólnikowość regulacji, to wprowadził on istotne rozwiązania dotyczące m.in. statusu oraz zadań podmiotu dozoruującego.

Wskutek ponownej reformy prawa karnego doszło przede wszystkim do poszerzenia kompetencji Służby Więziennej. W tym miejscu należy przypomnieć, że wedle obowiązujących dotychczas przepisów prawnych podmiotem dozoruującym mógł być jedynie: przedsiębiorca, instytucja państwowa bądź podmiot zagraniczny mający status przedsiębiorcy w rozumieniu prawa kraju rejestracji oraz spełniający wymogi umożliwiające prowadzenie działalności gospodarczej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Wybór podmiotu dozoruującego odbywał się w trybie określonym w ustawie z dnia 29 stycznia 2004 roku – Prawo zamówień publicznych¹¹⁰. W konsekwencji 25 kwietnia 2014 roku została zawarta umowa nr 19/2014 pomiędzy Skarbem Państwa – Ministerstwem Sprawiedliwości a konsorcjum spółek, tworzoną przez lidera – Impel Security Polska, SMT Software, EBS oraz ITM Poland, której wartość określono na poziomie 214 020 000 zł. W ogłoszonym przetargu uczestniczyli też inni wykonawcy, tacy jak konsorcjum Nordisk Polska i Konsalnet Security Solutions, Ekotrade, PHU Elproma oraz Comarch, lecz

¹⁰⁹ P. Nasiłowski, *System dozoru elektronicznego w praktyce*, „Na Wokandzie” 2016, nr 3 (29), s. 7.

¹¹⁰ A. Jaskóła, *Wpływ kluczowych nowelizacji na kształt dozoru elektronicznego w Polsce*, „Prokuratura i Prawo” 2024, nr 6, s. 50–51.

ostatecznie przedstawione przez nich oferty okazały się mniej atrakcyjne. Czas obowiązywania kontraktu wynosił pięćdziesiąt cztery miesiące¹¹¹.

Znowelizowany art. 43g § 3 k.k.w. przewiduje obecnie możliwość powierzenia realizacji zadań podmiotu dozoru również jednostce organizacyjnej podległej lub nadzorowanej przez Ministra Sprawiedliwości. Wprowadzona zmiana służy zapewnieniu spójności co do nieprzerwanego oraz efektywnego wykonywania kar i innych środków reakcji prawnokarnej z zastosowaniem elektronicznego monitoringu. W ocenie ustawodawcy przyjęte rozwiązanie powinno zapobiec ewentualnym negatywnym skutkom wystąpienia zdarzeń krytycznych¹¹², wśród których można przykładowo wymienić zaprzestanie działalności podmiotu prywatnego czy odstąpienie od umowy. Nie bez znaczenia jest to, że cele stawiane przez podmioty komercyjne oraz wyznaczane przez podmioty publiczne, niestety, nie zawsze ze sobą korespondują. Bezsporne pozostaje bowiem twierdzenie, że podstawowym dążeniem podmiotów prywatnych jest bez wątpienia chęć osiągnięcia jak największego zysku oraz dbałość o własne interesy¹¹³. *Ad exemplum* można wskazać złożenie 8 sierpnia 2016 roku przez Impel Security Polska pozwu do Sądu Okręgowego w Warszawie (XVI Wydział Gospodarczy) przeciwko Skarbowi Państwa – Ministerstwu Sprawiedliwości. Przedmiotem żądania była zmiana warunków wynagrodzenia z tytułu umowy zawartej w 2014 roku między przywołanymi podmiotami poprzez uzupełnienie postanowień kontraktu o zapisy określające minimalne wynagrodzenie na poziomie 167 729 250 zł. Umowa w dotychczasowym brzmieniu ograniczała się wyłącznie do sprecyzowania maksymalnego wynagrodzenia należnego za jej wykonanie, tj. w łącznej kwocie 214 020 000 zł. Uwzględnienie przez sąd żądania oznaczałoby konieczność zapłaty różnicy powstałej w związku z wygaśnięciem umowy w przypadku, gdyby wypłata uzyskana przez Impel Security Polska była niższa niż minimalne wynagrodzenie. Podstawę prawną

¹¹¹ *Impel Security podpisał umowę na System Dozoru Elektronicznego*, <https://www.impel.pl/informacje-prasowe/impel-security-podpisał-umowe-na-system-dozoru-elektronicznego,news,30,278.php> (dostęp: 12.02.2019).

¹¹² Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o Służbie Więziennej i ustawy – Kodeks karny wykonawczy, druk nr 2290, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druki> (dostęp: 12.02.2019).

¹¹³ A. Muszyńska, A. Jaskóła, *Zmiana statusu podmiotu dozoru... s. 79*; A. Jaskóła, *Wpływ kluczowych...*, s. 52.

roszczenia oparto na klauzuli renegotjacyjnej oraz zasadzie *rebus sic stantibus* wyrażonej w art. 357¹ k.c.¹¹⁴ W pozwie sformułowano ponadto nowe roszczenie dotyczące zasądzenia kwoty 85 59 487,90 zł (tj. różnicy między minimalną a szacowaną kwotą wynagrodzenia). Modyfikację pozwu uzasadniono wykonaniem umowy w znacznej jej części oraz możliwością prognozowania skutków finansowych zmniejszenia liczby skazanych, korzystających z dobrodziejstwa instytucji dozoru elektronicznego. Jednakże wobec istniejącego po stronie powoda braku legitymacji procesowej pierwotne żądania wyrażone w pozwie zostały oddalone. W nawiązaniu do nowego roszczenia sąd postanowił przekazać zmieniony pozew do odrębnego rozpatrzenia¹¹⁵. W związku z zapadłym rozstrzygnięciem konsorcjum wywiodło apelację oraz wniosło zażalenie w przedmiocie zmienionego powództwa¹¹⁶. Finalnie została ona oddalona przez Sąd Apelacyjny w Warszawie¹¹⁷. Przyczyny zaistniałej sytuacji, tj. powstania sporu między przywołanymi podmiotami, upatrywać chyba trzeba w niedostatecznym wykorzystaniu systemu dozoru elektronicznego, wynikającym m.in. ze spadku liczby orzeczeń, jaki nastąpił po nowelizacji z 20 lutego 2015 roku.

W tym miejscu należy jedynie nadmienić, że umowa z konsorcjum spółek, stworzonym przez lidera, czyli Impel Security Polska, SMT Software, EBS oraz ITM Poland, stanowiła kolejny już kontrakt, jaki Skarb Państwa – Ministerstwo Sprawiedliwości zawarł z podmiotem z sektora prywatnego. Pierwsza umowa została podpisana 8 stycznia 2009 roku z konsorcjum firm Comp Safe Suport S.A. – LIDER, PHU ELPROMA Sp. z o.o. oraz Centrum Weryfikacji Alarmów Terminal Sp. z o.o., którą wyceniono na łączną kwotę 225 700 000 zł. Przedmiot umowy dotyczył stworzenia, wdrożenia i eksploatacji Systemu Dozoru Elektronicznego¹¹⁸. Czynności w tym zakresie zostały poddane

¹¹⁴ Raport bieżący nr 14/2016 z dnia 8 sierpnia 2016 roku, <https://www.impel.pl/archiwum-1.php> (dostęp: 12.02.2019).

¹¹⁵ Raport bieżący nr 20/2018 z dnia 5 lipca 2018 roku, <https://www.impel.pl/biezace.php> (dostęp: 12.02.2019).

¹¹⁶ Raport bieżący nr 26/2018 z dnia 26 września 2018 roku, <https://www.impel.pl/biezace.php> (dostęp: 20.10.2020).

¹¹⁷ Raport bieżący nr 21/2020 z dnia 17 lipca 2020 roku, <https://www.impel.pl/biezace.php> (dostęp: 20.10.2020).

¹¹⁸ Rozstrzygnięcie przetargu na System Dozoru Elektronicznego, <https://www.arch.ms.gov.pl/pl/archiwum-informacji/news,899,10,rozstrzygniecie-przetargu-na-system-dozoru.html> (dostęp: 20.10.2020).

ewaluacji. Podczas kontroli przeprowadzonej od 6 września do 30 grudnia 2013 roku, która objęła okres od 2010 roku do zakończenia czynności przez Najwyższą Izbę Kontroli, ujawniono pewne nieprawidłowości. W przygotowanym raporcie zwrócono uwagę zwłaszcza na brak terminowości i konsekwencji we wdrażaniu Systemu Dozoru Elektronicznego, co ostatecznie wiązało się z koniecznością zawarcia 29 grudnia 2010 roku oraz 24 stycznia 2012 roku dodatkowych umów dotyczących eksploatacji, utrzymania i serwisu infrastruktury technicznej oraz teleinformatycznej centrali monitorowania, na kwotę 7 424 900 zł. Zgodnie z wyznaczonym celem zadania centrali monitorowania miały zostać przejęte przez zamawiającego od konsorcjum do 31 grudnia 2010 roku, co jednak nie nastąpiło. Trzeba podkreślić to, że kontrakty te zawarto z tzw. wolnej ręki z pominięciem wymogów określonych w ustawie z dnia 29 stycznia 2004 roku – Prawo zamówień publicznych, co z kolei skutkowało wszczęciem przez Prezesa Urzędu Zamówień Publicznych kontroli w lipcu 2013 roku¹¹⁹. Istotna jest także okoliczność, zgodnie z którą wobec braku odpowiednich zapisów umownych podmiot z sektora prywatnego, realizujący wówczas zadania upoważnionego podmiotu dozoru, nie podlegał *de facto* skutecznemu nadzorowi sprawowanemu przez organy administracji publicznej czy przez sądy. W ramach przeprowadzonej kontroli ustalono, że nadzór mógł być wykonywany przez sędziów penitencjarnych w formie wizytacji albo lustracji. W sytuacji, kiedy nie przekazano Ministerstwu Sprawiedliwości sprawozdań, przyjęto, że nadzór nastąpił w drodze lustracji, które nie wiązały się z wymogiem sporządzania stosownej dokumentacji pokontrolnej. W rezultacie okazało się, że od 2012 roku jedynie cztery sądy (spośród czterdziestu pięciu) wykazały aktywność, sporządzono zaledwie pięć sprawozdań i jeden protokół z kontroli, nienoszących cech wizytacji ani lustracji. Wśród innych zastrzeżeń zgłoszonych przez Najwyższą Izbę Kontroli można jeszcze wymienić powtórne powierzenie eksploatacji Systemu Dozoru Elektronicznego prywatnemu podmiotowi wobec braku

¹¹⁹ A. Muszyńska, A. Jaskóła, *Zmiana statusu podmiotu dozoru...*, s. 77; Najwyższa Izba Kontroli, *Informacja o wynikach kontroli. Wdrożenie i eksploatacja systemu dozoru elektronicznego oraz realizacja zadań przez sądowych kuratorów zawodowych w procesie wykonywania kary pozbawienia wolności*, s. 26–28, <https://bip.nik.gov.pl/kontrola/P/13/101/LPO/> (dostęp: 20.10.2020).

uprzedniej symulacji kosztów jego funkcjonowania i ewaluacji¹²⁰, co najlepiej odzwierciedla stwierdzenie, że:

dokonanie takich obliczeń umożliwiłoby dokonanie analizy, czy bardziej „opłacalne” byłoby wykonywanie zadań związanych z SDE poprzez ich pełne przejęcie przez służbę więzienną, czy też wykonywanie ich w drodze np. partnerstwa publiczno-prywatnego i współpracy z firmą wykonującą jedynie instalację, dezinstalację „elektronicznych obrączek” oraz fizyczne kontrolowanie skazanych odbywających karę w SDE¹²¹.

Na skutek późniejszych doświadczeń oraz dzięki reformie prawa karnego z 12 kwietnia 2018 roku idea ograniczenia zadań prywatnej firmy zaczęła się urzeczywistniać, czego jednak nie należy utożsamiać z umniejszeniem roli podmiotu komercyjnego w zapewnianiu prawidłowości funkcjonowania dozoru elektronicznego¹²².

Warto dodać, że w przeciwieństwie do Służby Więziennej pracownicy prywatnej firmy wykonujący patrole interwencyjne w ramach dozoru elektronicznego nie korzystali z ochrony prawnej przysługującej funkcjonariuszom publicznym, przez co byli narażeni na większe niebezpieczeństwo. Osoby te nierzadko pozostawały pozbawione odpowiednich narzędzi podczas realizacji ciężących na nich obowiązków. W rezultacie w przypadku zagrożenia zmuszone były poszukiwać wsparcia ze strony policji. Powierzenie Służbie Więziennej wyłącznej roli podmiotu dozoru znacząco ułatwia realizację zadań związanych z dozorem elektronicznym. Po pierwsze, funkcjonariusz Służby Więziennej ma status funkcjonariusza publicznego, co *expressis verbis* wynika z treści art. 115 § 13 pkt 7 k.k.¹²³ Jego ochrona przed aktami przemocy jest zatem prawnokarnie uregulowana. Kodeks karny przewiduje bowiem odpowiedzialność karną za: naruszenie nietykalności cielesnej (art. 222 § 1 k.k.), dopuszczenie się czynnej napaści (art. 223 § 1 k.k.) czy znieważanie (art. 226 § 1 k.k.) funkcjonariusza publicznego podczas pełnienia obowiązków

¹²⁰ Najwyższa Izba Kontroli, *Informacja o wynikach kontroli...*, s. 11, 32–34.

¹²¹ *Ibidem*, s. 29.

¹²² A. Muszyńska, A. Jaskóła, *Zmiana statusu podmiotu dozoru elektronicznego...*, s. 82.

¹²³ *Ibidem*, s. 80; *Służba Więzienna przejmuje dozór elektroniczny*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/dozor-elektroniczny-pod-nadzorem-sluzby-wieziennej,2950s98.html> (dostęp: 12.02.2019).

służbowych lub w związku z nimi, a także stosowanie przemocy lub groźby bezprawnej w celu zmuszenia go do przedsięwzięcia lub zaniechania prawnej czynności służbowej (art. 224 § 2 k.k.). Ponadto na ochronę prawną zagwarantowaną dla funkcjonariuszy publicznych podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych mogą powoływać się funkcjonariusze publiczni, co do których bezprawny zamach na nich jest motywowany wykonywanym zawodem lub zajmowanym stanowiskiem (art. 231a k.k.)¹²⁴. Po drugie, funkcjonariusz Służby Więziennej dysponuje pewnymi prerogatywami, do których zalicza się chociażby możliwość użycia środków przymusu bezpośredniego, wyszczególnionych w ustawie z dnia 24 maja 2013 roku o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej¹²⁵. Trzeba mieć na względzie to, że na podstawie art. 19 ust. 1 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 roku o Służbie Więziennej katalog tych środków został ograniczony przez prawodawcę¹²⁶. Z tego względu w świetle obowiązujących przepisów prawnych funkcjonariusz Służby Więziennej może zastosować wyłącznie: siłę fizyczną w postaci technik transportowych, obrony, ataku i obezwładnienia, kajdanki, pas obezwładniający, kask zabezpieczający, pałkę służbową, wodne środki obezwładniające, psa służbowego, pociski niepenetracyjne czy niektóre chemiczne środki obezwładniające, przedmioty przeznaczone do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej, celę zabezpieczającą (art. 12 ust. 1 pkt 1, 2, 4, 6–9, 11, 12 lit. a, c–d, 13, 14 u.ś.p.b.b.p.). Niniejsze uprawnienie bez wątpienia daje gwarancję lepszej efektywności wykonywania zadań przez podmiot dozoru¹²⁷.

W tym miejscu trzeba jednak wskazać, że w październiku 2018 roku Ministerstwo Sprawiedliwości podpisało nową umowę na wdrożenie systemu dozoru elektronicznego z Enigma Systemy Ochrony Informacji sp. z o.o.,

¹²⁴ A. Wojtczak, K. Zmudzińska, *Wybrane aspekty odpowiedzialności oraz ochrony prawnej funkcjonariuszy Służby Więziennej w Polsce*, [w:] *Odpowiedzialność prawna funkcjonariuszy publicznych. Wybrane zagadnienia*, red. M. Giżyńska, D. Ossowska-Salomonowicz, F. Freitag, M. Malessa, K. Pawikowski, Olsztyn 2017, s. 122–123.

¹²⁵ Ustawa z dnia 24 maja 2013 roku o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (Dz.U. z 2013 r. poz. 628), data wejścia w życie: 5 czerwca 2013 roku, dalej: u.ś.p.b.b.p.

¹²⁶ Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 roku o Służbie Więziennej (Dz.U. z 2010 r. Nr 79, poz. 523), data wejścia w życie: 13 sierpnia 2010 roku, dalej: u.s.w.

¹²⁷ W katalogu z art. 19 ust. 1 u.s.w. wskazuje się także na możliwość użycia lub wykorzystania przez funkcjonariuszy Służby Więziennej środka przymusu bezpośredniego określonego w art. 12 ust. 1 pkt 21 u.ś.p.b.b.p., tj. środków i urządzeń przeznaczonych do zniszczenia albo unieruchomienia bezzałogowego statku powietrznego albo przejęcia kontroli nad jego lotem.

która reprezentuje konsorcjum firm Enigma SOI, EBS, ITM i Impel Monitoring. Do zleconych zadań należą m.in. dostarczanie urządzeń niezbędnych do realizacji dozoru elektronicznego, stworzenie platformy systemowej gwarantującej wydajność oraz bezpieczeństwo, prace nad autorskim oprogramowaniem, serwis systemu. Czas trwania umowy wynosi pięćdziesiąt trzy miesiące (obejmuje okres od 2018 do 2022 roku), a jej wartość szacuje się na kwotę 96 600 000 zł¹²⁸. Na uwagę zasługuje, że prawa do systemu ma Ministerstwo Sprawiedliwości, co stanowi wyjątek na tle europejskim.

Do zawarcia kolejnego kontraktu doszło w 2022 roku między Enigma Systemy Ochrony Informacji sp. z o.o. oraz ITM Poland S.A. a Ministerstwem Sprawiedliwości. Czas trwania umowy również ustalono na pięćdziesiąt trzy miesiące, a jej wartość określa się na kwotę ok. 197 000 000 zł¹²⁹.

Oprócz przywołanych zmian nowelizacja z dnia 12 kwietnia 2018 roku doprowadziła do unormowania obowiązków dotyczących *stricte* dozoru mobilnego i zbliżeniowego. Wedle art. 43n § 3 k.k.w. skazany, poza obowiązkami o charakterze uniwersalnym (wyeksponowanymi w treści art. 43n § 1 k.k.w.), powinien nosić rejestrator przenośny w sposób nieprzerwany, odbierać połączenia przychodzące i udzielać wyjaśnień tym samym upoważnionym podmiotom, co w przypadku dozoru stacjonarnego, oraz na ich żądanie. Wskutek tego podmiot dozorujący zobowiązano do przekazania skazanemu wspomnianego środka technicznego oraz pouczenia go o sposobie używania niezwłocznie, lecz nie później niż w terminie trzech dni od zgłoszenia przez tę osobę gotowości (art. 43t § 1 pkt 3a k.k.w.). Celem przyjętego rozwiązania jest zapewnienie kontaktu między skazanym a podmiotem dozorującym oraz kontroli miejsca jego pobytu nawet wtedy, gdy zasilanie w nadajniku GPS ulegnie wyczerpaniu¹³⁰.

Trzeba podkreślić, że w maju 2019 roku do Sejmu RP wpłynął rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych

¹²⁸ Enigma podpisała umowę z Ministerstwem Sprawiedliwości, <https://www.comp.com.pl/ofirmie/aktualnosci/pal-sde-jpeg> (dostęp: 10.09.2019).

¹²⁹ Grupa Comp z kontraktem na System Dozoru Elektronicznego, <https://www.comp.com.pl/grupa-comp-z-kontraktem-na-system-dozoru-elektronicznego/> (dostęp: 10.03.2025).

¹³⁰ Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o Służbie Więziennej i ustawy – Kodeks karny wykonawczy, druk nr 2290, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druki> (dostęp: 12.02.2019).

ustaw¹³¹. Po uwzględnieniu części poprawek Senatu RP akt ten przekazano do podpisu Prezydentowi RP. Ostatecznie prace legislacyjne nie zostały zakończone, ponieważ 28 czerwca 2019 roku ustawę skierowano do Trybunału Konstytucyjnego. W zapadłym 14 lipca 2020 roku orzeczeniu Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że ustawa z czerwca 2019 roku *jest w całości niezgodna z art. 7 w związku z art. 112 oraz z art. 119 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*¹³². Nie bez znaczenia dla prowadzonych tu rozważań pozostają założenia proponowanej reformy prawa karnego, która przewidywała stworzenie możliwości skorzystania z dobrodziejstwa instytucji dozoru elektronicznego również przez skazanych z orzeczoną karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą jednego roku i sześciu miesięcy, o ile nie zachodzą określone warunki recydywy (art. 7 pkt 8 lit. a ustawy z dnia 13 czerwca 2019 roku). Ponadto na podstawie wspomnianego aktu normatywnego podjęto starania o wprowadzenie swoistego *novum*, a mianowicie elektronicznej kontroli miejsca pobytu, realizowanej jako dozór mobilny, w przypadku skazanych, którym udzielono przerwy w wykonywaniu kary pozbawienia wolności (art. 7 pkt 3 ustawy z dnia 13 czerwca 2019 roku). Właściwość miejscową w tym zakresie powierzono sądowi penitencjarnemu, w okręgu którego skazany będzie przebywał (art. 7 pkt 4 ustawy z dnia 13 czerwca 2019 roku). Orzeczenie elektronicznej kontroli miejsca pobytu powinno zostać poprzedzone żądaniem sądu penitencjarnego w przedmiocie nadesłania przez podmiot dozorujący informacji, czy występują odpowiednie warunki techniczne (art. 7 pkt 7 ustawy z dnia 13 czerwca 2019 roku). Stwierdzenie istnienia takiej przeszkody miało skutkować brakiem możliwości orzeczenia przerwy z jednoczesnym wykorzystaniem elektronicznego monitoringu. Co więcej, wdrażając omawiane rozwiązanie, projektodawcy nie zapomnieli o określeniu podstaw stosowania elektronicznej kontroli miejsca pobytu. Obligatoryjność orzeczenia odnosiła się wyłącznie do szczególnej kategorii sprawców czynów zabronionych, tj. do skazanych za przestępstwa stypizowane w art. 197–200 k.k., które zostały popełnione w związku z zaburzeniami preferencji

¹³¹ Tekst ustawy ustalony ostatecznie po rozpatrzeniu poprawek Senatu RP funkcjonuje pod nazwą: ustawa z dnia 13 czerwca 2019 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, dalej: ustawa z dnia 13 czerwca 2019 roku.

¹³² Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 lipca 2020 roku sygn. akt Kp 1/19, OTK-A 2020/36.

seksualnych czy sprawców z art. 64 § 1a lub 2 k.k. lub art. 65 k.k., skazanych za przestępstwo z użyciem przemocy lub groźby jej użycia oraz skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności, bez względu na treść prognozy kryminologiczno-społecznej. Odstępstwo od tej zasady dotyczyło wyjątkowych przypadków, podyktowanych szczególnymi okolicznościami. Negatywna prognoza kryminologiczno-społeczna administracji zakładu karnego miała zaś stanowić podstawę fakultatywnego orzeczenia elektronicznej kontroli miejsca pobytu. Uchylenie tego środka mogło nastąpić po upływie sześciu miesięcy od udzielenia przerwy, o ile dalsze jego stosowanie okazałoby się niecelowe. Podobnie jak w sytuacji orzeczenia obligatoryjnej elektronicznej kontroli miejsca pobytu, również jej uchyleniu nadano charakter nadzwyczajny, jako że nie mogło ono nastąpić wcześniej niż po upływie dziewięciu miesięcy od udzielenia przerwy (art. 7 pkt 15 ustawy z dnia 13 czerwca 2019 roku). Odrębną kwestią pozostawało odwołanie przerwy w wykonaniu kary izolacyjnej, do którego wedle projektodawców miałyby dojść, gdyby skazany nie zgłosił podmiotowi dozoru nadzemu w terminie gotowości albo uchylał się od założenia nadajnika bądź od innych ciążących na nim obowiązków. Możliwość odstąpienia od niniejszego rozwiązania ujęto jako klauzulę generalną – wyjątkowych wypadków, uzasadnionych szczególnymi okolicznościami (art. 7 pkt 16 ustawy z dnia 13 czerwca 2019 roku). Sugerowane przez projektodawców zmiany normowały ponadto sytuację skazanych pracujących poza zakładem karnym. W takich przypadkach zakładano orzeczenie przez sąd penitencjarny elektronicznej kontroli miejsca pobytu, obejmującej okres niezbędny do realizacji prac poza jednostką penitencjarną. Projektodawcy wskazali tu jednakże na konieczność złożenia wniosku przez dyrektora zakładu karnego (art. 7 pkt 11 ustawy z dnia 13 czerwca 2019 roku).

Nie bez znaczenia dla rozwoju instytucji dozoru elektronicznego w polskim systemie prawa karnego pozostaje treść ustawy z dnia 7 lipca 2022 roku oraz ustawy z dnia 5 sierpnia 2022 roku.

Nowelizacja z dnia 7 lipca 2022 roku koncentrowała się w głównej mierze na wdrożeniu elektronicznej kontroli miejsca pobytu orzekanej w związku z przerwą w wykonywaniu kary pozbawienia wolności, realizowanej w formie dozoru mobilnego, a więc *de facto* na postulacie zgłaszanym przez projektodawców w trakcie prac legislacyjnych w 2019 roku. Podkreślenia wymaga, że brzmienie przepisów regulujących wspomniane rozwiązanie prawne,

a mianowicie art. 10 pkt 3, 6, 12 i 13 tekstu ujednoliconego ustawy z dnia 7 lipca 2022 roku, stanowi co do zasady odzwierciedlenie treści normatywnej wynikającej z art. 7 pkt 4, 7, 15 i 16 ustawy z dnia 13 czerwca 2019 roku. W odmienny sposób zaś określono jedną z grup sprawców, co do której znajdzie zastosowanie względnie obligatoryjny tryb orzekania¹³³.

Trzeba przy tym dodać, że skorzystanie z przywołanego wyżej rozwiązania w praktyce będzie możliwe dopiero z dniem 1 stycznia 2026 roku, gdyż na mocy art. 5 ustawy z dnia 26 stycznia 2023 roku o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw¹³⁴ wprowadzono pewne modyfikacje niepozostające bez wpływu na przepisy temporalne ustawy z dnia 7 lipca 2022 roku¹³⁵. W rezultacie nowelizacja z dnia 7 lipca 2022 roku zaczęła obowiązywać od 1 października 2023 roku, lecz z wyłączeniem m.in. przepisów odnoszących się do elektronicznej kontroli miejsca pobytu.

W zdecydowanie większym zakresie ustawodawca odwołał się do instytucji dozoru elektronicznego w polskim systemie prawa karnego na gruncie ustawy z dnia 5 sierpnia 2022 roku. Do podstawowych założeń ujętych we wskazanym akcie normatywnym trzeba zaliczyć przede wszystkim dalsze poszerzenie zakresu stosowania dozoru elektronicznego oraz usprawnienie procedury w przedmiocie udzielenia skazanemu zezwolenia na odbycie kary izolacyjnej przy użyciu elektronicznego monitoringu¹³⁶.

Nowelizacja z dnia 5 sierpnia 2022 roku stwarza możliwość skorzystania z dobrodziejstwa omawianej instytucji również przez skazanych, wobec których orzeczono karę pozbawienia wolności w wymiarze poniżej lat trzech, przy czym pozostała przez nich do odbycia część tej sankcji powinna być nie większa niż sześć miesięcy, a równocześnie nie mogą zachodzić warunki

¹³³ W ustawie z dnia 13 czerwca 2019 roku wskazuje się na sprawcę określonego w art. 64 § 1a lub 2 lub art. 65 k.k., a w ustawie z dnia 7 lipca 2022 roku – na sprawcę określonego w art. 64 § 2, art. 64a lub art. 65 k.k.

¹³⁴ Ustawa z dnia 26 stycznia 2023 roku o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 403), dalej: ustawa z dnia 26 stycznia 2023 roku.

¹³⁵ I. Zgoliński, *Zakres zmian w obszarze prawa karnego wykonawczego dokonany na podstawie ustawy z dnia 7 lipca o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2024, z. 1 (53), s. 81.

¹³⁶ Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw, druk nr 2376, s. 23, <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/druk.xsp?nr=2376/> (dostęp: 10.03.2025).

tw. multirecydywy wielokrotnej (art. 1 pkt 14 lit. a tekstu ujednoliconego ustawy z dnia 5 sierpnia 2022 roku; art. 43la § 1 pkt 1 k.k.w.).

Modyfikacja ponadto dotyczyła brzmienia przesłanki określonej w art. 43la § 1 pkt 2 k.k.w. poprzez stwierdzenie, że odbyciu kary izolacyjnej z zastosowaniem elektronicznego monitoringu nie stoją na przeszkodzie szczególnie względy przemawiające za tym, iż cele kary nie zostaną jednak osiągnięte (art. 1 pkt 14 lit. a tekstu ujednoliconego ustawy z dnia 5 sierpnia 2022 roku). Z kolei nowelizacja z dnia 7 lipca 2022 roku nie przewidywała istotnych zmian co do objęcia dozorem elektronicznym szerszego grona skazanych. Jednakże akt ten stanowi o wyłączeniu z elektronicznego monitoringu skazanych w warunkach zarówno z art. 64 § 2 k.k., jak i z nowo dodanego art. 64a k.k. oraz art. 65 § 1 i 2 k.k. (art. 10 pkt 7 lit. a tekstu ujednoliconego ustawy z dnia 7 lipca 2022 roku). Trzeba zatem przyjąć, że lipcowa zmiana brzmienia art. 43la § 1 pkt 1 k.k.w. miała charakter dostosowawczy.

Jednocześnie warto zwrócić uwagę na datę wejścia w życie obu ustaw nowelizujących, tym bardziej że pierwotnie ustawa z dnia 7 lipca 2022 roku miała zacząć obowiązywać – z pewnymi wyjątkami – po upływie trzech miesięcy od dnia jej ogłoszenia (art. 33 tekstu ogłoszonego ustawy z dnia 7 lipca 2022 roku). Jednakże przywołany już art. 5 ustawy z dnia 26 stycznia 2023 roku finalnie wydłużył okres *vacatio legis* ustawy z dnia 7 lipca 2022 roku, w tym odwołującej się właśnie do art. 43la § 1 pkt 1 k.k.w., aż do 1 października 2023 roku. Z kolei datę wejścia w życie ustawy z dnia 5 sierpnia 2022 roku wyznaczono na 1 stycznia 2023 roku¹³⁷. Kształt będącego przedmiotem obu ustaw nowelizujących art. 43la § 1 pkt 1 k.k.w. budził zatem wątpliwości, co z kolei mogło skutkować tym, że zmiana „lipcowa” zastąpi (...) zmianę „sierpniową”¹³⁸, o czym wspomina Kamila Mrozek.

Wśród nowych rozwiązań trzeba wymienić także powierzenie kompetencji związanej z udzieleniem zezwolenia w przedmiocie odbycia krótkoterminowej kary izolacyjnej w ramach dozoru elektronicznego komisji penitencjarnej działającej w zakładzie karnym, w którym przebywa skazany oraz rozstrzygającej powyższe kwestie w formie decyzji, o ile zostaną spełnione

¹³⁷ A. Jaskóła, *Wpływ kluczowych...*, s. 56.

¹³⁸ K. Mrozek, *Zmiany w systemie dozoru elektronicznego uchwalone w 2022 roku*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2023, t. 65, s. 75.

kumulatywnie następujące wymogi: orzeczono karę pozbawienia wolności w wymiarze nieprzekraczającym czterech miesięcy i nie zachodzą warunki, o których mowa w art. 64 § 2 k.k., art. 64a k.k. oraz art. 65 § 1 i 2 k.k.; rozpoczęto już wykonywanie kary w zakładzie karnym; nie ma przeszkód w postaci szczególnych względów wskazujących na to, że cele kary nie zostaną osiągnięte; za udzieleniem zezwolenia przemawia dotychczasowa postawa oraz zachowanie skazanego podczas odbywania kary izolacyjnej; skazany posiada określone miejsce stałego pobytu; uzyskano zgodę osób pełnoletnich wspólnie zamieszkujących ze skazanym; nie ma przeszkód o charakterze technicznym (art. 1 pkt 11, 16 tekstu ujednoliconego ustawy z dnia 5 sierpnia 2022 roku; art. 43e § 1, art. 43lla § 1 k.k.w.). Ustawodawca zastrzegł, że w postępowaniu przed komisją penitencjarną odpowiednie zastosowanie znajdą przepisy art. 43la § 4, art. 43lc, art. 43ld § 1–3, art. 43le, art. 43lf, art. 43lg i art. 43lh (art. 43lla § 2 k.k.w.). Termin na wydanie decyzji wynosi czternaście dni i jest liczony od dnia wpływu wniosku (art. 43lla § 4 k.k.w.). Jednocześnie trzeba nadmienić, że jeśli skazany w momencie złożenia wniosku wciąż nie rozpocząłby odbywania orzeczonej względem niego kary pozbawienia wolności, to wówczas rozstrzygnięcie w przedmiocie udzielenia zezwolenia na jej wykonanie z wykorzystaniem elektronicznego monitoringu pozostawia się uznaniu sądu penitencjarnego (art. 43lla § 7 zdanie drugie k.k.w.).

Należy zauważyć, że poza zakresem zadań komisji penitencjarnej pozostaje dalszy przebieg postępowania wykonawczego, co zresztą znajduje potwierdzenie w art. 43e § 2 k.k.w. Zgodnie z treścią tego przepisu w sprawach dotyczących wykonania decyzji komisji penitencjarnej co do udzielenia zezwolenia na odbycie krótkoterminowej kary izolacyjnej poza zakładem karnym w ramach dozoru elektronicznego oraz ich uchylenia właściwym jest sąd penitencjarny, w którego okręgu kara jest wykonywana. Odstępstwem od powyższej zasady jest uchylenie zezwolenia z przyczyn określonych w art. 43zaa § 1 pkt 1 k.k.w. W takim bowiem przypadku właściwy jest sąd penitencjarny, w okręgu którego działa komisja penitencjarna udzielająca zezwolenia (art. 1 pkt 11 tekstu ujednoliconego ustawy z dnia 5 sierpnia 2022 roku).

Decyzja komisji penitencjarnej podlega zaskarżeniu w drodze skargi wnoszonej przez *stricte* oznaczone podmioty.

Wedle art. 43lla § 3 zdanie pierwsze k.k.w. wskazane uprawnienie przysługuje osobie bądź osobom pełnoletnim wspólnie zamieszkującym ze skazanym,

które nie wyraziły zgody w świetle art. 43h § 3 k.k.w. Chodzi tu więc o udzielenie skazanemu przez komisję penitencjarną wymaganego zezwolenia pomimo braku takiej zgody, o ile wykonanie kary w warunkach dozoru elektronicznego w sposób oczywisty nie będzie wiązało się z trudnościami dla tychże osób oraz doprowadzi do naruszenia ich prywatności jedynie w nieznacznym stopniu (art. 43lla § 2 k.k.w. w związku z art. 43la § 4 k.k.w.). Odpowiednie zastosowanie znajdują tu przepisy art. 7 k.k.w., do czego odsyła ustawodawca w art. 43lla § 3 zdanie drugie k.k.w.

Co więcej, skargę na decyzję komisji penitencjarnej w przedmiocie udzielenia zezwolenia na odbycie krótkoterminowej kary pozbawienia wolności w warunkach dozoru elektronicznego mogą wnieść również inne osoby niż te wymienione w art. 43lla § 3 zdanie pierwsze k.k.w. oraz niż skazany, do których to zalicza się: obrońcę, prokuratora, a ponadto sądowego kuratora zawodowego lub dyrektora zakładu karnego, o ile składali wnioski w tym zakresie (art. 43llb § 1 zdanie pierwsze k.k.w.). To właśnie przywołanym podmiotom doręcza się decyzję komisji penitencjarnej wraz z uzasadnieniem oraz pouczeniem o prawie, terminie i sposobie złożenia skargi (art. 43llb § 4 k.k.w.). Tymczasem wykonalna decyzja wraz z uzasadnieniem podlega doręczeniu sądowi penitencjarnemu (art. 43llb § 5 k.k.w.). Warto dodać, że rozpoznając skargę sąd penitencjarny powinien wziąć pod uwagę przede wszystkim, czy brakuje przeszkód w postaci szczególnych względów wskazujących na to, że w razie realizacji kary pozbawienia wolności przy wykorzystaniu elektronicznego monitoringu nie zostaną osiągnięte cele kary, oraz czy za udzieleniem zezwolenia przemawia dotychczasowa postawa i zachowanie skazanego w trakcie odbywania kary izolacyjnej (art. 43llb § 2 k.k.w.). Na podstawie omawianego przepisu prawodawca odsyła nie tylko do odpowiedniego stosowania art. 7 k.k.w., ale i art. 43lj § 2 k.k.w. (art. 43llb § 1 zdanie drugie k.k.w.).

Skarga nie wstrzymuje wykonania decyzji wydanej przez komisję penitencjarną. Niemniej prokurator może złożyć sprzeciw najpóźniej na posiedzeniu po ogłoszeniu decyzji o udzieleniu skazanemu zezwolenia. Wówczas taka decyzja staje się wykonalna z chwilą uprawomocnienia (art. 43llb § 3 k.k.w.).

Sprzeciw prokuratora w przedmiocie udzielenia skazanemu zezwolenia na odbycie kary izolacyjnej w warunkach dozoru elektronicznego normuje nowo dodany art. 43lj § 1a k.k.w., wprowadzając wyjątek od zasady wykonalności

postanowień z chwilą ich wydania. Termin na zgłoszenie sprzeciwu oraz jego konsekwencje są tożsame z regulacją zawartą w art. 43llb § 3 k.k.w., a zatem może on zostać zgłoszony najpóźniej na posiedzeniu po ogłoszeniu postanowienia o udzieleniu wymaganego zezwolenia, wykonalność takiego orzeczenia następuje zaś z chwilą uprawomocnienia.

Należy jednak na marginesie wspomnieć, że instytucja sprzeciwu prokuratora uregulowana w art. 43llb § 3 oraz art. 43lj § 1a k.k.w. może ostatecznie zostać wyeliminowana, co zresztą wynika z art. 5 pkt 6–7 projektu ustawy z dnia 28 października 2024 roku.

Ustawa z dnia 5 sierpnia 2022 roku uwzględnia ponadto inne postulaty. Wśród nich trzeba wymienić chociażby zmianę art. 43zaa k.k.w. Zgodnie z brzmieniem nadanym sierpniową nowelizacją w przypadku ziszczenia się podstaw uchylenia zezwolenia, o których mowa w art. 43zaa § 1 lub art. 43zab k.k.w., polecenie sądu penitencjarnego obejmuje – oprócz doprowadzenia skazanego do aresztu śledczego bez wezwania – także jego wcześniejsze niezwłoczne zatrzymanie, co zostało uprzednio pominięte przez ustawodawcę (art. 1 pkt 23 tekstu ujednoliczonego ustawy z dnia 5 sierpnia 2022 roku). Poza tym w ustawie z dnia 5 sierpnia 2022 roku prawodawca dostrzegł potrzebę czasowego demontażu środków technicznych co do skazanego z dozorem mobilnym lub zbliżeniowym, który został osadzony w jednostce penitencjarnej, umieszczony w zakładzie psychiatrycznym w wyniku zastosowania środka zabezpieczającego, w zakładzie leczniczym bez jego zgody albo poddany leczeniu w zakładzie leczniczym, gdzie udziela się świadczeń zdrowotnych z zakresu opieki psychiatrycznej. Oczywiście wymaga to zgody prezesa sądu lub upoważnionego sądu. Postępowanie inicjuje się zarówno na wniosek (podmiotu dozoruującego, dyrektora jednostki penitencjarnej, kierownika zakładu psychiatrycznego lub zakładu leczniczego), jak i z urzędu, z zastrzeżeniem możliwości ponownej, późniejszej instalacji zdemontowanych środków technicznych (art. 1 pkt 21 tekstu ujednoliczonego ustawy z dnia 5 sierpnia 2022 roku; art. 43ra § 1 i 3 k.k.w.). Uzasadnieniem tego rozwiązania jest troska o ochronę życia sprawcy oraz innych osób, które przebywając na terenie jednostek penitencjarnych czy zakładów psychiatrycznych, nie powinny być w posiadaniu przedmiotów niedozwolonych. Urządzenia umożliwiające komunikację czy zestaw ładowarek z kablami, w które wyposaża się

skazanego w ramach dozoru mobilnego lub zbliżeniowego, należą do tej właśnie kategorii¹³⁹.

Trzeba dodać, że w Ministerstwie Sprawiedliwości przygotowany został program reform odwołujący się do dalszego rozwoju dozoru elektronicznego w polskim systemie prawa karnego.

Do założeń ujętych w projekcie ustawy z dnia 6 maja 2025 roku, które *expressis verbis* odnoszą się do omawianej instytucji, należy poszerzenie liczby osób uprawnionych do skorzystania z elektronicznego monitoringu. Chodzi tu o objęcie dozorem elektronicznym dodatkowej grupy, mianowicie skazanych z orzeczoną karą pozbawienia wolności w wymiarze niższym niż trzy lata, o ile pozostała przez nich do odbycia w zakładzie karnym część tej sankcji jest nie większa niż jeden rok i sześć miesięcy przy równoczesnym zastrzeżeniu, że nie zachodzą warunki z art. 64 § 2 lub art. 64a k.k. (art. 1 pkt 2 lit. a projektu ustawy z dnia 6 maja 2025 roku). Trzeba zwrócić uwagę, że przywołana wyżej zmiana brzmienia art. 43la § 1 pkt 1, a także art. 43lla § 1 pkt 1 k.k.w., prowadzi – jak podnoszą projektodawcy – do wyeliminowania z tych przepisów *podstawy ograniczającej możliwość odbycia kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego w postaci popełnienia przestępstwa w warunkach art. 65 § 1 lub 2 k.k.*¹⁴⁰, wprowadzonej na mocy ustawy z dnia 7 lipca 2022 roku. Wśród argumentów przemawiających za takim rozwiązaniem wskazuje się m.in. na zasadność dokonywania przez organy postępowania oceny, czy w danym przypadku zachodzą przesłanki do stosowania elektronicznego monitoringu, uwzględniając przy tym rodzaj sprawy, indywidualne właściwości oraz postawę sprawcy prezentowaną w toku postępowania¹⁴¹. Proponowana zmiana ma wejść w życie 1 lipca 2026 roku (art. 12 pkt 1 projektu ustawy z dnia 6 maja 2025 roku).

Ponadto projekt ustawy z dnia 6 maja 2025 roku zakłada zmianę brzmienia art. 79 k.k.w., w tym m.in. § 1. Proponuje się, aby wobec określonej grupy skazanych zasadą stało się wezwanie do stawienia się w oznaczonym terminie

¹³⁹ A. Jaskóła, *Wpływ kluczowych...*, s. 58; Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy..., s. 26.

¹⁴⁰ Uzasadnienie do projektu ustawy z dnia 6 maja 2025 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw, s. 3, <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12395353/katalog/13115137#13115137> (dostęp: 19.05.2025).

¹⁴¹ *Ibidem*, s. 3.

w areszcie śledczym, położonym najbliżej miejsca ich stałego pobytu wraz z dokumentem stwierdzającym tożsamość. Takie rozwiązanie ma dotyczyć choćby skazanych na karę pozbawienia wolności w wymiarze nieprzekraczającym jednego roku i sześciu miesięcy (art. 1 pkt 4 lit. a projektu ustawy z dnia 6 maja 2025 roku), którzy przecież mogą ją wykonać w ramach dozoru elektronicznego.

Ciekawą propozycję zawiera projekt ustawy z dnia 7 stycznia 2025 roku, ponieważ zakłada funkcjonowanie w postępowaniu przygotowawczym tzw. aresztu elektronicznego. Asumpt do podjęcia stosownych prac legislacyjnych w tym zakresie dało zbyt częste i długotrwałe stosowanie tymczasowego aresztowania. Jak podnoszą projektodawcy:

stworzenie przez prawodawcę nowego rodzaju środka zapobiegawczego wypełnia zatem dotychczasową lukę, poprzez dodanie do systemu prawnego nowego rodzaju środka zapobiegawczego pomiędzy dozorem Policji a tymczasowym aresztowaniem, dając tym samym sądowi dodatkową możliwość w zakresie wyboru środka zapobiegawczego¹⁴².

Oczywiście, nie w każdym przypadku będzie mógł on znaleźć swoje zastosowanie. Najczęściej nastąpi to dopiero na późniejszym etapie postępowania, *kiedy większość dowodów jest już zgromadzona, a tym samym ryzyko utrudniania postępowania – matactwa – jest znacząco mniejsze*¹⁴³.

Choć prace nad projektem nie zostały jeszcze zakończone, to wypada pokrótce odnieść się do zawartych w nim najistotniejszych postulatów. Realizowany tytułem środka zapobiegawczego areszt elektroniczny ma polegać na stałym, nieprzerwanym przebywaniu w wyznaczonych przedziałach czasu i miejscu określonym przez sąd, a kontrola realizacji tego obowiązku nastąpi w systemie dozoru elektronicznego (projektowany art. 265a § 1 k.p.k.), co będzie stanowić podstawowy obowiązek oskarżonego (projektowany art. 265a

¹⁴² Uzasadnienie do projektu ustawy z dnia 7 stycznia 2025 roku o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, s. 1, <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/projekty-aktow-prawnych> (dostęp: 19.05.2025).

¹⁴³ *Areszt elektroniczny jako nowy środek zapobiegawczy – projekt nowelizacji Kodeksu postępowania karnego*, <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/areszt-elektroniczny-jako-nowy-srodek-zapobiegawczy---projekt-nowelizacji-kodeksu-postepowania-karnego> (dostęp: 21.05.2025).

§ 7 k.p.k.). Należy nadmienić, że przewidyuje się również stosowanie aresztu elektronicznego łącznie z poręczeniem majątkowym lub środkiem zapobiegawczym z art. 276 k.p.k. bądź z nałożeniem obowiązków z art. 275 § 2 k.p.k. (projektowany art. 265a § 9 k.p.k.). Rozpoczęcie aresztu elektronicznego określa się jako moment uruchomienia niezbędnych środków technicznych (projektowany art. 265a § 8 k.p.k.). Czas trwania tego środka ma obejmować całą dobę, przy czym jednocześnie stwarza się możliwość opuszczenia przez oskarżonego miejsca jego wykonywania na czas nie dłuższy niż trzy godziny w ciągu doby w okresie pierwszych trzech miesięcy (projektowany art. 265a § 5 k.p.k.). Oskarżony nie będzie natomiast mógł dokonywać zmiany miejsca, w którym realizowany jest areszt elektroniczny bez zgody sądu bądź prokuratora (projektowany art. 265a § 6 k.p.k.). Trzeba dodać, że doprecyzowany w projektowanym art. 265d § 1 k.p.k. pozostały zakres obowiązków oskarżonego w znacznej mierze koresponduje z powinnościami skazanego, o których mowa w art. 43n § 1–2 k.k.w.

Zastosowanie nowego środka zapobiegawczego ma być związane z koniecznością spełnienia pewnych wymogów, tj.: uzyskania niepodlegającej późniejszemu już cofnięciu zgody oskarżonego oraz dysponowania przez niego odpowiednim miejscem pobytu na czas wykonywania aresztu elektronicznego, zgody osób pełnoletnich wspólnie z nim zamieszkujących (choć proponuje się podobne rozwiązanie jak w art. 43la § 4 k.k.w., wskazując dodatkowo, że współpraca ze strony osoby niewyrażającej zgody nie jest nieodzowna w realizacji tego środka), braku przeszkód w postaci warunków technicznych z art. 43h § 1 k.k.w. (projektowany art. 265b § 1–2, 7 k.p.k.). Zaznaczenia wymaga to, że wydając postanowienie w przedmiocie aresztu elektronicznego wobec tymczasowo aresztowanego, może okazać się niezbędne objęcie go dozorem mobilnym w okresie od opuszczenia aresztu śledczego aż do uruchomienia dozoru stacjonarnego. Jednakże, gdy warunki techniczne uniemożliwią wykorzystanie w tym celu dozoru mobilnego, wówczas projektodawcy zakładają zarządzenie przez sąd transportu za pośrednictwem Policji lub Służby Więziennej (projektowany art. 265b § 5 k.p.k.).

O stosowaniu aresztu elektronicznego decydować ma co do zasady sąd (projektowany art. 265a § 2 k.p.k.), a o zamianie „tradycyjnego” tymczasowego aresztowania na powyższy środek zapobiegawczy również prokurator (projektowany art. 253 § 2a k.p.k.). Łączny czas trwania w toku postępowania

przygotowawczego nie powinien być dłuższy niż trzy miesiące. Brak zakończenia postępowania ze względu na szczególne okoliczności sprawy będzie skutkował możliwością przedłużenia na wniosek prokuratora aresztu elektronicznego na dalszy okres, lecz każdorazowo nie dłuższy niż sześć miesięcy (projektowany art. 265c k.p.k.).

Projekt ustawy z dnia 7 stycznia 2025 roku nie pozostaje bez wpływu na dotychczasowe unormowania zawarte w Kodeksie karnym czy też Kodeksie karnym wykonawczym. W odniesieniu do pierwszego z wymienionych aktów prawnych kwestię zaliczenia aresztu elektronicznego na poczet orzeczonej kary ma regulować art. 63 § 2a k.k. W związku z nowelizacją ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks postępowania karnego¹⁴⁴ projektodawcy proponują ponadto dodanie do Kodeksu karnego wykonawczego odrębnego rozdziału XVa zatytułowanego „Areszt elektroniczny”, co jest podyktowane potrzebą uporządkowania tej materii w postępowaniu wykonawczym¹⁴⁵.

Podsumowując powyższe rozważania, należy wskazać, że od momentu wejścia w życie ustawy o SDE aż do chwili obecnej nastąpiła dynamiczna ewolucja omawianej instytucji w polskim systemie prawa karnego. Wielość zmian legislacyjnych pozwala twierdzić, że elektroniczny monitoring to wciąż niedoskonałe rozwiązanie, które wymaga bardziej precyzyjnego ukształtowania w polskim systemie prawa karnego. Z tego powodu nieodzowne są dalsze zmiany w funkcjonowaniu dozoru elektronicznego.

2.6. Nadzwyczajne rozwiązania prawne i ich wpływ na funkcjonowanie dozoru elektronicznego

Zdarza się, że niektóre rozwiązania prawne są czasami wynikiem zmian legislacyjnych, wymuszonych niespodziewanymi oraz nadzwyczajnymi sytuacjami, wśród których można wymienić rozprzestrzenianie się koronawirusa SARS-CoV-2. Jak wiadomo, 13 marca 2020 roku Minister Zdrowia ogłosił

¹⁴⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1997 r. Nr 89, poz. 555), dalej: k.p.k. lub Kodeks postępowania karnego.

¹⁴⁵ Uzasadnienie do projektu ustawy z dnia 7 stycznia 2025 roku..., s. 11–12.

na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stan zagrożenia epidemicznego¹⁴⁶, a następnie 20 marca – stan epidemii¹⁴⁷.

Dążąc do zminimalizowania skutków epidemii, właściwe organy państwowe podjęły działania przeciwepidemiczne oraz zapobiegawcze. Nie bez znaczenia pozostaje to, że istniejący stan pandemii doprowadził do ograniczenia działalności wielu instytucji, w tym wymiaru sprawiedliwości. Nadzwyczajne, a tym samym kompleksowe unormowania przewidziano w tzw. tarczy antykryzysowej. Po pierwsze, aby zapewnić prawidłowe funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości prawodawca stworzył możliwość powierzenia innemu sądowi wykonania zadań niecierpiących zwłoki, co wydawało się w pełni uzasadnione ryzykiem poddania obowiązkowej kwarantannie sędziów, asesorów sądowych czy pracowników sądu¹⁴⁸. W odniesieniu do całkowitego zaprzestania działalności przez sąd powszechny kompetencję co do wyznaczenia innego równorzędnego sądu, usytuowanego w obszarze tej samej apelacji, przyznano prezesowi sądu apelacyjnego. Wyjątek dotyczył przypadku, kiedy doszłoby do całkowitego zaprzestania działalności przez wszystkie sądy powszechne na terenie danej apelacji. Wówczas właściwym do wyznaczenia innego równorzędnego sądu, umiejscowionego na obszarze sąsiedniej apelacji, byłby Prezes Sądu Najwyższego, podejmujący działania na wniosek prezesa sądu apelacyjnego, na terenie którego sądy zaprzestały czynności. Prawodawca zaproponował też inne rozwiązanie, a mianowicie delegowanie sędziego (za jego zgodą) przez prezesa danego sądu do pełnienia w określonym czasie obowiązków w innym sądzie, w tym do rozpoznania spraw niecierpiących zwłoki. Zaliczono do nich m.in. te, które odnoszą się do zarządzenia przerwy w wykonywaniu kary w warunkach dozoru elektronicznego (art. 1 pkt 13 tarczy antykryzysowej). Na marginesie należy zwrócić

¹⁴⁶ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 13 marca 2020 roku w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego (Dz.U. z 2020 r. poz. 433). Odwołanie stanu zagrożenia epidemicznego nastąpiło na mocy rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 roku w sprawie odwołania na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego (Dz.U. z 2020 r. poz. 490).

¹⁴⁷ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 roku w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii (Dz.U. z 2020 r. poz. 491).

¹⁴⁸ Uzasadnienie do ustawy z dnia 31 marca 2020 roku o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2020 r. poz. 568).

uwagę na to, że ustanowiony w tarczy antykryzysowej katalog spraw pilnych różni się od tego, który znalazł się w § 1 pkt 5 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 roku – Regulamin urzędowania sądów powszechnych¹⁴⁹. Chociaż trzeba zaznaczyć, że brak bezpośredniego wskazania w komentowanym przepisie tarczy antykryzysowej określonej sprawy jako pilnej nie przesądza jeszcze o niemożliwości jej rozpoznania w takiej właśnie kategorii. Decyzja należy wówczas do kompetencji prezesa danego sądu i obejmuje sprawy, których nierozpoznanie mogłoby wywołać niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia zarówno ludzi, jak i zwierząt, poważną szkodę dla interesu społecznego albo być podyktowane grożącą niepowetowaną szkodą o charakterze materialnym bądź dobrem wymiaru sprawiedliwości¹⁵⁰.

Pomimo istniejącego wykazu spraw pilnych nie można wykluczyć powstania problemów praktycznych w zakresie stosowania prawa przez odpowiednie organy wymiaru sprawiedliwości, czego przykładem jest chociażby przypadek skazanego oczekującego od listopada 2019 roku na rozpatrzenie wniosku w przedmiocie zmiany sposobu odbywania kary pozbawienia wolności w warunkach izolacji na dozór elektroniczny¹⁵¹. W związku ze stanem epidemii COVID-19 odwołane zostały terminy posiedzeń i rozpraw, w tym dotyczące wyżej wspomnianej sprawy. Jak można zauważyć, art. 1 pkt 13 tarczy antykryzysowej do kategorii spraw pilnych zalicza także te, w których wykonywana jest już kara pozbawienia wolności albo inna sankcja lub środek przymusu prowadzący do pozbawienia wolności, jeśli rozstrzygnięcie sądu odnosi się do zwolnienia osoby pozbawionej wolności z jednostki penitencjarnej albo jest niezbędne do realizacji kary lub środka przymusu w takiej właśnie jednostce. Z tego względu w niniejszą sprawę zaangażował się Rzecznik Praw Obywatelskich, kierując interwencję, w której zwrócił się do prezesa danego Sądu Okręgowego z wnioskiem o wskazanie, czy wspomnianą sprawę powinno się zakwalifikować jako pilną. W odpowiedzi otrzymał

¹⁴⁹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 roku – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. z 2019 r. poz. 1141).

¹⁵⁰ A. Mejka, *Definicja i rozpatrywanie przez sądy spraw pilnych w dobie koronawirusa i regulacji z tzw. tarczy antykryzysowej*, LEX 2020.

¹⁵¹ *Koronawirus. Obywatel czeka na zmianę kary więzienia na dozór elektroniczny – a to sprawa pilna*, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/koronawirus-rpo-obywatel-czeka-na-zmiane-kary-wiezienia-na-dozor-elektroniczny> (dostęp: 28.08.2020).

potwierdzenie, że tego typu przypadki należy rozpatrywać w kategorii pilnych spraw¹⁵².

Kluczowe rozwiązanie prawne zawarto natomiast w art. 15 tarczy antykrzysowej, przewidującym nowelizację art. 43la § 1 pkt 1 i § 6 k.k.w. Warto przypomnieć, że ustawa z dnia 13 czerwca 2019 roku zakładała tożsame rozstrzygnięcie, jeśli chodzi o podwyższenie aż do jednego roku i sześciu miesięcy górnej granicy orzeczonej wobec skazanego kary lub sumy kar pozbawienia wolności, warunkującej możliwość skorzystania z dobrodziejstwa instytucji dozoru elektronicznego. Mimo że ustawa z dnia 13 czerwca 2019 roku finalnie nie weszła w życie, to zwiększenie liczby skazanych uprawnionych do odbycia kary izolacyjnej z wykorzystaniem elektronicznego monitoringu stało się możliwe dzięki założeniom tarczy antykrzysowej¹⁵³. Co ważne, choć zmiana ta nie ma charakteru epizodycznego, to nie obowiązywała jedynie w okresie stanu epidemii czy zagrożenia epidemicznego, lecz została wprowadzona co do zasady na stałe¹⁵⁴. Jej istotą było przede wszystkim ograniczenie rozprzestrzeniania się koronawirusa SARS-CoV-2 w środowisku więziennym, koncentrującym skazanych nierzadko w tych samych pomieszczeniach, co w efekcie mogłoby prowadzić do masowych zakażeń, a więc realnego zagrożenia dla zdrowia i życia całej populacji więziennej¹⁵⁵. Tarcza antykrzysowa nie zawiera unormowań co do ewentualnej modyfikacji zasad orzekania w przedmiocie dozoru elektronicznego ani też nie ingeruje w charakter omawianej instytucji, na co słusznie zwraca uwagę Alicja Ornowska¹⁵⁶.

¹⁵² *Ibidem*.

¹⁵³ A. Jaskóła, P. Szewczyk, *Wpływ rozwiązań prawnych uchwalonych w dobie pandemii SARS-CoV-2 na instytucję dozoru elektronicznego*, [w:] *Polska w dobie pandemii SARS-CoV-2 – perspektywy*, red. S. Wojnarowska-Szpucha, Warszawa 2021, s. 25–26.

¹⁵⁴ B. Tiutiunik, J. Pilc, *Zainfekowane prawo – zmiany w prawie karnym wprowadzone przez ustawę 31.03.2020 r. Covid-19*, <https://palestra.pl/pl/aktualnosci/arttykul/zainfekowane-prawo-zmiany-w-prawie-karnym-wprowadzone-przez-ustawe-z-31.03.2020-r.-covid-19> (dostęp: 28.08.2020).

¹⁵⁵ Uzasadnienie do ustawy z dnia 31 marca 2020 roku o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2020 r., poz. 568).

¹⁵⁶ A. Ornowska, *Dozór elektroniczny w czasach epidemii koronawirusa i regulacji z tzw. tarczy antykrzysowej oraz możliwość przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności*, LEX 2020.

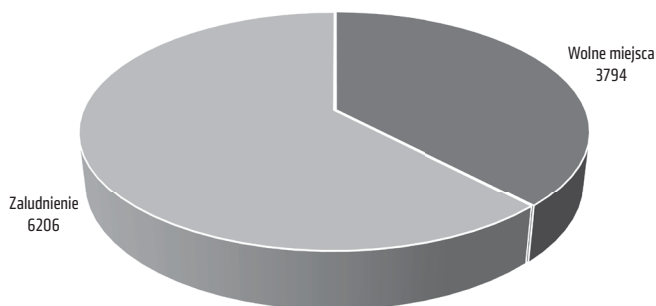
Reasumując, należy stwierdzić, że choć zmiany określone w tarczy antykryzysowej zostały wdrożone pośpiesznie, co było podyktowane ogłoszonym stanem epidemii, to niewątpliwie wpłynęły na dotychczasowy model funkcjonowania dozoru elektronicznego, znacznie poszerzając krąg skazanych, mogących skorzystać z dobrodziejstwa omawianej instytucji. Tym samym wdrożone do polskiego systemu prawa karnego rozwiązanie, polegające na zwiększeniu liczby skazanych uprawnionych do odbycia kary pozbawienia wolności w ramach dozoru elektronicznego, może przynieść w dalszej perspektywie tak pożądane przez ustawodawcę rezultaty, tj. przyczynić się do redukcji populacji więziennej, poprawić standardy związane z resocjalizacją i readaptacją skazanych.

2.7. Ilościowy obraz współczesnego dozoru

Rozważając kwestie związane z dozorem elektronicznym w polskim systemie prawa karnego, nie sposób ograniczyć się do ukazania funkcjonowania omawianej instytucji wyłącznie z perspektywy normatywnej. Istotnym dopełnieniem analizy normatywnej jest niewątpliwie przedstawienie obrazu współczesnego dozoru w oparciu o dane statystyczne udostępniane przez Biuro Dozoru Elektronicznego.

Zwiększenie liczby skazanych uprawnionych do odbycia kary izolacyjnej w ramach dozoru elektronicznego na skutek przyjętych w tarczy antykryzysowej rozwiązań wiązało się z koniecznością rozbudowy systemu dozoru elektronicznego. Ponadto dzięki późniejszym reformom prawa karnego, jak chociażby zmianom wprowadzonym ustawą z dnia 5 sierpnia 2022 roku, z elektronicznego monitoringu może skorzystać również dodatkowa grupa skazanych. Obecnie jego maksymalna dobową pojemność to 10 000 miejsc. Wedle stanu na 31 grudnia 2024 roku elektroniczny monitoring znalazł zastosowanie względem 6 206 skazanych, co jest równoznaczne z wykorzystaniem niniejszego systemu w 62,06% (zob. wykres 1).

Wykres 1. Wykorzystanie SDE w stosunku do jego pojemności wedle danych na 31 grudnia 2024 roku

Źródło: Zaludnienie w latach 2018–2024, <https://sw.gov.pl/jednostka/biuro-dozoru-elektronicznego> (dostęp: 29.05.2025).

Warto zauważyć, że określenie obecnie pojemności systemu dozoru elektronicznego na poziomie 10 000 miejsc odbiega od prezentowanych przez ustawodawcę założeń. W uzasadnieniu do projektu nowelizacji z dnia 20 lutego 2015 roku bowiem wskazywano, że z elektronicznego monitoringu będzie mogło jednocześnie skorzystać: 10 000 skazanych w 2015, 12 500 skazanych w 2016 oraz 15 000 skazanych w 2017 roku¹⁵⁷.

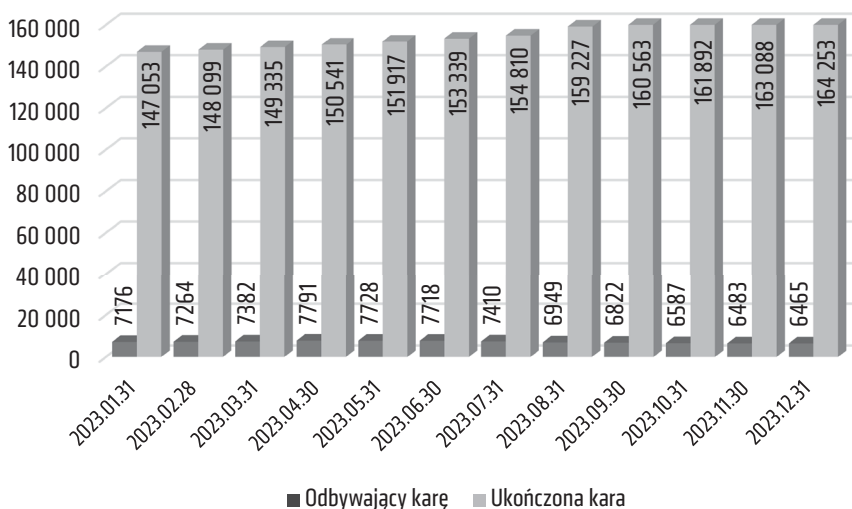
Mimo optymizmu prawodawcy udało się wprowadzić jedynie minimalną sugerowaną pojemność systemu dozoru elektronicznego. Na marginesie poczynionych uwag usprawiedliwiony wydaje się wniosek, że ograniczenia wynikające z przepustowości systemu mogą być swoistą przeszkodą w toku wdrażania ewentualnych dalszych rozwiązań prawnych wykorzystujących potencjał związany z dobrodziejstwem omawianej instytucji. Zasadne jest zatem stwierdzenie, że ewentualnemu poszerzeniu katalogu osób uprawnionych do skorzystania z elektronicznego monitoringu powinno równocześnie towarzyszyć powiększenie pojemności systemu¹⁵⁸.

¹⁵⁷ Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 15 maja 2014 roku, druk nr 2393, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/druk.xsp?nr=2393> (dostęp: 15.02.2022).

¹⁵⁸ Podobny pogląd wyraziła Aldona Nawój-Śleszyński, stwierdzając, że „Zwiększenie liczby potencjalnych kandydatów do SDE bez powiększenia jego pojemności wydaje się być nielogiczne” (*eadem*, *Wykonywanie kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego a populacja więzienna*, „The Prison Systems Review” 2021, nr 113, s. 17).

Podkreślenia nadto wymaga, że od 1 września 2009 roku, a więc od momentu wprowadzenia dozoru elektronicznego do polskiego systemu prawa karnego, do 31 grudnia 2023 roku ze wspomnianej instytucji skorzystało łącznie 170 718 skazanych (zob. wykres 2), przy czym aż 164 253 skazanych ukończyło wykonywanie kary, środków karnych czy środków zabezpieczających. Pozostała część (6 465 osób) to z kolei skazani, którzy w dniu 31 grudnia 2023 roku wciąż byli objęci elektronicznym monitoringiem.

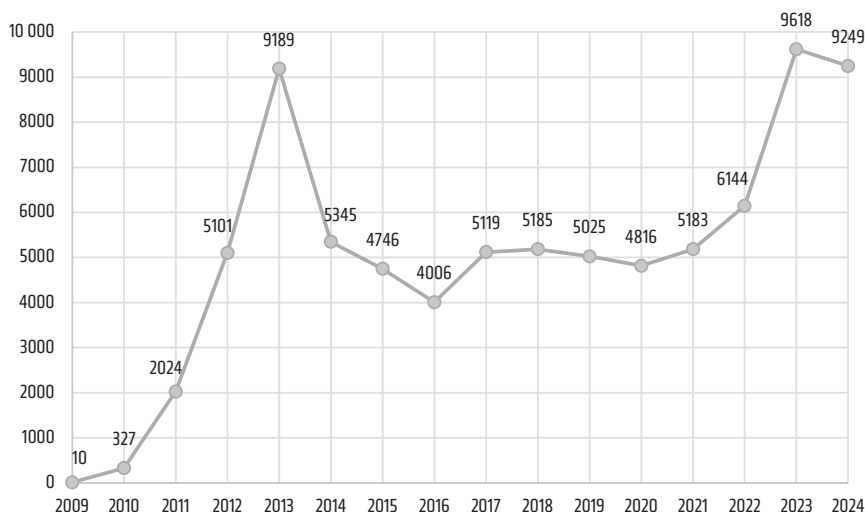
Wykres 2. Liczba skazanych w SDE wedle danych w 2023 roku

Źródło: Biuletyn SDE 2023 rok, <https://sw.gov.pl/jednostka/biuro-dozoru-elektronicznego> (dostęp: 29.05.2025).

Zważywszy na przyjętą na podstawie art. 431a k.k.w. konstrukcję, pozwalającą na rozróżnienie dwóch modeli funkcjonowania dozoru elektronicznego, trzeba zwrócić uwagę na liczbę skazanych zwolnionych z jednostek penitencjarnych w celu poddania ich elektronicznemu monitoringowi. Stosownie do prezentowanych na wykresie 3 danych statystycznych, w ramach modelu *back door programme*, od 1 września 2009 do 2024 roku z dozoru elektronicznego skorzystało aż 78 087 skazanych. W pierwszych latach istnienia (2009–2011) omawiana instytucja stosowana była zdecydowanie rzadziej aniżeli w późniejszym okresie (2012–2024).

Wykres 3. Liczba skazanych zwolnionych z zakładu karnego/aresztu śledczego do SDE w latach 2009–2024

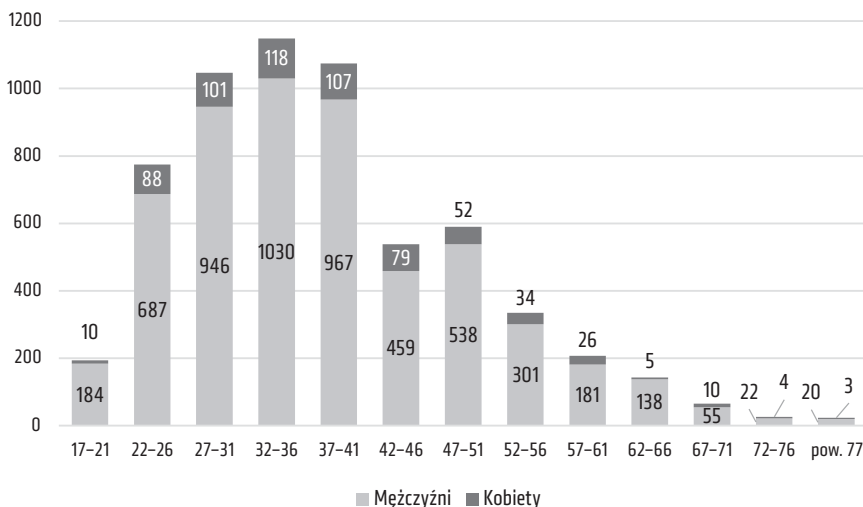
Źródło: Liczba skazanych zwolnionych z Zakładów Karnych i Aresztów Śledczych do SDE, <https://sw.gov.pl/jednostka/biuro-dozoru-elektronicznego> (dostęp: 29.05.2025).

Nie bez znaczenia dla ogólnej liczby skazanych pozostaje nowelizacja z dnia 20 lutego 2015 roku, na skutek której nastąpiła kluczowa zmiana w postrzeganiu omawianej instytucji w polskim systemie prawa karnego. Należy przypomnieć, że w okresie od 1 lipca 2015 do 14 kwietnia 2016 roku zrezygnowano z identyfikowania dozoru elektronicznego jako sposobu wykonywania krótkoterminowej kary pozbawienia wolności. W przywołanym przedziale czasowym elektroniczny monitoring zaczął być utożsamiany z karą ograniczenia wolności, stanowiąc równocześnie jedną z form realizacji tej sankcji. Ostatecznie ustawodawca wycofał się jednak z przyjętego rozwiązania, a dozór elektroniczny stał się ponownie instrumentem związanym z wykonywaniem kary pozbawienia wolności. Z tego względu od 2017 roku można dostrzec nie tylko wzrost zainteresowania, ale i utrzymującą się w kolejnych latach na zbliżonym poziomie liczbę skazanych zwalnianych z zakładów karnych bądź aresztów śledczych do systemu dozoru elektronicznego. Niemniej model *back door programme* znalazł zastosowanie względem największej liczby skazanych w latach 2023–2024, co może być podyktowane zmianą

art. 431a § 1 k.k.w. w brzmieniu nadanym ustawą nowelizującą z dnia 5 sierpnia 2022 roku.

Warto odnieść się także do danych osobopoznawczych, które odzwierciedla wykres 4. Zdecydowana większość skazanych, wobec których wykorzystywany jest elektroniczny monitoring, to mężczyźni (ok. 90%). Kobiety stanowią niewielki odsetek skazanych (ok. 10%).

Wykres 4. Liczba skazanych w SDE z uwzględnieniem kryterium wieku i płci wedle danych na dzień 31 grudnia 2023 roku

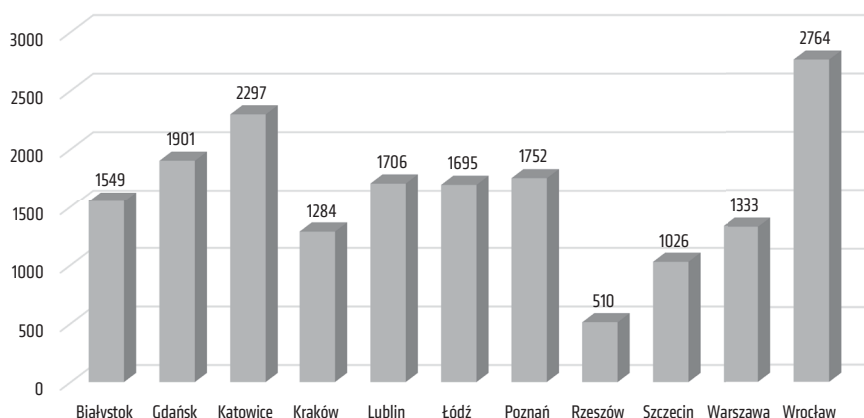
Źródło: Populacja skazanych w SDE według wieku i płci, <https://sw.gov.pl/jednostka/biurow-dozoru-elektronicznego> (dostęp: 29.05.2025).

Uwzględniając zaś kryterium wieku, można zaobserwować, że przeważająca część skazanych to osoby między 22. a 46. rokiem życia (ok. 75,51%). Najmniejszy odsetek skazanych stanowią osoby zarówno bardzo młode, a więc w wieku od 17 do 21 lat (zaledwie 3%), jak i starsze, mianowicie w wieku 62 lata i więcej (ok. 3,98%).

Nawiązując do powyższych kryteriów, a więc płci i wieku skazanych, w literaturze zaprezentowany został pogląd, wedle którego wskazane dane osobopoznawcze opisujące ilościowy obraz dozoru elektronicznego korespondują

z generalną strukturą przestępczą¹⁵⁹. Stanowisko to należy podzielić. Posiłkując się przykładowo liczbą skazanych w 2020 roku, trzeba stwierdzić, że najliczniejsza grupa to osoby w przedziale wiekowym od 34 do 36 lat (ok. 11,9%). Podobną tendencję można dostrzec w przypadku skazanych korzystających z dobrodziejstwa omawianej instytucji. Stosownie do danych z 2023 roku osoby w wieku oscylującym w granicach od 32 do 36 lat przejawiały największe zainteresowanie elektronicznym monitoringiem¹⁶⁰. Jeśli chodzi o płeć skazanych, wysunąć można analogiczne wnioski, sprowadzające się *de facto* do tego, że dominują wśród nich mężczyźni¹⁶¹.

Wykres 5. Aktywność apelacji w SDE w 2023 roku

Źródło: Biuletyn SDE 2023 roku, <https://sw.gov.pl/jednostka/biuro-dozoru-elektronicznego> (dostęp: 29.05.2025).

¹⁵⁹ T. Przesławski, M. Sopiński, E. Stachowska, *Analiza i oceny funkcjonowania systemu dozoru elektronicznego w Polsce w latach 2013–2017*, Warszawa 2020, s. 63–64; B. Kędzierski, *Efektywność systemu dozoru elektronicznego w Polsce w świetle badań empirycznych*, Gdańsk 2021, s. 150.

¹⁶⁰ *Roczna informacja statystyczna za rok 2020*, Warszawa, s. 14, <https://sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna> (dostęp: 7.03.2022).

¹⁶¹ Odwołując się do danych statystycznych obejmujących prawomocnie skazanych dorosłych, lecz z uwzględnieniem innego czasu (mianowicie lat 2014–2018), zauważyć możemy, że liczba kobiet stanowiła wówczas odsetek oscylujący na poziomie od 9,9% do 10,9%. W 2014 roku odsetek ten wynosił: kobiety – 9,9%, mężczyźni – 90,1%, w 2015 i 2016: kobiety – 10,3%, mężczyźni – 89,7%, w 2017: kobiety – 10,9%, mężczyźni – 89,1%, w 2018: kobiety – 10,2%, mężczyźni – 89,8%. *Statystyka sądowa. Prawomocne osądzania osób dorosłych 2014–2018*, Warszawa 2020, s. 72, <https://isws.ms.gov.pl/> (dostęp: 7.03.2022).

Ponadto trzeba zwrócić uwagę na aktywność poszczególnych sądów apelacyjnych w przedmiocie instalacji środków technicznych, co przedstawia wykres 5. Uwzględniając dane statystyczne z 2023 roku, należy zauważyć, że najwięcej instalacji zostało dokonanych w obrębie trzech z jedenastu sądów apelacyjnych, do których zaliczają się sądy apelacyjne: we Wrocławiu (aż 2 764), w Katowicach (2 297) i w Gdańsku (1 901). Najmniejsza liczba montażu dotyczyła zaś Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie (zaledwie 510).

Prezentowane dane wydają się zaskakujące, gdyż początki omawianej instytucji w polskim systemie prawa karnego związane były z sukcesywnym jej wdrażaniem na terytorium właściwości poszczególnych apelacji. Pierwotnie dozór elektroniczny miał być realizowany wyłącznie w obrębie apelacji warszawskiej, w której liczba instalacji w 2023 roku utrzymywała się na stosunkowo niskim poziomie (1 333). W dalszej kolejności elektroniczny monitoring miał znaleźć zastosowanie w apelacjach białostockiej, lubelskiej i krakowskiej. Z kolei 1 stycznia 2011 roku zasięg terytorialny elektronicznego monitoringu został już rozszerzony o apelację poznańską, gdańską, rzeszowską oraz właściwość Sądu Okręgowego w Płocku i w Łodzi. W apelacjach, takich jak szczecińska, wrocławska, łódzka i katowicka, dozór elektroniczny miał zacząć funkcjonować dopiero od 2012 roku¹⁶².

W świetle danych statystycznych ukazanych na wykresie 5 nie sposób jednak doszukać się istnienia zależności między etapami wdrażania elektronicznego monitoringu do polskiego systemu prawa karnego a obecną aktywnością poszczególnych apelacji w zakresie montażu środków technicznych¹⁶³.

¹⁶² A. Pietryka, K. Wiśniewska, *Dozór elektroniczny...*, s. 2; M. Jarzynka, P. Kacprzyk, *Dozór elektroniczny...*, s. 46; P. Bogacki, M. Olężałek, *Dozór elektroniczny...*, s. 100; *Wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 28 października 2009 roku do Ministra Sprawiedliwości*, <https://www.rpo.gov.pl/pliki/12567368420.pdf> (dostęp: 15.03.2022).

¹⁶³ Dla porównania: największa liczba instalacji w 2012 roku dotyczyła aktywności sądów apelacyjnych w Poznaniu (1432), Katowicach (1300) i Gdańsku (1216), a najmniejsza liczba – sądów apelacyjnych w Rzeszowie (415), Warszawie (523) i Krakowie (718) (zob. E.W. Pływaczewski, E.M. Guzik-Makaruk, E. Jurgielewicz-Delegacz, *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego*, [w:] *Przyszłość polskiego...*, s. 400–401); największa liczba instalacji w 2013 roku dotyczyła aktywności sądów apelacyjnych w Katowicach (1870), Poznaniu (1733) i Wrocławiu (1571), a najmniejsza liczba – sądów apelacyjnych w Rzeszowie (514), Krakowie (731), w Warszawie (793) (zob. *Aktywność apelacji sądowych w 2013 roku*, <https://sw.gov.pl/jednostka/biuro-dozoru-elektronicznego> [dostęp: 15.03.2022]); największa liczba instalacji w 2014 roku dotyczyła aktywności sądów apelacyjnych w Katowicach (1874), Wrocławiu (1550) i Poznaniu

Nie ulega natomiast wątpliwości, że dostrzec można duże dysproporcje w praktyce orzeczniczej określonych apelacji sądowych, na co zwracali już uwagę Emil Pływaczewski, Ewa Guzik-Makaruk, Emilia Jurgielewicz-Delegacz w trakcie analizy danych statystycznych obejmujących lata 2011–2014¹⁶⁴. W każdym razie, na podstawie powyższych danych trudno dociec przyczyn takiego zjawiska.

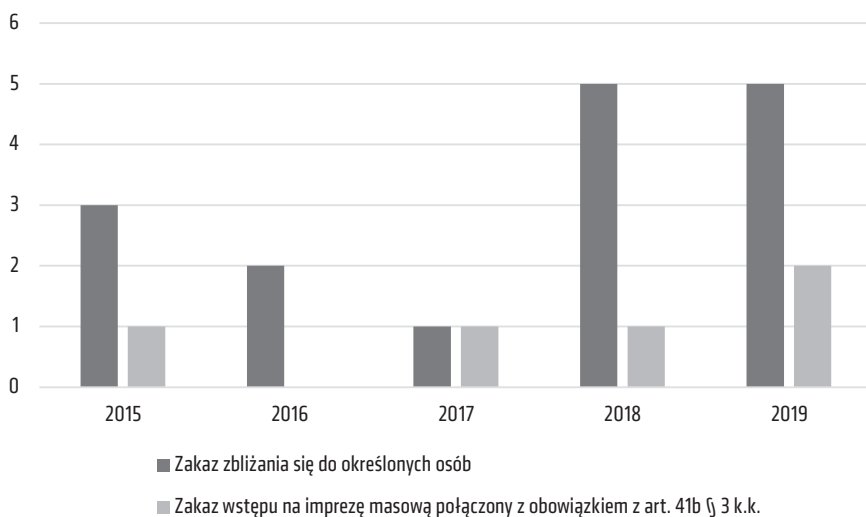
Analizując ilościowy obraz współczesnego dozoru elektronicznego, warto również odnieść się do liczby orzeczeń dotyczących wybranych środków karnych, wykonywanych w okresie od 2015 do 2019 roku przy równoczesnym użyciu odpowiednich środków technicznych (zob. wykres 6). Na wstępie trzeba

(1483), a najmniejsza liczba – sądów apelacyjnych w Rzeszowie (405), Krakowie (611) i Warszawie (644) (zob. *Aktywność apelacji sądowych w 2014 roku*, <https://sw.gov.pl/jednostka/biuro-dozoru-elektronicznego> [dostęp: 15.03.2022]); największa liczba instalacji w 2015 roku dotyczyła aktywności sądów apelacyjnych w Katowicach (1542), Wrocławiu (1448) i Poznaniu (ok. 1200), a najmniejsza liczba – sądów apelacyjnych w Rzeszowie (393) i Krakowie (616) (zob. *Aktywność apelacji sądowych w 2015 roku*, <https://sw.gov.pl/jednostka/biuro-dozoru-elektronicznego> [dostęp: 15.03.2022]); największa liczba instalacji w 2016 roku dotyczyła aktywności sądów apelacyjnych w Katowicach (1259), Wrocławiu (1263) i Poznaniu (1035), a najmniejsza liczba – sądów apelacyjnych w Rzeszowie (265) oraz Krakowie (457) (zob. *Aktywność apelacji sądowych w 2016 roku*, <https://sw.gov.pl/jednostka/biuro-dozoru-elektronicznego> [dostęp: 15.03.2022]); największa liczba instalacji w 2017 roku dotyczyła aktywności sądów apelacyjnych w Katowicach (1751) i Wrocławiu (1623), a najmniejsza liczba – sądów apelacyjnych w Rzeszowie (344) i Krakowie (678) (zob. *Aktywność apelacji sądowych w 2017 roku*, <https://sw.gov.pl/jednostka/biuro-dozoru-elektronicznego> [dostęp: 15.03.2022]); największa liczba instalacji w 2018 roku dotyczyła aktywności sądów apelacyjnych w Katowicach (1854) i Wrocławiu (1714), a najmniejsza liczba – sądu apelacyjnego w Rzeszowie (320) (zob. *Aktywność apelacji sądowych w 2018 roku*, <https://sw.gov.pl/jednostka/biuro-dozoru-elektronicznego> [dostęp: 15.03.2022]); największa liczba instalacji w 2019 roku dotyczyła aktywności sądów apelacyjnych w Katowicach (1954), Wrocławiu (1543) i Poznaniu (1522), a najmniejsza liczba – sądu apelacyjnego w Rzeszowie (319) (zob. *Aktywność apelacji sądowych w 2019 roku*, <https://sw.gov.pl/jednostka/biuro-dozoru-elektronicznego> [dostęp: 15.03.2022]); największa liczba instalacji w 2021 roku dotyczyła aktywności sądów apelacyjnych w Katowicach (2494) i Wrocławiu (2295), a najmniejsza liczba – sądu apelacyjnego w Rzeszowie (606) (zob. *Aktywność apelacji sądowych w 2021 roku*, <https://sw.gov.pl/jednostka/biuro-dozoru-elektronicznego> [dostęp: 29.05.2025]); największa liczba instalacji w 2022 roku dotyczyła aktywności sądów apelacyjnych we Wrocławiu (2712) i Katowicach (2340), a najmniejsza liczba – sądu apelacyjnego w Rzeszowie (642) (zob. *Aktywność apelacji sądowych w 2022 roku*, <https://sw.gov.pl/jednostka/biuro-dozoru-elektronicznego> [dostęp: 29.05.2025]).

¹⁶⁴ E.W. Pływaczewski, E.M. Guzik-Makaruk, E. Jurgielewicz-Delegacz, *Wykonywanie kary pozbawienia wolności...*, s. 401.

jednak zaznaczyć, że wedle obowiązujących unormowań prawnych wykorzystywanie elektronicznego monitoringu ogranicza się obecnie do realizacji wyłącznie dwóch rodzajów środków karnych wymienionych w art. 39 k.k., tj. zakazu zbliżania się do określonych osób (art. 39 pkt 2b, art. 41a k.k.) oraz zakazu wstępu na imprezę masową (art. 39 pkt 2c, art. 41b k.k.).

Wykres 6. Liczba wykonywanych orzeczeń dotyczących środków karnych przy wykorzystaniu SDE w latach 2015–2019

Źródło: Opracowanie własne na podstawie M. Niewiadomska-Krawczyk, *Środki karne stosowane z wykorzystaniem systemu dozoru elektronicznego – zasady ich orzekania i wykonywania*, [w:] *Dziesięć lat...*, s. 102.

Zestawiając przywołane środki karne, można zaobserwować, że w ramach dozoru elektronicznego częściej orzekany jest zakaz zbliżania się do określonych osób aniżeli zakaz wstępu na imprezę masową połączony z obowiązkiem z art. 41b § 3 k.k. Zakaz z art. 41a k.k. był bowiem kontrolowany w systemie dozoru elektronicznego w 2015 roku – trzykrotnie, w 2016 – dwukrotnie, a w 2018 i 2019 – pięciokrotnie. Na takim samym poziomie orzeczono każdy z zakazów w 2017 roku (jednokrotnie). Z kolei w 2016 roku środek karny w postaci zakazu wstępu na imprezę masową połączony z obowiązkiem z art. 41b § 3 k.k. nie został zastosowany ani razu.

Zważywszy na dane statystyczne zaprezentowane na wykresie 6, usprawiedliwiona wydaje się konkluzja, że elektroniczny monitoring odgrywa obecnie marginalną rolę w odniesieniu do środków karnych. Należałoby zatem zastanowić się nad sensem dalszego funkcjonowania omawianej instytucji we wskazanym zakresie, tym bardziej że obecna regulacja stwarzająca możliwość kontrolowania środka karnego w postaci zakazu zbliżania się do określonych osób czy też zakazu wstępu na imprezę masową połączonego z obowiązkiem z art. 41b § 3 k.k. budzi liczne obawy i zastrzeżenia, które szczegółowo przedstawione są w dalszej części niniejszego opracowania.

Aksjologiczne atrybuty dozoru elektronicznego

3.1. Dozór elektroniczny jako sposób na zmniejszenie przeludnienia w polskich jednostkach penitencjarnych

Kluczowym problemem więziennictwa jest przeludnienie, na co wielokrotnie zwracano uwagę w toku podjętych prac legislacyjnych zmierzających do wdrożenia instytucji dozoru elektronicznego do polskiego systemu prawa karnego. W uzasadnieniu do poselskiego projektu ustawy z dnia 30 listopada 2005 roku, rządowego projektu ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku czy poselskiego projektu ustawy z dnia 23 stycznia 2007 roku *expressis verbis* podkreślano, że proponowane rozwiązanie przyczyni się do zmniejszenia populacji osób skazanych, odbywających kary izolacyjne w jednostkach penitencjarnych. Projektodawcy wskazywali bowiem na trudną sytuację w zakładach karnych, która uniemożliwia resocjalizację osadzonych, oraz na znaczną liczbę skazanych, tj. ponad 36 000 osób nieodbywających w ogóle orzeczonej kary pozbawienia wolności z różnych powodów. Co więcej, populację osadzonych tworzą nie tylko groźni przestępcy, ale i sprawcy drobnych przestępstw z nieuiszczoną karą grzywny zamienioną na zastępczą karę pozbawienia wolności czy niepracujący i wciąż niepłacący alimentów sprawcy przestępstwa stypizowanego w art. 209 k.k. Dlatego też przedstawiona propozycja zmian miała odwrócić tę niekorzystną tendencję, stając się swoistego rodzaju remedium na trawiące polskie więziennictwo zjawisko¹.

¹ Uzasadnienie do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks wykroczeń oraz ustawy – Kodeks karny, druk nr 338, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki5ka.nsf> (dostęp: 1.07.2018); uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o wykonywaniu

Analizując kwestie związane z przeludnieniem, trzeba się zastanowić nad znaczeniem tego terminu, który sam w sobie jest niejednoznaczny i generuje wątpliwości. Nie ma też własnej definicji legalnej². Należy zaznaczyć, że w świetle Kodeksu karnego wykonawczego ustawodawca zaledwie raz posłużył się zwrotem „przeludnienie” w treści przepisu art. 110 § 5 przywołanego aktu normatywnego. Mimo to można na tej podstawie podjąć próbę rekonstrukcji definicji jurydycznej omawianego pojęcia i stwierdzić, że „przeludnienie więzienne” oznacza brak równowagi między liczbą osadzonych w zakładach karnych lub aresztach śledczych (z uwzględnieniem skali całego kraju) a ogólną pojemnością tych jednostek penitencjarnych³.

Podstawową konsekwencją tego zjawiska jest ograniczanie powierzchni celi, jaka przypada na jednego skazanego. Wedle obowiązujących przepisów prawnych skazanego umieszcza się w jedno- lub wieloosobowej celi mieszkalnej (art. 110 § 1 k.k.w.), przy czym minimalna wielkość celi powinna wynosić 3 m² z jednoczesnym zachowaniem standardów odnoszących się do jej wyposażenia (art. 110 § 2 k.k.w.). Warto odnotować, że Polska należy do państw europejskich, które cechuje najniższa wielkość celi mieszkalnej przypadającej na jednego skazanego⁴. Zbliżone warunki występują w jednostkach penitencjarnych na Litwie i Węgrzech – 3 m², w Estonii, Łotwie, Ukrainie i Rosji – 2,5 m², w Czechach i Słowacji – 3,5 m². W zdecydowanie lepszej sytuacji są osoby przebywające w zakładach karnych na terenie państw Europy Zachodniej, gdzie normy mieszkalne wynoszą: w Finlandii i Portugalii – 7 m², w Belgii i Włoszech – 9 m², z kolei w Holandii i Grecji aż 10 m². Ponadto

kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, druk nr 1237, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki5ka.nsf> (dostęp: 1.07.2018); uzasadnienie do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks wykroczeń oraz ustawy – Kodeks karny, druk nr 1352, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki5ka.nsf> (dostęp: 1.07.2018).

² A. Nawój-Śleszyński, *Przeludnienie więzień w Polsce – przyczyny, następstwa i możliwości przeciwdziałania*, Łódź 2013, s. 25.

³ *Ibidem*, s. 28; F. Pawlak, *Dozór elektroniczny sposobem na zmniejszenie przeludnienia więzień – fakty i wyzwania współczesności*, [w:] *Współczesne wyzwania...*, s. 246.

⁴ T. Szymanowski, *Przeludnienie zakładów karnych, jego następstwa i metody ograniczania tego zjawiska*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2007, z. 1, s. 286; A. Nawój-Śleszyński, *Skazani odbywający zastępczą karę pozbawienia wolności i ukarani w populacji więziennej (z problematyki redukcji populacji więziennej)*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2013, nr 78, s. 55.

w poszczególnych krajach powierzchnia celi mieszkalnej została ustalona poprzez określenie pewnego przedziału, np. od 8 do 9 m² w Turcji czy od 6 do 10 m² w Norwegii, Islandii i Irlandii⁵.

Legalizacja przeludnienia była pierwotnie możliwa na podstawie uchylonego już art. 248 k.k.w., który przewidywał umieszczenie skazanego na czas określony w celi mieszkalnej o powierzchni mniejszej niż określona w art. 110 § 2 k.k.w. Kompetencje w tym zakresie przyznano dyrektorom jednostek penitencjarnych, których decyzję uzależniono od zaistnienia dodatkowej przesłanki w postaci szczególnie uzasadnionych wypadków. Wspomniany organ postępowania wykonawczego każdorazowo był zobligowany do bezzwłocznego powiadomienia sędziego penitencjarnego o zaistnieniu takiej sytuacji (art. 248 § 1 k.k.w.). Warto dodać, że zastosowany zabieg legislacyjny, polegający na usytuowaniu art. 248 k.k.w. w rozdziale XXII poświęconym przepisom końcowym i przejściowym pozwalał na uznanie wyjątkowego charakteru przywołanej normy prawnej⁶. Znacznym błędem ustawodawcy okazała się jednakże blankietowość sformułowania, polegająca na braku określenia ram czasowych oraz unormowania katalogu „szczególnie uzasadnionych przypadków”, co prowadziło do zbyt swobodnej interpretacji. W rezultacie dochodziło do naruszeń jednego z fundamentalnych dóbr osobistych, tj. przyrodzonej i niezbywalnej godności człowieka, w tym skazanego⁷.

Mając na uwadze powyższą regulację oraz działania upoważnionych organów postępowania wykonawczego, dnia 21 maja 2006 roku skierowana została skarga konstytucyjna w przedmiocie stwierdzenia niezgodności art. 248 § 1 k.k.w. z Konstytucją RP⁸, a dokładniej z jej art. 41 ust. 4, art. 40, art. 31 ust. 3, art. 2. Wedle stanu faktycznego przedmiotowej sprawy skarżący Jacek Grabacz odbywał całość kary pozbawienia wolności w różnych

⁵ T. Szymanowski, *Przeludnienie zakładów...*, s. 286.

⁶ G.B. Szczygieł, *Zasada poszanowania godności skazanego a przeludnienie zakładów karnych*, [w:] *X lat obowiązywania Kodeksu karnego wykonawczego*, red. S. Lelental, G.B. Szczygieł, Białystok 2009, s. 143–144.

⁷ *Informacja o istotnych problemach wynikających z działalności i orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego w 2008 roku*, Warszawa 2009, s. 51; *Stanowisko Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka w przedmiocie przeludnienia w zakładach karnych*, http://www.hfhrpol.waw.pl/precedens/images/stories/przeludnienie_hfpc_opinia.pdf (dostęp: 13.02.2018).

⁸ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 maja 2008 roku sygn. akt SK 25/07, OTK-A 2008/6/119.

jednostkach penitencjarnych. W ramach izolacji umieszczano go w pomieszczeniach, w których powierzchnia celi mieszkalnej wynosiła zaledwie ok. 1 m² na jednego skazanego. Podejmowane w tym zakresie decyzje skutkowały narażeniem skarżącego na zarażenie wirusami HIV oraz HCV, wywołującym zapalenie wątroby typu C. W skardze konstytucyjnej podniesione zostały zarzuty, wśród których należy wymienić m.in. nieprecyzyjne sformułowanie przez ustawodawcę przesłanek stosowania art. 248 § 1 k.k.w., godzące w zasadę dostatecznej określoności i przyzwoitej legislacji, co nierzadko prowadziło do nadużyć ze strony administracji zakładów karnych. Dodatkowo zwrócono uwagę na kwestie naruszenia zasady proporcjonalności poprzez ograniczenie osobom pozbawionym wolności prawa do respektowania zakazu tortur, okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania i karania, jak również do poszanowania zasady humanitaryzmu. Co więcej, skarżący odniósł się także do pozostałych negatywnych aspektów prześludnienia, a mianowicie do sytuacji panującej wewnątrz jednostek penitencjarnych, którą cechowały *ad exemplum*: protesty osadzonych, akty agresji, samouszkodzenia czy niekomfortowe warunki bytowe. Po wstępnym rozpoznaniu wniesionej skargi Trybunał Konstytucyjny wydał postanowienie⁹ o odmowie nadania jej dalszego biegu, powołując się na okoliczność, że w świetle art. 79 ust. 1 Konstytucji RP wydana decyzja procesowa nie stanowi ostatecznego rozstrzygnięcia o prawach lub wolnościach skarżącego. Tym samym stwierdzono, że uprzednio podejmowane przed Sądem Okręgowym we Wrocławiu czynności nie dają podstaw do uznania wyczerpania w niniejszej sprawie toku instancyjnego. Na postanowienie złożono jednak zażalenie, które finalnie zostało uwzględnione. W rezultacie 26 maja 2008 roku zapadł wyrok, na mocy którego Trybunał Konstytucyjny orzekł niezgodność art. 248 § 1 k.k.w. z art. 40, art. 41 ust. 4 i art. 2 Konstytucji RP. Jednocześnie odroczone termin utraty mocy obowiązującej powyższego przepisu prawnego na okres osiemnastu miesięcy z zastrzeżeniem przyznania na rzecz skarżącego tzw. przywileju korzyści, umożliwiającego wykonanie względem J. Grabacza wydanego orzeczenia niezwłocznie po jego ogłoszeniu w Dzienniku Ustaw¹⁰.

⁹ Postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 września 2006 roku sygn. akt Ts 127/06, OTK-B 2007/4/168.

¹⁰ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 maja 2008 roku sygn. akt SK 25/07, OTK-A 2008/6/119.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego stał się niewątpliwie asumptem do podjęcia prac legislacyjnych zmierzających do precyzyjnego i niebudzącego zastrzeżeń unormowania sytuacji usprawiedliwiających wyjątkowe umieszczenie skazanego w celi o powierzchni poniżej 3 m², lecz nie mniejszej niż 2 m². W ich efekcie z dniem 9 października 2009 roku¹¹ dokonano nowelizacji art. 110 k.k.w. poprzez dodanie do niego nowych § 2a–i oraz § 5. W świetle przywołanych zmian ustawodawca umożliwił ograniczenie powierzchni celi wyłącznie w przypadku: wprowadzenia stanu wojennego, wyjątkowego lub klęski żywiołowej bądź ich obowiązywania; ogłoszenia albo wystąpienia na terenie jednostki penitencjarnej stanu zagrożenia epidemiologicznego lub stanu epidemii z jednoczesnym uwzględnieniem stopnia zagrożenia dla stanu życia oraz zdrowia; pojawienia się konieczności zapobieżenia innemu zdarzeniu (jego skutkom), które w sposób bezpośredni zagraża bezpieczeństwu osoby skazanej albo jednostki penitencjarnej. Maksymalny czas odbywania przez skazanego kary izolacyjnej w takich warunkach określono na okres dziewięćdziesięciu dni (art. 110 § 2a k.k.w.). Ponadto prawodawca przewidział dodatkowy katalog sytuacji odnoszących się do tzw. dozwolonego przeludnienia. Zgodnie z art. 110 § 2b k.k.w. dotyczy ono przypadku zaistnienia konieczności przyjęcia skazanego lub tymczasowo aresztowanego do zakładu karnego lub aresztu śledczego, w którym brak wolnych miejsc, w celach mieszkalnych. Czas umieszczenia skazanego nie może przy tym przekroczyć czternastu dni, chyba że zostanie przedłużony (do łącznie dwudziestu ośmiu dni) w związku z uzyskaniem zgody sędziego penitencjarnego (art. 110 § 2c k.k.w.). Kompetencje decyzyjne pozostawiono dyrektorom jednostek penitencjarnych (art. 110 § 2a–b k.k.w.), co koresponduje z postanowieniami zawartymi w uchylonym art. 248 § 2 k.k.w. Warto zaznaczyć, że ustawodawca określił obligatoryjne elementy treściowe decyzji, które obejmują zarówno czas oraz przyczyny, jak i termin przebywania skazanego w takiej właśnie celi (art. 110 § 2e k.k.w.). Co więcej, obowiązująca regulacja wprowadziła swoistą dyrektywę zaadresowaną do wspomnianych wyżej organów postępowania wykonawczego, wedle której podmioty te zostały zobowiązane, aby dążyć do minimalizowania zagrożenia w zakresie pogorszenia warunków wykonywania

¹¹ Ustawa z dnia 9 października 2009 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2009 r. Nr 190, poz. 1475).

kary izolacyjnej oraz tymczasowego aresztowania, jak również do szybkiego umieszczenia osoby osadzonej w celi mieszkalnej o powierzchni nie mniejszej niż 3 m² na jednego skazanego (art. 110 § 2d k.k.w.)¹².

Problem przeludnienia nie jest obcy polskim jednostkom penitencjarnym, o czym świadczą dane statystyczne. Powszechnie przyjętą miarę tego zjawiska stanowi tzw. współczynnik zaludnienia, wyrażany *stosunkiem liczby osób uwięzionych do liczby miejsc w więzieniu pomnożonym przez 100*¹³. Oznacza to, że do przeludnienia dojdzie wówczas, gdy współczynnik ten będzie wyższy od liczby sto¹⁴.

Na potrzeby niniejszego opracowania ograniczono się jedynie do przedstawienia kwestii zaludnienia oddziałów mieszkalnych obejmujących areszty śledcze, zakłady karne i oddziały zewnętrzne tych jednostek penitencjarnych. Tym samym pominięte zostały miejsca w oddziałach tymczasowego zakwaterowania osób skazanych, w domach dla matek i dziecka czy w szpitalach przy aresztach śledczych i zakładach karnych z uwagi na panujące w nich niedoludnienie, co w efekcie końcowym mogłoby doprowadzić do ukazania zniekształconego obrazu zaludnienia w polskich jednostkach penitencjarnych.

W poniższych tabelach zawarto informacje dotyczące pojemności i zaludnienia wybranych jednostek organizacyjnych więziennictwa w następujących po sobie latach. Od 2006 roku w statystykach prowadzonych przez Służbę Więzienną zaczęto podawać do wiadomości dane odnoszące się łącznie do aresztów śledczych i zakładów karnych, a od 2012 roku jedynie ogólne informacje uwzględniające podział na oddziały mieszkalne oraz pozostałe oddziały.

Na podstawie analizy danych zaprezentowanych w tabelach 1 i 2 trzeba stwierdzić, że w latach 2000–2008 liczba osadzonych przekraczała liczbę miejsc przeznaczonych na ich zakwaterowanie w oddziałach mieszkalnych. W rezultacie doszło w tym okresie do nasilenia przeludnienia, oscylującego na poziomie od 100,6 aż do nawet 119,4% (zob. tabela 3).

¹² K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2017, s. 603.

¹³ A. Nawój-Śleszyński, *Przeludnienie więzień...*, s. 32.

¹⁴ *Ibidem*, s. 32; F. Pawlak, *Dozór elektroniczny sposobem...*, s. 250.

Tabela 1. Pojemność i zaludnienie wybranych jednostek organizacyjnych więziennictwa w latach 2000–2005 (stan na 31 grudnia danego roku)

Lata	Areszty śledcze		Zakłady karne		Oddziały zewnętrzne	
	pojemność	zaludnienie	pojemność	zaludnienie	pojemność	zaludnienie
2000	21 271	23 955	40 902	41 297	3875	3479
2001	21 414	25 802	41 778	47 508	4057	4660
2002	21 609	25 592	42 068	48 741	4057	4553
2003	21 969	24 264	42 270	48 991	4149	4594
2004	22 086	24 564	41 903	49 630	4050	4799
2005	21 973	25 621	42 679	51 199	4314	4828

Źródło: A. Nawój-Śleszyński, *Przeludnienie więzień...*, s. 129.

Tabela 2. Pojemność i zaludnienie wybranych jednostek organizacyjnych więziennictwa w latach 2006–2011 (stan na 31 grudnia danego roku)

Lata	Areszty śledcze i zakłady karne		Oddziały zewnętrzne	
	pojemność	zaludnienie	pojemność	zaludnienie
2006	68 316	81 946	4782	5321
2007	71 368	80 901	5189	5473
2008	75 000	76 438	6561	5598
2009	76 452	76 225	6363	6610
2010	74 490	74 460	6805	6268
2011	79 464	74 857	6594	6322

Źródło: A. Nawój-Śleszyński, *Przeludnienie więzień...*, s. 129.

Tabela 3. Współczynnik zaludnienia oddziałów mieszkalnych w latach 2000–2011 (stan na 31 grudnia danego roku)

Lata	Oddziały mieszkalne		
	pojemność	zaludnienie	współczynnik zaludnienia (%)
2000	66 048	68 731	104,1
2001	67 249	77 970	115,9
2002	67 734	78 886	116,5
2003	68 388	77 849	113,8

cd. tabeli 3

Lata	Oddziały mieszkalne		
	pojemność	zaludnienie	współczynnik zaludnienia (%)
2004	68 039	78 993	116,1
2005	68 966	81 648	118,4
2006	73 098	87 267	119,4
2007	76 557	86 374	112,8
2008	81 561	82 036	100,6
2009	82 815	82 835	100,0
2010	81 295	80 728	99,3
2011	86 058	81 179	94,3

Źródło: A. Nawój-Śleszyński, *Przeludnienie więzień...*, s. 129, obliczenia własne.

Poza dyskomfortem związanym z ograniczeniem powierzchni celi mieszkalnej przypadającej na jednego skazanego, a co za tym idzie – pogorszeniem warunków o charakterze socjalno-bytowym, warto zwrócić uwagę także na inne negatywne następstwa omawianego zjawiska, które odnoszą się do wszystkich płaszczyzn funkcjonowania jednostek penitencjarnych, na co wskazuje Mirosława Melezini¹⁵. Po pierwsze, skutkiem przeludnienia jest dysproporcja między liczbą osadzonych a liczbą zatrudnionych pracowników Służby Więziennej, co prowadzi do mniejszej efektywności wykonywanej przez nich pracy, ryzyka popełnienia błędów czy zaniechań w zakresie ciążyących na nich obowiązków. Po drugie, zjawisko to nie pozostaje bez wpływu na resocjalizację skazanych¹⁶. Po trzecie, przeludnienie więzień wiąże się z patologicznym wypatrzeniem celów, sprowadzającym się w szczególności do tego, że pracownicy Służby Więziennej koncentrują uwagę *na realizacji celów ochronnych kosztem zubożenia oddziaływań penitencjarnych*¹⁷. Poza tym w jednostkach penitencjarnych, które zmagają się ze wspomnianym

¹⁵ M. Melezini, *O kryzysie polskiego systemu penitencjarnego*, [w:] *Misja Służby Więziennej a jej zadania wobec aktualnej polityki karnej i oczekiwań społecznych*, red. W. Ambrozik, H. Machel, P. Stępiak, Poznań–Gdańsk–Warszawa 2008, s. 391.

¹⁶ J. Zagórski, *Przeludnienie polskich zakładów karnych i aresztów śledczych – jego uwarunkowania i skutki*, [w:] *Misja Służby...*, s. 403; T. Szymanowski, *Przeludnienie zakładów...*, s. 291.

¹⁷ A. Nawój-Śleszyński, *Populacja więzienna w Polsce po nowelizacji systemu prawa karnego ustawą z 20 lutego 2015 r.*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2018, t. 48, s. 84.

zjawiskiem, stosunki między osadzonymi a personelem stają się napięte, prowadząc do jawnej konfrontacji, co nierzadko znajduje odzwierciedlenie w skargach kierowanych przez osoby pozbawione wolności na traktowanie ich przez funkcjonariuszy Służby Więziennej¹⁸. Po czwarte, problemem jest też niemożliwość zapewnienia bezpieczeństwa osobistego skazanym na karę pozbawienia wolności przed chociażby tzw. przestępczością wewnątrzwięzienną, przyjmującą niejednokrotnie postać czynów takich jak: udział w bójce, pobicie, znęcanie się, zgwałcenie itp. Należy dodać, że szczególnie narażone na różne formy przemocy są osoby, które: uznano za sprawców przestępstw, gdzie pokrzywdzonym zostało dziecko; należą do pracowników bądź informatorów organów związanych z ochroną porządku prawnego; mają status biernych homoseksualistów; wydały swoich współników podczas postępowania karnego¹⁹. Do pejoratywnych aspektów przeludnienia należy również pogorszenie się stanu epidemiologicznego, wywołanego wzrostem liczby zachorowań na m.in. świerzb, choroby weneryczne czy – jak w przypadku wspomnianego uprzednio J. Grabacza – wirusowe zapalenie wątroby bądź zakażenie wirusem HIV. Podkreślenia wymaga wreszcie i to, że przekraczający dopuszczalne normy wskaźnik zaludnienia sprzyja różnym formom autowiktylizacji, w tym prowadzi do samouszkodzeń oraz prób samobójczych, będących swoistą ucieczką od życia w warunkach izolacji więziennej²⁰. Zjawisko przeludnienia utrudnia realizację standardów międzynarodowych²¹.

Przechodząc do dalszej analizy danych statystycznych, zasadne wydaje się stwierdzenie, że dopiero w 2009 roku doszło do wyrównania populacji osadzonych względem pojemności jednostek organizacyjnych więziennictwa, o czym świadczy współczynnik zaludnienia (zob. tabela 3). W kolejnych latach można dostrzec już tendencję spadkową (z wyjątkiem lat 2016–2019, 2021 i 2023), co znajduje wyraz w danych przedstawionych w tabelach 3 i 4.

¹⁸ A. Nawój-Śleszyński, *Problemy zapewnienia bezpieczeństwa osobistego osobom pozbawionym wolności przez administrację więzienną w warunkach przeludnienia jednostek penitencjarnych*, [w:] *X lat obowiązywania...*, s. 252.

¹⁹ A. Nawój-Śleszyński, *Przeludnienie więzień...*, s. 160.

²⁰ P. Moczydłowski, *Przeludnienie więzień. O konsekwencjach populizmu więziennego i ideologizacji polityki kryminalnej w Polsce dla więziennictwa*, [w:] *Problemy penologii i praw człowieka na początku XXI stulecia. Księga poświęcona pamięci Profesora Zbigniewa Hołdy*, red. B. Stańdo-Kawecka, K. Krajewski, Warszawa 2011, s. 476, 480–481.

²¹ T. Szymanowski, *Przeludnienie zakładów...*, s. 292.

Ponadto trzeba zaznaczyć, że wedle stanu na dzień 30 maja 2025 roku zaludnienie oddziałów mieszkalnych w polskich jednostkach penitencjarnych w skali całego kraju zostało określone na poziomie 85,13%, na co z kolei wskazuje oficjalny komunikat wydany przez Służbę Więzienną²².

Tabela 4. Współczynnik zaludnienia oddziałów mieszkalnych w latach 2012–2024 (stan 31 grudnia danego roku)

Lata	Oddziały mieszkalne		
	pojemność	zaludnienie	współczynnik zaludnienia (%)
2012	83 380	81 703	98,0
2013	83 660	76 824	91,8
2014	83 872	75 457	90,0
2015	83 377	69 204	83,0
2016	80 544	69 837	86,7
2017	80 867	72 043	89,1
2018	77 852	70 474	90,5
2019	78 485	72 376	92,2
2020	78 858	66 405	84,2
2021	80 109	70 141	87,6
2022	80 418	69 487	86,4
2023	82 053	72 069	87,8
2024	81 530	67 526	82,8

Źródło: Statystyki Służby Więziennej, <http://www.sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna> (dostęp: 29.05.2025), obliczenia własne.

Przy uwzględnieniu tych danych pojawia się pytanie o wpływ dozoru elektronicznego na zjawisko przeludnienia w polskich jednostkach penitencjarnych. W tym kontekście usprawiedliwiony zdaje się wniosek, że elektroniczny monitoring mógł w pewnym stopniu przyczynić się do obniżenia wskaźnika zaludnienia.

²² Komunikat w sprawie zaludnienia zakładów karnych i aresztów śledczych w dniu 30 maja 2025 roku, <https://www.sw.gov.pl/strona/statystyka--komunikat> (dostęp: 4.06.2025).

Wdrożenie dozoru elektronicznego do polskiego systemu prawa karnego było i wciąż jest złożonym procesem, wymagającym dalszych pogłębionych prac legislacyjnych. Należy pamiętać, że kluczowy akt normatywny wprowadzający tę instytucję zaczął obowiązywać 1 września 2009 roku, a zatem dopiero po dwóch latach od uchwalenia ustawy o SDE. Początkowo funkcjonowanie dozoru elektronicznego było ograniczone pod względem terytorialnym do *stricte* wybranych apelacji, co mogło budzić wątpliwości i godzić w określoną w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej²³ zasadę równości wobec prawa. Stan ten utrzymywał się aż do 2012 roku, kiedy to elektroniczny monitoring objął swoim zasięgiem obszar całego kraju. Nie bez znaczenia pozostaje wielość i dynamika zmian dokonanych przez ustawodawcę w tak niedługim czasie. Pierwotnie prawodawca uzależnił skorzystanie z dobrodziejstwa dozoru elektronicznego od dodatkowych wymogów, takich jak chociażby konieczność uiszczenia kosztów z tym związanych, różnicując przez to w nieuzasadniony sposób sytuację skazanych. Nowelizacją z dnia 20 lutego 2015 roku, która zupełnie odmiennie ukształtowała dotychczasowy model instytucji dozoru elektronicznego w polskim systemie prawa karnego, wykluczył jego stosowanie w odniesieniu do krótkoterminowych kar izolacyjnych. Następnie kolejną reformą prawa karnego, przeprowadzoną już kilka miesięcy później, tj. 11 marca 2016 roku, przywrócił dozór elektroniczny jako instrument służący do wykonywania kary pozbawienia wolności. Wahania ustawodawcy co do ostatecznego kształtu dozoru elektronicznego niewątpliwie utrudniały praktyczną aplikację tego rozwiązania. Dowodzą tego dane statystyczne, z których wynika, że od września 2009 do końca 2023 roku, tj. przez czternaście lat obowiązywania wskazanej instytucji, systemem dozoru elektronicznego objęto łącznie 170 718 skazanych, w tym 164 253 skazanych zakończyło wykonywanie kary, środków karnych czy środków zabezpieczających.

²³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 roku, przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 roku, podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 roku (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483), dalej: Konstytucja RP; E. Białowąs, *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w ramach dozoru elektronicznego a konstytucyjna zasada równości wobec prawa*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2011, nr 1, s. 198.

Nie są to wielkości imponujące. W każdym razie nie wspierają wystarczająco poglądu projektodawców o tym, że dozór elektroniczny może być i jest remedium na panujące w jednostkach penitencjarnych przełudnienie. Do tego konieczna jest bowiem radykalna zmiana polityki karnej²⁴. Dozór elektroniczny można traktować jako jeden z wielu środków zmierzających do zmniejszenia wskaźnika zaludnienia. Niemniej jednak jego stosowanie uzależnione jest także od pojemności systemu, który gwarantuje obecnie 10 000 miejsc.

Z tego też względu, zamiast przywiązywać nadmierną wagę do omawianej instytucji i upatrywać w dozorze elektronicznym ostatecznego rozwiązania problemów na tym tle, należałoby rozważyć inne sposoby redukcji populacji więziennej, będące alternatywą wobec kary pozbawienia wolności, w tym częstsze orzekanie kar o charakterze nieizolacyjnym lub samoistnych środków karnych czy stosowanie środków związanych z poddaniem sprawcy próbie (np. warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary). Oprócz wspomnianych sposobów ograniczenia przełudnienia można zastanowić się również nad wykorzystaniem mediacji w procesie karnym, której wyniki uwzględniane są przecież przy wymiarze kary²⁵.

Wpływ na wielkość populacji więziennej mogą mieć działania podejmowane przez władzę ustawodawczą. Przykładem takich pozytywnych zmian legislacyjnych była chociażby kontrawencjonalizacja dotycząca przestępstwa prowadzenia w stanie nietrzeźwości innego pojazdu niż mechaniczny (w tym rower), stypizowanego dotychczas w art. 178a § 2 k.k., której dokonanie stało się możliwe na mocy ustawy z dnia 27 września 2013 roku o zmianie

²⁴ S. Lelental, *Dozór elektroniczny – czy może przyczynić się do rozwiązania lub tylko złagodzenia problemu przełudnienia w zakładach karnych*, [w:] *Misja Służby...*, s. 74. W tym miejscu warto także przywołać pogląd A. Nawój-Śleszyński, wedle której choć wykonywanie kary izolacyjnej przy wykorzystaniu elektronicznego monitoringu nie pozostaje bez znaczenia dla redukcji populacji więziennej, to jednak nie jest to argument wystarczający, aby mu przypisać szczególną rolę w polityce karnej; *eadem*, *Populacja więzienna...*, s. 103.

²⁵ Wskazując na środki służące zapobieganiu przełudnieniu więziennemu i wzrostowi populacji więziennej w odniesieniu do Rekomendacji Nr R (99) 22 A. Nawój-Śleszyński zwraca uwagę m.in. na stosowanie w niewielkim stopniu instytucji mediacji czy też samoistnych środków karnych; *eadem*, *Problem przełudnienia więzień w Polsce w świetle Rekomendacji R (99) 22 Rady Europy z 30 września 1999 r.*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2013, nr 81, s. 20–21.

ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw²⁶. Należy zaznaczyć, że przed wspomnianą nowelizacją stosunkowo dużą liczbę osadzonych w jednostkach penitencjarnych stanowili właśnie nietrzeźwi i – dodajmy – na ogół niegroźni rowerzyści. Przywołane zmiany odniosły się także do czynów przepołowionych, tj. spenalizowanych w art. 278 § 1 k.k. (kradzież), art. 288 § 1 k.k. (zniszczenie mienia), art. 290 § 1 k.k. (kradzież drzewa z lasu) oraz art. 291 § 1 k.k. (paserstwo)²⁷.

3.2. Elementy prewencyjne dozoru elektronicznego

Wdrażając instytucję dozoru elektronicznego do polskiego systemu prawa karnego, ustawodawca uzasadniał konieczność dokonania zmian legislacyjnych, zwracając wielokrotnie uwagę na kilka istotnych kwestii, m.in.: potrzeby resocjalizacyjne, wychowawcze oddziaływanie represji karnej oraz społeczne poczucie sprawiedliwości względem sprawców drobnych przestępstw. Podnoszone przez prawodawcę argumenty odnoszą się do ogólnych dyrektyw wymiaru kary, w tym przede wszystkim do dyrektywy prewencji ogólnej oraz dyrektywy prewencji szczególnej w brzmieniu nadanym przed dniem wejścia w życie ustawy z dnia 7 lipca 2022 roku. Z tego względu, analizując omawianą instytucję, warto zastanowić się nad wpływem elektronicznego monitoringu na realizację elementów prewencyjnych, tym bardziej

²⁶ Ustawa z dnia 27 września 2013 roku o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2013 r. poz. 1247), data wejścia w życie: 1 lipca 2015 roku.

²⁷ W. Kotowski, *Nietrzeźwość rowerzysty ponownie wykroczeniem*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2013, z. 4, s. 113; M. Nawrocki, *Problematyka kontrawencjonalizacji wprowadzona ustawą z dnia 27 września 2013 r. ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw*, „Kwartalnik Prawo-Społeczeństwo-Ekonomia” 2015, z. 1, s. 89. Na marginesie poczynionych uwag trzeba zaznaczyć, że z dniem 25 kwietnia 2018 roku Ministerstwo Sprawiedliwości ogłosiło Program reform „Sprawiedliwość i Bezpieczeństwo”, który zakładał zaostrożenie polityki karnej wobec sprawców wybranych przestępstw oraz przewidywał możliwość orzekania kary pozbawienia wolności w wymiarze nawet piętnastu dni; *Program reform „Sprawiedliwość i Bezpieczeństwo*, <https://www.ms.gov.pl/pl/informacje/news,10881,program-reform-sprawiedliwosc-ibezpieczenstwo.html> (dostęp: 1.05.2018). Wdrożenie postulowanych zmian może zatem doprowadzić do wzrostu populacji więziennej.

że w literaturze prezentowane jest stanowisko niejako podważające zasadność uznania dozoru elektronicznego za spełniający określone cele²⁸.

W pierwszej kolejności potrzebne jest nawiązanie do regulacji prawnych, statuujących ogólne dyrektywy wymiaru kary. Stosownie do art. 53 § 1 k.k. w pierwotnym brzmieniu sąd, wymierzając karę według swojego uznania, powinien mieć na względzie: współmierność kary do stopnia winy oraz do stopnia społecznej szkodliwości czynu, cele wychowawcze i zapobiegawcze, jakie kara ma osiągnąć wobec skazanego (czyli tzw. prewencję szczególną) oraz potrzebę kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa (czyli tzw. prewencję ogólną o charakterze pozytywnym)²⁹. Oddziaływanie indywidualnoprewencyjne na sprawcę przestępstwa (mającego status skazanego) zostało wyeksponowane przez ustawodawcę na gruncie art. 67 § 1 k.k.w.³⁰ W przywołanym przepisie prawnym zwrócono uwagę na cel wykonywania kary pozbawienia wolności, czyli:

wzbudzanie w skazanym woli współdziałania w kształtowaniu jego społecznie pożądanych postaw, w szczególności poczucia odpowiedzialności oraz potrzeby przestrzegania porządku prawnego i tym samym powstrzymania się od powrotu do przestępstwa³¹.

²⁸ Pogląd ten dotyczy dozoru elektronicznego w formie stacjonarnej. Zdaniem Aleksandry Dziubińskiej nie jest wiadome, czy wykonywanie kary izolacyjnej przy wykorzystaniu elektronicznego monitoringu realizuje cel indywidualno-prewencyjny, gdyż nie prowadzi się w tym zakresie statystyk, nie sposób zaś uznać za miarodajny wskaźnik liczby naruszeń porządku prawnego. Wspomniana autorka wskazuje nadto, że nie wydaje się, aby wykonywanie kary izolacyjnej w formie dozoru stacjonarnego spełniało cele sprawiedliwościowe oraz ogólnoprewencyjne; *eadem*, *Cele kary pozbawienia wolności wykonywanej poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego*, [w:] *Wybrane problemy indywidualizacji wykonywania kary pozbawienia wolności i środków probacyjnych*, red. A. Nawój-Sleszyński, J. Łuczak, Łódź 2017, s. 111.

²⁹ Z. Sienkiewicz, *Wymiar kary*, [w:] *Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna*, red. M. Bojarski, Warszawa 2015, s. 359.

³⁰ M. Kołyszko, *Kara pozbawienia wolności i jej cele*, [w:] *Kowalski vs. Temida: oskarżony, ofiara czy już skazany? Patologie wymiaru sprawiedliwości. Materiały z sesji naukowej Koła Naukowego Prawa Karnego i Kryminologii*, red. K. Witkowska-Rozpara, Toruń 2009, s. 138.

³¹ Dz.U. z 1997 r. Nr 90, poz. 557.

W świetle Kodeksu karnego z 1997 roku prawodawca w sposób dość ogólny określił dyrektywę prewencji. Zrezygnowano z odstrasżającego oddziaływania kary, czyli tzw. negatywnej prewencji ogólnej, co z kolei cechowało Kodeks karny z 1969 roku³². Tak rozumiana prewencja ogólna pozwalała na stwierdzenie, że im surowsza kara, tym większa jej skuteczność w zakresie odstrasżania oraz powstrzymywania potencjalnych sprawców przed popełnieniem przestępstwa³³. W ramach pozytywnej prewencji ogólnej przyjęto natomiast inne założenia, zgodnie z którymi „społeczne oddziaływanie” stanowiące dyrektywę wyrażoną w Kodeksie karnym z 1969 roku powinno sprowadzać się do utwierdzania:

tych cech charakteru, poglądów i postaw, które – współdziałając z normami prawnymi – powstrzymują od dokonywania przestępstw. Świadomość, że państwo za pośrednictwem ustawodawstwa i praktyki sądowej ściga czyny, które ci ludzie sami potępiają, umacnia ich w przekonaniu o słuszności ich postawy oraz o zgodności poglądów z podstawowymi interesami społeczeństwa, których wyrazicielem jest państwo³⁴

i zostało określone przez Kazimierza Buchałę wychowawczym oddziaływaniem kar sądowych. Podobne stanowisko wyraził Leszek Lernell, podkreślając jednocześnie, że odstrasżanie ma charakter jedynie wtórny i wyjątkowy, ponieważ jego istota jest uzależniona od realizacji podstawowej funkcji prewencji, czyli umacniania poczucia odpowiedzialności³⁵. Najistotniejszy jej element stanowi zatem wywołanie przeżyć psychicznych oraz utwierdzenie społeczeństwa w przekonaniu o nieopłacalności popełnienia przestępstwa, w poczuciu obawy przed grożącą karą, oraz świadomość praworządności, na co słusznie zwraca uwagę Tomasz Kaczmarek³⁶. Zbliżone ujęcie prewencji ogólnej zaproponowała też Violetta Konarska-Wrzosek, utożsamiając kształtowanie świadomości prawnej społeczeństwa z obowiązkiem edukacji

³² Z. Sienkiewicz, *Wymiar kary...*, s. 363.

³³ W. Kozielewicz, *Sędziowski wymiar kary po wejściu w życie ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. nowelizującej kodeks karny*, „Studia Prawnicze KUL” 2015, nr 3 (63), s. 32–33.

³⁴ K. Buchała, *Dyrektywy sądowego wymiaru kary*, Warszawa 1964, s. 78.

³⁵ L. Lernell, *Wykład prawa karnego*, Warszawa 1961, s. 261.

³⁶ T. Kaczmarek, *Ogólne dyrektywy wymiaru kary w teorii i praktyce sądowej*, Wrocław 1980, s. 42.

realizowanej poprzez wydawane orzeczenia oraz ich uzasadnianie, sprawiedliwość i racjonalność wybieranych reakcji prawno-karnych z uwzględnieniem cech czynu oraz samego sprawcy, *ultima ratio* kary pozbawienia wolności. Podstawą poczucia sprawiedliwości jest nie stopień surowości orzekanych kar, lecz nieuchronność ponoszenia odpowiedzialności karnej przez sprawców czynów zabronionych³⁷. Nie bez znaczenia pozostaje ponadto rola organów ścigania, które powinny zapewnić gwarancję zarówno wykrywalności, jak i wspomnianej nieuchronności konsekwencji prawno-karnych. Wpływ na kształtowanie świadomości prawnej społeczeństwa mają również treści komunikatów udostępnianych za pośrednictwem środków masowego przekazu, które najczęściej dotyczą jedynie medialnych i nierzadko budzących kontrowersje spraw. Zdaniem Agnieszki Kani równie ważna jest prezentacja mniejszych spraw, gdyż pozwala to na przekonanie opinii publicznej o zaangażowaniu organów ścigania w walkę z przestępczością³⁸.

Z kolei adresatem oddziaływania w ramach dyrektywy prewencji szczególnej uczyniono konkretnie oznaczonego skazanego. Na podstawie art. 53 § 1 k.k. w brzmieniu sprzed nowelizacji z dnia 7 lipca 2022 roku ustawodawca zobligował sąd do uwzględnienia przy wymiarze kary dwóch podstawowych celów, tj. zapobiegawczego i wychowawczego³⁹. Ich realizacja mogła nastąpić poprzez obiektywne pozbawienie możliwości popełnienia przez sprawcę nowego przestępstwa (tzw. egzoindywidualna funkcja prewencji) oraz odstraszanie i poprawę (tzw. endoindywidualna funkcja prewencji)⁴⁰. Wychowanie sprawcy, czyli jego reedukacja i resocjalizacja, powinno przede wszystkim zmierzać do zmiany osobowości i zachowania skazanego, ukształtowania w nim postawy szacunku wobec istniejących norm prawnych⁴¹. Poprawa skazanego może być ujmowana dwojako – jako poprawa jurydyczna, której

³⁷ V. Konarska-Wrzošek, *Dyrektywy wyboru kary w polskim ustawodawstwie karnym*, Toruń 2002, s. 97.

³⁸ A. Kania, *Dyrektywa pozytywnej prewencji ogólnej – wybrane problemy. Uwagi na tle kodeksu karnego*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2016, t. 39, s. 58–59.

³⁹ *Ibidem*, s. 236; Z. Sienkiewicz, *Wymiar kary...*, s. 362.

⁴⁰ L. Lernell, *Podstawy nauki polityki kryminalnej. Studia z zagadnień przestępstwa, odpowiedzialności i kary*, Warszawa 1967, s. 419–420.

⁴¹ *Ibidem*, s. 428; W. Kozielewicz, *Sędziowski wymiar...*, s. 32; M. Krzeczek, K. Molis, *Kilka słów o karze – ujęcie ogólne*, „Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały” 2017, nr 1 (20), s. 138–139.

istota sprowadza się do powstrzymania się od popełnienia kolejnego przestępstwa, oraz poprawa moralna, wiążąca się z przeobrażeniem osobowości danego sprawcy⁴². Należy dodać, że dla prewencji szczególnej kluczowe znaczenie ma ustalenie – w oparciu m.in. o dane osobopoznawcze – prognozy kryminologicznej sprawcy, będącej podstawą wyboru rodzaju oraz określenia rozmiaru orzekanej kary⁴³.

W związku z tym, że termin „resocjalizacja” odnosi się w pewnym stopniu do prewencji szczególnej, trzeba wyjaśnić jego znaczenie. Wedle definicji Mariana Kalinowskiego, resocjalizacja utożsamiana jest z *odmianą procesu wychowawczego, który z jednostki wadliwie przystosowanej do wymogów życia społecznego czyni jednostkę ponownie zsocjalizowaną, tzn. uspołecznioną i twórczą*⁴⁴. Podobnie twierdzi Marek Konopczyński, wskazując równocześnie, że powtórne uspołecznienie powinno stanowić pozytywną i intencjonalną edukację społeczną, która co do zasady jest realizowana w warunkach izolacji więziennej⁴⁵. Szersze ujęcie proponuje Lesław Pytko, zwracając uwagę na cele resocjalizacyjne, wśród których wymienić można:

modyfikację zachowań, zmianę społecznej przynależności, wrastanie w kulturę zaspokajania potrzeb zgodnie z normami społecznymi, kształtowanie prawidłowych postaw oraz autoresocjalizację, kategorię najważniejszą, rozumianą jako kierowanie własnym wychowaniem i rozwojem⁴⁶.

Zaznaczenia wymaga to, że wskutek nowelizacji z dnia 7 lipca 2022 roku zmianie uległy ogólne dyrektywy wymiaru kary. Obecnie art. 53 § 1 k.k. stanowi o tym, że:

⁴² T. Kalisz, *Kara pozbawienia wolności z perspektywy rozważań teleologicznych dotyczących wymiaru i wykonania kary*, [w:] *Prawo karne wykonawcze w systemie nauk kryminologicznych. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Leszka Boguni*, red. T. Kalisz, Wrocław 2011, s. 234.

⁴³ J. Jakubowska-Hara, *Podstawowe dyrektywy wymiaru kary (w świetle dyskusji wokół art. 50 k.k.)*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1989, z. 4, s. 93; W. Kozielowicz, *Sędziowski wymiar...*, s. 32.

⁴⁴ S. Woronowicz, *Resocjalizacja – zarys problematyki*, Warszawa 2015, s. 4.

⁴⁵ M. Konopczyński, *Twórcza resocjalizacja: zarys koncepcji rozwijania potencjałów*, „Resocjalizacja Polska” 2014, nr 7, s. 13.

⁴⁶ S. Woronowicz, *Resocjalizacja...*, s. 4–5.

sąd wymierza karę według swojego uznania, w granicach przewidzianych w ustawie, uwzględniając stopień społecznej szkodliwości czynu, okoliczności obciążające i okoliczności łagodzące, cele kary w zakresie społecznego oddziaływania, a także cele zapobiegawcze, które ma ona osiągnąć w stosunku do skazanego. Dolegliwość kary nie może przekraczać stopnia winy.

Tym samym ustawodawca nakazuje, aby w pierwszej kolejności uwzględniać stopień społecznej szkodliwości czynu i przypisuje znaczenie prewencji ogólnej w ujęciu negatywnym, nieobcej w Kodeksie karnym z 1969 roku. Poza tym, na podstawie wyżej przywołanego przepisu prawnego w ramach dyrektywy prewencji indywidualnej, zrezygnowano z celu wychowawczego, jaki kara powinna osiągnąć względem skazanego, a ponadto jedną z podstawowych zasad wymiaru kary wiążącą się z limitującą funkcją winy przesunięto do odrębnego zdania⁴⁷.

W podjętych rozważaniach należy skoncentrować się na tych aspektach związanych z dozorem elektronicznym, które w mniejszym bądź większym zakresie odzwierciedlają elementy prewencyjne. Jednakże, mając na uwadze założenia towarzyszące ustawodawcy w trakcie wdrażania elektronicznego monitoringu do polskiego systemu prawa karnego, poczynwszy od 2009 roku, usprawiedliwione jest odniesienie się do art. 53 § 1 k.k. w wersji pierwotnej, tym bardziej że również projekt ustawy z 28 października 2024 roku przewiduje powrót do brzmienia art. 53 § 1 k.k. sprzed nowelizacji z dnia 7 lipca 2022 roku (art. 1 pkt 6). Zdaniem projektodawców w poprzednio obowiązującym wyżej przepisie prawnym:

w sposób racjonalny zostały wyważone dyrektywy prewencji indywidualnej (w tym wskazanie na konieczność osiągnięcia celów wychowawczych, jakie wymierzana kara ma osiągnąć w stosunku do skazanego)

⁴⁷ Ekspertyza. Populistyczna nowelizacja prawa karnego. Ustawa z dnia 7 lipca 2022 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (druk senacki nr 762), s. 14–16, <https://kipk.pl/wp-content/uploads/2022/07/novelizacja2022.pdf> (dostęp: 5.06.2025).

i prewencji generalnej rozumianej jako konieczność kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa⁴⁸.

Bezsporne jest to, że dozór elektroniczny stanowi interesującą alternatywę dla tradycyjnego ujęcia modelu wykonywania kar izolacyjnych. Należy wspomnieć, że praktyka sądów powszechnych w latach 1998–2016 potwierdza dominującą tendencję do orzekania kary pozbawienia wolności z warunkowym jej zawieszeniem, dając tym samym liczbę 3 830 755 skazań (co stanowi 56,3% wszystkich). Natomiast bezwzględna kara pozbawienia wolności w powyższym okresie została orzeczona jedynie względem 701 204 skazanych (tj. 10,3% wszystkich)⁴⁹. W świetle przedstawionych danych statystycznych stosowanie instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności w odbiorze społecznym mogło być postrzegane w kategoriach fikcyjnej dolegliwości⁵⁰. W powszechnym odczuciu sprawcy drobnych przestępstw pozostawali bezkarni, na co wskazywali zresztą projektodawcy elektronicznego monitoringu.

Wdrożenie dozoru elektronicznego do polskiego systemu prawa karnego niewątpliwie umożliwia wykonywanie krótkoterminowej kary pozbawienia wolności w warunkach wprawdzie nieizolacyjnych, lecz przy równoczesnym zastosowaniu wobec skazanego daleko idących dolegliwości w ramach tzw. dozoru stacjonarnego. Istnienie unormowań prawnych dotyczących elektronicznego monitoringu, jak również działalność w tym zakresie środków masowego przekazu, odgrywa znaczącą rolę w kształtowaniu świadomości prawnej społeczeństwa. W ocenie autorki niniejszej publikacji dozór elektroniczny wiąże się z pewnego rodzaju stygmatyzacją, której źródłem jest

⁴⁸ Uzasadnienie projektu ustawy z dnia 28 października 2024 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, s. 6, <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12390959/katalog/13091021#13091021> (dostęp: 4.06.2025).

⁴⁹ *Prawomocne skazania osób dorosłych w latach 1946–2016*, Warszawa 2017, s. 127, <https://isws.ms.gov.pl/baza-statystyczna/publikacje/> (dostęp: 6.05.2018).

⁵⁰ W. Koziół, *Zmiany w instytucji warunkowego skazania wprowadzone nowelą z dnia 20 lutego 2015 r. jako kolejna próba ograniczenia praktyki orzekania kar pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania*, „Studia z Zakresu Nauk Prawnoustrojowych” 2016, t. 6, s. 103–104.

noszony nadajnik, nie zawsze dający się ukryć pod ubraniem⁵¹. Nadajnik ten może zostać zainstalowany nie tylko na nodze, ale także – w przypadku przeciwskażeń medycznych – na przegubie dłoni, stanowiąc w rezultacie swoisty przejaw naznaczenia w kręgu rodziny, znajomych czy sąsiadów. Noszony, dający się zaobserwować nadajnik pozwala na domniemanie, że dana osoba jest przestępcą, co w konsekwencji może prowadzić do wykluczenia społecznego. Jednym z proponowanych sposobów rozwiązania tego problemu mogłoby być zmniejszenie rozmiaru środka technicznego, wskutek czego urządzenie stałoby się bardziej dyskretne⁵².

Warto odnieść się do badań Zbigniewa Nowackiego, przeprowadzonych w okresie od grudnia 2013 do lipca 2014 roku (a zatem nawiązujących do doświadczeń powstałych jeszcze na gruncie obowiązywania ustawy z 2007 roku), gdzie za jeden z czynnikowych danych przyjęto właśnie stygmatyzację. W przygotowanym kwestionariuszu ankiety umieszczono stwierdzenia, które opisywały odczucia skazanego w kontekście stygmatyzacji wynikającej z odbywania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego. Najczęstsze odpowiedzi udzielane przez skazanych dotyczyły: przyjmowania wizyt pracowników centrali monitorowania, odbierania od nich połączeń telefonicznych, kontroli w godzinach 22.00–6.00 dokonywanej przez pracowników upoważnionego podmiotu dozoru oraz noszenia nadajnika na przegubie dłoni⁵³.

⁵¹ Odmienny pogląd prezentują Krzysztof Dyl i Grzegorz Janicki, wskazując, że łatwość ukrycia nadajnika pod ubraniem nie pozwala na przyjęcie, iż stanowi on źródło stygmatyzacji (*eidem*, *Dozór elektroniczny*, „Zeszyty Prawnicze UKSW” 2005, nr 5.2, s. 203). Wśród publikacji autorów wyrażających jednoznaczne stanowisko, sprowadzające się do tego, że skazani korzystający z dobrodziejstwa dozoru elektronicznego nie są narażani na społeczną stygmatyzację, można przykładowo wymienić: D. Sarzała, *Resocjalizacyjny wymiar dozoru elektronicznego jako nieizolacyjnego modelu wykonywania kary pozbawienia wolności*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” 2016, t. 35, z. 2, s. 169; G. Szczygieł, *Kara pozbawienia wolności*, [w:] *Kary i inne środki reakcji prawnokarnej*, red. M. Melezini, Warszawa 2016, s. 307; D. Sarzała, *Instytucja elektronicznie monitorowanego dozoru skazanych jako alternatywa dla dyscyplinarno-izolacyjnego systemu wykonywania kary pozbawienia wolności*, [w:] *Kierunki zmian organizacyjno-technicznych w Służbie Więziennej*, red. A. Misiuk, M. Kalaman, Warszawa 2016, s. 114.

⁵² W. Bülow, *Electronic Monitoring of Offenders: An Ethical Review*, „Science and Engineering Ethics” 2014, no. 20 (2), s. 511–512.

⁵³ Z. Nowacki, *System dozoru elektronicznego w ocenie osadzonych w zakładach karnych*, „Resocjalizacja Polska” 2015, nr 10, s. 233, 236.

Niezależnie od poczynionych właśnie uwag dozór elektroniczny wydaje się ciekawym narzędziem, służącym przede wszystkim do realizacji celu wychowawczego, wyodrębnionego w ramach prewencji szczególnej sprzed nowelizacji z dnia 7 lipca 2022 roku. Rozwiązania prawne przyjęte przez ustawodawcę na gruncie Kodeksu karnego wykonawczego są ukierunkowane w dużej mierze na reedukację i resocjalizację, sprzyjając readaptacji skazanego. Co więcej, elektroniczny monitoring pozwala uniknąć wielu negatywnych konsekwencji będących nieodłącznym elementem wykonywania kary pozbawienia wolności w jednostce penitencjarnej. Wśród zalet omawianej instytucji trzeba wymienić w szczególności: ograniczenie dostępu do podkultury więziennej i innych skazanych; możliwość funkcjonowania skazanego w życiu zawodowym (w tym świadczenie pracy, kontynuacja nauki), rodzinnym (w tym sprawowanie opieki nad małoletnimi dziećmi, pielęgnowanie więzi) oraz w społeczeństwie; resocjalizację w warunkach niezwykle zbliżonych do wolnościowych⁵⁴. Trzeba mieć na względzie, że nawet krótka izolacja więzienna prowadzi do m.in. ograniczenia (a w rezultacie osłabienia) więzi ze środowiskiem społecznym, konieczności kontaktu z osadzonymi za przestępstwa godzące w różne dobra prawnie chronione, demoralizacji skazanego oraz ulegania procesowi prizonizacji, czyli dostosowania się do sytuacji panującej w jednostce penitencjarnej, w ramach której zabezpieczane są tylko podstawowe potrzeby życiowe osadzonego, co utrudnia resocjalizację⁵⁵. Po opuszczeniu zakładu karnego bądź aresztu śledczego skazanym nierzadko towarzyszy poczucie tzw. wyuczonej bezradności, niemożność odnalezienia się w otaczającej rzeczywistości, co może z kolei skutkować powrotnością do przestępstwa, a tym samym ponownym umieszczeniem takiej osoby w jednostce penitencjarnej⁵⁶. W przypadku

⁵⁴ D. Sarzała, *Instytucja elektronicznie...*, s. 113–114; R.A. Stefański, *Kara pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2007, nr 4, s. 33–34; Wdrożenie i eksploatacja systemu dozoru elektronicznego oraz realizacja zadań przez sądowych kuratorów zawodowych w procesie wykonywania kary pozbawienia wolności w tym systemie, NIK, Warszawa 2014, s. 29, <https://www.nik.gov.pl/kontrola/P/13/101/LPO/> (dostęp: 10.06.2018).

⁵⁵ D. Sarzała, *Instytucja elektronicznie...*, s. 114–115; R.A. Stefański, *Kara pozbawienia wolności...*, s. 33; S. Musioł, *Negatywne aspekty kary pozbawienia wolności*, „Probacja” 2013, nr 4, s. 160; H. Machel, *Resocjalizacja penitencjarna: istota, dylematy terminologiczne, społeczny sens, kilka uwag teoretycznych i kadrowych*, „Resocjalizacja Polska” 2010, nr 1, s. 179.

⁵⁶ S. Musioł, *Negatywne aspekty...*, s. 160–161.

dozoru elektronicznego kontrola dokonana w 2013 roku przez Najwyższą Izbę Kontroli ujawniła, że Ministerstwo Sprawiedliwości nie dysponuje, niestety, danymi statystycznymi dotyczącymi liczby skazanych, którzy po odbyciu kary pozbawienia wolności w tym systemie wrócili jednak na drogę przestępstwa⁵⁷. Warto odnieść się do nowszych badań nad efektywnością kary wykonywanej w ramach dozoru elektronicznego, obejmujących skazanych, którzy w okresie od 1 stycznia 2018 do 31 grudnia 2019 roku zakończyli odbywanie kary przy wykorzystaniu elektronicznego monitoringu, oraz tych, których skazano na bezwzględną karę pozbawienia wolności w wymiarze nie dłuższym niż dwanaście miesięcy, lecz realizowaną w zakładzie karnym. Przeprowadzone badanie ukazało, że ok. 33% skazanych korzystających z dobrodziejstwa omawianej instytucji oraz ok. 40% osób, które ukończyły odbywanie kary izolacyjnej w jednostce penitencjarnej, zostało co najmniej raz skazanych ponownie⁵⁸.

Przechodząc do analizy poszczególnych rozwiązań prawnych, trzeba wspomnieć, że dozór elektroniczny został zdefiniowany przez ustawodawcę jako kontrola zachowania skazanego przy pomocy środków technicznych (art. 43b § 1 k.k.w.). W ramach dozoru elektronicznego na skazanego nałożono szeroki katalog obowiązków, których realizacja wymaga od niego dużej samodyscypliny, w tym przestrzegania narzuconych ram czasowo-przestrzennych⁵⁹, co niewątpliwie sprzyja procesowi resocjalizacji.

Już po wydaniu postanowienia w przedmiocie udzielenia zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego skazany jest zobowiązany do zgłoszenia podmiotowi dozoru gotowości do instalacji środków technicznych w terminie i w sposób wskazany przez sąd, co *expressis verbis* wynika z treści art. 43m § 1 k.k.w. Zasadne wydaje się zatem twierdzenie, że dalsze działania podmiotu dozoru uzależniono od uprzedniego podjęcia przez skazanego określonych czynności. Zawiniony,

⁵⁷ Wdrożenie i eksploatacja systemu..., s. 29.

⁵⁸ P. Ostaszewski, J. Klimczak, J. Włodarczyk-Madejska, *Powrotność do przestępstwa skazanych, którzy odbyli karę pozbawienia wolności w Systemie Dozoru Elektronicznego (SDE)*, Warszawa 2024, s. 47, https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2024/12/2024_AWS_P_Ostaszewski_J_Klimczak_J_Wlodarczyk-Madejska_Powrotnosc-do-przestepstwa-skazanych-ktorzy-odbyli-kare-pozbawienia-wolnosci.pdf (dostęp: 10.06.2025).

⁵⁹ Z. Nowacki, *Zastosowanie penitencjarne systemu dozoru elektronicznego w ocenie skazanego*, „Humanistyczne Zeszyty Naukowe – Prawa Człowieka” 2017, nr 1 (20), s. 151.

a więc będący wyrazem złej woli brak współpracy ze strony skazanego wiąże się z niezwłocznym zawiadomieniem o tym fakcie zarówno sądowego kuratora zawodowego, jak i samego sądu (art. 43m § 3 k.k.w.), co w rezultacie będzie obligatoryjną podstawą uchylenia zezwolenia (art. 43zaa § 1 pkt 1 k.k.w.)⁶⁰.

Pozostałe obowiązki unormowano w art. 43n–43nb k.k.w. Część z nich ma charakter *stricte* uniwersalny, ponieważ odnosi się do wszystkich form dozoru. Tylko niektóre dotyczą wyłącznie dozoru stacjonarnego, inne zaś jedynie dozoru mobilnego lub zbliżeniowego.

Kluczowym obowiązkiem skazanego jest nieprzerwane (tj. przez całą dobę) noszenie nadajnika (art. 43n § 1 pkt 1 k.k.w.), który jest instalowany na stałe na nodze lub przegubie dłoni. Urządzenie cechuje wodoodporność do głębokości pięciu metrów, co umożliwia skazanemu funkcjonowanie w życiu codziennym, w tym przede wszystkim dbałość o higienę osobistą czy uprawianie sportów wodnych (np. pływania). Dodatkowo pasek nadajnika spełnia wymogi narzucone przez światowe organizacje zdrowia, gdyż nie wywołuje alergii, owrzodzeń czy odczynów. Nie ma przeszkód do stosowania urządzenia wobec kobiet w ciąży czy osób z wszczepionym rozrusznikiem serca⁶¹. W tym miejscu trzeba zauważyć, że ustawodawca przewidział sytuacje uzasadniające usunięcie nadajnika. Wedle art. 43r § 1 k.k.w. dotyczy to przypadków niecierpiących zwłoki, gdy zagrożone są dobra szczególnie istotne, takie jak życie lub zdrowie ludzkie. Kompetencje w zakresie wyrażenia zgody na usunięcie nadajnika przyznano sądowemu kuratorowi zawodowemu.

Kolejnym obowiązkiem skazanego jest dbałość o środki techniczne, zwłaszcza zainstalowany nadajnik. Na gruncie art. 43n § 1 pkt 2 k.k.w. prawodawca zobowiązał skazanego do zapewnienia środkom technicznym stałego zasilania energią elektryczną oraz uregulował przykładowy katalog czynności stwarzających zagrożenie dla powierzonego mienia, wśród których można wymienić: utratę, zniszczenie, uszkodzenie, uczynienie niezdatnym do użytku. W celu lepszego zrozumienia istoty omawianego obowiązku należy zastanowić się nad znaczeniem pojęć pojawiających się w treści przywołanego przepisu. Komentatorzy wskazują, że „utrata” oznacza pozbawienie

⁶⁰ K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 346–345.

⁶¹ P. Nasiłowski, *System dozoru elektronicznego w polskim systemie penitencjarnym*, [w:] *Polski system penitencjarny. Ujęcie integralno-kulturowe*, red. P. Szczepaniak, Warszawa 2013, s. 126–127.

władztwa nad określoną rzeczą. „Zniszczenie”, w przeciwieństwie do uszkodzenia, to całkowite unicestwienie rzeczy. „Uszkodzenie” definiowane jest jako oddziaływanie na rzecz, w następstwie którego dochodzi do ograniczenia jej właściwości. Natomiast „uczynienie niezdatnym do użytku” wiąże się z brakiem możliwości wykorzystania środka technicznego zgodnie z jego przeznaczeniem lub wywołaniem zakłóceń w trybie i sposobie pracy⁶². Trzeba stanowczo podkreślić, że umyślne dopuszczenie do podjęcia wyżej wymienionych działań może prowadzić zarówno do odpowiedzialności odszkodowawczej, jak i karnej. W pierwszym przypadku sąd dysponuje uprawnieniem do nałożenia na skazanego (lub osobę chronioną) tzw. opłaty wyrównawczej na rzecz podmiotu dozoru z zastosowaniem przepisów właściwych dla trybu postępowania egzekucyjnego w administracji (art. 43s § 1 k.k.w.). Jednakże w tym zakresie wprowadzono pewne ograniczenia temporalne, tj. możliwość orzeczenia tej opłaty jedynie w okresie sześciu miesięcy od dnia dopuszczenia się czynu (art. 43s § 3 k.k.w.). Wysokość opłaty wyrównawczej została szczegółowo unormowana w odrębnym akcie wykonawczym⁶³ i wynosi: 1230 zł – dla nadajnika, 9840 zł – dla nadajnika z funkcją lokalizacji GPS, 6002,40 zł – dla rejestratora stacjonarnego, 9840 zł – dla rejestratora przenośnego⁶⁴. Ustawodawca uzależnił zatem wysokość opłaty wyrównawczej od rodzaju zniszczonego, uszkodzonego bądź uczynionego niezdatnym do użytku środka technicznego. W odniesieniu do konsekwencji karnych należy rozważyć odpowiedzialność za wykroczenie stypizowane w art. 66a k.w., które zostało dodane do Kodeksu wykroczeń dzięki reformie prawa karnego z dnia 20 lutego 2015 roku⁶⁵.

⁶² A. Kiełtyka, A. Ważny, *Ustawa o wykonywaniu kary...*, s. 105; I. Zgoliński, *System dozoru elektronicznego*, [w:] *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, red. J. Lachowski, Warszawa 2018, s. 220.

⁶³ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 10 grudnia 2024 roku w sprawie wysokości opłaty wyrównawczej dla nadajnika i rejestratora stacjonarnego lub przenośnego służących do wykonywania dozoru elektronicznego (Dz.U. z 2024 r. poz. 1830).

⁶⁴ W uchylonym rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 2015 roku w sprawie wysokości opłaty wyrównawczej dla nadajnika i rejestratora stacjonarnego lub przenośnego służących do wykonywania dozoru elektronicznego (Dz.U. z 2015 r. poz. 813) wysokość wspomnianej opłaty kształtowała się na znacznie niższym poziomie i wynosiła: 379 zł – dla nadajnika; 2847 zł – dla nadajnika z funkcją lokalizacji GPS; 2164 zł – dla rejestratora stacjonarnego; 3131 zł – dla rejestratora przenośnego.

⁶⁵ S. Lelental, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2017, s. 244–245.

Wspólny dla wszystkich form dozoru pozostaje obowiązek udostępniania podmiotowi dozoruującemu środków technicznych, jakie zostały powierzone skazanemu w ramach wykonywanego dozoru elektronicznego. Należy przy tym zaznaczyć, że dotyczy to każdego żądania wyrażonego przez ten podmiot w celu przeprowadzenia kontroli, naprawy lub wymiany środków technicznych. Ponadto skazanego zobligowano do stworzenia pracownikom podmiotu dozoruującego możliwości wejścia do pomieszczeń, w których przebywa, lub na teren nieruchomości będącej jego własnością bądź pozostającą w jego zarządzie. Obowiązek określony w art. 43n § 1 pkt 3 k.k.w. służy przede wszystkim zagwarantowaniu należytego działania aparatury monitorującej. Zasady wykonywania kontroli ujęto w art. 43v k.k.w. Prawodawca przewidział bowiem dwie kategorie sytuacji, które uzasadniają dokonanie takiej czynności, a mianowicie kontrolę fakultatywną oraz obligatoryjną. W pierwszym przypadku czynność ta pozwala na sprawdzenie – w każdym czasie – prawidłowości w zakresie funkcjonowania oraz użytkowania środków technicznych. Drugi przypadek ogranicza się natomiast wyłącznie do konieczności stwierdzenia nieuprawnionego oddziaływania na dany środek techniczny (art. 43v § 1 k.k.w.), które może być wynikiem m.in. podjęcia próby manipulacji aparaturą monitorującą. Odnosząc się do kwestii proceduralnych, ustawodawca wprowadził pewne dyrektywy limitujące działania podmiotu dozoruującego. Wedle art. 43v § 4 k.k.w. kontrola powinna być celowa, nie powodować zbędnych dolegliwości, zapewniać umiar oraz poszanowanie godności człowieka. Dodatkowo doprecyzowano ramy czasowe czynności ze wskazaniem, że może być ona dokonana jedynie w godzinach od 6.00 do 22.00, chyba że zaistnieje tzw. przypadek niecierpiący zwłoki (art. 43v § 5 k.k.w.), wymagający natychmiastowej interwencji. W razie zastrzeżeń co do sposobu przeprowadzenia kontroli osobom mającym w tym interes prawny, a więc nie tylko skazanemu, ale i osobie chronionej zakazem zbliżania, osobie wspólnie zamieszkującej ze skazanym czy podmiotowi posiadającemu tytuł prawny do nieruchomości lub lokalu, przysługuje prawo do wniesienia zażalenia (art. 43v § 6 k.k.w.).⁶⁶

Ostatni z obowiązków uregulowanych w art. 43n § 1 pkt 4 k.k.w. ma charakter *stricte* informacyjny. Skazany został zobowiązany do udzielania

⁶⁶ *Ibidem*, s. 250; I. Zgoliński, *System dozoru...*, s. 237–238; K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 371.

wyjaśnień prezesowi sądu, upoważnionemu sędziemu, sądowemu kuratorowi zawodowemu, podmiotowi dozorującemu lub podmiotowi, który zajmuje się prowadzeniem centrali monitorowania. Informacje mogą być przekazywane – stosownie do okoliczności – w formie ustnej bądź pisemnej, a ich treść powinna zawierać opis przebiegu odbywania kary oraz realizacji nałożonych na skazanego obowiązków. Co więcej, skazany winien także stawiać się na wezwanie określonych podmiotów, tj. sędziego i kuratora⁶⁷.

Oprócz przedstawionych dotychczas obowiązków na skazanego odbywającego karę pozbawienia wolności przy zastosowaniu dozoru elektronicznego nałożono dodatkowe obostrzenia, które pełnią zasadniczą rolę w urzeczywistnieniu celu wychowawczego, wyodrębnionego w ramach dyrektywy prewencji szczególnej sprzed nowelizacji z dnia 7 lipca 2022 roku. Podstawowym obowiązkiem, wynikającym *de facto* z istoty dozoru stacjonarnego, jest pozostawanie w czasie i miejscu wyznaczonym przez sąd albo obecnie i przez komisję penitencjarną (art. 43n § 2 pkt 1 k.k.w.)⁶⁸. Powinność ta została doprecyzowana i rozwinięta przez ustawodawcę w art. 43na k.k.w. Wykonywać dozór stacjonarny można w miejscu stałego pobytu skazanego lub innym wskazanym. Należy przy tym zaznaczyć, że w przeciwieństwie do tradycyjnego ujęcia modelu wykonywania kary pozbawienia wolności elektroniczny monitoring nie wiąże się z koniecznością stałego pozostawania w miejscu odbywania kary. Skazany ma prawo oddalić się poza miejsce monitorowania, lecz jedynie na pewien czas, nieprzekraczający dwunastu godzin dziennie, co stanowi bezwzględnie obligatoryjny element treściowy postanowienia o udzieleniu zezwolenia na odbycie kary izolacyjnej w systemie dozoru elektronicznego (art. 43lh § 1 pkt 1 k.k.w.). Omawiany art. 43na k.k.w. zawiera tylko przykładowy katalog przyczyn oddalenia się poza miejsce wskazane przez sąd, o czym przesądza użyty przez prawodawcę zwrot „w szczególności”⁶⁹. Wśród nich można wymienić także inne cele, takie jak choćby: świadczenie pracy; wykonywanie praktyk lub korzystanie z usług religijnych; potrzeba sprawowania opieki nad małoletnim, osobą niedołązną lub chorą; kształcenie i samokształcenie czy wykonywanie twórczości własnej;

⁶⁷ I. Zgoliński, *System dozoru...*, s. 221.

⁶⁸ *Ibidem*, s. 221.

⁶⁹ *Ibidem*, s. 222; S. Lelental, *Kodeks karny...*, s. 233; K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 249–250.

korzystanie z urządzeń lub zajęć o charakterze kulturalno-oświatowym i sportowym, z opieki medycznej, udziału w terapii; zapewnienie komunikacji z obrońcą, pełnomocnikiem, wskazaną przez siebie osobą godną zaufania występującą w roli przedstawiciela, podmiotami z art. 38 § 1 k.k.w.; pielęgnowanie więzi z członkami rodziny lub innymi bliskimi osobami; dokonanie niezbędnych zakupów. W ocenie S. Lelentała przedstawione wyżej wyliczenie powodów wydaje się przypadkowe, ponieważ realizacja niektórych celów jest możliwa w miejscu monitorowania. Ponadto część z nich, jak – dla przykładu – udział w zajęciach kulturalno-oświatowych czy sportowych, stanowi wyraz nadmiernego poszerzania granic swobody skazanego korzystającego z instytucji dozoru elektronicznego⁷⁰. Stanowczy pogląd wyraził Sąd Apelacyjny w Krakowie w postanowieniu z dnia 5 listopada 2010 roku, wskazując, że w sposób dostateczny zostały uwzględnione:

rzeczywiste potrzeby oddalenia się skazanego z miejsca stałego zamieszkania, a to dla wykonywania pracy bądź praktyk religijnych. Nie jest uzasadnione (...) korzystanie z fryzjera czy stomatologa, na większe zakupy i na zajęcia kulturalno-oświatowe. Zatracałoby to cele dozoru elektronicznego, a to oddziaływanie skazanego oraz kształtowanie świadomości prawnej społeczeństwa. Stosowanie SDE nie tworzy po stronie skazanego żadnych praw podmiotowych, a jest tylko formą zastępczą dla pozbawienia go wolności⁷¹.

Nie ulega natomiast wątpliwości, że zawarte w art. 43na k.k.w. wyliczenie czynności może objąć swoim zakresem całą działalność człowieka⁷².

Podkreślenia wymaga okoliczność, że zarówno wyznaczone przez sąd miejsce wykonywania dozoru stacjonarnego, jak i uzgodniony harmonogram mogą ulec zmianie. Kompetencje w tym zakresie przyznano co do zasady

⁷⁰ S. Lelental, *Kodeks karny...*, s. 234.

⁷¹ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 5 listopada 2010 roku sygn. akt II AKzW 1081/10, LEX nr 783405.

⁷² A. Michalczewski, *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego*, [w:] *Współczesne problemy i perspektywy więziennictwa. Księga jubileuszowa z okazji dziesięciolecia działalności Studenckiego Naukowego Koła Penitencjarnego przy Zakładzie Prawa Karnego Wykonawczego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego*, red. A. Nawój-Śleszyński, A. Leszczyńska, Łódź 2019, s. 62.

sądowi penitencjarnemu (art. 430 k.k.w.). Jednocześnie należy zauważyć, że w przeciwieństwie do ustawy z 2007 roku prawodawca rozgraniczył obie te sytuacje⁷³.

Zmiana miejsca monitorowania może nastąpić tylko w wyjątkowym przypadku, podyktowanym szczególnymi okolicznościami (art. 430 § 1 k.k.w.). Trzeba pamiętać, że jej dokonanie wiąże się ze znaczną liczbą czynności, które pośrednio wynikają z odpowiedniego stosowania przepisu art. 43k § 1, art. 43lf § 1 i art. 43m k.k.w. (art. 430 § 2 k.k.w.). Z tego względu ustawodawca, posługując się liczbą pojedynczą w odniesieniu do „wypadku”, sugeruje incydentalne (jednokrotne) stosowanie tej regulacji⁷⁴. Należy zaznaczyć, że art. 430 § 1 k.k.w. jest kolejnym *exemplum* klauzuli generalnej, gdyż całkowicie pominięto w nim wyjaśnienie zwrotu „szczególne okoliczności”⁷⁵. W ocenie autorki niniejszej publikacji taki zabieg legislacyjny można by rozpatrywać w kategorii błędu bądź luki prawnej. Niemniej, mając na względzie koncepcję racjonalnego prawodawcy, trzeba zastanowić się nad tym, czy nie było to celowe działanie, dające sądowi penitencjarnemu szeroki margines swobody przy założeniu wspomnianej wyjątkowości zmiany miejsca wykonywania dozoru stacjonarnego. Sąd penitencjarny będzie musiał każdorazowo przeanalizować okoliczności faktyczne konkretnej sprawy, co bez wątpienia jest trudnym wyzwaniem. W doktrynie prawa karnego wskazuje się jedynie na przykładowe sytuacje, do których zalicza się: zmianę lokalu mieszkalnego przez rodzinę skazanego, eksmisję, konflikty pomiędzy członkami rodziny, nałożenie na skazanego obowiązku opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z osobą pokrzywdzoną, przeniesienie bądź delegację służbową do innej miejscowości⁷⁶.

Dopuszczalna jest również zmiana przedziałów czasu w ciągu doby oraz w poszczególnych dniach tygodnia. Inaczej niż w treści art. 430 § 1 k.k.w. ustawodawca przewidział nawet kilkukrotną możliwość modyfikacji

⁷³ S. Lelental, *Kodeks karny...*, s. 236.

⁷⁴ Przy czym w literaturze wyrażono też odmienny pogląd, zgodnie z którym posłużenie się zwrotem syngularystycznym niekoniecznie wyklucza wielokrotność. Por. R.A. Stefański, *Zakaz prowadzenia pojazdów jako środek probacyjny*, „Probacja” 2019, nr 2, s. 13; K. Łucarz, *Sporne problemy zakresu przedmiotowego zakazu prowadzenia pojazdów*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2011, z. 4, s. 106.

⁷⁵ S. Lelental, *Kodeks karny...*, s. 237; I. Zgoliński, *System dozoru...*, s. 224; K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 353.

⁷⁶ S. Lelental, *Kodeks karny...*, s. 237; K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 353.

ustalonego wcześniej harmonogramu. Świadczy o tym brzmienie art. 430 § 3 k.k.w., gdyż w przywołanym przepisie prawnym posłużono się liczbą mnogą „uzasadnionych przypadków”, wymienionych w treści art. 43na k.k.w. Okoliczności te mogą wynikać ze względów zawodowych (np. praca w godzinach nadliczbowych, praca w systemie zmianowym) oraz osobistych (np. konieczność sprawowania opieki nad nowo narodzonym dzieckiem bądź innym członkiem rodziny, podjęcie leczenia)⁷⁷. Różnica między regulacjami zawartymi w art. 430 § 1 i art. 430 § 3–4 k.k.w. dotyczy także organów postępowania wykonawczego, upoważnionych do dokonania zmian. Kompetencje przyznano przede wszystkim sądowi penitencjarnemu. W sytuacjach wymagających szybkiej zmiany harmonogramu dozwolone jest podjęcie decyzji przez sądowego kuratora zawodowego, który ma obowiązek niezwłocznego poinformowania o tym fakcie sędziego penitencjarnego oraz wprowadzenia informacji do systemu komunikacyjno-informacyjnego. Czynność ta podlega przy tym kontroli przez sąd penitencjarny, który może uchylić zmiany albo dokonać ich korekty (art. 430 § 4 k.k.w.)⁷⁸.

Pomimo istnienia unormowań pozwalających na uwzględnienie indywidualnych potrzeb skazanego oraz jego sytuacji nie można całkowicie wykluczyć naruszeń harmonogramu. Niektóre z nich mogą być wynikiem zawinionego zachowania osoby dozorowanej, jak w przypadku skazanego z art. 209 § 1 k.k. z nałożonym obowiązkiem powstrzymywania się od nadużywania alkoholu, który po pracy nie wrócił do miejsca monitorowania, tłumacząc to wprawieniem się w stan nietrzeźwości. Nieobecność skazanego wyniosła dwanaście godzin⁷⁹. Do innych przyczyn przekroczenia czasu przebywania poza miejscem monitorowania można zakwalifikować m.in. opóźnienia w komunikacji wywołane niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi (np. odkopywanie samochodu osobowego z zaspy) czy chociażby korzystanie ze sławojki usytuowanej poza budynkiem mieszkalnym⁸⁰. Należy stwierdzić, że niektóre naruszenia harmonogramu nie zawsze muszą być zależne od postawy skazanego.

⁷⁷ K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 354.

⁷⁸ I. Zgoliński, *System dozoru...*, s. 22; S. Lelental, *Kodeks karny...*, s. 238.

⁷⁹ M. Jankowski, S. Momot, *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego (Sprawozdanie z badania aktowego)*, Warszawa 2014, s. 58.

⁸⁰ A. Ważny, *Praktyczne aspekty ustawy o dozorcze elektronicznym*, „Prawo w Działaniu” 2011, nr 9, s. 172.

Jednocześnie trzeba zauważyć, że zachowanie skazanego, polegające na naruszeniu porządku prawnego, stanowi jedną ze względnie obligatoryjnych podstaw uchylenia postanowienia w przedmiocie zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w warunkach dozoru elektronicznego, która została wyszczególniona w art. 43zaa § 1 k.k.w.⁸¹ W art. 43zaa § 1 pkt 2 k.k.w. ustawodawca wymienia nieenumeratywny katalog form godzenia w porządek prawny, tj. popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego, uchylanie się od wykonania obowiązków wynikających z dozoru elektronicznego (z art. 43m oraz art. 43n k.k.w.), lub innych obowiązków (na mocy art. 43nb k.k.w.), orzeczonego środka karnego (z art. 41a § 1–2 oraz art. 41b § 3 k.k.), środka kompensacyjnego bądź przepadku. W judykaturze⁸² pozostaje aktualna teza, wedle której zwrot „uchylanie się” należy interpretować jako negatywne nastawienie osoby zobowiązanej do nałożonego na nią obowiązku, którego – przy równoczesnym istnieniu obiektywnej możliwości – nie chce realizować⁸³. Należy więc przyjąć, że ma ono związek z celowym, zawinionym zachowaniem skazanego. Wskazane w art. 43zaa § 1 k.k.w. konsekwencje prawne, w tym odnoszące się do uchylenia się od obowiązku pozostawania przez skazanego w miejscu i w czasie wyznaczonym przez sąd, są niewątpliwie doniosłe. Odstąpienie przez sąd penitencjarny od uchylenia zezwolenia dotyczy wyjątkowych przypadków, uzasadnionych szczególnymi okolicznościami, co wynika z art. 43zaa § 2 k.k.w.

Analizując kwestie związane z naruszeniami harmonogramu, trzeba zwrócić uwagę na postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 13 stycznia 2015 roku, ponieważ wyrażone zostało w nim stanowisko, że:

nawet niewielkie naruszenia czasowe obowiązków związanych z odbywaniem kary w okresie dozoru elektronicznego świadczy o ich lekceważeniu,

⁸¹ K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 378.

⁸² Por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 lutego 1974 roku sygn. akt IV KRN 17/74, OSNKW 1974/5/95; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 października 1988 roku sygn. akt V KRN 212/88, LEX nr 17938; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 października 1995 roku sygn. akt III KRN 96/95, LEX nr 479155; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 27 października 2005 roku sygn. akt II AKz w 641/05, LEX nr 170270; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 października 2010 roku sygn. akt V KK 301/10, LEX nr 612941.

⁸³ K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 380.

zwłaszcza gdy zdarza się to często. Skoro kara odbywana w SDE jest dla skazanego dobrodziejstwem, to nie można tolerować nawet krótkotrwałych naruszeń harmonogramu⁸⁴.

Powyższy pogląd zasługuje na aprobatę, tym bardziej że stosownie do art. 43zac k.k.w. uchylenie postanowienia w przedmiocie zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w warunkach dozoru elektronicznego, w przypadkach opisanych w art. 43zaa § 1 lub art. 43zab k.k.w., skutkuje obligatoryjnym wydaniem przez sąd penitencjarny orzeczenia, w którym ustala się zakres zaliczenia na poczet kary okresu objętego elektronicznym monitoringiem. W ocenie wspomnianego sądu odstępstwo od zaliczenia całego okresu kary stanowi jej niewykonanie w sposób określony w harmonogramie, będący wynikiem ujemnej postawy skazanego. Proponowanym rozwiązaniem jest więc odliczenie od wskazanego okresu tych dni, w których skazany dopuścił się naruszeń o charakterze czasowym⁸⁵.

Na gruncie Kodeksu karnego wykonawczego ustawodawca przewidział także nadzwyczajne sytuacje, uzasadniające opuszczenie miejsca wykonywania dozoru elektronicznego na okres dłuższy niż wynikający z ustalonego harmonogramu. Zgodnie z art. 43p § 1 k.k.w. dotyczy to szczególnie ważnych – dla osoby skazanej – przypadków, które są usprawiedliwione ściśle określonymi względami, a mianowicie zdrowotnymi, rodzinnymi lub osobistymi. W tym miejscu trzeba zaznaczyć, że prawodawca po raz kolejny nie wyjaśnił znaczenia użytych przez siebie pojęć, pozostawiając właściwemu organowi postępowania wykonawczego pewien margines swobody. Wśród przykładowych przyczyn opuszczenia miejsca monitorowania wymienia się m.in. chorobę skazanego lub innych członków rodziny, konieczność przeprowadzenia badań bądź konsultacji medycznych, udział w uroczystościach rodzinnych (ślub, pogrzeb, chrzciny), potrzebę uregulowania spraw majątkowych itp.⁸⁶ Termin pozostawania poza miejscem wykonywania dozoru stacjonarnego może wynosić maksymalnie (i jednorazowo) siedem dni. Udzielenie zezwolenia w tym zakresie należy do prerogatyw sądowego kuratora zawodowego,

⁸⁴ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 13 stycznia 2015 roku sygn. akt II AKZw 1466/14, LEX nr 1711358.

⁸⁵ *Ibidem*.

⁸⁶ K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 356–357.

który za każdym razem będzie musiał rozważyć nie tylko sytuację konkretnego skazanego, ale i zastanowić się nad potrzebą zapewnienia mu asysty osoby najbliższej (zdefiniowanej w art. 115 § 11 k.k.) lub osoby godnej zaufania. W związku z przyznanymi uprawnieniami decyzyjnymi sądowy kurator zawodowy został zobligowany do niezwłocznego poinformowania o udzielonym zezwoleniu prezesa sądu, upoważnionego sędziego lub sędziego penitencjarnego, a następnie – do wprowadzenia odpowiedniej wzmianki do systemu komunikacyjno-monitorującego. Przy tej okazji trzeba jednak stanowczo podkreślić, że czasowe opuszczenie miejsca wykonywania dozoru stacjonarnego nie skutkuje demontażem środków technicznych, lecz jedynie jednorazową korektą harmonogramu⁸⁷. Należy mieć na względzie treść art. 43p § 2 k.k.w., który przewiduje instytucję cofnięcia zezwolenia w przypadku pojawienia się informacji lub okoliczności, uzasadniających obawę co do możliwości naruszenia przez skazanego porządku prawnego we wskazanym okresie. Następstwem cofnięcia zezwolenia jest pozbawienie skazanego prawa do ponownego udzielenia zgody na czasowe opuszczenie miejsca monitorowania (art. 43p § 3 k.k.w.).

Regulację zawartą w art. 43p k.k.w. można w pewnym sensie uznać za odpowiednik rozwiązania prawnego przyjętego w art. 141a § 1 k.k.w. W nawiązaniu do skazanego, odbywającego karę pozbawienia wolności w warunkach izolacji, udzielenie zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego z zastosowaniem konwoju funkcjonariusza Służby Więziennej, w asyście osoby godnej zaufania lub samodzielnie należy do kompetencji dyrektora jednostki penitencjarnej. Czas pozostawania poza miejscem wykonywania kary jest krótszy, gdyż wynosi maksymalnie pięć dni. Wśród przyczyn warunkujących udzielenie takiego zezwolenia wymienia się odwiedzinę poważnie chorego członka rodziny, jego pogrzeb oraz inne szczególnie ważne dla skazanego wypadki. Podobnie, jak w odniesieniu do art. 43p k.k.w., wskazany organ postępowania wykonawczego dokonuje oceny zasadności wyrażenia zgody na czasowe opuszczenie jednostki penitencjarnej⁸⁸. W trakcie wspomnianej czynności trzeba pamiętać o respektowaniu standardów międzynarodowych, których naruszenie może

⁸⁷ *Ibidem*, s. 359; I. Zgoliński, *System dozoru...*, s. 226; M. Rusinek, *Ustawa o dozorcze...*, s. 117–118.

⁸⁸ K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 356.

być podstawą do wniesienia skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu. Warto więc posiłkować się stanowiskiem przywołanego sądu międzynarodowego, który analizując sprawę skargi Giszczak przeciwko Polsce, stwierdził, że decydując o udzieleniu przepustki z art. 141a k.k.w., powinno się:

rozważyć, czy odmowa w tym przedmiocie jest potrzebna w demokratycznym społeczeństwie i czy obaw związanych z zezwoleniem na opuszczenie jednostki penitencjarnej przez konkretnego osadzonego nie można wyeliminować poprzez udzielenie przepustki pod konwojem funkcjonariusza Służby Więziennej. Osadzeni zakwalifikowani do tej szczególnej kategorii nie powinni być automatycznie eliminowani z możliwości skorzystania z tzw. przepustki losowej, jeżeli jest to uzasadnione określonymi okolicznościami⁸⁹.

Korzystanie z dobrodziejstwa unormowanego w art. 43p k.k.w. stanowi wyraz okazania skazanemu swoistego zaufania i przeświadczenia, że powróci on do miejsca monitorowania w wyznaczonym czasie. Niesubordynacja wywołuje poważne następstwa dla skazanego. Po pierwsze, uchybienie terminowi powrotu skutkuje fakultatywnym uchyleniem przez sąd penitencjarny postanowienia w przedmiocie zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w warunkach dozoru elektronicznego (art. 43zab k.k.w.). Podjęcie decyzji w tym zakresie powinno być zatem poprzedzone wnikliwą analizą przyczyn zaistniałej sytuacji, długości trwania opóźnienia, jak również postawy skazanego w okresie pozostawania poza miejscem monitorowania w związku z udzielonym zezwoleniem w trybie art. 43p k.k.w. oraz w czasie odbywania kary pozbawienia wolności przy zastosowaniu dozoru elektronicznego. Dlatego też sąd penitencjarny został zobowiązany do rozważenia konieczności uprzedniego wysłuchania określonych podmiotów, tj. skazanego lub jego obrońcy, jak i sądowego kuratora zawodowego oraz przedstawiciela skazanego z art. 42 k.k.w. (art. 43lm

⁸⁹ E. Dawidziuk, *Glosa do wyroku ETPC z dnia 29 listopada 2011 r., 40195/08*, <http://www.lex.pl/akt/-/akt/glosa-do-wyroku-etpc-z-dnia-29-listopada-2011-r-4019508> (dostęp: 10.08.2018).

§ 1 k.k.w.), co może okazać się kluczowe dla prawidłowej oceny zachowania skazanego⁹⁰. Nie można przecież wykluczyć wystąpienia sytuacji niezależnych od skazanego, jak chociażby bycie poszkodowanym w wyniku wypadku, nagła ciężka choroba⁹¹ czy – w dobie pandemii wywołanej wirusem SARS-CoV-2 – objęcie kwarantanną, co możliwe było do 27 marca 2022 roku. Uchylenie zezwolenia implikuje dalsze czynności procesowe, a mianowicie niezwłoczne polecenie zatrzymania i doprowadzenia skazanego przez policję do właściwej jednostki penitencjarnej, o czym należy go pouczyć (art. 43zad k.k.w.). Pozostałą do odbycia część kary pozbawienia wolności skazany będzie więc wykonywał już w zakładzie karnym (art. 43zac § 2 k.k.w.), co *de facto* stanowi najsurowszą z możliwych konsekwencji karnoprawnych. Ponadto skazanego obciąża się kosztami doprowadzenia, co wynika z art. 79 k.k.w., chyba że zachodzą podstawy do zwolnienia go z tej powinności⁹². Należy wspomnieć, że analogicznie jak w przypadkach wyszczególnionych w treści art. 43zaa § 1 k.k.w. ustawodawca pozbawił osobę dozorowaną możliwości uzyskania ponownego zezwolenia na odbycie kary izolacyjnej z zastosowaniem elektronicznego monitoringu w tej samej sprawie (art. 43zae k.k.w.), co niewątpliwie może stanowić czynnik dyscyplinujący skazanego do respektowania reguł kreujących instytucję dozoru elektronicznego⁹³.

Z dozorem stacjonarnym wiążą się jeszcze inne obowiązki o charakterze obligatoryjnym. Otóż skazanego zobowiązano do odbierania połączeń przychodzących do rejestratora stacjonarnego (art. 43n § 2 pkt 2 k.k.w.). Warunki techniczne oraz wymogi funkcjonalne poszczególnych środków technicznych regulują odrębne akty wykonawcze. W ramach przywołanej powinności trzeba wyjaśnić, jaką funkcję spełnia rejestrator stacjonarny. Środek ten jest urządzeniem radiowym, zapewniającym rejestrację komunikatów generowanych przez nadajnik będący w zasięgu monitorowania oraz odpowiedzialnym za przekazywanie ich do centrali monitorowania. Urządzenie to instaluje się na stałe w miejscu wykonywania dozoru stacjonarnego. Co więcej, rejestrator stacjonarny pozwala na komunikację telefoniczną nie tylko z centralą

⁹⁰ K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 383.

⁹¹ S. Lelental, *Kodeks karny...*, s. 260.

⁹² *Ibidem*, s. 260; K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 385.

⁹³ I. Zgoliński, *System dozoru...*, s. 251.

monitorowania, ale i numerem alarmowym 112⁹⁴. Odbieranie połączeń przychodzących może też służyć składaniu wyjaśnień, wzywaniu skazanego oraz zawiadamianiu go o różnych czynnościach procesowych⁹⁵. Oprócz wspomnianego obowiązku skazany powinien zapewnić sądowemu kuratorowi zawodowemu wejście do mieszkania lub na nieruchomość, w których dokonano montażu rejestratora (art. 43n § 2 pkt 3 k.k.w.), oraz składać różnego rodzaju wyjaśnienia osobom upoważnionym (jeśli tego zażądają) co do przebiegu odbywania kary oraz realizacji ciążących na nim obowiązków, w tym przy użyciu wspomnianego już rejestratora stacjonarnego (art. 43n § 2 pkt 4 k.k.w.)⁹⁶.

W art. 43nb k.k.w. ustawodawca przyznał sądowi penitencjarnemu dodatkowe uprawnienie do fakultatywnego określenia względem skazanego, odbywającego karę pozbawienia wolności poza zakładem karnym w warunkach dozoru elektronicznego, odrębnego katalogu obowiązków wyszczególnionych w treści art. 72 k.k. Chodzi tu zatem o powinności, które – co do zasady – dotyczą środków związanych z poddaniem sprawcy próbie, w tym w szczególności warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności. Nałożenie wspomnianych obowiązków może nastąpić z urzędu albo zostać zainicjowane wskutek złożenia wniosku przez prokuratora lub sądowego kuratora zawodowego, a obecnie też i komisji penitencjarnej udzielającej wymaganego zezwolenia. Brak odesłania do odpowiedniego stosowania unormowania zawartego w art. 74 § 1 k.k. pozwala na stwierdzenie, że prawodawca zrezygnował z wymogu uprzedniego wysłuchania skazanego, na co zwraca uwagę S. Lelental⁹⁷. W ocenie autorki niniejszej publikacji zaniechanie podjęcia tej czynności należałoby rozpatrywać w kategorii błędu, gdyż prawidłowe określenie obowiązków – jak zaznacza M. Rusinek – może

⁹⁴ Por. § 1 pkt 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 maja 2015 roku w sprawie określenia szczegółowych warunków technicznych i wymagań funkcjonalnych, jakie powinny spełniać środki techniczne służące do wykonywania dozoru elektronicznego, oraz sposobu funkcjonowania systemu komunikacyjno-monitorującego (Dz.U. z 2015 r. poz. 797), data wejścia w życie: 1 lipca 2015 roku, dalej: rozporządzenie z dnia 26 maja 2015 roku.

⁹⁵ I. Zgoliński, *System dozoru...*, s. 221; A. Kiełtyka, A. Ważny, *Ustawa o wykonywaniu kary...*, s. 106.

⁹⁶ I. Zgoliński, *System dozoru...*, s. 221.

⁹⁷ S. Lelental, *Kodeks karny...*, s. 260.

wpłynąć na skuteczność dozoru, jego przebieg oraz postawę skazanego⁹⁸. Powinności z art. 72 k.k. nakładane są zarówno podczas procedowania wniosku w przedmiocie udzielenia zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności z zastosowaniem dozoru elektronicznego (art. 43nb § 1 k.k.w.), jak i na późniejszym etapie, czyli już w trakcie wykonywania kary izolacyjnej w ramach elektronicznego monitoringu (art. 43nb § 2 k.k.w.)⁹⁹. Obowiązki mogą podlegać modyfikacjom w toku odbywania kary pozbawienia wolności, a więc nie tylko być ustanawiane, ale i rozszerzane lub zmieniane. Trzeba przy tym zaznaczyć, że sąd penitencjarny został ograniczony w swej prerogatywie wyłącznie do powinności określonych w treści art. 72 § 1 pkt 3–8 k.k. Zmiana może odnosić się do rodzaju użytych środków technicznych. Wskazany organ postępowania wykonawczego jest władny zwolnić skazanego od wykonania ciężących na nim obowiązków, z wyjątkiem świadczenia pieniężnego lub naprawienia wyrządzonej przestępstwem szkody w całości albo w części¹⁰⁰. Należy dodać, że na podstawie art. 43nb § 2 k.k.w. skorzystanie z przyznanego uprawnienia jest uzależnione od pojawienia się przesłanki względów wychowawczych. Zasadna wydaje się zatem konstatacja, że przepis ten może okazać się przydatny w procesie readaptacji i resocjalizacji skazanego¹⁰¹.

Pozostałe rodzaje dozoru elektronicznego, tj. dozór mobilny oraz zbliżeniowy, również wiążą się z koniecznością realizacji pewnych obowiązków przez skazanego. Wyodrębnienie swoistego katalogu powinności, który odnosi się do przywołanych form dozoru, stanowi skutek nowelizacji z dnia 12 kwietnia 2018 roku, która weszła w życie z dniem 1 lipca 2018 roku. Dotychczas istniał bowiem podział na obowiązki o charakterze uniwersalnym oraz dotyczące wyłącznie dozoru stacjonarnego.

Analizując zagadnienie funkcjonowania dozoru mobilnego oraz zbliżeniowego, należy przypomnieć, że formy te mogą znaleźć zastosowanie wobec środków karnych oraz zabezpieczających (art. 43c § 1 k.k.w.). Trzeba przy tym pamiętać, że od 1 stycznia 2026 roku realizacja elektronicznej kontroli miejsca pobytu orzekanej w związku z przerwą w wykonywaniu kary pozbawienia wolności nastąpi w formie dozoru mobilnego (art. 10 pkt 2 tekstu

⁹⁸ M. Rusinek, *Ustawa o dozorcze...*, s. 68.

⁹⁹ I. Zgoliński, *System dozoru...*, s. 223; K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 350–351.

¹⁰⁰ I. Zgoliński, *System dozoru...*, s. 223; S. Lelental, *Kodeks karny...*, s. 260.

¹⁰¹ K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 351.

ujednoliconego ustawy z dnia 7 lipca 2022 roku). W doktrynie prawa karnego wykonawczego¹⁰² wskazuje się tylko na jeden środek karny, który może być wykonywany w systemie dozoru elektronicznego i jest nim zakaz zbliżania się do określonych osób. Pomija się natomiast zakaz wstępu na imprezy masowe, co nie znajduje uzasadnienia, gdyż deprecjonuje rolę omawianej instytucji. Możliwość wykorzystania dozoru elektronicznego w odniesieniu do zakazu wstępu na imprezy masowe wynika *expressis verbis* z treści art. 41b § 3 k.k., art. 45a ustawy z dnia 20 marca 2009 roku o bezpieczeństwie imprez masowych¹⁰³ oraz § 11 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 grudnia 2022 roku w sprawie sposobu oraz szczegółowych warunków wykonywania kar, środków karnych i środków zabezpieczających w systemie dozoru elektronicznego¹⁰⁴. Zważywszy na aktualnie obowiązujące przepisy prawne oraz charakter poszczególnych środków, trzeba zaznaczyć, że dozór zbliżeniowy ogranicza się do zakazu zbliżania się do określonych osób, a dozór mobilny obejmuje zarówno wyżej wspomnianą postać środka karnego (orzeczonego w warunkach, o których mowa w art. 43l § 2 k.k.w.), zakaz wstępu na imprezę masową, jak i środek zabezpieczający w postaci elektronicznej kontroli miejsca pobytu.

Wedle art. 43n § 3 k.k.w. skazany, wobec którego wykonywany jest dozór mobilny bądź zbliżeniowy powinien nosić w sposób nieprzerwany rejestrator przenośny, czyli urządzenie wyposażone w odbiornik radiowy, umożliwiające rejestrację komunikatów przesyłanych przez nadajnik będący w zasięgu monitorowania. Urządzenie to służy do przechowywania danych dotyczących przestrzegania przez skazanego obowiązku zakazu zbliżania się do określonej osoby oraz wyposażone jest w tzw. interfejs. Uzyskane informacje są przekazywane do centrali monitorowania (§ 1 pkt 8 rozporządzenia z dnia 26 maja 2015 roku). Rejestrator przenośny pozwala pozycjonować osobę

¹⁰² Por. I. Zgoliński, *System dozoru...*, s. 184; S. Lelental, *Kodeks karny...*, s. 191.

¹⁰³ Ustawa z dnia 20 marca 2009 roku o bezpieczeństwie imprez masowych (Dz.U. z 2009 r. Nr 62, poz. 504), data wejścia w życie: 1 sierpnia 2009 roku, dalej: u.b.i.m. lub ustawa z dnia 20 marca 2009 roku.

¹⁰⁴ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 grudnia 2022 roku w sprawie sposobu oraz szczegółowych warunków wykonywania kar, środków karnych i środków zabezpieczających w systemie dozoru elektronicznego (Dz.U. z 2022 r. poz. 2684), dalej: rozporządzenie z dnia 9 grudnia 2022 roku.

objętą dozorem elektronicznym¹⁰⁵. W świetle nowelizacji z dnia 12 kwietnia 2018 roku powyższa definicja budzi pewne zastrzeżenia, gdyż nie uwzględnia dozoru mobilnego. Należałoby zatem rozważyć zmianę brzmienia niektórych aktów prawnych (w tym aktów wykonawczych), tak aby przyjęte w nich rozwiązania były logiczne i w pełni spójne. Pozostałe powinności również dotyczą rejestratora przenośnego, gdyż wiążą się z koniecznością odbierania połączeń przychodzących (art. 43n § 3 pkt 2 k.k.w.), jak też udzielania wyjaśnień tym samym upoważnionym podmiotom co w przypadku dozoru stacjonarnego oraz na ich żądanie, lecz przy użyciu tego właśnie konkretnego urządzenia (art. 43n § 3 pkt 3 k.k.w.).

Warto wspomnieć, że do 1 lipca 2018 roku w rejestrator przenośny można było wyposażać jedynie osobę chronioną, co do której skazany miał orzeczony zakaz zbliżania się. Prawodawca uzależnił dokonanie niniejszej czynności od konieczności złożenia wniosku przez osobę chronioną, po uprzednim pouczeniu przez sąd o przysługującym jej uprawnieniu. Dodatkowo, zgodnie z art. 43l § 1 k.k.w., to sąd obligatoryjnie informuje o konsekwencjach wynikających z treści art. 43s k.k.w. oraz o możliwości przeprowadzenia kontroli technicznej przez podmiot dozoru na podstawie art. 43v k.k.w. Brak wystąpienia z wnioskiem w terminie miesiąca od otrzymania rzeczowego pouczenia albo oświadczenie osoby chronionej zawierające rezygnację z korzystania z rejestratora prowadzą do zmiany dozoru zbliżeniowego na mobilny (art. 43l § 2 k.k.w.), co niewątpliwie jest uzasadnione potrzebą wykonania prawomocnie orzeczonego środka karnego, jakim jest przywołany zakaz zbliżania się do określonej osoby¹⁰⁶. W aktualnie obowiązującym stanie prawnym rejestrator przenośny jest ponadto środkiem technicznym, który powinien nieprzerwanie nosić skazany w ramach dozoru mobilnego lub zbliżeniowego. Dlatego też usprawiedliwiona wydaje się konkluzja, że ustawodawca poszerzył zakres stosowania rejestratora przenośnego, decydując się na wykorzystanie jego potencjału do kontroli zachowania skazanego. Choć brzmienie art. 43n § 3 k.k.w. nawiązuje do obu wymienionych form dozoru, to w uzasadnieniu do projektu ustawy z dnia 12 kwietnia 2018 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy i ustawy o Służbie Więziennej zwrócono

¹⁰⁵ P. Nasiłowski, *System dozoru elektronicznego w polskim...*, s. 126.

¹⁰⁶ I. Zgoliński, *System dozoru...*, s. 201–202.

uwagę przede wszystkim na poprawę funkcjonalności urządzeń wykorzystywanych w ramach dozoru mobilnego¹⁰⁷. Dotychczasowe rozwiązania przewidywały umieszczenie nad kostką nogi nadajnika z funkcją lokalizacji GPS, co pozwalało wyłącznie na lokalizację skazanego (§ 1 pkt 6 rozporządzenia z dnia 26 maja 2015 roku). Wadą urządzenia jest wymóg częstego ładowania, tj. co 4–5 godzin w ciągu doby. Nałożenie na skazanego nowego obowiązku w postaci noszenia rejestratora przenośnego daje gwarancję łączności telefonicznej ze skazanym (np. wydawanie poleceń), jak również kontrolowania miejsca jego rzeczywistego pobytu, mimo wyczerpania się źródła zasilania we wskazanym nadajniku¹⁰⁸. W świetle zmian ujętych w nowelizacji z dnia 12 kwietnia 2018 roku oficjalne stanowisko przedstawiło również Ministerstwo Sprawiedliwości, eksponując m.in. funkcje rejestratora przenośnego przydzielanego osobie chronionej w ramach orzeczonego zakazu zbliżania się. Wśród zalet wymienia się przykładowo następujące opcje: pozycjonowanie miejsca osoby chronionej, przekazywanie informacji o zbliżającym się zagrożeniu, wzywanie pomocy, poręczność urządzenia, obsługę dwóch stref bezpieczeństwa (obejmującej odległość ok. dwustu metrów od skazanego oraz granicy posesji)¹⁰⁹.

Zważywszy na istniejące regulacje prawne odnoszące się do pozostałych rodzajów dozoru elektronicznego, należy zastanowić się nad możliwością realizacji elementów prewencyjnych. Podobnie jak w przypadku dozoru stacjonarnego, skazany jest zobowiązany do noszenia klasycznego nadajnika bądź nadajnika z funkcją lokalizacji GPS, które nie zawsze można skutecznie ukryć pod odzieżą. Poza tym wielość zmian w polskim systemie prawa karnego zmierzających do udoskonalenia funkcjonowania omawianej instytucji oraz ich prezentacja w środkach masowego przekazu nie pozostają bez wpływu na kształtowanie świadomości prawnej społeczeństwa. Zdecydowanie trudniej ustosunkować się do tej kwestii w nawiązaniu do celów indywidualnoprewencyjnych. Usprawiedliwione wydaje się natomiast twierdzenie,

¹⁰⁷ Uzasadnienie do projektu ustawy z dnia 12 kwietnia 2018 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy i ustawy o Służbie Więziennej, druk nr 2290, s. 3, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?nr=2290> (dostęp: 10.07.2018).

¹⁰⁸ *Ibidem*, s. 3.

¹⁰⁹ *Bezpieczeństwo ofiar przestępstw – przełomowe zmiany w Systemie Dozoru Elektronicznego*, <https://www.ms.gov.pl/pl/informacje/news,11158,bezpieczenstwo-ofiar-przestepstw---przelomowe.html> (dostęp: 10.07.2018).

wedle którego pierwszoplanowe znaczenie ma cel zapobiegawczy, nie zaś wychowawczy.

Środek karny w postaci zakazu zbliżania się do określonej osoby, wykonywany w ramach dozoru zbliżeniowego, służy bowiem ochronie pokrzywdzonego. Tryb i przesłanki stosowania tego środka karnego zostały omówione w treści art. 41a k.k. Orzeczenie zakazu zbliżania się obliguje sąd do wskazania minimalnej odległości od osoby chronionej, którą skazany musi respektować (art. 41a § 4 k.k.). Nie można wykluczyć sytuacji losowej styczności obu tych osób, jak *ad exemplum* wejście osoby chronionej do supermarketu, w którym akurat znajduje się skazany. Problem ten będzie widoczny w szczególności w przypadku mniejszych miejscowości czy wsi, dysponujących ograniczoną liczbą sklepów lub punktów usługowych¹¹⁰. Z drugiej jednak strony takie sytuacje nie pozostają bez wpływu na cel wychowawczy, gdyż pozwalają na weryfikację zachowania skazanego, wymuszając na nim określone reakcje oraz konieczność postępowania zgodnie z otrzymywanymi za pośrednictwem rejestratora przenośnego poleceniami.

Dozór elektroniczny znajduje także zastosowanie do środka karnego w postaci zakazu wstępu na imprezę masową unormowanego w art. 41b k.k. Trzeba dodać, że prawodawca stworzył dwojaki model funkcjonowania zakazu wstępu na imprezy masowe – prosty albo złożony (dozorowany). Co istotne, w wariantcie złożonym dozór może być wzmożony, a więc obejmować „obowiązek przebywania” skazanego w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu podczas trwania niektórych imprez masowych z wykorzystaniem aparatury monitorującej (art. 41b § 3 k.k.)¹¹¹. Natomiast dozór policyjny, ujmowany jako „obowiązek stawiennictwa” w jednostce organizacyjnej policji bądź w miejscu określonym przez właściwego z uwagi na miejsce zamieszkania skazanego, komendanta powiatowego, rejonowego lub miejscowego policji, odnosi się do dwóch przypadków. Chodzi tu o brak możliwości wykonania „obowiązku przebywania” lub oczywistą niecelowość jego orzeczenia (art. 41b § 7 k.k.) oraz o upływ czasu, na który został on ustanowiony (art. 41b § 5 k.k.)¹¹².

¹¹⁰ K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 282; K. Mamak, D. Zając, *Dozór elektroniczny...*, s. 137–138.

¹¹¹ W. Zalewski, *Środki karne*, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna...*, s. 89.

¹¹² *Ibidem*, s. 89.

Zakaz wstępu na imprezę masową połączony z „obowiązkiem przebywania” w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu wykonuje się wyłącznie jako dozór mobilny. Dzięki nadajnikowi z funkcją lokalizacji GPS możliwe jest bieżące śledzenie skazanego. Uwzględniając brzmienie przesłanek warunkujących orzeczenie tego środka karnego, w tym przede wszystkim wymóg udziału sprawcy w imprezach masowych zagrażający dobrom prawnie chronionym, zasadna wydaje się konkluzja, że ustawodawca wyeksponował cel zapobiegawczy, dążąc do zapewnienia bezpieczeństwa podczas trwania tego typu przedsięwzięć. Podobnie jak w przypadku zakazu zbliżania się do określonych osób za przejaw realizacji celu wychowawczego można uznać respektowanie orzeczenia sądu, na mocy którego ustanowiono ten środek karny. Należy nadmienić, że niestosowanie się przez skazanego do „obowiązku przebywania” bądź „obowiązku stawiennictwa” związanego z zakazem wstępu na imprezę masową, jak też zachowania polegające na udaremnianiu lub utrudnianiu kontrolowania w systemie dozoru elektronicznego tych powinności dają możliwość pociągnięcia go do odpowiedzialności karnej na podstawie art. 244a k.k.

W ramach dozoru mobilnego wykonywana jest nadto elektroniczna kontrola miejsca pobytu, stanowiąca *novum* wśród katalogu dotychczas obowiązujących środków zabezpieczających. Istota tych środków reakcji prawnokarnej sprowadza się do zabezpieczenia przed niebezpieczeństwem, jakie grozi społeczeństwu ze strony sprawcy czynu zabronionego, a nie do działań o charakterze represyjnym. W art. 93b k.k. ustawodawca wprowadził pewne podstawowe zasady, jakimi powinien kierować się sąd przy ich orzekaniu. Pierwsza z nich, zwana zasadą konieczności, zakłada dążenie do zapobieżenia ponownemu popełnieniu czynu zabronionego przez sprawcę, gdy inne z dostępnych środków prawnych okazały się niewystarczające (art. 93b § 1 k.k.). Przyjęte rozwiązanie prawne stanowi *ultima ratio* środków zabezpieczających. Kolejna z zasad unormowanych w tym przepisie to proporcjonalność, ujmowana jako odpowiedniość danego środka do stopnia społecznej szkodliwości czynu zabronionego, jaki sprawca może popełnić, oraz do prawdopodobieństwa jego popełnienia. Ponadto wskazuje się, że środki zabezpieczające i sposób ich wykonywania powinny uwzględniać potrzeby

i postępy w terapii oraz terapii uzależnień (art. 93b § 3 k.k.)¹¹³. Pozostałe zasady, tj. dopuszczalność orzekania wielu środków zabezpieczających wobec tego samego sprawcy czy ograniczenie pobytu w zakładzie psychiatrycznym jedynie do przypadków przewidzianych w ustawie, unormowane zostały w art. 93b § 4–5 k.k. Zgodnie z art. 93d § 1 k.k. czas trwania wspomnianych środków nie jest określany z góry. Jednakże ich uchylenie powinno nastąpić wtedy, gdy nie jest już konieczne dalsze stosowanie (art. 93b § 2 k.k.). Podkreślenia wymaga, że ustanowienie środków zabezpieczających o charakterze wolnościowym, w tym elektronicznej kontroli miejsca pobytu, możliwe jest zarówno na mocy wyroku skazującego, jak i w trakcie odbywania kary izolacyjnej, lecz przed zakończeniem jej wykonywania¹¹⁴.

Mając na uwadze przyjętą przez ustawodawcę ogólną konstrukcję omawianych środków, w tym treść art. 93b § 1 k.k., trzeba zauważyć, że służą one przede wszystkim celowi zapobiegawczemu, który współtworzy dyrektywę prewencji szczególnej. Dozór mobilny oraz związane z nim pozycjonowanie sprawcy, pełni bez wątpienia funkcję zabezpieczającą, jako że pozwala na większą wykrywalność zachowań o charakterze przestępczym, bieżące sprawdzanie lokalizacji osoby monitorowanej pod kątem przebywania w miejscach kryminogennych (np. w okolicach szkół czy przedszkoli w przypadku sprawców przestępstw seksualnych) czy izolację od środowiska przestępczego¹¹⁵. Możliwość orzeczenia elektronicznej kontroli miejsca pobytu obejmuje stosunkowo szeroki oraz specyficzny krąg podmiotów, tj.: sprawców niepoczytalnych w czasie popełnienia czynu zabronionego, co do których zostało umorzone postępowanie; skazanych za przestępstwo popełnione w stanie ograniczonej poczytalności; skazanych za przestępstwo stypizowane w art. 148 (zabójstwo), art. 156 (spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu), art. 197 (zgwałcenie), art. 198 (seksualne wykorzystanie bezradności lub niepoczytalności innej osoby), art. 199 § 2 (seksualne nadużycie stosunku zależności lub krytycznego położenia małoletniego) lub art. 200 § 1, 3 i 4 k.k.

¹¹³ A. Barczak-Oplustil, *Charakter środków zabezpieczających w nowelizacji kodeksu karnego z 20 lutego 2015 r. Wprowadzenie do dyskusji*, „Palestra” 2015, nr 7–8, s. 117, 121; J. Długosz, *Środki zabezpieczające*, s. 554–555, 566, 568–570, 584–585.

¹¹⁴ T. Szymanowski, *Nowelizacja prawa karnego wykonawczego – przegląd ważniejszych zagadnień*, „Palestra” 2015, nr 7–8, s. 184.

¹¹⁵ P. Zakrzewski, *Środki zabezpieczające o charakterze wolnościowym*, [w:] *Nowelizacja prawa...*, s. 701.

(obcowanie płciowe z osobą małoletnią, dopuszczenie się wobec niej innej czynności seksualnej lub doprowadzenie jej do poddania się takim czynnościom albo do ich wykonywania; prezentowanie jej treści pornograficznych lub udostępnianie przedmiotów o takim charakterze albo rozpowszechnianie wspomnianych treści w sposób umożliwiający zapoznanie się z nimi; prezentowanie jej wykonania czynności seksualnej), popełnione w związku z zaburzeniem preferencji seksualnych; skazanych na bezwzględną karę pozbawienia wolności za umyślne przestępstwo spenalizowane w rozdziale XIX („Przestępstwa przeciwko życiu”), XXIII („Przestępstwa przeciwko wolności”), XXV („Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności”) lub XXVI („Przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece”) Kodeksu karnego z 1997 roku w związku z zaburzeniem osobowości, lecz o takim charakterze bądź nasileniu, że istnieje co najmniej wysokie prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego przez sprawcę z użyciem lub groźbą użycia przemocy; skazanych za przestępstwo popełnione w związku z ich uzależnieniem od alkoholu, środka odurzającego lub innych środków o podobnym działaniu (art. 93c k.k.). Niemniej wątpliwości budzi stosowanie elektronicznej kontroli miejsca pobytu wobec sprawców niepoczytalnych, gdyż choroba psychiczna, upośledzenie umysłowe czy inne zakłócenie czynności psychicznych może znacznie utrudniać egzekwowanie obowiązków związanych z dozorem mobilnym, jak choćby zapewnienia nadajnikowi z funkcją lokalizacji GPS stałego zasilania energią elektryczną¹¹⁶ czy po nowelizacji z dnia 10 kwietnia 2018 roku nieprzerwane noszenie rejestratora przenośnego.

Nie bez znaczenia pozostaje rola sądowego kuratora zawodowego, który podejmuje wiele czynności w ramach dozoru elektronicznego, w tym związane m.in. z organizacją oraz kontrolą wykonywania kar i nałożonych obowiązków (art. 43d § 3 k.k.w.). Zgodnie z art. 173b § 1 k.k.w. wspomniane czynności dotyczą też pozostałych środków reakcji prawnokarnej – środków karnych i zabezpieczających, wobec których stosowany jest elektroniczny monitoring. Podstawowym zadaniem wskazanego organu postępowania wykonawczego jest pomoc w readaptacji społecznej, rozumianej jako udzielenie skazanemu wsparcia w powrocie do społeczeństwa w charakterze

¹¹⁶ K. Mamak, D. Zając, *Dozór elektroniczny...*, s. 141.

pełnowartościowej jednostki¹¹⁷. Ponadto celem kontroli jest oddziaływanie wychowawczo-zapobiegawcze (art. 173b § 2 k.k.w.), co wpisuje się w założenia prewencji szczególnej. Efektywna współpraca między sądowym kuratorem zawodowym a skazanym jest możliwa przede wszystkim dzięki utrzymywaniu regularnych kontaktów od rozpoczęcia dozoru elektronicznego do czasu jego zakończenia. Nawiązanie kontaktu między tymi podmiotami powinno nastąpić niezwłocznie, z podaniem informacji o prawach i obowiązkach przysługujących skazanemu (art. 173b § 3 k.k.w.). Wśród kompetencji sądowego kuratora zawodowego wymienić należy składanie stosownych wniosków czy zawiadamianie sądu o naruszeniach nie tylko porządku prawnego, ale i ciążących na skazanym obowiązków (art. 173c k.k.w.). Trzeba dodać, że w rozdziale VIIa k.k.w., noszącym nazwę „System dozoru elektronicznego”, prawodawca unormował sytuacje, w których przywołany organ dysponuje uprawnieniem do wszczynania postępowań incydentalnych w przedmiocie m.in.: udzielenia zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego (art. 43lc k.k.w.); warunkowego przedterminowego zwolnienia (art. 43ln § 2 k.k.w.); nałożenia obowiązków z art. 72 k.k. podczas procedowania w zakresie wyrażenia zgody na odbycie kary izolacyjnej w tym systemie (art. 43nb § 1 zdanie drugie k.k.w.); ustanowienia, rozszerzenia lub zmiany obowiązków z art. 72 § 1 pkt 3–8 k.k. lub zwolnienia od ich wykonania (z wyjątkiem powinności określonej w art. 72 § 2 k.k.) w trakcie odbywania kary izolacyjnej z zastosowaniem elektronicznego monitoringu (art. 43nb § 2 k.k.w.); ponownego zainstalowania czy założenia usuniętego uprzednio urządzenia bądź nadajnika (art. 43r § 3 k.k.w.)¹¹⁸. W ocenie K. Postulskiego wyliczenie tych przypadków wydaje się zbędne, ponieważ powyższe uprawnienie wynika *expressis verbis* z brzmienia art. 173c k.k.w.¹¹⁹

Oprócz tego sądowego kuratora zawodowego wyposażono w dodatkowe prerogatywy pozwalające na weryfikację celów wynikających z istoty prewencji szczególnej, w tym celu wychowawczego. Chodzi tu w szczególności o podejmowanie decyzji dotyczących kwestii incydentalnych, takich jak:

¹¹⁷ K. Stasiak, *Zadania kuratora sądowego w związku z wykonywaniem systemu dozoru elektronicznego*, [w:] *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, red. K. Stasiak, Warszawa 2018, s. 528.

¹¹⁸ *Ibidem*, s. 530–531; K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 286.

¹¹⁹ K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 286.

modyfikacja harmonogramu (art. 43o § 4 k.k.w.), zezwolenie (lub jego cofnięcie) na opuszczenie miejsca wykonywania dozoru stacjonarnego na okres nie dłuższy niż siedem dni (art. 43p § 1–2 k.k.w.) czy zgoda na odinstalowanie rejestratora stacjonarnego lub usunięcie nadajnika (art. 43r § 1 k.k.w.). Wśród pozostałych czynności wymienić trzeba: dokonanie ustaleń koniecznych do rozpoczęcia dozoru elektronicznego (pozyskanie informacji o wspólnym zamieszkiwaniu skazanego wraz z inną osobą bądź z osobą pełnoletnią, warunkach rodzinnych i warunkach socjalno-bytowych), a następnie ich niezwłoczne przekazanie do sądu albo komisji penitencjarnej; pouczenie współlokatorów o wymogach i konsekwencjach wiążących się z wykonywaniem kary w systemie dozoru elektronicznego (art. 43h § 4 k.k.w.); przyjmowanie od skazanego wyjaśnień co do przebiegu odbywania kary z zastosowaniem dozoru stacjonarnego oraz realizacji ciążących na nim obowiązków, jak i wzywanie go do złożenia tych wyjaśnień (art. 43n § 1 pkt 4 k.k.w.); wejście do lokalu mieszkalnego lub na teren nieruchomości, gdzie zamontowano rejestrator (art. 43n § 2 pkt 3 k.k.w.); wydanie podmiotowi dozoruującemu polecenia usunięcia środków technicznych w postaci nadajnika, rejestratora stacjonarnego lub przenośnego (art. 43t § 1 pkt 6 k.k.w.); przyjmowanie informacji przekazywanych przez podmiot prowadzący centralę monitorowania o nieprzestrzeganiu obowiązków nałożonych na skazanego w ramach dozoru elektronicznego, o zaistnieniu zdarzeń, które polegają na przerwaniu lub nawiązaniu łączności pomiędzy poszczególnymi środkami technicznymi, jak też przejawach manipulacji oraz wyczerpaniu wewnętrznego źródła zasilania (art. 43t § 2 pkt 4 k.k.w. w związku z art. 43t § 2 pkt 3 k.k.w.). Co więcej, sądowy kurator zawodowy bierze udział w posiedzeniach sądu w zakresie udzielenia bądź uchylenia zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności z zastosowaniem dozoru elektronicznego (art. 43lg, art. 43lh § 3, art. 43lm § 1 k.k.w.) oraz posiada legitymację do zaskarżania postanowień sądu¹²⁰.

Znaczna liczba zadań obciążających sądowego kuratora zawodowego może utrudniać jego efektywną i rzetelną pracę. Wydaje się, że posiadanie odpowiednich kwalifikacji, wyszczególnionych w ustawie z dnia 27 lipca

¹²⁰ *Ibidem*, s. 287.

2001 roku o kuratorach sądowych¹²¹, daje gwarancję należytego wykonywania obowiązków przez wskazany organ postępowania wykonawczego zwłaszcza, że jednym z wymogów osoby pełniącej ten konkretny zawód zaufania publicznego jest posiadanie wykształcenia wyższego magisterskiego z zakresu nauk pedagogiczno-psychologicznych, socjologicznych lub prawnych albo inne wyższe studia magisterskie i podyplomowe obejmujące powyższe specjalizacje, następnie ukończenie aplikacji kuratorskiej i zdanie egzaminu¹²².

Warto w tym miejscu odnieść się do kontroli przeprowadzonej przez Najwyższą Izbę Kontroli w 2013 roku. Mimo że wyniki nawiązują do doświadczeń powstałych na gruncie ustawy z 2007 roku, to przedstawione problemy nie tracą nic ze swej aktualności. Podejmowane przez wspomniany organ postępowania wykonawczego czynności, co do zasady zostały ocenione pozytywnie, choć dopatrzone się też pewnych uchybień. Wśród przyczyn zaniedbań wskazano na m.in. nadmierne obciążenie pracą. Trzeba przy tym nadmienić, że część z obowiązków kuratorskich realizowano niestety wyłącznie poprzez nawiązanie kontaktu telefonicznego ze skazanym oraz wzywanie go do stawienia się. Odnotowano jedynie sporadyczne przypadki podjęcia czynności w miejscu monitorowania, co – zdaniem Najwyższej Izby Kontroli – budziło wątpliwości, ponieważ oczekiwanymi działaniami, sprzyjającymi readaptacji społecznej skazanego są właśnie osobiste wizyty w miejscu odbywania kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym z zastosowaniem elektronicznego monitoringu. Ponadto podczas kontroli wyrażono obawy co do udzielenia zgody na opuszczenie miejsca wykonywania dozoru elektronicznego na okres nie dłuższy niż siedem dni, gdyż nie wiązało się to z uprzednim sprawdzeniem wiarygodności przekazanych przez skazanego informacji¹²³. Konkretnie przykłady niepożądanych praktyk kuratorskich prezentują Michał Jankowski oraz Stanisław Momot w sprawozdaniu z badania aktowego spraw z 2012 roku, takich jak chociażby przypadek skazanego za przestępstwo stypizowane w art. 178a § 2 k.k., który wedle ustalonego harmonogramu miał uczęszczać do szkoły, lecz czas ten poświęcał na wagar.

¹²¹ Por. art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 roku o kuratorach zawodowych (Dz.U. z 2001 r. Nr 98, poz. 1071).

¹²² K. Stasiak, T. Jedynak, *Charakterystyka stosunku pracy kuratora sądowego i aplikanta kuratorskiego*, [w:] *Zarys metodyki...*, s. 109–110.

¹²³ *Wdrożenie i eksploatacja systemu...*, s. 40–44.

Sądowy kurator zawodowy choć powziął takie informacje, nie złożył wniosku o uchylenie zezwolenia. Inny przykład dotyczył skazanego za przestępstwo z art. 278 § 1 k.k., który wielokrotnie dopuścił się kilkugodzinnych naruszeń harmonogramu, próbując usprawiedliwić swoje zachowanie rzekomą awarią sprzętu (co zostało jednoznacznie wykluczone) czy dwukrotnie przedstawiając zaświadczenie lekarskie. Aktywność sądowego kuratora zawodowego ograniczała się do sporządzania raz w miesiącu krótkich notatek o zbliżonej treści, z których wynikało, że dozór elektroniczny jest realizowany. Pominęto w nich m.in. wyjaśnienie zaistniałych przyczyn notorycznych uchybień w zakresie przestrzegania harmonogramu. Ostatecznie kara pozbawienia wolności odbywana w systemie dozoru elektronicznego została uznana za wykonaną¹²⁴.

Podsumowując dotychczasowe rozważania, można stwierdzić, że w odniesieniu do dozoru stacjonarnego stworzenie harmonogramu stanowi wyraz indywidualnego podejścia, uwzględniającego potrzeby i sytuację osobistą skazanego pozostającego poza jednostką penitencjarną, który równocześnie korzysta z dobrodziejstwa instytucji dozoru elektronicznego. Wymóg respektowania narzuconych norm czasowo-przestrzennych pozwala na ukształtowanie u skazanego pozytywnych nawyków oraz wzorców zachowań, w tym kontrolowania samego siebie, oraz prowadzi do nabycia umiejętności zarządzania własnym czasem w warunkach niezwykle zbliżonych do wolnościowych¹²⁵.

Przyjęte rozwiązania prawne zmierzają do zdyscyplinowania skazanego, co sprzyja przede wszystkim realizacji celu wychowawczego. Wszelkie przejawy niesubordynacji wiążą się z negatywnymi oraz doniosłymi konsekwencjami, w tym m.in. fakultatywnym bądź obligatoryjnym uchyleniem zezwolenia, a co za tym idzie – odbywaniem pozostałej części kary pozbawienia wolności w jednostce penitencjarnej. To ostatnie z kolei koresponduje z celem zapobiegawczym tworzącym dyrektywę prewencji szczególnej oraz kształtuje świadomość prawną społeczeństwa. W ramach dozoru stacjonarnego w mniejszym zakresie urzeczywistniany jest cel zapobiegawczy, gdyż skazany jest poddany kontroli w *stricte* określonych dniach tygodnia i godzinach. W pozostałym

¹²⁴ M. Jankowski, S. Momot, *Wykonywanie kary...*, s. 53, 57.

¹²⁵ A. Brudniak-Draż, *Dozór elektroniczny w procesie wychowania resocjalizacyjnego*, [w:] *Aspekty psychologiczne między umysłem a ciałem*, red. K. Kropiwek, M. Szala, K. Maciąg, Lublin 2014, s. 53; D. Sarżała, *Resocjalizacyjny wymiar...*, s. 169.

czasie skazany ma prawo oddalić się poza miejsce monitorowania, a więc nie można wykluczyć, że wówczas nie naruszy porządku prawnego.

Co się zaś tyczy innych form dozoru, a mianowicie zbliżeniowego oraz mobilnego, w ramach których wykonywane są poszczególne środki karne oraz środek zabezpieczający w postaci elektronicznej kontroli miejsca pobytu, usprawiedliwione wydaje się spostrzeżenie o prymacie realizacji celu zapobiegawczego nad wychowawczym. Orzeczenie zakazu zbliżania się zmierza do zapewnienia pokrzywdzonemu ochrony przed sprawcą przestępstwa, a zakaz wstępu na imprezę masową stanowi gwarancję bezpieczeństwa podczas trwania tego typu przedsięwzięć. Elektroniczna kontrola miejsca pobytu to środek, którego istotą jest zapobieżenie ponownemu popełnieniu przez sprawcę czynu zabronionego. Natomiast przejawem wychowawczego oddziaływania może być respektowanie orzeczenia, na mocy którego zastosowano dany środek reakcji prawnokarnej. W toku rozważań należy pamiętać o nowelizacji z dnia 20 kwietnia 2018 roku, dzięki której doszło do wprowadzenia przez ustawodawcę nowych, dodatkowych powinności związanych z dozorem zbliżeniowym lub mobilnym, w tym przede wszystkim obowiązku nieprzerwanego noszenia rejestratora przenośnego, co stwarza większe możliwości weryfikacji zachowania skazanego.

Wielość zmian legislacyjnych oraz ich stopniowe wdrażanie do polskiego systemu prawa karnego kształtują świadomość prawną społeczeństwa. Możliwość zastosowania dozoru elektronicznego pozwala utwierdzić opinię społeczną w przekonaniu o nieuchronności ponoszenia odpowiedzialności karnej nawet przez sprawców czynów zabronionych o mniejszym stopniu społecznej szkodliwości. Niebagatelna pozostaje rola środków masowego przekazu, które powinny informować społeczeństwo o różnych rozwiązaniach prawnych, będących równie skuteczną alternatywą dla tradycyjnego ujęcia modelu wykonywania kary pozbawienia wolności. Warto zastanowić się nad przeprowadzeniem kampanii społecznej poświęconej problematyce dozoru elektronicznego, ukazującej w szczególności nie tylko aspekty dotyczące jego funkcjonowania, ale i potencjalne korzyści, jakie może przynieść wykorzystanie omawianej instytucji w polskim systemie penitencjarnym, na co słusznie zwraca uwagę w swoim raporcie Helsińska Fundacja Praw Człowieka¹²⁶.

¹²⁶ A. Pietryka, K. Wiśniewska, *Dozór elektroniczny...*, s. 6–7.

3.3. Dozór elektroniczny a międzynarodowe postulaty uzasadniające jego wdrożenie do polskiego systemu prawa karnego

Podczas prac legislacyjnych poprzedzających wprowadzenie instytucji dozoru elektronicznego do polskiego systemu prawa karnego projektodawcy zgodnie wskazywali na konieczność uwzględnienia międzynarodowych postulatów. Zarówno w uzasadnieniu do poselskiego projektu ustawy z dnia 30 listopada 2005 roku, jak i rządowego projektu ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku czy poselskiego projektu ustawy z dnia 23 stycznia 2007 roku¹²⁷, zwrócono uwagę na dwa akty prawne, tj. Zasady Tokijskie oraz Rekomendację Nr R (99) 22.

Taki stan rzeczy aktualizuje pytanie, czy w treści tych dokumentów faktycznie znajduje się wprost odniesienie do elektronicznego monitoringu. Jeśli tak, to zapytać należy, czy polski ustawodawca uwzględnił w należyty sposób postulaty zawarte w wyżej przywołanych aktach normatywnych rangi międzynarodowej przy konstruowaniu omawianej instytucji. Gdyby jednak okazało się, że jest odwrotnie, to należałoby zastanowić się nad ewentualnymi negatywnymi konsekwencjami wynikającymi z braku implementacji międzynarodowych standardów w zakresie dozoru elektronicznego do prawa wewnętrznego Rzeczypospolitej Polskiej.

Podstawowym założeniem Rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ 45/110 z dnia 14 grudnia 1990 roku było stworzenie katalogu zasad zmierzających do upowszechniania stosowania środków nieizolacyjnych, a także zbioru minimalnych gwarancji dla osób, które zostały poddane środkom alternatywnym dla kary pozbawienia wolności (pkt 1.1). Stosownie do pkt 1.5 rezolucji obowiązek rozwinięcia w ramach własnego systemu prawnego wspomnianych rozwiązań ciąży na państwach członkowskich. W rezultacie dążenia tych podmiotów powinny koncentrować się na ograniczeniu praktyki orzekania

¹²⁷ Uzasadnienie do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks wykroczeń oraz ustawy – Kodeks karny, druk nr 338, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki5ka.nsf> (dostęp: 1.10.2018); uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, druk nr 1237, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki5ka.nsf> (dostęp: 1.10.2018); uzasadnienie do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks wykroczeń oraz ustawy – Kodeks karny, druk nr 1352, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki5ka.nsf> (dostęp: 1.10.2018).

kar pozbawienia wolności i na wdrożeniu racjonalnej polityki karnej, mającej na względzie prawa człowieka, społeczne poczucie sprawiedliwości oraz resocjalizację sprawcy.

W Zasadach Tokijskich wyrażono istotny pogląd, tj. wykorzystania prawnie uregulowanych środków nieizolacyjnych na wszystkich etapach postępowania karnego (pkt 2.1, 3.1). Zgodnie z intencją autorów rezolucji w stadium poprzedzającym postępowanie sądowe właściwe organy powinny unikać stosowania tymczasowego aresztowania i traktować je raczej jako *ultima ratio* (pkt 6.1). W postępowaniu jurysdykcyjnym proponuje się natomiast następujący sposób rozstrzygania spraw: sankcje słowne (np. napomnienie, ostrzeżenie bądź nagana); warunkowe zwolnienie; kary pozbawienia praw; sankcje majątkowe i pieniężne (np. grzywna); nakaz konfiskaty lub wywłaszczenia; nakaz przywrócenia stanu pierwotnego lub rekompensata na rzecz pokrzywdzonego; zawieszenie lub odroczenie wykonania wyroku; okres próby oraz nadzór sądowy; obowiązek w postaci świadczenia usług na rzecz społeczności lokalnej; skierowanie sprawcy do centrum opieki; areszt domowy; jakiegokolwiek inne formy postępowania ze sprawcą, o ile nie wiążą się z jego izolacją; formy mieszane, czyli kombinacja wymienionych środków (pkt 8.2). Wedle pkt 9.1 rezolucji po wydaniu wyroku, a więc w postępowaniu wykonawczym, przewidziano szeroki katalog środków stanowiących alternatywę wobec rozwiązań prawnych o charakterze izolacyjnym. Wśród nich wskazuje się na: przerwę w wykonaniu kary lub umieszczenie w półotwartym zakładzie karnym, zwolnienie umożliwiające świadczenie pracy bądź edukację, rozmaite formy warunkowego zwolnienia, złagodzenie sankcji karnej oraz ulaskawienie (pkt 9.2). Równie ważny w realizacji środków nieizolacyjnych jest nadzór, wykonywany przez kompetentny organ (pkt 10.2). W ramach stosowanego – w indywidualnym przypadku – środka należy ustanowić adekwatny rodzaj nadzoru i postępowania wobec sprawcy przestępstwa, mający na celu pomoc w jego resocjalizacji. Nadzór ten powinien być okresowo weryfikowany, a także – w razie potrzeby – modyfikowany (pkt 10.3).

Biorąc pod uwagę treść Zasad Tokijskich, trafny wydaje się wniosek, że przewidziane w nich zapisy nie nawiązują niestety *expressis verbis* do elektronicznego monitoringu. Odniesienia do omawianej instytucji można pośrednio upatrywać jedynie w areszcie domowym. Ewentualnie dozór elektroniczny można by zakwalifikować do tzw. jakiegokolwiek innych form postępowania ze

sprawcą, niewiążących się z jego izolacją, o których wspomniano w rezolucji. Jednakże możliwość ich wykorzystania została ograniczona wyłącznie do postępowania sądowego, ponieważ na pozostałych etapach procesu karnego przewidziano odmienne rozwiązania.

Kolejny akt, czyli Rekomendacja Nr R (99) 22, jest wyrazem zaniepokojenia organów Rady Europy sytuacją panującą w europejskich jednostkach penitencjarnych. Propozycje w niej zawarte miały tym samym zmobilizować rządy poszczególnych państw członkowskich do podjęcia wszelkich możliwych działań, obejmujących obszar legislacji oraz praktyki, a mogących oddziaływać na niepożądane zjawisko przeludnienia oraz rozmiary populacji więziennej¹²⁸. Dodatkowo w preambule Rekomendacji Nr R (99) 22 wskazano, że stosowane środki powinny pozostawać w zgodzie nie tylko z zasadami demokratycznego państwa czy rządami prawa, lecz podlegać nadrzędnemu celowi – zapewnianiu gwarancji poszanowania praw człowieka.

Warto zaznaczyć, że w komentowanym akcie prawnym rangi międzynarodowej ujęte zostały podstawowe zasady. Pozbawienie wolności należy traktować jako *ultima ratio*, kiedy inne środki reakcji prawnokarnej okazały się w sposób oczywisty niewystarczające (pkt 1). Z tego powodu konieczne jest skonstruowanie odpowiedniego systemu kar i środków karnych o charakterze nieizolacyjnym, zachęcając organy wymiaru sprawiedliwości do korzystania z tych rozwiązań (pkt 3). Ponadto trzeba rozważyć dekryminalizację niektórych przestępstw bądź zmianę ich klasyfikacji, tak aby nie wiązały się z orzekaniem kar izolacyjnych (pkt 4). Należy też pamiętać o racjonalnym zarządzaniu powierzchnią jednostek penitencjarnych przez państwa członkowskie (pkt 2). Ostatnia z zasad nakłada zaś powinność dokonania analizy czynników, które przyczyniają się do istnienia zjawiska przeludnienia (pkt 5).

Podobnie jak w przypadku Zasad Tokijskich, Rekomendacja Nr R (99) 22 zawiera katalog środków nieizolacyjnych, które stosuje się w zależności od etapu postępowania karnego i statusu sprawcy. Zaleca się przede wszystkim wykorzystanie uproszczonych procedur czy ugód pozasądowych, aby uniknąć konieczności przeprowadzenia pełnego postępowania karnego oraz

¹²⁸ M. Ejchart, *Rekomendacja Nr R 99 (22) dotycząca przeludnienia w więzieniach i wzrostu populacji więziennej. Komentarz*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72–73, s. 140.

negatywnych jego skutków¹²⁹. Poza tym dąży się do ograniczenia tymczasowego aresztowania (pkt 11), proponując alternatywne środki, jak przykładowo: obowiązek pozostawania pod określonym adresem, ograniczenie możliwości przebywania lub zakaz opuszczania określonego miejsca bez uzyskania pozwolenia właściwego organu, poręczenie majątkowe, dozór bądź poręczenie instytucji wyznaczonych przez sąd i – *ad extremum* – dozór elektroniczny (pkt 12). Jeśli chodzi o postępowanie jurysdykcyjne, to kluczowym założeniem jest tutaj redukcja w przedmiocie orzekania długoterminowych kar izolacyjnych oraz zastępowanie krótkoterminowych kar pozbawienia wolności rozwiązaniami niewiążącymi się z izolacją (pkt 14). Z tego względu wskazuje się na możliwość: warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności, nadzoru kuratora orzekanego samoistnie, nadzoru nad skazanym o charakterze zintensyfikowanym, nałożenia obowiązku w postaci wykonywania pracy społecznie użytecznej, przymusowego leczenia bądź zobowiązania się do poddania terapii dla sprawców należących do danej kategorii, przeprowadzenia mediacji pomiędzy pokrzywdzonym a sprawcą przestępstwa, przyznania rekompensaty dla ofiary, wprowadzenia ograniczeń w swobodzie poruszania się poprzez ustanowienie dozoru policyjnego lub zastosowanie systemu dozoru elektronicznego (pkt 15). Co więcej, dopuszczalne są ich kombinacje polegające na łączeniu kar wiążących się z izolacją oraz kar i środków wolnościowych (pkt 16). W postępowaniu wykonawczym zaleca się podjęcie działań prowadzących do skutecznej egzekucji orzeczonych kar i środków nieizolacyjnych (pkt 22). W tym miejscu trzeba wskazać, że na podstawie omawianej rekomendacji Komitet Ministrów Rady Europy nie przedstawił katalogu środków odnoszących się do tego etapu postępowania. Wyjątkiem jest pkt 23 rekomendacji, w którym akcentuje się prymat środków zindywidualizowanych, jak warunkowe przedterminowe zwolnienie, nad środkami takimi jak ułaskawienie bądź amnestia. Zaleca się także częste korzystanie z systemu półotwartego, systemu otwartego, możliwości opuszczenia czy osadzenia skazanego poza jednostką penitencjarną jako sposobów wykonywania kary pozbawienia wolności, co wynika z pkt 9 rekomendacji. Działania te są podyktowane eliminowaniem negatywnych jej aspektów. Dozór elektroniczny w postępowaniu wykonawczym sytuuje się więc jako

¹²⁹ *Ibidem*, s. 141.

ostatni spośród wymienionych w pkt 9 rekomendacji rozwiązań służących redukcji przeludnienia, na co słusznie zwraca uwagę Robert Pelewicz¹³⁰.

Reasumując, należy stwierdzić, że treść Rekomendacji Nr R (99) 22 nie budzi zastrzeżeń, jako że przedstawione w niej postulaty bezpośrednio odnoszą się do instytucji dozoru elektronicznego. Elektroniczny monitoring został zaliczony do katalogu środków o charakterze nieizolacyjnym, przy czym jest on jednym z wielu postulowanych rozwiązań zmierzających do zmniejszenia przeludnienia w zakładach karnych bądź aresztach śledczych.

Podkreślenia wymaga to, że zarówno w Zasadach Tokijskich, jak i w Rekomendacji Nr R (99) 22 wyrażona została koncepcja, wedle której środki nieizolacyjne powinny być wykorzystywane na wszystkich etapach postępowania karnego. Wbrew zapewnieniom projektodawców, prezentowanym w toku podjętych prac legislacyjnych nad wdrożeniem instytucji dozoru elektronicznego do polskiego systemu prawa karnego, pominięto zalecenia rekomendowane na podstawie przywołanych tu aktów rangi międzynarodowej. Krytyczne w tej mierze stanowisko wyraził R. Pelewicz, konkludując, że:

brak możliwości zastosowania dozoru elektronicznego już na etapie postępowania przygotowawczego i rozpoznawczego, a stosowanie ich jedynie na etapie postępowania wykonawczego, wskazuje na istotne braki w tym obszarze polskiego ustawodawstwa karnego, co czyni polski system odpowiedzialności karnej przestarzałym, skompromitowanym, opartym na bazie nieefektywnych i reliktowych instytucji penalnych¹³¹.

Warto przy tej okazji wspomnieć, niejako na marginesie, że w 2011 roku wniesiono do Sejmu VI kadencji rządowy projekt, w którym proponowano wprowadzenie dozoru elektronicznego w całym postępowaniu karnym. Wśród postulatów wymieniono wówczas areszt domowy jako *novum* w katalogu środków zapobiegawczych. Ostatecznie nie doszło do uchwalenia

¹³⁰ R. Pelewicz, *Model dozoru elektronicznego w polskim prawie karnym w świetle zalecenia Rec (99) 22 Komitetu Ministrów Rady Europy*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2013, z. 2 (8), s. 33.

¹³¹ R. Pelewicz, *Dozór elektroniczny jako środek ograniczania przeludnienia więzień w aspekcie źródeł prawa międzynarodowego praw człowieka (wybrane zagadnienia)*, „Probacja” 2013, nr 2, s. 83.

ustawy w proponowanym kształcie. W postępowaniu jurysdykcyjnym elektroniczny monitoring ograniczono wyłącznie do środka karnego w postaci zakazu zbliżania się do określonych osób i zakazu wstępu na imprezę masową, jak również do środka zabezpieczającego zwanego elektroniczną kontrolą miejsca pobytu. Radykalna, lecz krótkotrwała zmiana modelu postrzegania dozoru elektronicznego w polskim systemie prawa karnego nastąpiła w 2015 roku. W okresie od 1 lipca 2015 roku do 14 kwietnia 2016 roku dozór elektroniczny funkcjonował jako forma wykonywania kary ograniczenia wolności. Jednak wkrótce potem zrezygnowano z tego rozwiązania, czyniąc dozór elektroniczny ponownie instrumentem związanym z wykonywaniem kary pozbawienia wolności, a tym samym eksponując jego dominującą rolę w postępowaniu wykonawczym.

To wszystko wymaga odniesienia się do konsekwencji prawnych wynikających z nieuwzględnienia wszystkich postulatów zawartych w Zasadach Tokijskich oraz Rekomendacji Nr R (99) 22. Podobnie jak znaczna część aktów prawnych omówionych wcześniej w niniejszej publikacji, również wyżej wspomniane i omówione, należy zaliczyć do tzw. *soft law*. Normy w nich wyrażone pozbawione są obecnie mocy wiążącej. Niemniej jednak, zachowując *signum specificum* międzynarodowego prawa „miękkiego” w postaci niewiążącego charakteru, mogą one w przyszłości stać się pierwszym etapem w procesie „twardnienia” tego prawa. Ewolucja od niewiążących prawnie opinii, zaleceń organów organizacji międzyrządowych czy też porozumień międzypaństwowych niebędących umowami międzynarodowymi do aktów prawnie wiążących nie jest ewenementem w procesie formułowania się norm *hard law*. Ponadto normy *soft law* nie zawsze stają się skuteczne dopiero w momencie przeistoczenia się w normy *hard law*. Normy prawa „miękkiego” mogą odgrywać i często odgrywają od samego początku swego istnienia rolę substytutu tzw. prawa „twardego”. Wobec norm *soft law*, podobnie jak wobec norm *hard law*, zastosowanie ma reguła *pacta sunt servanda*, dobra wiara, niesprzeczność z *ius cogens* czy zasada powstrzymywania się od działań utrudniających bądź uniemożliwiających realizację założonego celu. Normy *soft law*, wzorem norm *hard law*, są rezultatem działań podejmowanych przez uprawnione podmioty w ramach zinstytucjonalizowanej procedury. Działania te mają charakter celowy, świadomy oraz wolicjonalny, stąd też – jak zaznacza Paweł Szewczyk:

normy *soft law*, chociaż nie mają mocy wiążącej czy oficjalnej sankcji, to ze względu na wiarygodność ich twórców, a także społeczną i prestiżową „presję” wywieraną na potencjalnych adresatów, mogą stanowić przyszłe nowe źródło prawa międzynarodowego¹³².

Wreszcie normy *soft law* mogą funkcjonować w sytuacji braku wypracowanej woli politycznej państw do podjęcia wiążących i wyraźnych zobowiązań. Tylko bowiem międzynarodowe prawo „miękkie” pozwala formułować wytyczne bardziej ogólne, odwołujące się do przyszłego zachowania w przypadku, gdy trudne bądź niemożliwe jest precyzyjne określenie normy prawnej¹³³.

Z tych powodów, projektując krajowe rozwiązania, warto uwzględnić wyrażone w nich zalecenia, nie zasłaniając się przy tym brakiem powszechnie wiążącej mocy.

¹³² P.J. Szewczyk, *Rola i znaczenie norm soft law w prawie Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej*, [w:] *Ius cogens. Soft law. Dwa bieguny prawa międzynarodowego publicznego*, red. B. Kuźniak, M. Ingelevic-Citak, Kraków 2017, s. 196.

¹³³ *Ibidem*, s. 193–194, 196.

Dozór elektroniczny – rozważania wokół kluczowych problemów praktycznych

4.1. Charakter prawny dozoru elektronicznego z perspektywy semantyczno-systemowej

Dozór elektroniczny początkowo traktowano jako swoisty eksperyment. Dopiero wskutek nowelizacji z dnia 20 lutego 2015 roku instytucja ta stała się nieodłącznym elementem polskiego systemu prawa karnego, ponieważ prawodawca zrezygnował z epizodyczności regulacji. Aktualnie elektroniczny monitoring jest inherentną częścią Kodeksu karnego wykonawczego. Mimo że od momentu wejścia w życie pierwszych unormowań aż do chwili obecnej minęło ponad piętnaście lat, to w dalszym ciągu nierozstrzygnięta pozostaje kwestia charakteru prawnego omawianej instytucji. Liczba oraz częstotliwość zmian legislacyjnych także nie ułatwiają znalezienia odpowiedzi na pytanie, co *de facto* jest istotą dozoru elektronicznego. Czy elektroniczny monitoring jest jednym z systemów wykonywania kary pozbawienia wolności, czy sposobem jej realizacji? A może dozór elektroniczny należy postrzegać jako sankcję karną niewyodrębnioną w art. 32 k.k.? Wątpliwości wokół analizowanego zagadnienia jest znacznie więcej.

Na podstawie ustawy z 2007 roku dozór elektroniczny utożsamiano z systemem wykonywania kary pozbawienia wolności, co wynikało *expressis verbis* z treści art. 2 ust. 1 u.s.d.e. Brzmienie przywołanego przepisu prawnego pozwalało na konstatację, że elektroniczny monitoring funkcjonuje obok istniejących już systemów odbywania bezwzględnej kary izolacyjnej wymienionych w art. 81 k.k.w., czyli systemu programowego oddziaływania,

terapeutycznego i zwykłego¹. W relacji do pozostałych norm prawnych, definicję pozwalającą na usytuowanie dozoru elektronicznego jako systemu wykonywania kary pozbawienia wolności należy ocenić sceptycznie. Po pierwsze, treść przywołanego art. 81 k.k.w. pozostaje w ścisłym związku z art. 67 k.k.w., opisującym cele wykonywania kary izolacyjnej. Wedle art. 67 § 2 k.k.w. dla ich osiągnięcia konieczne jest prowadzenie zindywidualizowanego oddziaływania na skazanych w ramach określonych w Kodeksie karnym wykonawczym trzech (co należy stanowczo zaakcentować) systemów wykonywania kary, jak i w różnych rodzajach oraz typach zakładów karnych. Realizację tych zadań powierzono Służbie Więziennej. Czynności organizacyjno-kontrolne stanowiły w szczególności kompetencję podmiotów zewnętrznych, tj. sądownego kuratora zawodowego, podmiotu prowadzącego centralę monitorowania oraz upoważnionego podmiotu dozoru (art. 56 ust. 1 u.s.d.e.)². Co więcej, w ustawie z 2007 roku zostało zawarte odesłanie do odpowiedniego stosowania unormowań kodeksowych w sprawach nieuregulowanych. Wyłączenie dotyczyło jedynie przepisów w przedmiocie wykonywania kary izolacyjnej w zakładach karnych, z wyjątkiem art. 80 § 1, 2, 4–5, art. 159, art. 160, art. 161 § 3, art. 162 § 2 i 3 oraz art. 163 k.k.w. (art. 5 ust. 1 u.s.d.e.). Na marginesie warto dodać, że regulacja odnosząca się *stricte* do wykonywania kary pozbawienia wolności w jednostkach penitencjarnych obejmuje swoim zakresem art. 68–149 k.k.w., na co wskazuje M. Rusinek³. Wobec tego nie można wykluczyć możliwości powoływania się na treść art. 67 k.k.w. Należy ponadto zwrócić uwagę na procedurę tworzenia systemów innych aniżeli te, które wyszczególniono w art. 81 k.k.w. Wspomnianą prerogatywą dysponuje Minister Sprawiedliwości, co wynika z art. 71 k.k.w. Nie bez znaczenia pozostaje więc to, że w okresie obowiązywania ustawy z 2007 roku wskazany organ administracji rządowej nie skorzystał z przysługującego mu uprawnienia, a tym samym nie wprowadził na gruncie Kodeksu karnego wykonawczego nowego, czwartego systemu wykonywania kary pozbawienia

¹ B. Myrna, *Dozór elektroniczny. Zagadnienia ogólne i kilka uwag dotyczących jego wdrożenia do polskiego ustawodawstwa karnego*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2011, t. 27, s. 255–256; G. Wiciński, *Przerwa w karze pozbawienia wolności wykonywanej w systemie dozoru elektronicznego*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2010, nr 67–68, s. 42–43.

² B. Myrna, *Dozór elektroniczny...*, s. 257–258.

³ M. Rusinek, *Ustawa o dozorcze...*, s. 43.

wolności⁴. Dlatego też posłużenie się przez prawodawcę terminem „system” należy uznać za wysoce chybione.

Zgodnie z aktualnie obowiązującym stanem prawnym ustawodawca definiuje dozór elektroniczny w nieco odmienny sposób niż dotychczas, choć w dalszym ciągu identyfikuje tę instytucję przede wszystkim z wykonywaniem krótkoterminowej kary izolacyjnej. W art. 43b § 1 k.k.w. zawarto definicję dozoru elektronicznego, ujmując go jako kontrolę zachowania osoby skazanej przy wykorzystaniu środków technicznych. System dozoru elektronicznego to ogół metod postępowania oraz środków technicznych służących do jego wykonywania (art. 43b § 2 k.k.w.). Trzeba nadmienić, że chociaż w regulacji kodeksowej pojawiają się również inne sformułowania, które mogą wywoływać pewne obawy, tak jak zwrot „kara pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego”, to – dzięki wyjaśnieniu znaczenia tych pojęć w treści art. 43b k.k.w. – ich użycie przez ustawodawcę jest bardziej przemyślane i racjonalne niż w ustawie z 2007 roku. Niemniej, aby wyeliminować wszelkie ewentualne wątpliwości, można rozpatrzyć – oczywiście z semantycznego punktu widzenia – dokonanie zmiany, polegającej na posłużeniu się w odniesieniu do wykonywanej kary pozbawienia wolności alternatywnym zwrotem „w warunkach” (a nie w systemie) dozoru elektronicznego, co sugerował swego czasu Bogdan Myrna⁵.

Bezsporne jest to, że kara pozbawienia wolności z wykorzystaniem elektronicznego monitoringu nie jest wykonywana w zakładzie karnym, lecz poza nim, stanowiąc swoiste odstępstwo. W świetle art. 69 k.k.w. karę pozbawienia wolności wykonuje się w określonych rodzajach zakładów karnych. Wyjątek od tej zasady dotyczy przypadku skazanej kobiety, której stwarza się możliwość sprawowania opieki nad dzieckiem w domach dla matki i dziecka funkcjonujących przy zakładach karnych, co wynika z art. 87 § 4 k.k.w. Podkreślenia wymaga, że w art. 69 k.k.w. ustawodawca *expressis verbis* wprowadza takie właśnie zastrzeżenie. Brakuje natomiast jakiegokolwiek wzmianki o możliwości odbywania kary izolacyjnej w warunkach dozoru elektronicznego. Dążąc do ukształtowania omawianej instytucji, poprzez nadanie nowego znaczenia

⁴ B. Myrna, *Dozór elektroniczny...*, s. 259; A. Dziubińska, *Dwa lata obowiązywania...*, s. 173.

⁵ B. Myrna, *Dozór elektroniczny...*, s. 259.

m.in. terminowi „system dozoru elektronicznego”, ustawodawca pominął niestety zmianę brzmienia art. 69 k.k.w. Ciekawe stanowisko, choć nawiązujące do ustawy o SDE, wyraził Jerzy Lachowski. Jego zdaniem czytelniejsza byłaby regulacja, przewidująca w treści art. 69 k.k.w. unormowanie, wedle którego karę pozbawienia wolności odbywałoby się w zakładach karnych, chyba że ustawa stanowi inaczej⁶. Mimo upływu czasu trzeba przyznać, że pogląd ten nie utracił nic na swej aktualności. Również obecnie należałoby rekomendować takie właśnie ukształtowanie omawianego przepisu.

Przechodząc do dalszych rozważań, trzeba zastanowić się nad tym, czy elektroniczny monitoring powinien być utożsamiany z pozbawieniem, czy może z ograniczeniem wolności. Zagadnienie to jest przedmiotem dyskusji wśród przedstawicieli doktryny szeroko rozumianego prawa karnego, choć pozbawienie czy ograniczenie wolności to pojęcia konstytucyjne. Wedle art. 41 ust. 1 Konstytucji RP każdemu człowiekowi gwarantuje się nietykalność oraz wolność osobistą, co do których ingerencja może nastąpić tylko na zasadach i w trybie określonym w ustawie. Komentatorzy prawa konstytucyjnego wskazują, że pozbawienie wolności osobistej jest równoznaczne z uniemożliwieniem korzystania z niej przez jednostkę. Pozbawienie wolności może przy tym przyjąć różne formy oraz odnosić się zarówno do kary izolacyjnej, jak i zatrzymania, tymczasowego aresztowania, kary porządkowej aresztu czy przymusowego doprowadzenia⁷. Z kolei drugie z pojęć oznacza zakaz korzystania z pewnych możliwości, dotyczących wolności osobistej *sensu stricto* (jak np. zakaz zmiany miejsca pobytu, zakaz kontaktowania się z określonymi osobami) lub konieczność dokonania przez jednostkę konkretnych działań, których nie podjęłaby się w przypadku posiadania innych opcji, wynikających ze wspomnianej wolności (np. obowiązek pracy)⁸.

⁶ J. Lachowski, *Wybrane zagadnienia sporne na tle wykładni przepisów ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego*, [w:] *Problemy wymiaru sprawiedliwości karnej. Księga jubileuszowa profesora Jana Skupińskiego*, red. A. Błachnio-Parzych, J. Jakubowska-Hara, J. Kosonoga, H. Kuczyńska, Warszawa 2013, s. 589–590.

⁷ B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2009, s. 223.

⁸ *Ibidem*, s. 223; P. Sarnecki, *Komentarz do art. 41*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz II*, red. L. Garlicki, M. Zubik, Warszawa 2016, s. 214.

Warto zwrócić uwagę na orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w kontekście interpretacji art. 5 EKPC, przewidującego prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego, jak również normującego przypadki legalnego pozbawienia wolności. W sprawie *Guzzardi przeciwko Włochom* za pozbawienie wolności uznano bowiem umieszczenie skazanego (wraz z rodziną oraz innymi skazanymi) na niewielkiej wyspie Asinara na okres trzech lat z jednoczesnym nałożeniem na niego obowiązku m.in. podjęcia pracy, pozostawania pod ścisłym nadzorem władz, ograniczenia kontaktu z miejscową społecznością (w tym unikania barów i klubów nocnych, zakazu uczestnictwa w spotkaniach publicznych), pozostawania w miejscu zamieszkania w godzinach 22.00–7.00, zdawania raportu z przeprowadzonych rozmów telefonicznych. W sprawie tej Europejski Trybunał Praw Człowieka zaznaczył, że dla wykazania różnicy pomiędzy pozbawieniem a ograniczeniem wolności kluczowe znaczenie ma nie natura czy istota powyższych pojęć, lecz stopień bądź nasilenie dolegliwości z tym związanych. W trakcie oceny należy zatem uwzględnić kryteria takie jak typ, czas trwania, skutki i sposób wykonania środka⁹. W świetle okoliczności faktycznych konkretnej sprawy nawet krótki czas nie przesądza o braku pozbawienia wolności. Takie stanowisko wyraził Europejski Trybunał Praw Człowieka w sprawie *Rantsev przeciwko Cyprowi i Rosji*, twierdząc, że godzinne przebywanie pracownicy kabaretu w jednostce policji, mające na celu sprawdzenie legalności jej pobytu na Cyprze, stanowi niewątpliwie pozbawienie wolności¹⁰. W innym orzeczeniu (sprawa *Stanev przeciwko Bułgarii*) Europejski Trybunał Praw Człowieka przyjął, że ulokowanie osoby chorej psychicznie w otwartym oddziale szpitalnym ze swobodnym dostępem do niezabezpieczonych terenów placówki medycznej, a także sposobnością wyjścia poza obiekt, można poczytać jako pozbawienie wolności. Omawiana sprawa dotyczyła osoby częściowo ubezwłasnowolnionej, która wbrew swojej woli została umieszczona przez pracownika socjalnego na czas nieokreślony w domu opieki społecznej, gdzie

⁹ A. Rzepliński, *Wyroki Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu. Sprawa Guzzardi przeciwko Włochom*. Wyrok z dnia 6 listopada 1980 r. (Seria A nr 39), s. 3, 15–16, <http://kryminologia.ipsir.uw.edu.pl/index.php/publikacje/orzecznictwo-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka-w-strasburgu> (dostęp: 11.02.2019).

¹⁰ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2017 roku sygn. akt I KZP 11/16; M.A. Nowicki, *Europejski Trybunał Praw Człowieka. Wybór orzeczeń 2010*, Warszawa 2011, s. 12–13.

panowały złe warunki bytowe. Przy okazji tej sprawy Europejski Trybunał Praw Człowieka wskazał, że dla pozbawienia wolności istotne są dwa aspekty: obiektywny, czyli osadzenie człowieka na ograniczonej powierzchni przez pewien czas, który nie jest nieznaczny, oraz subiektywny – znajdujący wyraz w braku zgody na zastosowanie danego środka¹¹.

Nie bez znaczenia dla omawianej kwestii pozostaje również dorobek orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, nawiązujący wprost do aresztu domowego jako formy pozbawienia wolności w ujęciu konwencyjnym. W sprawie Mancini przeciwko Włochom Europejski Trybunał Praw Człowieka uznał, że choć nikogo nie można pozbawić prawa do fizycznej wolności osobistej w sposób arbitralny, to art. 5 ust. 1 EKPC nie precyzuje warunków pozbawienia wolności i nie stwarza prawa do zastosowania łagodniejszej formy aniżeli tradycyjny reżim więzienny. Uwzględniając skutki wynikające zarówno z tymczasowego aresztowania, jak i aresztu domowego, każdy z wymienionych środków realizuje przesłanki pozbawienia wolności w świetle przywołanej normy konwencyjnej¹². Odmienny pogląd Trybunał przedstawił w sprawie Engel i inni przeciwko Holandii. W związku z naruszeniem dyscypliny wojskowej skarżący został początkowo ukarany aresztem o łagodnym, a następnie o zastrzonym reżimie. Dalsza niesubordynacja żołnierza skutkowałą zastosowaniem wobec niego aresztu o ścisłym rygorze. Europejski Trybunał Praw Człowieka po raz kolejny zaznaczył, że każdorazowo konieczne jest dokonanie analizy okoliczności faktycznych zaistniałych w konkretnym przypadku. Odbywanie służby wojskowej nie stanowi pozbawienia wolności w ujęciu konwencyjnym. Analogicznie, typowe ograniczenia z niej wynikające, jak chociażby w zakresie swobody przemieszczania się, nie spełniają wymogów określonych w art. 5 ust. 1 EKPC. Państwa dysponują bowiem prawem do organizowania własnej służby wojskowej. Co więcej, w ocenie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka zastosowane ograniczenia, niewykraczające poza przyjęte granice, mogą być postrzegane w różny sposób

¹¹ Orzeczenie w sprawie Stanev przeciwko Bułgarii, <http://www.hfhr.pl/publikacje/omowienie-orzeczen-etpcz/> (dostęp: 12.02.2019); Stanev v. Bulgaria, Application no. 36760/06, Judgment of 17 January 2012, <https://www.eschr-net.org/caselaw/2016/stanev-v-bulgaria-app-no-3676006-european-court-human-rights> (dostęp: 12.02.2019).

¹² Mancini v. Italy, Application no. 44955/98, Judgment of 2 August 2001, <https://www.echr.coe.int/> (dostęp: 12.02.2019).

z perspektywy zwykłego obywatela i zawodowego żołnierza. W omawianym przypadku aresztu o łagodnym rygorze i aresztu o zaostrzonym reżimie nie powinno się jednak kwalifikować jako pozbawienia wolności. Pierwsza z form oznacza osadzenie żołnierza w areszcie domowym bądź w pomieszczeniach mieszkalnych swojego oddziału, przy czym w dalszym ciągu nie jest wykluczona realizacja ciężących na nim obowiązków, jak również nie pozostaje on w zamknięciu. W ramach aresztu o zaostrzonym rygorze żołnierz w czasie wolnym od służby wojskowej zobowiązany jest do przybywania w specjalnie wyznaczonym miejscu. Dodatkowo pozbawia się go możliwości opuszczenia pomieszczenia w celu skorzystania ze stołówki, kina bądź innych form rekreacji. Należy wskazać, że dopiero ścisły areszt wojskowy, polegający na krótkim, lecz całodobowym pobycie w zamkniętej celi oraz wyłączeniu żołnierza z wykonywania powinności służbowych, można zaklasyfikować jako swoiste pozbawienie wolności¹³. Podobnie Trybunał orzekł w sprawie skargi Dacosta Silva przeciwko Hiszpanii, twierdząc, że odbycie kary w warunkach aresztu domowego mieści się w granicach pozbawienia wolności¹⁴.

Należy mieć na uwadze, że linia orzecznicza Europejskiego Trybunału Prawa Człowieka w kontekście przesłanek uznania aresztu domowego jako pozbawienia wolności nie jest jednolita. W tym miejscu warto odwołać się do sprawy Trijonis przeciwko Litwie, w której najpierw na skarżącego nałożono areszt domowy, a następnie złagodzone jego warunki. W rezultacie skarżący miał przebywać w miejscu pracy w dni robocze, a w mieszkaniu w określonym przedziale czasu, tj. od godziny 19.00 do 7.00 w dni powszednie oraz przez całą dobę w weekendy. W omawianym przypadku Trybunał stwierdził, że aresztu domowego nie należy traktować na równi z pozbawieniem wolności, gdyż skarżący miał możliwość dysponowania swoim czasem, a ograniczona została jedynie swoboda jego poruszania się¹⁵. Takie samo stanowisko organ ten wyraził w sprawie Raimondo przeciwko Włochom. Skarżący, będąc osobą podejrzaną o współpracę z mafią, został

¹³ Engel and others v. Netherlands, Application no. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72, Judgment of 8 June 1976, <https://www.echr.coe.int/> (dostęp: 13.02.2019).

¹⁴ Dacosta Silva v. Spain, Application no. 69966/01, Judgment of 2 November 2006, <https://www.echr.coe.int/> (dostęp: 13.02.2019).

¹⁵ Trijonis v. Lithuania, Application no. 2333/02, <https://www.echr.coe.int/> (dostęp: 14.02.2019).

tymczasowo aresztowany. Zastosowany względem niego środek zastąpiono aresztem domowym, z którym związane były: zakaz opuszczenia mieszkania bez powiadomienia o tym policji, stawiennictwo w jednostce policji w określonych dniach, obowiązek powrotu do mieszkania przed godziną 21.00 i zakaz jego opuszczania przed godziną 7.00, chyba że skarżący miał uzasadnione ku temu powody i poinformował o tym fakcie odpowiednie władze. W sprawie tej Europejski Trybunał Praw Człowieka jednoznacznie przyjął, że została ograniczona swoboda przemieszczania się skarżącego, wykluczając tym samym pozbawienie wolności¹⁶.

Analiza wybranych orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka prowadzi do wniosku, że nie sposób każdorazowo utożsamiać aresztu domowego z pozbawieniem wolności. Choć dozór elektroniczny w polskim systemie prawa karnego dotyczy przede wszystkim kary pozbawienia wolności, to nie można również zapominać o konstytucyjnych intuicjach znaczeniowych pojęć „pozbawienie wolności” i „ograniczenie wolności”, które nadają im charakter autonomiczny. Z rozróżnienia tego prawidłowo wynika, że elektroniczny monitoring można identyfikować z ograniczeniem wolności. W ramach dozoru stacjonarnego skazany ma obowiązek pozostawiania w miejscu stałego pobytu lub innym miejscu w wyznaczonym przez sąd albo komisję penitencjarną czasie. Tylko w określonych przez sąd penitencjarny albo komisję penitencjarną przedziałach czasu skazany może oddalić się poza te miejsca, aby realizować konkretne cele. Dodatkowo należy zaznaczyć, że kara pozbawienia wolności z zastosowaniem elektronicznego monitoringu jest wykonywana w warunkach wolnościowych, a nie w ścisłej izolacji od reszty społeczeństwa, jak w tradycyjnym modelu. Nie dochodzi tu do faktycznego pozbawienia wolności. Dlatego już z samej nazwy dozór elektroniczny odpowiada raczej ograniczeniu wolności. Słusznie zatem twierdzi M. Rusinek, że przyjęty przez prawodawcę model dozoru elektronicznego nie stanowi pozbawienia wolności w ujęciu standardów konstytucyjnych oraz konwencyjnych. I właśnie ten pogląd jest najczęściej przywoływany przez przedstawicieli doktryny prawa karnego¹⁷. Są jednak i takie zdania,

¹⁶ Raimondo v. Italy, Application no. 12954/87, Judgment of 22 February 1994, <https://www.echr.coe.int> (dostęp: 14.02.2019); M.A. Nowicki, *Wokół konwencji europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Warszawa 2013, s. 925.

¹⁷ M. Rusinek, *Ustawa o dozorze...*, s. 29–31.

że elektroniczny monitoring należy zaklasyfikować jedynie jako formalne pozbawienie wolności. Dowodzą tego różnice między omawianą instytucją a karą ograniczenia wolności, wśród których wymienia się przykładowo brak obowiązku świadczenia pracy. Zasadność tego poglądu uzasadnia się decyzją ustawodawcy, który utożsamia dozór elektroniczny z wykonywaniem krótkoterminowej kary pozbawienia wolności¹⁸. O tym, że sprawa charakteru omawianej instytucji nie jest prosta, świadczą chociażby zmiany w modelu jej stosowania.

Jak już wcześniej wspomniano, wskutek reformy prawa karnego z dnia 20 lutego 2015 roku doszło do poszerzenia katalogu obowiązków, tworzących element treściowy kary ograniczenia wolności poprzez wprowadzenie możliwości zobowiązania skazanego do pozostawania w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu z wykorzystaniem elektronicznego monitoringu. Obowiązek ten mógł być orzekany samoistnie bądź kumulatywnie, tj. łącznie z: wykonywaniem nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne, potrąceniem od 10 do 25% wynagrodzenia za pracę w stosunku miesięcznym na wskazany przez sąd cel społeczny lub innymi powinnościami wyszczególnionymi w treści art. 72 § 1 pkt 4–7a k.k. Ostatecznie w kwietniu 2016 roku prawodawca zrezygnował z rzeczonego rozwiązania, argumentując swoje stanowisko znacznym spadkiem orzeczeń skutkujących rozpoczęciem odbywania kary ograniczenia wolności. Niestety trudno jest zgodzić się z przywołaną opinią, gdyż zbyt krótki okres obowiązywania wspomnianej regulacji *de facto* uniemożliwił sprawdzenie prawidłowości funkcjonowania dozoru elektronicznego jako jednej z form wykonywania kary ograniczenia wolności. Radykalna zmiana modelu dozoru elektronicznego w polskim systemie prawa karnego, dokonana nowelizacją z dnia 20 lutego 2015 roku, a następnie powrót do wcześniejszych rozwiązań prawnych w efekcie reformy prawa karnego z dnia 11 marca 2016 roku wskazują na wahania ustawodawcy co do określenia charakteru prawnego omawianej instytucji.

¹⁸ K. Mamak, *Dozór elektroniczny – rozważania na tle kary pozbawienia wolności, kary ograniczenia wolności oraz przestępstwa samouwolnienia (art. 242 § 1 k.k.)*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2017, z. 3, s. 28; M. Grudecki, *Kara ograniczenia wolności z zastosowaniem dozoru elektronicznego – utracona szansa naprawy tej kary w polskim prawie karnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2017, z. 4, s. 128.

Wątpliwości co do istoty dozoru elektronicznego pojawiły się też w praktyce orzeczniczej sądów powszechnych, co wiązało się z koniecznością podjęcia próby rozstrzygnięcia przez Sąd Najwyższy zagadnienia prawnego odnoszącego się do możliwości kwalifikacji zachowania skazanego, polegającego na oddaleniu się z miejsca odbywania przez niego kary izolacyjnej w systemie dozoru elektronicznego w płaszczyźnie znamion przestępstwa samouwolnienia stypizowanego przez prawodawcę w art. 242 § 1 k.k. Z pytaniem prawnym zwrócił się jeden z sądów okręgowych, oczekując potwierdzenia zasadności ukształtowanego przez siebie poglądu dotyczącego tego problemu¹⁹.

Wspomniane zagadnienie prawne ujawniło się na tle następującego stanu faktycznego sprawy. Na mocy wyroku z dnia 14 października 2008 roku sąd rejonowy skazał oskarżonego na karę pozbawienia wolności w wymiarze ośmiu miesięcy z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na okres próby wynoszący trzy lata. Z dniem 15 września 2011 roku zarządzono wykonanie kary. Ostatecznie we wrześniu 2014 roku skazanemu udzielono zezwolenia na odbywanie orzeczonej kary poza jednostką penitencjarną z zastosowaniem elektronicznego monitoringu. Niestety pomimo skorzystania przez skazanego z dobrodziejstwa instytucji dozoru elektronicznego, w dniu 9 listopada 2014 roku oddalił się on z miejsca swojego zamieszkania bez uzyskania zgody właściwych podmiotów i pozostawał poza nim przez dziesięć dni. W tym też czasie nie było z nim żadnego kontaktu. W świetle zaistniałej sytuacji zapadło orzeczenie o uchyleniu wobec skazanego zezwolenia na wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego. Dodatkowo prokurator skierował akt oskarżenia, zarzucając mu popełnienie przestępstwa z art. 242 § 1 k.k. Wyrokiem z dnia 5 kwietnia 2016 roku doszło do uniewinnienia oskarżonego. Orzeczenie zostało zaskarżone przez prokuratora apelacją na niekorzyść oskarżonego. Analizując sprawę, sąd okręgowy uznał, że wykonywanie kary izolacyjnej z zastosowaniem dozoru elektronicznego stanowi formę pozbawienia wolności, a zatem możliwa jest realizacja ustawowych znamion przestępstwa samouwolnienia się w przypadku oddalenia się skazanego z miejsca zamieszkania. Motywując swoje stanowisko, sąd

¹⁹ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2017 roku sygn. akt I KZP 11/16.

okręgowy przywołał wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 maja 2014 roku, w którym ten stwierdził, że:

warunek odbycia kary pozbawienia wolności w rozumieniu art. 64 § 1 k.k. spełnia także kara tego rodzaju wykonywana w całości lub w części w systemie dozoru elektronicznego. (...) Tym samym odbycie kary w omawianym systemie nie zmienia jej istoty, jaką jest pozbawienie wolności o charakterze bezwzględny²⁰.

W toku rozważań sąd okręgowy zwrócił uwagę również na odmienne poglądy, wyrażane przez niektórych przedstawicieli doktryny prawa karnego, jak chociażby Włodzimierza Wróbla, Adama Wojtaszczyka i Witolda Zontka, którzy wskazują, że zachowania skazanego mające postać opuszczenia przez niego miejsca przeznaczonego do odbywania kary czy dezaktywacji urządzeń tworzących system dozoru elektronicznego można co najwyżej traktować jako naruszenie warunków wykonywania kary. W takich przypadkach ustawodawca przewidział określone oraz odrębne konsekwencje prawne, ograniczając tym samym penalizację innych zachowań²¹.

Stanowisko sądu okręgowego podzielił Sąd Najwyższy, mimo że finalnie zadecydował o przekazaniu przedstawionego zagadnienia prawnego do rozpatrzenia przez powiększony skład. Poszukując argumentów, Sąd Najwyższy powołał się m.in. na względy natury systemowej, eksponując identyczne granice ustawowego zagrożenia przy przestępstwie stypizowanym w art. 244a § 2 oraz art. 242 § 1 k.k. W ocenie Sądu Najwyższego, skoro ustawodawca stworzył możliwość penalizacji udaremniania lub utrudniania kontrolowania, w systemie dozoru elektronicznego, orzeczonych w związku z zakazem wstępu na imprezę masową obowiązków (art. 244a § 1 k.k.), to podobnie dotyczy to przestępstwa z art. 242 § 1 k.k. W obu przypadkach zachowanie sprawcy można zaklasyfikować jako „uchylanie się”. W pierwszym jest to uchylanie

²⁰ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 maja 2014 roku sygn. akt III KK 16/14, LEX nr 1469141.

²¹ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2017 roku sygn. akt I KZP 11/16, <http://www.sn.pl/> (dostęp: 10.05.2019); W. Wróbel, A. Wojtaszczyk, W. Zontek, *Przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości*, [w:] *Przestępstwa przeciwko państwu i dobrom zbiorowym*, t. 8, red. L. Gardocki, Warszawa 2013, s. 674–675.

się od dozoru elektronicznego orzeczonego w ramach środka karnego, natomiast w drugim – od wykonania kary izolacyjnej z zastosowaniem elektronicznego monitoringu. Sąd Najwyższy odniósł się do dorobku orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, zaznaczając przy tym, że zarówno w przypadku odbywania kary pozbawienia wolności w zakładzie karnym, jak i poza nim, lecz z wykorzystaniem dobrodziejstwa instytucji dozoru elektronicznego, skazany nie może samowolnie opuszczać tych miejsc. Dysproporcja dotyczy formy nadzoru i kontroli. Istnienie tej różnicy nie przesądza o zbliżeniu kary izolacyjnej realizowanej poza jednostką penitencjarną z użyciem środków technicznych do kary ograniczenia wolności. Z kolei występowanie czynnika subiektywnego, mającego postać zgody skazanego, nie skutkuje utratą możliwości postrzegania tej kary jako pozbawienia wolności o charakterze bezwzględny²².

W dniu 21 czerwca 2017 roku Sąd Najwyższy, rozpoznając sprawę w powiększonym już składzie, wydał wyrok. W nawiązaniu do przedstawionego zagadnienia prawnego ograniczył się częściowo do przywołania motywów uprzednio podniesionych. Trzeba przy tym dodać, że utrzymano w mocy orzeczenie z dnia 5 kwietnia 2016 roku w zakresie, w jakim skazany został uniewinniony od zarzucanego mu czynu z art. 242 § 1 k.k. Motywując swoje stanowisko, Sąd Najwyższy zwrócił uwagę na istotną kwestię, a mianowicie zmianę stanu prawnego i konieczność zastosowania prawa intertemporalnego, gdyż w niniejszej sprawie doszło do kolizji ustaw w czasie. Należy przypomnieć, że w okresie od 1 lipca 2015 roku do 14 kwietnia 2016 roku (czyli obejmującym datę wydania orzeczenia) dozór elektroniczny był jedną z form wykonywania kary ograniczenia wolności. Dopiero z dniem 15 kwietnia 2016 roku dozór elektroniczny ponownie zaczął odnosić się do kary pozbawienia wolności²³. Odwołując się zatem do konkluzji wyrażonych przez Sąd Najwyższy w wyroku, można uznać, że gdyby w czasie orzekania nie obowiązywała ustawa inna niż w czasie popełnienia przestępstwa, to w sprawie tej sprawca korzystający z zezwolenia na odbywanie kary izolacyjnej poza zakładem karnym w warunkach dozoru elektronicznego, który

²² Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2017 roku sygn. akt I KZP 11/16, <http://www.sn.pl/> (dostęp: 10.05.2019).

²³ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 czerwca 2017 roku sygn. akt I KZP 3/17, LEX nr 2334899.

samowolnie oddalił się z miejsca swojego zamieszkania, zostałby pociągnięty do odpowiedzialności karnej na podstawie art. 242 § 1 k.k.

Mając na względzie rozstrzygnięcie Sądu Najwyższego, należy rozważyć, czy jest ono faktycznie trafne w kontekście realizacji przestępstwa stypizowanego w art. 242 § 1 k.k. Nie ulega wątpliwości, że przedmiotem ochrony prawnokarnej tego przestępstwa jest prawidłowe funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości, z którym koliduje zachowanie sprawcy utrudniające respektowanie orzeczeń w części dotyczącej pozbawienia wolności, jak też gwarancja zgodnego z prawem wykonywania określonego orzeczenia sądu lub prawnego nakazu wydanego przez inny organ państwowy, na mocy którego pozbawiono konkretną osobę wolności²⁴. Sprawcą występku może być wyłącznie osoba pozbawiona wolności, lecz nie tylko odbywająca karę izolacyjną, ale i m.in. osoba tymczasowo aresztowana, odbywająca karę aresztu wojskowego czy karę aresztu przewidzianą za wykroczenie, zatrzymana przez jednostkę policji, osoba, wobec której zastosowany został areszt ekstradycyjny czy umieszczona w szpitalu psychiatrycznym w ramach środka zabezpieczającego²⁵. Czynność sprawcza została tutaj ujęta przez ustawodawcę w sposób bardzo zwięzły, poprzez użycie zwrotu „kto uwalnia się sam”. Wyjaśnienia znaczenia terminu „samouwolnienie” należy więc poszukiwać w judykaturze, w tym w orzeczeniach odnoszących się do poprzednio obowiązującego stanu prawnego²⁶. W wyroku z dnia 23 września 1992 roku Sąd Najwyższy wskazał wprost, że:

stanem „pozbawienia wolności” jest stan w którym określona osoba znajduje się w odpowiednim miejscu zamknięcia lub pod dozorem, samouwolnieniem zaś jest wydostanie się poza obręb miejsca zamknięcia lub spod dozoru²⁷.

²⁴ W. Wróbel, A. Wojtaszczyk, W. Zontek, *Przestępstwa przeciwko...*, s. 667–668.

²⁵ M. Szewczyk, A. Wojtaszczyk, W. Zontek, *Przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości*, [w:] *Kodeks karny. Część szczególna*, t. II, cz. II, *Komentarz do art. 212–277b*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2017, s. 382–394.

²⁶ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 roku – Kodeks karny (Dz.U. z 1969 r. Nr 13, poz. 94) przewidywała odpowiedzialność karną za przestępstwo „samouwolnienia się” na podstawie art. 256 § 1 k.k., który brzmiał: *Kto uwalnia się sam, będąc pozbawiony wolności na podstawie orzeczenia sądu lub prawnego nakazu wydanego przez inny organ państwowy, podlega karze pozbawienia wolności do roku*.

²⁷ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 września 1992 roku sygn. akt III KRN 129/92, OSNKW 1993/1-2/6.

Podobne stanowisko wyraził Sąd Apelacyjny w Krakowie w wyroku z dnia 18 września 2003 roku, stwierdzając, że omawiane przestępstwo:

jest dokonane z chwilą wyzwolenia się spod kontroli straży („zerwania więzów straży”), to jest spowodowania stanu, w którym strażnicy muszą podjąć pościg za sprawcą, bo utracili z nim kontakt bezpośredni. Nie ma znaczenia, jak długo trwa ten pościg (choćby krótki czas), ani że uciekający ma w tym czasie ręce skute kajdankami²⁸.

Należy dodać, że dla bytu występku z art. 242 § 1 k.k., cechującego się stroną podmiotową, mającą postać umyślności, wystarczający jest sam fakt bezprawnego uwolnienia się, a nie dalsze pozostawanie sprawcy na wolności²⁹.

Większość przedstawicieli nauki prawa karnego materialnego nie podejmuje rozważań w przedmiocie możliwości pociągnięcia do odpowiedzialności karnej za przestępstwo samouwolnienia się od wykonywania kary pozbawienia wolności z zastosowaniem dozoru elektronicznego. Być może brak polemiki w tym zakresie jest wynikiem aprobaty dla rozstrzygnięcia Sądu Najwyższego z czerwca 2017 roku. Warto zatem przywołać poglądy nielicznej grupy autorów, którzy zabrali głos w tej sprawie. W pierwszej kolejności jednak trzeba nadmienić, że wskutek nowelizacji z dnia 20 lutego 2015 roku terminom „dozór elektroniczny” oraz „system dozoru elektronicznego” nadano nowe znaczenie, na co wskazuje art. 43b k.k.w. Według M. Szewczyk, A. Wojtaszczyka i W. Zontka wprowadzone przez ustawodawcę definicje legalne pozwalają traktować omawianą instytucję jako techniczny sposób wykonywania kary i innych środków reakcji prawnokarnej. Znaczenie powyższych terminów ma charakter uniwersalny, tak więc możliwe jest ich odniesienie zarówno do kary pozbawienia wolności, jak i ograniczenia wolności³⁰. Należy jednocześnie mieć na uwadze ontologiczne cechy opisujące stany pozbawienia wolności i ograniczenia wolności. W przypadku orzeczenia

²⁸ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 18 września 2003 roku sygn. akt II AKa 230/03, LEX nr 82906; por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 grudnia 1997 roku sygn. akt V KKN 26/97, LEX nr 33275.

²⁹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 grudnia 1975 roku sygn. akt II KRN 46/75, OSNKW 1976/2/27.

³⁰ M. Szewczyk, A. Wojtaszczyk, W. Zontek, *Przestępstwa przeciwko...*, s. 387–388.

bezwzględnej kary pozbawienia wolności skazany jest umieszczany w jednostce penitencjarnej, co niewątpliwie wiąże się z przymusową integracją z innymi sprawcami czynów zabronionych. Pozostałe formy pozbawienia wolności skutkują ingerencją w swobodę m.in. poruszania czy kontaktowania się. Ograniczenie wolności jest natomiast mniej dolegliwe, jako że skazany w dalszym ciągu ma możliwość przykładowo podejmowania decyzji w wielu sferach swojego życia oraz nawiązywania kontaktów. Podobnie kształtuje się sytuacja skazanego, który wykonuje krótkoterminową karę pozbawienia wolności w warunkach dozoru elektronicznego, ponieważ nie kontroluje się sposobu spędzenia przez niego czasu w miejscu przebywania ani nie ma on styczności ze środowiskiem przestępczym. Usprawiedliwione jest zatem twierdzenie, że dozór elektroniczny bardziej odpowiada ograniczeniu aniżeli pozbawieniu wolności. Poza tym ustawodawca różnicuje przypadki obejmujące zachowanie sprawcy prowadzące do uwolnienia się spod więzów straży od nadużycia uprawnienia do opuszczenia jednostki penitencjarnej. Nie ma podstaw prawnych, aby pociągnąć do odpowiedzialności karnej za występki z art. 242 § 1 k.k. skazanego korzystającego z dobrodziejstwa dozoru elektronicznego. W tym miejscu trzeba zaakcentować to, że ustawodawca przewidział odrębne konsekwencje prawne na wypadek niesubordynacji skazanego. W treści art. 43zaa i art. 43zab k.k.w. wyszczególnione zostały przesłanki fakultatywnego oraz obligatoryjnego uchylenia zezwolenia na odbycie kary izolacyjnej z zastosowaniem elektronicznego monitoringu. Co więcej, cofnięcie przez sąd penitencjarny zgody skutkuje umieszczeniem skazanego w zakładzie karnym³¹. Analogiczne wnioski prezentuje Mikołaj Małecki, przyjmując, że w ujęciu art. 242 § 1 k.k. pozbawienie wolności oznacza fizyczne pozbawienie skazanego możliwości lokomocyjnych w wybranym przez niego kierunku oraz czasie. Okoliczności te nie dotyczą jednak osoby odbywającej karę izolacyjną w warunkach dozoru elektronicznego. Niewywiązanie się przez skazanego z obowiązków wynikających z dozoru elektronicznego nie daje podstawy do dodatkowego sankcjonowania naruszeń, a tym samym do przypisania odpowiedzialności karnej za kolejne przestępstwo³².

³¹ *Ibidem*, s. 388–389.

³² M. Małecki, *Samouwolnienie się od dozoru (zagadnienie prawne Sądu Najwyższego)*, *Dogmaty Karnisty* 6.12.2016, <https://www.dogmatykarnisty.pl/2016/12/samouwolnienie-sie-od-dozoru/> (dostęp: 30.05.2019).

Jan Kluza zwraca natomiast uwagę, że możliwość zastosowania art. 242 § 1 k.k. prowadziłyby do *niedopuszczalnej w prawie karnym wykładni rozszerzającej na niekorzyść oskarżonego*³³.

Niezależnie od tego trzeba jednak pamiętać, że obecnie kara pozbawienia wolności jest instrumentem oddziaływania o zróżnicowanym charakterze. Odbiega się już od postrzegania tej sankcji wyłącznie jako zamknięcia w murach jednostki penitencjarnej i związanych z tym ograniczeń. Wykonywana w ramach dozoru elektronicznego sankcja w dalszym ciągu pozostaje karą pozbawienia wolności. Twierdzenie to znajduje umocowanie chociażby w treści art. 43ln k.k.w., który przewiduje instytucję warunkowego przedterminowego zwolnienia skazanego odbywającego karę pozbawienia wolności z wykorzystaniem elektronicznego monitoringu³⁴. W tym miejscu warto też przytoczyć pogląd wyrażony przez Agnieszkę Sadło-Nowak, wedle której skazany nie powinien postrzegać dozoru elektronicznego jako wolności od kary, gdyż nie jest on alternatywą, lecz sposobem wykonywania kary izolacyjnej³⁵.

Podsumowując rozważania wokół problematyki charakteru prawnego dozoru elektronicznego, zasadna wydaje się konstatacja, że choć w czerwcu 2017 roku zapadł długo oczekiwany wyrok, to trudno jest bezkrytycznie zaakceptować argumenty przedstawione we wspomnianym judykacie. Dozór elektroniczny już z samej nazwy bardziej odpowiada ograniczeniu aniżeli pozbawieniu wolności. Wynika to przede wszystkim z tego, że osoba odbywająca karę izolacyjną z wykorzystaniem elektronicznego monitoringu nie wydaje się faktycznie pozbawiona wolności, a na pewno nie w takim stopniu, jak w przypadku wykonywania tej sankcji w jednostce penitencjarnej. Pomimo pewnych wątpliwości, należy odrzucić za przedstawicielami doktryny prawa karnego kwalifikowanie samowolnego oddalenia się skazanego z miejsca wykonywania takiej kary jako przestępstwa stypizowanego w art. 242 § 2 k.k. W art. 43zaa oraz art. 43zab k.k.w. ustawodawca przewidział odrębne, a zarazem doniosłe konsekwencje prawne dla skazanego, którego

³³ J. Kluza, *Przestępstwo samouwolnienia się. Uwagi na tle orzeczeń Sądu Najwyższego o sygn. I KZP 11/16 oraz I KZP 3/17*, „Zeszyty Prawnicze” 2017, 18.2, s. 152.

³⁴ T. Kalisz, *Samouwolnienie się skazanego z wykonywania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego*, [w:] *Współczesne wyzwania kurateli sądowej w Polsce*, red. A. Kwiecińskiego, Wrocław 2019, s. 116.

³⁵ A. Sadło-Nowak, *System elektronicznego dozoru jako sposób wykonywania kary pozbawienia wolności*, [w:] *Wybrane problemy...*, s. 97.

zachowanie cechuje się swoistą niesubordynacją. Pośrednim rozwiązaniem mogłoby być wprowadzenie oddzielnej jednostki redakcyjnej w Kodeksie karnym, z której *expressis verbis* wynikałoby, że tej samej karze podlega ten, komu udzielono zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego.

Trzeba przy tym dodać, że w związku z przeprowadzoną reformą prawa karnego z dnia 20 lutego 2015 roku terminom „dozór elektroniczny” oraz „system dozoru elektronicznego” nadano nowe, a co najistotniejsze – uniwersalne brzmienie. Wdrożona zmiana pozwala na traktowanie omawianej instytucji jako technicznego sposobu wykonywania kar i innych środków reakcji prawnokarnej. Dozór elektroniczny jest więc niedocenionym narzędziem (instrumentem) polityki karnej, które może znaleźć szerokie zastosowanie na podstawie całego polskiego systemu prawa karnego, a nie tylko na etapie postępowania wykonawczego. Uwzględniając wieloletnie pozytywne doświadczenia wynikające z wykonywania kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w warunkach dozoru elektronicznego, należałoby utrzymać to rozwiązanie w polskim systemie prawa karnego.

4.2. Przesłanki ogólne i szczególne warunkujące stosowanie elektronicznego monitoringu – zakres interpretacyjny oraz dyskusyjna precyzyjność obowiązujących unormowań

Możliwość skorzystania z dobrodziejstwa instytucji dozoru elektronicznego uzależniono od kumulatywnego spełnienia kilku enumeratywnie wyszczególnionych w treści art. 431a k.k.w. warunków. W obowiązującym akcie normatywnym część przesłanek ma bez wątpienia charakter ogólny, pozostałe zaś są związane *stricte* z położeniem skazanego. Ustawodawca rozgraniczył bowiem sytuację skazanego, który nie rozpoczął jeszcze wykonywania kary od sytuacji skazanego już odbywającego karę pozbawienia wolności w jednostce penitencjarnej. Dokonane zmiany legislacyjne nie pozostały przy tym bez wpływu na kształt katalogu przesłanek oraz dotychczasowe ich brzmienie. Zważywszy na nowatorski charakter omawianej instytucji, nie jest wcale wykluczona dalsza ewolucja elektronicznego monitoringu, także w tym zakresie.

Należy zaakcentować, że w piśmiennictwie poświęconym elektronicznemu monitoringowi najczęściej wymienia się oraz omawia poszczególne przesłanki. Jedynie niektórzy autorzy podejmują próby ich klasyfikacji, wskazując, że w treści art. 43la § 1 k.k.w. zawarto katalog przesłanek formalnych³⁶. Inni z kolei dokonują podziału przesłanek z uwagi na ich niejednorodny charakter, odróżniając warunki obiektywne, określone w art. 43la § 1 pkt 1, 3–5 k.k.w., od podlegających ocenie, wymienionych w art. 43la § 1 pkt 2 i art. 43la § 2–3 k.k.w.³⁷ Na potrzeby niniejszego opracowania przyjęto nieco odmienną klasyfikację warunków, która obejmuje dwie podstawowe grupy przesłanek – ogólne oraz szczególne.

Przechodząc do analizy przesłanek o charakterze ogólnym, w pierwszej kolejności należy mieć na względzie wymiar orzeczonej kary pozbawienia wolności, który obecnie nie może przekraczać jednego roku i sześciu miesięcy albo jest niższy niż trzy lata (dotyczy to skazanego, któremu pozostała do odbycia część tej sankcji nie jest większa niż sześć miesięcy), oraz brak zaistnienia okoliczności, przewidzianych w art. 64 § 2 k.k., a wskutek nowelizacji z dnia 7 lipca 2022 roku również w art. 64a lub 65 § 1 i 2 k.k. (art. 43la § 1 pkt 1 k.k.w.). Trzeba stanowczo zaznaczyć, że w toczącym się postępowaniu w przedmiocie udzielenia zezwolenia na odbywanie kary izolacyjnej z wykorzystaniem dozoru elektronicznego nie można domniemywać ani samodzielnie ustalać działania lub jego braku w warunkach recydywy specjalnej wielokrotnej. Okoliczność ta powinna *expressis verbis* wynikać z części dyspozytywnej wyroku skazującego. Dodatkowo, zgodnie z art. 43la § 6 i art. 43lb k.k.w. elektroniczny monitoring może znaleźć zastosowanie w odniesieniu

³⁶ I. Zgoliński zauważa, że art. 43la § 1 k.k.w. jest przepisem złożonym pod względem konstrukcyjnym i zawiera katalog przesłanek formalnych. (*idem*, *System dozoru...*, s. 203). W odniesieniu do ustawy o SDE katalog ten wymienia R.A. Stefański, wskazując jednocześnie, że: *przesłanki formalne zastosowania tego systemu wykonania kary są wspólne dla obu sytuacji, zróżnicowane przesłanki merytoryczne w zależności od tego, czy chodzi o karę pozbawienia wolności orzeczoną w rozmiarze nieprzekraczającym 6 miesięcy, czy pozostałą do wykonania w takim rozmiarze. W obu sytuacjach wymagane jest: 1) posiadanie przez skazanego stałego miejsca pobytu; 2) jego zgoda na odbywanie kary w tym systemie; 3) zgoda osób pełnoletnich wspólnie z nim zamieszkujących* (*idem*, *Kara pozbawienia wolności...*, s. 36).

³⁷ K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 313. Podobnego podziału, tj. na warunki wymagające oceny lub jej niewymagające, zależne od skazanego lub od niego niezależne, dokonuje S. Lelental (*idem*, *Kodeks karny...*, s. 212).

do: sumy kar niepodlegających łączeniu (o ile żadnej kary nie orzeczono za przestępstwo popełnione w warunkach z art. 64 § 2 lub art. 64a k.k.), zastępczej kary pozbawienia wolności za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe oraz kary pozbawienia wolności wymierzonej na podstawie art. 37b lub art. 87 § 2 k.k. W tych przypadkach kluczowe znaczenie przypisuje się sumie kar orzeczonych bądź wymiarowi kary łącznej³⁸. Pewne zastrzeżenia budzi wykonywanie przez skazanego zastępczej kary pozbawienia wolności w ramach dozoru elektronicznego, gdyż z praktycznego punktu widzenia zbyt krótki jej wymiar może skutkować nieopłacalnością montażu środków technicznych³⁹. Ponadto zarządzenie wykonania zastępczej kary pozbawienia wolności stanowi ostateczność i dotyczy takich właściwie przypadków, gdzie inne, niez izolacyjne środki reakcji prawnokarnej, okazały się zawodne. Zezwolenie na odbycie zastępczej kary pozbawienia wolności z zastosowaniem elektronicznego monitoringu pozbawia to rozwiązanie celu, którym jest wymuszenie na skazanym określonych, a co więcej – wysoce pożądanych zachowań, związanych z koniecznością uiszczenia grzywny lub odbycia kary ograniczenia wolności. W rezultacie osoby te nie będą wykonywać kary izolacyjnej w jednostce penitencjarnej, lecz w warunkach niezwykle zbliżonych do wolnościowych. Dlatego też istnieje obawa, że skazani, wobec których orzeczono karę grzywny w maksymalnym wymiarze, będą świadomie poddawać się zastępczej karze pozbawienia wolności realizowanej w warunkach dozoru elektronicznego. Podobnie czynić mogą skazani na karę ograniczenia wolności, odnajdując w przywołanym rozwiązaniu potencjalną korzyść – redukcję czasu wykonywania orzeczonej sankcji do połowy, co przewiduje art. 65 k.k.w.⁴⁰ Analogiczne wątpliwości, choć powstałe na tle art. 7 ustawy o SDE, przedstawili Wiesław Juchacz i Igor Zgoliński, dostrzegając wyjątkowość orzekania zastępczej kary pozbawienia wolności oraz brak

³⁸ K. Postulski, *Zezwolenie na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego*, „Prokuratura i Prawo” 2017, nr 1, s. 55–56; K. Mrozek, *Warunki udzielenia zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego (art. 43la k.k.w.)*, [w:] *Dziesięć lat...*, s. 59–60; D. Sarzała, *Instytucja elektronicznie...*, s. 110.

³⁹ I. Zgoliński, *System dozoru...*, s. 204.

⁴⁰ S. Lelental, *Orzekanie o zezwoleniu na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego*, [w:] *Teoretyczne i praktyczne problemy współczesnego prawa karnego. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Tadeuszowi Bojarskiemu*, red. A. Michalska-Warias, I. Nowikowski, J. Piórkowskiej-Flieger, Lublin 2011, s. 993–994.

podstaw do sformułowania pozytywnej prognozy kryminologicznej wobec grona skazanych, cechujących się uporczywym uchylaniem się od uiszczenia grzywny lub odbycia kary ograniczenia wolności⁴¹.

Na marginesie powyższego należy nadmienić, że w pierwotnym brzmieniu ustawa o SDE w odmienny sposób normowała niniejszą przesłankę, przyjmując jedynie sześciomiesięczny wymiar orzeczonej kary pozbawienia wolności (art. 6 ust. 1 u.s.d.e.), jak też wykluczając stosowanie elektronicznego monitoringu wobec skazanych za umyślne przestępstwo lub przestępstwo skarbowe na karę izolacyjną, którzy byli już uprzednio skazani na taką sankcję, chyba że istniały warunki do wydania wyroku łącznego (art. 6 ust. 3 u.s.d.e.).

W toku podjętych rozważań trzeba odnieść się do wyrażonych przez Ilonę Kasińską zastrzeżeń⁴². Zawartość omawianej przesłanki teoretycznie stwarza możliwość skorzystania z dozoru elektronicznego przez szerokie grono skazanych, spośród których nie można wyeliminować sprawców niektórych przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności (rozdział XXV k.k.), jak *ad exemplum* sutenerów czy stręczycieli (art. 204 k.k.); doprowadzających inne osoby do obcowania płciowego lub do poddania się innej czynności seksualnej albo do wykonania takiej czynności (art. 197 § 1–2, art. 198, art. 199, art. 200 § 1, art. 201 k.k.); zmuszających inne osoby do uprawiania prostytucji (art. 203 k.k.); zajmujących się pornografią (art. 200 § 3–5, art. 200a § 2, art. 202 § 1, 3–4c k.k.); nawiązujących kontakt z małoletnim poniżej lat 15 (art. 200a k.k.); propagujących lub pochwalaących zachowania o charakterze pedofilskim (art. 200b k.k.). Podobnie rzecz przedstawia się z wybranymi przestępstwami przeciwko rodzinie i opiece (rozdział XXVI k.k.). Ustawodawca nie wprowadził odrębnego przepisu z enumeratywnym wyszczególnieniem typów czynów zabronionych, co do których wyłączone byłoby stosowanie wspomnianej instytucji, z wyjątkiem klauzuli określonej w art. 43la § 2 k.k.w. Odmienne rozwiązanie przyjęto w Belgii, gdyż z elektronicznego monitoringu wykluczono sprawców m.in. przestępstw seksualnych⁴³. Każdy przypadek

⁴¹ W. Juchacz, I. Zgoliński, *Aktualny model kary pozbawienia wolności i jego perspektywy*, „Studia z Zakresu Nauk Prawnoustrojowych. Miscellanea” 2014, z. 4, s. 50.

⁴² I. Kasińska, *Czy wymiar sprawiedliwości wymierzy przestępcom sprawiedliwość? System dozoru elektronicznego i cele kary kryminalnej*, „Studia Prawnoustrojowe” 2009, nr 10, s. 105.

⁴³ *Ibidem*, s. 105.

należy jednak rozpatrywać indywidualnie. W odniesieniu do przestępstw unormowanych w rozdziale XXVI k.k., czasami członkowie rodziny mogą upatrywać w dozorcze elektronicznym swoistego remedium na wzmocnienie motywacji skazanego, licząc na zmianę jego dotychczasowej postawy w zamian za uniknięcie odbywania kary pozbawienia wolności w jednostce penitencjarnej. Nierzadko osoby te stawiają sztywne warunki, na które skazany wyraża zgodę, a w trakcie wykonywania przez niego kary izolacyjnej w warunkach dozoru elektronicznego przejawiają wolę współpracy z centralą monitorowania.

W tym miejscu warto odwołać się do opublikowanych wyników badań aktowych. Część z nich nawiązuje do poprzednio obowiązującego stanu prawnego, a więc do początków funkcjonowania dozoru elektronicznego w polskim systemie prawa karnego. W sprawozdaniu obejmującym sprawy rozpatrywane w 45 sądach okręgowych w 2012 roku wśród kategorii czynów zabronionych, za które skazano osoby ubiegające się o udzielenie zezwolenia na odbycie kary izolacyjnej z wykorzystaniem dozoru elektronicznego, M. Jankowski i S. Momot wymieniają: przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu (art. 152 § 2, art. 157 § 1–2, art. 158 § 1 k.k.) – 4,4%, przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji (art. 177 § 1, art. 178 § 1–2, art. 178a § 1 i 4, uchylony § 2 k.k.) – 27%, przestępstwa przeciwko wolności (art. 190 § 1, art. 191 § 1–2, art. 193 k.k.) – 2,2%, przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności (art. 197 § 1, art. 199 § 1–2, art. 202 § 3 k.k.) – 0,3%, przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece (art. 207 § 1, art. 209 § 1 k.k.) – 14,0%, przestępstwa przeciwko czci i nietykalności cielesnej (art. 216 § 1 k.k.) – 0,1%, przestępstwa przeciwko działalności instytucji państwowych oraz samorządu terytorialnego (art. 222 § 1, art. 224 § 1–2, art. 226 § 1 k.k.) – 2,9 %, przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości (art. 239 § 1, art. 242 § 2, art. 244 k.k.) – 7,7%, przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów (art. 270 § 1 k.k.) – 0,8%, przestępstwa przeciwko mieniu (art. 278 § 1–3, 5, art. 279 § 1, art. 283, art. 284 § 1–2, art. 286 § 1, art. 288 § 1, art. 289 § 1–2, art. 291 § 1, art. 292 § 1, art. 294 § 1 k.k.) – 26,0%, przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu (art. 297 § 1 k.k.) – 0,4%, a nawet przestępstwa przeciwko obowiązкови pełnienia służby wojskowej (art. 338 § 1 k.k.). Wnioski dotyczyły również czynów stypizowanych w innych niż Kodeks karny aktach

normatywnych (3,9%)⁴⁴. Odmienne wyniki badań prezentuje Andrzej Ważny, ograniczając się wyłącznie do spraw prowadzonych w okresie od 1 września 2009 do 21 maja 2010 roku przez sądy okręgowe należące do apelacji warszawskiej. Na szczególną uwagę zasługują sprawy zakończone pozytywnym rozpoznaniem złożonego wniosku. Najliczniejszą grupę skazanych, którzy uzyskali zezwolenie na odbycie kary pozbawienia wolności z wykorzystaniem dozoru elektronicznego, stanowili sprawcy czynu zabronionego określonego w art. 178a § 1 k.k. i w uchylonym już art. 178 § 2 k.k. (łącznie aż 62 przypadki). Z elektronicznego monitoringu mogli też skorzystać sprawcy przestępstw przeciwko mieniu (art. 287 § 1, 3 i 5, art. 279 § 1, art. 284 § 2, art. 288 § 1 k.k.) – 23 przypadki, a także czynów zabronionych spenalizowanych w art. 158 § 1 k.k. (2 przypadki) czy w art. 157 § 1, art. 177 § 1, art. 190 § 1, art. 207 § 1, art. 209 § 1, art. 224 § 2, art. 228 § 3, art. 244, art. 270 § 1, art. 286 § 1 i art. 292 § 1 k.k. – łącznie 11 przypadków. Wśród przestępstw stypizowanych poza Kodeksem karnym należy wymienić trzy przypadki, gdzie podstawę wniosku stanowił czyn z art. 62 ust. 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu narkomanii⁴⁵. Na szerszy katalog przestępstw wskazuje Kamil Mamak, prezentując wyniki badań, które uwzględniają wnioski zarejestrowane przez Sąd Okręgowy w Krakowie w okresie od 1 czerwca 2010 do 31 grudnia 2011 roku. Największy odsetek spraw pozytywnie rozpoznanych dotyczył skazanych za przestępstwa z art. 178a § 1 i art. 158 § 1 k.k. (po 5 przypadków). W dalszej kolejności dozorem elektronicznym objęto sprawców czynów zabronionych z: art. 286 § 1 i art. 209 § 1 k.k. (po 8 przypadków); art. 278 § 1, art. 207 § 1, art. 284 § 2 k.k. oraz art. 62 ust. 1 u.p.n. (po 3 przypadki); art. 244, art. 288 § 1, art. 157 § 2 i art. 270 § 1 k.k. (po 2 przypadki); art. 226 § 1, art. 190 § 1, art. 267 § 1, art. 197 § 2, art. 278 § 5, art. 177 § 1, art. 224 § 2, art. 287 § 1, art. 193 i art. 159 k.k. (zaledwie po 1 przypadku)⁴⁶.

Wyniki badań empirycznych w przedmiocie dozoru elektronicznego, obejmujące lata 2013–2017, przedstawili także Tomasz Przesławski, Michał Sopiński i Ewa Stachowska. Wynika z nich, że wśród wniosków pozytywnie

⁴⁴ M. Jankowski, S. Momot, *Wykonywanie kary...*, s. 12, 14–15.

⁴⁵ A. Ważny, *Praktyczne aspekty...*, s. 149, 161; ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U. z 2005 r. Nr 179, poz. 1485), dalej: u.p.n.

⁴⁶ K. Mamak, *Funkcjonowanie dozoru elektronicznego w świetle badań aktowych*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2014, z. 2, s. 143, 157–158.

rozpatrzonych najczęściej pojawiającą się kwalifikacją prawną w wyroku skazującym był art. 278 § 1 i art. 178a § 4 k.k. (po 10,8%). Mniejszy odsetek spraw odnosił się m.in. do przestępstw z: art. 178a § 1 i art. 209 § 1 k.k. (po 9,8%), art. 286 § 1 k.k. (9,5%), art. 244 k.k. (7,4%), art. 279 § 1 k.k. (6,8%), art. 158 § 1 k.k. (5,7%), art. 284 § 2 k.k. (3,7%), art. 207 § 1 k.k. (3,4%), art. 288 § 1 k.k. (2,7%)⁴⁷. Dane statystyczne dotyczące późniejszego okresu, tj. lat 2018–2019, ukazują, że największy odsetek stanowiły sprawy skazanych za przestępstwo z art. 209 § 1a k.k. (16,9%), art. 209 § 1 k.k. (10,1%), art. 278 § 1 k.k. (9,2%), art. 178a § 1 oraz art. 178a § 4 k.k. (po 8,7%)⁴⁸.

Przywołane powyżej dane prowadzić mogą do konkluzji, że z omawianej instytucji korzysta stosunkowo szerokie grono skazanych, ponoszących odpowiedzialność karną za przestępstwa godzące w różne dobra prawnie chronione, o ile wymiar orzeczonej kary spełnia wymogi ujęte w art. 43la § 1 pkt 1 k.k.w.

Kolejna z przesłanek odwołuje się do warstwy aksjologicznej. Zdaniem M. Rusinka wprowadzony warunek, związany z koniecznością osiągnięcia celów kary, należy ocenić sceptycznie w relacji do jednej z kluczowych zasad prawa karnego – *ultima ratio*. W art. 58 k.k. ustawodawca wprost wskazuje, że w przypadku przestępstw zagrożonych karą pozbawienia wolności do lat pięciu bezwzględną karę izolacyjną orzeka się dopiero wówczas, gdy inne wolnościowe środki reakcji prawnokarnej nie zrealizują celów kary. Orzekanie o rodzaju oraz o wymiarze kary należy niewątpliwie do kompetencji sądu *meriti*, który dysponuje możliwością skazania sprawcy na bezwzględną karę pozbawienia wolności, jeśli spełnione zostaną wymogi określone w art. 58 k.k. Z kolei sąd penitencjarny, a wskutek nowelizacji z dnia 5 sierpnia 2022 roku także i komisja penitencjarna, mają prerogatywę w przedmiocie udzielenia zezwolenia na odbycie przez tego samego (co należy wyraźnie zaznaczyć) skazanego kary izolacyjnej z wykorzystaniem dozoru elektronicznego, jeżeli uznają, że nie istnieją przeszkody w postaci szczególnych względów wskazujących na to, iż w razie odbycia takiej sankcji cele kary nie zostaną osiągnięte (art. 43la § 1 pkt 2, art. 43lla § 1 pkt 3 k.k.w.). Zestawienie przywołanych

⁴⁷ T. Przesławski, M. Sopiński, E. Stachowska, *Analiza...*, s. 70.

⁴⁸ T. Przesławski, E. Stachowska, *Analiza i oceny funkcjonowania systemu dozoru elektronicznego w Polsce w latach 2018–2019*, Warszawa 2021, s. 21.

rozwiązań prawnych ujawnia sprzeczności⁴⁹, które przy bliższym rozpoznaniu można określić mianem pozornych. Zważając na koncepcję racjonalnego pracodawcy, trzeba przyjąć, że być może w ocenie ustawodawcy dozór elektroniczny jest postrzegany właśnie jako pośrednie narzędzie reakcji prawnokarnej, cechujące się większą dolegliwością niż pozostałe środki o charakterze wolnościowym. Według M. Rusinka powstałe wątpliwości można wyeliminować poprzez wprowadzenie dozoru elektronicznego do katalogu kar, określonego w art. 32 k.k.⁵⁰ Nie bez znaczenia pozostają motywy, jakimi kierowano się podczas podjętych prac legislacyjnych nad wdrożeniem omawianej instytucji do polskiego systemu prawa karnego. Oczywiście chodzi tu o potrzeby resocjalizacyjne, wychowawcze oddziaływanie represji karnej oraz społeczne poczucie sprawiedliwości względem sprawców drobnych przestępstw, które nawiązują do ogólnych dyrektyw wymiaru kary. W art. 53 k.k. prawodawca wymienia okoliczności, jakie sąd *meriti* powinien uwzględnić przy wymiarze kary.

Istnieją pewne kategorie sprawców czynów zabronionych, co do których w ramach dozoru elektronicznego cele kary mogą jednak nie zostać osiągnięte. Wynika to z tego, że mimo odbywania kary pozbawienia wolności w warunkach dozoru elektronicznego, nie ma możliwości sprawowania faktycznej kontroli nad zachowaniem sprawcy. Realizacja znamion niektórych czynów zabronionych, jak chociażby przestępstw przeciwko wolności i obyczajności, jest możliwa również w miejscu wykonywania dozoru stacjonarnego. Skazany, pozostając w czasie i miejscu wyznaczonym przez sąd, nie jest pozbawiony dostępu do telefonu komórkowego⁵¹ czy Internetu, nie ma też zakazu przyjmowania gości. Ponadto trzeba zastanowić się nad zasadnością stosowania dozoru elektronicznego względem osób uzależnionych⁵², które nawet w przypadku orzeczenia na podstawie art. 43nb § 1 k.k.w. obowiązku poddania się terapii uzależnień w dalszym ciągu mogą nadużywać alkoholu czy innych środków odurzających. Należy pamiętać, że skazany ma prawo oddalić się z miejsca stałego pobytu lub innego wskazanego miejsca jedynie

⁴⁹ M. Rusinek, *Ustawa o dozorze...*, s. 50–51.

⁵⁰ M. Rusinek, *Krytycznie o przyjętym kształcie dozoru elektronicznego*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2008, nr 60, s. 58.

⁵¹ I. Kasińska, *Czy wymiar sprawiedliwości...*, s. 105.

⁵² M. Rusinek, *Dozór elektroniczny...*, s. 47.

w celach przykładowo wymienionych w treści art. 43na k.k.w., do których zalicza się dokonanie niezbędnych zakupów. Problem ten próbowała rozstrzygnąć Szwecja, łącząc elektroniczną bransoletę z weryfikatorem głosu lub alkomatem, pozwalającym na sprawdzenie stanu trzeźwości skazanego⁵³. Obecnie polski model funkcjonowania dozoru elektronicznego nie przewidywa takich rozwiązań. Pozostaje zatem jedynie nadzieja, że skazany będzie przestrzegał obowiązków wynikających z dobrodziejstwa instytucji dozoru elektronicznego. Na marginesie trzeba jednak zaznaczyć, że nawet umieszczenie skazanego w zakładzie karnym i odbywanie przez niego krótkoterminowej kary pozbawienia wolności w systemie terapeutycznym nie daje gwarancji uczestnictwa w terapii uzależnień. W ramach kontroli planowej nr P/14/044 Najwyższa Izba Kontroli zwróciła uwagę na stwierdzoną niewystarczającą liczbę miejsc na oddziałach terapeutycznych i średni czas oczekiwania na przyjęcie, który wyniósł odpowiednio 14,4 miesiąca (skazani uzależnieni od alkoholu) i 12 miesięcy (skazani uzależnieni od środków odurzających lub psychotropowych). Wśród sposobów radzenia sobie z tym problemem w stosunku do skazanych uzależnionych, co do których nie ma możliwości odbycia terapii ze względu na krótki wyrok, wskazano na tzw. krótkie interwencje poza oddziałem terapeutycznym⁵⁴. Podobne nieprawidłowości ujawniła wizytacja przeprowadzona w 2017 roku w Zakładzie Karnym w Garbalinie, gdzie czas oczekiwania na terapię wynosił ok. roku⁵⁵.

Oprócz powyższych wymogów konieczne jest posiadanie przez skazanego miejsca stałego pobytu (art. 43la § 1 pkt 3, art. 43lla § 1 pkt 5 k.k.w.). Uzależnienie możliwości zastosowania dozoru elektronicznego od istnienia tej przesłanki ma zapewnić skazanemu poczucie stabilizacji życiowej. Dzięki temu uzasadnione jest domniemanie, że skazany będzie należycie realizował

⁵³ I. Kasińska, *Czy wymiar sprawiedliwości...*, s. 105.

⁵⁴ *Readaptacja społeczna skazanych na wieloletnie kary pozbawienia wolności*, Warszawa 2015, s. 12, 38–39.

⁵⁵ *Sprawozdanie z wizytacji przeprowadzonej w dniach od 3 kwietnia 2017 roku do 5 maja 2017 roku w Zakładzie Karnym w Garbalinie. Wizytacja została przeprowadzona przez sędziego penitencjarnego Sądu Okręgowego w Łodzi – Sławomira Haładaję*, <http://lodz.so.gov.pl/container/wyzdzial-wizytacyjny/2017/penitencjarne/sprawozd.-garbalin.pdf> (dostęp: 20.06.2021).

nałożone na niego obowiązki⁵⁶. Z treści art. 25 ust. 1 ustawy z dnia 24 września 2010 roku o ewidencji ludności wynika, że pobyt stały to zamieszkiwanie w danej miejscowości, pod oznaczonym adresem z zamiarem stałego przebywania⁵⁷. Określenie to pojawia się również w ustawie z dnia 23 kwietnia 1964 roku – Kodeks cywilny⁵⁸. Na podstawie art. 25 k.c. stały pobyt stanowi element definicji „miejscza zamieszkania osoby fizycznej” i wiąże się z miejscowością, w której ta osoba przebywa. W literaturze przedmiotu przyjmuje się jednak, że miejscem stałego pobytu jest lokal, w którym skazany zamieszkuje (choć nie musi mieć do niego tytułu prawnego), realizując swoje podstawowe funkcje życiowe⁵⁹. Wyjaśnień w tym zakresie należy dodatkowo poszukiwać w judykaturze. W ocenie Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Lublinie dla kwalifikacji stałego pobytu kluczowe znaczenie ma ustalenie, czy *osoba tam mieszka, nocuje, przygotowuje i spożywa posiłki, przyjmuje wizyty członków rodziny lub znajomych, utrzymuje chociażby okazjonalne kontakty z sąsiadami, przyjmuje i nadaje korespondencję*⁶⁰. Podobne stanowisko przedstawił Wojewódzki Sąd Administracyjny we Wrocławiu w wyroku z dnia 20 lipca 2016 roku⁶¹. Trudno więc zgodzić się z poglądem, wyrażonym w doktrynie prawa karnego przez Ryszarda Stefańskiego, utożsamiającym miejsce stałego pobytu z miejscowością, wokół której skoncentrowane jest życie skazanego. Zaakceptowanie tej tezy prowadziłoby do mylnego identyfikowania dozoru elektronicznego z zakazem opuszczenia danej miejscowości, co znacznie

⁵⁶ K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 316; K. Postulski, *Zezwolenie...*, s. 57; I. Zgoliński, *System dozoru...*, s. 204.

⁵⁷ Ustawa z dnia 24 września 2010 roku o ewidencji ludności (Dz.U. z 2010 r. Nr 217, poz. 1427), dalej: u.e.l.

⁵⁸ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 roku – Kodeks cywilny (Dz.U. z 1964 r. Nr 16, poz. 93), dalej: k.c.

⁵⁹ K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 316; I. Zgoliński, *System dozoru...*, s. 204; S. Lelental, *Kodeks karny...*, s. 215.

⁶⁰ Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Lublinie z dnia 14 lutego 2008 roku, sygn. III SA/Lu 574/07, LEX nr 460009.

⁶¹ Wojewódzki Sąd Administracyjny we Wrocławiu w wyroku z dnia 20 lipca 2016 roku, sygn. akt II SA/Wr 272/16, LEX nr 2103024 stwierdził, że: *za miejsce stałego pobytu uznaje się miejsce, w którym zainteresowana osoba realizuje swoje podstawowe funkcje życiowe, tj. w szczególności mieszka, nocuje, spożywa posiłki, wypoczywa, przechowuje swoje rzeczy niezbędne do codziennego funkcjonowania (odzież, żywność, meble), przyjmuje wizyty członków rodziny lub znajomych, przyjmuje i nadaje korespondencję.*

wykracza poza jego cel. Z tych też powodów zasadne wydaje się interpretowanie terminu „miejsce stałego pobytu” zgodnie z art. 25 ust. 1 u.e.l.⁶²

Zastosowanie dozoru elektronicznego uzależniono ponadto od uzyskania uprzedniej i pisemnej zgody wszystkich pełnoletnich osób zamieszkujących wspólnie ze skazanym (art. 43la § 1 pkt 4, art. 43lla § 1 pkt 6 k.k.w.), przy czym zagadnienie pełnoletności należy interpretować według art. 10 k.c. i art. 10 § 1 ustawy z dnia 25 lutego 1964 roku – Kodeks rodzinny i opiekuńczy⁶³. Wedle obowiązujących przepisów prawnych pełnoletność uzyskuje się co do zasady z chwilą ukończenia osiemnastu lat (art. 10 § 1 k.c.). Wyjątek dotyczy kobiety, której sąd z ważnych powodów zezwolił na zawarcie małżeństwa po osiągnięciu szesnastego roku życia, o ile będzie to zgodne z dobrem założonej rodziny (art. 10 § 2 k.c. w związku z art. 10 § 1 k.r.o.). Wspomniana zgoda powinna być wyrażona w sposób swobodny i świadomy, a treścią obejmować nie tylko nałożenie na skazanego obowiązku pozostawania we wskazanym przez sąd albo komisję penitencjarną miejscu w określonym czasie, ale i zagwarantowanie podmiotowi dozorującemu możliwości przeprowadzenia czynności kontrolnych (art. 43h § 3 k.k.w.)⁶⁴. Oświadczenie dotyczące zgody może zostać odebrane przez sądowego kuratora zawodowego podczas podejmowanych – w razie potrzeby i na zarządzenie sędziego penitencjarnego albo komisji penitencjarnej – czynności, wśród których wymienia się zbieranie informacji o sytuacji skazanego, obejmujące również wspólne zamieszkiwanie z innymi pełnoletnimi osobami. W takim przypadku sądowy kurator zawodowy zobowiązany jest do niezwłocznego przekazania oświadczenia do sądu albo komisji penitencjarnej (art. 43h § 4–5 k.k.w.). Nie ulega wątpliwości, że odbywanie przez skazanego kary pozbawienia wolności w warunkach dozoru elektronicznego wywołuje pewne niedogodności oraz skutkuje koniecznością dostosowania się domowników do zaistniałej sytuacji. Nie można wykluczyć przypadków, gdy ewentualna manipulacja przy rejestratorze stacjonarnym, przykładowo podczas sprzątania lokalu mieszkalnego, okaże się wynikiem niezamierzonego działania

⁶² M. Rusinek, *Ustawa o dozorcze...*, s. 47; R. Giętkowski, *Pojęcie miejsca stałego pobytu w prawie karnym*, „Forum Prawnicze” 2018, nr 1 (45), s. 43.

⁶³ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 roku – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 1964 r. Nr 9, poz. 59), dalej: k.r.o.

⁶⁴ I. Zgoliński, *System dozoru...*, s. 194, 204.

któregoś z mieszkańców. Nierzadko do grona domowników zalicza się dzieci, które podczas zabawy mogą odłączyć zasilanie rejestratora stacjonarnego czy doprowadzić do przeniesienia tego środka technicznego w inne miejsce. Również zachowanie zwierząt domowych może zaburzyć funkcjonowanie środków technicznych. Każda taka czynność wywołuje reakcję po stronie centrali monitorowania poprzez nawiązanie telefonicznego kontaktu ze skazanym. Sprawdzenie prawidłowości funkcjonowania i użytkowania danego środka technicznego wiąże się natomiast z kontrolą urządzenia przez podmiot dozoru, co z kolei stanowi ingerencję w sferę prywatności. Podobnie jak na podstawie poprzednio obowiązującej regulacji, także obecnie ustawodawca zabezpieczył interesy skazanego poprzez określenie terminu na cofnięcie wyrażonej zgody. Podjęcie takiej czynności jest możliwe nie później niż do momentu wydania przez sąd penitencjarny postanowienia albo przez komisję penitencjarną decyzji w przedmiocie udzielenia zezwolenia na odbywanie kary izolacyjnej z wykorzystaniem dozoru elektronicznego. Uchybienie wskazanemu terminowi powoduje bezskuteczność powziętej czynności (art. 43h § 8 k.k.w.).

Uzyskanie zgody nie ma jednak charakteru bezwzględnego. Prawodawca, w przeciwieństwie do ustawy o SDE, wprowadził nowe, kontrowersyjne rozwiązanie prawne, a mianowicie możliwość skorzystania z omawianej instytucji mimo braku zgody osób pełnoletnich zamieszkujących wspólnie ze skazanym. Dotyczy to szczególnych przypadków, kiedy wykonywanie kary izolacyjnej z zastosowaniem elektronicznego monitoringu w sposób oczywisty nie wiąże się z trudnościami dla osoby niewyrażającej zgody, jak również z zastrzeżeniem naruszenia jej prywatności wyłącznie w stopniu określonym jako nieznaczny (art. 43la § 4 k.k.w.; art. 43la § 4 k.k.w. w związku z art. 43lla § 2 k.k.w.). Z uwagi na wyjątkowość sytuacji, osobie takiej zagwarantowano prawo do zaskarżenia postanowienia w drodze zażalenia, decyzji zaś w drodze skargi (art. 43la § 5, art. 43lla § 3 k.k.w.). Do oceny przyjętego rozwiązania prawnego należy odnieść się sceptycznie. Argumentem przemawiającym za jego wprowadzeniem wydaje się racjonalne podejście ustawodawcy, który pragnie ograniczyć przypadki skutecznego pozbawienia skazanego możliwości skorzystania z instytucji dozoru elektronicznego⁶⁵. Niemniej jednak

⁶⁵ K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 315.

powstaje wątpliwość, czy zapis ten jest zgodny z pozostałymi normami prawnymi rangi konstytucyjnej i standardami międzynarodowymi. Stosownie do treści art. 47 Konstytucji RP każdemu człowiekowi gwarantuje się prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym. Rozważając tę kwestię, należy w pierw wyjaśnić znaczenie użytych przez prawodawcę pojęć. Pierwsze z nich, kluczowe dla omawianej problematyki „życie prywatne” definiuje się jak:

przymioty, wewnętrzne przeżycia osobiste (jednostkowe) człowieka i ich oceny, refleksje dotyczące wydarzeń zewnętrznych i jego wrażenia zmysłowe, a także stan zdrowia oraz sytuacja majątkowa⁶⁶.

Termin ten można odnieść do różnych aspektów życia, a zatem nie tylko do sfery osobistej i towarzyskiej, ale i do nienaruszalności mieszkania, tajemnicy dotyczącej korespondencji czy ochrony informacji. Najczęściej jest ono określane „prawem do pozostawania w spokoju”. Wskazane informacje nie podlegają upowszechnieniu to sam zainteresowany przesądza o kręgu osób, wśród których zamierza je ujawnić. „Życie rodzinne” oznacza szerszą sferę przeżyć i zdarzeń rodzinnych, gdzie decydem jest członek rodziny. „Cześć” to wewnętrzne przekonanie człowieka o jego wartości w społeczeństwie oraz o szacunku, a „dobre imię” – dbałość o pozytywną opinię wśród społeczeństwa⁶⁷. Swoboda „decydowania o swoim życiu osobistym” wiąże się natomiast z eliminacją wszelkiej ingerencji zewnętrznej w przypadku układania życia według swej woli czy podejmowania przez człowieka własnych decyzji⁶⁸. O szczególnym charakterze regulacji przesądza również treść art. 233 ust. 1 Konstytucji RP, zawierającego zakaz ograniczania przywołanego prawa w czasie stanu wojennego i wyjątkowego. Jednocześnie nie jest to równoznaczne z istnieniem tego prawa w pełnym wymiarze. Wspomnianych stanów nie można traktować jako dodatkowej okoliczności, będącej przesłanką uzasadniającą wprowadzenie ograniczeń⁶⁹.

⁶⁶ B. Banaszak, *Konstytucja...*, s. 246.

⁶⁷ *Ibidem*, s. 246–247.

⁶⁸ *Ibidem*, s. 247; P. Sarnecki, *Komentarz do art. 41*, s. 249.

⁶⁹ P. Sarnecki, *Komentarz do art. 41*, s. 252.

Reasumując dotychczasowe wywody, trzeba stwierdzić, że art. 47 Konstytucji RP zapewnia człowiekowi pełną ochronę życia prywatnego, bez wprowadzania jakichkolwiek ograniczeń, w tym stopniowalnych, jak to określa prawodawca na podstawie art. 43la § 4 k.k.w.⁷⁰ Ewentualna ingerencja mogłaby być rozpatrywana wyłącznie z uwzględnieniem warunków, wymienionych w treści art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Analizując kwestię udzielenia zezwolenia w przedmiocie odbywania kary izolacyjnej poza jednostką penitencjarną w systemie dozoru elektronicznego mimo braku zgody współmieszkańców, należy mieć też na uwadze założenia Rekomendacji CM/Rec (2014) 4. W punkcie 6 tego aktu *expressis verbis* wskazano, że przy wykorzystaniu elektronicznego monitoringu oraz określaniu jego rodzaju, czasu trwania i sposobu wykonania, powinno się uwzględniać prawa i interesy rodziny oraz innych osób przebywających w miejscu zamieszkania skazanego⁷¹. W świetle powyższego należy uznać, że wątpliwość, czy treść art. 43la § 4 k.k.w. pozostaje w zgodzie z przyjętymi standardami międzynarodowymi jest nadal nierozstrzygnięta.

Przechodząc do dalszych rozważań, nie można pominąć kwestii realizacji przesłanki posiadania określonego miejsca stałego pobytu oraz wiążącej się z tym konieczności uzyskania zgody osób pełnoletnich zamieszkujących wspólnie ze skazanym w odniesieniu do skazanych – bezdomnych, korzystających z pomocy schronisk bądź noclegowni, czy osób pozostających w ośrodkach terapii uzależnień. Pojawia się bowiem pytanie: kto *de facto* powinien wyrazić zgodę w takich właśnie przypadkach? W nawiązaniu do bezdomnych, którzy są stałymi rezydentami schronisk lub noclegowni, dla spełnienia wyżej wskazanego warunku powinna wystarczyć zgoda dyrektora placówki. Bezcelowe byłoby uzyskiwanie zgody wszystkich pełnoletnich osób przebywających na terenie ośrodka, ponieważ skład osobowy takiej placówki notorycznie ulega zmianie. Co do drugiej kategorii podmiotów, czyli osób pozostających w ośrodkach terapii uzależnień, należałoby jednak zastanowić się nad uzyskaniem zgody nie tylko dyrektora placówki, ale i wszystkich pacjentów walczących z nałogiem – tym bardziej że wiele placówek zachęca do skorzystania

⁷⁰ T. Szymanowski, *Nowelizacja...*, s. 187.

⁷¹ *Ibidem*, s. 187.

ze swojej oferty, zwracając przy tym uwagę na komfortowe warunki pobytu, a interwencje podmiotu dozoru z pewnością do takich nie należą.

Ostatnia z przesłanek wyszczególnionych w art. 43la § 1 k.k.w. to brak przeszkód w postaci warunków technicznych. Analogiczny zapis zawarto w art. 43lla § 1 pkt 7 k.k.w. Chodzi przy tym przede wszystkim o liczbę i zasięg dostępnych nadajników oraz rejestratorów, jak też o możliwości organizacyjne wiążące się z ich obsługą (art. 43h § 1 k.k.w.), a więc o okoliczności niezależne od skazanego. Sformułowanie tej przesłanki wydaje się częściowo chybione, ponieważ hipotetycznie pozwala zakładać, że system dozoru elektronicznego może okazać się niewydolny⁷². Brak odpowiednich warunków technicznych, przy kumulatywnym spełnieniu pozostałych wymogów, może skutecznie pozbawić skazanego szansy na skorzystanie z omawianej instytucji. W rezultacie trudne może okazać się odparcie zarzutu związanego z nierównym traktowaniem obywateli w podobnych sytuacjach⁷³. Zgodnie z art. 43lf § 1 k.k.w. bądź art. 43lf § 1 k.k.w. w związku z art. 43lla § 2 k.k.w. obowiązek poczynienia stosownych ustaleń należy do kompetencji sądu penitencjarnego albo komisji penitencjarnej. W tym celu wspomniane organy postępowania wykonawczego żądają nadesłania informacji od podmiotu dozoru. Ustawodawca nie precyzuje wprost terminu na dokonanie takiej czynności – jest on wyznaczany w piśmie zaadresowanym do podmiotu dozoru. Przyjmuje się jednak, że podmiot dozoru powinien przesłać wymagane informacje niezwłocznie. Bierze się to stąd, że sąd penitencjarny jest zobowiązany do wydania postanowienia w przedmiocie udzielenia zezwolenia na odbywanie kary izolacyjnej z wykorzystaniem dozoru elektronicznego w terminie trzydziestu dni (art. 43ld § 4 k.k.w.), a komisja penitencjarna – czternastu dni od dnia wpływu wniosku (art. 43lla § 4 k.k.w.)⁷⁴. Stwierdzenie przeszkód w postaci warunków technicznych skutkuje rzeczą jasną pozostawieniem wniosku bez rozpoznania (art. 43lf § 2 k.k.w.).

Należy zaznaczyć, że ustawodawca przyznał komisji penitencjarnej kompetencje do rozpoznania wniosku w przedmiocie wymaganego zezwolenia, o ile wymiar orzeczonej wobec skazanego kary pozbawienia wolności nie

⁷² S. Lelental, *Kodeks karny...*, s. 213–214.

⁷³ S. Lelental, *Orzekanie o zezwoleniu...*, s. 996; R.A. Stefański, *Kara pozbawienia wolności...*, s. 38; M. Rusinek, *Krytycznie...*, s. 60.

⁷⁴ K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 316; I. Zgoliński, *System dozoru...*, s. 210.

przekracza czterech miesięcy i nie zachodzą warunki wskazane w art. 64 § 2, art. 64a lub art. 65 § 1 lub 2 k.k. Ponadto nieodzwonne jest rozpoczęcie odbywania wspomnianej kary w zakładzie karnym już w chwili złożenia przez skazanego wniosku (art. 43la § 1 pkt 1–2 k.k.w.).

Oprócz warunków wymienionych w art. 43la § 1 k.k.w. prawodawca wprowadził dodatkowe wymogi szczególne, związane bezpośrednio z położeniem skazanego. Wedle przyjętej konstrukcji, na podstawie obowiązującej regulacji wyróżnia się dwa modele funkcjonowania dozoru elektronicznego, które można określić mianem „programu drzwi frontowych” (ang. *front door programme*) oraz „programu tylnych drzwi” (ang. *back door programme*).

Pierwszy, a zarazem zasadniczy schemat nawiązuje do sytuacji skazanego, który nie rozpoczął jeszcze wykonywania kary pozbawienia wolności w jednostce penitencjarnej⁷⁵. Zastosowanie względem niego omawianej instytucji podyktowane jest nie tylko względami bezpieczeństwa oraz stopniem demoralizacji, ale i brakiem innych szczególnych okoliczności, które mogłyby przemawiać za koniecznością umieszczenia skazanego w warunkach, zapewniających pełną izolację (art. 43la § 2 k.k.w.). Użyte przez prawodawcę zwroty są niestety nieostre oraz nieprecyzyjne, co niewątpliwie utrudnia ich wykładnię. Z pewnością za uzasadnione należy uznać twierdzenie, że pozbawieni możliwości skorzystania z dozoru stacjonarnego powinni być sprawcy niebezpieczni⁷⁶, stanowiący zagrożenie zarówno dla pokrzywdzonego, jak i dla ogółu społeczeństwa, choć „względny bezpieczeństwa” można tu jednak ująć znacznie szerzej. Wśród przykładów szerszego definiowania tego terminu wymienia się również:

zabezpieczenie skazanego przed ewentualnym, ale realnym zagrożeniem ze strony innych osób, w szczególności w związku z popełnionym przestępstwem. Chodzi też o sytuację, gdy w związku z toczącym się lub zakończonym postępowaniem karnym, w którym skazany uczestniczy lub uczestniczył w charakterze podejrzanego, oskarżonego, świadka lub pokrzywdzonego, wystąpiło poważne zagrożenie lub istnieje bezpośrednia obawa wystąpienia poważnego zagrożenia dla jego życia lub zdrowia⁷⁷.

⁷⁵ M. Rusinek, *Ustawa o dozorze...*, s. 49, 52.

⁷⁶ *Ibidem*, s. 51; A. Kiełtyka, A. Ważny, *Ustawa o wykonywaniu kary...*, s. 89.

⁷⁷ K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 317; *idem*, *Zezwolenie...*, s. 57.

Nawiązując do tzw. stopnia demoralizacji, trzeba zaznaczyć, że w prawie karnym nie ma definicji legalnej tego terminu. W uchylonej już ustawie z dnia 26 października 1982 roku o postępowaniu w sprawach nieletnich⁷⁸ prawodawca podaje jedynie przykładowy katalog okoliczności świadczących o demoralizacji. Wśród nich wymieniano: naruszanie przez nieletniego zasad współżycia społecznego, popełnienie przez niego czynu zabronionego, uchylanie się od obowiązku szkolnego lub kształcenia zawodowego cechujące się systematycznością, używanie alkoholu lub innych środków w celu wprowadzenia się w stan odurzenia, nierząd, włóczęgostwo czy udział w grupach przestępczych (art. 4 § 1 u.p.s.n.). Podobny zabieg legislacyjny zastosowano w art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2022 roku o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich⁷⁹. Wskazane okoliczności bez wątpienia nadają temu pojęciu pejoratywny wydźwięk⁸⁰. Zbliżone, lecz nieco bardziej ogólne znaczenie tego terminu podaje *Słownik Języka Polskiego PWN*, definiując „demoralizację” jako odrzucenie istniejących norm moralnych, które w rezultacie prowadzi do naruszenia prawa, rozwiązłości obyczajów albo inaczej jako działanie lub zachowanie danej osoby skutkujące odrzuceniem norm moralnych przez innych ludzi⁸¹. Skazany może zostać pozbawiony możliwości odbywania kary pozbawienia wolności w warunkach dozoru elektronicznego także w przypadku wystąpienia innych szczególnych (bliżej nieokreślonych) okoliczności, co pozwala na postrzeganie tego konkretnego wymogu w kategoriach klauzuli generalnej. Prawodawca pozostawił więc sądowi penitencjarnemu pewien margines swobody decyzyjnej. W literaturze przedmiotu przyjmuje się jednak, że okoliczności te mogą dotyczyć zarówno osoby skazanego, jak i popełnionego przez nią czynu zabronionego. Możliwe dzięki temu jest poznanie cech osobowości sprawcy, które kluczowe są dla prognozowania jego przyszłego (negatywnego) zachowania⁸².

⁷⁸ Ustawa z dnia 26 października 1982 roku o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. z 1982 r. Nr 35, poz. 228), data uchylenia: 1 września 2022 roku, dalej: u.p.s.n.

⁷⁹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 roku o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz.U. z 2022 r. poz. 1700), data wejścia w życie: 1 września 2022 roku.

⁸⁰ K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 317; *idem*, *Zezwolenie...*, s. 58.

⁸¹ *Słownik Języka Polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/demoralizacja.html> (dostęp: 1.08.2019).

⁸² K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 318; *idem*, *Zezwolenie...*, s. 59; K. Mrozek, *Warunki udzielenia...*, s. 66–67.

Drugi z wymienionych modeli funkcjonowania dozoru elektronicznego, *back door programme*, określany jest przez M. Rusinka schematem następczym⁸³. Wynika to z tego, że elektroniczny monitoring może znaleźć zastosowanie wobec skazanego, który rozpoczął już odbywanie kary izolacyjnej w jednostce penitencjarnej. Pozostałą część kary skazany może realizować w warunkach dozoru elektronicznego, o ile za udzieleniem zezwolenia przemawia jego dotychczasowa postawa oraz zachowanie (art. 43la § 3 k.k.w.)⁸⁴, które ocenia się, uwzględniając jego stosunek do m.in. ciążących na nim obowiązków, przepisów regulaminowych, pracy, ulg i nagród czy zaangażowanie w działania przemawiające za jego poprawą⁸⁵. Trzeba przy tym przypomnieć, że ustawa o SDE w pierwotnym brzmieniu precyzowała wymiar kary pozostałej do odbycia, który nie mógł przekraczać sześciu miesięcy. Wskutek nowelizacji z dnia 5 sierpnia 2022 roku ustawodawca powrócił do takiego zapisu. Należy zauważyć, że pozytywna prognoza kryminologiczna stanowi równocześnie przesłankę instytucji warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary. Mimo to warunki związane z dozorem elektronicznym wydają się surowsze. W odniesieniu do elektronicznego monitoringu występuje ryzyko pojawienia się problemu nieobcego socjologii – tzw. poszerzania sieci kontroli społecznej (ang. *net-widening*), które może stanowić pewnego rodzaju niebezpieczeństwo, będące rezultatem wprowadzanych zmian na płaszczyźnie prawa karnego. Istnieje też obawa, że stosowanie rozwiązań alternatywnych, takich jak chociażby dozór elektroniczny, może prowadzić do wypierania innych środków o mniejszej dolegliwości dla skazanego⁸⁶, co nie pozostaje bez wpływu na zwiększenie represyjności systemu penitencjarnego. Nie można wykluczyć, że sędziowie będą częściej orzekali o krótkoterminowej bezwzględnej karze pozbawienia wolności, zakładając, że kara ta i tak w ostateczności będzie wykonywana w warunkach dozoru elektronicznego. Nie bez znaczenia pozostają także koszty związane z odbywaniem kary. Zasadna zdaje się teza, że chociaż wykonywanie kary izolacyjnej

⁸³ M. Rusinek, *Ustawa o dozorze...*, s. 52.

⁸⁴ Również w art. 43la § 1 pkt 4 k.k.w. ustawodawca odwołuje się do dotychczasowej postawy i zachowania skazanego.

⁸⁵ S. Lelental, *Kodeks karny...*, s. 214; K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 319; I. Zgoliński, *System dozoru...*, s. 205.

⁸⁶ M. Rusinek, *Ustawa o dozorze...*, s. 53; G. Hochmayr, M. Małolepszy, *System dozoru...*, s. 43.

z zastosowaniem elektronicznego monitoringu jest pod wieloma względami korzystniejszym rozwiązaniem niż pobyt skazanego w jednostce penitencjarnej, to przy wariancie *back door programme* równie (o ile nie bardziej) atrakcyjne może okazać się skorzystanie z innego środka – warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary⁸⁷.

Kumulatywne spełnienie omówionych przesłanek jest podstawą do ubiegania się o udzielenie zezwolenia w przedmiocie odbywania kary izolacyjnej poza jednostką penitencjarną w warunkach dozoru elektronicznego. Postępowanie opiera się wyłącznie na zasadzie skargowości, co jest pewnego rodzaju odstępstwem od ogólnej zasady, wyrażonej w art. 19 § 1 k.k.w. Tym samym ustawodawca pozbawił sąd oraz komisję penitencjarną kompetencji inicjowania postępowania z urzędu, pozostawiając tę prerogatywę ściśle określoneemu i jednocześnie enumeratywnemu kręgowi podmiotów, do których zalicza się: skazanego, jego obrońcę, prokuratora, sądowego kuratora zawodowego i dyrektora zakładu karnego (art. 43lc k.k.w.; art. 43lc k.k.w. w związku z art. 43lla § 2 k.k.w.)⁸⁸. Dane statystyczne z okresu obowiązywania ustawy o SDE ujawniły, że wniosek ten najczęściej składali skazani lub ich obrońcy. Jedynie sporadycznie postępowanie inicjowane było przez prokuratora (w latach 2011–2012 oraz w 2014 roku nie odnotowano ani jednego takiego przypadku, a w 2013 roku złożono zaledwie cztery wnioski)⁸⁹. Podobną tendencję można zaobserwować w późniejszym czasie. Zasadniczo pasywną postawę prokuratora obrazują następujące dane: w 2015 roku oraz w latach 2018–2019 podmiot ten nie wystąpił z jakimkolwiek wnioskiem, w 2016 roku – złożono trzy wnioski, a w 2017 roku – tylko dwa⁹⁰.

Wniosek wraz z uzasadnieniem zawierającym wskazanie okoliczności wyszczególnionych w treści art. 43la § 1–4 k.k.w. powinien mieć formę wyłącznie pisemną (art. 43ld § 1–2 k.k.w.). Nie ma możliwości ustnego zgłoszenia wniosku i zastąpienia go spisaniem protokołem, co przewiduje art. 19 § 2 k.k.w. W ocenie S. Lelentala samo przywołanie warunków z art. 43la § 1–4 k.k.w.

⁸⁷ M. Rusinek, *Ustawa o dozorcze...*, s. 52–53.

⁸⁸ K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 322; I. Zgoliński, *System dozoru...*, s. 207.

⁸⁹ R. Pelewicz, *Rodzaje aktywności prokuratora w systemie dozoru elektronicznego*, „Probacja” 2015, nr 2, s. 67; T. Przesławski, M. Sopiński, E. Stachowska, *Analiza...*, s. 47.

⁹⁰ T. Przesławski, M. Sopiński, E. Stachowska, *Analiza...*, s. 47; T. Przesławski, E. Stachowska, *Analiza i oceny...*, s. 33, 59.

(a obecnie też z art. 43la § 1 k.k.w.) nie jest wystarczające, gdyż istotne znaczenie ma przedstawienie argumentów przemawiających za uwzględnieniem składanego wniosku⁹¹. Badania aktowe pokazują, że wnioskodawcy najczęściej wskazują na motyw: chęci pomocy rodzinie, nierzadko połączony z wolą podjęcia bądź kontynuacji pracy, czy troskę o stan zdrowia członka rodziny. Wnioski składane przez dyrektorów zakładów karnych mają natomiast postać opinii o skazanym przebywającym w jednostce penitencjarnej. Wskazuje się w nich przykładowo na niewyróżniającą się niczym specjalnym postawę skazanego, brak kar dyscyplinarnych, deklaracje o nieuczestniczeniu w podkulturze więziennej czy informacje o sposobie spędzania wolnego czasu⁹². Oprócz uzasadnienia prawodawca nałożył na wyżej wymienionych uprawnionych wymóg załączenia zgody osób pełnoletnich zamieszkujących wspólnie ze skazanym. W odniesieniu do wniosku składanego przez dyrektora zakładu karnego obowiązek ten powierzono sądowi penitencjarnemu albo komisji penitencjarnej (art. 43ld § 3 zdanie drugie k.k.w.; art. 43ld § 3 zdanie drugie k.k.w. w związku z art. 43lla § 2 k.k.w.)⁹³.

Podsumowując niniejsze rozważania, należy zaznaczyć, że spełnienie wszystkich wymogów wymienionych w treści art. 43la § 1–3 czy art. 43lla § 1 k.k.w. nie jest jeszcze równoznaczne z udzieleniem zezwolenia w przedmiocie odbywania krótkoterminowej kary pozbawienia wolności z wykorzystaniem elektronicznego monitoringu. Taki stan rzeczy wynika z tego, że ustawodawca przewidział jedynie fakultatywny tryb orzekania. O zastosowaniu omawianej instytucji przesądza więc ocena sądu penitencjarnego albo komisji penitencjarnej w zakresie zasadności oraz celowości wniosku, dokonywana indywidualnie w każdym odrębnym przypadku⁹⁴. Uprawnienie do uzyskania zezwolenia, będące konsekwencją kumulatywnego spełnienia przesłanek, nie tworzy, niestety, po stronie skazanego prawa podmiotowego podlegającego ochronie⁹⁵. Zważywszy na znaczny margines uznania

⁹¹ S. Lelental, *Kodeks karny...*, s. 218.

⁹² M. Jankowski, S. Momot, *Wykonywanie kary...*, s. 22–23.

⁹³ K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 324; S. Lelental, *Kodeks karny...*, s. 218.

⁹⁴ K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 319.

⁹⁵ Taki pogląd przedstawił Trybunał Konstytucyjny w odniesieniu do instytucji przedterminowego warunkowego zwolnienia z odbycia reszty kary, wskazując, że: *podziela wyrażone w uzasadnieniu cytowanej uchwały Sądu Najwyższego z 11 stycznia 1999 roku stanowisko, iż powoływanie się na nabycie „prawa do wcześniejszego ubiegania*

przyznany sądowi penitencjarnemu albo komisji penitencjarnej, istotne jest nie tylko precyzyjne ukształtowanie katalogu warunków, wyszczególnionych w art. 43la § 1–3 czy art. 43lla § 1 k.k.w., ale przede wszystkim właściwa ich interpretacja oraz stosowanie w praktyce.

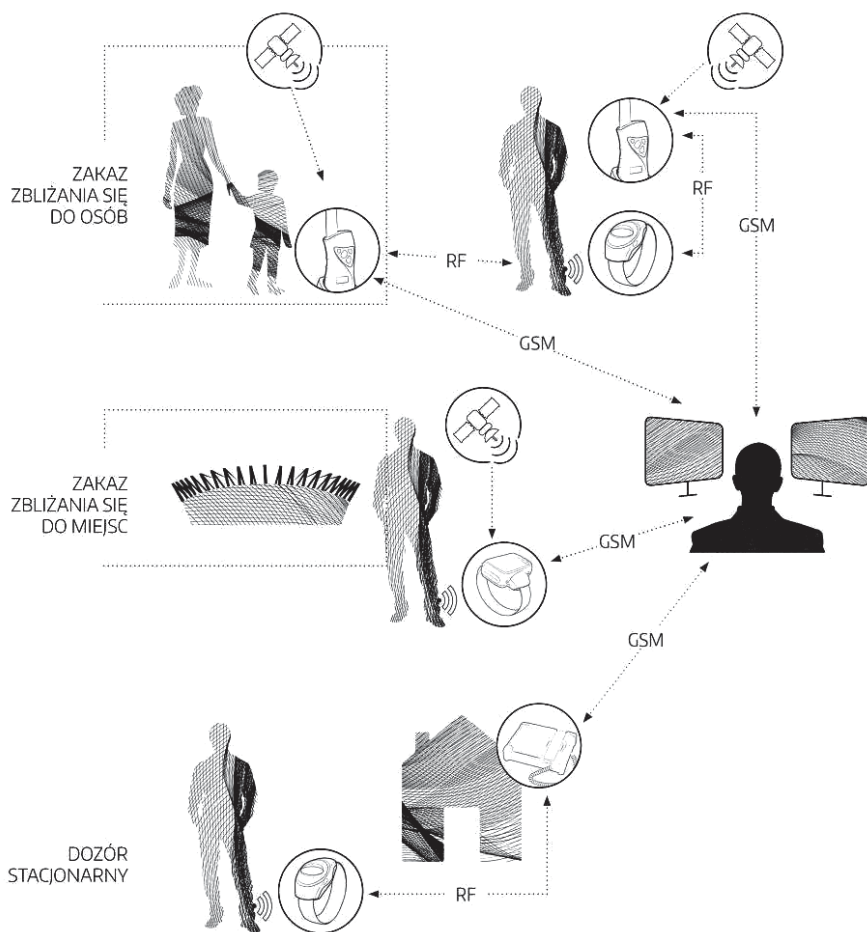
4.3. Kontrowersje wokół technicznych aspektów funkcjonowania dozoru elektronicznego

Prawidłowe funkcjonowanie dozoru elektronicznego uzależnione jest od istnienia zaplecza technicznego, które na mocy zawartej z Ministerstwem Sprawiedliwości umowy od 1 października 2018 roku gwarantuje Enigma Systemy Ochrony Informacji sp. z o.o. (działająca w imieniu konsorcjum czterech firm). W 2022 roku doszło do podpisania kolejnego już kontaktu przez wyżej wskazany podmiot. Wcześniej system dozoru elektronicznego był obsługiwany przez Impel Security Polska, SMT Software, EBS oraz ITM Poland. W rezultacie także rolę podmiotu dozoru powierzono wówczas prywatnej firmie, co mogło budzić uzasadnione wątpliwości. Przełomowe zmiany legislacyjne weszły w życie w lipcu 2018 roku, a wskutek nich Służba Więzienna przejęła w całości obowiązki podmiotu dozoru. Zadania *stricto* związane z aspektami technicznymi dozoru elektronicznego, jak *ad exemplum* dostarczanie urządzeń, stworzenie platformy systemowej, prace nad oprogramowaniem czy serwis systemu, zlecono natomiast właśnie podmiotowi zewnętrznemu, reprezentującemu sektor prywatny.

się o przedterminowe warunkowe zwolnienie” w kontekście art. 2 konstytucji nie znajduje uzasadnienia. Nie można bowiem mówić o nabyciu „prawa do przedterminowego warunkowego zwolnienia”. Jest to instytucja prawa penitencjarnego i środek polityki kryminalnej. Dopóki decyzji o warunkowym przedterminowym zwolnieniu nie podjęto, dopóty nie można mówić o nabyciu przez osobę skazaną uprawnień, które mogłyby podlegać ochronie w świetle konstytucyjnej zasady ochrony praw słusznie nabytych. Upływ określonego quantum kary nie tworzy jeszcze po stronie skazanego żadnego roszczenia (uprawnienia) czy choćby samej ekspektatywy warunkowego zwolnienia, które mogłyby podlegać ochronie. O tego typu skutkach można byłoby mówić jedynie wówczas, gdyby po odbyciu określonej części kary istniał obowiązek warunkowego zwolnienia po tym właśnie okresie (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 10 lipca 2000 roku sygn. akt SK 21/99, OTK 2000/5/144).

Wśród środków technicznych niezbędnych do wykonywania dozoru elektronicznego ustawodawca wymienia: centralę monitorowania; system teleinformatyczny służący podmiotowi prowadzącemu centralę monitorowania, podmiotowi dozoru, sądowi, sądowym kuratorom zawodowym czy innym uprawnionym do przetwarzania informacji dotyczących organizowania oraz kontrolowania kar z wykorzystaniem elektronicznego monitoringu; nadajniki; rejestratory stacjonarne i rejestratory przenośne (art. 43f § 1 k.k.w.).

Wykres 7. Mechanizm działania Systemu Dozoru Elektronicznego

Źródło: <https://www.enigma.com.pl/produkty-i-rozwiazania/system-monitoringu-elektronicznego/> (dostęp: 12.09.2019).

Stosowanie niektórych z wymienionych środków technicznych możliwe jest przy tym jedynie w odniesieniu do danego rodzaju dozoru elektronicznego (zob. wykres 7). Wynika to przede wszystkim z ich właściwości oraz zadań, jakie mają spełniać. Szczegółowe warunki techniczne oraz wymogi funkcjonalne określa odrębny akt wykonawczy – rozporządzenie z dnia 26 maja 2015 roku.

Najpopularniejszym rodzajem dozoru elektronicznego jest dozór stacjonarny, w ramach którego kontroluje się przebywanie przez osobę skazaną w wyznaczonych dniach tygodnia oraz godzinach we wskazanym przez sąd albo komisję penitencjarną miejscu (art. 43b § 3 pkt 1 k.k.w.). Skazanego wyposaża się w nadajnik (zob. zdjęcie 1) – urządzenie radiowe, wysyłające komunikaty, które odbierane są przez rejestrator stacjonarny lub przenośny (§ 1 pkt 5 rozporządzenia z dnia 26 maja 2015 roku).

Zdjęcie 1. Nadajnik

Źródło: zdjęcie własne, wykonane podczas spotkania z kierownikiem Zespołu Obsługi Centrali Monitorowania w Biurze Dozoru Elektronicznego w Warszawie w dniu 30 lipca 2019 roku.

Wśród wymogów, jakie musi spełniać ten konkretny środek techniczny, w § 3 pkt 1–3 rozporządzenia z dnia 26 maja 2015 roku wskazuje się na: oznaczenie, które powinno być indywidualne, jednoznaczne oraz widoczne, jak też przekazywanie sygnału radiowego pozwalającego na jego identyfikację; informowanie o każdym przypadku manipulacji, w tym w szczególności usunięcia go z miejsca, w jakim zostało umieszczone, czy otwarcia jego obudowy; konieczność spełnienia wszystkich warunków przewidzianych w przepisach zarówno prawa wewnętrznego, jak i międzynarodowego obowiązującego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w zakresie przenośnych transmisyjnych urządzeń elektronicznych, które są noszone przy ciele, oraz posiadania oznakowania CE (fr. *Conformité Européenne*). Nadajnik zakłada się na nogę lub – w przypadku wystąpienia przeciwwskazań medycznych (np. cukrzyca) – na rękę. Urządzenie cechuje wodoodporność oraz antyalergiczną. Ponadto może być ono stosowane przez kobiety w ciąży czy osoby z wszczepionym rozrusznikiem serca⁹⁶. Zamontowanie nadajnika stanowi natomiast przeszkodę dla przeprowadzania badań diagnostycznych, takich jak chociażby rezonans magnetyczny czy rentgenogram.

Trzeba zaznaczyć, że do części podlegających wymianie należy pasek ze znajdującym się wewnątrz światłowodem (zob. zdjęcie nr 2). Element ten ma różne rozmiary, co pozwala na dokonanie pomiaru obwodu kończyny, na którą zakładany jest ten środek techniczny. Połączenie obu elementów skutkuje rozpoczęciem wykonywania kary w warunkach dozoru elektronicznego.

Zdjęcie 2. Pasek nadajnika

Źródło: zdjęcie własne, wykonane podczas spotkania z kierownikiem Zespołu Obsługi Centrali Monitorowania w Biurze Dozoru Elektronicznego w Warszawie w dniu 30 lipca 2019 roku.

⁹⁶ P. Nasiłowski, *System dozoru elektronicznego w polskim...*, s. 126.

W miejscu stałego pobytu skazanego lub innym wyznaczonym miejscu dokonuje się również na stałe instalacji rejestratora stacjonarnego (zob. zdjęcie 3), którym jest urządzenie radiowe. Do zadań wspomnianego środka technicznego należy przede wszystkim rejestrowanie komunikatów pochodzących z nadajnika, który znajduje się w zasięgu monitorowania, a następnie przekazywanie ich do centrali monitorowania (§ 1 pkt 7 rozporządzenia z dnia 26 maja 2015 roku). Rejestrator stacjonarny powinien mieć oznaczenie o cechach podobnych do nadajnika (§ 4 pkt 1 rozporządzenia z dnia 26 maja 2015 roku).

Zdjęcie 3. Rejestrator stacjonarny

Źródło: zdjęcie własne, wykonane podczas spotkania z kierownikiem Zespołu Obsługi Centrali Monitorowania w Biurze Dozoru Elektronicznego w Warszawie w dniu 30 lipca 2019 roku.

Urządzenie to musi być wyposażone w pamięć, co pozwala przyjmować oraz przechowywać informacje, które przesyłane są przez podmiot dozorujący z wykorzystaniem publicznej sieci telekomunikacyjnej. Równie ważny jest

interfejs. Umożliwia on nie tylko odczytanie oraz przekazanie do centrali monitorowania danych odnośnie do zdarzeń, które podlegają rejestracji, ale i sygnałów dotyczących odczytania wiadomości, nawet wówczas, gdy w miejscu monitorowania brakuje czasowo lub na stałe dostępu do sieci telekomunikacyjnej o charakterze publicznym (§ 4 pkt 4–5 rozporządzenia z dnia 26 maja 2015 roku). Dodatkowo niezbędne jest pełnienie przez rejestrator stacjonarny funkcji takich jak: regulacja zasięgu monitorowania; identyfikacja nadajnika będącego w zasięgu monitorowania; rejestracja przypadków manipulowania tym urządzeniem lub nadajnikiem będącym w zasięgu monitorowania; dokonanie zapisu także innych zdarzeń, które podlegają rejestracji i przechowywanie ich w pamięci przez okres obejmujący co najmniej 72 godziny; przekazywanie w czasie rzeczywistym do centrali monitorowania danych co do zdarzeń podlegających rejestracji oraz sygnałów o odczytaniu wiadomości przy użyciu publicznej sieci telekomunikacyjnej (§ 4 pkt 2–3, 6 rozporządzenia z dnia 26 maja 2015 roku).

Komunikacja z centralą monitorowania następuje poprzez łącze GSM. Każde urządzenie ma indywidualny numer (karta SIM). Wedle informacji uzyskanych na dzień 30 lipca 2019 roku usługi w standardzie GSM obsługiwane były przez operatorów trzech sieci: Plus, T-Mobile i Orange co sygnalizowano na obudowie urządzenia odpowiednim kolorem kropki. Pozostałe symbole, usytuowane na wspomnianym środku technicznym, służą do odbierania połączeń (zielona słuchawka), rozłączania połączeń (czerwona słuchawka) oraz kontaktu z numerem alarmowym 112 (czerwony dzwonek). Rejestrator stacjonarny pozwala na odbieranie wiadomości tekstowych (koperta), co z pewnością jest bardzo przydatnym rozwiązaniem, jeśli chodzi o osoby głuchonieme. Jednakże w odniesieniu do tej kategorii osób problemem jest korzystanie z pozostałych funkcji urządzenia oraz brak możliwości wysłania wiadomości tekstowej do centrali monitorowania, stąd też w takich sytuacjach konieczna jest pomoc ze strony osoby trzeciej, przykładowo członka rodziny czy sąsiada, którego dane kontaktowe figurują w systemie⁹⁷.

Analizując aspekty techniczne związane z dozorem stacjonarnym, warto zwrócić uwagę na występujące ewentualne trudności oraz sposoby ich

⁹⁷ Informacje uzyskane podczas wywiadu z kierownikiem Zespołu Obsługi Centrali Monitorowania w Biurze Dozoru Elektronicznego w Warszawie, Barbarą Wilamowską, w dniu 30 lipca 2019 roku.

eliminowania. Część z nich pojawia się na etapie ubiegania się o uzyskanie zezwolenia w przedmiocie odbywania krótkoterminowej kary pozbawienia wolności z wykorzystaniem elektronicznego monitoringu, inne dotyczą z kolei sytuacji, kiedy kara jest już wykonywana w warunkach dozoru elektronicznego.

Badania aktowe ujawniają przyczyny negatywnych rozstrzygnięć wynikających z braku warunków technicznych, do których zalicza się: brak (zbyt słaby) sygnału GSM (aż 50 przypadków, czyli 47,7%), brak dostępu do lokalu mieszkalnego (29 przypadków, czyli 27,6%), brak toalety w zasięgu monitorowania (13 przypadków, czyli 12,4%), brak dostępu do energii elektrycznej (8 przypadków, czyli 7,6%) i inne powody (5 przypadków, czyli 4,7%)⁹⁸. Nie ulega wątpliwości, że niektóre z tych problemów skazany może samodzielnie rozwiązać, chociażby zakupując bądź wynajmując toaletę przenośną. Niemniej nie wszystkie okoliczności są od niego zależne, jak *ad exemplum* brak zasięgu telefonii komórkowej czy elektryczności⁹⁹. Tym samym skazanego pozbawia się realnej możliwości usunięcia powstałych trudności. W rezultacie prowadzi to do nieuzasadnionej dyskryminacji i zarzutu nierównego traktowania obywateli w podobnych sytuacjach¹⁰⁰.

W przypadku odbywania kary izolacyjnej w warunkach dozoru elektronicznego zakłócenia mogą pojawiać się w trakcie realizacji podstawowych czynności codziennych. Nierzadko do pozornej manipulacji przy rejestratorze stacjonarnym może dojść podczas sprzątania lokalu mieszkalnego, tj. w następstwie podniesienia urządzenia w celu usunięcia kurzu z mebli. Niestety, aby zapobiec takim sytuacjom, najlepiej w okresie trwania kary zrezygnować z tego typu czynności. Ponadto odłączenie zasilania rejestratora stacjonarnego czy nawet jego przeniesienie w inne miejsce może być wynikiem zabawy dzieci. Warto zatem przy montażu środków technicznych pomyśleć o usytuowaniu ich w miejscu trudno dostępnym dla dzieci i zwierząt domowych. Problemy z zasięgiem mogą pojawiać się również w trakcie korzystania z piwnicy bądź wyższych kondygnacji budynku. Przyczyny należy doszukiwać się w braku objęcia tych obszarów elektronicznym

⁹⁸ M. Jankowski, S. Momot, *Wykonywanie kary...*, s. 40.

⁹⁹ *Ibidem*, s. 40; I. Zgoliński, *System dozoru...*, s. 205.

¹⁰⁰ M. Jankowski, S. Momot, *Wykonywanie kary...*, s. 40; R.A. Stefański, *Kara pozbawienia wolności...*, s. 38.

monitorowaniem. Sugeruje się więc korzystanie z takich pomieszczeń poza czasem określonym w harmonogramie. Nie można też wykluczyć zaistnienia zakłóceń całkowicie niezależnych od skazanego oraz pozostałych domowników, jak przykładowo brak dostępu do energii elektrycznej wskutek awarii. Pomimo że w takich przypadkach rejestrator stacjonarny może działać jeszcze przez ok. dwie doby, dzięki wbudowanej baterii, to wskazana jest niezwłoczna interwencja u dystrybutora energii elektrycznej w celu ustalenia planowanego czasu usunięcia usterki. Trzeba pamiętać, że każda czynność wywołująca nieprawidłowości w funkcjonowaniu dozoru elektronicznego skutkuje reakcją po stronie centrali monitorowania¹⁰¹.

Kolejny z rodzajów dozoru elektronicznego znajduje zastosowanie w wykonywaniu orzeczonego środka karnego, mającego postać zakazu zbliżania się do danej osoby. W ramach dozoru zbliżeniowego przedmiotem kontroli objęte jest przestrzeganie przez skazanego określonej minimalnej odległości (dystansu) od osoby chronionej (art. 43b § 3 pkt 3 k.k.w.). Z tych przyczyn środki techniczne udostępnia się nie tylko skazanemu, ale i osobie chronionej. Przypomnienia wymaga, że w nawiązaniu do osoby chronionej wymogiem koniecznym jest złożenie przez nią wniosku o wyposażenie w rejestrator przenośny albo stacjonarny, o czym uprzednio poucza ją sąd (art. 43l § 1 k.k.w.). Brak skierowania takiego wniosku w terminie miesiąca od otrzymania pouczenia albo oświadczenie obejmujące rezygnację z korzystania ze wspomnianych środków technicznych skutkuje zmianą dozoru zbliżeniowego na dozór mobilny (art. 43l § 2 k.k.w.).

Skazany, wobec którego orzeczono zakaz zbliżania się do określonej osoby, zobowiązany jest do noszenia nadajnika, cechującego się dodatkową funkcją lokalizacji GPS. Urządzenie montowane jest wyłącznie na nodze, nad kostką. Ponadto skazany ma obowiązek nieprzerwanego noszenia rejestratora przenośnego¹⁰² (zob. zdjęcie 4), którego oznaczenie powinno mieć podobne

¹⁰¹ Informacje uzyskane podczas wywiadu z kierownikiem Zespołu Obsługi Centrali Monitorowania w Biurze Dozoru Elektronicznego w Warszawie, Barbarą Wilamowską, w dniu 30 lipca 2019 roku.

¹⁰² Zgodnie z § 1 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 8 marca 2019 roku zmieniającego rozporządzenie w sprawie określenia szczegółowych warunków technicznych i wymagań funkcjonalnych, jakie powinny spełniać środki techniczne służące do wykonania dozoru elektronicznego, oraz sposobu funkcjonowania systemu komunikacyjno-monitorującego (Dz.U. z 2019 r. poz. 514), rejestrator przenośny oraz

cechy do pozostałych, wyżej omówionych środków technicznych, jak również rozmiary i wagę pozwalające na łatwe przenoszenie urządzenia w kieszeni, przy pasku bądź w torbie podręcznej (§ 5 pkt 1 i 3 rozporządzenia z dnia 26 maja 2015 roku).

Zdjęcie 4. Rejestrator przenośny

Źródło: zdjęcie własne, wykonane podczas spotkania z kierownikiem Zespołu Obsługi Centrali Monitorowania w Biurze Dozoru Elektronicznego w Warszawie w dniu 30 lipca 2019 roku.

Trzeba podkreślić, że w rejestrator przenośny wyposaża się także osobę chronioną. Urządzenie spełnia funkcje zbliżone do rejestratora stacjonarnego¹⁰³. Co więcej, stosownie do § 5 pkt 6–8 rozporządzenia z dnia 26 maja

nadajnik z funkcją lokalizacji GPS przeznaczony dla osoby objętej dozorem mobilnym lub zbliżeniowym nosi nazwę zestawu MOBI.

¹⁰³ Funkcje rejestratora przenośnego, wymienione w § 5 pkt 1–2, 4–5, 9 rozporządzenia z 26 maja 2015 roku korespondują z funkcjami rejestratora stacjonarnego,

2015 roku rejestrator przenośny realizuje również inne zadania, a mianowicie: automatyczną synchronizację stosowanego przez siebie czasu z czasem obowiązującym w centrali monitorowania; przechowywanie w pamięci wszelkich danych w sytuacji, gdyby doszło do wyczerpania się wewnętrznego źródła zasilania; sygnalizowanie przy pomocy dźwięku i światła występowania nadajnika w zasięgu monitorowania tego właśnie środka technicznego. Wykorzystywane przy dozorze zbliżeniowym urządzenia wymagają zasilania, stąd też osobie chronionej udostępnia się jedną, a skazanemu dwie ładowarki.

Przy okazji prowadzonych rozważań trzeba zwrócić uwagę na pewne trudności związane z funkcjonowaniem dozoru zbliżeniowego. Wedle obowiązujących unormowań, między nadajnikiem a rejestratorem przenośnym powinna być zapewniona komunikacja bezprzewodowa, obejmująca swoim regulowanym zasięgiem w promieniu do 100 ± 20 m: tereny otwarte oraz zabudowane, zabudowę wielkomiejską, środki komunikacji publicznej, cały teren obiektów sportowych (tj. hale, stadiony) istniejących na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (§ 2 pkt 2 rozporządzenia z dnia 26 maja 2015 roku). Należy przy tym pamiętać, że środki techniczne, podobnie jak telefony komórkowe, korzystają z łącza GSM. Nie można zatem całkowicie wykluczyć ewentualnych problemów z zasięgiem, które mogą pojawić się przykładowo podczas podróży pociągiem czy w trakcie przejazdu tunelem. Odrębne wątpliwości wynikają z treści art. 43l § 1 k.k.w., w którym ustawodawca *expressis verbis* gwarantuje osobie chronionej możliwość wyposażenia w jeden ze wskazanych środków technicznych, czyli rejestrator stacjonarny albo przenośny. Wybór pierwszego z wymienionych urządzeń daje stosunkowo niewielkie poczucie bezpieczeństwa osobie chronionej. Montaż rejestratora stacjonarnego dokonywany jest w miejscu, w którym przebywa ona na stałe. Przyjęte rozwiązanie pozwala jedynie kontrolować, czy odległość pomiędzy skazanym a zainstalowanym środkiem technicznym nie jest zbyt mała. Natomiast kontrolą nie są objęte sytuacje, kiedy osoba chroniona będzie przebywała poza lokalem mieszkalnym. Ponadto pewne zastrzeżenia mogą wiązać się z brakiem konieczności uzyskiwania zgody osób wspólnie zamieszkujących

wyszczególnionymi w § 4 pkt 1–5 rozporządzenia z 26 maja 2015 roku. Różnica dotyczy m.in. czasu przechowywania w pamięci urządzenia zapisów dotyczących zdarzeń podlegających rejestracji: w przypadku rejestratora stacjonarnego to co najmniej 72 godziny, a w odniesieniu do rejestratora przenośnego co najmniej 24 godziny.

z osobą chronioną, która obejmuje – podobnie, jak przy dozorze stacjonarnym – umożliwienie podmiotowi dozoru przeprowadzenie czynności kontrolnych. Zgodnie z art. 43v § 2 k.k.w. wśród podmiotów podlegających kontroli wymienia się również osobę chronioną na mocy orzeczonego zakazu zbliżania się. Podejmowane przez podmiot dozoru czynności, mające na celu weryfikację prawidłowości funkcjonowania oraz użytkowania rejestratora stacjonarnego (art. 43v § 1 k.k.w.), mogą stanowić swoistą dolegliwość dla pozostałych domowników oraz ingerencję w ich prawo do prywatności. Korzystając z rejestratora przenośnego, nie można przecież wyeliminować sytuacji, w których dojdzie do styczności osoby chronionej ze skazanym podczas realizacji typowych czynności codziennych, jak przykładowo robienie zakupów w supermarkecie czy uczestnictwo w nabożeństwie. W dużych miastach prawdopodobieństwo takiego spotkania jest znacznie mniejsze niż w odniesieniu do niewielkich miejscowości czy wsi¹⁰⁴. Rozwiązanie tego problemu proponuje K. Postulski, wyróżniając dwie kategorie zdarzeń, tj. sytuację skazanego, znajdującego się w miejscu, w którym przebywa już osoba chroniona, np. w sklepie, oraz sytuację zupełnie odwrotną, czyli gdy skazany jest w miejscu, w którym dopiero pojawia się osoba chroniona. W pierwszym przypadku skazany powinien opuścić takie miejsce niezwłocznie, w drugim natomiast – mieć możliwość dokonania zakupów, a następnie wyjścia ze sklepu bez nawiązywania jakiegokolwiek kontaktu z osobą chronioną¹⁰⁵.

Ostatni rodzaj dozoru elektronicznego to dozór mobilny, polegający na kontroli bieżącego miejsca pobytu osoby skazanej, bez względu na miejsce jej przebywania (art. 43b § 3 pkt 2 k.k.w.). Aby umożliwić realizację tego zadania skazanemu, udostępnia się mu nadajnik z funkcją lokalizacji GPS oraz rejestrator przenośny. Mimo że dozór mobilny cechuje się najszerszym zakresem przedmiotowym ze względu na możliwość zastosowania – zarówno w ramach środka karnego w postaci zakazu zbliżania się do określonej osoby, orzeczanego na podstawie art. 43l § 2 k.k.w., oraz zakazu wstępu na imprezę masową, jak i środka zabezpieczającego zwanego elektroniczną kontrolą miejsca pobytu – to z jego funkcjonowaniem mogą wiązać się pewne kontrowersje. Jednocześnie na marginesie trzeba przypomnieć, że od 1 stycznia 2026 roku

¹⁰⁴ K. Mamak, D. Zajac, *Dozór elektroniczny...*, s. 137–138.

¹⁰⁵ K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 282.

w ramach dozoru mobilnego będzie możliwa także realizacja elektronicznej kontroli miejsca pobytu orzekanej w związku z przerwą w wykonywaniu kary pozbawienia wolności.

Po pierwsze, bierna postawa osoby chronionej, a mianowicie brak podjęcia przez nią czynności wskazanych w art. 431 § 2 k.k.w., determinuje sposób wykonywania orzeczonego zakazu zbliżania się. W rezultacie prowadzi to do obligatoryjnej zamiany dozoru zbliżeniowego na mobilny. W ocenie I. Zgolińskiego:

jest to jednak dużo większa ingerencja w sferę dóbr osobistych skazanego, albowiem monitoring ten jest stały, a nie doraźny, sygnalizowany w przypadku zbliżania się do określonej osoby¹⁰⁶.

O negatywnych aspektach wspominają także Kamil Mamak i Dominik Zając, twierdząc, że osoba chroniona, mając świadomość *wysoce inwazyjnego charakteru dozoru mobilnego, może złośliwie doprowadzić do jego wykorzystania – zwiększając dolegliwość po stronie skazanego*¹⁰⁷. Ponadto skuteczność takiej kontroli wydaje się złudna, gdyż nie ma możliwości weryfikacji, czy skazany *de facto* nie pozostaje w zbyt bliskiej odległości od osoby chronionej¹⁰⁸.

Problematyczne może okazać się wykonywanie środka karnego w postaci zakazu wstępu na imprezę masową, połączonego z „obowiązkiem przebywania” w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu (art. 41b § 3 k.k.), który orzeka się na okres nie krótszy niż sześć i nie dłuższy niż dwanaście miesięcy (art. 41b § 9 k.k.). W ramach dozoru mobilnego skazany zmuszony jest nosić środki techniczne w sposób nieprzerwany, a więc nie tylko w czasie trwania konkretnych imprez masowych, których częstotliwość występowania jest zróżnicowana. Niestety, obowiązujące przepisy prawne nie przewidują możliwości zakładania nadajnika z funkcją lokalizacji GPS bezpośrednio przed planowanym wydarzeniem, a następnie demontażu urządzenia po zakończeniu imprezy masowej. Taki stan rzeczy może prowadzić do nieuzasadnionej inwigilacji oraz znacznego naruszenia prywatności skazanego¹⁰⁹. Należy wspomnieć, że w ustawie o SDE zakaz wstępu na imprezę masową był

¹⁰⁶ I. Zgoliński, *System dozoru...*, s. 201.

¹⁰⁷ K. Mamak, D. Zając, *Dozór elektroniczny...*, s. 137–138.

¹⁰⁸ *Ibidem*, s. 139.

¹⁰⁹ *Ibidem*, s. 140; K. Mamak, D. Zając, *Dozór elektroniczny*, s. 226.

realizowany w łagodniejszej formie, tj. stacjonarnego dozoru elektronicznego. Zastrzegając stosowanie dozoru stacjonarnego wyłącznie dla potrzeb wykonywania kary ograniczenia wolności (reforma prawa karnego z dnia 20 lutego 2015 roku), a następnie po nowelizacji z dnia 11 marca 2016 roku – kary pozbawienia wolności, ustawodawca zapomniał jednocześnie o modyfikacji art. 41b k.k. oraz przepisów zawartych m.in. w rozporządzeniu z dnia 26 maja 2015 roku¹¹⁰, które w dalszym ciągu pozwalają kontrolować „obowiązek przebywania” osoby skazanej w czasie trwania imprez masowych w miejscu stałego pobytu lub innym wyznaczonym miejscu¹¹¹. Mimo że w ramach dozoru mobilnego wykonywanie środka karnego w postaci zakazu wstępu na imprezę masową ma charakter sporadyczny, co potwierdzają dane statystyczne¹¹², to nie można wykluczyć większego zainteresowania jego wykorzystaniem w przyszłości, a w konsekwencji – ewentualnych zarzutów odnośnie do wadliwości przyjętego rozwiązania prawnego.

Sceptycznie należy ocenić również nowy środek zabezpieczający – elektroniczną kontrolę miejsca pobytu, która obejmuje stosunkowo szeroki krąg podmiotów, w tym osoby niepoczytalne. W zależności od choroby psychicznej, stopnia upośledzenia umysłowego czy innych zakłóceń czynności psychicznych, takie osoby mogą mieć poważne trudności w realizacji obowiązków związanych z dozorem mobilnym, wśród których trzeba wskazać przykładowo na konieczność zapewnienia nadajnikowi z funkcją lokalizacji GPS zasilania energią elektryczną czy nieprzerwanego noszenia rejestratora

¹¹⁰ Wśród przepisów pozostających w sprzeczności z art. 43c § 1 k.k.w. należy wymienić przykładowo § 1 pkt 1 lit. b rozporządzenia z dnia 26 maja 2015 roku.

¹¹¹ W tym miejscu warto także przywołać dalsze spostrzeżenia P. Góralskiego, który poddaje pod wątpliwość przyznanie pierwszeństwa regulacji zawartej w Kodeksie karnym wykonawczym w przypadku sprzeczności z unormowaniami w Kodeksie karnym: *przecież to uregulowania egzekucyjne stanowią rozwinięcie i uszczegółowienie unormowań prawa karnego materialnego, a nie odwrotnie. Jeżeli zatem uregulowanie przewidziane w art. 41b k.k. przewiduje realizację zarówno środka karnego, jak też odpowiadającego mu treściowo na podstawie art. 99 § 1 kk. środka zabezpieczającego zakazu wstępu na imprezę masową, kontrolowanego w systemie stacjonarnego dozoru elektronicznego, to w zasadzie przepisy te, jako nadrzędne, powinny mieć pierwszeństwo w stosunku do zastrzeżonego w przepisach kodeksu karnego wykonawczego nakazu realizacji EKMP, jako środka ochronnego, wyłącznie w formie dozoru mobilnego lub zbliżeniowego (idem, Środek zabezpieczający w formie elektronicznej kontroli miejsca pobytu sprawcy czynu karalnego (część 1), s. 45–48).*

¹¹² Zob. zagadnienie omówione w podrozdziale 2.7 niniejszego opracowania.

przenośnego¹¹³. Kwestia ta zyskuje na znaczeniu ze względu na wachlarz konsekwencji związanych z ich naruszeniem, poczynawszy od możliwości nałożenia opłaty wyrównawczej na rzecz podmiotu dozoruującego (art. 43s k.k.w.), aż po odpowiedzialność karną za przestępstwo stypizowane w art. 244b k.k. bądź wykroczenie z art. 66a k.w.¹¹⁴ To zaś sprawia, że skuteczność elektronicznej kontroli miejsca pobytu wobec osób niepełnosprawnych może okazać się jedynie iluzoryczna.

W świetle poczynionych uwag usprawiedliwiony jest wniosek, że dozór elektroniczny to postępowe rozwiązanie w polskim systemie prawa karnego oparte na najnowocześniejszych rozwiązaniach, nie tylko technologicznych, ale i kryptograficznych. Prawdliwość funkcjonowania systemu dozoru elektronicznego uzależniono od właściwego zaplecza technicznego, dzięki czemu możliwe jest korzystanie z omawianej instytucji przez szerokie grono skazanych, tj.: z orzeczoną krótkoterminową karą izolacyjną; wobec których zastosowano środek karny w postaci zakazu zbliżania się do określonych osób bądź zakazu wstępu na imprezę masową; czy nowy środek zabezpieczający – elektroniczną kontrolę miejsca pobytu. Niemniej jednak nie można całkowicie wykluczyć istnienia zakłóceń towarzyszących działaniu urządzeń, które mają swoje umocowanie w postępie technologicznym. Nie zawsze bezpośrednią przyczyną tych zakłóceń jest postawa samego skazanego. W przypadku dozoru stacjonarnego w rachubę wchodzić może zachowanie osób wspólnie z nim zamieszkujących czy nawet zwierząt domowych. Ewentualne, powstałe w ramach dozoru elektronicznego nieprawidłowości są co prawda

¹¹³ K. Mamak, D. Zając, *Dozór elektroniczny...*, s. 141; P. Góralski, *Środek zabezpieczający w formie elektronicznej kontroli miejsca pobytu sprawcy czynu karalnego (część 2)*, „Prokuratura i Prawo” 2017, nr 10, s. 79.

¹¹⁴ Zdaniem P. Góralskiego zakres sankcji, jakie mogą zostać nałożone w związku z naruszeniem obowiązków wynikających z elektronicznej kontroli miejsca pobytu na sprawców psychicznie chorych oraz upośledzonych umysłowo w stopniu znacznym bądź głębokim i bez względu na to, czy danym przypadku osoby te zostały uznane za niepełnosprawne, budzi zastrzeżenia. Stosowanie negatywnych konsekwencji wobec wymienionych dwóch kategorii podmiotów powinno zostać wyłączone. W przeciwnym razie, nałożenie takich sankcji wobec osób, których zdolność rozpoznania skutków postępowania lub pokierowania swoim zachowaniem jest często ograniczona w znacznym stopniu, stanowiłoby naruszenie zasady humanitaryzmu karnego, określonej w art. 3 k.k., niezależnie od postrzegania takiej praktyki w sprzeczności z celami i racjonalnymi przesłankami wdrażania środków zabezpieczających (idem, *Środek zabezpieczający w formie elektronicznej kontroli miejsca pobytu sprawcy czynu karalnego [część 2]*, s. 80–81).

usuwane na bieżąco, ale występują i takie problemy, których źródła należy upatrywać w wadliwie ukształtowanych rozwiązaniach prawnych. Ich sanowanie może nastąpić jedynie poprzez przyszłe zmiany legislacyjne.

4.4. Proceduralne przeszkody w funkcjonowaniu dozoru elektronicznego

Wdrażanie instytucji dozoru elektronicznego do polskiego systemu prawa karnego należy określić mianem procesu dynamicznego, o czym przesądza przede wszystkim liczba, jak i intensywność zmian legislacyjnych dokonanych w ostatnich kilkunastu latach. Niestety skutkiem ubocznym pośpiesznie wprowadzanych regulacji są wątpliwości interpretacyjne czy nawet niespójności między nowo przyjętymi a istniejącymi już unormowaniami. Dlatego też trzeba zastanowić się nad możliwością wyeliminowania ewentualnych przeszkód w prawidłowym funkcjonowaniu elektronicznego monitoringu i zapewnieniu mu optymalnego kształtu.

W pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę na kwestie związane z właściwością miejscową sądu *meriti*, sądu penitencjarnego i komisji penitencjarnej, która jest niewątpliwie zmienna. W treści art. 43e k.k.w. ustawodawca wyróżnia kilka czynników, mających wpływ na jej zakres, tj. rodzaj dozoru elektronicznego, przedmiot podejmowanych decyzji oraz posiadanie miejsca stałego pobytu. W odniesieniu do dozoru stacjonarnego właściwy jest sąd penitencjarny, w okręgu którego skazany przebywa, albo komisja penitencjarna działająca w zakładzie karnym, w którym on przebywa. Dotyczy to jednak tylko spraw związanych z udzieleniem zezwolenia na odbycie krótkoterminowej kary pozbawienia wolności w warunkach dozoru elektronicznego (art. 43e § 1 k.k.w.). Jeśli chodzi o pozostałe sprawy obejmujące realizację takiego postanowienia albo decyzji komisji penitencjarnej, to kompetencje pozostawiono sądowi penitencjarnemu, w okręgu którego wykonywana jest kara. Jedynym wyjątkiem jest uchylenie zezwolenia z przyczyn wymienionych w art. 43zaa § 1 pkt 1 k.k.w. Właściwym do orzekania jest wówczas sąd penitencjarny, który udzielił zezwolenia albo w okręgu którego działa komisja penitencjarna udzielająca takiego zezwolenia (art. 43e § 2 k.k.w.).

W nawiązaniu do dozoru zbliżeniowego oraz mobilnego właściwość funkcjonalną powierzono sądowi pierwszej instancji, a właściwość miejscową określa albo miejsce stałego pobytu skazanego, albo w przypadku braku takiego miejsca – sąd, w którego okręgu został orzeczony środek karny lub środek zabezpieczający wykonywany w ramach dozoru elektronicznego (art. 43e § 3 k.k.w.). Ponadto z dniem 1 stycznia 2026 roku zacznie obowiązywać art. 43e § 4 k.k.w. przewidujący, że w sprawach dotyczących realizacji dozoru mobilnego orzeganego w związku z przerwą w wykonywaniu kary pozbawienia wolności właściwym pozostanie sąd penitencjarny, w którego okręgu będzie przebywał skazany. Należy dodać, że właściwość wskazanych w art. 43e k.k.w. organów postępowania wykonawczego reguluje też art. 3 § 1–2 k.k.w.¹¹⁵ Trzeba jednak przyjąć, że art. 43e k.k.w. stanowi *lex specialis* względem art. 3 § 1–2 k.k.w.¹¹⁶, zawierającego ogólne zasady.

Łatwo dostrzec, że na podstawie art. 43e k.k.w. ustawodawca używa pojęć niedookreślonych, którymi są przede wszystkim okręg, w którym skazany przebywa (§ 1), czy miejsce stałego pobytu skazanego (§ 3). W odniesieniu do pierwszego z terminów trzeba podkreślić, że w przeciwieństwie do innych przepisów prawnych, jak chociażby normujących przesłanki warunkujące zastosowanie elektronicznego monitoringu, pominięte zostało zastrzeżenie, iż pobyt ten powinien być stały. Taki zapis może budzić wątpliwości w przypadku skazanego, który nie rozpoczął jeszcze wykonywania kary pozbawienia wolności w jednostce penitencjarnej. Wymóg stałości przy określaniu właściwości miejscowej sądu penitencjarnego nie znajdzie uzasadnienia przy schemacie następczym dozoru elektronicznego, ponieważ – jak słusznie stwierdził Sąd Apelacyjny w Rzeszowie:

fakt przebywania w zakładzie karnym ma charakter czasowy i nie jest równoznaczny z zamiarem (wolą) zamieszkania w tej miejscowości, a wręcz przeciwnie, następuje wbrew woli osoby osadzonej. W konsekwencji

¹¹⁵ Zgodnie z art. 3 § 1 k.k.w. sąd, który wydał orzeczenie w pierwszej instancji, jest właściwy również w postępowaniu dotyczącym wykonania tego orzeczenia, chyba że ustawa stanowi inaczej. Wedle zaś art. 3 § 2 k.k.w. w sprawach zastrzeżonych w niniejszym kodeksie dla sądu penitencjarnego właściwy jest ten sąd penitencjarny, w okręgu którego przebywa skazany, chyba że ustawa stanowi inaczej.

¹¹⁶ K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 289.

miejsce odbywania kary w zakładzie karnym, czy pobyt w Areszcie Śledczym nie może być traktowane jako miejsce stałego pobytu¹¹⁷.

Konstrukcję definicji pojęcia miejsca stałego pobytu tworzą natomiast dwie podstawowe przesłanki, które muszą zaistnieć kumulatywnie: faktyczne (fizyczne) przebywanie w danej miejscowości (*corpus*) oraz zamiar stałego pobytu (*animus*)¹¹⁸. Wobec poczynionych uwag, słuszny wydaje się zastosowany zarówno w art. 3 § 2, jak i art. 43e § 1 k.k.w. zabieg legislacyjny, polegający na użyciu zwrotu „przebywa”. Termin ten ma zdecydowanie szersze znaczenie aniżeli „miejsce stałego pobytu”. Pozwala on określić miejsce rzeczywistego pobytu skazanego¹¹⁹, który może odbywać krótkoterminową karę izolacyjną w ramach jednego z dwóch modeli dozoru elektronicznego, tj. *front door programme* albo *back door programme*.

Jedynie na marginesie powyższego trzeba wspomnieć, że w ocenie I. Zgolińskiego wielość zwrotów, jakimi posługuje się prawodawca, skutkuje *niepotrzebnym mnożeniem terminologii, które wprowadza zamęt w zakresie interpretacji*¹²⁰. Co więcej, autor ten wskazuje, że każde z wymienionych w art. 43e k.k.w. pojęć ma inne znaczenie w zależności od rodzaju dozoru elektronicznego. W ustawie o SDE pojawiały się różne koncepcje co do interpretacji terminu „miejsce stałego pobytu”, a wśród nich m.in. kontrowersyjny pogląd R. Stefańskiego, utożsamiający je z miejscowością, wokół której skoncentrowane jest życie skazanego. Zaaprobowanie takiego stanowiska prowadziłoby jednak do zbyt szerokiego zakreszenia granic dozoru stacjonarnego.

¹¹⁷ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie z dnia 28 maja 2015 roku sygn. akt II AKo 40/15, LEX nr 1712697. Podobne stanowisko wyraził Sąd Apelacyjny w Białymstoku w postanowieniu z dnia 8 maja 2013 roku sygn. akt II AKo 51/13, LEX nr 1312147.

¹¹⁸ Por. wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 8 maja 2013 roku sygn. akt II FSK 1831/11, LEX nr 1321115; wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu z dnia 5 marca 2014 roku sygn. akt II SA/Po 545/13, LEX nr 1443630; wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 20 kwietnia 2017 roku sygn. akt II SA/Wa 113/17, LEX nr 2281691; wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 16 września 2014 roku sygn. akt II OSK 2172/14, LEX nr 1572719; wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 5 stycznia 2017 roku sygn. akt II FSK 3679/14, LEX nr 2239481.

¹¹⁹ K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 290.

¹²⁰ I. Zgoliński, *System dozoru...*, s. 187.

Postulat ten mógłby natomiast znaleźć zastosowanie w przypadku pozostałych form dozoru elektronicznego¹²¹.

Kwestie właściwości miejscowej uregulowano również w art. 43ln § 1 k.k.w., który odnosi się do warunkowego przedterminowego zwolnienia skazanego z odbycia kary izolacyjnej realizowanej w ramach dozoru elektronicznego. Rozpoznanie wniosku w przedmiocie zastosowania tej instytucji powierzono sądowi penitencjarnemu, w okręgu którego skazany ma miejsce stałego pobytu. Porównując zatem treść art. 43ln § 1 k.k.w. z art. 43e § 2 k.k.w., należałoby się zastanowić nad trafnością przyjętego rozwiązania, ponieważ brakuje spójności odnośnie do treści przywołanych przepisów prawnych. Warto nadto zaznaczyć, że wskutek wprowadzonych odmiennych unormowań, art. 43ln k.k.w. powinien być postrzegany jako *lex specialis* względem Oddziału 11 k.k.w.¹²², określającego m.in. zagadnienia proceduralne związane z warunkowym przedterminowym zwolnieniem¹²³. Problematyczna może okazać się choćby właściwość miejscowa sądu penitencjarnego w przypadku odwołania warunkowego przedterminowego zwolnienia. Sytuacji tej nie reguluje ustawodawca na podstawie art. 43ln § 1 k.k.w. Poza tym, jak wskazuje I. Zgoliński, niemożliwość powoływania się na treść tego artykułu podyktowana jest tym, że *skazany nie odbywa już kary w systemie dozoru elektronicznego, zaś sąd nie decyduje o warunkowym przedterminowym zwolnieniu, lecz o jego odwołaniu*¹²⁴. Z tego względu proponuje się stosowanie art. 163 § 1 k.k.w., pozostawiając w tym zakresie kompetencję sądowi penitencjarnemu, który udzielił zwolnienia¹²⁵.

Kolejna niejasność dotyczy wyznaczenia terminów podjęcia określonych czynności przez poszczególne podmioty. Niektóre z tych nich są liczone w dniach, inne natomiast nawet w godzinach. Nie bez znaczenia pozostaje to, że w rozdziale VIIa k.k.w. zawarto rozwiązania prawne, co do których

¹²¹ *Ibidem*, s. 187; M. Rusinek, *Ustawa o dozorcze...*, s. 47.

¹²² Zgodnie z art. 163 § 1 k.k.w. właściwość miejscową w sprawach dotyczących wykonania orzeczenia o warunkowym przedterminowym zwolnieniu, jak i związanych z jego odwołaniem, powierzono sądowi penitencjarnemu, który udzielił zezwolenia. W przypadku, kiedy zwolniony pozostaje pod dozorem, właściwym jest sąd penitencjarny, w którego okręgu dozór jest wykonywany.

¹²³ I. Zgoliński, *System dozoru...*, s. 217.

¹²⁴ *Ibidem*, s. 217–218.

¹²⁵ *Ibidem*, s. 218; K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny wykonawczy...*, s. 278.

nie określono żadnych terminów, co może utrudniać efektywne funkcjonowanie dozoru elektronicznego.

Spełnienie przez skazanego przesłanek z art. 43la § 1–3 czy z art. 43lla § 1 k.k.w. jest podstawą do ubiegania się o udzielenie zezwolenia w przedmiocie odbywania kary izolacyjnej poza zakładem karnym w warunkach dozoru elektronicznego. Wedle art. 43ld § 4 k.k.w. termin na wydanie postanowienia przez sąd penitencjarny wynosi trzydzieści dni, a na wydanie decyzji przez komisję penitencjarną – czternaście dni (art. 43lla § 4 k.k.w.), i są liczone od dnia wpływu wniosku. Mimo że terminy te mają charakter jedynie instrukcyjny, a więc ewentualne uchybienie w tym zakresie nie wywołuje żadnych skutków prawnych, to w świetle obowiązującej regulacji ich dochowanie nie rzadko może okazać się trudne. Wynika to przede wszystkim z konieczności poczynienia przez sąd penitencjarny albo komisję penitencjarną ustaleń co do istnienia przeszkody w postaci braku warunków technicznych. Obowiązek nadesłania stosownych informacji ciąży bowiem na podmiocie dozoru (art. 43lf § 1 k.k.w.; art. 43lf § 1 k.k.w. w związku z art. 43lla § 2 k.k.w.)¹²⁶. Ustawodawca nie określa terminu na podjęcie takich czynności – jest on wyznaczany dopiero w piśmie adresowanym do podmiotu dozoru. Niemniej przyjmuje się, że informacje te powinny uwzględniać wymóg bezwzględności i zostać przekazane w terminie, który umożliwi sądowi penitencjarnemu wydanie orzeczenia, a komisji penitencjarnej – stosownej decyzji¹²⁷.

Na marginesie trzeba zaznaczyć, że ustawa o SDE przewidywała znacznie krótszy termin na wydanie postanowienia, który wynosił zaledwie czternaście dni. W sprawozdaniu z badania aktowego M. Jankowski i S. Momot prezentują informacje dotyczące czasu trwania postępowania. Termin został zachowany jedynie w 54 sprawach (7,4%). W pozostałych przypadkach doszło do uchybień, gdyż termin ten wynosił: od czternastu dni do miesiąca – w 213 sprawach (29,8%), powyżej miesiąca do dwóch miesięcy – aż w 249 sprawach (34%), powyżej dwóch miesięcy do trzech miesięcy – w 97 sprawach (13%), powyżej trzech miesięcy do czterech miesięcy – w 29 sprawach (3,9%), powyżej czterech miesięcy do pięciu miesięcy – w 10 sprawach (1,4%), powyżej pięciu miesięcy do sześciu miesięcy – w 5 sprawach (0,6%). Sporadycznie zdarzały

¹²⁶ I. Zgoliński, *System dozoru...*, s. 208; S. Lelental, *Kodeks karny...*, s. 218.

¹²⁷ K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 327–328.

się też postępowania trwające dłużej niż siedem miesięcy (2 sprawy, tj. 0,3%). Wskazane dane statystyczne pozwalają zatem twierdzić, że wyznaczenie przez ustawodawcę tak krótkiego terminu tworzyło niepotrzebnie fikcję¹²⁸. Podobne nieprawidłowości ujawniają wcześniejsze badania, które dodatkowo potwierdzają, że w przeważającej części spraw przyczyna opóźnień wydania postanowienia była nieusprawiedliwiona (czyli niezwiązana z koniecznością np. uzupełnienia braków formalnych wniosku czy przekazania sprawy do właściwego sądu)¹²⁹. Choć obecnie termin na wydanie postanowienia przez sąd penitencjarny wynosi aż trzydzieści dni, to nie można wykluczyć istnienia podobnych, jak na kanwie ustawy o SDE, problemów. Termin czternastu dni zastrzeżono natomiast dla komisji penitencjarnej, tj. organu postępowania wykonawczego składającego się z funkcjonariuszy i pracowników zakładu karnego. Stosownie do treści art. 76 § 1 k.k.w. komisji penitencjarnej powierzono stosunkowo szeroki zakres zadań. W konsekwencji może to skutkować trudnościami z zachowaniem wyżej wskazanego terminu.

Jednym z najbardziej nieprzemyślanych unormowań jest art. 43k § 2 zdanie pierwsze k.k.w., który zakłada maksymalny dwudziestoczterogodzinny termin na zgłoszenie przez skazanego gotowości do zainstalowania środków technicznych. Ustawodawca uzależnia rozpoczęcie biegu terminu od położenia skazanego. W przypadku, gdy skazany przebywa w zakładzie karnym, termin ten jest liczony od momentu zwolnienia go z jednostki penitencjarnej. Co zaś tyczy się skazanego pozostającego na wolności, jako początek terminu należy uznać ogłoszenie lub doręczenie postanowienia w przedmiocie rozpoczęcia dozoru elektronicznego. Warto zauważyć, że ustawodawca bezrefleksyjnie powielił brzmienie art. 15 ust. 2 ustawy o SDE¹³⁰, chociaż przepis ten nie koresponduje z aktualnie obowiązującym stanem prawnym.

¹²⁸ M. Jankowski, S. Momot, *Wykonywanie kary...*, s. 31.

¹²⁹ Nieusprawiedliwione przyczyny niedotrzymania terminu dotyczyły aż 143 z 240 spraw (59,6%), kończąc się odmową zastosowania instytucji dozoru elektronicznego. W przypadku postępowań kończących się umorzeniem – nieusprawiedliwione przyczyny opóźnień obejmowały 106 z 171 spraw (62%). Dane te prezentują M. Jankowski, A. Kotowski, S. Momot, A. Ważny, *Przyczyny niedostatecznego wykorzystania ustawy o dozorcze elektronicznym*, Warszawa 2012, s. 24–25.

¹³⁰ W art. 43k § 2 k.k.w. ustawodawca *expressis verbis* odnosi się do dozoru zbliżeniowego oraz mobilnego. Z kolei art. 15 ust. 2 ustawy o SDE dotyczy skazanego, który ma odbywać karę pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego.

Trzeba podkreślić, że postanowienie o rozpoczęciu dozoru zbliżeniowego lub mobilnego jest wydawane na posiedzeniu bez udziału stron. Do incydentalnych należą więc sytuacje, kiedy skazany, będąc niezawiadomionym o terminie oraz celu posiedzenia, stawia się na nim i jest obecny podczas ogłoszenia postanowienia. W związku z tym jedyną, możliwą formą skutecznego poinformowania skazanego o treści zapadłego orzeczenia będzie obligatoryjne doręczenie mu odpisu postanowienia wraz z pouczeniem¹³¹. Nie bez znaczenia pozostaje, że przesyłki sądowe najczęściej doręcza się za pośrednictwem Poczty Polskiej lub kuriera. Podmioty te nie wymagają odnotowywania godziny odbioru korespondencji. Z praktycznego punktu widzenia kłopotliwe, a nawet iluzoryczne, może okazać się zweryfikowanie, czy skazany w wyznaczonym terminie zrealizował ciążyący na nim obowiązek. Co więcej, należy pamiętać, że ustalenie początku biegu terminu określonego w art. 43k § 2 zdanie pierwsze k.k.w. nie nastąpi wcześniej niż po otrzymaniu przez sąd zwrotnego potwierdzenia odbioru orzeczenia. Nie ma tym samym możliwości podjęcia niezwłocznych działań interwencyjnych w przypadku ewentualnej niesubordynacji skazanego¹³². Zaznaczenia wymaga także to, że w treści art. 43k § 2 zdanie drugie k.k.w. ustawodawca *expressis verbis* wskazuje, iż wyznaczanie terminu oraz ustalanie sposobu zgłoszenia gotowości do instalacji środków technicznych nie odnosi się do skazanego, który przebywa w zakładzie karnym, a orzeczono wobec niego dozór zbliżeniowy lub mobilny. Nadajnik można założyć przed opuszczeniem przez niego jednostki penitencjarnej¹³³.

Odmienne kształtuje się sytuacja skazanego, któremu udzielono zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w warunkach dozoru elektronicznego. Pomimo że w art. 43lh § 2 k.k.w. zawarto odesłanie do odpowiedniego stosowania art. 43k § 2 zdanie pierwsze k.k.w., wyżej przedstawione zastrzeżenia w mniejszym zakresie dotyczą dozoru stacjonarnego. Przed wydaniem postanowienia sąd penitencjarny obligatoryjnie wysłuchuje m.in. skazanego lub jego obrońcę (art. 43lg k.k.w.). Na podstawie art. 43lg k.k.w. w związku z art. 43lla § 2 k.k.w. również komisja penitencjarna jest zobligowana

¹³¹ K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 308–309.

¹³² *Ibidem*, s. 307; M. Rusinek, *Ustawa o dozorze...*, s. 99.

¹³³ K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 308.

do przeprowadzenia takiej czynności. Obowiązek ten aktualizuje się bez względu na to, czy postępowanie zainicjował skazany. Na tej podstawie można stwierdzić, że wspomniane podmioty uczestniczą w posiedzeniu, w trakcie którego wydawane jest postanowienie albo decyzja. Ponadto ustawodawca przewiduje dodatkowe instrumenty prawne, które mogą zostać wykorzystane w toku postępowania, jak chociażby sprowadzenie skazanego na posiedzenie sądu (art. 23 § 1 k.k.w.)¹³⁴. W konsekwencji zgłoszenie gotowości do zainstalowania środków technicznych może nastąpić bez konieczności doręczenia orzeczenia skazanemu, przebywającemu na wolności¹³⁵. Bieg terminu wskazanego w art. 43k § 2 k.k.w. rozpoczyna się już z chwilą ogłoszenia postanowienia. Przyjęte rozwiązanie skraca zatem czas trwania procedury oraz pozwala na bardziej precyzyjne określenie początku biegu dwudziesto-czterogodzinnego terminu.

Zgłoszenie przez skazanego gotowości do instalacji środków technicznych skutkuje podjęciem czynności po stronie podmiotu dozoru, w tym koniecznością rejestracji tej okoliczności oraz dokonania montażu nadajnika. Pierwszy z obowiązków powinien zostać zrealizowany niezwłocznie (art. 43m § 2 k.k.w.). Instalację środka technicznego także wykonuje się niezwłocznie, lecz nie później niż w terminie trzech dni (art. 43t § 1 pkt 2 k.k.w.). Prawodawca uzależnia bieg tego terminu od podjęcia przez skazanego czynności z art. 43k § 2 k.k.w., który – w przypadku doręczenia postanowienia w przedmiocie rozpoczęcia dozoru elektronicznego – jest liczony od momentu nadania korespondencji. Należy mieć jednak na uwadze, że skazany może skorzystać z różnych form nadania przesyłki, czy to za pośrednictwem Poczty Polskiej, wybierając jedną z dostępnych opcji – poczynawszy od listu

¹³⁴ *Ibidem*, s. 307.

¹³⁵ Zgodnie z art. 43k § 4 k.k.w. niezależnie od ogłoszenia lub doręczenia postanowienia o rozpoczęciu dozoru elektronicznego albo postanowienia sądu lub decyzji komisji penitencjarnej w przedmiocie udzielenia zezwolenia na odbycie kary izolacyjnej z zastosowaniem elektronicznego monitoringu ustawodawca nakłada obowiązek doręczenia skazanemu pisemnego pouczenia, zawierającego informacje o jego prawach i obowiązkach związanych z dozorem elektronicznym, jak i konsekwencjach ich naruszenia. Aktualnie obowiązujący wzór stanowi załącznik do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 grudnia 2022 roku w sprawie wzoru pisemnego pouczenia o przysługujących skazanemu prawach i ciążących na nim obowiązkach związanych z dozorem elektronicznym, jak również o konsekwencjach naruszenia tych obowiązków (Dz.U. z 2022 r. poz. 2689).

zwykłego aż po list polecony¹³⁶ – czy posiłkując się usługami oferowanymi przez firmy kurierskie. Wyznaczenie tak krótkiego czasu może uniemożliwić odpowiednim podmiotom terminowe wywiązanie się z narzuconych powinności.

W ramach podjętych rozważań trzeba ponadto zastanowić się nad unormowaniem zawartym w art. 43lj § 2 k.k.w., w którym ustawodawca wprowadził niestandardowe rozwiązanie prawne w relacji do art. 20 § 4 k.k.w.¹³⁷ Wyjątkowość regulacji polega na określeniu maksymalnego i zaledwie siedmiodniowego terminu na rozpoznanie zażalenia przez sąd odwoławczy. Bieg terminu jest liczony od daty wpływu środka zaskarżenia wraz z aktami przedmiotowej sprawy do sądu odwoławczego. Podobnie jak w nawiązaniu do art. 43ld § 4 k.k.w., powyższy termin ma charakter instrukcyjny, a więc jego naruszenie nie wywołuje negatywnych skutków prawnych. W tym miejscu trzeba nadmienić, że wniesienie środka zaskarżenia inicjuje dalsze postępowanie, a mianowicie wiąże się z koniecznością niezwłocznego przekazania przez sąd penitencjarny zażalenia wraz z aktami sprawy do sądu odwoławczego. Na podstawie art. 43lj § 2 k.k.w. ustawodawca nie stwarza wariantu skorygowania dotychczasowego stanowiska przez sąd penitencjarny w przypadku uznania argumentacji przedstawionej w zażaleniu za zasadną, co stanowi odstępstwo od innych rozwiązań prawnych, jak chociażby tych z art. 463 § 1 k.p.k.¹³⁸ Zdaniem I. Zgolińskiego art. 43lj § 2 k.k.w. należy

¹³⁶ Wedle informacji podanych na stronie internetowej Poczty Polskiej przewidywany termin realizacji usługi w przypadku wyboru: listu zwykłego priorytet – trzy dni robocze po dniu nadania; listu poleconego priorytet – trzy dni robocze po dniu nadania, o ile czynność ta została wykonana do godziny 15.00; w nawiązaniu do listu zwykłego ekonomicznego i listu poleconego ekonomicznego termin ten wynosi pięć dni roboczych po dniu nadania przesyłki. Jednakże należy podkreślić, że Poczta Polska nie daje gwarancji doręczenia przesyłek w podanych terminach, <http://www.poczta-polska.pl/paczki-i-listy/wysylka/listy/> (dostęp: 10.06.2025).

¹³⁷ W art. 20 § 2 k.k.w. termin na rozpoznanie zażalenia przez sąd wyższej instancji jest zdecydowanie dłuższy i wynosi dwadzieścia jeden dni. Bieg terminu jest liczony od daty przekazania zażalenia przez sąd pierwszej instancji. Wyjątek dotyczy przypadku, gdy ustawa przewiduje rozpoznanie środka zaskarżenia na posiedzeniu, w którym uprawnione osoby mogą wziąć udział.

¹³⁸ Zgodnie z art. 463 § 1 k.p.k. sąd, którego postanowienie zostało zaskarżone w drodze zażalenia, może je uwzględnić, o ile orzeka w tym samym składzie, w którym je wydał. W pozostałych zaś przypadkach prezes sądu jest zobowiązany do niezwłocznego przekazania zażalenia wraz z aktami lub niezbędnymi odpisami z akt sprawy sądowi powołanemu do rozpoznania środka zaskarżenia.

po prostu traktować jako *lex specialis* względem art. 463 § 1 k.p.k. w związku z art. 1 § 2 k.k.w.¹³⁹ Analogiczne stanowisko prezentuje S. Lelental, zwracając uwagę na inne przyczyny wyłączenia możliwości powoływania się na treść art. 463 § 1 k.p.k., tj. brak zapisów, jakie funkcjonowały w ustawie o SDE, pozwalających na odpowiednie stosowanie w sprawach nieuregulowanych przepisów zawartych w Kodeksie karnym wykonawczym. Tym samym trzeba uznać, że rozdział VIIa k.k.w. odrębnie normuje kwestie związane z instytucją dozoru elektronicznego¹⁴⁰.

W rozdziale VIIa k.k.w. zawarte zostały natomiast przepisy prawne dotyczące poszczególnych czynności bez określenia terminu na ich podjęcie. Wśród tego typu unormowań można wymienić choćby art. 43i § 1 k.k.w., którego treść koreluje z przywołanym uprzednio art. 43lf § 1 k.k.w. W obu tych przepisach ustawodawca zobowiązał podmiot dozoru do nadsyłania informacji o istnieniu warunków technicznych. Niejednoznaczne brzmienie art. 43i § 1–3 k.k.w. prowadzi do mylnych konkluzji, skutkujących w rezultacie przyjęciem, że regulacja ta nawiązuje do wykonywania kary pozbawienia wolności w warunkach dozoru elektronicznego. Dopiero wprowadzony do obrotu prawnego z dniem 15 kwietnia 2016 roku art. 43i § 4 k.k.w. pozwala na odmienną wykładnię, ponieważ wyłącza stosowanie art. 43i § 1–3 k.k.w. co do postępowania w przedmiocie udzielenia zezwolenia na odbycie kary izolacyjnej z wykorzystaniem elektronicznego monitoringu. Co więcej, z dniem 1 stycznia 2026 roku brzmienie tego przepisu ulegnie zmianie wskutek dodania następującego sformułowania „oraz udzielenia przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności”. Użyte przez prawodawcę w tym artykule zwroty należy interpretować zgodnie z art. 43a § 2 pkt 1 k.k.w. i odnosić je do pozostałych rodzajów dozoru, czyli mobilnego (z wyłączeniem przywołanej przerwy) oraz zbliżeniowego. Podobnie jak w przypadku art. 43lf § 1 k.k.w., także i czynności podmiotu dozoru wiążące się z dokonaniem ustaleń, o których mowa w art. 43i § 1 k.k.w., nie pozostają bez wpływu na przebieg postępowania wykonawczego. Dlatego też proponuje się przyjęcie terminu uwzględniającego wymóg bezzwłoczności. Za takim rozwiązaniem postuluje I. Zgoliński, powołując się na § 369 ust. 1

¹³⁹ I. Zgoliński, *System dozoru...*, s. 214.

¹⁴⁰ S. Lelental, *Kodeks karny...*, s. 224.

uchylonego już rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 grudnia 2015 roku – Regulamin urzędowania sądów powszechnych¹⁴¹, wedle którego orzeczenia należy kierować do wykonania bezzwłocznie, lecz nie później niż w czternastodniowym terminie liczonym od daty uprawomocnienia się lub od daty zwrotu akt do sądu pierwszej instancji¹⁴². W ocenie K. Postulskiego termin na nadesłanie informacji o istnieniu warunków technicznych powinien zostać określony w piśmie skierowanym do podmiotu dozoruującego, przy jednoczesnym wzięciu pod uwagę treści art. 9 § 1 k.k.w.¹⁴³

Kolejnym unormowaniem wywołującym pewne zastrzeżenia, wynikające z niedookreślenia terminu, jest art. 43zaa k.k.w. Na mocy tego przepisu sąd penitencjarny jest zobligowany do wydania niezwłocznego polecenia w celu zatrzymania i doprowadzenia skazanego do aresztu śledczego w przypadku uchylecia zezwolenia z przyczyn wymienionych w art. 43zaa § 1 lub art. 43zab k.k.w., a także do pouczenia skazanego o konieczności przeprowadzenia tych czynności. Niedostatek omawianej regulacji stanowi niemożność wezwania skazanego do dobrowolnego stawienia się w wyznaczonym terminie w areszcie śledczym, co zakłada treść art. 79 k.k.w.¹⁴⁴ Trzeba wspomnieć, że projekt ustawy z dnia 6 maja 2025 roku przewiduje jednak zmianę brzmienia art. 79 k.k.w. W nawiązaniu do *stricte* oznaczonego grona podmiotów, w tym m.in. skazanych na karę pozbawienia wolności w wymiarze nieprzekraczającym jednego roku i sześciu miesięcy (a więc wobec skazanych, którzy mogą odbyć tę karę w warunkach dozoru elektronicznego), postuluje się, aby jako zasadę przyjąć wezwanie do stawienia się w oznaczonym terminie w areszcie śledczym, położonym najbliżej miejsca ich stałego pobytu wraz z dokumentem stwierdzającym tożsamość (art. 1 pkt 4 lit. a projektu ustawy z dnia 6 maja 2025 roku; projektowany art. 79 § 1 zdanie pierwsze k.k.w.). Dopiero brak stawienia się w areszcie śledczym, pomimo wezwania, będzie skutkował obligatoryjnym poleceniem zatrzymania i doprowadzenia skazanego, czego

¹⁴¹ I. Zgoliński, *System dozoru...*, s. 196, 209; rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 grudnia 2015 roku – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. z 2015 r. poz. 2316).

¹⁴² Tożsame brzmienie ma § 391 ust. 1 aktualnie obowiązującego rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 roku – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. z 2019 r. poz. 1141).

¹⁴³ K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 301.

¹⁴⁴ *Ibidem*, s. 384; M. Rusinek, *Ustawa o dozorze...*, s. 144.

kosztami zostanie on obciążony (art. 1 pkt 4 lit. d projektu ustawy z dnia 6 maja 2025 roku; projektowany art. 79 § 2 k.k.w.).

Jeśli zaś chodzi o kwestię pouczenia skazanego, to w literaturze przedmiotu proponuje się dokonanie tej czynności w trybie art. 43k § 4 k.k.w.¹⁴⁵ bądź dopiero w momencie posiedzenia, podczas którego następuje ogłoszenie postanowienia o uchyleniu zezwolenia na odbycie przez skazanego kary izolacyjnej w warunkach dozoru elektronicznego¹⁴⁶. Pierwszy z wymienionych wariantów wydaje się zdecydowanie lepszym rozwiązaniem. Po ogłoszeniu lub przy doręczeniu postanowienia, o którym mowa w art. 43lh k.k.w., skazanemu należy obligatoryjnie doręczyć pouczenie, zawierające nie tylko informacje o przysługujących mu prawach oraz ciążących obowiązkach, ale i o konsekwencjach wynikających z ich naruszenia (art. 43k § 4 k.k.w.). Przyjęcie natomiast drugiego ze wskazanych wariantów mogłoby czynić niniejsze pouczenie dalece spóźnionym. Co więcej, posiedzenie w przedmiocie uchylenia zezwolenia nie zawsze będzie wymagało udziału stron. Stosownie do treści art. 43lm § 1 k.k.w. sąd penitencjarny dysponuje możliwością, a nie obowiązkiem, wysłuchania skazanego lub jego obrońcy, jak i sądowego kuratora zawodowego oraz przedstawiciela skazanego. Dotyczy to wyłącznie przypadków, gdy wysłuchanie wymienionych podmiotów zostanie uznane przez sąd penitencjarny za konieczne.

Ustawodawca nie określa także terminu, w którym skazany powinien zostać doprowadzony do jednostki penitencjarnej. Z pewnością przedwczesne byłoby dokonanie tej czynności z chwilą wydania postanowienia w przedmiocie uchylenia zezwolenia na odbycie kary izolacyjnej w warunkach dozoru elektronicznego, ponieważ wedle art. 43lm § 2 k.k.w. orzeczenie podlega zaskarżeniu w drodze zażalenia. Tym samym nie można wykluczyć przypadków uwzględnienia wniesionego środka zaskarżenia, co w efekcie będzie wiązało się z ponownym montażem środków technicznych. Wspomniana czynność powinna zostać zrealizowana niezwłocznie po uprawomocnieniu się postanowienia. Skazany, wobec którego uchylono zezwolenie na odbycie kary pozbawienia wolności z wykorzystaniem elektronicznego monitoringu, powinien zostać przyjęty do zakładu karnego poza kolejnością,

¹⁴⁵ K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 385; I. Zgoliński, *System dozoru...*, s. 250.

¹⁴⁶ S. Lelental, *Kodeks karny...*, s. 262.

na co słusznie zwraca uwagę M. Rusinek. Niestety, uwzględniając realia polskiego więziennictwa, bezzwłoczne umieszczenie skazanego w jednostce penitencjarnej może okazać się utrudnione. W odniesieniu do schematu *front door programme* nie stanowi to aż tak istotnego problemu. Skazany na krótkoterminową karę izolacyjną, pozostając na wolności, może oczekiwać na przyjęcie do jednostki penitencjarnej. Odmienne kształtuje się sytuacja skazanego odbywającego karę pozbawienia wolności w ramach modelu *back door programme*. Brak możliwości natychmiastowego umieszczenia skazanego w zakładzie karnym może prowadzić do nadużywania instytucji dozoru elektronicznego w celu uzyskania pewnego rodzaju „przerwy” w wykonywaniu kary izolacyjnej¹⁴⁷.

Kwestią wymagającą zastanowienia się są ponadto rodzaje decyzji procesowych, podejmowanych przez organy postępowania wykonawczego w ramach instytucji dozoru elektronicznego oraz możliwość ich zaskarżenia. Niektóre z rozstrzygnięć dotyczą fazy wstępnej, *de facto* inicjującej dozór elektroniczny, jak *ad exemplum* postanowienia: o odroczeniu wykonania kary (art. 43i § 3 k.k.w.), w przedmiocie zmiany (uchylenia) środka zabezpieczającego (art. 43j § 3 k.k.w.), o rozpoczęciu dozoru elektronicznego (art. 43k § 1 k.k.w.), o zmianie dozoru zbliżeniowego na mobilny (art. 43l § 3 k.k.w.), o udzieleniu (art. 43lh k.k.w.) albo odmowie udzielenia (art. 43lk k.k.w.) zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w warunkach dozoru elektronicznego; zarządzenie (art. 43lf § 2 k.k.w.) albo postanowienie (art. 43ll k.k.w.) o pozostawieniu wniosku bez rozpoznania; decyzja o udzieleniu zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w warunkach dozoru elektronicznego (art. 43lla § 4 k.k.w.), o pozostawieniu wniosku bez rozpoznania (art. 43lla § 5 k.k.w.). Inne z kolei związane są z jego zakończeniem, w tym m.in. postanowienia o: uchyleniu zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w warunkach dozoru elektronicznego (art. 43lm § 2 k.k.w.) czy odwołaniu warunkowego przedterminowego zwolnienia (art. 43ln § 5 k.k.w.). Istnieje również liczna grupa czynności skutkujących koniecznością wydania decyzji procesowych w trakcie odbywania krótkoterminowej kary izolacyjnej z zastosowaniem elektronicznego monitoringu, do których zalicza się: postanowienie w przedmiocie nałożenia dodatkowych obowiązków na skazanego

¹⁴⁷ M. Rusinek, *Ustawa o dozorcze...*, s. 107–108, 144.

oraz ich modyfikowania (art. 43nb k.k.w.), decyzję obejmującą zezwolenie na czasowe opuszczenie miejsca wykonywania dozoru stacjonarnego albo jego cofnięcie (art. 43p k.k.w.), postanowienie w przedmiocie zarządzenia albo odwołania przerwy (art. 43q k.k.w.), decyzję obejmującą zgodę na odinstalowanie rejestratora stacjonarnego lub usunięcie nadajnika (art. 43r § 1 k.k.w.), zarządzenie o ponownym zainstalowaniu rejestratora stacjonarnego lub założeniu nadajnika (art. 43r § 2–3 k.k.w.), postanowienie w przedmiocie nałożenia opłaty wyrównawczej (art. 43s § 2 k.k.w.), postanowienie w przedmiocie obciążenia skazanego kosztami wynikającymi z czynności podjętych przez policję (art. 43u § 4 k.k.w.), postanowienie w przedmiocie kontroli technicznej urządzeń (art. 43v § 6 k.k.w.).

Większość z wyżej wyszczególnionych decyzji procesowych podlega zaskarżeniu. W przypadku rozstrzygnięć mających postać postanowienia, ustawodawca w treści przepisów prawnych *expressis verbis* wskazuje, czy przysługuje środek zaskarżenia. Kazimierz Postulski podkreśla, że na podstawie rozdziału VIIa k.k.w. prawodawca wprowadza odstępstwo od zasady niezaskarżalności postanowień wydanych w trakcie postępowania wykonawczego, wyrażonej w art. 6 § 1 i art. 21 k.k.w.¹⁴⁸ Niezaskarżalny charakter ma postanowienie o pozostawieniu wniosku bez rozpoznania, wydane w trybie art. 43ll k.k.w. Ponadto sporną wydaje się kwestia braku możliwości wniesienia zażalenia na orzeczenie sądu penitencjarnego co do obliczenia okresu kary izolacyjnej pozostałej do wykonania w jednostce penitencjarnej (art. 43zac k.k.w.). Ewentualna dopuszczalność zaskarżenia mogłaby dotyczyć jedynie postanowienia w przedmiocie uchylenia zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w warunkach dozoru elektronicznego, w którym równocześnie orzeczono o zakresie uznania kary izolacyjnej za wykonaną. Wówczas argumentem przemawiającym za uwzględnieniem zażalenia mógłby okazać się zarzut dokonania przez sąd penitencjarny błędnych obliczeń¹⁴⁹. Dyskusyjny jest także art. 43nb k.k.w. przewidujący fakultatywność zarówno nałożenia przez sąd penitencjarny dodatkowych obowiązków na skazanego,

¹⁴⁸ Zgodnie z art. 6 § 1 oraz art. 21 k.k.w. skazany i prokurator mogą wnosić zażalenia na postanowienia wydane w postępowaniu wykonawczym. Dotyczy to jednak wyłącznie wypadków wskazanych w ustawie; K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 305, 311, 337, 339, 364, 366, 370.

¹⁴⁹ S. Lelental, *Kodeks karny...*, s. 261; I. Zgoliński, *System dozoru...*, s. 249.

jak i ich modyfikowania. Zdaniem I. Zgolińskiego, odwołującego się do art. 43lj § 1 k.k.w., wniesienie środka zaskarżenia jest możliwe¹⁵⁰. Odmienny pogląd prezentuje S. Lelental, twierdząc, że zażalenie w takich przypadkach nie przysługuje, gdyż wspomniane art. 43lj § 1 oraz art. 43lh § 1 k.k.w. nie odnoszą się do skazanego, który odbywa już karę izolacyjną z wykorzystaniem elektronicznego monitoringu. Przywołane przepisy prawne ograniczają się bowiem do etapu udzielenia zezwolenia¹⁵¹.

Poszczególne decyzje procesowe nawiązujące do instytucji dozoru elektronicznego, mają formę zarządzenia. Przykładem takiego rozwiązania jest art. 43lf § 2 k.k.w., zgodnie z którym stwierdzenie istnienia przeszkody w postaci braku warunków technicznych skutkuje wydaniem przez sędziego penitencjarnego zarządzenia o pozostawieniu wniosku bez rozpoznania. Warto zasygnalizować, że w ustawie o SDE funkcjonowało tożsame rozwiązanie, jednakże dominowało wówczas stanowisko wyłączające możliwość zaskarżenia takiego rozstrzygnięcia. W ocenie K. Postulskiego brak przepisów szczególnych w tym zakresie pozwala na przyjęcie, że zarządzenie to stanowi decyzję w ujęciu art. 7 k.k.w., a tym samym dopuszczalne jest obecnie jego zaskarżenie z powodu stwierdzenia niezgodności z prawem. Kwestie proceduralne określone w art. 7 k.k.w. znajdą zastosowanie do decyzji sądowego kuratora zawodowego w przedmiocie chociażby: odmowy czasowego opuszczenia miejsca wykonywania dozoru stacjonarnego, udzielenia zezwolenia na czas krótszy niż wnioskowany albo jego cofnięcia (art. 43p k.k.w.) czy zgody na odinstalowanie rejestratora stacjonarnego lub usunięcie nadajnika (art. 43r § 1 k.k.w.). Podobnie zaskarżeniu w tym właśnie trybie podlega zarządzenie prezesa sądu, upoważnionego sędziego lub sędziego penitencjarnego o ponownym zainstalowaniu rejestratora stacjonarnego lub założeniu nadajnika (art. 43r § 2–3 k.k.w.)¹⁵².

Niektóre z zawartych w rozdziale VIIa k.k.w. przepisów prawnych dotyczących decyzji procesowych oraz możliwości ich zaskarżenia mogą budzić wątpliwości. W części z tych unormowań pominięte zostały przez prawodawcę kwestie związane z określeniem kręgu podmiotów uprawnionych

¹⁵⁰ I. Zgoliński, *System dozoru...*, s. 222.

¹⁵¹ S. Lelental, *Kodeks karny...*, s. 234.

¹⁵² K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 328, 359, 365–366.

do wniesienia środka zaskarżenia, jak przykładowo w art. 43i § 3, art. 43j § 3, art. 43q § 4, art. 43s § 2 czy art. 43u § 4 k.k.w. Z tych przyczyn należy uznać, że uprawnienie to dotyczy skazanego¹⁵³. Kontrowersje odnośnie do techniki legislacyjnej może również wywoływać art. 43lk k.k.w., którego brzmienie jest niemalże tożsame z treścią art. 43lj k.k.w. Grono podmiotów uprawnionych do zaskarżenia orzeczenia pozostaje identyczne. Ponadto w art. 43lk k.k.w. ustawodawca odsyła do odpowiedniego stosowania art. 43lj § 2 k.k.w. Różnica między wskazanymi normami prawnymi dotyczy jedynie rodzaju decyzji procesowych. W pierwszym przypadku zaskarżeniu podlega pozytywna decyzja procesowa sądu penitencjarnego, a w drugim – wyłącznie negatywna¹⁵⁴. W rezultacie przyjęta konstrukcja prawna prowadzi do zbędnego mnożenia jednostek redakcyjnych tekstu ustawy, mimo że unormowanie zawarte w art. 43lk k.k.w. mogło przecież zostać ujęte w art. 43lj k.k.w. poprzez dodanie § 3.

Wśród poglądów wyrażanych przez autorów można dostrzec zasadnicze rozbieżności względem interpretacji art. 43l § 3 k.k.w., gwarantującego stronom i osobie chronionej prawo do wniesienia środka zaskarżenia na postanowienie o zmianie dozoru zbliżeniowego na mobilny. Obligatoryjność takiego orzeczenia jest konsekwencją postawy osoby chronionej, która zaniechała wystąpienia z wnioskiem o wyposażenie jej w rejestrator przenośny albo stacjonarny w terminie miesiąca od otrzymania pouczenia, albo złożyła oświadczenie zawierające rezygnację z korzystania ze wskazanych środków technicznych (art. 43l § 2 k.k.w.). Wedle stanowiska I. Zgolińskiego zażalenie wnoszone jest na zasadach ogólnych, przede wszystkim przez skazanego czy osobę chronioną¹⁵⁵. Przedstawioną tezę krytykuje S. Lelental, twierdząc, że w przeciwieństwie do ustawy o SDE¹⁵⁶, w Oddziale 1 ustawodawca nie wprowadził przepisu, który pozwalałby w kwestiach nieuregulowanych na odpowiednie stosowanie unormowań zawartych w Kodeksie karnym wykonawczym. Autor ten zaznacza, że uprawnienie osoby chronionej do zaskarżenia wspomnianego postanowienia ma wyłącznie formalny charakter,

¹⁵³ S. Lelental, *Kodeks karny...*, s. 242.

¹⁵⁴ I. Zgoliński, *System dozoru...*, s. 214.

¹⁵⁵ *Ibidem*, s. 202.

¹⁵⁶ Na gruncie ustawy o SDE funkcjonował art. 5, wedle którego w sprawach nieuregulowanych w niniejszej ustawie należało stosować przepisy Kodeksu karnego wykonawczego.

ponieważ można odgórnie założyć, że sąd odwoławczy nie uwzględni zażaleń. Podobne orzeczenie powinno zostać wydane w przypadku, gdyby środek zaskarżenia został wniesiony przez skazanego. W przeciwnym bowiem razie doszłoby do naruszenia prawa, jakie przyznano osobie chronionej. Ponadto na podstawie omawianego przepisu prawnego S. Lelental uznaje za „inną stronę” jedynie prokuratora, który nie jest zobligowany do składania zażalenia na rzeczne postanowienie¹⁵⁷.

Uwzględniając koncepcję racjonalnego prawodawcy, trudno zgodzić się z prezentowanymi przez niego spostrzeżeniami. Po pierwsze, uznanie za zasadną tezę o każdorazowym, a zarazem automatycznym nieuwzględnieniu przez sąd odwoławczy zażalenia wniesionego przez osobę chronioną, przesądzałoby o pozorności niniejszego uprawnienia, czyniąc jednocześnie omawiany przepis martwym. Po drugie, braku odrębnego przepisu odsyłającego do odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu karnego wykonawczego nie powinno się postrzegać w kategoriach niedostatku omawianej regulacji. Na tle poprzednio obowiązującego stanu prawnego takie rozwiązanie prawne było niezbędne, gdyż elektroniczny monitoring regulował oddzielny akt normatywny, tj. ustawa o SDE. Natomiast z dniem 1 lipca 2015 roku instytucja dozoru elektronicznego stała się nieodłącznym elementem polskiego systemu prawa karnego, stanowiąc integralną część Kodeksu karnego wykonawczego. Jedynie na marginesie trzeba dodać, że w odniesieniu do pozostałych norm prawnych zawartych w tej ustawie prawodawca w zakresie nieuregulowanym wprowadził odesłanie do innych aktów normatywnych.

Oprócz przywołanych dotychczas unormowań, istnieje znacznie więcej rozwiązań prawnych, które – ze względu na ich treść – należy ocenić z pewnym dystansem. Z uwagi na ramy opracowania, w dalszej jego części tylko te z nich, które mają istotne znaczenie praktyczne, zostaną poddane szerszej analizie.

W modelu *back door programme* posiedzenie sądu penitencjarnego czy komisji penitencjarnej w przedmiocie udzielenia zezwolenia na odbycie kary izolacyjnej z wykorzystaniem elektronicznego monitoringu odbywa się w zakładzie karnym, w którym skazany przebywa (art. 43le § 1 k.k.w.; art. 43le § 1 k.k.w. w związku z art. 43lla § 2 k.k.w.). Zgodnie z art. 22 § 2a k.k.w. udział

¹⁵⁷ S. Lelental, *Kodeks karny...*, s. 210–211.

prokuratora w posiedzeniu jest obowiązkowy jedynie wówczas, gdy ustawa tak stanowi. W tym miejscu trzeba zaznaczyć, że Kodeks karny wykonawczy przewiduje tylko cztery takie sytuacje. Przypadki te zostały opisane w art. 160 § 6, art. 161 § 1, art. 204 § 2 k.k.w. oraz w komentowanym art. 43le § 3 k.k.w.¹⁵⁸ Treść art. 43le § 3 k.k.w., odnoszącego się do instytucji dozoru elektronicznego, wydaje się jasna i niekwestionowana, o ile nie zostanie skonfrontowana z § 337 pkt 5 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 kwietnia 2016 roku – Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury¹⁵⁹. Wspomniany akt wykonawczy również przewiduje udział prokuratora w posiedzeniach sądu, jeśli rozstrzygnięcie sądu pierwszej lub drugiej instancji dotyczy zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w warunkach dozoru elektronicznego bądź jego uchylenia. Ustawodawca wprowadził tu jednak dodatkowy wymóg – uznania przez prokuratora, że jego udział w posiedzeniu jest podyktowany wagą sprawy lub innymi okolicznościami¹⁶⁰. Zasadna wydaje się konkluzja, że w § 337 pkt 5 RegProkR złagodzone warunki, przyjmując jedynie względnie obligatoryjny charakter udziału prokuratora w posiedzeniu, co wyraźnie koliduje z treścią z art. 43le § 3 k.k.w.

Nawiązując do powyższych uwag, trzeba jednocześnie nadmienić, że opracowany w Ministerstwie Sprawiedliwości projekt ustawy z dnia 28 października 2024 roku zakłada nie tylko uchylenie art. 22 § 2a k.k.w., ale i na podstawie art. 160 § 6, art. 161 § 1 oraz art. 43le § 3 k.k.w. przekształcenie obligatoryjnego udziału prokuratora w posiedzeniu na fakultatywny (art. 5 pkt 4–5, 8–9).

Podobne rozbieżności można dostrzec między art. 43lg a art. 42 § 3 k.k.w. Wydanie postanowienia, o którym mowa w art. 43lh k.k.w., wiąże się z obowiązkiem uprzedniego wysłuchania poszczególnych podmiotów przez sąd penitencjarny. Wśród nich wymienia się skazanego lub jego obrońcę, sądowego kuratora zawodowego, o ile złożył stosowny wniosek o udzielenie

¹⁵⁸ K. Postulski, *Udział prokuratora w postępowaniu wykonawczym po ostatnich zmianach Kodeksu karnego wykonawczego*, „Prokuratura i Prawo” 2018, nr 5, s. 147.

¹⁵⁹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 kwietnia 2016 roku – Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (Dz.U. z 2016 r. poz. 508), dalej: RegProkR.

¹⁶⁰ S. Lelental, *Kodeks karny...*, s. 219.

zezwoleń na odbycie przez skazanego kary izolacyjnej z zastosowaniem elektronicznego monitoringu, oraz przedstawiciela ustanowionego w trybie art. 42 § 1 k.k.w. Z kolei treść art. 42 § 3 k.k.w. pozwala na wysunięcie odmiennych wniosków, przesądzając o fakultatywnym udziale przedstawiciela skazanego w posiedzeniu, uzależnionym od decyzji sądu penitencjarnego¹⁶¹. Takie samo rozwiązanie prawne funkcjonowało na gruncie ustawy o SDE, choć było określane przez M. Rusinka jako niefunkcjonalne. Już wtedy słusznie zwracano uwagę na rozważenie możliwości wysłuchania przedstawiciela skazanego tylko wówczas, gdy w ocenie sądu penitencjarnego taka czynność byłaby nieodzowna¹⁶². W świetle powyższego warto więc rozważyć zmianę brzmienia art. 43lg k.k.w. w zakresie odnoszącym się do wysłuchania tej osoby.

Zastrzeżenia budzi ponadto redakcja art. 43m k.k.w., który nakłada zarówno na skazanego, jak i na podmiot dozorujący pewne powinności związane z koniecznością zgłoszenia gotowości do montażu środków technicznych. W przeciwieństwie do innych przepisów (tj. począwszy od art. 2 aż po art. 43n § 1 pkt 4 czy art. 43t § 1 pkt 6 k.k.w.), prawodawca, wyszczególniając w art. 43m § 3 k.k.w. organy postępowania wykonawczego, odwrócił ich kolejność. Na początku pojawia się sądowy kurator zawodowy, a następnie dopiero sąd. Co więcej, pominięto sąd penitencjarny, który powinien być zawiadamiany w sytuacjach odnoszących się do wykonywania kary izolacyjnej w warunkach dozoru elektronicznego. Ustawodawca ograniczył zakres obowiązku ciążącego na podmiocie dozorującym. Zawiadomienie wspomnianych organów postępowania wykonawczego powinno obejmować informacje takie jak niezgłoszenie przez skazanego gotowości albo uchylenie się przez niego od instalacji środka technicznego. W tym miejscu przywołać należy znaczenie terminu: „uchylanie się”, który powinien być utożsamiany z celowym oraz zawinionym zachowaniem skazanego. W związku z tym dokonywanie oceny, czy dany przypadek można zakwalifikować do kategorii uchylania się, należałoby uznać za kompetencję sądu, sądu penitencjarnego oraz sądowego kuratora zawodowego. Podmiot dozorujący powinien tylko informować wskazane organy postępowania wykonawczego o każdym przypadku niesubordynacji skazanego, uniemożliwiającej montaż środka

¹⁶¹ *Ibidem*, s. 221.

¹⁶² M. Rusinek, *Ustawa o dozorcze...*, s. 170.

technicznego. Taki zamysł jest bowiem uzasadniony doniosłym charakterem konsekwencji prawnych, przewidzianych w szczególności w art. 43zaa § 1 pkt 1 k.k.w.¹⁶³

Nie bez znaczenia pozostaje treść art. 43o § 4 zdanie pierwsze k.k.w., wedle którego w uzasadnionych przypadkach, związanych z koniecznością szybkiej modyfikacji harmonogramu, zmiana może zostać dokonana również przez sądowego kuratora zawodowego. Równocześnie na ten organ postępowania wykonawczego nałożono dodatkowe obowiązki w postaci niezwłocznego poinformowania o tym fakcie sędziego penitencjarnego oraz wprowadzenia stosownych danych do systemu komunikacyjno-monitorującego. Przyjęte rozwiązanie prawne, choć powinno mieć na celu przyspieszenie procedowania, to w praktyce może prowadzić do całkowicie odmiennych rezultatów. Przede wszystkim decyzje wydane przez sądowego kuratora zawodowego podlegają kontroli przez sąd penitencjarny, który dysponuje możliwością uchylecia zmiany albo zrobienia własnej korekty, co wynika *expressis verbis* z art. 43o § 4 zdanie drugie k.k.w. Czynności te mogą zostać podjęte przez sąd penitencjarny z urzędu, a więc bez względu na ewentualną skargę wniesioną przez skazanego. Jak wskazuje nadto K. Postulski, pomimo że decyzja sądowego kuratora zawodowego staje się wykonalna już z chwilą jej wydania, to podlega zaskarżeniu w trybie art. 7 k.k.w.¹⁶⁴ Odmiennie stanowisko prezentuje natomiast Krzysztof Dąbkiewicz, twierdząc, że wymóg niezwłocznego poinformowania sędziego penitencjarnego przesądza o braku możliwości zaskarżenia decyzji¹⁶⁵. Przywołane aspekty nie pozostają zatem – z praktycznego punktu widzenia – bez wpływu na ekonomikę procesową w sprawach, gdzie niezbędna jest szybka reakcja ze strony organów postępowania wykonawczego.

Omówienia wymaga też art. 43p § 2 k.k.w., który stwarza możliwość cofnięcia uprzednio udzielonego skazanemu zezwolenia na opuszczenie miejsca wykonywania dozoru stacjonarnego, obejmującego okres nie dłuższy niż siedem dni. Wśród przesłanek wymienia się pojawiające się informacje lub okoliczności, które uzasadniają obawę naruszenia przez skazanego porządku

¹⁶³ K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 346–347.

¹⁶⁴ *Ibidem*, s. 335.

¹⁶⁵ K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny wykonawczy...*, 287.

prawnego w czasie korzystania z zezwolenia. Sposób, w jaki prawodawca określa warunki cofnięcia takiego zezwolenia, czyni je nie tylko bezużytecznymi, ale i abstrakcyjnymi w ocenie przez uprawniony organ postępowania wykonawczego, który każdorazowo jest zmuszony do szacowania bliżej nieokreślonego prawdopodobieństwa naruszenia porządku prawnego przez skazanego. W literaturze proponuje się rozważenie zmiany katalogu tych przesłanek poprzez rezygnację z dotychczasowych wymogów. Tym samym za podstawę cofnięcia zezwolenia można by przyjąć konieczność poczynienia ustaleń, że skazany nie korzysta z niego zgodnie z celem, co nastąpi w przypadku wyjazdu na wakacje zamiast uczestnictwa w ślubie córki itp.¹⁶⁶

Niekiedy udzielenie zezwolenia na czasowe opuszczenie miejsca wykonywania dozoru stacjonarnego może okazać się rozwiązaniem niewystarczającym dla skazanego. Dlatego też w art. 43q k.k.w. ustawodawca unormował kwestie przerwy w wykonywaniu kary pozbawienia wolności z wykorzystaniem elektronicznego monitoringu. Rozwiązanie to, jakkolwiek słuszne, nie jest pozbawione pewnych niedociągnięć. Przede wszystkim wypada zwrócić uwagę na brak konsekwencji prawodawcy w zakresie nomenklatury, jaką posługuje się w Kodeksie karnym wykonawczym. W przywołanym przepisie prawnym użyto bowiem terminu „zarządzić”, nie zaś „udzielić” przerwy, co nie koresponduje z pozostałymi unormowaniami, zawartymi choćby w art. 63 § 1–2, art. 153, art. 154 § 1 czy art. 156 § 2 k.k.w. Nie oznacza to jednak, że decyzja procesowa powinna mieć formę zarządzenia – tym bardziej że z brzmienia art. 43q § 4 k.k.w. *expressis verbis* wynika forma postanowienia¹⁶⁷. Przed reformą prawa karnego z dnia 11 marca 2016 roku, która zaczęła obowiązywać 15 kwietnia tegoż roku, przepis art. 43q k.k.w., przyznający sądowi (a nie sądowi penitencjarnemu) kompetencje do udzielenia przerwy, stanowił podstawę do jej zastosowania wobec wszystkich rodzajów dozoru elektronicznego. Aktualnie w treści art. 43q § 1 k.k.w. ustawodawca posługuje się zwrotem „sąd penitencjarny”¹⁶⁸. Wyjątek dotyczy art. 43q § 3 k.k.w., choć w ocenie K. Postulskiego termin ten należy traktować jako pewien

¹⁶⁶ S. Lelental, *Kodeks karny...*, s. 239–240.

¹⁶⁷ K. Postulski, *Zarządzenie przerwy w wykonaniu kary w systemie dozoru elektronicznego*, [w:] *Dziesięć lat...*, s. 124.

¹⁶⁸ S. Lelental, *Kodeks karny...*, s. 241; K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny wykonawczy...*, s. 289.

skrót myślowy¹⁶⁹ albo kolejne spotkanie ustawodawcy¹⁷⁰. Chcąc wykluczyć wszelkie ewentualne wątpliwości interpretacyjne, wydaje się, że zasadna byłaby jego zmiana poprzez zastąpienie sformułowania „sąd” terminem „sąd penitencjarny”. Ponadto w przeciwieństwie do innych przepisów dotyczących wykonywania kary izolacyjnej w jednostce penitencjarnej, na podstawie art. 43q k.k.w. prawodawca ograniczył przesłanki fakultatywnego zarządzenia przerwy jedynie do ważnych względów zdrowotnych lub osobistych, pomijając całkowicie względy rodzinne. Równie istotnym mankamentem regulacji jest brak wskazania przez ustawodawcę maksymalnego czasu udzielenia przerwy. Wedle art. 43q § 2 k.k.w. obejmuje ona okres od momentu usunięcia przez podmiot dozoru przynajmniej jednego ze środków technicznych nieodzownych w realizacji dozoru stacjonarnego, aż do ponownego założenia lub zainstalowania wszystkich stosowanych środków technicznych. Odmienienie wspomniane zagadnienie kształtuje się w przypadku przerwy w wykonywaniu kary ograniczenia wolności (art. 63 § 1 k.k.w.) czy kary pozbawienia wolności odbywanej w zakładzie karnym (art. 153 § 1 k.k.w.), podyktowanej stanem zdrowia skazanego. Wówczas przerwy udziela się do czasu ustania przeszkody. Mimo braku odpowiedniego przepisu, wskazującego na granice czasowe trwania przerwy, należałoby rozważyć wprowadzenie podobnych rozwiązań jak w art. 153 § 2 k.k.w. w związku z art. 151 § 1 i 3 k.k.w., przewidujących roczny okres przerwy, który z pewnością mógłby znaleźć zastosowanie do instytucji dozoru elektronicznego. Jeśli przywołany okres okazałby się niewystarczający, należałoby wtedy ocenić niemożność wykonywania bezwzględnej kary izolacyjnej z wykorzystaniem elektronicznego monitoringu jako przeszkodę o charakterze długotrwałym, uniemożliwiającą postępowanie wykonawcze, o której mowa w art. 15 § 2 k.k.w.¹⁷¹

Jedynie na marginesie poczynionych uwag należy zaznaczyć, że przerwy z art. 43q k.k.w. nie należy utożsamiać z rozwiązaniem z art. 43z k.k.w. W obu bowiem przypadkach widoczne są różnice dotyczące podstaw prawnych związanych z udzieleniem przerwy, jak też trybu jej udzielenia¹⁷².

¹⁶⁹ K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 360.

¹⁷⁰ K. Postulski, *Zarządzenie przerwy...*, s. 125.

¹⁷¹ K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 362–363.

¹⁷² I. Zgoliński, *System dozoru...*, s. 244.

Do unormowań budzących zastrzeżenia należy zaliczyć art. 43r k.k.w., regulujący kwestie związane z demontażem i ponowną instalacją rejestratora lub założeniem nadajnika. Inaczej niż w art. 43p czy art. 43q k.k.w. omawiana norma prawna odnosi się do wszystkich rodzajów dozoru elektronicznego. Z tego też powodu w art. 43r § 3 k.k.w. wymienione zostały różne organy postępowania wykonawczego, czyli prezes sądu, upoważniony sędzia i sędzia penitencjarny. Podobną konstrukcją posłużono się w treści art. 43r § 2 k.k.w., choć niesłusznie pominięto sędziego penitencjarnego. Ponadto między brzmieniem art. 43r § 1 a art. 43w § 1 pkt 2 k.k.w. istnieje pewna nieścisłość, która wymaga komentarza. Stosownie do treści art. 43r § 1 k.k.w. zgoda na odinstalowanie rejestratora stacjonarnego czy usunięcie nadajnika stanowi decyzję sądowego kuratora zawodowego w ujęciu art. 7 k.k.w., podejmowaną wyłącznie w przypadkach niecierpiących zwłoki, gdy doszło do zagrożenia życia lub zdrowia ludzkiego, a więc dóbr szczególnie istotnych¹⁷³. Trzeba jednak wskazać, że czasami uzyskanie uprzedniej zgody może wiązać się z trudnościami i w rezultacie prowadzić do nadmiernej zwłoki¹⁷⁴. W art. 43w § 1 pkt 2 k.k.w. usunięcie, wymiana, instalacja lub założenie środków technicznych należą do uprawnień podmiotu dozoru, który realizuje wskazane czynności, bez konieczności uzyskania uprzedniej zgody prezesa sądu, upoważnionego sędziego czy sędziego penitencjarnego. Podmiot dozoru zobligowano natomiast do niezwłocznego zawiadomienia organów postępowania wykonawczego o podjętych czynnościach. Niestety, podobnie jak w art. 43r § 2 k.k.w., tak w art. 43w § 2 k.k.w. nie uwzględniono sędziego penitencjarnego, co należy traktować jako mankament regulacji. Zróznicowany jest niewątpliwie zakres uprawnień sądowego kuratora zawodowego oraz podmiotu dozoru. Pierwszy z nich dysponuje możliwością wyrażenia zgody wyłącznie w przedmiocie demontażu rejestratora stacjonarnego lub nadajnika. Jednakże może to uczynić ze względu na ochronę życia i zdrowia ludzkiego, nie tylko skazanego, ale i innych osób, np. współmieszkańców. Mimo że szerszy zakres kompetencji przyznano podmiotowi dozoru, to przyczyn dokonywanych przez niego czynności należy upatrywać w ochronie życia

¹⁷³ K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 365–266; K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny wykonawczy...*, s. 292.

¹⁷⁴ M. Rusinek, *Ustawa o dozorcze...*, s. 125.

i zdrowia tylko skazanego¹⁷⁵. Analiza wspomnianych rozwiązań prawnych prowadzi zatem do wniosku, że zarówno sądowy kurator zawodowy, jak i podmiot dozoru mają prawo do podejmowania czynności niezależnie od siebie. W rezultacie mogą pojawić się uzasadnione obawy, czy między uprawnieniami obu tych podmiotów, działających w sytuacjach, które można określić mianem nadzwyczajnych, nie dojdzie do zatarcia granic¹⁷⁶.

W literaturze przedmiotu unormowania dotyczące uchylenia zezwolenia na odbycie przez skazanego bezwzględnej kary izolacyjnej w warunkach dozoru elektronicznego także poddawane są krytyce. W art. 43zaa § 1 k.k.w. ustawodawca, powierzając sądowi penitencjarnemu kompetencje związane z obligatoryjnym uchyleniem zezwolenia, zakreślił katalog przesłanek. W ocenie S. Lelenta niektóre z nich budzą pewne wątpliwości. Autor ten zwraca uwagę na istnienie oczywistej sprzeczności między art. 43zaa § 1 pkt 3 a art. 43q § 3 k.k.w. Argumentem przemawiającym za słusznością przedstawionej tezy jest treść art. 43zaa § 1 pkt 3 k.k.w., który przesądza:

o obligatoryjnym odwołaniu przerwy w wykonywaniu kary pozbawienia wolności w SDE, natomiast drugi – o fakultatywnym jej odwołaniu zarówno w razie ustąpienia przyczyny, dla której została zarządzona, jak i w wypadku, gdy skazany nie korzysta z przerwy zgodnie z celem, w jakim została ona zarządzona, albo rażąco narusza porządek prawny¹⁷⁷.

Jednocześnie S. Lelental proponuje usunięcie tej rozbieżności poprzez zmianę aktualnego stanu prawnego. W świetle przywołanych uwag trudno zgodzić się z tym stanowiskiem. Odwołanie przerwy oraz uchylenie zezwolenia to odrębne instytucje, opisane w rozdziale VIIa k.k.w. Zgodnie z art. 43q § 3 k.k.w. wskazane w przepisie przypadki, w tym będące wynikiem negatywnej postawy skazanego, stanowią przesłankę fakultatywnego odwołania przerwy. Nie bez znaczenia pozostaje, że postanowienie o odwołaniu przerwy z innych powodów aniżeli ustanie przyczyny jej udzielenia, a także poczynione w tym zakresie ustalenia wiążą sąd penitencjarny w sprawie

¹⁷⁵ I. Zgoliński, *System dozoru...*, s. 230, 239; K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 365–266, 272–273; K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny wykonawczy...*, s. 300.

¹⁷⁶ K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 272–273.

¹⁷⁷ S. Lelental, *Kodeks karny...*, s. 258.

dotyczącej uchylenia zezwolenia na odbycie krótkoterminowej kary pozbawienia wolności w warunkach dozoru elektronicznego¹⁷⁸. W tym miejscu nie można tracić z pola widzenia art. 43zaa § 2 k.k.w., który stwarza możliwość odstąpienia przez sąd penitencjarny od uchylenia zezwolenia. Dotyczy to jednak tylko wyjątkowych przypadków, które uzasadnione są szczególnymi okolicznościami. Niemniej należałoby rozważyć możliwość uchylenia przez sąd penitencjarny zezwolenia, gdy zaistnieją przesłanki określone w art. 43q § 3 k.k.w. i dojdzie do odwołania przerwy. Podkreślenia wymaga, że odwołanie przerwy implikuje dodatkowe czynności, w tym konieczność ponownej instalacji środków technicznych przez podmiot dozoru. Uchylenie zezwolenia z przyczyn wskazanych w art. 43zaa § 1 pkt 3 k.k.w. w terminie późniejszym niż odwołanie przerwy skutkuje natomiast kolejnym demonstowaniem środków technicznych oraz poleceniem doprowadzenia skazanego do zakładu karnego. Zdaniem M. Rusinka *sytuacje takie na pewno nie są pożądane z punktu widzenia tak ważnej dla ustawodawcy ekonomii wykonywania dozoru elektronicznego*¹⁷⁹.

Negatywnie oceniono też podstawę obligatoryjnego uchylenia zezwolenia z art. 43zaa § 1 pkt 4 k.k.w., czyli osadzenie skazanego w czasie wykonywania kary izolacyjnej z wykorzystaniem elektronicznego monitoringu w zakładzie karnym w związku z zastosowaniem środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania w innej sprawie. Wynikający z niej sceptycyzm podyktowany jest przede wszystkim treścią art. 208 § 2 k.k.w., wedle którego tymczasowe aresztowanie wykonuje się w aresztach śledczych, nie zaś zakładach karnych¹⁸⁰. Przyjęte w art. 43zaa § 1 pkt 4 k.k.w. rozwiązanie wiąże się z pewnym ryzykiem po stronie skazanego w sytuacji, gdyby doszło do niesłusznego tymczasowego aresztowania. Zastosowanie środka zapobiegawczego w innej sprawie faktycznie uniemożliwia odbywanie kary izolacyjnej w warunkach dozoru elektronicznego. Z kolei ewentualne zwolnienie z jednostki penitencjarnej i tak skutkuje wykonaniem reszty kary pozbawienia wolności w zakładzie karnym. Uchylenie tymczasowego aresztowania

¹⁷⁸ K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 381.

¹⁷⁹ M. Rusinek, *Ustawa o dozorze...*, s. 138.

¹⁸⁰ S. Lelental, *Kodeks karny...*, s. 258.

nie oznacza bowiem powrotu do odbycia kary izolacyjnej w warunkach dozoru elektronicznego, choć powinno być to zasadą¹⁸¹.

Oprócz przesłanek stanowiących podstawę do obligatoryjnego uchylenia zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w warunkach dozoru elektronicznego ustawodawca przewidział także fakultatywny tryb podjęcia analogicznej decyzji. Zgodnie z art. 43zab k.k.w. tryb ten może znaleźć zastosowanie wobec skazanego, który korzystając z zezwolenia na opuszczenie miejsca wykonywania dozoru stacjonarnego na okres nie dłuższy niż siedem dni, nie powrócił do niego w wyznaczonym czasie. Obecne brzmienie przepisu pozwala na sformułowanie względem prawodawcy zarzutu błędnej redakcji art. 43zab k.k.w., zważywszy na zawarte w nim odesłanie do art. 43p k.k.w. (nie zaś do art. 43p § 1 k.k.w.), który normuje ponadto odrębne kwestie, a mianowicie przesłanki cofnięcia takiego zezwolenia czy konsekwencje z tym związane¹⁸².

Uchylenie zezwolenia na odbycie bezwzględnej kary izolacyjnej z wykorzystaniem elektronicznego monitoringu skutkuje orzeczeniem przez sąd penitencjarny tego, w jakim zakresie karę pozbawienia wolności należy uznać za wykonaną (art. 43zac § 1 k.k.w.). Niekiedy problematyczne może okazać się ustalenie okresu objętego systemem dozoru elektronicznego, który podlega zaliczeniu na poczet kary, tym bardziej że w rozdziale VIIa k.k.w. ustawodawca przewiduje m.in. możliwość zarządzenia przerwy (art. 43q § 1, art. 43z k.k.w.) czy udzielenia skazanemu zezwolenia na czasowe opuszczenie miejsca wykonywania dozoru stacjonarnego (art. 43p § 1 k.k.w.). W nawiązaniu do pierwszego przypadku należy stwierdzić, że okres przerwy nie podlega zaliczeniu¹⁸³. Zdaniem autorki niniejszej publikacji takie stanowisko może wynikać z definicji „przerwy”, zawartej w art. 43q § 2 k.k.w. Jeśli chodzi o opuszczenie miejsca wykonywania dozoru stacjonarnego na okres

¹⁸¹ Takie stanowisko prezentuje M. Rusinek. Jednocześnie wskazuje on na wyjątek, uzasadniający brak możliwości powrotu do odbywania kary izolacyjnej z wykorzystaniem elektronicznego monitoringu, tj.: *gdy sąd uzna, że z uwagi na wpływ, jaki miało wykonywanie tymczasowego aresztowania na osobę skazanego, środek ten nie może osiągnąć celów kary* (idem, *Krytycznie...*, s. 62). Z kolei w innym miejscu stwierdza: *gdy sąd tak uzna z uwagi na wysokie prawdopodobieństwo naruszenia przez niego porządku prawnego* (idem, *Ustawa o dozorcze...*, s. 139).

¹⁸² S. Lelental, *Kodeks karny...*, s. 259.

¹⁸³ *Ibidem*, s. 261.

jednorazowo nie dłuższy niż siedem dni, to nie powinien być on odliczany od okresu odbywania kary. Skorzystanie przez skazanego z uprawnienia zagwarantowanego w art. 43p § 1 k.k.w. nie prowadzi do demontażu środków technicznych, lecz wiąże się wyłącznie z jednokrotną korektą harmonogramu. W praktyce mogą natomiast pojawić się wątpliwości odnoszące się do sytuacji, kiedy skazany nie powrócił do określonego miejsca w wyznaczonym terminie. W literaturze wskazuje się, że decyzja w przedmiocie zaliczenia takiego okresu należy do sądu penitencjarnego¹⁸⁴. Trzeba dodać, że na gruncie ustawy o SDE taką możliwością dysponował sędzia penitencjarny w przypadku, gdy *skazany w tym czasie nadużył zaufania i nie powrócił do określonego miejsca w wyznaczonym czasie* (art. 24 u.s.d.e.).

Analizując zagadnienie dozoru elektronicznego, trzeba pamiętać, że omawiana instytucja nie jest obca systemom prawnym innych państw. Okoliczności faktyczne danej sprawy mogą niekiedy skutkować koniecznością rozważenia zaliczenia na poczet kary pozbawienia wolności, orzeczonej przez polski sąd, np. okresu stosowania przez państwo wykonujące europejski nakaz aresztowania środka związanego z elektronicznym monitoringiem. Porównanie istniejących unormowań może doprowadzić do podobnego sporu, jak w sprawie C294/16 PPU. Kazus ten dotyczył J.Z., wobec którego na mocy wyroku z dnia 27 marca 2007 roku orzeczono karę pozbawienia wolności w wymiarze trzech lat i dwóch miesięcy. W związku z tym, że J.Z. ukrywał się przed polskim wymiarem sprawiedliwości, wydano europejski nakaz aresztowania. Dnia 18 czerwca 2014 roku doszło do zatrzymania tej osoby przez organy Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej. Mimo że zwolnienie z aresztu za kaucją nastąpiło dzień później, to J.Z. został zobowiązany do pozostawania pod wskazanym adresem zamieszkania w godzinach od 22.00 do 7.00, przy jednoczesnym zastosowaniu wobec niego elektronicznego monitoringu. Dodatkowo skazanego zobligowano do: regularnego stawiennictwa w jednostce policji (początkowo J.Z. zgłaszał się każdego dnia na komisariacie, oddalonym od miejsca jego zamieszkania aż o szesnaście kilometrów, a po upływie trzech miesięcy – obowiązek ten ograniczono do trzech spotkań w tygodniu w godzinach od 10.00 do 12.00

¹⁸⁴ *Ibidem*, s. 261; I. Zgoliński, *System dozoru...*, s. 249; M. Rusinek, *Ustawa o dozorcze...*, s. 123; A. Kiełtyka, A. Ważny, *Ustawa o wykonywaniu kary...*, s. 173.

w komisariacie znajdującym się bliżej), nieubiegania się o wydanie dokumentów pozwalających na zagraniczną podróż, jak też do bycia dostępnym pod włączonym i stale naładowanym telefonem komórkowym. W rezultacie utracił on możliwość wykonywania pracy. Wymienione środki stosowano w okresie od dnia 19 czerwca 2014 roku aż do 14 maja 2015 roku. Po tym terminie J.Z. ubiegał się o zaliczenie aresztu domowego związanego z dozorem elektronicznym na poczet kary pozbawienia wolności (lecz na podstawie przepisów obowiązujących w kraju zatrzymania), powołując się na treść art. 26 ust. 1 decyzji ramowej z dnia 13 czerwca 2002 roku w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między państwami członkowskimi (2002/584/WSiSW)¹⁸⁵. W celu rozstrzygnięcia wątpliwości postępowanie zostało zawieszone, a Sąd Rejonowy dla Łodzi-Śródmieścia zwrócił się do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z pytaniem prejudycjalnym odnośnie do wykładni art. 26 ust. 1 decyzji ramowej 2002/584, szukając tym samym wyjaśnienia, czy areszt domowy połączony z dozorem elektronicznym oraz innymi obowiązkami należy kwalifikować jako „zatrzymanie” w ujęciu przywołanego aktu prawnego. Zdaniem Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej niezależnie od przyjętej wersji językowej zamiennie używane terminy, takie jak „zatrzymanie” czy „pozbawienie wolności”, opisują przypadki związane *stricte* z uwięzieniem bądź osadzeniem w jednostce penitencjarnej, nie odnoszą się natomiast do ograniczeń w zakresie swobody przemieszczania się. Co więcej, istnieje możliwość tymczasowego zwolnienia przy równoczesnym zastosowaniu innych, alternatywnych dla zatrzymania środków, zapobiegających ewentualnej ucieczce. Organ sądowy wydającego europejski nakaz aresztowania państwa członkowskiego powinien przy tym dokonać każdorazowo oceny, czy środki te wiążą się z „pozbawieniem wolności” i w związku z tym można je uznać za „zatrzymanie”, o którym mowa w art. 26 ust. 1 decyzji ramowej 2002/584. Ponadto istotą wskazanego obowiązku zaliczenia okresu zatrzymania, które zostało zrealizowane w wykonującym europejski nakaz aresztowania państwie członkowskim, jest poszanowanie podstawowych praw, w tym

¹⁸⁵ Decyzja Ramowa z dnia 13 czerwca 2002 roku w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między państwami członkowskimi (2002/584/WSiSW), dalej: decyzja ramowa 2002/584, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A32002F0584> (dostęp: 10.01.2020).

prawa do wolności i bezpieczeństwa osobistego czy zasady proporcjonalności co do kar, a więc gwarancji wynikających z art. 6 i art. 49 ust. 3 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej¹⁸⁶. Reasumując dotychczasowe wywoady, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej stwierdził, że:

artykuł 26 ust. 1 decyzji ramowej Rady 2002/584/WSiSW z dnia 13 czerwca 2002 roku w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między państwami członkowskimi, zmienionej decyzją ramową Rady 2009/299/WSiSW z dnia 26 lutego 2009 roku, należy interpretować w ten sposób, że środki takie jak areszt domowy w wymiarze dziewięciu godzin na dobę w godzinach nocnych, połączony z dozorem elektronicznym danej osoby za pomocą opaski elektronicznej, z obowiązkiem stawiennictwa codziennie lub kilka razy w tygodniu w komisariacie policji w określonych godzinach, a także z zakazem występowania o wydanie dokumentów umożliwiających podróż za granicę, nie są co do zasady – uwzględniając rodzaj, czas trwania, skutki i sposób wykonania całokształtu tych środków – do tego stopnia ograniczające, by wywierały skutek w postaci pozbawienia wolności porównywalny z osadzeniem i tym samym zostały zakwalifikowane jako „zatrzymanie” w rozumieniu wspomnianego przepisu, czego sprawdzenie należy jednak do sądu odsyłającego¹⁸⁷.

Krytycznie należy też odnieść się do przepisów normujących kwestie związane ze środkiem zabezpieczającym w postaci elektronicznej kontroli miejsca pobytu. Przede wszystkim, ustawodawca przewidział instytucję odroczenia wykonania przywołanego środka zabezpieczającego na okres nie dłuższy niż rok. Uwzględniając istotę stosowania środków zabezpieczających, tj. konieczność zapobieżenia ponownemu popełnieniu przez sprawcę czynu zabronionego przy założeniu, że inne środki prawne okazały się niewystarczające (art. 93b § 1 k.k.), należy zaznaczyć, iż takie rozwiązanie pozwala na *czasowe zaniechanie realizacji EKMP stosowanej tytułem środka ochronnego*

¹⁸⁶ Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej, http://oide.sejm.gov.pl/oide/?option=com_content&view=article&id=14428&Itemid=422 (dostęp: 10.01.2020).

¹⁸⁷ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (czwarta izba) z dnia 28 lipca 2016 roku, sprawa C-294/16 PPU, ZOTSiS 2016/7/I-610.

*niezależnie od tego, czy utrzymuje się stan poważnego zagrożenia dla porządku prawnego ze strony osoby dozorowanej*¹⁸⁸. W tym okresie nie było innych form kontroli, jak chociażby dozoru kuratora. W ocenie Piotra Góralskiego zasadna byłaby zmiana katalogu środków zabezpieczających poprzez wykreślenie elektronicznej kontroli miejsca pobytu i zastąpienie jej dozorem kuratora. Wśród argumentów bowiem się wskazuje, że dozór elektroniczny powinien pełnić funkcję pomocniczą względem dozoru kuratorskiego¹⁸⁹. Co więcej, upływ łącznego okresu odroczenia oraz utrzymująca się niemożność rozpoczęcia wykonywania wspomnianego środka zabezpieczającego skutkują orzeczeniem o jego zmianie lub uchyleniu. Należy więc stwierdzić, że postanowienie wydane przez sąd penitencjarny nie pozostaje bez wpływu na prawomocne orzeczenie sądu *meriti*. Ponadto ustawodawca w art. 43j § 2 k.k.w. nie precyzuje przesłanek, które mogłyby stanowić podstawę obligatoryjnego orzeczenia w przedmiocie zmiany lub uchylenia środka zabezpieczającego¹⁹⁰.

W charakterze pewnej dygresji wypada podkreślić, że wielość zmian legislacyjnych dotyczących elektronicznego monitoringu może prowadzić do powstania problemu w zakresie wyboru przepisów stanowiących podstawę rozstrzygnięcia. Sprowadzać się to zatem będzie do wyboru między przepisami dotychczas obowiązującymi a przepisami znowelizowanymi. W nawiązaniu do omawianej instytucji ma to kluczowe znaczenie, ponieważ w ostatnich kilkunastu latach nastąpiła radykalna zmiana modelu postrzegania dozoru elektronicznego w polskim systemie prawa karnego. W okresie od 1 lipca 2015 roku do 14 kwietnia 2016 roku dozór elektroniczny był formą wykonywania kary ograniczenia wolności. Ostatecznie, po upływie kilku miesięcy, instytucja ta ponownie stała się instrumentem umożliwiającym odbywanie krótkoterminowej kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym. Dlatego też ustawodawca, dokonując reformy prawa karnego, zmuszony był niejako wprowadzić przepisy przejściowe.

¹⁸⁸ P. Góralski, *Środek zabezpieczający w formie elektronicznej kontroli miejsca pobytu sprawcy czynu karalnego* (część 2), s. 76.

¹⁸⁹ *Ibidem*, s. 76, 82.

¹⁹⁰ S. Lelental, *Kodeks karny...*, s. 205.

Przepisy intertemporalne zawarto początkowo w art. 14 ustawy z dnia 20 lutego 2015 roku¹⁹¹. Zgodnie z przyjętymi w nim unormowaniami, dotychczasowe przepisy należało stosować do skazanych, wobec których przed dniem 1 lipca 2015 roku została prawomocnie orzeczona kara pozbawienia wolności i jednocześnie spełniali oni warunki wynikające z ustawy o SDE (art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 20 lutego 2015 roku). Wykładni tego przepisu prawnego podjął się Włodzimierz Wróbel, zwracając uwagę na możliwość orzeczenia wykonywania kary izolacyjnej wedle zasad ujętych w ustawie o SDE. Dotyczyć miało to przede wszystkim przypadku sprawcy, wobec którego przed 1 lipca 2015 roku została orzeczona kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, natomiast po tej dacie doszłoby do zarządzenia wykonania sankcji karnej, a więc do sytuacji *de facto* prowadzącej do spełnienia warunku skorzystania z omawianej instytucji¹⁹². Rozważenia wymaga ponadto status skazanego z orzeczoną zastępczą karą pozbawienia wolności, gdyż art. 7 ustawy o SDE *expressis verbis* normował tę kwestię. Zdaniem W. Wróbla użyte w art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 20 lutego 2015 roku sformułowanie „kara pozbawienia wolności” można bez wątpienia odnieść do zastępczej kary pozbawienia wolności, o ile zarządzenie jej wykonania nastąpiło przed 1 lipca 2015 roku¹⁹³. Co zaś tyczy się skazanych, względem których orzeczono wykonywanie kary izolacyjnej w warunkach dozoru elektronicznego albo skazanych odbywających w dniu 1 lipca 2015 roku karę z wykorzystaniem elektronicznego monitoringu, prawodawca przewidział możliwość zamiany kary pozbawienia wolności pozostającej do odbycia na karę ograniczenia wolności w formie określonej w uchylonym obecnie art. 34 § 1a pkt 2 k.k. Zamianę uzależniono jednak od przesłanki spełnienia celów

¹⁹¹ Przywołane przepisy przejściowe regulowały także kwestie związane z: zatarciem skazania, obowiązkiem realizacji orzeczonych środków karnych, środków kompensacyjnych lub środków zabezpieczających, konsekwencji uchylania się przez skazanego od wykonywania kary ograniczenia wolności lub środków karnych w przypadku zamiany kary izolacyjnej na karę nieizolacyjną w formie określonej w art. 34 § 1a pkt 2 k.k.

¹⁹² Należy przypomnieć, że instytucja dozoru elektronicznego nie znajdzie zastosowania w przypadku kary pozbawienia wolności niepodlegającej wykonaniu na podstawie art. 69 k.k. (W. Wróbel, *Aktualne problemy intertemporalne okresu przejściowego po wejściu w życie ustawy z 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw. Część 1*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2015, t. 19, z. 3, s. 77).

¹⁹³ *Ibidem*, s. 77–78.

kary oraz złożenia przez skazanego wniosku (art. 14 ust. 2 ustawy z dnia 20 lutego 2015 roku).

Kolejna nowelizacja również skutkowałą koniecznością uporządkowania kwestii związanych z prawem intertemporalnym. Zastosowanie dotychczasowych przepisów odnosić się miało do osób, które m.in. przed dniem wejścia w życie ustawy z dnia 11 marca 2016 roku złożyły wniosek wspomniany w treści art. 14 ust. 2 ustawy z dnia 20 lutego 2015 roku (art. 3 ustawy z dnia 11 marca 2016 roku), odbywają karę ograniczenia wolności w formie wskazanej w art. 34 § 1a pkt 2 k.k. lub dysponują w tym zakresie choćby nieprawomocnym orzeczeniem (art. 4 ustawy z dnia 11 marca 2016 roku).

Trzeba przy tym zaznaczyć, że istnienie przepisów intertemporalnych nie eliminuje całkowicie wszelkich wątpliwości, jakie mogą pojawić się w postępowaniu wykonawczym. Przykładem jest choćby spór powstały w sprawie prowadzonej pod sygnaturą II AKz 231/17 dotyczącej umorzenia przez Sąd Okręgowy we Wrocławiu w dniu 6 marca 2017 roku postępowania w przedmiocie wyrażenia skazanemu zgody na odbycie kary izolacyjnej w warunkach dozoru elektronicznego. Postanowienie zostało zaskarżone w drodze zażalenia. Wśród zarzutów obrońca podniósł m.in. błędne stosowanie art. 43zae k.k.w. do zdarzenia z dnia 23 sierpnia 2013 roku oraz niezastosowanie przepisów względniejszych dla skazanego, czyli poprzedzających ustawę z dnia 11 marca 2016 roku. W świetle obowiązujących przepisów skazany nie spełniał wymogów, będących podstawą do ubiegania się o skorzystanie z instytucji dozoru elektronicznego. Dokonując oceny jego sytuacji z uwzględnieniem stanu prawnego sprzed 15 kwietnia 2016 roku, zachodziły ku temu warunki formalne. W tytułowej sprawie pojawiło się zatem pytanie:

czy stosowanie przepisów dotyczących odbywania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego w postępowaniu wykonawczym poddaje się regule intertemporalnej z art. 4 § 1 k.k. (w myśl której jeżeli w czasie orzekania obowiązuje ustawa inna niż w czasie popełnienia przestępstwa, stosuje się ustawę nową, jednakże należy stosować ustawę obowiązującą poprzednio, jeżeli jest względniejsza dla

sprawcy), czy też instytucja ta podlega wyłącznie reżimowi przepisów postępowania wykonawczego¹⁹⁴.

Trzeba zastrzec, że choć reguła kolizyjna usytuowana jest w Kodeksie karnym, to użyty przez prawodawcę termin „ustawa” powinien być interpretowany w nawiązaniu do całego stanu prawnego w ujęciu materialnoprawnym¹⁹⁵. Ponadto w art. 4 § 1 k.k. posłużono się sformułowaniem „czas orzekania”, które jest szersze od terminu „wyrokowanie”, a więc obejmuje wszystkie fazy postępowania karnego (czyli postępowanie przygotowawcze, jurysdykcyjne oraz wykonawcze), w których rozstrzyga się o losach sprawcy¹⁹⁶. Ostatecznie Sąd Apelacyjny we Wrocławiu stwierdził, że art. 43zae k.k.w. *ma charakter materialnoprawny, do którego ma zastosowanie zasada określona w przepisie art. 4 § 1 k.k.*¹⁹⁷ Usprawiedliwiona jest zatem konkluzja, że regułami wyrażonymi w art. 4 § 1 k.k. można posiłkować się również w nawiązaniu do innych instytucji szeroko rozumianego prawa karnego, o ile zawierają wskazaną cechę¹⁹⁸.

Należy powtórzyć raz jeszcze, że liczba wdrożonych zmian dotyczących dozoru elektronicznego niekoniecznie eliminuje niedostatki i wady omawianej regulacji. Zważywszy na przedstawione w niniejszym podrozdziale wątpliwości interpretacyjne, można wręcz stwierdzić, że wprowadzeniu kolejnych zmian nie towarzyszyła wystarczająca refleksja nad usprawnieniem funkcjonowania dozoru elektronicznego i dopracowaniem kwestii proceduralnych. Można odnieść natomiast wrażenie, że przy tej okazji skoncentrowano się przede wszystkim na utrwaleniu postrzegania wypracowanego już

¹⁹⁴ Postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 26 kwietnia 2017 roku sygn. akt II AKzw 593/17, LEX nr 2287444.

¹⁹⁵ J. Lachowski, *Zasady odpowiedzialności karnej*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzošek, Warszawa 2018, s. 52–53.

¹⁹⁶ *Ibidem*, s. 56–57; S. Żółtek, *Zasady odpowiedzialności karnej*, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz. Art. 1–116*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2017, s. 200; W. Wróbel, *Zmiana normatywna i zasady intertemporalne w prawie karnym*, Kraków 2003, s. 631.

¹⁹⁷ Postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 26 kwietnia 2017 roku sygn. akt II AKzw 593/17.

¹⁹⁸ J. Lachowski, *Warunkowe zawieszenie wykonania kary oraz warunkowe zwolnienie po noweli z 20 lutego 2015 roku z perspektywy art. 4 § 1 k.k. – wybrane zagadnienia*, „*Studia z Zakresu Nauk Prawnoustrojowych. Miscellanea*” 2016, nr 4, s. 123.

wcześniej modelu tej instytucji w polskim systemie prawa karnego. Dlatego też w ramach kolejnej nowelizacji należałoby zalecić zmianę przynajmniej tych przepisów prawnych, które obecnie wywołują w praktyce uzasadnione zastrzeżenia czy kontrowersje.

Dozór elektroniczny w polskim systemie prawa karnego – uwagi *de lege lata* i *de lege ferenda*

5.1. Rozważania wokół możliwości wykorzystania instytucji dozoru elektronicznego w postępowaniu przygotowawczym

Dozór elektroniczny niewątpliwie stanowi rozwiązanie o szerokich możliwościach zastosowania. Niestety, ustawodawca przez wiele lat nie dostrzegał potencjału, jaki w nim tkwi. Dowodzi tego choćby brak rozwiązań prawnych, pozwalających na wykorzystanie tej instytucji na etapie postępowania przygotowawczego. Warto zaznaczyć, że w toku podjętych prac legislacyjnych zgłoszono projekty aktów normatywnych regulujących niniejsze zagadnienie, takich jak wcześniej omówiony rządowy projekt ustawy z dnia 12 sierpnia 2011 roku¹ czy mogący budzić kontrowersje rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw². Pozostawiając na uboczu założenia tego pierwszego, słuszne i celowe wydaje się przybliżenie koncepcji ujętej w wersji pierwotnej projektu tarczy antykryzysowej. Przedstawienie w sposób jedynie sygnałowy postulatów zawartych zwłaszcza w tym ostatnim projekcie może stanowić istotny asumpt do podjęcia dalszych rozważań.

¹ Zob. zagadnienie omówione w podrozdziale 2.3 niniejszego opracowania.

² Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw, druk nr 299, <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=299> (dostęp: 14.04.2021), dalej: projekt tarczy antykryzysowej.

Projekt tarczy antykryzysowej w pierwotnym brzmieniu zakładał wprowadzenie nieznanego dotąd środka zapobiegawczego w postaci zakazu opuszczenia lokalu. Decyzja w przedmiocie zastosowania tego środka przez okres nie dłuższy niż trzy miesiące miała wchodzić w zakres kompetencji sądu, a w postępowaniu przygotowawczym należeć do uprawnień prokuratora. Projektodawcy przewidzieli także możliwość przedłużenia wskazanego okresu, pozostawiając rozstrzygnięcie sądowi, przed którym sprawa była w toku, bądź – w odniesieniu do postępowania przygotowawczego – sądowi pierwszej instancji właściwemu do rozpoznania sprawy, co dodatkowo uzależniono od złożenia wniosku przez prokuratora. Co więcej, podjęcie czynności, takich jak zastosowanie, przedłużenie czy uchylenie zakazu opuszczania lokalu, miało się wiązać z obowiązkiem zawiadomienia komendanta jednostki organizacyjnej policji, będącej właściwą ze względu na miejsce wykonywania tego środka zapobiegawczego. Przeprowadzenie kontroli co do realizacji obowiązku wynikającego z tego środka oraz niezwłoczne zawiadomienie sądu lub prokuratora o braku subordynacji po stronie oskarżonego miało zaś należeć do zadań policji (art. 13 pkt 4 projektu tarczy antykryzysowej).

Zaproponowana w projekcie tarczy antykryzysowej regulacja została poddana krytyce, w tym przez Rzecznika Praw Obywatelskich, który słusznie zauważył, że rzeczony środek zapobiegawczy *de facto* sprowadza się do aresztu domowego. Ponadto podkreślono, że choć zakaz opuszczania lokalu prowadzi do pozbawienia wolności, to nie znajdzie zastosowania względem niego unormowanie z art. 257 oraz art. 259 k.p.k. Postulowanej zmianie zarzucono stosowanie środka zapobiegawczego przez prokuratora, co należy traktować *jako obejście przepisów zastrzegających do wyłącznej kompetencji sądu stosowanie tymczasowego aresztowania (art. 250 par. 1 k.p.k.)*³. Zastanawiające jest to, że w uzasadnieniu do projektu tarczy antykryzysowej projektodawcy całkowicie przemilczeli, co uzasadnia wdrożenie tego rozwiązania do polskiego systemu prawa karnego. Z tego powodu pojawia się pytanie, czy był to zabieg celowy, czy może swoiste niedopatrzenie wynikające z obszerności proponowanych zmian dotyczących wielu gałęzi prawa.

³ Koronawirus. Uwagi RPO do projektu specustawy dla Sejmu, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/koronawirus-uwagi-rpo-do-projektu-specustawy> (dostęp: 15.04.2021).

Należy też przypomnieć, że zagadnienie zastosowania dozoru elektronicznego w postępowaniu przygotowawczym ponownie stało się przedmiotem zainteresowania ustawodawcy. Świadczy o tym treść projektu ustawy z dnia 7 stycznia 2025 roku zakładającej istnienie tzw. aresztu elektronicznego jako nowego środka zapobiegawczego⁴.

Prima facie mogłoby się wydawać, że potencjał związany z elektronicznym monitoringiem stanowiłby alternatywę albo wzmocnienie skuteczności większości środków zapobiegawczych przewidzianych w rozdziale 28 Kodeksu postępowania karnego. Bliższy jednak wgląd w istotę wybranych środków zapobiegawczych, treść obowiązujących w tym zakresie regulacji prawnych oraz praktycznych problemów dotyczących ich aplikacji może prowadzić do całkiem odmiennych konkluzji.

Rozważając kwestię możliwości wykorzystania instytucji dozoru elektronicznego na etapie postępowania przygotowawczego, należy w pierwszej kolejności odnieść się do art. 249 § 1 k.p.k., w którym sprecyzowano fundamentalne cele stosowania środków zapobiegawczych. Nie może wszakże umknąć uwadze, że w art. 249 § 1 k.p.k. ustawodawca wymienił zaledwie dwa cele, a mianowicie zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania (cel o charakterze procesowym) oraz – wyjątkowo – zapobiegnięcie popełnieniu przez oskarżonego nowego, a zarazem ciężkiego przestępstwa (cel o charakterze prewencyjnym)⁵. Nawiązując do zasadniczego założenia, w postanowieniu z dnia 5 maja 2004 roku Sąd Apelacyjny w Krakowie stwierdził, że:

rolą stosowania wszelkich środków zapobiegawczych jest zapewnienie prawidłowego przebiegu postępowania karnego. A więc winny to być takie środki, które w sposób rzeczywisty, a nie jedynie iluzoryczny powstrzymają oskarżonych przed podjęciem bezprawnych działań⁶.

⁴ Zob. zagadnienie omówione w podrozdziale 2.5 niniejszego opracowania.

⁵ R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego*, t. II, *Komentarz do art. 167–296*, Warszawa 2019, s. 893; A. Szumski, *Tymczasowe aresztowanie w kontekście zasady domniemania niewinności. Aspekty karnoprocesowe i prawnomiedzynarodowe*, Wrocław 2012, s. 21–22.

⁶ Postanowienie Sądu Apelacyjnego z dnia 5 maja 2004 roku sygn. akt II AKz 144/04, LEX nr 120294.

Przywołanie powyższych celów ma istotne znaczenie, ponieważ pozwala usunąć ewentualne zastrzeżenia co do tego, czy elektroniczny monitoring jako narzędzie reakcji prawnokarnej mógłby stanowić realną gwarancję ich realizacji.

Należy wspomnieć, że do katalogu środków zapobiegawczych unormowanych w Kodeksie postępowania karnego zalicza się: tymczasowe aresztowanie, poręczenie (majątkowe, społeczne, osoby godnej zaufania), dozór policji, nakaz opuszczenia przez oskarżonego lokalu mieszkalnego, zawieszenia i zakazy z art. 276 k.p.k., zakaz zbliżania się do pokrzywdzonego na wskazaną odległość, zakaz kontaktów lub publikacji określone w art. 276a k.p.k., zakaz opuszczania kraju. Stosowanie tymczasowego aresztowania i pozostałych środków zapobiegawczych uzależniono od ziszczenia się określonych przesłanek, a mianowicie pozytywnej ogólnej przesłanki w postaci wynikającego z zebranych dowodów dużego prawdopodobieństwa tego, że oskarżony popełnił zarzucane mu przestępstwo (art. 249 § 1 k.p.k.), oraz co najmniej jednej z przesłanek szczególnych, czyli uzasadnionej obawy ucieczki lub ukrywania się (art. 258 § 1 pkt 1 k.p.k.), uzasadnionej obawy matactwa (art. 258 § 1 pkt 2 k.p.k.), grożącej oskarżonemu surowej kary (art. 258 § 2 k.p.k., dotyczy tymczasowego aresztowania) czy groźby popełnienia przez niego nowego przestępstwa (art. 258 § 3 k.p.k.).

Bez wątpienia najsurowszym spośród środków zapobiegawczych jest tymczasowe aresztowanie, zważywszy na jego *stricte* izolacyjny charakter. Przemawia za tym sytuacja tymczasowo aresztowanego, którego pozbawia się wolności, izoluje od społeczeństwa i osadza w areszcie śledczym, poddając określonym rygorom⁷. Tymczasem dozór elektroniczny w formie stacjonarnej, choć prowadzi do „uwięzienia” w miejscu, w którym ma być wykonywany, jest środkiem wolnościowym, pozostającym w opozycji do aresztowania⁸. Zgodnie z ustalonym harmonogramem skazany ma prawo oddalić się z miejsca stałego pobytu lub innego wyznaczonego miejsca w celu, przykładowo, świadczenia pracy czy sprawowania opieki nad osobą małoletnią, niedołązną lub chorą.

⁷ R.A. Stefański, *Środki zapobiegawcze w nowym Kodeksie postępowania karnego*, Warszawa 1998, s. 43–44.

⁸ H. Mazur, *Dozór elektroniczny w procesie karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2009, nr 7–8, s. 128.

Niezależnie od wskazanych okoliczności warto się zastanowić, czy dozór elektroniczny nie mógłby stanowić alternatywy dla tymczasowego aresztowania. Udzielenie w tym zakresie twierdzącej odpowiedzi wymaga rozważenia kwestii przydatności oraz skuteczności wykorzystania omawianej instytucji przy uwzględnieniu szczególnych przesłanek tymczasowego aresztowania.

Przechodząc już do analizy poszczególnych przesłanek tymczasowego aresztowania, trzeba zwrócić uwagę na treść art. 258 § 1 pkt 1 k.p.k., z którego wynika, że ustawodawca zastrzegł taką możliwość w razie zaistnienia uzasadnionej obawy ucieczki lub ukrycia się oskarżonego, zwłaszcza wtedy, gdy nie można ustalić jego tożsamości albo nie ma on w kraju stałego miejsca pobytu⁹.

W doktrynie prawa karnego przyjmuje się, że „obawa ucieczki” zachodzi wówczas, gdy zachowanie oskarżonego wskazuje na to, że planuje on opuścić stałe miejsce pobytu z zamiarem uchylania się od wymiaru sprawiedliwości. Z kolei „obawa ukrycia się” może być podyktowana dotychczasowym postępowaniem oskarżonego, dającym podstawę do stwierdzenia, że unika on kontaktu z organami ścigania. Należy zauważyć, że w przywołanym przepisie prawnym katalog sytuacji stwarzających uzasadnioną obawę nie ma charakteru enumeratywnego, czego dowodzi użyty przez prawodawcę zwrot „zwłaszcza gdy”. Różne zatem okoliczności mogą przemawiać za „obawą ucieczki” (porzucenie pracy, podjęcie czynności w celu uzyskania fałszywych dokumentów umożliwiających opuszczenie kraju bądź zakup biletu lotniczego sugerujący chęć wyjazdu za granicę) czy „obawą ukrycia się” (brak pobytu w domu od czasu popełnienia przestępstwa lub podjęcia określonych czynności przez organy procesowe, niestawienie się na wezwania oraz jego nieusprawiedliwienie, ucieczka przed pościgiem itp.)¹⁰.

W przypadku tymczasowo aresztowanego, wobec którego ziściła się uzasadniona „obawa ucieczki” lub „obawa ukrycia się”, zastosowanie elektronicznego monitoringu może wydawać się dyskusyjne, nawet jeśli zostałby on ograniczony do stałego, nieprzerwanego przebywania w zasięgu rejestratora

⁹ Art. 2 pkt 46 lit. a projektu ustawy z dnia 28 października 2024 roku zakłada modyfikację art. 258 § 1 pkt 1 k.p.k. poprzez rezygnację z brzmienia *albo nie ma on w kraju stałego miejsca pobytu* na rzecz *albo nie ma on stałego miejsca pobytu*.

¹⁰ J. Izydorczyk, *Stosowanie tymczasowego aresztowania w polskim postępowaniu karnym*, Kraków 2002, s. 118–119; S. Pikulski, K. Szczechowicz, *Zatrzymanie i tymczasowe aresztowanie w świetle praw i wolności obywatelskich*, Olsztyn 2004, s. 71; R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania...*, s. 986–987.

stacjonarnego. Należy wskazać, że elektroniczny monitoring teoretycznie mógłby być narzędziem utrudniającym, lecz nie definitywnie uniemożliwiającym ucieczkę czy ukrycie się sprawcy w warunkach niezwykle zbliżonych do wolnościowych. Trzeba zgodzić się z Hubertem Mazurem¹¹, że zamontowany na nodze lub przegubie dłoni nadajnik nie ma charakteru nieusuwalnego. Co więcej, w przeciwieństwie do rozwiązań prawnych przewidzianych w austriackim kodeksie karnym z 1852 roku czy w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 lutego 1928 roku o areszcie domowym nie ma obecnie możliwości ustanowienia straży dla osoby korzystającej z dobrodziejstwa tejże instytucji. Oskarżony, w stosunku do którego zastosowano środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania w związku z zaistnieniem szczególnej przesłanki z art. 258 § 1 pkt 1 k.p.k., nie daje jakiegokolwiek gwarancji, że swoim zachowaniem nie wywoła ponownie uzasadnionej „obawy ucieczki” czy „obawy ukrycia się”. Należy ponadto odnotować, że dozór elektroniczny w formie stacjonarnej wiąże się aktualnie z koniecznością realizacji określonych obowiązków, *ad exemplum* odbieranie połączeń za pośrednictwem rejestratora stacjonarnego, co w odniesieniu do oskarżonego unikającego kontaktu z organami prowadzącymi postępowanie karne jest bardzo mało prawdopodobne. Problematiczne również może się okazać wykorzystanie elektronicznego monitoringu względem oskarżonego, który nie ma w kraju stałego miejsca pobytu, w szczególności chodzi tu o bezdomnego pozbawionego statusu stałego rezydenta czy cudzoziemca. Powszechnie wiadomo, że dozór elektroniczny w formie stacjonarnej uzależniony jest od posiadania miejsca stałego pobytu, tak więc jego brak stanowi przeszkodę do zastosowania dobrodziejstwa omawianej instytucji.

Wśród szczególnych przesłanek tymczasowego aresztowania wymienia się ponadto „obawę matactwa”. Stwarzając możliwość stosowania wskazanego środka zapobiegawczego, zgodnie z art. 258 § 1 pkt 2 k.p.k., ogranicza się to do jednego tylko sposobu bezprawnego utrudniania postępowania karnego przez oskarżonego, a mianowicie *nakłaniania do składania fałszywych zeznań przez świadka, lub wyjaśnień przez podejrzanego lub oskarżonego*¹².

¹¹ H. Mazur, *Dozór elektroniczny...*, s. 131.

¹² J. Skorupka, *Komentarz do art. 257–259 k.p.k.*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2020, s. 583; R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania...*, s. 995; R.A. Stefański, *Środki zapobiegawcze...*, s. 50.

Trzeba jednakże podkreślić, że sama forma wywierania wpływu na inne osoby może mieć zróżnicowany charakter, począwszy od zwykłej perswazji aż po działania nacechowane przemocą czy groźbą bezprawną¹³. W przywołanym przepisie prawnym ustawodawca dopuszcza również inne bezprawne utrudnianie postępowania karnego, obejmujące wszelkie działania, które mogłyby komplikować zbieranie czy utrwalanie dowodów. Przyjmuje się, że dotyczy to oddziaływania zarówno na źródła dowodowe osobowe (lecz inne niż oskarżony), jak i na źródła dowodowe rzeczowe, będące nośnikami informacji, byleby nie doszło do przekazania danych w nich zawartych lub aby dane te były zafałszowane¹⁴. Przykładem takich działań jest chociażby niszczenie bądź zacieranie śladów, namawianie do nieskładania zeznań lub wyjaśnień czy tworzenie fałszywych dowodów¹⁵.

Podobnie jak w przypadku przesłanki z art. 258 § 1 pkt 1 k.p.k., także tu trudno zaaprobować wykorzystanie dozoru elektronicznego wobec tymczasowo aresztowanego, u którego zaktualizuje się „obawa matactwa”. Nawet przy założeniu ewentualnej modyfikacji obowiązków, w szczególności poprzez wprowadzenie stałego, nieprzerwanego przebywania w zasięgu rejestratora stacjonarnego, nie ma możliwości pozbawienia oskarżonego kontaktu z otoczeniem. Trzeba zauważyć, że elektroniczny monitoring co do zasady jest realizowany w lokalu mieszkalnym, nierzadko zajmowanym nie tylko przez samego sprawcę, ale i członków jego rodziny. Oskarżony dysponowałby zatem realną możliwością nieograniczonego dostępu do środków porozumiewania się na odległość, takich jak telefon czy poczta elektroniczna, niekoniecznie do niego należących. W rezultacie mogłoby to prowadzić do posłużenia się innymi osobami w celu oddziaływania na poszczególne źródła dowodowe. Należy więc stwierdzić, że choć wykonywanie tymczasowego aresztowania w tradycyjny sposób nie daje pewności, że oskarżony nie będzie próbował przynajmniej pośrednio utrudniać postępowania karnego (przykładowo zlecając innym osobom wykonanie określonych czynności), to niewątpliwie

¹³ R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania...*, s. 995; R.A. Stefański, *Środki zapobiegawcze...*, s. 50.

¹⁴ R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania...*, s. 996; R.A. Stefański, *Środki zapobiegawcze...*, s. 50; S. Pikulski, K. Szczechowicz, *Zatrzymanie...*, s. 73.

¹⁵ R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania...*, s. 997; R.A. Stefański, *Środki zapobiegawcze...*, s. 50; J. Izydorczyk, *Stosowanie...*, s. 123–124.

izolacja w areszcie śledczym stanowi rozwiązanie istotnie ograniczające ryzyko z tym związane.

Dotychczasowa argumentacja, w tym odnosząca się do konstrukcji przedstawionych przesłanek tymczasowego aresztowania, wyklucza możliwość wykorzystania dobrodziejstwa dozoru elektronicznego jako alternatywy dla wspomnianego środka zapobiegawczego, i to niezależnie od pozostałych podstaw ujętych w art. 258 § 2 czy art. 258 § 3 k.p.k. Zważywszy na surowość grożącej oskarżonemu kary, stosowanie tymczasowego aresztowania możliwe jest w oparciu o art. 258 § 2 k.p.k. Dotyczy to przypadku, gdy oskarżonemu zarzuca się popełnienie zbrodni lub występku zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej osiem lat, albo gdy doszło do skazania go przez sąd pierwszej instancji na karę pozbawienia wolności w wymiarze nie krótszym niż trzy lata¹⁶. W art. 258 § 2 k.p.k. ustawodawca przewidział dwie odrębne sytuacje, mianowicie gdy nie orzeczono jeszcze kary oraz gdy doszło do tzw. aresztowania międzyinstancyjnego. Do podstaw tymczasowego aresztowania zalicza się ponadto uzasadnioną obawę co do tego, że oskarżony, któremu zarzucono popełnienie zbrodni lub umyślnego występku, popełni nowe przestępstwo, zwłaszcza wtedy, gdy jego popełnieniem groził. Treść art. 258 § 3 k.p.k. jednoznacznie przesądza przy tym o ograniczeniu wzmiankowanej podstawy wyłącznie do *stricte* określonych rodzajów przestępstw. Ustawodawca czyni to w drodze odwołania się do przedmiotu ochrony prawnokarnej, czyli życia, zdrowia lub bezpieczeństwa powszechnego¹⁷. Choć ziszczenie się tych przesłanek nie stanowi samo w sobie przeszkody w skorzystaniu z dobrodziejstwa badanej instytucji, to jednak wyłączenie takiej możliwości jest wynikiem kompleksowego spojrzenia na omawiane zagadnienie.

¹⁶ Art. 2 pkt 46 lit. b projektu ustawy z dnia 28 października 2024 roku zakłada zmianę art. 258 § 1 pkt 2 k.p.k. poprzez nadanie mu nowego brzmienia: *Wobec oskarżonego, któremu zarzucono popełnienie zbrodni lub występku zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 10 lat, albo którego sąd pierwszej instancji skazał na karę pozbawienia wolności wyższą niż 3 lata, obawy utrudniania prawidłowego toku postępowania, o których mowa w § 1, uzasadniające stosowanie środka zapobiegawczego, mogą wynikać także z surowości grożącej oskarżonemu kary.*

¹⁷ S. Pikulski, K. Szczechowicz, *Zatrzymanie...*, s. 77; R.A. Stefański, *Środki zapobiegawcze...*, s. 59; R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania...*, s. 1012.

Gdyby nawet dopuścić istnienie wskazanej uprzednio alternatywy, to niewątpliwie dochodziłoby do notorycznego naruszania terminu określonego w art. 248 § 2 k.p.k.¹⁸ Przepis ten wyznacza bowiem granice temporalne na doręczenie zatrzymanemu postanowienia w przedmiocie tymczasowego aresztowania albo ogłoszenie mu jego treści na posiedzeniu w trybie art. 250 § 3b k.p.k. Termin ten nie może być dłuższy niż dwadzieścia cztery godziny od przekazania zatrzymanego do dyspozycji sądu. Skutkiem uchybienia temu terminowi jest zwolnienie zatrzymanego, co nie wyklucza dalszego procedowania w zakresie rozpoznania wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania i nie powoduje jego bezprzedmiotowości¹⁹. Mając na uwadze względy *stricte* praktyczne, jak chociażby konieczność wcześniejszego sprawdzenia przez podmiot dozoru, czy istnieją odpowiednie warunki techniczne, ewentualna dopuszczalność elektronicznego monitoringu jako alternatywy dla najsurowszego ze środków zapobiegawczych powinna zatem obejmować wyłącznie oskarżonego już tymczasowo aresztowanego oraz być poprzedzona złożeniem przez niego wniosku.

Niezależnie od tego należy się zastanowić, czy elektroniczny monitoring nie mógłby być rozwiązaniem w sytuacji wystąpienia przesłanki negatywnej tymczasowego aresztowania z art. 259 k.p.k. bądź tzw. warunkowego tymczasowego aresztowania.

W charakterze przypomnienia należy wskazać, że do katalogu negatywnych przesłanek najsurowszego ze środków zapobiegawczych, ujętych w art. 259 k.p.k., zalicza się ograniczenia wynikające z: przewidywania orzeczenia łagodnej kary (§ 2), popełnienia drobnego przestępstwa (§ 3), sytuacji zdrowotnej oskarżonego (§ 1 pkt 1) oraz sytuacji rodzinnej oskarżonego (§ 1 pkt 2). Zdaniem R. Stefańskiego niektóre z nich mają charakter bezwzględny (wymienione w art. 259 § 2 i 3 k.p.k.), a inne względny (wskazane

¹⁸ W art. 2 pkt 41 projektu ustawy z dnia 28 października 2024 roku proponuje się zmianę art. 248 § 2–3 k.p.k. i rezygnację z możliwości ogłoszenia postanowienia o tymczasowym aresztowaniu w przypadku, gdy zapadło ono na posiedzeniu w trybie zdalnym.

¹⁹ S. Szołucha, *Czynnik czasu przy zastosowaniu tymczasowego aresztowania – wniośki de lege ferenda*, [w:] *Rzetelny proces karny. Księga jubileuszowa Profesor Zofii Świdry*, red. J. Skorupka, Warszawa 2009, s. 564.

w art. 259 § 1 k.p.k.)²⁰. Odmienne stanowisko prezentują Jerzy Skorupka, Stanisław Pikulski, Krystyna Szczechowicz oraz Jacek Izydorczyk, stwierdzając równocześnie, że w art. 259 k.p.k. unormowano zakazy względne²¹ i ze względu na treść art. 259 § 4 k.p.k. to właśnie ten pogląd wydaje się usprawiedliwiony.

Zakaz z art. 259 § 2 k.p.k. dotyczy możliwości przewidywania orzeczenia względem oskarżonego kary izolacyjnej z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, kar łagodniejszych bądź tego, że okres tymczasowego aresztowania przekroczy prognozowany wymiar bezwzględnej kary pozbawienia wolności. Nie może umknąć uwadze istota wspomnianego ograniczenia, która wiąże się z uznaniem, że najsurowszy ze środków zapobiegawczych powinien być nie tylko proporcjonalny względem oczekiwanej sankcji, ale i postrzegany jako swoiste *ultima ratio*²². Podkreślenia wymaga, że obecnie dozór elektroniczny w ramach modelu *front door programme* jest wykorzystywany dopiero wówczas, gdy orzeczono bezwzględną – choć wprawdzie krótkoterminową – karę pozbawienia wolności czy karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, której wykonanie zostało następnie zarządzone. Elektronicznego monitoringu z pewnością nie stosuje się względem kar łagodniejszych aniżeli wymienione, przy czym – podobnie jak w odniesieniu do tymczasowego aresztowania – nie sposób wykluczyć przypadku ewentualnego przekroczenia okresu stosowania dozoru elektronicznego, o ile zostałby on wdrożony już na etapie postępowania przygotowawczego, mianowicie ponad okres prognozowanego wymiaru kary. Przedstawione argumenty dyskwalifikują zatem elektroniczny monitoring jako proponowane rozwiązanie w sytuacji wystąpienia przesłanki ujętej w art. 259 § 2 k.p.k.

Kolejna negatywna przesłanka tymczasowego aresztowania to przestępstwo zagrożone karą pozbawienia wolności w wymiarze nieprzekraczającym jednego roku, o czym stanowi art. 259 § 3 k.p.k. Ograniczenie to dotyczy przestępstw zagrożonych zarówno tylko taką karą, jak i alternatywnie karą grzywny, ograniczenia wolności albo właśnie pozbawienia wolności do roku. Wymóg

²⁰ R.A. Stefański, *Środki zapobiegawcze...*, s. 60; R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania...*, s. 1014–1015.

²¹ J. Skorupka, *Komentarz...*, s. 587; S. Pikulski, K. Szczechowicz, *Zatrzymanie...*, s. 80; J. Izydorczyk, *Stosowanie...*, s. 158.

²² J. Izydorczyk, *Stosowanie...*, s. 155.

ten spełnia pewna grupa występów, spenalizowanych chociażby w części szczególnej Kodeksu karnego, które unormowano w: art. 137 (publiczne znieważenie znaku lub symbolu państwowego), art. 157 § 3 (nieumyślne spowodowanie średniego bądź lekkiego uszczerbku na zdrowiu), art. 160 § 3 (nieumyślne narażenie człowieka na niebezpieczeństwa), art. 193 (zakłócenie miru domowego), art. 209 § 1 (niealimentacja), art. 212 § 2 (zniesławienie za pomocą środków masowego komunikowania), art. 216 § 2 (zniewaga za pomocą środków masowego komunikowania), art. 217 § 1 (naruszenie nieetykalności cielesnej), art. 218 § 2 (odmowa ponownego przyjęcia do pracy), art. 220 § 2 (nieumyślne narażenie życia albo zdrowia pracownika), art. 226 § 1 (znieważanie funkcjonariusza publicznego podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych), art. 227 (przywłaszczenie funkcji publicznej), art. 242 § 2–3 (niepowrót), art. 255 § 3 (publiczne pochwalanie popełnienia przestępstwa), art. 263 § 4 (nieumyślne spowodowanie utraty broni palnej lub amunicji), art. 265 § 3 (nieumyślne ujawnienie informacji niejawnych); art. 312 (puszczanie w obieg fałszywego pieniądza, innego środka płatniczego albo dokumentu z art. 310 § 1 k.k.); wypadek mniejszej wagi stypizowany w art. 144 § 2 (uchylanie się od odbywania służby wojskowej), art. 278 § 3 (kradzież), art. 284 § 3 (przywłaszczenie), art. 287 § 3 (oszustwo komputerowe), art. 288 § 2 (zniszczenie mienia ruchomego), art. 291 § 2 (paserstwo umyślne), art. 303 § 3 k.k. (niwelowanie dokumentacji działalności gospodarczej). Za reglamentacją najsurowszego ze środków zapobiegawczych na podstawie art. 259 § 3 k.p.k. wydaje się przemawiać raczej niewielkie²³, choć nie całkiem możliwe do wyeliminowania ryzyko uchylania się oskarżonego od wymiaru sprawiedliwości.

Należy przypomnieć, że dozór elektroniczny jest zaadresowany do sprawców tzw. drobnych przestępstw, wobec których – w ramach modelu *front door programme* – została orzeczona kara izolacyjna w wymiarze nieprzekraczającym jednego roku i sześciu miesięcy. W art. 259 § 3 k.p.k. określono natomiast górną granicę ustawowego zagrożenia karą pozbawienia wolności. W doktrynie prawa karnego procesowego prezentowany jest pogląd, wedle którego komentowany przepis znajdzie zastosowanie także wobec przestępstw zagrożonych karą grzywny albo ograniczenia wolności, a więc sankcjami

²³ *Ibidem*, s. 157; R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania...*, s. 1022.

łagodniejszego rodzaju, co motywowane jest wnioskowaniem *argumentum a maiori ad minus*²⁴. Wykorzystanie omawianej instytucji mogłoby zatem okazać się zbyt dolegliwe w przypadku ziszczenia się negatywnej przesłanki tymczasowego aresztowania z art. 259 § 3 k.p.k. Jednocześnie trzeba nadmienić, że art. 2 pkt 48 projektu ustawy z dnia 28 października 2024 roku zakłada zmianę brzmienia art. 259 § 3 k.p.k., która w rezultacie ma prowadzić do rezygnacji z dopuszczalności stosowania tymczasowego aresztowania wobec sprawców przestępstw zagrożonych karną pozbawienia wolności poniżej dwóch lat.

Zakazy z art. 259 § 2 i 3 k.p.k. przestają jednak obowiązywać w przypadku ukrywania się, uporczywego braku stawiennictwa na wezwania, innego bezprawnego utrudniania postępowania bądź niemożności ustalenia tożsamości oskarżonego czy wysokiego prawdopodobieństwa orzeczenia środka zabezpieczającego, sprowadzającego się do umieszczenia sprawcy w zakładzie zamkniętym (art. 259 § 4 k.p.k.). Nasuwa się więc pytanie, czy elektroniczny monitoring nie mógłby być alternatywą dla tymczasowego aresztowania w sytuacji, gdyby doszło do ziszczenia się którejkolwiek z przywołanych przyczyn.

Wskazane w art. 259 § 4 k.p.k. rozwiązania, choć wydają się zbliżone do unormowanych w art. 258 § 1 pkt 1 k.p.k., z pewnością nie są z nimi tożsame. Po pierwsze, na podstawie art. 259 § 4 k.p.k. ustawodawca zrezygnował z posługiwania się terminem „obawy”, co uzasadnia przypuszczenie, że nieodrowne jest podjęcie określonych czynności przez sprawcę w rzeczywistości. Nie wystarcza zatem wyłącznie samo prawdopodobieństwo wystąpienia pewnych zachowań, jak dzieje się to w przypadku szczególnej przesłanki z art. 258 § 1 pkt 1 k.p.k. Ponadto w art. 259 § 4 k.p.k. nie została wymieniona ucieczka czy brak posiadania miejsca stałego pobytu²⁵. Ucieczka prowadzi *de facto* do ukrywania się sprawcy. Jeśli wykorzystanie dozoru elektronicznego budzi uzasadnione wątpliwości już przy „obawie ucieczki”, to tym bardziej powinno być niedopuszczalne w odniesieniu do ukrywającego się sprawcy. Nie bez znaczenia pozostaje to, że zastosowanie dobrodziejstwa omawianej

²⁴ R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania...*, s. 1022–1023; R.A. Stefański, *Środki zapobiegawcze...*, s. 62.

²⁵ R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania...*, s. 1023.

instytucji wymaga od sprawcy współpracy. Wszelkie przejawy braku subordynacji po jego stronie nie zasługują na akceptację. Z podobnych względów dozór elektroniczny mógłby okazać się mało skuteczny wobec oskarżonego, który uporczywie nie stawia się na wezwania. Dlatego też w przypadkach ujętych w art. 259 § 4 k.p.k. tymczasowe aresztowanie wydaje się jedynym racjonalnym rozwiązaniem.

Oprócz wspomnianych negatywnych przesłanek prawodawca nakazuje odstąpienie od stosowania najsurowszego ze środków zapobiegawczych w wypadkach dotyczących sytuacji *stricte* osobistej oskarżonego. Przykładowy – czego dowodzi posłużenie się sformułowaniem „zwłaszcza gdy”²⁶ – katalog przyczyn zawarto w art. 259 § 1 k.p.k. Wśród nich wymienia się sytuację zdrowotną, sprowadzającą się do spowodowania poważnego niebezpieczeństwa dla życia lub zdrowia oskarżonego (art. 259 § 1 pkt 1 k.p.k.), oraz sytuację rodzinną, związaną z wyjątkowo ciężkimi skutkami dla oskarżonego lub jego najbliższej rodziny (art. 259 § 1 pkt 2 k.p.k.), które – co należy stanowczo zaznaczyć – są następstwem pozbawienia go wolności. Zakaz ten nie ma charakteru bezwzględnego, ponieważ jego istnienie uzależnione jest od uznania, że „szczególne względy nie stoją temu na przeszkodzie”, co *expressis verbis* wynika z brzmienia art. 259 § 1 k.p.k.

W orzecnictwie aktualny pozostaje pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy, wedle którego sytuacja zdrowotna stanowi przeciwskazanie dla zastosowania najsurowszego ze środków zapobiegawczych, jeśli obejmuje przypadki, gdzie:

charakter schorzenia, na jakie cierpi oskarżony, lub rozmiar doznanego przez niego uszkodzenia ciała są tego rodzaju, że – z uwagi na brak środków do odpowiedniej interwencji medycznej w warunkach pozbawienia wolności lub co najmniej znacznego utrudnienia w aplikowaniu zaleconego sposobu leczenia – osiągnięcie rezultatów zapewniających uniknięcie w tych warunkach wskazanego wyżej niebezpieczeństwa nie jest możliwe²⁷.

²⁶ *Ibidem*, s. 1015.

²⁷ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 lutego 1995 roku sygn. akt WZ 35/95, OSNKW 1995/7-8/52.

A *contrario* do okoliczności tych nie sposób zaliczyć zagrożenia życia lub zdrowia będącego konsekwencją samouszkodzenia czy prób samobójczych, powstrzymywania się od zalecanego sposobu leczenia czy niepoddania się zabiegom leczniczym jako elementu przyjętej taktyki w celu wymuszenia odstąpienia od tymczasowego aresztowania²⁸.

Można przykładowo założyć, że ziszczenie się przesłanki określonej w art. 259 § 1 pkt 1 k.p.k. uzasadnia wdrożenie dozoru elektronicznego już na etapie postępowania przygotowawczego, z tym jednak zastrzeżeniem, że podjęcie przez oskarżonego leczenia w warunkach wolnościowych byłoby nieodrowne. W rzeczywistości wprowadzenie takiego rozwiązania mogłoby okazać się problematyczne, a niekiedy nawet nieefektywne. Niektóre choroby oraz związany z nimi sposób leczenia generują potrzebę częstego odwiedzania specjalistycznych placówek medycznych czy poddawania się hospitalizacji, co nie zawsze jest możliwe do przewidzenia. Mając na uwadze obowiązki ciążące na sprawcy w ramach dozoru stacjonarnego, szczególnie nieprzerwane pozostawanie we wskazanym miejscu w wyznaczonym czasie czy odbieranie połączeń przychodzących do rejestratora stacjonarnego, w takiej sytuacji mogłoby dochodzić do ich notorycznego naruszania, co z kolei skutkowałoby niepotrzebnymi interwencjami podmiotu dozoru. Jednocześnie trzeba dodać, że ewentualne wdrożenie dozoru elektronicznego w przypadku wystąpienia przesłanki z art. 259 § 1 pkt 1 k.p.k. pozostawałaby w pewnej sprzeczności z obowiązującymi unormowaniami, które traktują tę instytucję jako sposób wykonywania kary pozbawienia wolności. Przypomnienia wymaga, że tzw. względy zdrowotne stanowią podstawę do fakultatywnego sądowego zarządzenia przerwy w wykonywaniu krótkoterminowej kary izolacyjnej z zastosowaniem dozoru elektronicznego, co jest równoznaczne z dezinstalacją środków technicznych, o czym przesądza treść art. 43q k.k.w. Stworzenie możliwości skorzystania z dobrodziejstwa tej instytucji już na etapie postępowania przygotowawczego prowadziłoby tymczasem do nierównego traktowania oskarżonego oraz skazanego (odbywającego karę izolacyjną w warunkach dozoru elektronicznego), którzy zmagają się z problemami zdrowotnymi, a to godziłoby z kolei w racjonalność prawodawcy.

²⁸ R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania...*, s. 1018; J. Izydorczyk, *Stosowanie...*, s. 149; J. Skorupka, *Komentarz...*, s. 587.

Odstąpienie od tymczasowego aresztowania może być również podyktowane względami rodzinnymi. Wprowadzając to rozwiązanie, ustawodawca uzależnił jego zastosowanie od grożących oskarżonemu lub jego najbliższej rodzinie skutków, które powinny cechować się wyjątkową uciążliwością. W orzecznictwie sądów powszechnych trafnie się wskazuje, że:

wyjątkowo ciężkie skutki aresztowania dla oskarżonego lub jego najbliższych to z reguły sytuacja zagrażająca egzystencji tych osób, a nie inne, mniej doniosłe trudności bytowe, emocjonalne czy tp.²⁹

Wśród okoliczności, które *in concreto* mogą zostać uznane za spełniające wymogi określone w art. 259 § 1 pkt 2 k.p.k., należy wymienić m.in.: konieczność zapewnienia opieki nad małoletnim dzieckiem, którym nie jest w stanie zaopiekować się inny członek rodziny; konieczność zagwarantowania środków utrzymania oraz opieki kilkorgu małoletnim dzieciom, jeśli grozi im skrajne ubóstwo i umieszczenie w placówce opiekuńczej³⁰; kluczowe egzaminy przesądzające o ukończeniu studiów; przerwanie nauki w ostatniej klasie szkoły średniej³¹.

Zarówno w odniesieniu do przesłanki z art. 259 § 1 pkt 1, jak i art. 259 § 1 pkt 2 k.p.k. należy pamiętać, że nakaz odstąpienia od tymczasowego aresztowania ma charakter względny. Skorzystanie z tego rozwiązania jest bowiem niedopuszczalne, jeśli prowadziłoby do naruszenia prawidłowego toku postępowania karnego. Zastosowanie znajdzie wówczas najsurowszy ze środków zapobiegawczych, niezależnie od okoliczności określonych w art. 259 § 1 k.p.k. Trzeba wskazać, że osadzenie oskarżonego w areszcie śledczym nierzadko rodzi negatywne konsekwencje dla innych osób. Następstwa te można pośrednio wyinterpretować z treści art. 262 k.p.k., który nakłada na sąd stosujący tymczasowe aresztowanie pewne obowiązki, związane choćby z sytuacją rodzinną, polegające na zawiadomieniu sądu opiekuńczego czy organu

²⁹ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 12 grudnia 1996 roku sygn. akt II AKz 508/96, LEX nr 28409; podobny pogląd przedstawiono w postanowieniu Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 16 stycznia 2008 roku sygn. akt II AKz 33/08, LEX nr 578235 czy w postanowieniu Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 6 lutego 2008 roku sygn. akt II AKz 103/08, LEX nr 418589.

³⁰ R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania...*, s. 1019.

³¹ *Ibidem*, s. 1019; J. Izydorczyk, *Stosowanie...*, s. 152.

opieki społecznej w celu zapewnienia opieki nad dziećmi bądź osobami niedołączonymi lub chorymi.

Powszechnie wiadomo, że dozór elektroniczny co do zasady nie prowadzi do zerwania więzi z rodziną. Przeciwnie, wykonywanie krótkoterminowej kary pozbawienia wolności w warunkach dozoru elektronicznego stwarza skazanemu sposobność oddalenia się z miejsca stałego pobytu lub innego wskazanego miejsca na okres nie dłuższy niż dwanaście godzin w ciągu dnia, przykładowo w celu sprawowania opieki nad osobą małoletnią, niedołączną bądź chorą, co wynika z art. 43 na pkt 3 k.k.w. Wdrożenie omawianego rozwiązania na etapie postępowania przygotowawczego mogłoby zapobiec wystąpieniu negatywnych konsekwencji względem osób należących do kręgu najbliższej rodziny, o ile tylko sprawowanie opieki nad wyżej wymienionymi jednostkami byłoby możliwe do realizacji w miejscu monitorowania. Wiązałoby się to z obowiązkiem nieprzerwanego przebywania w zasięgu rejestratora stacjonarnego. Niemniej takie rozwiązanie mogłoby stanowić swoistą dolegliwość dla oskarżonego. W ujęciu praktycznym, podobnie jak w sytuacji ziszczenia się szczególnych przesłanek z art. 258 k.p.k. czy zaistnienia przyczyn ujętych w art. 259 § 1 pkt 1 oraz art. 259 § 4 k.p.k., a także w przypadku określonym w art. 259 § 1 pkt 2 k.p.k., należy stwierdzić, że dozór elektroniczny – w porównaniu do tymczasowego aresztowania – nie daje, niestety, gwarancji zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania karnego. Tym samym wykorzystanie przywołanej instytucji w porównaniu do najsurowszego ze środków zapobiegawczych nie wydaje się całkiem uzasadnione.

Niezależnie od poczynionych tu uwag, warto rozważyć możliwość połączenia dozoru elektronicznego z tzw. warunkowym tymczasowym aresztowaniem. W art. 257 § 2 k.p.k.³² ustawodawca przewidział rozwiązanie, zgodnie z którym stosując najsurowszy ze środków zapobiegawczych, sąd może zastrzec, że tymczasowe aresztowanie ulegnie zmianie pod warunkiem złożenia – lecz nie później niż w wyznaczonym terminie – określonego poręczenia majątkowego. Termin ten może ulec przedłużeniu, o ile zostanie to poprzedzone uzasadnionym wnioskiem oskarżonego lub jego obrońcy,

³² W art. 2 pkt 45 projektu ustawy z dnia 28 października 2024 roku proponuje się zmianę art. 257 § 2 k.p.k. poprzez rezygnację z wyznaczania terminu na złożenie poręczenia majątkowego.

a jego złożenie nastąpi najpóźniej ostatniego dnia wyznaczonego terminu. Wprowadzenie przez sąd takiego zastrzeżenia nie jest równoznaczne z brakiem ziszczenia się którejkolwiek z przesłanek z art. 258 k.p.k. Pogląd ten znajduje potwierdzenie w postanowieniu Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu, wedle którego rozwiązanie z art. 257 § 2 k.p.k.:

oznacza, że nadal istnieją wszelkie przesłanki do stosowania wobec podejrzanego tymczasowego aresztowania. Wskazuje to jednocześnie, że wystarczającym środkiem zapobiegawczym będzie poręczenie majątkowe, o ile zostanie wpłacone we wskazanym terminie³³.

Trzeba zaznaczyć, że choć w komentowanym przepisie ustawodawca posługuje się sformułowaniem „stosując tymczasowe aresztowanie”, to nie ma przeszkód, aby wspomniane zastrzeżenie nie mogło zostać wykorzystane również w trakcie przedłużania tego środka zapobiegawczego czy rozpoznawania zażalenia w przedmiocie postanowienia o jego zastosowaniu³⁴.

Przyjmuje się, że bezskuteczny upływ terminu na złożenie poręczenia majątkowego skutkuje przekształceniem tymczasowego aresztowania z warunkowego w bezwarunkowe³⁵, przy czym jeśli wskazana czynność zostanie jednak podjęta, lecz z uchybieniem terminu, uchylenie najsurowszego ze środków zapobiegawczych pozostaje wciąż możliwe. Konieczne jest wówczas wydanie odrębnego postanowienia³⁶.

Pewne rozbieżności związane są z kwestią rozpoczęcia biegu terminu stosowania poręczenia majątkowego. W postanowieniu z dnia 1 października 2008 roku Sąd Apelacyjny w Lublinie uznał, że wyjaśnienia w tym zakresie dostarcza treść art. 257 § 2 k.p.k.: *jest to zatem chwila złożenia kwoty*

³³ Postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 28 listopada 2006 roku sygn. akt II AKz 598/06, OSA 2007/9/45.

³⁴ R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania...*, s. 978–979; J. Skorupka, *Komentarz...*, s. 580.

³⁵ R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania...*, s. 980; J. Skorupka, *Komentarz...*, s. 580; J. Izydorczyk, *Stosowanie...*, s. 145; J. Kosonoga, *Tymczasowe aresztowanie i jego wolnościowa alternatywa w postępowaniu karnym (na tle wybranych danych statystycznych)*, [w:] *Alternatywy pozbawienia wolności w polskiej polityce karnej*, red. J. Jakubowska-Hara, J. Skubiński, Warszawa 2009, s. 294–295.

³⁶ J. Skorupka, *Komentarz...*, s. 580; J. Kosonoga, *Tymczasowe aresztowanie...*, s. 295.

*poręczenia*³⁷. Stanowisko to nie wydaje się jednak usprawiedliwione, ponieważ poręczenie majątkowe może mieć przecież postać nie tylko pieniędzy, ale i papierów wartościowych, zastawu bądź hipoteki, o czym stanowi wyraźnie art. 266 § 1 k.p.k. W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyrażono pogląd, wedle którego nie sposób utożsamiać sformułowania „złożenie poręczenia majątkowego” z art. 257 § 2 k.p.k. ze zwrotem „złożenie przedmiotu poręczenia” z art. 266 § 2 k.p.k. Dokonując wykładni użytych przez ustawodawcę pojęć, Sąd Najwyższy stwierdził, że:

złożenie przedmiotu poręczenia to działanie faktyczne oskarżonego lub osoby trzeciej, będące wyrazem ich woli, stanowiące element poręczenia majątkowego i będące warunkiem sine qua non ustanowienia środka zapobiegawczego w postaci takiego poręczenia. (...) Skoro więc skuteczność cofnięcia poręczenia, poza oświadczeniem woli osoby składającej poręczenie, wymaga określonego działania ze strony organu procesowego, to tym bardziej wymóg taki odnosić należy do czynności „złożenia poręczenia majątkowego”, które również poprzedzane jest swoistym oświadczeniem woli w postaci „złożenia przedmiotu poręczenia”. Taką czynnością jest bez wątpienia jego przyjęcie, a więc czynność organu wymagająca utrwalenia protokolarnego (art. 143 § 1 pkt 9 k.p.k.)³⁸.

Stanowisko Sądu Najwyższego, zgodnie z którym skuteczność poręczenia majątkowego zależy od jego przyjęcia przez właściwy organ w formie protokolarnej, podyktowane jest koniecznością zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania. Wspomniana skuteczność nastąpi wówczas, gdy w odniesieniu do będących przedmiotem poręczenia wartości majątkowych lub zobowiązań możliwe okaże się orzeczenie o ich przepadku lub ściągnięciu, zgodnie z art. 268 § 1 k.p.k. Nie bez znaczenia pozostaje także brzmienie art. 268 § 2 k.p.k., w którym ustawodawca nakłada na organ przyjmujący poręczenie majątkowe obowiązek informacyjny w postaci pouczenia o treści art. 268 § 1 oraz art. 269 k.p.k. Zaniechanie pouczenia wywołuje poważne konsekwencje

³⁷ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 1 października 2008 roku sygn. akt II AKz 432/08, LEX nr 500260.

³⁸ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2016 roku sygn. akt I KZP 18/15, OSNKW 2016/4/24.

w postaci braku możliwości orzeczenia przepadku przedmiotu poręczenia majątkowego i to *nawet wówczas, gdy sąd orzekający miał podstawę przyjęcia, że poręczający znał treść odnośnych przepisów*³⁹, na co zwrócił uwagę Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 2 marca 2001 roku.

Dopiero spełnienie wymienionych warunków oznacza przejście ryzyka utraty przedmiotu poręczenia majątkowego na osobę je składającą⁴⁰. Treść poręczenia majątkowego wypełnia swoista umowa, mająca – co należy zaakcentować – charakter karnoprosesowy, między organem procesowym a tzw. oferentem poręczenia. Jej realizację powinna zaś zapewniać grożąca konsekwencja w postaci właśnie orzeczenia przepadku lub ściągnięcia sumy poręczenia. Oprócz możliwości wystąpienia wspomnianego skutku gwarancją skuteczności porozumienia jest związany z tym przymus psychiczny, który oddziałuje na oskarżonego⁴¹. Trzeba przy tym pamiętać, że osobą składającą poręczenie majątkowe nie zawsze będzie oskarżony, lecz – wedle art. 266 § 1 k.p.k. – może być nią również inna, bliżej nieokreślona przez Kodeks postępowania karnego osoba. Co więcej, obowiązujące przepisy prawne nie przewidują każdorazowo obowiązku orzeczenia przepadku lub ściągnięcia sumy poręczenia, lecz obligatoryjność bądź fakultatywność decyzji procesowej w tym zakresie uzależniają od formy nagannego zachowania oskarżonego. Wedle art. 268 § 1 k.p.k. obligatoryjne orzeczenie przepadku lub ściągnięcia sumy poręczenia dotyczyć będzie sytuacji ucieczki lub ukrycia się oskarżonego, a fakultatywne – utrudniania w inny sposób postępowania karnego. Podkreślenia wymaga fakt, że w przypadku złożenia poręczenia majątkowego przez inną aniżeli oskarżony osobę ewentualne negatywne konsekwencje braku subordynacji po stronie oskarżonego będą *de facto* obciążać jedynie tzw. oferenta poręczenia. Tym samym może to prowadzić do postrzegania instytucji warunkowego tymczasowego aresztowania jako opcji kupowania wolności oskarżonemu, który powinien oczekiwać na proces w areszcie śledczym, czy też do tworzenia podziału oskarżonych na „ubogich”

³⁹ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 2 marca 2001 roku sygn. V KKN 543/00, LEX nr 51924. Taki sam pogląd wyraził Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 20 maja 1992 roku sygn. I KZP 17/92, OSNKW 1992/7-8/53.

⁴⁰ R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania...*, s. 982.

⁴¹ *Ibidem*, s. 1078–1079; J. Kosonoga, *Komentarz do art. 266–277 k.p.k.*, [w:] *Kodeks...*, s. 598; A. Szumski, *Tymczasowe aresztowanie...*, s. 33.

(czyli niemogących oczekiwać na złożenie poręczenia majątkowego przez inną osobę) oraz „uprzywilejowanych” (czyli czerpiących niejako korzyść z tego, że przekazanie przedmiotu poręczenia nastąpi z majątku innej osoby).

W świetle tego zasadne wydaje się rozpatrzenie możliwości wykorzystania dozoru elektronicznego jako narzędzia mającego na celu wzmocnienie dolegliwości w ramach warunkowego tymczasowego aresztowania. Przewidziane w art. 257 § 2 k.p.k. rozwiązanie wymaga nie tylko ziszczenia się przesłanek tymczasowego aresztowania, ale też uznania, że wystarczającym środkiem zapobiegawczym będzie właśnie poręczenie majątkowe pod warunkiem jego złożenia nie później niż w wyznaczonym terminie. Z tego względu celowe mogłoby okazać się wprowadzenie obok złożenia poręczenia majątkowego, którego *de facto* może dokonać inna niż oskarżony osoba, dodatkowego obowiązku związanego z poddaniem się przez oskarżonego dozorowi elektronicznemu w formie dozoru mobilnego. W ramach postulowanego rozwiązania oskarżony byłby zobowiązany do nieprzerwanego noszenia nadajnika i rejestratora przenośnego, co mogłoby w sposób realny oddziaływać bezpośrednio na niego w stopniu większym niż dotychczas. Poza tym dozór mobilny pozwala na bieżące sprawdzanie lokalizacji osoby monitorowanej, a więc mógłby nie tyle uniemożliwiać, co utrudniać oskarżonemu ewentualną ucieczkę lub ukrycie się, jak również gwarantować udział oskarżonego w tych czynnościach procesowych, w których byłoby to niezbędne.

Odmienne stanowisko przedstawił Krzysztof Fila⁴². Autor ten wskazuje na możliwość nowelizacji art. 257 § 2 k.p.k., która polegałaby na wdrożeniu dozoru elektronicznego jako alternatywy dla poręczenia majątkowego w ramach warunkowego tymczasowego aresztowania. Uzasadnieniem dla proponowanej zmiany jest zwiększenie dostępności instytucji określonej w art. 257 § 2 k.p.k. dla osób, które napotykają przeszkody o charakterze ekonomicznym i w rezultacie nie są w stanie złożyć poręczenia majątkowego w wyznaczonym terminie⁴³. Zważywszy na obecnie ukształtowany katalog środków zapobiegawczych, realizacja zaprezentowanej koncepcji mogłaby okazać się nader trudna. Po pierwsze, obecnie brakuje w nim odrębnego

⁴² K. Fila, *Środek zapobiegawczy w postaci dozoru elektronicznego jako postulat de lege ferenda*, „Palestra” 2018, nr 10, s. 50.

⁴³ *Ibidem*, s. 50.

środka zapobiegawczego w postaci dozoru elektronicznego czy też aresztu domowego. Warunkowe tymczasowe aresztowanie wymaga natomiast stwierdzenia, że wystarczające jest zastosowanie innego środka zapobiegawczego, czyli poręczenia majątkowego. Po drugie, jeśli chodzi o kwestię upowszechnienia omawianej instytucji względem osób będących w trudnej sytuacji finansowej, należy ponownie zaznaczyć, że oferentem poręczenia nie musi być oskarżony, lecz może nim być inna osoba. Aktualnie zmiana środka zapobiegawczego z tymczasowego aresztowania na poręczenie majątkowe, stosownie do treści art. 257 § 2 k.p.k., może zostać i tak zablokowana na skutek złożenia przez prokuraturę sprzeciwu. Swoiste ograniczenie wprowadzono również na podstawie art. 266 § 1a k.p.k. poprzez przyjęcie, że źródło pochodzenia przedmiotu poręczenia majątkowego nie może stanowić przysporzenia na rzecz oskarżonego albo innej osoby je składającej. Zastosowanie dozoru elektronicznego jako alternatywy dla poręczenia majątkowego budzi także wątpliwości z perspektywy potencjalnych konsekwencji nagannego zachowania oskarżonego. W przypadku złożenia poręczenia majątkowego skutkiem tym jest obligatoryjne bądź fakultatywne orzeczenie przepadku albo ściągnięcia sumy poręczenia, niezależnie od tego, czy niniejsze rozwiązanie byłoby połączone z obowiązkiem poddania oskarżonego dozorowi mobilnemu, czy też utrzymane w dotychczasowym kształcie. W sytuacji wykorzystania dozoru elektronicznego jako alternatywy dla poręczenia majątkowego w ramach warunkowego tymczasowego aresztowania wobec rezygnacji ze złożenia przedmiotu poręczenia nie dojdzie do ziszczenia się skutków przewidzianych w art. 268 k.p.k.

Osobnych rozważań wymaga kwestia wybranych środków zapobiegawczych o charakterze nieizolacyjnym. Można przecież założyć, że elektroniczny monitoring jako narzędzie reakcji prawnokarnej mające na celu wzmocnienie dolegliwości mógłby znaleźć zastosowanie także w ramach zwykłego dozoru policji (art. 275 § 1–2 k.p.k.), zakazu zbliżania się do pokrzywdzonego na wskazaną odległość (art. 275a k.p.k.) czy zakazu opuszczania kraju (art. 276 k.p.k.).

Stosownie do brzmienia art. 275 § 2 k.p.k. istota dozoru policji sprowadza się do obowiązku stosowania się do wymagań wynikających z postanowienia sądu lub prokuratora. Obowiązek ten może być realizowany poprzez: nieopuszczanie określonego miejsca pobytu, zgłaszanie się do organu dozoruującego w określonych odstępach czasu, zawiadamianie wspomnianego organu

nie tylko o zamiarze wyjazdu, ale i o terminie powrotu, niekontaktowanie się z pokrzywdzonym lub innymi osobami, niezbliżanie się do określonych osób z jednoczesnym doprecyzowaniem odległości czy nieprzebywanie w określonych miejscach. Wypada zaznaczyć, że przywołany katalog powinności nie ma charakteru enumeratywnego. Przemawia za tym dopuszczalność nałożenia również innych ograniczeń swobody oskarżonego, o ile okażą się one niezbędne do wykonywania tego środka zapobiegawczego. Przyjmuje się, że wskazane obowiązki bądź zakazy mogą być nakładane na oskarżonego pojedynczo lub kumulatywnie. Decyzja w tym zakresie pozostawiona jest uznaniu organu procesowego⁴⁴.

Nawiązując do wymienionych obowiązków bądź zakazów, należy stwierdzić, że ich wykonywanie przy wykorzystaniu potencjału związanego z elektronicznym monitoringiem może okazać się zbyt kontrowersyjne. Dotyczy to chociażby zakazu opuszczania określonego miejsca pobytu. W literaturze podkreśla się bowiem, że zakaz ten nie odnosi się do miejsca zameldowania (mieszkania)⁴⁵. W przeciwnym wypadku *mielibyśmy do czynienia z nieznanym naszej procedurze środkiem – aresztem domowym*⁴⁶, stąd też ewentualne poddanie oskarżonego obowiązkowi stałego, nieprzerwanego przebywania w zasięgu rejestratora stacjonarnego byłoby nie tylko przesadnie dolegliwe, ale i pozbawiałoby środek zapobiegawczy jego nieizolacyjnego charakteru.

W przypadku obowiązku zgłaszania się do organu dozoruującego w określonych odstępach czasu doprecyzowanie częstotliwości stawiennictwa należy do kompetencji organów procesowych, które mogą dokonać tego w dowolny sposób, w tym poprzez wskazanie poszczególnych dni tygodnia bądź przedziałów czasowych w ciągu dnia⁴⁷. Tak ukształtowany „obowiązek zgłaszania się” wykazuje pewne podobieństwo do „obowiązku stawiennictwa” w ramach środka karnego, jakim jest zakaz wstępu na imprezę masową z art. 41b k.k. Skoro więc zakaz wstępu na imprezę masową może być realizowany również jako „obowiązek przebywania” w miejscu stałego pobytu podczas imprezy masowej z wykorzystaniem aparatury monitorującej, to nic nie

⁴⁴ R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania...*, s. 1135; R.A. Stefański, *Środki zapobiegawcze...*, s. 160.

⁴⁵ R.A. Stefański, *Środki zapobiegawcze...*, s. 161; J. Kosonoga, *Komentarz...*, s. 625.

⁴⁶ R.A. Stefański, *Środki zapobiegawcze...*, s. 161.

⁴⁷ J. Kosonoga, *Komentarz...*, s. 626.

stoi na przeszkodzie, aby rozważyć utworzenie analogicznego, lecz znajdującego zastosowanie na etapie postępowania przygotowawczego, rozwiązania. Jednocześnie trzeba zaznaczyć, że przywołany obowiązek jest wykonywany w formie dozoru mobilnego, co wiąże się z koniecznością nieprzerwanego noszenia przez skazanego środków technicznych, a więc z brakiem ograniczenia jego realizacji wyłącznie do czasu trwania wybranych imprez masowych. Tym samym można przypuszczać, że w podobny sposób byłby realizowany „obowiązek przebywania” na etapie postępowania przygotowawczego, co mogłoby skutkować ryzykiem podniesienia przez oskarżonego zarzutu inwigilacji czy znacznego naruszenia prywatności.

Zawiadamianie o planowanym wyjeździe oraz o terminie powrotu to z kolei obowiązek *stricte* informacyjny, niewymagający uzyskania zgody organu procesowego⁴⁸. Zazwyczaj tego rodzaju decyzje są podejmowane *ad hoc*, a wyjazdy niekoniecznie muszą mieć charakter długoterminowy. Zbyt daleko idące byłoby poddanie oskarżonego dozorowi mobilnemu w celu bieżącego sprawdzania jego lokalizacji. Jednocześnie nie powinno umknąć uwadze, że zastosowanie dozoru elektronicznego w tej formie jest związane z dodatkowymi powinnościami, takimi jak chociażby noszenie nadajnika czy rejestratora przenośnego. Prawidłowe funkcjonowanie tej instytucji zależy od wcześniejszej instalacji wybranych środków technicznych. Tym samym z praktycznego punktu widzenia realizacja tego obowiązku z wykorzystaniem elektronicznego monitoringu mogłaby skutkować po prostu nieopłacalnością montażu środków technicznych.

W ramach dozoru policji oskarżony może zostać dodatkowo zobowiązany do respektowania poszczególnych zakazów, tj. kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami, przebywania w określonych miejscach czy wreszcie zbliżania się do określonych osób, z jednoczesnym doprecyzowaniem dzielącej ich odległości.

Pierwszy z wymienionych zakazów sprowadza się *de facto* do ochrony pokrzywdzonego oraz innych osób (świadków zdarzenia, współoskarżonych itp.). Na gruncie Kodeksu postępowania karnego nie doprecyzowano, na czym miałyby polegać to rozwiązania⁴⁹. Przyjmuje się, że „zakaz

⁴⁸ *Ibidem*, s. 627; R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania...*, s. 1141.

⁴⁹ R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania...*, s. 1141–1142.

kontaktowania się” obejmuje różne formy styczności, poczynając od kontaktu bezpośredniego aż po pośredni (przy pomocy środków komunikowania się na odległość, takich jak telefon, listy wysyłane pocztą tradycyjną lub elektroniczną itp.)⁵⁰. Odmienne niż w przypadku rozwiązania unormowanego w art. 72 § 1 pkt 7a czy art. 72 § 1 pkt 7b k.k. w związku z art. 72 § 1b k.k. ustawodawca nie przewidział możliwości skonkretyzowania przez organ procesowy sposobu powstrzymywania się od kontaktu z pokrzywdzonym lub innymi osobami⁵¹. Z tego powodu połączenie zakazu z elektronicznym monitoringiem mogłoby okazać się niecelowe.

Realizacja drugiego z wyszczególnionych zakazów wymaga każdorazowego oznaczenia przez organ procesowy, rodzajowo bądź konkretnie, miejsc nim objętych. Zakaz przebywania oskarżonego w określonych miejscach może przykładowo dotyczyć danego rejonu miasta (dzielnicy), miejsca zatrudnienia pokrzywdzonego (świadków) czy miejsca popełnienia zarzucanego mu czynu⁵². Użytego przez prawodawcę terminu „przebywanie” z pewnością nie należy utożsamiać z chwilowym tylko znajdowaniem się w miejscu objętym zakazem⁵³. Uwzględniając potencjał związany z elektronicznym monitoringiem, w tym możliwość zarówno bieżącego sprawdzania lokalizacji, jak i pozycjonowania osoby monitorowanej czy *ad extremum* weryfikację jej zachowania poprzez wymuszenie konieczności reagowania na otrzymywane za pośrednictwem rejestratora przenośnego polecenia, poddanie oskarżonego dozorowi mobilnemu w pełniejszy sposób realizowałoby cele z art. 249 § 1 k.p.k. Na marginesie należy wspomnieć, że choć zakaz ten dotyczy tylko określonych miejsc, to na mocy art. 275 § 2 k.p.k. nie jest wykluczone zastosowanie innych, niezbędnych do wykonywania dozoru policji ograniczeń swobody oskarżonego, takich jak znany z Kodeksu karnego zakaz przebywania w określonych środowiskach.

Nałożenie na oskarżonego obowiązku polegającego na „zakazie zbliżenia się” wymaga uprzedniego wskazania przez organ procesowy osoby chronionej oraz dzielącej ich odległości (dystansu)⁵⁴. Trzeba wspomnieć,

⁵⁰ *Ibidem*, s. 1142–1143; J. Kosonoga, *Komentarz...*, s. 628.

⁵¹ J. Kosonoga, *Komentarz...*, s. 628.

⁵² *Ibidem*, s. 628–629; R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania...*, s. 1144.

⁵³ J. Kosonoga, *Komentarz...*, s. 628.

⁵⁴ R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania...*, s. 1143.

że istnienie zakazu zbliżania się do określonych osób przewidziano również w postępowaniu jurysdykcyjnym – stanowi on postać środka karnego orzekanego na podstawie art. 41a k.k. W przeciwieństwie do unormowania z tego artykułu ustawodawca dotychczas nie zdecydował się na stworzenie analogicznego rozwiązania, tj. możliwości kontrolowania zakazu przy wykorzystaniu dozoru elektronicznego w postępowaniu przygotowawczym. W ocenie autorki niniejszej publikacji, skoro dopuszczalne jest orzeczenie środka karnego z art. 41a k.k. połączonego z elektronicznym monitoringiem, to warto zastanowić się nad poszerzeniem zakresu zastosowania omawianej instytucji w odniesieniu do „zakazu zbliżania się” z art. 275 § 2 k.p.k. Istotna pozostaje treść art. 43l k.k.w., który normuje kwestie związane z orzeczeniem środka karnego z art. 41a k.k. W świetle przywołanej regulacji ustawodawca przypisuje bowiem niebagatelny wpływ na sposób wykonywania środka karnego w postaci zakazu zbliżania się do określonych osób postawie osoby chronionej. Niełożenie wniosku o wyposażenie jej w rejestrator przenośny bądź stacjonarny w terminie miesiąca od dnia otrzymania pouczenia o konsekwencjach wynikających z art. 43s k.k.w. oraz o możliwości dokonania kontroli środków technicznych w oparciu o treść art. 43v k.k.w. skutkuje zmianą dozoru zbliżeniowego na mobilny. Taki sam skutek wywołuje oświadczenie osoby chronionej w przedmiocie rezygnacji z korzystania z rejestratora.

W przypadku „zakazu zbliżania się” z art. 275 § 2 k.p.k. nie można zapominać o podstawowym celu stosowania środków zapobiegawczych. Na etapie postępowania przygotowawczego dyskusyjne może zatem okazać się uzależnianie formy dozoru elektronicznego od decyzji pokrzywdzonego czy innej osoby. Jacek Kosonoga, nie wiążąc „zakazu zbliżania się” z elektronicznym monitoringiem, przedstawił ciekawy pogląd⁵⁵, stwierdzając, że z brzmienia art. 275 § 2 k.p.k. nie wynika, aby wymogiem koniecznym była zgoda wyżej wymienionych osób. Zdaniem autora:

ratio legis tego zakazu nie sprowadza się jedynie do ochrony pokrzywdzonego; służy on przede wszystkim zabezpieczeniu prawidłowego toku postępowania w ten sposób, że ogranicza możliwość mactwa ze strony oskarżonego, przez co zgoda pokrzywdzonego nie powinna

⁵⁵ J. Kosonoga, *Komentarz...*, s. 628.

mieć znaczenia decydującego. Zasadne natomiast byłoby uprzednie przesłuchanie pokrzywdzonego na okoliczność kontaktów z oskarżonym i rozważenie tych zeznań w kontekście potrzeby zastosowania zakazu⁵⁶.

Jednakże, mając na uwadze treść art. 431 k.k.w., realizacja rzeczonych zakazu w formie dozoru zbliżeniowego z pewnością nie byłaby możliwa bez współpracy pokrzywdzonego bądź innych osób. Wyposażenie osoby chronionej w rejestrator stacjonarny oznacza montaż środka technicznego w miejscu, w którym stale ona przebywa. Z kolei zaopatrzenie osoby chronionej w rejestrator przenośny, choć wiąże się z obowiązkiem noszenia urządzenia (oraz jego ładowania), to stwarza większe poczucie bezpieczeństwa – sygnalizuje obecność osoby monitorowanej i przesyła odpowiednie dane do centrali monitorowania⁵⁷. Wykonywanie „zakazu zbliżania się” w formie dozoru mobilnego nie zapewni, niestety, dostatecznej ochrony pokrzywdzonemu czy innym osobom ani też nie da szczególnej gwarancji zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania. Przeciwnie, można przypuszczać, że skuteczność dozoru elektronicznego byłaby porównywalna do zwykłego dozoru policji.

Podstawę orzekania zakazu zbliżania się na określoną odległość, lecz ograniczonego wyłącznie do pokrzywdzonego, stanowi również art. 276a k.p.k. Przepis ten został dodany do Kodeksu postępowania karnego na mocy art. 14 tarczy antykryzysowej. Zgodnie z art. 276a § 1–2 k.p.k. orzeczenie tego zakazu tytułem środka zapobiegawczego dotyczy wyłącznie oskarżonego o przestępstwo popełnione względem członka personelu medycznego lub osoby mu przybranej w związku z wykonywaniem czynności opieki medycznej oraz oskarżonego o przestępstwo stypizowane w art. 190a k.k., o ile zostanie popełnione z uwagi na zawód wykonywany przez pokrzywdzonego. Przepisy karne nie zawierają przy tym definicji legalnej „personelu medycznego”. W ujęciu słownikowym termin „personel” oznacza „zespół pracowników w biurze, instytucji, sklepie itp.”⁵⁸ Zakres przedmiotowy pojęcia „personel medyczny” obejmować będzie nie tylko osoby *stricto* wykonujące zawód medyczny, takie jak lekarz, pielęgniarka czy ratownik medyczny, ale także

⁵⁶ *Ibidem*, s. 628.

⁵⁷ K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 310.

⁵⁸ *Słownik Języka Polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/personel.html> (dostęp: 13.10.2021).

salowych⁵⁹. Niezależnie od tego poczynione w nawiązaniu do „zakazu zbliżania się” z art. 275 § 2 k.p.k. wywody pozostają aktualne w odniesieniu do środka zapobiegawczego z art. 276a k.p.k. Jednocześnie trzeba zaznaczyć, że w przypadku niektórych osób wchodzących w skład personelu medycznego noszenie rejestratora przenośnego może okazać się zbyt problematyczne. Niezależnie od poczynionych uwag należy podkreślić, że dalsze obowiązywanie art. 276a k.p.k. jest niepewne. Jak wynika z art. 2 pkt 52 projektu ustawy z dnia 28 października 2024 roku, planowane jest jego uchylenie, ponieważ *po ustaniu pandemii COVID-19, brak jest podstaw do dalszego obowiązywania tego przepisu*⁶⁰.

Do środków zapobiegawczych o charakterze nieizolacyjnym zalicza się nadto zakaz opuszczania kraju. Wedle art. 277 § 1 k.p.k. zastosowanie tego rozwiązania jest możliwe jedynie wówczas, gdy wystąpi uzasadniona obawa ucieczki oskarżonego poza granice kraju, co powinno znaleźć odzwierciedlenie w konkretnych okolicznościach, takich jak zakup biletu, ubieganie się o wydanie paszportu itp. Wspomnianym zakazem nie są zaś objęte przypadki zaistnienia obawy ucieczki z miejsca pobytu i pozostawania w innym, lecz nieznanym organom procesowym miejscu na terenie kraju⁶¹.

Treść art. 277 § 1 k.p.k. zakłada możliwość realizacji omawianego środka zapobiegawczego w dwóch postaciach – jako zakazu prostego oraz złożonego. Pierwszy z nich cechuje samoistność oraz brak pozbawienia oskarżonego dokumentu pozwalającego mu na wyjazd poza granice kraju. Drugi połączony jest z zatrzymaniem paszportu lub innego dokumentu uprawniającego do przekroczenia granicy albo z zakazem jego wydania⁶². Definicję „paszportu” można wyinterpretować z przepisów ustawy z dnia 27 stycznia 2022 roku o dokumentach paszportowych⁶³. Jest nim jeden z dokumentów

⁵⁹ Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Lublinie z dnia 18 listopada 2010 roku, sygn. akt III SA/Lu 337/10, LEX nr 757110.

⁶⁰ Uzasadnienie projektu ustawy z dnia 28 października 2024 roku..., s. 81.

⁶¹ J. Kosonoga, *Komentarz...*, s. 643; R.A. Stefański, *Środki zapobiegawcze...*, s. 181; K. Mamak, *Czy zakaz opuszczania kraju ma sens?*, [w:] *Tymczasowe aresztowanie jako ultima ratio – poszukiwanie alternatywy*, red. P. Nycz, R. Duszakiewicz, Kraków 2011, s. 109.

⁶² J. Kosonoga, *Komentarz...*, s. 644; K. Mamak, *Czy zakaz...*, s. 109.

⁶³ Ustawa z dnia 27 stycznia 2022 roku o dokumentach paszportowych (Dz.U. z 2022 r. poz. 350), data wejścia w życie: 13 listopada 2022 roku, dalej: u.d.p.

paszportowych, który uprawnia do przekraczania granicy oraz potwierdza obywatelstwo polskie, jak i tożsamość posiadacza (art. 2 pkt 4 u.d.p. w związku z art. 3 u.d.p.). Wśród tego typu dokumentów wymienia się także paszport tymczasowy, dyplomatyczny oraz służbowy Ministerstwa Spraw Zagranicznych (art. 2 pkt 4 u.d.p.). Możliwość wielokrotnego przekraczania granicy gwarantuje nadto polski dokument podróży dla cudzoziemca, który jest ważny przez okres jednego roku od dnia jego wydania, na co wskazuje art. 253 ustawy z dnia 12 grudnia 2013 roku o cudzoziemcach⁶⁴.

Na skutek zmiany sytuacji politycznej Rzeczypospolitej Polskiej, w szczególności w związku z wejściem do Unii Europejskiej 1 maja 2004 roku oraz przystąpieniem do strefy Schengen 21 grudnia 2007 roku, w ramach swobody przepływu osób zniesiona została kontrola na wewnętrznych granicach lądowych państw członkowskich układu⁶⁵. Oznacza to stworzenie możliwości przekroczenia granicy wewnętrznej w dowolnym miejscu i o dowolnej porze przez każdą osobę (a więc zarówno obywatela państwa członkowskiego Unii Europejskiej, jak i legalnie przebywającego w tej strefie obywatela państwa trzeciego), bez konieczności poddawania się kontroli granicznej oraz posiadania paszportu. Obecnie się przyjmuje, że tego typu kontrola może mieć co najwyżej wyrwykowy charakter oraz wiązać się z weryfikacją tożsamości⁶⁶. Nie dotyczy to granic zewnętrznych, których przekraczanie jest dopuszczalne wyłącznie na przejściach granicznych oraz w określonych godzinach⁶⁷.

Trzeba przy tym pamiętać, że *brak kontroli granicznej nie jest równoznaczny z wolnością opuszczenia kraju przez oskarżonego wbrew ciążącemu na nim zakazowi*⁶⁸, na co słusznie zwrócił uwagę Sąd Apelacyjny w Krakowie w postanowieniu z dnia 2 kwietnia 2008 roku. Podkreślenia jednak wymaga, że wprowadzone zmiany na arenie politycznej mogą znacznie osłabiać

⁶⁴ Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 roku o cudzoziemcach (Dz.U. z 2013 r., poz. 1650), data wejścia w życie: 1 maja 2014 roku, dalej: u.c.

⁶⁵ K. Mamak, *Czy zakaz...*, s. 112; R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania...*, s. 1176.

⁶⁶ *Strefa Schengen i współpraca*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=LEGISSUM:l33020> (dostęp: 15.10.2021); <https://granica.gov.pl/faq.php> (dostęp: 15.10.2021).

⁶⁷ <https://granica.gov.pl/faq.php> (dostęp: 15.10.2021).

⁶⁸ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 2 kwietnia 2008 roku sygn. akt II AKz 238/08, LEX nr 410367.

skuteczność stosowanego wobec oskarżonego zakazu opuszczania kraju, zwłaszcza jeśli jest on wykonywany w postaci zakazu złożonego. Dlatego też celem wzmocnienia efektywności środka zapobiegawczego z art. 277 § 1 k.p.k. zasadne byłoby połączenie zakazu opuszczenia kraju z dozorem elektronicznym realizowanym w formie dozoru mobilnego. Wdrożenie postulowanego rozwiązania dałoby narzędzie pozwalające na m.in. bieżące sprawdzenie lokalizacji oskarżonego oraz informowanie organów procesowych w przypadku, gdyby osoba monitorowana zbliżała się do granic Rzeczypospolitej Polskiej bądź istniejących na terenie kraju portów lotniczych⁶⁹.

Konkludując, należy stwierdzić, że choć dozór elektroniczny stanowi narzędzie reakcji prawnokarnej o szerokich możliwościach zastosowania, to dotychczas jego potencjał nie został należycie wykorzystany przez ustawodawcę na etapie postępowania przygotowawczego. Biorąc pod uwagę zasadniczy cel środków zapobiegawczych, którym bezspornie jest zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania, należy z dużą dozą ostrożności podejść do bezrefleksyjnego przenoszenia rozwiązań prawnych w tym zakresie.

Konstrukcja szczególnych pozytywnych przesłanek tymczasowego aresztowania eliminuje możliwość czerpania korzyści z dobrodziejstwa omawianej instytucji jako alternatywy dla najsurowszego ze środków zapobiegawczych. Poddanie oskarżonego nawet temu zmodyfikowanemu obowiązкови, prowadzącemu się do stałego, nieprzerwanego przebywania w zasięgu rejestratora stacjonarnego, nie daje gwarancji skutecznego uniemożliwienia osobie monitorowanej ucieczki bądź ukrycia się ani też nie pozbawia jej kontaktu z otoczeniem. Jest to już dostatecznym argumentem przemawiającym za tym, aby dozór elektroniczny nie mógł być traktowany jako alternatywa dla tymczasowego aresztowania.

Odnosząc się tymczasem do podstaw określonych w art. 259 § 1 k.p.k., należy stwierdzić, że wykorzystanie dozoru elektronicznego mogłoby okazać się zbyt problematyczne. „Sytuacja zdrowotna” oskarżonego zależna jest od rodzaju schorzenia. Z uwagi na liczbę i różnorodność istniejących chorób czy choćby indywidualne predyspozycje zdrowotne oskarżonego przebieg leczenia nierzadko nie będzie możliwy do zaplanowania. Nie sposób zapomnieć

⁶⁹ Podobny postulat, tj. odnośnie do elektronicznego oznaczenia oskarżonego (podejrzanego), przedstawił K. Mamak, *Czy zakaz...*, s. 112.

o rozwiązaniu wprowadzonym na gruncie Kodeksu karnego wykonawczego, które stwarza podstawę do fakultatywnego sądowego zarządzenia przerwy, jeśli przemawiają za tym ważne względy zdrowotne. Z kolei w przypadku tzw. sytuacji rodzinnej oskarżonego wdrożenie omawianej instytucji na etapie postępowania przygotowawczego mogłoby zarówno zapobiec wystąpieniu negatywnych konsekwencji względem osób należących do kręgu najbliższej rodziny – dzieci, osób niedołącznych bądź chorych – jeśli tylko sprawowanie nad nimi opieki byłoby możliwe do zrealizowania w miejscu monitorowania, jak i stanowić swoistą dolegliwość dla oskarżonego. Za zbyt dokuczliwy trzeba uznać dozór elektroniczny, który byłby wykorzystywany wobec oskarżonego z zarzutem popełnienia jedynie „drobnego” przestępstwa. Zdaniem autorki niniejszej publikacji zasadne byłoby rozważenie połączenia tymczasowego warunkowego aresztowania z elektronicznym monitoringiem, wykonywanym w formie dozoru mobilnego, gdyż mogłoby to w sposób realny oddziaływać bezpośrednio na oskarżonego, nie zawsze będącego tzw. oferentem poręczenia.

Jeśli chodzi o środki zapobiegawcze o charakterze nieizolacyjnym, to w świetle zniesienia kontroli na granicach wewnętrznych dozór elektroniczny mógłby z pewnością znaleźć zastosowanie w stosunku do zakazu opuszczania kraju. Elektroniczny monitoring mógłby również służyć jako narzędzie wzmacniające dolegliwość środka w postaci zakazu zbliżania się z art. 276a k.p.k. (o ile przepis ten nie zostanie uchylony) oraz zwykłego dozoru policji z art. 275 § 1–2 k.p.k. Należy jednak zastrzec, że ewentualne połączenie dozoru elektronicznego ze środkiem zapobiegawczym w postaci dozoru policji nie powinno pociągać za sobą automatyzmu, a decyzja o jego zastosowaniu musi być każdorazowo uzależniona od rodzaju wymagań zawartych *expressis verbis* w postanowieniu sądu lub prokuratora.

5.2. Elektroniczny monitoring a postępowanie jurysdykcyjne

W odróżnieniu od postępowania przygotowawczego ustawodawca stworzył możliwość wykorzystania dobrodziejstwa dozoru elektronicznego na etapie postępowania jurysdykcyjnego. Obecnie zastosowanie elektronicznego monitoringu jest ograniczone do wykonywania wyłącznie dwóch rodzajów

środków karnych określonych w art. 39 k.k., tj. zakazu zbliżania się do określonych osób oraz zakazu wstępu na imprezę masową, jak również do środka zabezpieczającego w postaci elektronicznej kontroli miejsca pobytu. Rozważenia wymaga zatem aktualny kształt wymienionych środków karnych oraz środka zabezpieczającego, ewentualnie poszerzenie albo – wręcz przeciwnie – ograniczenie możliwości stosowania dozoru elektronicznego w postępowaniu rozpoznawczym.

Na wstępie trzeba przypomnieć, że w świetle nowelizacji z dnia 20 lutego 2015 roku nastąpiła kluczowa zmiana modelu postrzegania omawianej instytucji w polskim systemie prawa karnego. W okresie od 1 lipca 2015 do 14 kwietnia 2016 roku dozór elektroniczny był przede wszystkim utożsamiany z karą ograniczenia wolności, stanowiąc jedną z form realizacji tej sankcji. Zdaniem ustawodawcy wprowadzone zmiany okazały się nieefektywne i doprowadziły do znacznego spadku liczby orzeczeń skutkujących rozpoczęciem odbywania kary ograniczenia wolności z wykorzystaniem elektronicznego monitoringu⁷⁰. Z tych względów zdecydowano o powrocie do wcześniejszych rozwiązań prawnych. W rezultacie dozór elektroniczny znów stał się instrumentem bezpośrednio związanym z krótkoterminową karą pozbawienia wolności. Przy tej okazji można by się zastanowić, czy decyzja podjęta przez prawodawcę była słuszna. Odpowiedź na to pytanie nie jest wcale oczywista. Pozytywne doświadczenia wynikające z kilkuletniego wykonywania kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w warunkach dozoru elektronicznego w pewnym stopniu usprawiedliwiają dokonanie marcowej nowelizacji. Równocześnie jednak definitywne wycofanie się przez ustawodawcę z dopiero co zaproponowanych zmian należy ocenić jako przedwczesne⁷¹.

Na marginesie warto wskazać, że początki istnienia dozoru elektronicznego w Polsce, określanego na podstawie ustawy o SDE systemem wykonywania kary pozbawienia wolności, nie były wcale łatwe. Przywołany akt normatywny, z uwagi na nowatorski charakter omawianej instytucji,

⁷⁰ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy, druk nr 218, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?nr=218> (dostęp: 10.11.2021).

⁷¹ K. Nowicki, *Próba oceny funkcjonowania systemu dozoru elektronicznego w Polsce*, [w:] *Dziesięć lat...*, s. 113.

cechowała epizodyczność, a w trakcie funkcjonowania w obrocie prawnym ustawa ta była dodatkowo kilkukrotnie nowelizowana. Poza tym niektóre z pierwotnie zaaprobowanych rozwiązań mogły wzbudzać kontrowersje, jak chociażby obciążanie skazanego kosztami postępowania wykonawczego. Okoliczności te nie zniechęciły prawodawcy, wręcz przeciwnie – stanowiły asumpt do kontynuowania prac legislacyjnych zmierzających do nadania optymalnego kształtu omawianej instytucji.

Jeśli chodzi o regulację obowiązującą od 1 lipca 2015 roku, to nie dano jej szansy na sprawdzenie się w praktyce w perspektywie dłuższej aniżeli okres zaledwie kilku miesięcy. Co więcej, nie podjęto jakichkolwiek prób zmierzających do udoskonalenia wdrożonych rozwiązań prawnych, które byłyby poprzedzone wnikliwą analizą istniejących wad czy niedoskonałości. Przeciwnie, stosunkowo szybko wycofano się z przyjętej koncepcji. Nie można więc w sposób kategoryczny ocenić, czy decyzja ustawodawcy o konieczności dokonania nowelizacji z dnia 11 marca 2016 roku w celu przywrócenia wcześniejszych rozwiązań prawnych była trafna. Pewne jest natomiast to, że ustawodawca raczej nie zmieni swego stanowiska i nie zrezygnuje z łączenia dozoru elektronicznego z karą pozbawienia wolności na rzecz powrotu do modelu funkcjonującego przed 15 kwietnia 2016 roku.

Podkreślenia wymaga, że choć obecnie omawianą instytucję utożsamia się przede wszystkim z krótkoterminową karą pozbawienia wolności, o której orzeka sąd *meriti*, to fakultatywne udzielenie zezwolenia na odbycie tej sankcji w warunkach dozoru elektronicznego powierzono sądowi penitencjarnemu. Mowa tu nie tylko o modelu *back door programme*, ale i modelu *front door programme*, co może budzić pewne zastrzeżenia. Taki podział kompetencji towarzyszył także unormowaniom zawartym w ustawie o SDE. Natomiast swoistym *novum* jest przyznanie kompetencji w przedmiocie udzielenia wspomnianego wyżej zezwolenia również komisji penitencjarnej, o ile zostaną spełnione warunki z art. 431a § 1 k.k.w., w tym m.in. jeśli skazany rozpoczął już odbywanie kary w zakładzie karnym, które to rozwiązanie wprowadzono na skutek nowelizacji z dnia 5 sierpnia 2022 roku.

Udzielenie zezwolenia przez sąd penitencjarny jest związane z koniecznością ziszczenia się warunków określonych w art. 431a § 1–3 k.k.w. Ustalenie, czy zostały spełnione przesłanki obiektywne (art. 431a § 1 pkt 1, 3–5 k.k.w.) nie powinno wywoływać większych trudności zarówno dla sądu *meriti*, jak i sądu

penitencjarnego⁷². Odnosnie zaś do pozostałych przesłanek, a mianowicie stwierdzenia, że odbyciu kary izolacyjnej z zastosowaniem elektronicznego monitoringu nie stoją na przeszkodzie szczególne względy, przemawiające za tym, iż cele sankcji nie zostaną jednak osiągnięte (art. 43la § 1 pkt 2 k.k.w.), braku przeszkód takich jak względy bezpieczeństwa oraz stopień demoralizacji, a także innych okoliczności przemawiających za osadzeniem osoby skazanej w zakładzie karnym (art. 43la § 2 k.k.w.) czy pozytywnej prognozy kryminologicznej (art. 43la § 3 k.k.w.), ich ocenny charakter wymaga pogłębionej analizy. Z tego powodu należałoby rozważyć, czy w dalszym ciągu obowiązkiem tym powinien być obarczony wyłącznie sąd penitencjarny, tym bardziej że sam prawodawca *de facto* zróżnicował sytuację skazanego, który nie rozpoczął jeszcze odbywania kary izolacyjnej od odbywającego już karę pozbawienia wolności w zakładzie karnym.

Należy się zgodzić z Krzysztofem Nowickim, że przy modelu *front door programme* sąd penitencjarny rzadko będzie miał jednakową bądź większą wiedzę aniżeli sąd *meriti* odnośnie do tego, czy odbyciu krótkoterminowej kary pozbawienia wolności w warunkach dozoru elektronicznego nie stoją na przeszkodzie szczególne względy, przemawiające za tym, iż cele kary nie zostaną jednak osiągnięte, jak również względy bezpieczeństwa oraz stopień demoralizacji, współ z innymi okolicznościami, nie będą przemawiać za koniecznością osadzenia skazanego w jednostce penitencjarnej. Skoro między skazaniem a rozpoznaniem wniosku w przedmiocie udzielenia zezwolenia na zastosowanie omawianej instytucji upływa niewiele czasu⁷³, to czy nie byłoby ekonomicznie bardziej uzasadnione powierzenie w tym zakresie kompetencji sądowi *meriti*? Zaaprobowanie tego rozwiązania mogłoby znacznie przyspieszyć procedurę, bez potrzeby inicjowania odrębnego postępowania. Niemniej wdrożenie zaproponowanej zmiany wiązałoby się z wymogiem odmiennego ujęcia przesłanki z art. 43la § 1 pkt 1 k.k.w. poprzez zastąpienie sformułowania „orzeczono karę pozbawienia wolności nieprzekraczającą...” przykładowo zwrotem „orzekana kara pozbawienia wolności nie przekracza...”.

Wyłącznie na marginesie tych wywodów należy dodać, że ocena przesłanki dotyczącej osiągnięcia celów kary w zależności od etapu postępowania

⁷² *Ibidem*, s. 114.

⁷³ *Ibidem*, s. 115.

będzie dokonywana w oparciu o różne podstawy prawne⁷⁴. W postępowaniu wykonawczym cele wykonywania kary pozbawienia wolności normuje art. 67 § 1 k.k.w., w którym eksponuje się oddziaływanie indywidualnoprewencyjne. Z kolei w postępowaniu rozpoznawczym istotne znaczenie przypisuje się art. 53 § 1 k.k.

Przyjęte zaś w modelu *back door programme* rozwiązanie, wedle którego to sąd penitencjarny dysponuje prerogatywą w przedmiocie udzielenia zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności z wykorzystaniem elektronicznego monitoringu, wydaje się racjonalne. Wynika to przede wszystkim z tego, że sąd penitencjarny ma większą wiedzę o skazanym, który rozpoczął już odbywanie kary izolacyjnej. Przywołany organ postępowania wykonawczego jest w stanie pozyskać informacje o prezentowanej przez skazanego postawie w warunkach izolacji więziennej⁷⁵ (czy był on karany dyscyplinarnie, czy korzystał z nagród, czy deklaruje uczestnictwo w podkulturze więziennej itp.). Utrudnione, może okazać się to w przypadku komisji penitencjarnej, gdyż udzielenie wymaganego zezwolenia dotyczy skazanego, względem którego orzeczono karę izolacyjną zaledwie w wymiarze nieprzekraczającym czterech miesięcy.

Elektroniczny monitoring wykorzystywany jest również w ramach środka karnego w postaci „zakazu zbliżania się” do określonej osoby. W tym miejscu należałoby nieco przybliżyć kwestie materialnoprawne. Mają one bowiem istotne znaczenie, gdyż środek karny w postaci „zakazu zbliżania się” orzekany jest przez sąd *meriti*, o ile zostaną spełnione warunki z art. 41a § 1 i 2 k.k., a w związku z nowelizacją z dnia 7 lipca 2022 roku także z art. 41a § 1a k.k.

Podstawy fakultatywnego orzeczenia „zakazu zbliżania się” unormowano w art. 41a § 1 k.k. Zalicza się do nich skazanie za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego, inne przestępstwo godzące w wolność, umyślne przestępstwo z użyciem przemocy, w tym względem osoby najbliższej, i to niezależnie od rodzaju wymierzonej kary⁷⁶. Mimo że wskazana postać środka karnego została dodana do Kodeksu karnego na mocy ustawy z dnia 10 czerwca 2010 roku o zmianie ustawy

⁷⁴ *Ibidem*, s. 114.

⁷⁵ *Ibidem*, s. 115.

⁷⁶ M. Niewiadomska-Krawczyk, *Środki karne...*, [w:] *Dziesięć lat...*, s. 90.

o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw, która weszła w życie 1 sierpnia 2010 roku⁷⁷, to w dalszym ciągu brzmienie wymienionych przesłanek wywołuje wiele wątpliwości interpretacyjnych.

W doktrynie prawa karnego materialnego brakuje ugruntowanego stanowiska w kwestii tego, jak należy postrzegać ujęte w art. 41a § 1 k.k. „przestępstwa przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności”. Ustawodawca nie doprecyzował, czy przepis ten powinien znaleźć zastosowanie wyłącznie względem przestępstw stypizowanych w rozdziale XXV k.k. („Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności”), czy także względem innych przestępstw, które godzą we wskazane dobra prawnie chronione. Zdania doktryny są w tym zakresie podzielone. Część z autorów, jak chociażby Konrad Lipiński, Agata Ziółkowska czy Magdalena Budyn-Kulik, uznaje za usprawiedliwione zawężające rozumienie tej klauzuli⁷⁸. Inni natomiast, np. R. Stefański, twierdzą, że nie należy ograniczać się do przestępstw spenalizowanych tylko w rozdziale XXV k.k.⁷⁹ Jednocześnie trzeba podkreślić, że orzekany na tej podstawie „zakaz zbliżania się” dotyczy wyłącznie przestępstw popełnionych na szkodę małoletniego, a więc osoby, która nie ukończyła osiemnastu lat⁸⁰.

Druga z przesłanek wiąże się ze skazaniem za inne przestępstwo godzące w wolność. Przyjmuje się, że chodzi tu o „inne przestępstwo” niż przeciwko wolności seksualnej i obyczajności. Niemniej ustawodawca po raz kolejny nie konkretyzuje, czy przywołaną przesłankę należy odnosić tylko do przestępstw z rozdziału XXIII k.k. („Przestępstwa przeciwko wolności”), czy też można nią objąć pozostałe typy czynów zabronionych skierowane przeciwko wolności. Również tu nie ma jednolitego stanowiska. Przykładowo Wojciech Górowski i M. Szewczyk postulują, aby przesłankę tę ograniczać jedynie do przestępstw

⁷⁷ Ustawa z dnia 10 czerwca 2010 roku o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2010 r. Nr 125, poz. 842), data wejścia w życie: 1 sierpnia 2010 roku.

⁷⁸ K. Lipiński, *Środki karne*, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2021, s. 378–379; A. Ziółkowska, *Środki karne*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzošek, Warszawa 2020, s. 283; M. Budyn-Kulik, *Komentarz do art. 41a*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red M. Mozgawa, Warszawa 2015, s. 137.

⁷⁹ R.A. Stefański, *Środki karne*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2016, s. 250.

⁸⁰ M. Niewiadomska-Krawczyk, *Środki karne...*, [w:] *Dziesięć lat...*, s. 89.

opisanych w rozdziale XXIII k.k.⁸¹ Odmienny pogląd prezentują R. Stefański oraz K. Lipiński, wyjaśniając, że obejmuje ona każde przestępstwo, którego przedmiotem ochrony prawnokarnej jest wolność⁸².

Do niedawna liczne zastrzeżenia wzbudzała też ostatnia z przesłanek wyszczególnionych w art. 41a § 1 k.k. ze względu na posłużenie się przez prawodawcę sformułowaniem „przestępstwo z użyciem przemocy”. Zasadniczo można wyodrębnić tu dwie wiodące koncepcje. Wedle pierwszej z nich „przestępstwo z użyciem przemocy” to typ czynu zabronionego, do którego ustawowych znamion należy przemoc⁸³. Zgodnie z drugą, kluczowe znaczenie w tej sprawie ma sposób działania sprawcy jakiegokolwiek przestępstwa⁸⁴. Taki pogląd wyraził Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 31 marca 2021 roku, uznając ostatecznie, że:

przestępstwem z użyciem przemocy w rozumieniu art. 41a § 1 k.k. jest każde przestępstwo, które faktycznie popełnione zostało z użyciem przemocy, przy czym użyte w tym przepisie słowo „przemoc” obejmuje zarówno przemoc fizyczną, jak i psychiczną⁸⁵.

Przy tym „przestępstwo z użyciem przemocy” nie musi być popełnione tylko na szkodę osoby najbliższej⁸⁶, na co wskazuje zwrot „w tym zwłaszcza”⁸⁷.

Oprócz fakultatywnych podstaw w art. 41a § 1a i 2 k.k. widnieje też obligatoryjna przesłanka orzeczenia „zakazu zbliżania się” – skazanie sprawcy na bezwzględną karę pozbawienia wolności za przestępstwo przeciwko wolności

⁸¹ W. Górowski, M. Szewczyk, *Środki karne*, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna*, t. I, *Komentarz do art. 1–52*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2016, s. 799.

⁸² R.A. Stefański, *Środki karne*, s. 250; K. Lipiński, *Środki karne*, s. 379.

⁸³ K. Lipiński, *Środki karne*, s. 379; W. Górowski, M. Szewczyk, *Środki karne*, s. 799; A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, LEX 2010, s. 139.

⁸⁴ R.A. Stefański, *Środek karny zakazu wstępu na imprezy masowe w świetle projektu noweli do Kodeksu karnego*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2007, nr 3, s. 51–52; R.A. Stefański, *Środki karne*, s. 250–251; A. Ziółkowska, *Środki karne*, s. 295–296.

⁸⁵ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 31 marca 2021 roku sygn. akt I KZP 7/20, LEX nr 3154245.

⁸⁶ Zgodnie z art. 115 § 11 k.k. „osoba najbliższa” to małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu.

⁸⁷ R.A. Stefański, *Środki karne*, s. 251; A. Ziółkowska, *Środki karne*, s. 296.

seksualnej lub obyczajności. Należy przy tym podkreślić, że na skutek nowelizacji z dnia 7 lipca 2022 roku ustawodawca zadecydował, aby w przypadku art. 41a § 1a k.k. sąd orzekał na wniosek pokrzywdzonego. Niezależnie jednak od zaistniałej podstawy orzeczenie to obliguje sąd do wskazania minimalnej odległości od osoby chronionej, którą skazany musi respektować (art. 41a § 4 k.k.).

Wypada zauważyć, że na skazanego, względem którego orzekany jest „zakaz zbliżania się”, można nałożyć dodatkowy obowiązek w postaci zgłaszania się na policję bądź do innego organu w określonych odstępach czasu oraz poddania go kontroli w systemie dozoru elektronicznego (art. 41a § 1, 1a i 2 zdanie drugie k.k.). Objęcie elektronicznym monitoringiem skazanego w celu zapewnienia osobie chronionej większego poczucia bezpieczeństwa zasługuje na pozytywną ocenę. Zastanawia jednak, dlaczego ustawodawca znacznie ograniczył – w porównaniu do okresu trwania omawianego środka karnego bez dodatkowych obostrzeń – kontrolę tego zakazu w systemie dozoru elektronicznego, wskazując, że następuje ona przez okres wynoszący zaledwie od trzech do dwunastu miesięcy (art. 43 § 1a k.k.). Co do zasady środek karny w postaci „zakazu zbliżania się” orzeka się w wymiarze od roku do lat piętnastu, a okres ten nie biegnie w czasie odbywania kary izolacyjnej, chociażby orzeczonej za inne przestępstwo, co wynika *expressis verbis* z treści art. 43 § 1 k.k. w związku z art. 43 § 2a k.k. Wyjątek dotyczy przypadku ponownego skazania w warunkach, o których mowa w art. 41a § 2 k.k. – wówczas ten środek karny orzekany jest dożywotnio (art. 41a § 3 k.k.). Możliwe, że ustawodawca uznał, iż wprowadzenie jednolitego okresu „zakazu zbliżania się”, w tym obejmującego przypadek, kiedy na skazanego nakładane są dodatkowe obostrzenia, mogłoby okazać się dla niego przesadnie dolegliwe, a dla osoby chronionej zbyt absorbujące. Trzeba pamiętać, że kontrola zakazu z wykorzystaniem elektronicznego monitoringu wymaga nie tylko zaangażowania skazanego, ale i współdziałania po stronie osoby chronionej.

Jak już wielokrotnie o tym była mowa, kontrola „zakazu zbliżania się” w warunkach dozoru elektronicznego wykonywana jest jako dozór zbliżeniowy, o ile osoba chroniona wystąpi z wnioskiem o wyposażenie jej w rejestrator stacjonarny bądź przenośny po uprzednim pouczeniu przez sąd o przysługującym jej uprawnieniu. Jednocześnie osoba chroniona jest informowana o konsekwencjach przewidzianych w art. 43s k.k.w. oraz o możliwości przeprowadzenia kontroli technicznej przez podmiot dozorujący

na podstawie art. 43v k.k.w. (art. 43l § 1 k.k.w.). Termin na złożenie wspomnianego wniosku wynosi miesiąc od dnia otrzymania rzeczonego pouczenia (art. 43l § 2 k.k.w.).

Wybór określonego środka technicznego służącego do realizacji „zakazu zbliżania się” nie pozostaje bez znaczenia dla kwestii skuteczności ochrony⁸⁸.

Wydaje się, że zaopatrzenie w rejestrator stacjonarny będzie dawać niewielkie poczucie bezpieczeństwa oraz dostarczać danych dotyczących tego, czy dystans pomiędzy skazanym a zamontowanym środkiem technicznym w miejscu stałego pobytu osoby chronionej nie jest zbyt mały. Poza przedmiotem kontroli pozostaje odległość skazanego od osoby chronionej, jeśli ta będzie przebywać poza zasięgiem rejestratora stacjonarnego. Co więcej, ponownie trzeba zaakcentować, że całkowicie pominięta została kwestia konieczności uzyskania zgody osób wspólnie zamieszkujących z osobą chronioną na montaż rejestratora stacjonarnego. Dziwi to, tym bardziej że stosownie do treści art. 43v § 2 k.k.w. w katalogu podmiotów podlegających kontroli technicznej urządzeń wymienia się także osobę chronioną na mocy orzeczonego „zakazu zbliżania się”, która niejednokrotnie nie będzie mieszkała sama. Wskazane w art. 43v § 1 k.k.w. czynności kontrolne, podejmowane przez podmiot dozoru, mogą więc stanowić nie tylko pewnego rodzaju dolegliwość dla pozostałych domowników, ale i ingerować w ich prawo do prywatności⁸⁹. Z tych względów warto byłoby rozważyć wprowadzenie analogicznego rozwiązania, jak w przypadku dozoru stacjonarnego, i uzależnić wyposażenie osoby chronionej w rejestrator stacjonarny od uzyskania uprzedniej zgody osób pełnoletnich, wspólnie z nią zamieszkujących.

Korzystanie z drugiego urządzenia wydaje się lepszym rozwiązaniem. Przydzielany osobie chronionej w ramach orzeczonego „zakazu zbliżania się” środek techniczny ma wiele zalet, wśród nich *ad exemplum* opcje: pozycjonowania, przekazywania informacji o zbliżającym się zagrożeniu, wzywania pomocy czy obsługi dwóch stref bezpieczeństwa (obejmującej odległość ok. dwustu metrów od skazanego oraz granicy posesji)⁹⁰. Jednocześnie

⁸⁸ Zob. zagadnienie omówione szerzej w podrozdziale 4.3 niniejszego opracowania.

⁸⁹ K. Mamak, D. Zajac, *Dozór elektroniczny...*, s. 136–137.

⁹⁰ *Bezpieczeństwo ofiar przestępstw – przełomowe zmiany w Systemie Dozoru Elektronicznego*, <https://www.ms.gov.pl/pl/informacje/news,11158,bezpieczenstwo-ofiar-przestepstw---przelomowe.html> (dostęp: 30.12.2021).

niezbędnym dla skuteczności kontroli „zakazu zbliżania się” (opartej na wyborze rejestratora przenośnego) wymogiem, choć niewyartykułowanym wprost przez ustawodawcę, jest nieprzerwane noszenie urządzenia przez osobę chronioną⁹¹.

Brak wniosku osoby chronionej bądź złożenie przez nią oświadczenia zawierającego rezygnację z rejestratora wiąże się z obligatoryjną zamianą dozoru zbliżeniowego na mobilny (art. 43l § 2 k.k.w.). Do przyjętego rozwiązania należy odnieść się sceptycznie. Po pierwsze, skuteczność kontroli orzeczonego „zakazu zbliżania się” wydaje się iluzoryczna wobec braku realnej możliwości zweryfikowania, czy skazany nie pozostaje w zbyt bliskiej odległości od osoby chronionej⁹². W ramach dozoru mobilnego wyposażonym w środki techniczne, czyli nadajnik z funkcją lokalizacji GPS oraz rejestrator przenośny, jak również zobligowanym do ich nieprzerwanego noszenia pozostaje jedynie skazany (art. 43n § 1 pkt 1 k.k.w. w związku z art. 43n § 3 pkt 1 k.k.w.). W konsekwencji prowadzi to do nieustannej i nieograniczonej kontroli bieżącego miejsca jego pobytu, którą można określić mianem inwigilacji⁹³. Po drugie, to od postawy osoby chronionej uzależniono formę realizacji kontroli „zakazu zbliżania się”. Rację ma zatem Adam Kwieciński, że decyzja w przedmiocie zamiany dozoru zbliżeniowego na mobilny, o której mowa w art. 43l § 2 k.k.w., nie powinna stanowić wyłącznej kompetencji osoby chronionej, lecz powinna zostać poddana ocenie sądu i znaleźć stosowne odzwierciedlenie w treści rozstrzygnięcia. Racjonalny jest więc postulat tego autora, by zastanowić się nad ograniczeniem bądź pozbawieniem osoby chronionej wskazanej prerogatywy, co wyeliminowałoby swoisty automatyzm, a równocześnie nie odbierałoby jej prawa do decydowania o sposobie ochrony. Ostateczna decyzja należałaby bowiem do sądu, a jej podjęcie nastąpiłoby dopiero po wysłuchaniu osoby chronionej i przedstawieniu przez nią stosownych argumentów⁹⁴.

⁹¹ A. Kwieciński, *Wybrane zagadnienia związane z rozpoczęciem dozoru elektronicznego*, [w:] *Dziesięć lat...*, s. 54.

⁹² K. Mamak, D. Zając, *Dozór elektroniczny...*, s. 139.

⁹³ Por. I. Zgoliński, *System dozoru...*, s. 201; A. Kwieciński, *Wybrane zagadnienia...*, s. 55.

⁹⁴ A. Kwieciński, *Wybrane zagadnienia...*, s. 55.

Analizując zagadnienie związane z realizacją „zakazu zbliżania się” kontrolowanego przy pomocy elektronicznego monitoringu, nie sposób wykluczyć sytuacji, kiedy niemożliwe okaże się niezwłoczne rozpoczęcie wykonywania tego środka karnego. Wynika to przede wszystkim z przepustowości systemu dozoru elektronicznego oraz badania spełnienia warunków technicznych po otrzymaniu odpisu prawomocnego orzeczenia. Stwierdzenie braku istnienia odpowiednich warunków technicznych skutkować będzie obligatoryjnym odroczeniem wykonania środka karnego na łączny okres nieprzekraczający jednego roku, o czym przesądza treść art. 43i § 2 k.k.w. w związku z art. 43a § 2 pkt 1 k.k.w. Dopiero uzyskanie informacji od podmiotu dozoru, zgodnie z którymi mimo upływu tego czasu stan będący podstawą odroczenia nie uległ zmianie, lecz – przeciwnie – w dalszym ciągu się utrzymuje, prowadzi do uchylenia kontroli zakazu z wykorzystaniem elektronicznego monitoringu. Ustawodawca zastrzegł w razie potrzeby stosowanie zamiast lub obok orzeczonego „zakazu zbliżania się” innego środka karnego, wyszczególnionego w art. 39 pkt 2–2e k.k.⁹⁵, nakazując uwzględnić, aby dolegliwość z tym związana nie przekraczała łącznie środka karnego, który został orzeczony przez sąd *meriti* w wyroku (art. 43j § 1 k.k.w.).

W ocenie autorki niniejszej publikacji rozwiązanie zakładające w pierwszej kolejności odroczenie wykonania środka karnego w postaci zakazu zbliżania się, a następnie – po upływie określonego w art. 43i § 2 k.k.w. czasu – uchylenie kontroli tego zakazu, realizowanej w ramach dozoru elektronicznego, nie zasługuje na aprobatę. Treść komentowanych przepisów prowadzi do konkluzji, że choć brak warunków technicznych dotyczy *strictie* kontroli

⁹⁵ Wśród środków karnych, które mogłyby znaleźć zastosowanie, wymienia się: zakaz zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności (art. 39 pkt 2 k.k.); zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowywaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub opieką nad nimi (art. 39 pkt 2a k.k.); zakaz zajmowania stanowiska lub wykonywania zawodu lub pracy w organach i instytucjach państwowych i samorządu terytorialnego, a także w spółkach prawa handlowego, w których Skarb Państwa lub jednostka samorządu terytorialnego posiadają bezpośrednio lub pośrednio przez inne podmioty co najmniej 10% akcji lub udziałów (art. 39 pkt 2aa k.k.); zakaz przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, kontaktowania się z określonymi osobami lub opuszczania miejsca pobytu bez zgody sądu (art. 39 pkt 2b k.k.); zakaz wstępu na imprezę masową (art. 39 pkt 2c k.k.); zakaz wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych (art. 39 pkt 2d k.k.); nakaz okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym (art. 39 pkt 2e k.k.).

zakazu zbliżania się, to odroczeniu w oparciu o art. 43i § 2 k.k.w. w związku z art. 43a § 2 pkt 1 k.k.w. podlega wykonanie środka karnego w całości. Należy przy tym podkreślić, że orzekany na podstawie art. 41a k.k. środek karny w postaci zakazu zbliżania się może przecież funkcjonować bez dodatkowych obostrzeń, a więc bez obowiązku zgłaszania się na policję czy do innego organu w określonych odstępach czasu, czy też bez poddania go kontroli przy pomocy systemu dozoru elektronicznego. Połączenie zakazu zbliżania się z wymienionymi obostrzeniami ma bowiem charakter fakultatywny, za czym przemawia *expressis verbis* brzmienie art. 41a § 1 zdanie drugie, art. 41a § 1a zdanie drugie i art. 41a § 2 zdanie drugie k.k., w których ustawodawca posługuje się zwrotem „może”. Z tych przyczyn zasadne byłoby ograniczenie możliwości odroczenia wykonania omawianego środka karnego poprzez jednoczesne doprecyzowanie, że dotyczyć miałyby to wyłącznie kontroli zakazu zbliżania się z wykorzystaniem elektronicznego monitoringu, a nie środka karnego w całości. Dzięki postulowanej zmianie skazany wciąż byłby zobowiązany do respektowania zakazu zbliżania się do osoby chronionej, lecz bez dodatkowych obostrzeń. Co więcej, proponowana zmiana korespondowałaby z treścią art. 43j § 2 k.k.w., który *de facto* reguluje kwestie następstw utrzymywania się stanu będącego podstawą odroczenia w oparciu o art. 43i § 2 k.k.w. w związku z art. 43a § 2 pkt 1 k.k.w.

W postępowaniu rozpoznawczym dozór elektroniczny może również znaleźć zastosowanie w ramach innego środka karnego – zakazu wstępu na imprezę masową. Z tego względu przed omówieniem aspektów wykonawczych należy bliżej przyjrzeć się temu środkowi karnemu, dokonując nieco bardziej niż dotychczas szczegółowej analizy obowiązujących unormowań, zwłaszcza z perspektywy materialnoprawnej.

Orzeczenie przez sąd *meriti* środka karnego w postaci zakazu wstępu na imprezę masową reguluje art. 41b k.k. Z treści art. 41b § 2 k.k. wynika, że zakaz ten co do zasady obejmuje wszelkie imprezy masowe, które odbywają się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Odmienne sytuacja kształtuje się w nawiązaniu do meczów piłki nożnej, o ile są rozgrywane przez polską kadrę narodową bądź klub sportowy – wówczas zakaz ten rozciąga się również poza granice kraju⁹⁶.

⁹⁶ W. Górski, M. Szewczyk, *Środki karne*, s. 806; R.A. Stefański, *Środki karne*, s. 254.

Orzeczenie zakazu wstępu na imprezę masową wymaga spełnienia określonych przesłanek. Do podstaw fakultatywnego orzeczenia środka karnego zalicza się popełnienie przestępstwa w związku z imprezą masową lub skazanie za tzw. występki o charakterze chuligańskim oraz stwierdzenie, że udział sprawcy w imprezach masowych stanowi zagrożenie dla dóbr prawnie chronionych (art. 41b § 1 zdanie pierwsze k.k.).

Należy zwrócić uwagę, że wyjaśnienia użytego przez prawodawcę terminu „impreza masowa” trzeba poszukiwać w ustawie o bezpieczeństwie imprez masowych. Wedle art. 3 pkt 1 u.b.i.m. „impreza masowa” obejmuje, choć z pewnymi wyjątkami, imprezę masową artystyczno-rozrywkową oraz sportową, w tym mecz piłki nożnej. W przywołanym przepisie ustawodawca określił katalog imprez niebędących jednocześnie imprezami masowymi w rozumieniu powyższej ustawy, jeśli ich rodzaj pozostanie zgodny z przeznaczeniem miejsca, w którym mają się odbyć. Za takim wyłączeniem może przesądzać wskazane w art. 3 pkt 1 lit. a–b u.b.i.m. kryterium rodzaju budynku (teatr, opera, operetka, filharmonia, kino, muzeum, biblioteka, dom kultury, galeria sztuki lub inne podobne obiekty, a także szkoły i placówki oświatowe) czy w art. 3 pkt 1 lit. c–f u.b.i.m. kryterium rodzaju organizowanej imprezy⁹⁷. Należy dodać, że przestępstwo musi być popełnione w związku z imprezą masową. Przyjmuje się, że istotny jest tu związek funkcjonalny. Nie jest konieczne, aby doszło do jego popełnienia w trakcie imprezy masowej (może to nastąpić zarówno przed nią, jak i po niej)⁹⁸.

Kolejna z alternatywnych podstaw fakultatywnego orzeczenia zakazu wstępu na imprezę masową odnosi się do skazania za występki o charakterze chuligańskim, którego definicję legalną zawarto w art. 115 § 21 k.k. Stosownie do treści tego artykułu, aby występki miały charakter chuligański, nieodzowne jest kumulatywne ziszczenie się kilku warunków, do których zalicza się: dopuszczenie się przez sprawcę umyślnego zamachu na *stricte* określone dobra prawne (zdrowie, wolność, cześć, nietykalność cielesną, bezpieczeństwo powszechne, działalność instytucji państwowych lub samorządu terytorialnego, porządek publiczny) albo na cudzą rzecz (jeśli polega

⁹⁷ A. Ziółkowska, *Środki karne*, s. 290–300.

⁹⁸ W. Górski, M. Szewczyk, *Środki karne*, s. 805; R.A. Stefański, *Środki karne*, s. 255; K. Lipiński, *Środki karne*, s. 384.

to na zniszczeniu, uszkodzeniu bądź uczynieniu jej niezdatnej do użytku), publiczny aspekt działania sprawcy, wymóg działania bez albo z błahego powodu oraz okazywanie rażącego lekceważenia porządku prawnego⁹⁹.

Obok spełnienia co najmniej jednej z wymienionych przesłanek ustawodawca uzależnia orzeczenie środka karnego z art. 41b k.k. od wykazania, że udział sprawcy w imprezach masowych stanowi zagrożenie dla dóbr prawnie chronionych. Warto zauważyć, że w art. 41b § 1 zdanie pierwsze k.k. nie doprecyzowano, jakich konkretnie dóbr prawnie chronionych może to dotyczyć, ani też nie ograniczono ich do dóbr „istotnych” (tak jak w przypadku środka karnego z art. 41 § 1 czy art. 41 § 2 k.k.). Tym samym zasadna jest konstatacja, że mowa tu o jakimkolwiek dobru, o ile jego zagrożenie będzie pozostawało w związku z udziałem sprawcy w imprezach masowych¹⁰⁰. Uznanie, że doszło do wystąpienia wskazanej przesłanki, wymaga więc sformułowania prognozy kryminologicznej w oparciu o okoliczności konkretnej sprawy¹⁰¹.

Obligatoryjny tryb orzekania zakazu wstępu na imprezy masowe dotyczy z kolei wyłącznie wypadków wskazanych w ustawie (art. 41b § 1 zdanie drugie k.k.), a dokładniej wyszczególnionych enumeratywnie w art. 66 u.b.i.m.¹⁰² Zgodnie z tym ostatnim przepisem środek karny w postaci zakazu wstępu na imprezę masową orzeka się względem sprawców przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu, przeciwko bezpieczeństwu publicznemu, jak również przestępstw stypizowanych w art. 222 (naruszenie nietykalności funkcjonariusza publicznego lub osoby mu przybranej podczas pełnienia obowiązków służbowych lub w związku z nimi), art. 223 (dopuszczenie się czynnej napaści na powyższe osoby) oraz art. 224 k.k. (wywieranie wpływu na czynności urzędowe). Ustawodawca wprowadził przy tym wymóg wykazania, że popełnienie tych przestępstw nastąpiło w związku z masową imprezą sportową, w tym meczem piłki nożnej. Druga kategoria nawiązuje do przestępstw spenalizowanych w art. 59 (wniesienie na imprezę masową lub posiadanie na niej broni

⁹⁹ T. Oczkowski, *Objaśnienie wyrażeń ustawowych*, [w:] *Kodeks karny...*, s. 670–673.

¹⁰⁰ K. Lipiński, *Środki karne*, s. 385; A. Ziółkowska, *Środki karne*, s. 310; P. Kozłowska-Kalisz, *Komentarz do art. 41b*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Mozgawa, LEX 2021.

¹⁰¹ K. Lipiński, *Środki karne*, s. 384; M. Licznarski, *Środek karny zakazu wstępu na imprezy masowe*, „Prokuratura i Prawo” 2012, nr 5, s. 55.

¹⁰² J. Znajdek, *Zakaz wstępu na imprezę masową*, [w:] *Środki karne po nowelizacji w 2015 roku*, red. R.A. Stefański, Warszawa 2016, s. 167.

i innych przedmiotów), art. 60 ust. 1 (wdarcie się na teren, gdzie rozgrywane są zawody sportowe albo brak opuszczenia takiego miejsca wbrew żądaniu osoby uprawnionej), art. 60 ust. 1a (wdarcie się na teren obiektu lub na teren, gdzie prowadzona jest impreza masowa albo brak opuszczenia takiego miejsca wbrew żądaniu osoby uprawnionej), art. 60 ust. 2 (rzucanie przedmiotem albo zakłócanie przebiegu imprezy masowej w inny, równie niebezpieczny sposób), art. 60 ust. 3 (naruszenie nietykalności cielesnej członka służby porządkowej lub informacyjnej), art. 60 ust. 4 (używanie elementu odzieży lub przedmiotu do zakrycia twarzy w celu uniemożliwienia lub istotnego utrudnienia rozpoznania danej osoby), art. 60 ust. 5 (czynna napaść na członka służby porządkowej lub informacyjnej) oraz art. 61 u.b.i.m. (prowokowanie kibiców do działań, które zagrażają bezpieczeństwu imprezy masowej). Co więcej, ponowne skazanie za przestępstwo popełnione w związku z imprezą masową także stanowi przesłankę obligującą sąd *meriti* do orzeczenia omawianego środka karnego, co wynika *expressis verbis* z art. 41b § 4 k.k.

Na podstawie Kodeksu karnego ustawodawca przewidział dwojaki model funkcjonowania zakazu wstępu na imprezę masową – prosty oraz złożony (dozorowany). Przyjmuje się, że zakaz prosty nie wiąże się z nałożeniem dodatkowych obowiązków, lecz ogranicza się do nieuczestniczenia skazanego we wszelkich imprezach masowych (art. 41b § 2 k.k.). Natomiast zakaz złożony obejmuje zarówno „obowiązek przebywania” w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu z wykorzystaniem aparatury monitorującej (art. 41b § 3 k.k.), jak i „obowiązek stawiennictwa” w jednostce organizacyjnej policji bądź w miejscu określonym przez właściwego z uwagi na miejsce zamieszkania skazanego, komendanta powiatowego, rejonowego lub miejscowego policji (art. 41b § 5 i 7 k.k.)¹⁰³. Obowiązki te aktualizują się w czasie trwania niektórych imprez masowych od chwili udostępnienia aż do momentu opuszczenia obiektu lub terenu przez jej uczestników, o czym stanowi art. 3 pkt 6 u.b.i.m. Z tego względu nieodzowne jest określenie imprez masowych poprzez oznaczenie w szczególności nazw dyscyplin i klubów sportowych czy zakresu terytorialnego tychże wydarzeń (art. 41b § 8 k.k.).

¹⁰³ K. Lipiński, *Środki karne*, s. 385; M. Licznarski, *Środek karny...*, s. 60–61; R.A. Stefański, *Środki karne*, s. 253.

Należy podkreślić, że „obowiązek przebywania” ma co do zasady charakter fakultatywny, jego nałożenie uzależniono zaś od orzeczenia środka karnego za czyn, który został popełniony w związku z masową imprezą sportową (art. 41b § 3 k.k.), a nie *ad exemplum* artystyczno-rozrywkową¹⁰⁴. Prawodawca zdecydował się zatem na węższe ujęcie kategorii imprezy, niż uczynił to w art. 41b § 1 k.k.¹⁰⁵ Stosownie do brzmienia art. 3 pkt 3 u.b.i.m. „masowa impreza sportowa” to oczywiście impreza masowa, której celem jest współzawodnictwo sportowe lub popularyzowanie kultury fizycznej, organizowana na stadionie lub innym obiekcie, niebędącym budynkiem, na terenie stwarzającym możliwość przeprowadzenia takiego wydarzenia, gdzie liczba udostępnionych przez organizatora miejsc dla osób liczy nie mniej niż 1000, oraz w hali sportowej lub innym budynku stwarzającym możliwość przeprowadzenia imprezy masowej z liczbą udostępnionych przez organizatora miejsc wynoszącą minimum 300. W treści tej definicji wskazuje się, że liczba miejsc jest ustalana wedle przepisów zarówno prawa budowlanego, jak i przepisów dotyczących ochrony przeciwpożarowej. Za masową imprezę sportową uznaje się ponadto mecz piłki nożnej, co wynika z art. 3 pkt 4 u.b.i.m.

Podstawę obligatoryjnego orzeczenia zakazu wstępu na imprezę masową w wariancie złożonym (wraz z „obowiązkiem przebywania”) stanowi przypadek ponownego skazania sprawcy za przestępstwo, które zostało popełnione w związku z imprezą masową (art. 41b § 4 k.k.). W przeciwieństwie do trybu fakultatywnego w art. 41b § 4 k.k. ustawodawca zrezygnował z zawężania przesłanki orzekania „obowiązku przebywania” wyłącznie do przestępstw popełnionych w związku z masową imprezą sportową¹⁰⁶.

„Obowiązek stawiennictwa” należy odnosić tylko do dwóch przypadków. Pierwszy z nich dotyczy jedynie szczególnie uzasadnionych wypadków i *de facto* wiąże się z upływem czasu, na jaki orzeczono „obowiązek przebywania”. Takie ujęcie fakultatywnej podstawy orzekania „obowiązku stawiennictwa” przesądza o jego następczym charakterze (art. 41b § 5 k.k.)¹⁰⁷. Trzeba przy tym zaznaczyć, że wobec posłużenia się w art. 41b § 5 k.k. klauzulą generalną tzw. szczególnie uzasadnionych wypadków w doktrynie prawa karnego

¹⁰⁴ A. Ziółkowska, *Środki karne*, s. 311; M. Licznerski, *Środek karny...*, s. 61.

¹⁰⁵ K. Lipiński, *Środki karne*, s. 386.

¹⁰⁶ A. Ziółkowska, *Środki karne*, s. 311; M. Licznerski, *Środek karny...*, s. 62.

¹⁰⁷ K. Lipiński, *Środki karne*, s. 386; M. Licznerski, *Środek karny...*, s. 63.

materialnego wyrażono słuszne przypuszczenie, iż sąd *meriti* będzie każdorazowo zobligowany do uzasadnienia decyzji procesowej w tym zakresie¹⁰⁸.

Drugi przypadek obejmuje obligatoryjne orzeczenie „obowiązku stawieństwa”. Niemniej jednak tryb ten został ograniczony do niemożliwości wykonania „obowiązku przebywania” lub oczywistej niecelowości jego orzeczenia (art. 41b § 7 k.k.) bez jednoczesnego doprecyzowania, jak interpretować tę przesłankę. Zdaniem K. Lipińskiego *pod pojęciem tym należy rozumieć uwarunkowania techniczne (niemożliwość) lub praktyczne (niecelowość)*¹⁰⁹. Podobne wnioski wysuwają W. Górowski i M. Szewczyk, uznając, że chodzi tu *ad exemplum* o brak możliwości technicznych czy o stan zdrowia skazanego¹¹⁰. Nie zasługuje natomiast na uwzględnienie pogląd prezentowany przez A. Ziółkowską, która stwierdza, że warunek ten zostanie spełniony m.in. w sytuacji braku zgody dorosłych domowników¹¹¹. Trzeba zauważyć, że obecnie zakaz wstępu na imprezę masową połączony z „obowiązkiem przebywania” wykonuje się jako dozór mobilny, a zatem nie jest wymagana zgoda osób pełnoletnich na montaż jakichkolwiek środków technicznych.

Analizując kwestie materialnoprawne zakazu wstępu na imprezę masową z perspektywy *lex lata*, należy odnieść się również do okresu obowiązywania tego środka karnego oraz nakładanych na skazanego dodatkowych obowiązków. Zgodnie z art. 43 § 1 k.k. wspomniany środek karny orzeka się w latach od dwóch do sześciu. Odmiennie unormowano okres stosowania obowiązków, o których mowa w art. 41b § 3, 5 i 7 k.k., gdyż są one orzekane w miesiącach i latach (art. 41b § 9 zdanie pierwsze k.k.). „Obowiązek przebywania”, o którym mowa w art. 41b § 3 k.k., orzeka się w wymiarze od sześciu do dwunastu miesięcy. Z kolei alternatywny „obowiązek stawieństwa”, stosowany na podstawie art. 41b § 7 k.k., jest orzekany na okres od sześciu miesięcy do sześciu lat, z tym zastrzeżeniem, że jego wymiar nie może być dłuższy aniżeli czas trwania zakazu wstępu na imprezę masową (art. 41b § 9 zdanie drugie k.k.). W przypadku obowiązku przewidzianego w art. 41b § 5 k.k. brak w tym zakresie jakichkolwiek szczegółowych regulacji. Należy zatem uznać, że następczy „obowiązek przebywania” nie może przekraczać czasu

¹⁰⁸ K. Lipiński, *Środki karne*, s. 386.

¹⁰⁹ *Ibidem*, s. 386.

¹¹⁰ W. Górowski, M. Szewczyk, *Środki karne*, s. 807.

¹¹¹ A. Ziółkowska, *Środki karne*, s. 311.

pozostałego do wykonania omawianego środka karnego¹¹². Na marginesie trzeba wspomnieć, że art. 84 § 3 k.k. stwarza możliwość zwolnienia skazanego z obowiązków, które zostały orzeczone na podstawie art. 41b § 5 i 7 k.k. Skorzystanie z powyższej opcji obwarowane jest wymogiem upływu połowy okresu, na jaki został orzeczony dany obowiązek (przy założeniu, że stosowano go przez co najmniej rok), oraz zachowaniem skazanego. Poza zakresem zastosowania art. 84 § 3 k.k. pozostaje „obowiązek przebywania” z art. 41b § 3 k.k.

Przechodząc do aspektów związanych z realizacją zakazu wstępu na imprezę masową w wariancie złożonym, a więc gdy dochodzi do fakultatywnego połączenia go z „obowiązkiem przebywania”, raz jeszcze należy powtórzyć, że ten środek karny może być wykonywany wyłącznie jako dozór mobilny. Nie zmienia tego brzmienie art. 41b § 3 k.k. czy § 1 pkt 1 lit. b rozporządzenia z dnia 26 maja 2015 roku, w których to przepisach prawodawca odwołuje się do miejsca stałego pobytu bądź innego wyznaczonego miejsca, co mogłoby mylnie sugerować, że omawiany środek karny wykonuje się w formie dozoru stacjonarnego.

Dozór mobilny pozwala na bieżącą kontrolę miejsca pobytu skazanego, niezależnie od tego, gdzie on przebywa (art. 43b § 3 pkt 2 k.k.w.). Możliwe jest to przede wszystkim dzięki nadajnikowi z funkcją lokalizacji GPS, w który wyposaża się skazanego. Nie bez znaczenia dla prawidłowego funkcjonowania dozoru mobilnego pozostaje katalog obowiązków ciążących na skazanym, ukształtowanych nowelizacją z dnia 12 kwietnia 2018 roku. Oprócz powinności o charakterze uniwersalnym (wynikających z art. 43n § 1 k.k.w.) na skazanego nałożono obowiązki: nieprzerwanego noszenia rejestratora przenośnego, odbierania połączeń przychodzących oraz udzielania wyjaśnień tym samym upoważnionym podmiotom, co przy dozorze stacjonarnym, na ich żądanie (art. 43n § 3 k.k.w.).

Podobne jak w przypadku „zakazu zbliżania się” wątpliwości interpretacyjne budzi instytucja odroczenia środka karnego w postaci zakazu wstępu na imprezę masową (art. 43i § 2 k.k.w. w związku z art. 43a § 2 pkt 1 k.k.w.).

¹¹² K. Lipiński, *Środki karne*, s. 387; P. Kozłowska-Kalisz, *Komentarz...*, LEX 2021; A. Ziółkowska, *Środki karne*, s. 309; A. Kania, *Prawnokarny zakaz wstępu na imprezę masową*, „Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały” 2018, nr 1 (22), s. 108.

Ustawodawca przewidział takie samo rozwiązanie, z tą jednak różnicą, że ewentualne obligatoryjne uchylenie kontroli na podstawie art. 43j § 1 k.k.w. dotyczy „obowiązku przebywania” z wykorzystaniem elektronicznego monitoringu (art. 41b § 3 k.k.). Zważywszy na treść zmienionego art. 41b k.k., warto przywołać stanowisko Sądu Najwyższego, wedle którego *orzeczenie zakazu wstępu na imprezę masową już nie powoduje automatycznie dla skazanego określonego obowiązku*¹¹³. Trzeba mieć także na względzie to, że orzeczenie „obowiązku przebywania” w oparciu o art. 41b § 3 k.k. ma charakter fakultatywny, oraz fakt zróżnicowania okresów, na jakie środek karny oraz wspomniany obowiązek są orzekane. Wobec tego wyrażone uprzednio uwagi co do środka karnego w postaci „zakazu zbliżania się” zachowują swoją aktualność i nie ma potrzeby ich ponownego przytaczania.

Niezależnie od przedstawionych wątpliwości interpretacyjnych wciąż dyskusyjne wydają się aspekty techniczne wykonywania środka karnego w postaci zakazu wstępu na imprezę masową połączonego z „obowiązkiem przebywania”, orzekanym na podstawie art. 41b § 3 k.k. Jak już była o tym mowa, w ramach dozoru mobilnego skazany zmuszony jest nosić środki techniczne w sposób nieprzerwany, a zatem nie tylko w czasie trwania poszczególnych imprez masowych. Częstotliwość organizowanych przedsięwzięć bywa nierzadko zróżnicowana. Najpopularniejszą formą aktywności pozostają mecze piłki nożnej. Jeśli nawet przyjąć, że w ciągu całego sezonu odbywają się one regularnie i stosunkowo często, jak to się dzieje w przypadku meczów klubu sportowego Śląsk Wrocław w rozgrywkach Ekstraklasy (w sezonach 2017/2018¹¹⁴, 2018/2019¹¹⁵ i 2019/2020¹¹⁶ po 37 kolejek), to w świetle brzmienia art. 41b

¹¹³ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 maja 2012 roku sygn. akt III KK 398/11, LEX nr 1212384. Jednocześnie należy zauważyć, że przed wejściem w życie ustawy z dnia 31 sierpnia 2011 roku o zmianie ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych oraz niektórych innych ustaw, zakaz wstępu na imprezę masową był połączony z „obowiązkiem osobistego stawiennictwa”, stanowiąc element treściowy środka karnego z art. 41b k.k.

¹¹⁴ *Terminarz Śląsk Wrocław Ekstraklasa 2017/18*, <https://pilkanozna.pl/index.php/12051/LOTTO-Ekstraklasa-2017/18/%C5%9A%C4%85sk-Wroc%C5%82aw/showPlan.html> (dostęp: 5.01.2022).

¹¹⁵ *Terminarz Śląsk Wrocław Ekstraklasa 2018/19*, <https://pilkanozna.pl/index.php/12976/Ekstraklasa-2018/19/%C5%9A%C4%85sk-Wroc%C5%82aw/showPlan.html> (dostęp: 5.01.2022).

¹¹⁶ *Terminarz Śląsk Wrocław Ekstraklasa 2019/20*, <https://pilkanozna.pl/index.php/13118/Ekstraklasa-2019/20/%C5%9A%C4%85sk-Wroc%C5%82aw/showPlan.html> (dostęp: 5.01.2022).

§ 3 k.k., odwołującego się *stricte* do „czasu trwania niektórych imprez masowych”, objęcie skazanego dozorem elektronicznym w formie dozoru mobilnego wydaje się nazbyt dolegliwe. Jest tak, tym bardziej że definicję „czasu trwania niektórych imprez masowych” normuje art. 3 pkt 6 u.b.i.m., wyznaczając równocześnie granice temporalne respektowania „obowiązku przebywania” nakładanego na skazanego przez sąd *meriti*. Obowiązujące przypisy prawne nie przewidują natomiast możliwości montażu nadajnika z funkcją lokalizacji GPS bezpośrednio przed planowaną imprezą masową, a następnie demontażu wskazanego urządzenia po jej zakończeniu. Jednocześnie powtarzanie takich czynności w praktyce byłoby zbyt problematyczne bądź – jak zaznacza S. Lelental – niewykonalne¹¹⁷. Nie bez znaczenia pozostają też dane statystyczne, potwierdzające, że w latach 2015–2019 liczba wykonanych orzeczeń z wykorzystaniem elektronicznego monitoringu, które dotyczyły środka karnego w postaci zakazu wstępu na imprezę masową połączonego z „obowiązkiem przebywania”, była stosunkowo niewielka. Z tych powodów oraz z uwagi na możliwość podniesienia zarzutu nieuzasadnionej inwigilacji czy znacznego naruszenia prywatności skazanego, zdaniem autorki niniejszej publikacji, należałoby całkowicie zrezygnować z wykonywania niniejszego środka karnego w systemie dozoru elektronicznego.

Mimo że ustawodawca ograniczył dozór elektroniczny wyłącznie do „zakazu zbliżania się” do określonych osób oraz zakazu wstępu na imprezę masową, warto byłoby zastanowić się nad poszerzeniem tego katalogu. Teoretycznie elektroniczny monitoring jako narzędzie reakcji prawnokarnej mógłby przyczynić się do wzmocnienia skuteczności przy zakazie przebywania w określonych środowiskach lub miejscach (art. 41a k.k.) oraz przy zakazie wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych (art. 41c k.k.).

Przesłanki, tryb orzekania i okres trwania zakazu przebywania w określonych środowiskach lub miejscach są analogiczne, jak w przypadku „zakazu zbliżania się” do określonych osób (art. 41a § 1–3 i art. 43 § 1 k.k.). Realizacja omawianego zakazu wymaga oznaczenia przez sąd *meriti* w wyroku

¹¹⁷ S. Lelental, *Kontrolowanie w sposób określony w przepisach ustawy o dozorcze elektronicznym obowiązki przebywania skazanego w czasie trwania niektórych imprez masowych objętych zakazem wstępu na te imprezy w określonym miejscu stałego pobytu*, [w:] *Reformy prawa karnego. W stronę spójności i skuteczności*, red. J. Urtrat-Milecki, Warszawa 2013, s. 120.

środowiska lub miejsca nim objętego, także poprzez wskazanie cech wspólnych bądź grupowych¹¹⁸. Zakaz ten niewątpliwie służy ograniczeniu wolności sprawcy przestępstwa poprzez powstrzymanie go od przebywania w danych środowiskach lub miejscach¹¹⁹. Z tego względu kluczowe wydaje się prawidłowe ustalenie znaczenia pojęć, jakimi posłużono się w art. 41a k.k. w odniesieniu do omawianego właśnie zakazu. Przyjmuje się, że termin „środowisko” dotyczy kategorii społecznych i oznacza grupę ludzi mających jakąś cechę wspólną (np. dzieci, młodzież, osoby nadużywające alkoholu)¹²⁰, natomiast „miejsce” trzeba ujmować topograficznie bądź rodzajowo¹²¹ (np. szkoła podstawowa, dom dziecka, plac zabaw, boisko)¹²². Użytego przez ustawodawcę sformułowania „przebywanie” nie należy identyfikować z incydentalnym znajdowaniem się w miejscu objętym zakazem, choć w doktrynie prawa karnego materialnego prezentowany jest również pogląd przeciwny¹²³.

Uwzględniając zarówno zakres przedmiotowy analizowanego zakazu, jak i dotychczas niedoceniony potencjał związany z elektronicznym monitorowaniem, należałoby rozważyć poddanie skazanego kontroli w formie dozoru mobilnego. Obecnie w systemie dozoru elektronicznego kontrolowany jest tylko jeden z zakazów wyszczególnionych w art. 41a k.k. – „zakaz zbliżania się” do określonych osób. Dzięki postulowanemu rozwiązaniu istniałaby realna możliwość bieżącego sprawdzania miejsca pobytu skazanego, a co więcej – przestrzegania przez niego środka karnego w postaci zakazu przebywania w określonych środowiskach lub miejscach. Podkreślenia wymaga, że środki techniczne, w które wyposaża się skazanego, pozwalają dodatkowo na jego pozycjonowanie czy nawet korygowanie zachowania osoby monitorowanej wobec potrzeby reagowania na otrzymywane za pośrednictwem rejestratora przenośnego polecenia.

Podobny mechanizm kontroli mógłby znaleźć zastosowanie względem skazanego, wobec którego sąd *meriti* orzekł środek karny w postaci zakazu

¹¹⁸ K. Lipiński, *Środki karne*, s. 376.

¹¹⁹ A. Ziółkowska, *Środki karne*, s. 290.

¹²⁰ *Ibidem*, s. 291; K. Lipiński, *Środki karne*, s. 376; R.A. Stefański, *Środki karne*, s. 248.

¹²¹ A. Ziółkowska, *Środki karne*, s. 291.

¹²² R.A. Stefański, *Środki karne*, s. 248.

¹²³ K. Lipiński, *Środki karne*, s. 376. Odmienne stanowisko, aprobujące szerokie rozumienie znaczenia terminu „przebywanie”, prezentuje przykładowo: A. Ziółkowska, *Środki karne*, s. 290–291.

wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych (art. 41c k.k.). Pomimo że treść tego środka karnego obejmuje dwa zakazy, to użyty spójnik „i” przemawia za koniecznością ich kumulatywnego orzekania¹²⁴. Z uwagi na brak w Kodeksie karnym definicji legalnej terminów „ośrodek gier” czy „gry hazardowe”, nieodzowne jest sięgnięcie do ustawy z dnia 19 listopada 2009 roku o grach hazardowych¹²⁵. Wedle art. 4 ust. 1 pkt 1 u.g.h. pierwsze z pojęć oznacza: kasyno gry, salon gry bingo pieniężne oraz salon gier na automatach, drugie zaś obejmuje: gry losowe, zakłady wzajemne, gry w karty, gry na automatach (art. 1 ust. 2 u.g.h.). Jednocześnie należy wskazać, że spod omawianego zakazu wyłączone zostało uczestnictwo w loteriach promocyjnych (art. 41c § 1 k.k.). Przeciwnie niż w wypadku chociażby środka karnego w postaci zakazu wstępu na imprezę masową ustawodawca nie precyzuje, czy zakaz z art. 41c k.k. dotyczy wszelkich, czy jedynie określonych ośrodków gier oraz gier hazardowych. Z tych też powodów w rachubę wchodzi tutaj różne konfiguracje¹²⁶.

Orzeczenie środka karnego z art. 41c k.k. ma charakter wyłącznie fakultatywny i jest uzależnione od spełnienia jednego tylko warunku – skazania za przestępstwo, które zostało popełnione w związku urządzaniem gier hazardowych lub udziałem w nich (§ 2 k.k.). Brzmienie przesłanki zawartej w art. 41c § 2 k.k. sugeruje stosunkowo szeroki katalog przestępstw. Pogląd ten znajduje dodatkowo wsparcie w wypowiedzi Sądu Najwyższego, który stwierdził, że *przestępstwem popełnionym w związku z udziałem w grach hazardowych jest każde przestępstwo powiązane funkcjonalnie z uczestniczeniem w takiej grze*¹²⁷. Omawiany środek karny orzeka się w latach od roku do lat dziesięciu, co wynika z art. 43 § 1 k.k.

Zważywszy na zakres przedmiotowy tego środka karnego, usprawiedliwiona wydaje się konstatacja, że zakaz wstępu do ośrodków gier *de facto* równoważny jest z brakiem możliwości uczestnictwa w grach hazardowych. Nie sposób bowiem wziąć udziału w grze hazardowej, która została

¹²⁴ *Ibidem*, s. 388; R.A. Stefański, *Środki karne*, s. 258; W. Górowski, M. Szewczyk, *Środki karne*, s. 808; A. Ziółkowska, *Środki karne*, s. 312.

¹²⁵ Ustawa z dnia 19 listopada 2009 roku o grach hazardowych (Dz.U. z 2009 r. Nr 201, poz. 1540), data wejścia w życie: 1 stycznia 2010 roku, dalej: u.g.h.

¹²⁶ K. Lipiński, *Środki karne*, s. 389; W. Górowski, M. Szewczyk, *Środki karne*, s. 809.

¹²⁷ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 2014 roku sygn. akt III KK 471/13, LEX nr 1424898.

zorganizowana w miejscu objętym zakazem wstępu¹²⁸. Poddanie skazanego kontroli w ramach dozoru mobilnego dawałoby z pewnością większą gwarancję respektowania orzeczonego na podstawie art. 41c § 2 k.k. zakazu. Trzeba nadmienić, że orzeczenie takiego zakazu wiąże się z przesłaniem odpisu wyroku ministrowi właściwemu do spraw finansów publicznych oraz komendantowi powiatowemu (rejonowemu, miejskiemu) policji, właściwemu dla miejsca zamieszkania skazanego (art. 181c k.k.w.). Trudno wymagać od wskazanych podmiotów, aby „pilnowały” przestrzegania przez skazanego orzeczonego zakazu bez posiadania skutecznych narzędzi kontroli. Jednocześnie należy podkreślić, że odmiennie niż w przypadku środka karnego w postaci zakazu wstępu na imprezę masową połączonego z „obowiązkiem przebywania” (art. 41b § 3 k.k.), który ogranicza się do czasu trwania niektórych imprez masowych odbywających się w *stricte* oznaczonych terminach, dostęp do ośrodków gier hazardowych, takich jak kasyna, jest co do zasady nieograniczony. Wstęp do legalnie działających ośrodków gier hazardowych wyznaczają w rzeczywistości godziny ich otwarcia, choć niektóre z nich czynne są nawet całodobowo. Ponadto nie można wykluczyć, że skazanym, wobec którego sąd *meriti* orzeknie środek karny z art. 41c k.k., będzie osoba mająca problem z hazardem i to w cięższej jego postaci, określonej w klasyfikacji ICD-10 mianem hazardu patologicznego¹²⁹. Poza tym

¹²⁸ A. Ziółkowska, *Środki karne*, s. 313.

¹²⁹ Wedle Międzynarodowej Statystycznej Klasyfikacji Chorób i Problemów Zdrowotnych ICD-10, sporządzonej przez Światową Organizację Zdrowia (WHO), „hazard patologiczny” jest definiowany jako zaburzenie, które składa się z częstych, powtarzających się epizodów hazardu, które dominują w życiu pacjenta ze szkodą dla wartości i zobowiązań społecznych, zawodowych, materialnych i rodzinnych; Międzynarodowa Statystyczna Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych 10. Rewizja (ICD-10)-WHO <https://icd.who.int/browse10/2019/en> (dostęp: 20.03.2022). „Hazard patologiczny” rozpoznaje się przy tym wtedy, gdy w okresie ostatniego roku wystąpiły co najmniej trzy z następujących objawów: 1) silna potrzeba lub poczucie przymusu hazardowego grania; 2) subiektywne przekonanie o istnieniu trudności w kontrolowaniu zachowań związanych z hazardowym graniem, tj. upośledzenie kontroli nad powstrzymywaniem się od grania oraz nad ilością czasu poświęcanego na hazard; 3) występowanie niepokoju, rozdrażnienia lub gorszego samopoczucia przy próbach przerwania lub ograniczenia grania oraz ustępowanie tych stanów z chwilą powrotu do gry; 4) spędzanie coraz większej ilości czasu na graniu w celu uzyskania zadowolenia lub dobrego samopoczucia, które poprzednio uzyskiwane były w krótszym czasie; 5) postępujące zaniedbywanie alternatywnych źródeł przyjemności lub dotychczasowych zainteresowań na rzecz grania; 6) kontynuowanie hazardowego grania pomimo szkodliwych następstw (fizycznych, psychicznych i społecznych), o których

trzeba mieć na względzie, że analizowany środek karny może zostać orzeczony w przypadku odstąpienia od wymierzenia kary na podstawie art. 59 k.k., co tym bardziej skłania do rozważenia ewentualnej kontroli wspomnianego zakazu z zastosowaniem dozoru elektronicznego.

Elektroniczny monitoring wykorzystywany jest także w odniesieniu do jednego ze środków zabezpieczających, określanego mianem elektronicznej kontroli miejsca pobytu (art. 93e k.k.). Przyjęte rozwiązanie jest o tyle zastanawiające, że w przeciwieństwie do kar czy środków karnych unormowanych w Kodeksie karnym, elektroniczna kontrola miejsca pobytu stanowi odrębny i samodzielny środek zabezpieczający. Analizowany środek zabezpieczający może być orzekany samoistnie, co wynika z art. 93a § 1 pkt 1 k.k.

Podobnie jak w przypadku środków karnych, z perspektywy *lex lata* nie sposób przedstawić aspektów związanych z wykonywaniem elektronicznej kontroli miejsca pobytu bez uprzedniego nawiązania do zagadnień materialnoprawnych, takich jak zasady, czas, podstawy orzekania środka zabezpieczającego czy też krąg podmiotów, wobec których może znaleźć ona zastosowanie¹³⁰. Ogólne zasady i czas orzekania środków zabezpieczających, o których mowa w art. 93b k.k., zostały przedstawione w podrozdziale 3.2.

Wypada zaznaczyć, że środki zabezpieczające o charakterze wolnościowym, a więc ujęte w art. 93a § 1 pkt 1–3 k.k., mogą być ustanawiane zarówno w postępowaniu rozpoznawczym, jak i na etapie postępowania wykonawczego. Orzekając o wolnościowych środkach zabezpieczających na etapie postępowania

wiadomo, że mają związek z hazardem; G. Skowronek, *Ustawa o grach hazardowych. Komentarz*, Warszawa 2021, s. 10–11. Natomiast zgodnie z DSM-5, stanowiącą kolejną już edycję Klasyfikacji Zaburzeń Psychiczych opracowywaną przez Amerykańskie Towarzystwo Psychiatryczne, „hazard patologiczny” został zastąpiony określeniem „zaburzenie uprawiania hazardu” i jest zaliczany do kategorii uzależnień behawioralnych; M. Rowicka, *Uzależnienia behawioralne. Profilaktyka i terapia*, Warszawa 2015, s. 6–7; *What is Gambling Disorder?*, <https://psychiatry.org/patients-families/gambling-disorder/what-is-gambling-disorder> (dostęp: 20.03.2022).

¹³⁰ Ogólne zasady i czas orzekania środków zabezpieczających, o których mowa w art. 93b k.k., zostały przedstawione w podrozdziale 3.2 niniejszego opracowania.

wykonawczego¹³¹, należy kierować się ujętymi w Kodeksie karnym zasadami konieczności (art. 93b § 1 k.k.) i proporcjonalności (art. 93b § 3 k.k.)¹³².

Ograniczając rozważania wyłącznie do elektronicznej kontroli miejsca pobytu, trzeba ponadto zaznaczyć, że w art. 93a § 1 pkt 1 oraz art. 93e k.k. ustawodawca *expressis verbis* odnosi się do wymienionego środka zabezpieczającego, przybliżając jego istotę. Treść art. 93e k.k. jednoznacznie wskazuje, że obowiązek sprawcy polega na poddaniu się nieprzerwanej kontroli miejsca pobytu, sprawowanej przy pomocy urządzeń technicznych, w tym nadajnika. Orzeczenie tego środka zabezpieczającego jest możliwe w przypadku ziszczenia się przesłanek określonych w art. 93b k.k. Poszukując podstaw orzekania elektronicznej kontroli miejsca pobytu, należy odwołać się również do pozostałych przepisów prawnych zawartych w rozdziale X k.k. („Środki zabezpieczające”), w szczególności do art. 93d § 2, art. 93d § 4 oraz art. 93d § 6 k.k.

Orzeczenie elektronicznej kontroli miejsca pobytu jest niewątpliwie możliwe też w przypadku uchylenia środka zabezpieczającego – pobytu w zakładzie psychiatrycznym, co wynika z treści art. 93d § 2 k.k. Stosownie do art. 204 § 1 k.k.w. ewentualne uchylenie wskazanego izolacyjnego środka zabezpieczającego może stanowić rezultat wydania postanowienia w przedmiocie dalszego jego stosowania, a w przypadku pobytu w zakładzie psychiatrycznym obowiązek orzekania w tym zakresie aktualizuje się nie rzadziej niż co sześć miesięcy. Wyjątkiem jest uzyskanie opinii, wedle której dalsze pozostawanie sprawcy w takim zakładzie nie jest już konieczne – wówczas obowiązuje rygor bezzwłocznego orzekania. Na marginesie trzeba zwrócić uwagę, że art. 93d § 2 k.k. przesądza równocześnie o możliwości orzeczenia przez sąd więcej niż jednego środka zabezpieczającego spośród wymienionych w art. 93a § 1 pkt 1–3 k.k.

Odmienną podstawę stanowi art. 93d § 4 k.k. dotyczący wykonywania kary pozbawienia wolności, co z kolei prowadzi do konkluzji, że wyłączone jest zastosowanie tego przepisu względem sprawców, o których mowa w art. 93c

¹³¹ Dotyczyć to będzie orzekania o wolnościowych środkach zapobiegawczych w oparciu o art. 93d § 2 czy też art. 93d § 4 k.k.

¹³² J. Majewski, *Kodeks karny. Komentarz do zmian 2015*, Warszawa 2015, s. 373; M. Pyrcak-Górowska, *Środki zabezpieczające w polskim systemie prawnym de lege lata*, [w:] *Środki zabezpieczające. Ujęcie systemowe*, red. A. Barczak-Oplustil, M. Pyrcak-Górowska, A. Zoll, Kraków 2021, s. 484; K. Postulski, *Środek zabezpieczający...*, s. 997; K. Lipiński, *Środki zabezpieczające*, [w:] *Kodeks karny...*, s. 754.

pkt 1 k.k.¹³³ Możliwość orzeczenia środków wolnościowych (w tym elektronicznej kontroli miejsca pobytu) w oparciu o art. 93d § 4 k.k. obwarowano pewnymi wymogami, zastrzegając, że powinno nastąpić to do czasu wykonania kary pozbawienia wolności, lecz nie wcześniej niż na sześć miesięcy przed przewidywanym warunkowym zwolnieniem lub wykonaniem sankcji karnej.

W art. 93d § 6 k.k. unormowano sytuację stwarzającą podstawę do ponownego zastosowania środka zabezpieczającego – tego samego lub innego z art. 93a § 1 pkt 1–3 k.k. Nieodzowne staje się wówczas kumulatywne spełnienie dwóch przesłanek. Pierwsza z nich nawiązuje do zachowania sprawcy po uchyleniu środka zabezpieczającego, które wskazuje na konieczność dalszego stosowania środków zabezpieczających. Usprawiedliwia to tezę, że warunek ten należy postrzegać w kontekście ogólnych zasad ich orzekania¹³⁴. Druga przesłanka wyznacza z kolei granicę temporalną możliwości orzeczenia o ponownym zastosowaniu środka zabezpieczającego, którą jest upływ trzech lat od momentu uchylenia pierwotnie stosowanego środka¹³⁵.

Niezwykle istotny z perspektywy wykonywania środka zabezpieczającego w postaci elektronicznej kontroli miejsca pobytu wydaje się krąg podmiotów, względem których środek ten może zostać orzeczony. Przyjmuje się, że każdy środek zabezpieczający z art. 93a § 1 k.k., a więc także elektroniczna kontrola miejsca pobytu, może znaleźć zastosowanie wobec poszczególnych sprawców wymienionych w art. 93c k.k. Reguła ta ma jednak pewne ograniczenia. Dotyczą one pobytu w zakładzie psychiatrycznym, co orzeka się tylko wtedy, gdy ustawa tak stanowi (art. 93b § 5 k.k.), oraz jedynie wobec sprawców z art. 93c pkt 1–3 k.k. (art. 93g k.k.). Drugi przypadek odnosi się do środków karnych orzekanych tytułem środków zabezpieczających, których możliwość orzeczenia obejmuje wyłącznie sprawców niepoczytalnych (art. 99 k.k.)¹³⁶.

Krąg podmiotów, o których mowa w art. 93c k.k., został wcześniej już omówiony w ramach uwag koncentrujących się wokół zagadnienia elementów prewencyjnych dozoru elektronicznego. Mając na względzie potrzebę wyeksponowania ewentualnych problemów, jakie mogą pojawić się na etapie

¹³³ J. Majewski, *Kodeks karny...*, s. 376; K. Lipiński, *Środki zabezpieczające*, s. 754.

¹³⁴ K. Lipiński, *Środki zabezpieczające*, s. 766.

¹³⁵ I. Zgoliński, *Środki zabezpieczające*, [w:] *Kodeks karny...*, s. 572.

¹³⁶ A. Barczak-Oplustil, *Charakter środków zabezpieczających...*, s. 115–116.

wykonywania omawianego środka zabezpieczającego, należy ponownie przyrzec się wybranym kategoriom sprawców określonych w art. 93c k.k.

Istotne jest to, że elektroniczną kontrolę miejsca pobytu realizuje się w formie dozoru mobilnego. Wybór dozoru mobilnego jako formy przeznaczonej dla omawianego środka zabezpieczającego wynika zarówno z art. 93e k.k., jak i art. 43c § 1 zdanie drugie k.k.w. Mimo że brzmienie art. 93e k.k. *de facto* sugeruje istnienie jednego tylko obowiązku w postaci poddania się nieprzerwanej kontroli miejsca pobytu, to katalog ciążących na sprawcy powinności jest zdecydowanie szerszy. Poza obowiązkami o charakterze uniwersalnym ujętymi w art. 43n § 1 k.k.w. ustawodawca nałożył na sprawcę dodatkowe, lecz znamienne dla dozoru zbliżeniowego oraz mobilnego powinności, które zostały wyszczególnione w art. 43n § 3 k.k.w. Trzeba też pamiętać o pewnych ograniczeniach technologicznych związanych z wykorzystywanymi urządzeniami, które udostępnia się osobie monitorowanej w ramach dozoru elektronicznego, jak chociażby o konieczności zapewnienia nadajnikowi z funkcją lokalizacji GPS stałego zasilania energią elektryczną.

Wydaje się, że wykonanie obowiązków związanych z dozorem mobilnym co do zasady nie powinno sprawiać większych trudności. Oczekiwanie to może okazać się jednak przedwczesne, przede wszystkim w przypadku realizacji tych powinności przez sprawcę, względem którego postępowanie o czyn zabroniony popełniony w stanie niepoczytalności z art. 31 § 1 k.k. zostało umorzone (art. 93c pkt 1 k.k.).

Definicję sprawcy niepoczytalnego należy wywieść z treści art. 31 § 1 k.k., zgodnie z którym jest nim zarówno osoba niemająca możliwości rozpoznania jego znaczenia ani pokierowania swoim postępowaniem *tempore criminis*, jak i ta, która mogła rozpoznać jego znaczenie, lecz była pozbawiona możliwości pokierowania swoim postępowaniem¹³⁷. Wśród potencjalnych przyczyn niepoczytalności ustawodawca wymienia chorobę psychiczną, upośledzenie umysłowe lub inne zakłócenia czynności psychicznych. Przyjmuje się, że chorobami psychicznymi są m.in. schizofrenia, paranoja, cyklofrenia. Stopień nasilenia objawów towarzyszących chorobie może być zróżnicowany i tym

¹³⁷ A. Marek, *Kodeks karny...*, s. 109; J. Lachowski, *Zasady odpowiedzialności...*, s. 212.

samym zależny od stadium chorego¹³⁸. Upośledzenie umysłowe obejmuje wrodzony lub nabyty niedorozwój umysłowy (czyli będący wynikiem urazu mózgu czy też choroby naczyń krwionośnych)¹³⁹. Ostatnie sformułowanie, jakim posługuje się ustawodawca na podstawie art. 31 § 1 k.k., oznacza zaburzenia, które będą wiązać się przykładowo z zatruciem alkoholem, lekami, trucizną, środkami odurzającymi; pokwitaniem, przekwitaniem, menstruacją, ciążą, porodem¹⁴⁰. Uwzględniając hipotetyczne źródła niepełności, zwłaszcza różne postacie choroby psychicznej bądź upośledzenia umysłowego, ustalenie, czy sprawca rozumie istotę elektronicznej kontroli miejsca pobytu oraz czy będzie w stanie wykonywać nałożone na niego powinności, powinno mieć kluczowe znaczenie, tym bardziej że wedle obowiązującej regulacji naruszenie ciążących na sprawcy obowiązków może wiązać się z dodatkowymi, doniosłymi dla niego konsekwencjami, takimi jak możliwość nałożenia opłaty wyrównawczej na rzecz podmiotu dozoru (art. 43s k.k.w.). Niekiedy skutkuje nawet odpowiedzialnością karną za przestępstwo spenalizowane w art. 244b k.k. bądź za wykroczenie z art. 66a k.w.

Niezrozumiałe jest nadto stworzenie możliwości orzeczenia wyłącznie – co należy stanowczo podkreślić – wolnościowych środków zabezpieczających, w tym elektronicznej kontroli miejsca pobytu, wobec sprawcy skazanego na bezwzględną karę pozbawienia wolności za umyślne przestępstwo stypizowane w rozdziałach XIX, XXIII, XXV lub XXVI k.k., popełnione w związku z zaburzeniem osobowości, lecz o takim charakterze bądź nasileniu, że istnieje co najmniej wysokie prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego przez sprawcę z użyciem lub groźbą użycia przemocy (art. 93c pkt 4 k.k.). Zważywszy na sposób normatywnego ujęcia tej kategorii sprawców, który cechuje nadmierna kazuistyka, wyjaśnienia wymaga użyte przez prawodawcę sformułowanie „zaburzenia osobowości”. Pojęcie to należy postrzegać jako rodzaj zaburzenia psychicznego¹⁴¹. W uzasadnieniu do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw

¹³⁸ J. Giezek, *Wyłączenie odpowiedzialności karnej*, [w:] *Kodeks karny...*, s. 302.

¹³⁹ *Ibidem*, s. 304; A. Zoll, *Wyłączenie odpowiedzialności karnej*, [w:] *Kodeks karny...*, s. 636.

¹⁴⁰ J. Giezek, *Wyłączenie odpowiedzialności...*, s. 304.

¹⁴¹ D. Krakowiak, *Psychopatia, socjopatia i charakteropatia a odpowiedzialność karna*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 3, s. 5; J. Majewski, *Kodeks karny...*, s. 370.

decyzję o dodaniu sprawców z zaburzeniami osobowości do katalogu podmiotów, względem których można orzec środki zabezpieczające, projektodawcy motywowali tym, że:

niektóre zaburzenia osobowości, wiążące się z brakiem empatii i wyrzutów sumienia czy też skłonnością do niekontrolowanych wybuchów agresji, stanowią czynnik kryminogenny i od lat są wiązane ze skłonnościami do zachowań przestępczych, powodują bowiem reakcje drastycznie odbiegające od norm przyjętych w danej kulturze, zwłaszcza w zakresie relacji międzyludzkich. Należy tu wskazać zwłaszcza zaburzenia osobowości typu antysocjalnego, sadystycznego czy borderline¹⁴².

W świetle przywołanej przez projektodawców argumentacji uprawniony wydaje się wniosek, że dotyczy to przede wszystkim dysocjalnych zaburzeń osobowości¹⁴³. Jednocześnie trzeba zauważyć, że zakres czynów zabronionych objętych prognozowaniem, w ramach którego szacuje się prawdopodobieństwo naruszenia przez sprawcę porządku prawnego, jest stosunkowo szeroki, gdyż odnosi się do oznaczonego sposobu działania sprawcy. Analizowany przepis mówi o wystąpieniu co najmniej wysokiego prawdopodobieństwa popełnienia czynu zabronionego, co podaje w wątpliwość ewentualne orzeczenie elektronicznej kontroli miejsca pobytu jako samoistnego środka zabezpieczającego. Co więcej, rację ma P. Góralski, który podejrzewa, że sprawcy z zaburzoną osobowością będą poszukiwać okazji, aby zakłócić działanie bądź pozbyć się środków technicznych, i to niezależnie od możliwości pociągnięcia takich osób do odpowiedzialności karnej za przestępstwo z art. 244b k.k. Jednostki te wykazują bowiem niewielką podatność na oddziaływanie kary¹⁴⁴. Zastosowanie względem sprawców z art. 93c pkt 4 k.k. elektronicznej kontroli miejsca pobytu może okazać się więc bezcelowe i zupełnie nieskuteczne.

¹⁴² Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 15 maja 2014 roku, druk nr 2393, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/druk.xsp?nr=2393> (dostęp: 5.01.2022).

¹⁴³ D. Krakowiak, *Psychopatia...*, s. 25.

¹⁴⁴ P. Góralski, *Środki zabezpieczające stosowane wobec przestępców wykazujących zaburzenia osobowości*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2015, t. 37, s. 35.

Wątpliwości związanych ze stosowaniem elektronicznej kontroli miejsca pobytu jako samodzielnego środka zabezpieczającego jest znacznie więcej. Wyodrębnienie w katalogu z art. 93a § 1 k.k. elektronicznej kontroli miejsca pobytu, a tym samym zagwarantowanie możliwości jej samoistnego orzeczenia, nie koresponduje w ogóle z celami wykonywania środków zabezpieczających¹⁴⁵. Treść art. 202 k.k.w. wskazuje na niezbedność objęcia sprawy postępowaniem leczniczym, psychoterapeutycznym, rehabilitacyjnym lub resocjalizacyjnym, co ma służyć poprawie stanu jego zdrowia oraz zachowania w stopniu, który umożliwi jego funkcjonowanie w społeczeństwie w sposób niestwarzający zagrożenia dla porządku prawnego. Oczywiście ustawodawca przewidział możliwość orzeczenia więcej niż jednego środka zabezpieczającego, co *expressis verbis* wynika z art. 93b § 4 k.k. Nie da się kategorycznie wykluczyć przypadków, kiedy elektroniczna kontrola miejsca pobytu będzie jedynym orzeczonym środkiem zabezpieczającym. W literaturze przedmiotu wyrażono trafny co do zasady pogląd, wedle którego elektroniczna kontrola miejsca pobytu nie powinna być stosowana samoistnie, lecz *wspierająco, obok środków wolnościowych o charakterze leczniczym*¹⁴⁶.

Sceptycznie należy odnieść się także do instytucji odroczenia omawianego środka zabezpieczającego (art. 43i § 2 k.k.w. w związku z art. 43a § 2 pkt 1 k.k.w.). Ustawodawca poczynił starania zapewniające wykonanie w pierwszej kolejności dozorów mobilnych, orzekanych jako środek zabezpieczający w sytuacji niemożliwości jednoczesnego objęcia nimi wszystkich skazanych, o czym stanowi art. 43h § 2 k.k.w. Nie można jednakże całkowicie wyeliminować przypadku, kiedy ziszczą się przesłanki określone w art. 43i § 2 k.k.w. i konieczne okaże się odroczenie wykonania elektronicznej kontroli miejsca pobytu. Trzeba podkreślić, że dopiero upływ łącznie rocznego okresu odroczenia oraz utrzymująca się niemożność rozpoczęcia wykonywania wspomnianego środka zabezpieczającego skutkuje obligatoryjnym orzeczeniem o jego zmianie lub uchyleniu (art. 43j § 2 k.k.w.). Ze względu na zasadniczy cel stosowania środków zabezpieczających, którym jest niewątpliwie dążenie do zabezpieczenia społeczeństwa przed sprawcą, wielomiesięczne

¹⁴⁵ P. Góralski, *Środek zabezpieczający w formie elektronicznej kontroli miejsca pobytu sprawcy czynu karalnego (część 1)*, s. 44.

¹⁴⁶ M. Pyrcak-Górowska, *Środki zabezpieczające...*, s. 481.

odroczenie wykonywania samodzielnie orzeczonej elektronicznej kontroli miejsca pobytu *de facto* pozbawia możliwości kontrolowania zachowania osoby nierzadko stwarzającej poważne zagrożenie¹⁴⁷.

W świetle poczynionych uwag zasadne byłoby rozważenie rezygnacji z ujęcia elektronicznej kontroli miejsca pobytu jako odrębnego oraz samodzielnie orzekanego środka zabezpieczającego. Zamiast tego można zastanowić się nad umieszczeniem w katalogu zawartym w art. 93a § 1 k.k. innego, wolnościowego środka zabezpieczającego, którego realizacja byłaby wspierana w ramach systemu dozoru elektronicznego. Takim rozwiązaniem mógłby być zaproponowany przez P. Góralskiego dozór (nadzór) kuratora¹⁴⁸ – środek zabezpieczający pierwotnie przewidywany w rządowym projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 15 maja 2014 roku¹⁴⁹. Jest to o tyle zasadne, że sądowemu kuratorowi zawodowemu powierzony został szereg czynności w ramach dozoru elektronicznego, które wiążą się z organizowaniem oraz kontrolowaniem nie tylko kar i środków karnych, ale również środków zabezpieczających, co *expressis verbis* wynika z art. 173b § 1 k.k.w.

W charakterze pewnego ekskursu należy przybliżyć kwestię nakazu lub zakazów z art. 39 pkt 2–3 k.k.¹⁵⁰ orzekanych tytułem środka zabezpieczającego na mocy art. 93a § 2 oraz art. 99 k.k. Niektóre z tych ostatnich wypełniają

¹⁴⁷ P. Góralski, *Środek zabezpieczający w formie elektronicznej kontroli miejsca pobytu sprawcy czynu karalnego (część 2)*, s. 78.

¹⁴⁸ *Ibidem*, s. 82.

¹⁴⁹ Por. art. 1 pkt 56 rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 15 maja 2014 roku, druk nr 2393, <https://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/druk.xsp?nr=2393> (dostęp: 8.01.2022).

¹⁵⁰ W art. 93a § 2 oraz art. 99 k.k. ustawodawca przewidział możliwość orzeczenia tytułem środka zabezpieczającego nakazu lub zakazów wymienionych w art. 39 pkt 2–3 k.k., a więc chodzi tu o: zakaz zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności (art. 39 pkt 2 k.k.); zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowywaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub opieką nad nimi (art. 39 pkt 2a k.k.); zakaz zajmowania stanowiska lub wykonywania zawodu lub pracy w organach i instytucjach państwowych i samorządu terytorialnego, a także w spółkach prawa handlowego, w których Skarb Państwa lub jednostka samorządu terytorialnego posiadają bezpośrednio lub pośrednio przez inne podmioty co najmniej 10% akcji lub udziałów (art. 39 pkt 2aa k.k.); zakaz przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, kontaktowania się z określonymi osobami lub opuszczania miejsca pobytu bez zgody sądu (art. 39 pkt 2b k.k.); zakaz wstępu na imprezę masową (art. 39 pkt 2c k.k.); zakaz wstępu do ośrodków gier u uczestnictwa w grach hazardowych (art. 39 pkt 2d k.k.);

istotę środków karnych, wykorzystujących elektroniczny monitoring. Dotyczy to oczywiście zakazu zbliżania się do określonych osób (art. 41a k.k.) oraz zakazu wstępu na imprezę masową (art. 41b k.k.). Nie bez znaczenia przy tym pozostają różnice, jakie zachodzą między orzekaniem środków karnych i administracyjnych środków zabezpieczających.

W pierwszej kolejności należy zauważyć, że podstawowym celem administracyjnych środków zabezpieczających jest ochrona społeczeństwa przed niebezpieczeństwem, jakie grozi ze strony sprawcy. Takie postawienie sprawy eksponuje ich prewencyjny charakter, pozbawiając je równocześnie elementu represji¹⁵¹. Wedle art. 99 § 1 k.k. orzekanie tzw. administracyjnych środków zabezpieczających zostało ograniczone wyłącznie do sprawcy, który dopuścił się czynu zabronionego w stanie niepoczytalności z art. 31 § 1 k.k., czyli do podmiotu określonego w art. 93c pkt 1 k.k. Trzeba przypomnieć, że wobec tej kategorii sprawców postępowanie karne podlega umorzeniu. Z tej też przyczyny wykluczone jest ich orzekanie na etapie postępowania wykonawczego¹⁵². W przypadku pozostałych kategorii sprawców wyszczególnionych w art. 93c pkt 2–5 k.k. nakaz lub zakazy wymienione w art. 39 pkt 2–3 k.k. mogą zostać orzeczone jako środki karne.

Przesłanki orzekania administracyjnych środków zabezpieczających reguluje art. 93b k.k. Zastosowanie znajdą tu zasady konieczności (art. 93b § 1 k.k.) oraz proporcjonalności (art. 93b § 3 k.k.). W związku z dopuszczeniem przez ustawodawcę możliwości orzeczenia tytułem środka zabezpieczającego zakazów, w tym zakazu zbliżania się do określonych osób (art. 39 pkt 2b k.k.) czy wstępu na imprezę masową (art. 39 pkt 2c k.k.), należy się zastanowić, czy wymagane jest ponadto spełnienie przesłanek szczególnych z art. 41a bądź art. 41b k.k. W doktrynie prawa karnego materialnego brakuje w tym zakresie jednolitego stanowiska¹⁵³. Po pierwsze, wątpliwości interpretacyjne

nakaz okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym (art. 39 pkt 2e k.k.); zakaz prowadzenia pojazdów (art. 39 pkt 3 k.k.).

¹⁵¹ K. Lipiński, *Środki zabezpieczające*, s. 776; I. Zgoliński, *Środki zabezpieczające*, s. 579.

¹⁵² M. Pyrcak-Górowska, *Komentarz...*, s. 800.

¹⁵³ Stanowisko, wedle którego należy nadto stosować przesłanki określone w rozdziale V k.k. prezentuje m.in. I. Zgoliński, *Środki zabezpieczające*, s. 580. Przeciwny pogląd przedstawiają natomiast: K. Lipiński, *Środki zabezpieczające*, s. 778–779; M. Pyrcak-Górowska, *Komentarz...*, s. 800–801.

budzi już sama treść art. 93a § 2 k.k., w którym to przepisie użyto sformułowania „jeżeli ustawa tak stanowi”, co mogłoby sugerować potrzebę odwołania się do przesłanek orzekania środków karnych zawartych w rozdziale V k.k. Trzeba przy tym pamiętać, że wymogiem zastosowania niektórych środków karnych jest skazanie za przestępstwo czy nawet wymierzenie kary określonego rodzaju¹⁵⁴, jak to się dzieje np. w przypadku zakazu zbliżania się do określonych osób (art. 41a k.k.). Niekiedy ustawodawca odnosi się do popełnienia przestępstwa, co ma miejsce przy zakazie wstępu na imprezę masową (art. 41b k.k.). Tymczasem niepoczytalność, na którą powołano się w art. 99 k.k., stanowi okoliczność wyłączającą winę, prowadzącą do uznania, że sprawca nie popełnia przestępstwa (art. 31 § 1 k.k.). Wydaje się, że przy orzekaniu o administracyjnych środkach zabezpieczających poza zasadami, o których mowa w art. 93b k.k. (nie zaś przesłankami z art. 41–42 k.k.), mimo wszystko należałoby uwzględnić *rodzaj popełnionego czynu (...) jako prognostyk zagrożenia wywołanego przez sprawcę*¹⁵⁵.

Jednocześnie się przyjmuje, że stosowanie administracyjnych środków zabezpieczających następuje w trybie fakultatywnym i to niezależnie od tego, czy środek karny mający postać zakazu byłby orzekany obligatoryjnie¹⁵⁶. Przywołanie tej tezy jest o tyle istotne, że w nawiązaniu do zakazu zbliżania się do określonych osób Kodeks karny – a w przypadku zakazu wstępu na imprezę masową również ustawa o bezpieczeństwie imprez masowych – przewiduje przypadki nakładające na sąd *meriti* obowiązek ich orzeczenia. Czasu trwania zakazów orzekanych tytułem środków zabezpieczających nie określa się z góry, a obowiązek ich uchylenia aktualizuje się w przypadku ustania przyczyn ich orzeczenia (art. 99 § 2 k.k.).

Administracyjne środki zabezpieczające wykorzystujące elektroniczny monitoring wykonuje się w analogicznej do środków karnych formie. Trzeba zatem stwierdzić, że realizacja zakazu zbliżania się na podstawie art. 41a § 1 k.k. w związku z art. 99 § 1 k.k. nastąpi co do zasady w formie dozoru zbliżeniowego, a zakazu wstępu na imprezę masową w oparciu o art. 41b § 3 k.k. w związku z art. 99 § 1 k.k. w formie dozoru mobilnego.

¹⁵⁴ K. Lipiński, *Środki zabezpieczające*, s. 778; M. Pyrcak-Górowska, *Komentarz...*, s. 800.

¹⁵⁵ K. Lipiński, *Środki zabezpieczające*, s. 778–779.

¹⁵⁶ *Ibidem*, s. 776.

W charakterze pewnego dopełnienia niniejszych rozważań należałoby poruszyć kwestię tzw. środków quasi-zabezpieczających¹⁵⁷ określonych w ustawie z dnia 22 listopada 2013 roku o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób¹⁵⁸. Warto się zastanowić, czy na podstawie wspomnianego aktu normatywnego nie można wykorzystać potencjału, jaki wiąże się z dobrodziejstwem instytucji dozoru elektronicznego.

Asumptem do uchwalenia powyższego aktu prawnego była niewątpliwie obawa przed zbliżającym się zwolnieniem z zakładów karnych zaburzonych psychicznie sprawców najgroźniejszych przestępstw, którzy w chwili popełnienia czynu pozostawali poczytalni. Projektodawcy podnosili, że część z takich osób wciąż stwarza poważne zagrożenie dla społeczeństwa¹⁵⁹. Opuszczenie przez nich jednostek penitencjarnych było rezultatem zmian w prawie karnym, jakie nastąpiły w związku z przemianą ustroju. Trzeba zaznaczyć, że sprawców tych pierwotnie skazano na karę śmierci, której ostatecznie nie wykonano wobec istniejącego w Polsce od 1988 roku moratorium¹⁶⁰. Na mocy ustawy z dnia 7 grudnia 1989 roku o amnestii¹⁶¹ doszło do zamiany orzeczonej kary śmierci na karę 25 lat pozbawienia wolności (art. 5 ust. 1 pkt 2 u.a.). Nie było możliwości dokonania zamiany na karę dożywotniego pozbawienia wolności, gdyż brzmienie obowiązującej wówczas ustawy z dnia 19 kwietnia 1969 roku – Kodeksu karnego nie dawało ku temu podstaw prawnych¹⁶².

¹⁵⁷ Określeniem „środki quasi-zabezpieczające” posługuje się P. Góralski, *Środki zabezpieczające stosowane wobec...*, s. 27.

¹⁵⁸ Ustawa z dnia 22 listopada 2013 roku o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (Dz.U. z 2014 r. poz. 24), data wejścia w życie: 22 stycznia 2014 roku, dalej: ustawa z dnia 22 listopada 2013 roku.

¹⁵⁹ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób, druk nr 1577, <https://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/druk.xsp?nr=1577> (dostęp: 10.01.2022).

¹⁶⁰ M. Pyrcak-Górowska, *Środki zabezpieczające...*, s. 421.

¹⁶¹ Ustawa z dnia 7 grudnia 1989 roku o amnestii (Dz.U. z 1989 r. Nr 64, poz. 390), data wejścia w życie: 11 grudnia 1989 roku, dalej: u.a.

¹⁶² E.M. Guzik-Makaruk, P. Pawluczuk, *Ustawa o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia, wolności seksualnej innych osób – z dwuletniej perspektywy swego obowiązywania*, [w:] *Współczesne problemy prawa*, t. 2, *Nadużycia prawa*, red. I. Nowicka, D. Mocarska, Szczeltyno 2016, s. 33; P. Kukliński, *Praktyka funkcjonowania Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dys socjalnym*.

Kara dożywotniego pozbawienia wolności została dodana do Kodeksu karnego z 1969 roku dopiero na drodze nowelizacji z dnia 12 lipca 1995 roku¹⁶³.

Granice temporalne ustawy z dnia 22 listopada 2013 roku doprecyzowano dzięki nowelizacji z dnia 20 lutego 2015 roku. Zgodnie z art. 3a tejże ustawy zastosowanie aktu normatywnego ograniczono wyłącznie do osób skazanych za czyn, który został popełniony przed dniem wejścia w życie ustawy z dnia 20 lutego 2015 roku, a więc przed datą 1 lipca 2015 roku. Przyjmuje się zatem, że do czynów popełnionych po tej dacie znajdują już zastosowanie znowelizowane przepisy Kodeksu karnego¹⁶⁴, w tym uregulowane w rozdziale X k.k.

Zakres podmiotowy ustawy z dnia 22 listopada 2013 roku obejmuje osoby posiadające status „stwarzających zagrożenie”, o ile kumulatywnie zostaną spełnione następujące przesłanki: osoby te odbywają prawomocnie orzeczoną karę pozbawienia wolności lub karę 25 lat pozbawienia wolności, z równoczesnym zastrzeżeniem wykonywania sankcji w systemie terapeutycznym; w toku postępowania wykonawczego występowały u nich zaburzenia psychiczne, mające postać upośledzenia umysłowego, zaburzenia osobowości lub preferencji seksualnych; stwierdzone zaburzenia psychiczne są o takim charakterze bądź nasileniu, że istnieje co najmniej wysokie prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego z użyciem lub groźbą użycia przemocy przeciwko określonym dobrom prawnie chronionym, a mianowicie życiu, zdrowiu lub wolności seksualnej, zagrożonego karą pozbawienia wolności o górnej granicy wynoszącej co najmniej dziesięć lat (art. 1 ustawy z dnia 22 listopada 2013 roku). W komentowanym akcie prawnym przewidziano dwa rodzaje środków postpenalnych, orzekanych bez określania terminu (art. 3 w związku z art. 14 ust. 4 ustawy z dnia 22 listopada 2013 roku). Ich zastosowanie jest *de facto* uzależnione od stopnia prawdopodobieństwa, o którym mowa w art. 1 ustawy z dnia 22 listopada 2013 roku. W przypadku zaistnienia „wysokiego” prawdopodobieństwa orzeka się nadzór prewencyjny (art. 14 ust. 2 ustawy o z dnia 22 listopada 2013 roku). „Bardzo wysokie” prawdopodobieństwo

Uwagi na tle wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 23 listopada 2016 r. w sprawie K 6/14 – część I, „Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne” 2021, nr 35, s. 248–249.

¹⁶³ P. Kukliński, *Praktyka funkcjonowania...*, s. 248–249.

¹⁶⁴ M. Pyrcak-Górowska, *Środki zabezpieczające...*, s. 429; P. Góralski, *Środki zabezpieczające stosowane wobec...*, s. 31.

uzasadnia z kolei umieszczenie osoby stwarzającej zagrożenie w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dyssocjalnym (art. 14 ust. 3 ustawy z dnia 22 listopada 2013 roku; dalej: KOZZD), znajdującym się obecnie w Gostyninie¹⁶⁵. Nie jest przy tym wiadome, jak określić granicę między podobnymi poziomami zagrożenia¹⁶⁶. Ustalając konieczność stosowania środków postpenalnych wobec osoby stwarzającej zagrożenie, sąd okręgowy właściwy dla miejsca jej pobytu w postępowaniu nieprocesowym uwzględnia nadto całokształt okoliczności w sprawie, a w szczególności opinie biegłych sądowych, wyniki postępowania terapeutycznego, jak również możliwość efektywnego poddania się takiemu postępowaniu podczas pobytu na wolności (art. 2 ust. 2–3 i art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 22 listopada 2013 roku).

Pierwszy z wymienionych środków postpenalnych, czyli nadzór prewencyjny, ma charakter *stricte* wolnościowy. Zasadniczym jego celem jest zminimalizowanie zagrożenia ukierunkowanego na dobra prawnie chronione, takie jak życie, zdrowie czy wolność seksualna innych osób, ze strony osoby stwarzającej zagrożenie, której nie umieszczono w KOZZD (art. 22 ust. 1 ustawy z dnia 22 listopada 2013 roku). W ramach nadzoru prewencyjnego osoba stwarzająca zagrożenie jest zobowiązana do informowania komendanta policji o każdej zmianie miejsca stałego pobytu i zatrudnienia, jak również o zmianie imienia lub nazwiska. Ponadto na żądanie komendanta policji osobę objętą nadzorem prewencyjnym obliguje się do udzielenia informacji odnośnie do miejsca aktualnego oraz zamierzonego pobytu czy terminów i miejsc wyjazdów (art. 22 ust. 2 ustawy z dnia 22 listopada 2013 roku). Należy zauważyć, że choć nadzór prewencyjny co do zasady jest nielecniczym środkiem postpenalnym, to art. 16 ustawy z dnia 22 listopada 2013 roku zakłada możliwość nałożenia na osobę stwarzającą zagrożenie obowiązku poddania się terapii, co powinno znaleźć odzwierciedlenie w postanowieniu wydanym przez sąd. W związku z orzecznym środkiem postpenalnym policji przyznano uprawnienia zmierzające do realizacji celów zdefiniowanych w art. 22

¹⁶⁵ A. Gutkowska, *Nadzór prewencyjny. Wybrane aspekty orzekania i stosowania wolnościowego środka postpenalnego*, „Prawo w Działaniu” 2021, t. 45, s. 52–53.

¹⁶⁶ B. Kmiecik, „Ustawa o bestiach” czy też bestialska ustawa? Człowiek między więzieniem a szpitalem psychiatrycznym, [w:] *Oddziaływania wobec skazanych na karę pozbawienia wolności w polskim systemie penitencjarnym. Rozważania w 100-lecie więziennictwa polskiego*, red. A. Nawój-Słeszyński, M. Niewiadomska-Krawczyk, Łódź 2020, s. 199.

ust. 1 ustawy z dnia 22 listopada 2013 roku, do których zalicza się m.in. prowadzenie czynności operacyjno-rozpoznawczych (art. 23 ust. 1 ustawy z dnia 22 listopada 2013 roku) czy kontrolę operacyjną (art. 23 ust. 2–6 ustawy z dnia 22 listopada 2013 roku). Uchylenie nadzoru prewencyjnego następuje w dwóch przypadkach: niewystępowania już okoliczności z art. 14 ust. 2 ustawy z dnia 22 listopada 2013 roku oraz umieszczenia osoby stwarzającej zagrożenie w KOZZD (art. 24 ustawy z dnia 22 listopada 2013 roku).

Umieszczenie w KOZZD, które jest podmiotem leczniczym (art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 22 listopada 2013 roku), wiąże się z obligatoryjnym objęciem osoby stwarzającej zagrożenie postępowaniem terapeutycznym, co ma służyć poprawie stanu jej zdrowia i zachowania w stopniu umożliwiającym jej funkcjonowanie w społeczeństwie i to w sposób niestwarzający zagrożenia życia, zdrowia lub wolności seksualnej innym (art. 25 zdanie pierwsze ustawy z dnia 22 listopada 2013 roku). Wypada zauważyć, że ustawodawca nałożył na sąd właściwy dla siedziby KOZZD (Sąd Okręgowy w Płocku) obowiązek okresowego ustalania konieczności internacji, co jest weryfikowane nie rzadziej niż raz na sześć miesięcy w oparciu zarówno o opinię lekarza psychiatry, jak i wyniki przeprowadzanej terapii (art. 46 ust. 1 ustawy z dnia 22 listopada 2013 roku). W przypadku zmiany stanu zdrowia i uznania, że dalszy pobyt w KOZZD nie jest niezbędny, wprowadzono wymóg bezzwłocznego przekazania takiej opinii (art. 46 ust. 2 ustawy z dnia 22 listopada 2013 roku). Mimo że umieszczenie w ośrodku ma charakter bezterminowy, sąd, uwzględniając wniosek osoby stwarzającej zagrożenie, kierownika KOZZD albo działając z urzędu, w każdym czasie może wydać postanowienie w przedmiocie wypisania takiej osoby z KOZZD (art. 47 ust. 1 ustawy z dnia 22 listopada 2013 roku). Decyzja procesowa musi być jednak poprzedzona wysłuchaniem biegłych sądowych określonej specjalizacji, odpowiadającej tej, jaka występowała przy orzekaniu o statusie osoby stwarzającej zagrożenie (art. 47 ust. 2 w związku z art. 11 ustawy z dnia 22 listopada 2013 roku). Ziszczenie się przesłanek z art. 14 ust. 2 ustawy z dnia 22 listopada 2013 roku skutkuje zaś orzeczeniem o zastosowaniu nadzoru prewencyjnego wobec osoby wypisywanej z KOZZD (art. 47 ust. 3 ustawy z dnia 22 listopada 2013 roku).

Podkreślenia wymaga, że choć częściej orzekanym środkiem postępowalnym jest nadzór prewencyjny, to liczba osób umieszczanych w KOZZD okazuje się znaczna. Potwierdzają to informacje z dnia 17 marca 2020 roku

udzielone przez zastępcę dyrektora generalnego Służby Więziennej, zgodnie z którymi od początku funkcjonowania ustawy z dnia 22 listopada 2013 roku w 120 przypadkach zastosowano nadzór prewencyjny, a w 88 sprawach orzeczono pobyt w KOZZD (stan na 13 marca 2020 roku)¹⁶⁷. Na podstawie danych uzyskanych w wyniku ponownej wizytacji w dniach 8–10 marca 2021 roku, przeprowadzonej przez Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur, ustalono, że w ośrodku w Gostyninie przebywa aż 91 pacjentów¹⁶⁸. Trzeba przy tym zwrócić uwagę, że KOZZD początkowo był przeznaczony dla dziesięciu osób, a docelowo dla maksymalnie sześćdziesięciu¹⁶⁹, co można wyinterpretować z § 2 rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 16 stycznia 2014 roku w sprawie Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dyssocjalnym¹⁷⁰.

Pomimo optymistycznych założeń ustawodawcy, który w rozwiązaniach przyjętych na podstawie ustawy z dnia 22 listopada 2013 roku dostrzegł szansę dla sprawców, *aby poddać się terapii i powrócić do życia w społeczeństwie w sposób, który nie będzie stwarzał zagrożenia dla innych osób*¹⁷¹, od początku istnienia KOZZD tylko jedna osoba została z niego zwolniona¹⁷². Stan ten niewątpliwie może działać demotywująco na tych, którzy mają status stwarzających zagrożenie, co zresztą znalazło odzwierciedlenie w rozmowach z nimi przeprowadzonych przez Ewę Dawidziuk (pracownika Biura Rzecznika Praw Obywatelskich). Stwierdzili oni, że nie widzą sensu poddania się

¹⁶⁷ Informacja z dnia 17 marca 2019 r. udzielona Zastępczyni Rzecznika Praw Obywatelskich przez Zastępcę Dyrektora Generalnej Służby Więziennej, <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Informacja%20SW,%2017.03.2020.pdf> (dostęp: 13.01.2022).

¹⁶⁸ Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur z rewizytacji Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dyssocjalnym w Gostyninie (wyciąg), s. 3, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/ponowna-wizytacja-kmpt-w-krajowym-osrodku-zapobiegania-zachowaniom-dyssocjalnym-w-gostyninie-KOZZD> (dostęp: 12.01.2022).

¹⁶⁹ A. Gutkowska, *Nadzór prewencyjny...*, s. 53.

¹⁷⁰ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 16 stycznia 2014 roku w sprawie Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dyssocjalnym (Dz.U. z 2014 r. poz. 89), data wejścia w życie: 22 stycznia 2014 roku.

¹⁷¹ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób, druk nr 1577, <https://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/druk.xsp?nr=1577> (dostęp: 12.01.2022).

¹⁷² Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur..., s. 3, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/ponowna-wizytacja-kmpt-w-krajowym-osrodku-zapobiegania-zachowaniom-dyssocjalnym-w-gostyninie-KOZZD> (dostęp: 12.01.2022); M. Pyrcak-Górowska, *Środki zabezpieczające...*, s. 449.

działaniom terapeutycznym, mając na względzie dotychczasową praktykę związaną z brakiem zwalniania z KOZZD¹⁷³.

Jednocześnie należy wskazać, że dążąc do rozwiązania problemu przeludnienia w ośrodku i zagwarantowania dalszych przyjęć do tej placówki do czasu rozbudowania infrastruktury, ustawodawca na mocy ustawy z dnia 15 kwietnia 2021 roku o zmianie ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób wprowadził nowe rozwiązanie w postaci użyczenia przez jednostkę organizacyjną Służby Więziennej nieruchomości zabudowanej oraz możliwości czasowego delegowania funkcjonariuszy Służby Więziennej do realizacji zadań służby ochrony¹⁷⁴. Taką rolę odgrywa Oddział Zewnętrzny w Czersku, który podlega pod Zakład Karny w Koronowie¹⁷⁵.

Tworzenie oddziałów zewnętrznych czy też budowa nowego ośrodka, choć może przyczynić się do redukcji przeludnienia i poddawania dalszej internacji osób stwarzających zagrożenie bądź w pewnym sensie do polepszenia warunków bytowych, to w dalszym ciągu nie rozwiązuje istotnego problemu, jakim jest motywacja do podjęcia terapii wobec niewielkiego odsetka sprawców wypisywanych z KOZZD. Niewątpliwie decyzja w przedmiocie zwolnienia osoby, która dopuściła się najpoważniejszych przestępstw, jest trudna i może wywoływać szereg obaw. Niemniej należy mieć na względzie unormowanie zawarte w art. 47 ust. 3 ustawy z dnia 22 listopada 2013 roku, dające podstawę do obligatoryjnego orzeczenia nadzoru prewencyjnego względem osoby wypisywanej z KOZZD, co oczywiście zaktualizuje się w przypadku ziszczenia się przesłanek z art. 14 ust. 2 cytowanego aktu normatywnego. Zasadne zatem byłoby rozważenie objęcia dozorem elektronicznym, ograniczonym

¹⁷³ E. Dawidziuk, *Izolacja od społeczeństwa po odbyciu w pełni kary pozbawienia wolności*, „Archiwum Kryminologii” 2019, nr 1, s. 247.

¹⁷⁴ Por. art. 1 ustawy z dnia 15 kwietnia 2021 roku o zmianie ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (Dz.U. z 2021 r. poz. 931), data wejścia w życie: 20 czerwca 2021 roku; uzasadnienie do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób, druk nr 1071, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/druk.xsp?nr=1071> (dostęp: 12.01.2022).

¹⁷⁵ *Kiedy KOZZD nr 2 w Czersku przyjmie nowych pacjentów? Odpowiedź Ministra Zdrowia*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-mz-kozzd-nr2-czersk-pytania> (dostęp: 12.01.2022).

do dozoru mobilnego, osób zwalnianych z ośrodka, wobec których znalazłby zastosowanie art. 47 ust. 3 ustawy z dnia 22 listopada 2013 roku. Zaaprobowanie niniejszego rozwiązania sprzyjałoby niejako realizacji jednego z celów ustawy z dnia 22 listopada 2013 roku, przywoływanego przez projektodawców już na etapie prac legislacyjnych, czyli umożliwienia *efektywnego monitorowania zachowania tych spośród sprawców, którzy po odbyciu kary będą przebywać na wolności*¹⁷⁶, a w tym konkretnie przypadku – po opuszczeniu KOZZD. Dzięki tym zmianom sąd właściwy dla ośrodka dysponowałby dodatkowym instrumentem, orzekając o nadzorze prewencyjnym dla osoby z niego zwalnianej, na co zresztą słusznie zwrócił uwagę Rzecznik Praw Obywatelskich¹⁷⁷. Jednocześnie można by się zastanowić nad możliwością połączenia nadzoru prewencyjnego, stosowanego w oparciu o art. 14 ust. 2 ustawy z dnia 22 listopada 2013 roku, z elektronicznym monitoringiem. Dotyczyłoby to etapu postępowania przed sądem właściwym dla siedziby zakładu karnego osoby stwarzającej zagrożenie, a więc rozstrzygnięcia w przedmiocie konieczności zastosowania środka postpenalnego. Być może stanowiłoby to dodatkową zachętę dla sądów do sięgania po nadzór prewencyjny, zamiast orzekania o umieszczeniu sprawcy w KOZZD¹⁷⁸, zwłaszcza że w świetle dość nieprecyzyjnego brzmienia art. 1 ustawy z dnia 22 listopada 2013 roku przewidziane w niej tzw. środki quasi-zabezpieczające mogą być orzeczone także wobec skazanych, którzy odbyli krótsze kary pozbawienia wolności w systemie terapeutycznym¹⁷⁹.

Równocześnie należy zaznaczyć, że zagadnienie przeludnienia KOZZD i trudnych warunków bytowych zostało dostrzeżone przez ustawodawcę.

¹⁷⁶ Uzasadnienie do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób, druk nr 1071, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/druk.xsp?nr=1071> (dostęp: 12.01.2022).

¹⁷⁷ Krajowy Ośrodek Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym w Gostyninie. *Działania Rzecznika Praw Obywatelskich od 2015 roku*, s. 20–21, https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Gostynin%20materia%C5%82y%20ze%20strony%20RPO%20-%20zestawienie%20dzia%C5%82a%C5%84_o.pdf (dostęp: 12.01.2022).

¹⁷⁸ A. Gutkowska, *Nadzór prewencyjny...*, s. 77–78; E. Dawidziuk, *Izolacja od społeczeństwa...*, s. 247.

¹⁷⁹ P. Kukliński, *Praktyka funkcjonowania...*, s. 254; E. Dawidziuk, *Izolacja od społeczeństwa...*, s. 224; E.M. Guzik-Makaruk, P. Pawluczuk, *Ustawa o postępowaniu...*, s. 45–46.

W maju 2024 roku powołano międzyresortowy zespół roboczy, którego zadaniem jest opracowanie projektu nowelizacji ustawy z dnia 22 listopada 2013 roku. Wejście w życie wspomnianego aktu normatywnego będzie wiązało się z poddaniem weryfikacji osób przebywających w KOZZD pod kątem konieczności ich dalszego pobytu w ośrodku¹⁸⁰. Jak wskazuje Maria Ejchart, dzięki proponowanej reformie:

w efekcie przeprowadzonej weryfikacji, poza możliwościami, które przewiduje Ustawa w jej obecnym brzmieniu, możliwe będzie także wydanie przez sąd orzeczenia o umieszczeniu osoby w domu pomocy społecznej lub szpitalu psychiatrycznym. W odniesieniu do osób przebywających w Ośrodku, których stan somatyczny wymaga hospitalizacji lub ma charakter terminalny, sąd będzie mógł orzec również umieszczenie w szpitalu w celu hospitalizacji lub w hospicjum¹⁸¹.

Bez względu na postulowane zmiany należy jednak rozważyć wykorzystanie elektronicznego monitoringu w ramach istniejących obecnie rozwiązań.

Podsumowując, można stwierdzić, że potencjał związany z instytucją dozoru elektronicznego bez wątpienia został już zauważony przez prawodawcę w postępowaniu rozpoznawczym, co znalazło wyraz w wybranych regulacjach Kodeksu karnego. Niezależnie od tego warto byłoby zachęcić ustawodawcę do dalszych prac legislacyjnych nad wykorzystaniem w szerszym niż dotychczas zakresie potencjału, jaki tkwi w elektronicznym monitoringu.

Odnosząc się do kary pozbawienia wolności, należałoby się zastanowić nad rozdzieleniem kompetencji sądu poprzez powierzenie sądowi *meriti* obowiązku rozpoznania wniosku w przedmiocie udzielenia zezwolenia na zastosowanie omawianej instytucji w ramach modelu *front door programme*.

Nawiązując do środków karnych przewidzianych w Kodeksie karnym, trzeba przypomnieć, że objęcie dozorem elektronicznym skazanego, wobec którego orzeczono zakaz zbliżania się do określonych osób, należy ocenić

¹⁸⁰ Odpowiedź Ministerstwa Sprawiedliwości z dnia 27 maja 2025 roku na pismo Zastępcy Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 29 kwietnia 2025 roku, s. 1, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-kozzd-nowelizacja-ustawy-warunki-bytowe-ms-mz-odpowiedz> (dostęp: 25.06.2025).

¹⁸¹ *Ibidem*, s. 1–2.

co do zasady pozytywnie. Ewentualne zmiany powinny dotyczyć instytucji odroczenia z art. 43i § 2 k.k.w. w związku z art. 43a § 2 pkt 1 k.k.w., ograniczenia lub pozbawienia osoby chronionej prawa do decydowania o zamianie dozoru zbliżeniowego na mobilny czy też uzależnienia decyzji o wyposażeniu osoby chronionej w rejestrator stacjonarny od uzyskania uprzedniej zgody osób pełnoletnich, wspólnie z nią zamieszkujących. W przypadku orzeczenia, na podstawie art. 41b § 3 k.k., zakazu wstępu na imprezę masową połączonego z „obowiązkiem przebywania” należałoby zrezygnować z wykonywania niniejszego środka karnego w systemie dozoru elektronicznego. Wynika to przede wszystkim z przyjętego przez ustawodawcę sposobu realizacji „obowiązku przebywania”, który może generować zarzut nieuzasadnionej, nieograniczonej inwigilacji czy naruszenia prywatności skazanego. Zamiast tego warto rozważyć objęcie dozorem elektronicznym skazanych, wobec których orzeczono przykładowo środek karny w postaci zakazu przebywania w określonych środowiskach lub miejscach oraz środek karny w postaci zakazu wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych.

Jeśli chodzi o katalog środków zabezpieczających przewidzianych w rozdziale X k.k., niezrozumiałe jest wyodrębnienie w nim elektronicznej kontroli miejsca pobytu, która *de facto* może zostać orzeczona samodzielnie. Wątpliwości budzi także m.in. możliwość zastosowania wskazanego środka zabezpieczającego względem stosunkowo szerokiego i specyficznego grona sprawców. W przypadku sprawców niepoczytalnych realizacja obowiązków związanych z dozorem mobilnym może okazać się nierzadko utrudniona lub wręcz niemożliwa. Z kolei sprawcy z zaburzeniami osobowości mogą celowo podejmować czynności zmierzające do zakłócenia bądź nawet pozbycia się stosowanych względem nich środków technicznych. Zasadne zatem byłoby całkowite wyeliminowanie elektronicznej kontroli miejsca pobytu z katalogu ujętego w art. 93a § 1 k.k. i zastąpienie jej innym, wolnościowym środkiem zabezpieczającym, którego realizacja byłaby wspierana w ramach systemu dozoru elektronicznego. Omawiana instytucja mogłaby znaleźć również zastosowanie na podstawie ustawy z dnia 22 listopada 2013 roku. Postulowane rozwiązanie sprowadza się do wykorzystania elektronicznego monitoringu w celu kontrolowania zachowania osób stwarzających zagrożenie, wobec których orzeka się środek quasi-zabezpieczający w postaci nadzoru prewencyjnego.

5.3. Propozycje zmian w funkcjonowaniu instytucji dozoru elektronicznego w postępowaniu wykonawczym

Od początku funkcjonowania dozór elektroniczny jest instytucją utożsamianą przede wszystkim z postępowaniem wykonawczym. Nowelizacja z dnia 20 lutego 2015 roku włączyła elektroniczny monitoring na stałe do Kodeksu karnego wykonawczego. Zagadnienia dotyczące wykonywania kary w warunkach dozoru elektronicznego unormowano w rozdziale VIIa k.k.w. Tym samym ustawodawca zrezygnował z wyłącznie eksperymentalnego charakteru omawianej instytucji, czyniąc z niej trwały element polskiego systemu prawa karnego.

Doświadczenia wynikające ze stosowania omawianej instytucji jako sposobu wykonywania kary pozbawienia wolności prowadzą do wniosku, że rozwiązania prawne należy co do zasady ocenić pozytywnie. Oczywiście pewne wątpliwości interpretacyjne wywołuje brzmienie poszczególnych przepisów prawnych¹⁸², co – zdaniem autorki niniejszej publikacji – wymaga pewnego ich doprecyzowania w przyszłości.

Niezależnie od tego, w tym miejscu warto podjąć rozważania nad zasadnością skorzystania z dobrodziejstwa dozoru elektronicznego przez skazanego z orzeczoną zastępczą karą pozbawienia wolności za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe (art. 43lb k.k.w.) oraz w ramach modelu *back door programme*, a więc przez skazanego, który rozpoczął już odbywanie kary pozbawienia wolności w zakładzie karnym (art. 43la § 3 k.k.w.). Jednocześnie trzeba zastanowić się nad tym, czy elektroniczny monitoring nie mógłby zostać wykorzystany w postępowaniu wykonawczym w mimo wszystko szerszym niż dotychczas zakresie.

Odnosząc się w pierwszej kolejności do zastępczej kary pozbawienia wolności za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe¹⁸³, należy zaznaczyć, że możliwość jej odbycia w warunkach dozoru elektronicznego wynika z art. 43lb k.k.w. Trzeba zwrócić uwagę, że zarządzenie wykonania zastępczej

¹⁸² Zob. zagadnienie omówione szerzej w podrozdziale 4.4 niniejszego opracowania.

¹⁸³ Odrębne zasady wymiaru zastępczej kary pozbawienia wolności zawarto w ustawie z dnia 10 września 1999 roku – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 1999 r. Nr 83, poz. 930), data wejścia w życie: 17 października 1999 roku.

kary pozbawienia wolności następuje zarówno w zamian za karę grzywny, jak i karę ograniczenia wolności¹⁸⁴.

Zarządzenie zastępczej kary pozbawienia wolności w zamian za karę grzywny ma charakter obligatoryjny i dotyczy bezskutecznej jej egzekucji lub stwierdzenia na podstawie okoliczności danej sprawy, że byłaby ona bezskuteczna. Konieczne jest przy tym spełnienie dodatkowych, choć alternatywnych wymogów, a mianowicie złożenia przez skazanego oświadczenia w przedmiocie braku zgody na podjęcie pracy społecznie użytecznej zamiennie na podstawie art. 45 k.k.w. albo uchyłania się od jej wykonania oraz niemożliwości bądź niecelowości dokonania zamiany grzywny na pracę społecznie użyteczną (art. 46 § 1 k.k.w.)¹⁸⁵. Stosownie do treści art. 46 § 1–2 k.k.w. wymiar zastępczej kary pozbawienia wolności określa się w następujący sposób: jeden dzień pozbawienia wolności jest równy dwóm stawkom dziennym grzywny bądź grzywnie w kwocie od 20 do 4000 zł. Maksymalny jej wymiar nie może przekroczyć dwunastu miesięcy pozbawienia wolności, przy jednoczesnym uwzględnieniu górnej granicy kary pozbawienia wolności za dane przestępstwo, bądź sześciu miesięcy pozbawienia wolności, jeżeli ustawa nie przewiduje kary pozbawienia wolności za dane przestępstwo. Regulacja ta znajduje także zastosowanie do częściowego uiszczenia grzywny, jej przymusowego wyegzekwowania bądź wykonania jej w formie pracy społecznie użytecznej, o czym stanowi art. 46 § 4 k.k.w.

Nawiązując zaś do zastępczej kary pozbawienia wolności w zamian za karę ograniczenia wolności, ustawodawca przewidział zarówno obligatoryjny, jak i fakultatywny tryb zarządzenia jej wykonania. W przypadku uchyłania się przez skazanego od odbywania kary ograniczenia wolności sąd zobligowany jest zarządzić wykonanie tejże kary. Z kolei możliwość podjęcia takiej decyzji procesowej przez sąd obejmuje sytuacje, kiedy skazany uchyła się od świadczenia pieniężnego lub obowiązków orzeczonych w oparciu o art. 34 § 3 k.k. (art. 65 § 1 zdanie pierwsze k.k.w.). Należy dodać, że częściowe wykonanie wspomnianej kary wolnościowej również skutkuje zarządzeniem wykonania zastępczej kary pozbawienia wolności. Dotyczy to jednak tej części kary, która nie została jeszcze wykonana. Przyjmuje się, że jeden dzień zastępczej kary

¹⁸⁴ K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 321.

¹⁸⁵ *Ibidem*, s. 397.

pozbawienia wolności jest równy dwóm dniom kary ograniczenia wolności (art. 65 § 1 zdanie drugie k.k.w.). Należy wskazać, że jeżeli ustawa nie przewiduje kary pozbawienia wolności za dane przestępstwo, to maksymalny wymiar zastępczej kary pozbawienia wolności nie może być wówczas wyższy niż sześć miesięcy (art. 65 § 2 k.k.w.).

Przywołane unormowania stwarzają szerokie możliwości zarządzenia zastępczej kary pozbawienia wolności. Jeśliby przyjąć, że dozór elektroniczny stanowi narzędzie służące zmniejszeniu przeludnienia w jednostkach penitencjarnych, uwzględniające również skazanych, wobec których orzeczono zastępczą karę pozbawienia wolności za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe, to uzasadnione jest pozostawienie tego rozwiązania. Zdaniem A. Nawój-Śleszyński wykorzystanie w większym stopniu elektronicznego monitoringu w nawiązaniu do zastępczej kary pozbawienia wolności mogłoby prowadzić do redukcji populacji więziennej¹⁸⁶. Należy zaznaczyć, że wedle danych statystycznych przedstawionych przez Służbę Więzienną liczba wykonywanych na dzień 31 grudnia 2024 roku orzeczeń w przedmiocie zastępczej kary pozbawienia wolności wynosiła aż 7321. Najwięcej skazanych odbywało niniejszą karę w wymiarze od jednego do sześciu miesięcy (4654 osób). Z kolei zastępczą karę pozbawienia wolności w wymiarze zaledwie do jednego miesiąca odbywało 74 skazanych, powyżej sześciu do dziewięciu miesięcy – 1362 skazanych, a powyżej dziewięciu miesięcy do jednego roku – 1231 skazanych¹⁸⁷. Zakładając, że wszystkie te osoby spełniłyby wymogi z art. 431a k.k.w. i uzyskałyby zezwolenie na odbycie kary pozbawienia wolności z zastosowaniem elektronicznego monitoringu, to wykorzystanie aktualnej pojemności systemu dozoru elektronicznego sięgałoby niemalże 73%. Tymczasem dozór elektroniczny jest rozwiązaniem przeznaczonym dla znacznie szerszego grona osób aniżeli skazani, względem których została orzeczona zastępcza kara pozbawienia wolności.

Objęcie tej szczególnej kategorii skazanych dobrodziejstwem omawianej instytucji budzi także zastrzeżenia innego rodzaju. Po pierwsze, zbyt krótki wymiar zastępczej kary pozbawienia wolności może w praktyce wiązać się

¹⁸⁶ A. Nawój-Śleszyński, *Skazani odbywający...*, s. 74.

¹⁸⁷ *Roczna informacja statystyczna za rok 2024*, s. 13, <https://www.sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna> (dostęp: 15.06.2025).

po prostu z nieopłacalnością montażu środków technicznych, chociaż niski wymiar tej kary nie jest negatywną przesłanką wyłączającą możliwość uzyskania zezwolenia na jej odbycie w warunkach dozoru elektronicznego¹⁸⁸. Zdają się to zresztą potwierdzać przedstawione dane statystyczne, z których wynika, że znaczny odsetek stanowią właśnie skazani, wobec których orzeczono zastępczą karę pozbawienia wolności nieprzekraczającą sześciu miesięcy¹⁸⁹. Poddanie skazanego izolacji w ramach zastępczej kary pozbawienia wolności należy traktować jako ostateczność i po to rozwiązanie sięga się dopiero wówczas, gdy inne, nieizolacyjne środki reakcji prawnokarnej są zwyczajnie nieskuteczne¹⁹⁰. Zastępcza kara pozbawienia wolności to przejaw *klęski, niepowodzenia wyegzekwowania kary pierwotnej (grzywny, ograniczenia wolności)*¹⁹¹. Mimo to jeszcze na gruncie ustawy o SDE wyrażono obawy, że stosowanie dozoru elektronicznego w stosunku do skazanych, wobec których orzeczono zastępczą karę pozbawienia wolności, *nie spowoduje przytępienia prewencji ogólnej*¹⁹². Podkreślano, że celem zastępczej kary pozbawienia wolności jest wymuszenie na skazanym określonego zachowania, wiążącego się z koniecznością uiszczenia grzywny lub odbycia kary ograniczenia wolności¹⁹³. Udzielenie zezwolenia na odbycie zastępczej kary pozbawienia wolności w ramach dozoru elektronicznego może zniweczyć to założenie. Korzystając z dobrodziejstwa omawianej instytucji, wskazana grupa skazanych nie będzie musiała odbywać orzeczonej względem nich zastępczej kary pozbawienia wolności w jednostce penitencjarnej, lecz pozostanie na wolności. Nie da się zatem wykluczyć, że skazani na karę grzywny w maksymalnym wymiarze będą dążyć właśnie do tego, aby zastępcza kara pozbawienia wolności była wykonywana w warunkach jak najbardziej zbliżonych do wolnościowych, a skazani na zastępczą karę pozbawienia wolności w zamian za karę ograniczenia wolności będą poszukiwać potencjalnej korzyści, czyli redukcji czasu wykonywania orzeczonej sankcji do połowy na podstawie

¹⁸⁸ I. Zgoliński, *System dozoru...*, s. 204.

¹⁸⁹ *Roczna informacja...*, s. 13, <https://www.sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna> (dostęp: 17.01.2022).

¹⁹⁰ K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2018, s. 323.

¹⁹¹ A. Nawój-Śleszyński, *Skazani odbywający...*, s. 63.

¹⁹² I. Zgoliński, *Nowe sposoby wykonywania kary pozbawienia wolności*, „Jurysta” 2008, nr 5, s. 7.

¹⁹³ *Ibidem*, s. 7; S. Lelental, *Orzekanie o zezwoleniu...*, s. 993–994.

art. 65 k.k.w.¹⁹⁴ oraz możliwości jej realizacji w ramach dozoru elektronicznego. Podobny pogląd co do skazanych na karę grzywny prezentuje Justyna Matynia, zwracając uwagę na możliwość działania z premedytacją, aby docelowo nastąpiła realizacja zastępczej kary pozbawienia wolności w warunkach dozoru elektronicznego¹⁹⁵.

W świetle przedstawionych argumentów oraz obawy dotyczącej możliwości utraty znaczenia zastępczej kary pozbawienia wolności należałoby wycofać się z rozwiązania przyjętego w art. 43lb k.k.w. Na marginesie można dodać, że regułą jest osadzenie skazanych odbywających zastępczą karę pozbawienia wolności w zakładzie karnym typu półotwartego, a nie zamkniętego (art. 88 § 2 zdanie pierwsze k.k.w.). Wyjątek dotyczy sytuacji wystąpienia tzw. szczególnych okoliczności, która stanowi powód do osadzenia ich w zakładzie karnym innego typu (art. 88 § 2 zdanie drugie k.k.w.). Nie potrzeba chyba szerzej wywodzić, że stopień izolacji skazanego w tego typu zakładzie jest z pewnością mniejszy, odmienny charakter ma także zakres praw i obowiązków osób tam osadzonych, niż tych przebywających w zakładzie karnym typu zamkniętego¹⁹⁶.

Nawiązując do modelu *back door programme*, należy przypomnieć, że oprócz przesłanek ogólnych z art. 43la § 1 k.k.w. ustawodawca sformułował dodatkowy wymóg względem skazanego, który rozpoczął już odbywanie kary pozbawienia wolności w zakładzie karnym i chciałby, aby pozostała część kary była realizowana w ramach dozoru elektronicznego. Dotyczy on rzecz jasna dotychczasowej postawy i zachowania skazanego, które mają przemawiać za udzieleniem takiego zezwolenia (art. 43la § 3 k.k.w.). Trzeba przy tym zaznaczyć, że ustawa o SDE w pierwotnym brzmieniu precyzowała wymiar kary pozostałej do odbycia, który nie mógł być dłuższy niż sześć miesięcy. Zmiana nastąpiła dopiero 25 czerwca 2010 roku, kiedy weszła w życie ustawa z dnia 21 maja 2010 roku. To za jej sprawą art. 6 ustawy o SDE uzyskał nowe brzmienie, w którym zabrakło przywołanego zapisu. Warto zwrócić uwagę, że choć początkowo w art. 43la § 3 k.k.w. prawodawca uchylił się od wprowadzenia takiego unormowania, to na skutek nowelizacji z dnia 5 sierpnia

¹⁹⁴ S. Lelental, *Orzekanie o zezwoleniu...*, s. 993–994.

¹⁹⁵ J. Matynia, *Kontrowersje wokół wykonywania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego*, [w:] *Współczesne problemy...*, s. 70.

¹⁹⁶ W. Dąbkiewicz, *Kodeks karny...*, s. 484.

2022 roku został on przywrócony. Obecnie z dobrodziejstwa omawianej instytucji może skorzystać też skazany z orzeczoną karą pozbawienia wolności w wymiarze poniżej trzech lat, któremu do odbycia w zakładzie karnym pozostała część tej sankcji nie większa niż sześć miesięcy i równocześnie nie zachodzą warunki z art. 64 § 2 k.k.

Ocena, czy zachodzi przesłanka z art. 43la § 3 k.k.w. wymaga zbadania rozmaitych okoliczności, w tym stosunku skazanego do ciążących na nim obowiązków czy pracy, przestrzegania regulaminu, otrzymanych ulg i nagród, wymierzonych kar dyscyplinarnych, włączenia się w proces resocjalizacji, przynależności do podkultury więziennej, stwarzania problemów wychowawczych, całokształtu zachowania skazanego po wydaniu orzeczenia itp.¹⁹⁷ Kluczowa może okazać się opinia jednostki penitencjarnej, w której skazany jest aktualnie osadzony. Dlatego śmiało można stwierdzić, że podstawą udzielenia zezwolenia w przedmiocie zastosowania dozoru elektronicznego w ramach modelu *back door programme* powinna być pozytywna prognoza kryminologiczna¹⁹⁸, która – co należy stanowczo podkreślić – stanowi jednocześnie przesłankę warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary wykonywanej w izolacji.

Niezrozumiałe było to, że przed nowelizacją z dnia 5 sierpnia 2022 roku na podstawie art. 43la k.k.w. ustawodawca odstąpił od określenia wymiaru kary pozbawienia wolności pozostałej do odbycia bądź od oznaczenia czasu, którego upływ stwarzałby dopiero podstawę do ubiegania się przez skazanego o możliwość skorzystania z dobrodziejstwa omawianej instytucji. Zdaniem autorki niniejszej publikacji ustalenie rzetelnej prognozy kryminologicznej wymaga posiadania również takich informacji o skazanym, których powzięcie mogłoby być miarodajne po odbyciu jakiejś części kary w warunkach izolacji.

Z tych też względów słuszne było zwiększenie wymiaru orzeczonej kary pozbawienia wolności (lub sumy tychże kar) do trzech lat i równocześnie uzależnienie ewentualnego dążenia w zakresie uzyskania zezwolenia na wykonywanie kary izolacyjnej z zastosowaniem elektronicznego monitoringu od odbycia *stricte* określonej części kary. Mimo że aktualnie pozostała do odbycia

¹⁹⁷ S. Lelental, *Kodeks karny...*, s. 214; K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 319; I. Zgoliński, *System dozoru...*, s. 205; K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny...*, s. 257.

¹⁹⁸ I. Zgoliński, *System dozoru...*, s. 205.

w zakładzie karnym część tej sankcji nie może być większa niż sześć miesięcy, to projekt ustawy z dnia 6 maja 2025 roku zakłada jej podwyższenie do jednego roku i sześciu miesięcy¹⁹⁹. Funkcjonujące i proponowane rozwiązania stanowią niewątpliwie szansę na podjęcie działań o charakterze resocjalizacyjnym. Skazani, dostrzegając perspektywę dalszego odbywania kary izolacyjnej w warunkach dozoru elektronicznego, mieliby motywację do przejawiania inicjatywy m.in. poprzez angażowanie się w pracę, uczestniczenie w programach proponowanych przez Służbę Więzienną itp. Kolejnym etapem byłaby bowiem możliwość starania się o uzyskanie zezwolenia w przedmiocie odbywania kary izolacyjnej poza jednostką penitencjarną przy wykorzystaniu dobrodziejstwa instytucji dozoru elektronicznego, a następnym – nabycie prawa do ubiegania się o warunkowe przedterminowe zwolnienie, zwłaszcza że możliwość taką stwarza art. 43ln k.k.w.²⁰⁰

Niemniej jednak wprowadzenie w modelu *back door programme* sugerowanego wymogu w postaci konieczności odbycia oznaczonej części kary pozbawienia wolności w zakładzie karnym może zatrzeć różnicę między dozorem elektronicznym a warunkowym przedterminowym zwolnieniem. Podobne obawy były wyrażane na gruncie art. 6 ust. 2 ustawy o SDE. Wówczas wskazywano na bardziej rygorystyczne oraz uciążliwe wymogi (bądź obowiązki) związane z funkcjonowaniem dozoru elektronicznego²⁰¹.

Chociaż odbywanie kary pozbawienia wolności z wykorzystaniem elektronicznego monitoringu jest korzystnym rozwiązaniem dla skazanego, to wymaga od niego nie tylko kumulatywnego spełnienia surowych przesłanek (art. 43la § 1 i 3 k.k.w.), ale i realizacji *stricte* określonych obowiązków.

Z kolei przy warunkowym przedterminowym zwolnieniu wystarczającą jest *de facto* pozytywna prognoza kryminologiczna (art. 77 § 1 k.k.) oraz odbycie kary pozbawienia wolności w oznaczonej części (art. 78 oraz art. 77 § 2 k.k.). Ziszczenie się pierwszego z warunków – przesłanki materialnej – wiąże się z przekonaniem sądu penitencjarnego do tego, że skazany po zwolnieniu z jednostki penitencjarnej będzie stosował się do orzeczonego

¹⁹⁹ Zob. zagadnienie omówione szerzej w podrozdziale 2.5 niniejszego opracowania.

²⁰⁰ K. Nowicki, *Próba oceny...*, s. 116.

²⁰¹ M. Rusinek, *Ustawa o dozorcze...*, s. 52–53; M. Nowakowski, *Rozważania na tle instytucji dozoru elektronicznego w polskim prawie karnym*, „Monitor Prawniczy” 2009, nr 14, s. 776.

względem niego środka karnego lub środka zabezpieczającego, a ponadto będzie przestrzegał porządku prawnego, w szczególności nie popełniając ponownie przestępstwa. Jednocześnie trzeba zaznaczyć, że w art. 77 § 1 k.k. ustawodawca odmiennie niż w art. 43la § 3 k.k.w. ujął determinanty prognozy kryminologicznej, formułowanej przy warunkowym przedterminowym zwolnieniu. Wśród nich należy wyróżnić te, które odnoszą się do sprawcy (postawa, właściwości i warunki osobiste, zachowanie po popełnieniu przestępstwa i w trakcie odbywania kary) oraz dotyczą przestępstwa (okoliczności popełnienia)²⁰². Co zaś się tyczy przesłanki formalnej, to minimalny okres odbycia kary izolacyjnej, po upływie którego możliwe jest ubieganie się o warunkowe przedterminowe zwolnienie, zależy od statusu osoby skazanego oraz rodzaju orzeczonej sankcji²⁰³. W przypadku skazanych na karę pozbawienia wolności z art. 32 pkt 3 k.k. niezbędne jest odbycie co najmniej połowy kary, przy czym jeśli wymierzono tę sankcję na czas nie krótszy niż 25 lat – odbycie co najmniej 15 lat kary (art. 78 § 1 k.k.), a na karę dożywotniego pozbawienia wolności – odbycie 30 lat kary (art. 78 § 3 k.k.). Konieczność odbycia 2/3 kary pozbawienia wolności z art. 32 pkt 3 k.k. obejmuje skazanych z art. 64 § 1 k.k. Z kolei wymóg odbycia aż 3/4 wskazanej kary dotyczy skazanych z art. 64 § 2 lub art. 64a k.k. oraz tych, wobec których zostało wydane prawomocne postanowienie stwierdzające, że bezprawnie utrudniali wykonanie kary pozbawienia wolności (art. 78 § 2 k.k.).²⁰⁴ Niezależnie od przytoczonych ograniczeń prawodawca przewidział możliwość dokonania modyfikacji przesłanki formalnej warunkowego przedterminowego zwolnienia, co znalazło stosowne odzwierciedlenie w treści art. 77 § 2 i art. 79 § 2 k.k. oraz art. 155 k.k.w.²⁰⁵

²⁰² G. Łabuda, *Środki związane z poddaniem sprawcy próbie*, [w:] *Kodeks karny...*, s. 640–641.

²⁰³ *Ibidem*, s. 643; V. Konarska-Wrzošek, *Środki związane z poddaniem sprawcy próbie*, [w:] *Kodeks karny...*, s. 508.

²⁰⁴ Art. 1 pkt 13 projektu ustawy z dnia 28 października 2024 roku zakłada zmianę art. 78 § 1–2 k.k. poprzez nadanie mu nowego brzmienia: *Skazanego można warunkowo zwolnić po odbyciu co najmniej połowy kary (§ 1); Skazanego określonego w art. 64 § 1 można warunkowo zwolnić po odbyciu dwóch trzecich kary, natomiast skazanego określonego w art. 64 § 2 lub art. 64a po odbyciu trzech czwartych kary (§ 2).*

²⁰⁵ Art. 1 pkt 15 projektu ustawy z dnia 28 października 2024 roku zakłada uchylenie art. 80 § 2a k.k. oraz zmianę art. 80 § 3 k.k. poprzez nadanie mu nowego brzmienia: *W razie warunkowego zwolnienia z kary dożywotniego pozbawienia wolności okres próby wynosi 10 lat.*

Zastosowanie przez sąd penitencjarny instytucji warunkowego przedterminowego zwolnienia jest związane z poddaniem skazanego próbie. Zgodnie z art. 80 § 1 k.k. jej okres wyznacza czas, jaki pozostał do odbycia kary z art. 32 pkt 3 k.k., który nie może być krótszy niż dwa lata ani dłuższy niż pięć lat. Surowsze wymogi zawarto w art. 80 § 2–3 k.k. Przyjmuje się, że wobec skazanego z art. 64 § 2 i art. 64a k.k. minimalny okres próby to trzy lata (§ 2), a w przypadku skazanego na karę pozbawienia wolności w wymiarze 25 lat lub surowszym okres ten został bezwzględnie oznaczony i wynosi dziesięć lat (§ 2a), z kolei w stosunku do skazanego na karę z art. 32 pkt 5 k.k. trwa on dożywotnio (§ 3)²⁰⁶. Nie bez znaczenia przy tym pozostaje, że w ramach warunkowego przedterminowego zwolnienia w okresie próby skazanego oddaje się fakultatywnie pod dozór określonych podmiotów, do których zalicza się: sądowego kuratora; osobę godną zaufania; stowarzyszenia, organizacje, instytucje trudniące się troską o wychowanie, zapobieganie demoralizacji czy pomocą skazanym (art. 159 § 1 zdanie pierwsze k.k.w.). Wyjątek od powyższej zasady obejmuje skazanych za przestępstwa stypizowane w art. 197–203 k.k., o ile zostały popełnione: w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych; przez młodocianych sprawców przestępstw umyślnych; przez recydywistów z art. 64 § 1 lub 2 lub art. 64a k.k.; przez skazanych na karę z art. 32 pkt 5 k.k. Oddanie tych osób pod dozór ma wówczas charakter obligatoryjny (art. 159 § 1 zdanie drugie k.k.w.). Prawodawca ponadto stworzył możliwość nałożenia na skazanego, korzystającego z instytucji warunkowego przedterminowego zwolnienia, nie tylko powinności wyszczególnione w art. 72 § 1 k.k., ale i – w przypadku braku naprawienia wyrządzonej przestępstwem szkody – obowiązek z art. 72 § 2 k.k. Obowiązki określone w art. 72 k.k. mogą zostać nałożone również na skazanego odbywającego krótkoterminową karę pozbawienia wolności w warunkach dozoru elektronicznego (art. 43nb § 1 k.k.w.). Wykonywanie kary izolacyjnej w ramach dozoru stacjonarnego wiąże się jednakże z koniecznością realizacji dodatkowych powinności, o których mowa przede wszystkim w art. 43n § 1–2 k.k.w.

W konsekwencji powyższego może się okazać, że dozór elektroniczny będzie mniej atrakcyjnym wariantem dla skazanego aniżeli skorzystanie przez niego z warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty

²⁰⁶ G. Łabuda, *Środki związane...*, s. 647.

kary²⁰⁷. W celu wyeliminowania ewentualnej konkurencyjności między dozorem elektronicznym a warunkowym przedterminowym zwolnieniem oraz poszerzenia możliwości zastosowania elektronicznego monitoringu na etapie postępowania wykonawczego należałoby rozważyć „powiązanie” obu tych instytucji. Podobny postulat był podnoszony w piśmiennictwie jeszcze w okresie obowiązywania ustawy o SDE²⁰⁸.

Oczywiście trzeba wskazać, że warunkowe przedterminowe zwolnienie i dozór elektroniczny są całkiem odrębnymi instytucjami. Pierwsza z nich prowadzi do warunkowej rezygnacji z wykonania części kary pozbawienia wolności, przy czym dopiero pozytywny przebieg okresu próby oraz upływ dalszych sześciu miesięcy od jej zakończenia skutkuje tym, że wspomniana rezygnacja staje się ostateczna²⁰⁹. W przeciwnym razie, a więc w przypadku

²⁰⁷ M. Rusinek, *Ustawa o dozorze...*, s. 52–53; M. Nowakowski, *Rozważania...*, s. 776.

²⁰⁸ Przykładowo I. Zgoliński proponował takie zmodyfikowanie ustawy o SDE, aby możliwym było jej zastosowanie względem skazanych, którzy korzystają z instytucji warunkowego przedterminowego zwolnienia (*idem*, *Nowe sposoby...*, s. 8); G. Szczygieł, M. Szewczyk, G. Hochmayr i M. Małolepszy wskazywali, że dozór elektroniczny mógłby poprzedzać warunkowe zwolnienie. Jednocześnie, zdaniem M. Szewczyk, elektroniczny monitoring mógłby dotyczyć „końcówki kary” (G.B. Szczygieł, *Wykonywanie kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego a przełudnienie zakładów karnych*, [w:] *Aktualne problemy prawa karnego. Księga pamiątkowa z okazji Jubileuszu 70. Urodzin Profesora Andrzeja J. Szwarca*, red. Ł. Pohl, Poznań 2009, s. 587; M. Szewczyk, *Jaka alternatywa dla krótkoterminowej kary pozbawienia wolności?*, [w:] *Nauki penalne wobec problemów współczesnej przestępczości. Księga jubileuszowa z okazji 70. Rocznicy urodzin Profesora Andrzeja Gaberle*, red. K. Krajewski, 2007, s. 111; G. Hochmayr, M. Małolepszy, *System dozoru elektronicznego – możliwości i granice. Spojrzenie prawnoporównawcze w obliczu polskiej nowelizacji*, [w:] *Current problems of the penal law and criminology*, red. E. Pływaczewski, przeł. B. Jakimiec, M. Głuchowski, s. 23, <https://www.rewi.europa-uni.de/de/lehrstuhl/sr/eurostrafrecht/Lehrstuhlinhaber/Publicationen/System-dozoru-elektronicznego.pdf> [dostęp: 31.01.2022]); J. Lachowski sugerował rozważenie, aby dozór elektroniczny stanowił jeden z elementów warunkowego przedterminowego zwolnienia (*idem*, *Warunkowe zwolnienie z reszty kary pozbawienia wolności*, Warszawa 2010, s. 171); P. Stępniaak wyraził jako postulat *de lege ferenda* wdrożenie dalszych możliwości wykorzystania omawianej instytucji, wskazując właśnie na okres warunkowego przedterminowego zwolnienia (*idem*, *Środki penalne we Francji i Polsce. Doktryna, legislacja, praktyka*, Warszawa 2012, s. 467).

²⁰⁹ J. Lachowski, *Warunkowe zwolnienie...*, s. 132, 148; J. Lachowski, *Funkcje warunkowego przedterminowego zwolnienia we współczesnej polityce kryminalnej i penitencjarnej*, [w:] *Misja Służby...*, s. 112; K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 759; D. Pstrąg, *Warunkowe przedterminowe zwolnienie a problem readaptacji społecznej skazanych*, [w:] *Skuteczna resocjalizacja. Doświadczenia i propozycje*, red. Z. Bartkowicz, A. Węgliński, Lublin 2008, s. 83.

ziszczenia się podstaw odwołania warunkowego przedterminowego zwolnienia, okres pozostawiania skazanego na wolności nie podlega zaliczeniu na poczet kary, co wynika z art. 160 § 8 k.k.w. Z kolei dozór elektroniczny to instytucja, która jest obecnie postrzegana przede wszystkim jako swoisty sposób wykonywania krótkoterminowej kary pozbawienia wolności. Odmienne niż w przypadku warunkowego przedterminowego zwolnienia uchylene zezwolenia obliguje sąd penitencjarny do orzeczenia w przedmiocie częściowego uznania kary za wykonaną, i wymaga stosownego zaliczenia (art. 43zac k.k.w.).

Niezależnie jednak od tych różnic, obie przywołane instytucje mają charakter fakultatywny. O ile w przypadku udzielenia zezwolenia w przedmiocie odbywania krótkoterminowej kary pozbawienia wolności poza jednostką penitencjarną z wykorzystaniem elektronicznego monitoringu taki tryb wydaje się uzasadniony, to w odniesieniu do warunkowego przedterminowego zwolnienia pozostawienie sądowi penitencjarnemu stosunkowo szerokiego marginesu swobody decyzyjnej może budzić wątpliwości. Uznaniowość obarczona jest wadami, gdyż stwarza możliwość odmowy udzielenia warunkowego przedterminowego zwolnienia nawet wówczas, gdy spełnione zostaną przesłanki ustawowe. Jej skutkiem jest nieprzewidywalność decyzji procesowej, ryzyko rzadkiego stosowania warunkowego przedterminowego zwolnienia czy nawet osłabienie wychowawczego oddziaływania²¹⁰. Tymczasem skazany odbywający bezwzględłą karę pozbawienia wolności prędzej czy później i tak wróci do społeczeństwa, wskazane jest zatem ułatwienie mu tego powrotu i zredukowanie ryzyka negatywnych konsekwencji o charakterze społecznym towarzyszących izolacji więziennej²¹¹. Warunkowe przedterminowe zwolnienie wpisuje się w ten schemat, stanowiąc pewnego rodzaju okres przejściowy dla skazanego między funkcjonowaniem w zakładzie karnym a życiem na wolności²¹², o ile nie nastąpi jego odwołanie. Pewne obawy co do skuteczności readaptacji skazanego, przedterminowo zwalnianego z jednostki penitencjarnej, mogą dotyczyć skazanych na długoterminowe kary izolacyjne.

²¹⁰ J. Lachowski, *Warunkowe przedterminowe zwolnienie w prawie polskim na tle ustawodawstwa państw Rady Europy*, [w:] *X lat obowiązywania...*, s. 214, 216.

²¹¹ J. Lachowski, *Warunkowe zwolnienie...*, s. 155.

²¹² D. Pstrąg, *Warunkowe przedterminowe...*, s. 84.

Usprawiedliwieniu tego modelu mógłby służyć dozór elektroniczny poprzedzający warunkowe przedterminowe zwolnienie z odbycia reszty kary, i to nie zawsze krótkoterminowej. Proponowane rozwiązanie pozwalałoby na stopniowy powrót skazanego do życia na wolności, poczynsz od izolacji więziennej, poprzez wykonywanie kary pozbawienia wolności w ramach dozoru elektronicznego, warunkowe przedterminowe zwolnienie, aż po uznanie kary za odbytą. Kluczowe znaczenie w dalszym ciągu należałoby przypisać ustaleniu pozytywnej prognozy kryminologicznej, która jest przesłanką stosowania obu tych instytucji. Jednocześnie udzielenie zezwolenia na odbycie bezwzględnej kary pozbawienia wolności realizowanej jako dozór stacjonarny oraz objęcie skazanego elektronicznym monitoringiem powinno mieć tutaj charakter czasowy. Przykładowo mogłoby nastąpić na okres sześciu miesięcy i to przed przewidywanym nabyciem prawa do ubiegania się o warunkowe przedterminowe zwolnienie. W tym czasie skazany mógłby zostać zobowiązany do realizacji obowiązków z art. 43n § 1–2 i art. 43na k.k.w. czy dodatkowych powinności w oparciu o treść art. 43nb k.k.w. Prawidłowe wykonanie kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym z wykorzystaniem elektronicznego monitoringu, czyli nieskutkujące uchyleniem zezwolenia, prowadziłoby do obligatoryjnego warunkowego przedterminowego zwolnienia, w ramach którego nakładanie na skazanego obowiązków czy oddanie go pod dozór byłyby już co do zasady fakultatywne. Sugerowane rozwiązanie stanowiłoby szansę dla skazanego na wcześniejsze opuszczenie zakładu karnego oraz efektywne wdrożenie w tym czasie działań zmierzających do przygotowania go do życia na wolności. Obecnie temu ostatniemu służy unormowanie zawarte w art. 164 k.k.w. Jeśli chodzi o organy postępowania wykonawczego, to uzyskiwałyby one możliwość nie tylko zweryfikowania prawidłowości ustalonej prognozy kryminologicznej, ale i monitorowania zachowania skazanego poza jednostką penitencjarną, co ułatwiłoby późniejszą decyzję o zastosowaniu warunkowego przedterminowego zwolnienia.

Oczywiste jest, że ewentualne zaaprobowanie przedstawionego powyżej rozwiązania wiązałoby się z koniecznością modyfikacji dotychczasowego kształtu obu tych instytucji²¹³, jak też zwiększeniem przepustowości systemu

²¹³ Należy przykładowo wskazać, że art. 43zae k.k.w. wyklucza możliwość ponownego udzielenia zezwolenia (po jego uchyleniu) na odbycie kary pozbawienia wolności w ramach

dozoru elektronicznego. Dane statystyczne wskazują, że liczba pozytywnie rozpatrzonych wniosków dotyczących warunkowego przedterminowego zwolnienia w pierwszym półroczu 2024 roku wyniosła 3020, a w drugim półroczu – 3149²¹⁴. Należałoby w związku z tym rozważyć, czy proponowane rozwiązanie powinno dotyczyć wszystkich, czy tylko określonej kategorii skazanych. Jeśliby miało ono objąć wyłącznie oznaczony krąg skazanych, to czy decydującym kryterium powinien być wymiar orzeczonej kary pozbawienia wolności, czy przykładowo rodzaj popełnionego przestępstwa. Co więcej, nie można wykluczyć wystąpienia pewnych przeszkód w stosowaniu dozoru elektronicznego jako środka poprzedzającego warunkowe przedterminowe zwolnienie już na etapie udzielenia zezwolenia. Wynika to przede wszystkim ze sposobu ujęcia przesłanek ogólnych, o których mowa w art. 43la § 1 k.k.w., w tym m.in. z konieczności posiadania miejsca stałego pobytu. Mogą zdarzyć się sytuacje, gdy skazani na długoterminowe kary pozbawienia wolności nie będą dysponowali już miejscem, do którego mogliby powrócić. W takich przypadkach niezbędne byłoby udzielenie im stosownej pomocy w znalezieniu miejsca, w którym doszłoby do montażu środków technicznych. Pewnym wyjściem z tej sytuacji mogłaby być tzw. pomoc postpenitencjarna i związane z nią zapewnienie zakwaterowania²¹⁵.

Elektroniczny monitoring realizowany w formie dozoru mobilnego mógłby z kolei znaleźć zastosowanie w okresie warunkowego przedterminowego zwolnienia jako narzędzie służące poddaniu skazanego zintensyfikowanemu dozorowi. Pomimo fakultatywności dozoru wobec skazanego korzystającego z warunkowego przedterminowego zwolnienia obowiązujące przepisy przewidują w tym zakresie pewne odstępstwa. Przyjmuje się, że obligatoryjny

dozoru elektronicznego w tej samej sprawie. Wedle natomiast art. 81 k.k. ponowne przedterminowe warunkowe zwolnienie jest dopuszczalne, lecz nie może nastąpić przed odbyciem, po ponownym osadzeniu, co najmniej roku kary pozbawienia wolności, a w przypadku kary izolacyjnej z art. 32 pkt 5 k.k. – przed odbyciem co najmniej pięciu lat kary.

²¹⁴ *Roczna informacja...*, s. 18, <https://www.sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna> (dostęp: 29.06.2025).

²¹⁵ Kwestie związane z udzieleniem pomocy postpenitencjarnej reguluje m.in. art. 41 i art. 43 k.k.w., jak również rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 września 2017 roku w sprawie Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym i Pomocy Postpenitencjarnej – Funduszu Sprawiedliwości (Dz.U. z 2017 r. poz. 1760), data wejścia w życie: 20 września 2017 roku.

dozór dotyczy wyłącznie czterech kategorii skazanych wymienionych *expressis verbis* w art. 159 § 1 zdanie drugie k.k.w. Wykorzystanie potencjału wiążącego się z elektronicznym monitoringiem w odniesieniu do tych właśnie skazanych z pewnością mogłoby przyczynić się do wzmocnienia stosowanego względem nich dozoru, o ile nie stałyby ku temu na przeszkodzie warunki techniczne. Jeśli chodzi o czas trwania dozoru elektronicznego w okresie warunkowego przedterminowego zwolnienia, to powinien on zostać *stricte* oznaczony. Proponuje się, aby nie przekraczał jednego roku. Zdaniem P. Stępnia jest to bowiem okres krytyczny, przesądzający o tym, czy skazany powróci do przestępstwa, czy ułoży sobie jednak życie, przestrzegając przy tym porządku prawnego²¹⁶.

Poza warunkowym przedterminowym zwolnieniem elektroniczny monitoring mógłby zostać wykorzystany przy udzieleniu skazanemu przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności. Instytucja przerwy jest jedną z najdalej idących form wstrzymania realizacji wspomnianej sankcji. W tym sensie jest ona odstępstwem od zasady bezzwłocznego oraz ciągłego jej wykonywania²¹⁷. Dotyczy skazanego, który rozpoczął już odbywanie kary izolacyjnej²¹⁸. Udzielenie przerwy – czy to w trybie obligatoryjnym, czy fakultatywnym – uzależnione jest od ziszczenia się przesłanek ściśle określonych w Kodeksie karnym wykonawczym, których nie należy interpretować w sposób rozszerzający²¹⁹.

Obligatoryjne udzielenie przerwy następuje w przypadkach, o których mowa w art. 150 § 1 k.k.w. i trwa do czasu ustania przeszkody (art. 153 § 1 k.k.w.). Odesłanie do treści przywołanego wyżej przepisu prawnego pozwala sądzić, że w trybie tym warunki udzielenia przerwy i odroczenia pozostają takie same. Zalicza się do nich chorobę psychiczną, jak również inną ciężką chorobę, o ile uniemożliwia ona wykonywanie kary pozbawienia wolności (art. 150 § 1 k.k.w.). Brakuje katalogu tzw. ciężkich chorób, stąd

²¹⁶ P. Stępnia, *Środki penalne...*, s. 467.

²¹⁷ K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny...*, s. 677, 680; K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 729; K. Postulski, *Odwolanie odroczenia i przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności*, „Palestra” 2014, nr 5–6, s. 10.

²¹⁸ K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny...*, s. 676; K. Postulski, *Fakultatywne odroczenie wykonania kary pozbawienia wolności*, „Palestra” 2013, nr 58/5–6, s. 53.

²¹⁹ K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny...*, s. 677; K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 729; K. Postulski, *Odwolanie...*, s. 10.

też klasyfikacja nie powinna być dokonywana jedynie w oparciu o nazwę bądź czas ich trwania²²⁰. Przypisując chorobie taki właśnie charakter, należy opierać się na podstawie „aktualnego stanu klinicznego skazanego, ostrości przebiegu procesów patologicznych, prowadzących do poważnych zmian czynnościowych i organicznych ustroju”²²¹. Stosownie do brzmienia art. 150 § 2 k.k.w. nieodczne jest stwierdzenie, że osadzenie skazanego z tzw. ciężką chorobą w zakładzie karnym mogłoby zagrażać jego życiu lub skutkować poważnym niebezpieczeństwem dla jego zdrowia. Trzeba przy tym pamiętać, że art. 115 k.k.w. gwarantuje skazanemu szeroki wachlarz możliwości opieki zdrowotnej, realizowanej w ramach więziennej służby zdrowia, bez konieczności stosowania instytucji z art. 150 oraz art. 153 § 1 k.k.w.²²²

Fakultatywny tryb udzielenia skazanemu przerwy w wykonaniu kary izolacyjnej normuje art. 153 § 2 k.k.w. Wśród przesłanek wymienia się tu ważne względy rodzinne bądź osobiste. Wskutek uchwalenia ustawy z dnia 16 września 2011 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw²²³, z treści art. 153 § 2 k.k.w. wyeliminowano jedną z dotychczasowych przesłanek w postaci tzw. ważnych względów zdrowotnych, głównie za sprawą nadużyć prowadzących do niezasadnego korzystania z tej instytucji²²⁴. Analogiczna możliwość dotyczy wykonywania kary pozbawienia wolności z wykorzystaniem elektronicznego monitoringu (art. 43q k.k.w.). W przeciwieństwie do art. 153 § 2 k.k.w., obok przesłanki ważnych względów osobistych, prawodawca stworzył tutaj dodatkową możliwość udzielenia przerwy w sytuacji wystąpienia ważnych względów zdrowotnych. Dla odmiany treść art. 43q k.k.w. całkowicie pomija względy rodzinne.

Maksymalny łączny okres przerwy z art. 153 § 2 k.k.w. wynosi rok (art. 153 § 2 zdanie drugie k.k.w. w związku z art. 151 § 3 k.k.w. i w związku z art. 151

²²⁰ K. Postulski, *Stan zdrowia skazanego w aspekcie zdolności do odbywania kary pozbawienia wolności*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 7–8, s. 165.

²²¹ *Ibidem*, s. 165.

²²² *Ibidem*, s. 160.

²²³ Ustawa z dnia 16 września 2011 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2011 r. Nr 240, poz. 1431), data wejścia w życie: 1 stycznia 2012 roku.

²²⁴ Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw, druk 3961, s. 24, <https://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/wgdruk/3961> (dostęp: 7.02.2022).

§ 1 zdanie pierwsze k.k.w.). We wskazanym przedziale czasowym sąd penitencjarny może zobligować skazanego do: podjęcia starań w celu znalezienia pracy zarobkowej, zgłaszania się do danej jednostki policji w oznaczonych odstępach czasu, poddania się leczeniu bądź rehabilitacji, oddziaływaniom o charakterze terapeutycznym czy uczestnictwu w programach korekcyjno-edukacyjnych (art. 153 § 2 zdanie drugie k.k.w. z zw. z art. 151 § 4 k.k.w.). Ukończenie poprzedniej przerwy oraz związany z nią powrót do zakładu karnego jest okolicznością wyłączającą ponowne jej udzielenie, jeśli od tego momentu nie upłynął jeszcze rok. Zgodnie z art. 153 § 3 k.k.w. nie dotyczy to jednak przypadków z art. 150 § 1 k.k.w. oraz innych wypadków losowych, rozumianych ogólnie jako zdarzenia nagłe i wyjątkowe, wymierzone w osobę skazanego lub jego najbliższych (pożar, powódź, klęska żywiołowa itp.)²²⁵.

Na marginesie trzeba dodać, że pewne nadzwyczajne rozwiązanie podyktowane epidemią SARS-CoV-2 przewidziano w art. 14c tarczy antykryzysowej. W okresie stanu zagrożenia epidemicznego lub epidemii możliwe było bowiem udzielenie skazanemu przerwy w wykonaniu kary izolacyjnej. Wyjątek dotyczył sytuacji zaistnienia uzasadnionego przypuszczenia, że skazany nie będzie przestrzegał porządku prawnego, popełniając w szczególności przestępstwo, czy też braku stosowania się przez niego do wytycznych, poleceń bądź decyzji odpowiednich organów, które zajmują się przeciwdziałaniem COVID-19 lub leczeniem w przypadku zarażenia wirusem SARS-CoV-2 (art. 14c ust. 1 tarczy antykryzysowej). Wyłączeni z takiej możliwości pozostali również skazani: za przestępstwo umyślne, które jest zagrożone karą pozbawienia wolności w wymiarze przekraczającym trzy lata; za przestępstwo nieumyślne, lecz na karę pozbawienia wolności powyżej trzech lat; w warunkach z art. 64 § 1 i 2 lub art. 65 § 1 k.k. (art. 14 ust. 6 tarczy antykryzysowej). Inicjowanie postępowania w tym zakresie powierzono wyłącznie dyrektorowi zakładu karnego, w ocenie którego udzielenie przerwy mogło przyczynić się do walki z epidemią (ograniczenia albo jej wyeliminowania). Konieczne było nadto zatwierdzenie wniosku przez dyrektora generalnego Służby Więziennej oraz opinia administracji zakładu karnego o skazanym (art. 14c ust. 1–2 tarczy antykryzysowej). Jednocześnie prokuratorowi przyznano uprawnienie do złożenia sprzeciwu, co skutkowało umorzeniem przedmiotowego postępowania

²²⁵ K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny...*, s. 681; K. Postulski, *Kodeks karny...*, s. 737.

(art. 14c ust. 5 tarczy antykryzysowej). Udzielenie przerwy następowało na czas oznaczony, lecz nie dłuższy aniżeli stan zagrożenia epidemicznego lub epidemii SARS-CoV-2 (art. 14c ust. 3 tarczy antykryzysowej). Zakończenie powyższego stanu wiązało się zatem z ustaniem przerwy *ex lege* oraz powrotem skazanego do zakładu karnego w terminie trzech dni, z wyjątkiem przypadku, gdy nie jest to możliwe wobec ciężących na nim obowiązków wynikających z przepisów o zapobieganiu oraz zwalczaniu zagrożeń i chorób zakaźnych u ludzi (art. 14c ust. 7 tarczy antykryzysowej). Niemożliwość zarówno udzielenia przerwy w oparciu o art. 14c tarczy antykryzysowej, jak i ograniczenia bądź wyeliminowania ryzyka zarażenia była podstawą umieszczenia skazanego w zakładzie leczniczym (art. 14d tarczy antykryzysowej).

Należy podkreślić, że postulat objęcia elektronicznym monitoringiem skazanych, którym sąd penitencjarny udzielił przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności, nie jest zupełnie nowy i był już przedmiotem prac legislacyjnych w 2019 roku. Wobec uznania przez Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 14 lipca 2020 roku niezgodności ustawy z czerwca 2019 roku w całości z art. 7 w związku z art. 112 i art. 119 ust. 1 Konstytucji RP nie doszło do podpisania tego aktu prawnego przez Prezydenta RP. Wydanie przez Trybunał Konstytucyjny w ramach kontroli prewencyjnej przywołanego rozstrzygnięcia wiązało się ze stwierdzeniem nieprawidłowości o charakterze *stricte* proceduralnym, wśród których wymieniono zbyt pośpieszne tempo podjętych prac legislacyjnych w zakresie obszernych *de facto* zmian w polityce karnej, niewłaściwy dla zmian kodeksu tryb procedowania czy brak dochowania wymogu trzech czytań. Treść uzasadnienia orzeczenia sugeruje, że poza zakresem rozpoznawania sprawy pozostawała kontrola merytoryczna przepisów ustawy z czerwca 2019 roku²²⁶.

Niemniej należy zaznaczyć, że postulat zgłaszany przez projektodawców w trakcie prac legislacyjnych w 2019 roku został finalnie uwzględniony w ustawie z dnia 7 lipca 2022 roku. Wskazany akt normatywny koncentruje się właśnie na wdrożeniu elektronicznej kontroli miejsca pobytu orzekanej w związku z przerwą w wykonywaniu kary pozbawienia wolności,

²²⁶ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 lipca 2020 roku sygn. akt Kp 1/19, OTK-A 2020/36.

realizowanej w formie dozoru mobilnego. Skorzystanie ze wspomnianego rozwiązania w praktyce będzie możliwe dopiero 1 stycznia 2026 roku.

Nie wchodząc w tym miejscu w szczegóły propozycji dotyczącej możliwości zastosowania dobrodziejstwa instytucji dozoru elektronicznego wobec skazanych, którym udzielono przerwy w wykonywaniu kary pozbawienia wolności realizowanej w formie dozoru mobilnego, wydaje się, że zasługuje ona na pozytywną ocenę²²⁷. Nie można bowiem wykluczyć sytuacji, kiedy skazany w trakcie przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności naruszy porządek prawny, a w skrajnych przypadkach popełni przestępstwo²²⁸.

Uznając przeto co do zasady słuszność tej propozycji, sceptycznie należy odnieść się do nomenklatury użytej przez projektodawców na jej oznaczenie – „elektroniczna kontrola miejsca pobytu”. Chociaż istota dozoru mobilnego sprowadza się do monitorowania bieżącego miejsca pobytu skazanego niezależnie od tego, gdzie on aktualnie przebywa, co wynika z art. 43b § 3 pkt 2 k.k.w., to jednak termin ten zarezerwowany jest dla jednego ze środków zabezpieczających, ujętych w katalogu z art. 93a k.k. Nie wydaje się zatem właściwe posługiwanie się wskazanym określeniem również do innych środków wykorzystywanych na podstawie szeroko rozumianego prawa karnego.

Rozważając postulowane rozwiązanie, należy zauważyć, że w ustawie z dnia 7 lipca 2022 roku projektodawcy przewidzieli nie tylko fakultatywny, ale i obligatoryjny tryb orzeczenia o elektronicznym monitoringu. Pierwszy

²²⁷ Zob. główne założenia reformy prawa karnego z czerwca 2019 roku oraz nowelizacji z dnia 7 lipca 2022 roku omówione w podrozdziale 2.5 niniejszego opracowania.

²²⁸ W tym miejscu można nawiązać do doniesień medialnych, opisujących przykładowo historię młodej kobiety, która wracając do miejsca zamieszkania, zasięgnęła pomocy nieznanego jej 34-letniego wówczas Roberta K. Mężczyzna ten, zamiast odprowadzić kobietę na dworzec autobusowy, zabrał ją do mieszkania brata, w którym została zgwałcona. Po zdarzeniu sprawca pozwolił swojej ofierze zapalić papierosa. Szukając ratunku, kobieta otworzyła okno i wyskoczyła z pierwszego piętra budynku, doznając poważnych obrażeń ciała. Podkreślenia wymaga, że do popełnienia przestępstwa doszło właśnie w trakcie korzystania przez Roberta K. z trzymiesięcznej przerwy w wykonywaniu kary izolacyjnej, udzielonej z powodu zdiagnozowanej u niego jaskry, która miała zostać w tym czasie zoperowana. Zob. *Zgwałcił, a powinien być w więzieniu. Ofiara chce odszkodowania od resortu Ziobry*, <https://wiadomosci.onet.pl/slask/zabrze-ofiara-gwaltu-domaga-sie-odszkodowania-od-resortu-ziobry/hb779t2> (dostęp: 6.02.2022); *Zgwałcił na przepustce. Kobieta chce pozwać Ministerstwo Sprawiedliwości*, <https://www.wprost.pl/kraj/10507072/gwalt-na-przepustce-ofiara-chce-pozwac-ministerstwo-sprawiedliwosci.html> (dostęp: 6.02.2022).

przypadek dotyczy udzielenia przerwy w wykonaniu kary izolacyjnej skazanemu, wobec którego administracja zakładu karnego sporządziła negatywną prognozę kryminologiczno-społeczną (projektowany art. 153a § 1 k.k.w.). Względna obligatoryjność orzeczenia w przedmiocie dozoru mobilnego z kolei obejmuje *stricte* oznaczony krąg podmiotów, w tym: skazanych za przestępstwa spenalizowane w art. 197–200 k.k., o ile zostały popełnione w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych; sprawców z art. 64 § 2 bądź z art. 64a lub art. 65 k.k. skazanych za przestępstwo z użyciem przemocy lub groźby jej użycia; skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności (projektowany art. 153a § 2 k.k.w.). W ich wypadku bez znaczenia pozostaje treść sporządzonej prognozy kryminologiczno-społecznej. Odstępstwem od tej zasady są tylko wyjątkowe przypadki, o ile znajdują uzasadnienie w szczególnych okolicznościach (projektowany art. 153a § 3 k.k.w.). W ocenie autorki niniejszej publikacji udzielenie przerwy w oparciu o art. 153 § 1 k.k.w. z uwagi na chorobę psychiczną oraz równocześnie zastosowanie dozoru mobilnego mogą budzić wątpliwości pod względem realizacji ciężących na skazanym obowiązków, takich jak chociażby konieczność zapewnienia nadajnikowi z funkcją lokalizacji GPS zasilania energią elektryczną czy też nieprzerwanego noszenia rejestratora przenośnego, bez względu na to, czy skazany należałby do kategorii wymienionych sprawców. Jeśli chodzi o ziszczenie się przesłanki tzw. ciężkiej choroby, to objęcie elektronicznym monitoringiem w trakcie przerwy w wykonywaniu kary izolacyjnej powinno zależeć od indywidualnych predyspozycji zdrowotnych skazanego. Niemniej – odmiennie niż przy dozorze stacjonarnym – nakładane na skazanego obowiązki w ramach dozoru mobilnego nie są aż tak rygorystyczne. Z tego powodu nie powinno to utrudniać leczenia, którego przebieg nie zawsze jest możliwy do przewidywania. Wyjątek dotyczy noszonego przez skazanego nadajnika, jako że ten środek techniczny stanowi przeszkodę dla przeprowadzania badań diagnostycznych – rezonansu magnetycznego bądź rentgenogramu. Natomiast wykorzystanie elektronicznego monitoringu względem skazanego, któremu udzielono przerwy w wykonywaniu kary pozbawienia wolności, z tym że na podstawie art. 153 § 2 k.k.w., nie budzi większych wątpliwości.

Mankamentem ustawy z dnia 7 lipca 2022 roku jest brak szczegółowego odniesienia się w uzasadnieniu do postulowanych zmian. Nie sposób zatem dokonać rekonstrukcji motywów, jakimi *de facto* kierował się projektodawca.

Przykładowe trudności interpretacyjne mogą wynikać choćby z unormowań, które wiążą orzeczenie w przedmiocie objęcia skazanego dozorem mobilnym w związku z udzieleniem mu przerwy od sporządzenia negatywnej prognozy kryminologiczno-społecznej. Jest tak dlatego, że treść obowiązujących przepisów prawnych nie daje podstaw do stwierdzenia, iż dodatnia prognoza kryminologiczna-społeczna jest niezbędna do udzielenia przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności²²⁹. Przypadki uzasadniające konieczność sporządzenia prognozy kryminologiczno-społecznej przed zaopiniowaniem wniosku czy udzieleniem skazanemu zezwolenia bądź zgody są nieodłączną cechą postępowań, o których mowa w § 25 ust. 2 i 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 sierpnia 2003 roku w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych²³⁰. Celowe przy orzekaniu o przerwie jest prognozowanie kryminologiczne, które stanowi pojęcie szersze²³¹ aniżeli przywołane w ustawie z dnia 7 lipca 2022 roku. Należy mieć też na względzie tryb orzekania w przedmiocie udzielenia przerwy w wykonaniu kary izolacyjnej. W nawiązaniu do obligatoryjnych podstaw jej udzielenia jakiegokolwiek ewentualne prognozowanie będzie dotyczyło prawdopodobieństwa poprawy stanu zdrowia skazanego. Fakultatywny tryb umożliwia sądowi penitencjarnemu możliwość odmowy udzielenia przerwy nawet wtedy, gdy faktycznie istnieją okoliczności

²²⁹ K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny...*, s. 678; G. Wiciński, *Postępowania incydentalne związane z wykonywaniem kary pozbawienia wolności w programie probacji*, Łódź 2012, s. 172.

²³⁰ Zgodnie z § 25 ust. 2 i 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 sierpnia 2003 roku w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz.U. z 2003 r. Nr 151, poz. 1469), data wejścia w życie: 1 września 2003 roku, prognozę kryminologiczno-społeczną sporządza się: przed zaopiniowaniem wniosku o udzielenie po raz pierwszy przepustki z art. 91 pkt 7 lub art. 92 pkt 9 k.k.w. oraz nagrody z art. 138 § 1 pkt 7–8 k.k.w.; przed udzieleniem skazanemu zezwolenia bądź zgody na opuszczenie zakładu karnego z art. 141a § 1 (czasowe opuszczenie zakładu karnego pod konwojem w celu odwiedzenia poważnie chorego członka rodziny, uczestnictwa w jego pogrzebie, w innych wypadkach szczególnie ważnych dla skazanego), jak też w przypadku z art. 131 § 1 (nauka poza zakładem karnym) i art. 165 § 2 k.k.w. (czasowe opuszczenie zakładu karnego zwłaszcza w celu podjęcia starań o uzyskanie po zwolnieniu możliwości zamieszkania i pracy), o ile uprzednio nie korzystał on z przepustki z art. 91 pkt 7 lub z art. 92 pkt 9 k.k.w. oraz z nagrody z art. 138 § 1 pkt 7–8 k.k.w.; jak również wobec skazanego w związku z nabyciem przez niego uprawnień do warunkowego przedterminowego zwolnienia.

²³¹ G. Wiciński, *Postępowania incydentalne...*, s. 172.

opisywane przez skazanego we wniosku. Prognozowanie kryminologiczne, jako wynik przewidywania zachowania skazanego na temat tego, czy będzie on przestrzegał porządku prawnego, aktualizuje się dopiero wówczas, gdy zostaną spełnione przesłanki udzielenia przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności. Taka potrzeba pojawia się więc dopiero na drugim etapie postępowania, które poprzedza wydanie orzeczenia w tym zakresie. Grzegorz Wiciński dodaje, że obowiązek przestrzegania porządku prawnego obejmuje dwa obszary, a mianowicie: mający charakter uniwersalny (wynikający z art. 83 Konstytucji RP) oraz związany *stricte* z przerwą w wykonaniu kary pozbawienia wolności, która udzielana jest w oznaczonym celu²³². Pogląd ten znajduje potwierdzenie w orzecznictwie sądów powszechnych, jak chociażby w postanowieniu Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 5 sierpnia 2009 roku, wedle którego sąd penitencjarny powinien:

zbadać czy skazany rokuje wykorzystanie przerwy zgodnie z jej deklarowanym celem, a w przypadku zaistnienia uzasadnionych co do tego wątpliwości, a także wątpliwości co do tego czy przebywając na wolności będzie przestrzegał porządku prawnego, odmówić zastosowania tej fakultatywnej instytucji. Prognoza dotycząca zachowania skazanego na wolności w razie udzielenia mu przerwy nie może być jednak wyłącznym przedmiotem rozważań sądu. Sąd penitencjarny procedując w przedmiocie udzielenia przerwy w wykonaniu kary powinien bowiem zbadać również istnienie bądź też nie określonych faktów dotyczących sytuacji zdrowotnej, rodzinnej lub osobistej skazanego, uzasadniających udzielenie przerwy²³³.

Znacznie dalej idący pogląd wyraził Sąd Apelacyjny w Lublinie w postanowieniu z dnia 29 listopada 1999 roku, wskazując nie tylko na słuszność badania przez sąd penitencjarny w przypadku przesłanek z art. 153 § 1 oraz art. 153 § 2 k.k.w. rokowań dotyczących wykorzystania przerwy zgodnie z deklarowanymi celami, ale i stanowczo stwierdzając, że:

²³² *Ibidem*, s. 173–176.

²³³ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 5 sierpnia 2009 roku sygn. akt II AKz w 672/09, LEX nr 524004; podobne stanowisko wyraził Sąd Apelacyjny w Krakowie w postanowieniu z dnia 11 lutego 2015 roku sygn. akt II AKz w 87/15, LEX nr 1768182.

gdyby bowiem skazany przerwy w tym celu nie wykorzystał (albo rażąco naruszał porządek prawny lub nałożone obowiązki – art. 153 § 4 k.k.w.), należałoby przerwę odwołać, a lepiej będzie w ogóle jej nie udzielać²³⁴.

Wszystko to sprawia, że trudno zaaprobować uzależnianie fakultatywnego niestosowania dozoru mobilnego w związku z udzieleniem przerwy w wykonywaniu kary pozbawienia wolności od sporządzenia negatywnej prognozy kryminologiczno-społecznej. Wydaje się, że optymalnym rozwiązaniem tej kwestii byłoby wykorzystanie elektronicznego monitoringu w ramach udzielonej przerwy wobec określonych kategorii skazanych, których wyodrębnienie powinno uwzględniać kryterium popełnionego przez nich przestępstwa bądź wymiar orzeczonej wobec nich kary izolacyjnej.

Zmierzając już do końcowej refleksji, należy zaznaczyć, że dozór elektroniczny wykazuje szerokie możliwości zastosowania także na etapie postępowania wykonawczego.

Nie wszystkie obowiązujące rozwiązania zasługują na akceptację. Jak już wspomniano, zasadnicze zastrzeżenie budzi udzielenie zezwolenia skazanemu na odbycie zastępczej kary pozbawienia wolności za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe z wykorzystaniem elektronicznego monitoringu, przemawiające raczej za rezygnacją z rozwiązania, o którym mowa w art. 43lb k.k.w. Ryzyko niewłaściwego wykorzystania omawianej instytucji, fakt, że skazany będzie dążył do tego, aby zastępcza kara pozbawienia wolności była realizowana w warunkach najbardziej zbliżonych do wolnościowych, a nie w jednostce penitencjarnej, przemawia za rezygnacją z uregulowania zawartego w art. 43lb k.k.w. Istnieje niemałe prawdopodobieństwo osłabienia znaczenia zastępczej kary pozbawienia wolności.

Wątpliwości może budzić także wykonywanie kary izolacyjnej w ramach modelu *back door programme*. Propozycje zwiększenia wymiaru orzeczonej sankcji oraz uzależnienia dążeń w zakresie uzyskania zezwolenia na jej wykonywanie poza zakładem karnym z zastosowaniem elektronicznego monitoringu od odbycia oznaczonej części kary mogą okazać się niewystarczające. Zaaprobowanie tego rozwiązania może bowiem prowadzić do

²³⁴ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 29 listopada 1999 roku sygn. akt II AKz 512/99, LEX nr 39094.

konkurencyjności między dozorem elektronicznym a warunkowym przedterminowym zwolnieniem, czyniąc z tego pierwszego wariant mniej atrakcyjny dla skazanego. Wyjściem z tej sytuacji może być swoiste powiązanie obu instytucji. Dozór elektroniczny w formie stacjonarnej mógłby stanowić element poprzedzający warunkowe przedterminowe zwolnienie, a dozór mobilny – zostać wykorzystany jako narzędzie służące poddaniu skazanego z art. 159 § 1 zdanie drugie k.k.w. zintensyfikowanemu dozorowi. Okres ten należałoby ograniczyć do przykładowo jednego roku.

Dobrodziejstwo instytucji dozoru elektronicznego, realizowanej w formie dozoru mobilnego może znaleźć, a od stycznia 2026 roku znajdzie zastosowanie wobec skazanego, któremu udzielono przerwy w wykonywaniu kary pozbawienia wolności. Pomimo że nie ma pewności co do tego, iż skazany w każdym indywidualnym przypadku objęcia dozorem mobilnym będzie przestrzegał porządku prawnego bądź wykorzysta udzieloną mu przerwę w wykonaniu kary pozbawienia wolności zgodnie z deklarowanym celem, proponowane rozwiązanie, umożliwiając kontrolę bieżącego miejsca pobytu, będzie dla niego pewnego rodzaju dodatkową dolegliwością. W ocenie autorki niniejszej publikacji należałoby rozważyć posługiwanie się właściwą nomenklaturą oraz zasadność uzależnienia wykorzystania elektronicznego monitoringu względem skazanego, któremu udzielono przerwy w wykonywaniu kary izolacyjnej od negatywnej prognozy kryminologiczno-społecznej.

Zakończenie

Problematyka dotycząca dozoru elektronicznego w polskim systemie prawa karnego stanowi niewątpliwie istotne zagadnienie. Trzeba pamiętać, że pomysł elektronicznego monitorowania sprawców przestępstw powstawał na kontynencie amerykańskim już od lat sześćdziesiątych do osiemdziesiątych XX wieku. Pomimo że źródła inspiracji dla zagranicznych prekursorów elektronicznego monitoringu miały częstokroć charakter nieszablonowy, to dzięki zaangażowaniu zarówno zasobów ludzkich, jak i niemałych wkładów finansowych, koncepcja zakładająca wykorzystanie wspomnianego rozwiązania została upowszechniona na świecie.

Nie bez znaczenia pozostaje przy tym coraz częstsze zwracanie uwagi na poszanowanie podstawowych praw osób skazanych oraz na konieczność poszukiwania środków alternatywnych wobec kary pozbawienia wolności. Znaczna część analizowanych fundamentalnych aktów międzynarodowego prawa publicznego kreuje ogólne, pryncypialne zasady dotyczące sposobu postępowania z osobami pozbawionymi wolności, takie jak: nakaz poszanowania godności, humanitarne traktowanie, zakaz tortur lub okrutnego, niehumanitarnego oraz poniżającego traktowania czy karania. Wśród katalogu wspomnianych aktów międzynarodowego prawa publicznego, tworzących minimalne standardy respektowania praw człowieka, w tym pozbawionego wolności, można wymienić chociażby: Powszechną Deklarację Praw Człowieka, Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, Konwencję o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności czy Europejską Konwencję o zapobieganiu torturom oraz niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu lub karaniu. Brakuje w nich jednak rozwiązań prawnych odwołujących się *expressis verbis* do omawianej instytucji, co może być podyktowane tym,

że zostały one opracowane, zanim jeszcze doszło do stworzenia, a następnie popularyzacji idei elektronicznego monitoringu na świecie. Nawiązując do aktów międzynarodowego prawa publicznego należących do *soft law*, takich jak rekomendacje Rady Europy, należy nadmienić, że stanowią one w szczególności o sankcjach i środkach alternatywnych wobec kary izolacyjnej. Choć dozór elektroniczny jest wymieniany w katalogu tych środków, to poświęcono mu stosunkowo niewiele uwagi. Zupełnie inaczej rzecz przedstawia się w Rekomendacji CM/Rec (2014) 4 oraz jej załączniku. W dokumencie tym ujętych zostało wiele znaczących kwestii, takich jak rodzaje wykorzystywanych technologii czy zasady związane z orzekaniem i funkcjonowaniem dozoru elektronicznego. We wskazanym akcie przedstawiono także zasadniczy dezyderat, wedle którego badana instytucja powinna znaleźć zastosowanie na wszystkich etapach postępowania karnego, eksponując tym samym potencjał związany z elektronicznym monitoringiem.

Wśród państw europejskich, które dostrzegły walory dozoru elektronicznego jako instytucji prawa karnego *sensu largo*, można wymienić chociażby Wielką Brytanię, Belgię czy Niemcy. W Wielkiej Brytanii elektroniczny monitoring wykorzystuje się w ramach kilku różnych programów przeznaczonych dla określonych grup sprawców przestępstw. W Belgii dozór elektroniczny utożsamia się przede wszystkim ze sposobem wykonywania kary pozbawienia wolności, znajdującym zastosowanie zarówno w modelu *front door programme*, jak i *back door programme*. Co więcej, elektroniczny monitoring stosuje się na etapie przedprocesowym jako alternatywę dla tymczasowego aresztowania, w postępowaniu sądowym jako odrębną sankcję karną czy też jako narzędzie wobec sprawców najpoważniejszych przestępstw, wciąż stwarzających zagrożenie dla społeczeństwa. Ciekawe rozwiązanie wprowadzono do ustawodawstwa niemieckiego, ponieważ monitorowanie ma tam postać elektronicznej kontroli miejsca pobytu, będącej elementem nadzoru kierowniczego. Zważywszy na ryzyko wystąpienia ewentualnych zamachów terrorystycznych, od 2017 roku istnieje ponadto możliwość wyposażenia potencjalnego sprawcy w środki techniczne, służące do kontrolowania bieżącego miejsca jego pobytu. Odnosząc się do wyników badań prawnoporównawczych rynku pięciu krajów europejskich, można zaobserwować pewne różnice co do zaangażowania sektora prywatnego w zapewnienie prawidłowego funkcjonowania omawianej instytucji. W tzw. Anglo modelu całość

zadań powierza się podmiotom z sektora prywatnego, z kolei w „modelu europejskim”, obejmującym m.in. Belgię oraz Niemcy, rola tego sektora została ograniczona do zagwarantowania odpowiedniego zaplecza technicznego.

W Polsce prace legislacyjne zmierzające do unormowania dozoru elektronicznego podjęto za czasów Sejmu IV i V kadencji. Finalnie stosowanie tej instytucji stało się możliwe na skutek wejścia w życie ustawy o SDE. Jednocześnie warto nadmienić, że idea umożliwienia skazanemu odbycia kary izolacyjnej poza więzieniem (aresztem) była nieobca również ustawodawstwu karnemu okresu między- i powojennego. Z uwagi na ograniczenia wynikające z braku postępu technologicznego nie było wówczas w ogóle możliwe, aby połączyć areszt domowy z elektronicznym monitoringiem.

W trakcie wspomnianych prac legislacyjnych, poprzedzających wprowadzenie elektronicznego monitoringu do polskiego systemu prawa karnego, projektodawcy zgodnie wskazywali na nieodzowność uwzględnienia międzynarodowych postulatów, powołując się przy tym na dwa konkretnie oznaczone akty międzynarodowego prawa publicznego – Zasady Tokijskie oraz Rekomendację Nr R (99) 22. Oba zakładają stosowanie środków nieizolacyjnych na wszystkich etapach postępowania karnego, odnosząc się w różnym stopniu do badanej instytucji. Postanowienia zawarte w Zasadach Tokijskich nie nawiązują wprost do elektronicznego monitoringu. Ewentualnych odniesień do omawianej instytucji można poszukiwać w areszcie domowym bądź w jakichkolwiek innych formach postępowania ze sprawcą, które nie wiążą się z jego izolacją. Rezolucja ogranicza te ostatnie wyłącznie do etapu postępowania jurysdykcyjnego. Zupełnie inaczej niż w Zasadach Tokijskich postulaty bezpośrednio dotyczące dozoru elektronicznego określa Rekomendacja Nr R (99) 22. Przede wszystkim powinien być on traktowany jako środek o charakterze nieizolacyjnym, stanowiący jedno z wielu proponowanych rozwiązań służących do redukcji niepożądanego w jednostkach penitencjarnych zjawiska przeludnienia. Wdrażając badaną instytucję do polskiego systemu karnego, projektodawcy zwracali nadto uwagę na dodatkowe kwestie, tj. zarówno na problem przeludnienia, jak i potrzeby resocjalizacyjne, wychowawcze oddziaływanie represji karnej oraz społeczne poczucie sprawiedliwości względem sprawców tzw. drobnych przestępstw.

Początkowo projektodawcy podchodzili do wprowadzenia wskazanej instytucji do polskiego ustawodawstwa karnego z daleko posuniętą ostrożnością.

Świadczy o tym chociażby unormowanie elektronicznego monitoringu na podstawie odrębnej, epizodycznej ustawy czy też sukcesywne jego wdrażanie na terytorium właściwości poszczególnych apelacji. Dopiero 1 lipca 2015 roku, kiedy to weszła w życie ustawa z dnia 20 lutego 2015 roku, zrezygnowano z eksperymentalnego charakteru badanej instytucji, czyniąc ją nieodłączną częścią Kodeksu karnego wykonawczego. Co więcej, na skutek przywołanej reformy prawa karnego nastąpiła radykalna zmiana modelu postrzegania dozoru elektronicznego w polskim systemie prawa karnego. Instytucja ta przestała być utożsamiana z krótkoterminową karą pozbawienia wolności, a stała się jedną z form wykonywania kary ograniczenia wolności, sposobem realizacji wybranych środków karnych oraz swoistym rodzajem środka zabezpieczającego.

W związku z nieefektywnością przyjętych zmian oraz znacznym spadkiem liczby orzeczeń skutkujących rozpoczęciem odbywania kary ograniczenia wolności przy wykorzystaniu elektronicznego monitoringu, po upływie zaledwie ok. dziesięciu miesięcy powrócono do wcześniejszych rozwiązań prawnych. Tym samym badaną instytucję ponownie zaczęto odnosić do wykonywania kary pozbawienia wolności. Stało się to możliwe na skutek uchwalenia ustawy z dnia 11 marca 2016 roku, która zaczęła obowiązywać od 15 kwietnia 2016 roku. Nie sposób jednoznacznie ocenić, czy decyzja ustawodawcy była trafna. Prezentowaną przez prawodawcę argumentację, uzasadniającą jego stanowisko, trzeba uznać za mało przekonującą. Trudno bowiem oczekiwać, aby w ciągu kilku miesięcy po dokonaniu aż tak radykalnych zmian jak te, do których doszło w drodze reformy prawa karnego z 20 lutego 2015 roku, liczba orzeczeń mogła stać się pokaźna. Definitywne natomiast wycofanie się z dopiero co zaproponowanych zmian wydaje się przedwczesne i stawiające pod znakiem zapytania racjonalność ustawodawcy. Należy zauważyć, że początki funkcjonowania dozoru elektronicznego w Polsce, ujmowanego w ustawie o SDE jako system wykonywania kary pozbawienia wolności, nie były łatwe. Przywołany akt normatywny został poddany kilku nowelizacjom, co było usprawiedliwione tym, że niektóre z pierwotnie zaaprobowanych rozwiązań prawnych mogły wzbudzać pewne kontrowersje. Jako przykład należy wymienić chociażby obciążenie skazanego kosztami postępowania wykonawczego, co zostało ostatecznie wyeliminowane ustawą z dnia 21 maja 2010 roku.

Nawiązując do ustawy z dnia 20 lutego 2015 roku, trzeba wskazać, że wycofano się z przyjętych wcześniej założeń zbyt pochopnie. Perspektywa kilku miesięcy nie wydaje się właściwym probierzem. Ustawodawca nie podjął jakichkolwiek działań naprawczych, lecz w sposób niejako arbitralny i – wydawać by się mogło – bez pogłębionej analizy istniejących niedoskonałości zrezygnował z wprowadzonego wówczas rozwiązania prawnego. Nie oznacza to jednak, że koncepcja zakładająca istnienie dozoru elektronicznego w ramach kary ograniczenia wolności zasługuje na aprobatę. Idea ta może byłaby słuszna, gdyby dysponować danymi, które umożliwiłyby porównanie tej instytucji zarówno w odniesieniu do kary pozbawienia, jak i ograniczenia wolności. Analiza danych mogłaby być wówczas cennym źródłem pozwalającym na wyciągnięcie wniosków dotyczących funkcjonowania elektronicznego monitoringu w przyszłości. Niemniej doświadczenia powstałe na podstawie ustawy o SDE czy obecnie Kodeksu karnego wykonawczego, związane z przyjętym modelem postrzegania dozoru elektronicznego, wyraźnie wskazują, że łączenie badanej instytucji z karą pozbawienia wolności było i wciąż jest optymalnym rozwiązaniem.

Wpływ na funkcjonowanie dozoru elektronicznego w polskim systemie prawa karnego miały również reformy prawa karnego, które nastąpiły w późniejszych latach. Chodzi tu o modyfikacje tych czy innych niedoskonałości będących rezultatem wejścia w życie ustawy z dnia 12 kwietnia 2018 roku czy tarczy antykryzysowej, a nadto zmiany zaproponowane w ustawie z dnia 7 lipca 2022 roku oraz ustawie z dnia 5 sierpnia 2022 roku.

Pierwszy z wymienionych aktów normatywnych doprowadził m.in. do poszerzenia kompetencji Służby Więziennej wobec znowelizowania art. 43g § 3 k.k.w., który aktualnie stanowi o możliwości powierzenia realizacji zadań podmiotu dozoru również jednostce organizacyjnej podległej lub nadzorowanej przez Ministra Sprawiedliwości. Przed 2018 rokiem czynności te podejmowane były przez podmiot z sektora prywatnego, co mogło budzić usprawiedliwione obawy. Pracownicy prywatnej firmy realizujący patrole interwencyjne nie korzystali z ochrony prawnej, jaka przysługiwała funkcjonariuszom publicznym. Co więcej, osoby te nie dysponowały odpowiednimi narzędziami podczas wykonywania ciężących na nich obowiązków. Nie ulega wątpliwości, że powierzenie Służbie Więziennej roli podmiotu dozoru ułatwia realizację tych zadań, ponieważ jej funkcjonariusze mają

status funkcjonariuszy publicznych, tak więc ich ochrona jest prawnokarnie unormowana, a ponadto dysponują oni możliwością użycia *stricte* oznaczonych środków przymusu bezpośredniego. Poza tym omawiane rozwiązanie pozwala na uniknięcie ewentualnych negatywnych następstw zdarzeń krytycznych, takich jak odstąpienie od umowy czy zaprzestanie prowadzenia działalności przez podmiot prywatny, na co zwracano już uwagę w trakcie prac legislacyjnych. Na marginesie trzeba też wspomnieć o pewnych istniejących różnicach między podmiotami z sektora prywatnego a podmiotami z sektora publicznego. Dążenia tych pierwszych koncentrują się na chęci osiągnięcia jak największego zysku oraz dbałości o własne interesy, co może prowadzić do konfliktu. Przykładem jest chociażby wytoczenie powództwa przez Impel Security Polska przeciwko Skarbowi Państwa – Ministerstwu Sprawiedliwości. Z kolei te drugie nastawione są raczej na działalność na rzecz społeczeństwa i zaspakajanie interesu zbiorowego. Jednocześnie należy zaznaczyć, że ograniczenie zadań prywatnej firmy nie jest jeszcze równoznaczne z umniejszeniem roli podmiotu komercyjnego w zapewnieniu prawidłowego funkcjonowania badanej instytucji.

Równie istotne okazały się zmiany wymuszone niespodziewaną i nadzwyczajną sytuacją, którą niezaprzeczalnie było rozprzestrzenianie się koronawirusa SARS-CoV-2. Kluczowe rozwiązanie prawne zawarto w art. 15 tarczy antykryzysowej, zakładającym nowelizację art. 431a § 1 pkt 1 oraz art. 431a § 6 k.k.w., a więc przepisów normujących przesłanki ogólne, warunkujące skorzystanie z dobrodziejstwa instytucji dozoru elektronicznego. Co ciekawe, takie samo unormowanie w przedmiocie podwyższenia do jednego roku i sześciu miesięcy górnej granicy orzeczonej względem skazanego kary lub sumy kar pozbawienia wolności przewidywał już projekt ustawy z czerwca 2019 roku. Ostatecznie nie doszło do zakończenia prac legislacyjnych wobec stwierdzenia przez Trybunał Konstytucyjny, że ustawa z czerwca 2019 roku jest w całości niezgodna ze ściśle określonymi przepisami Konstytucji RP.

Nie bez znaczenia dla rozwoju badanej instytucji w polskim systemie prawa karnego pozostawała treść ustawy z dnia 7 lipca 2022 roku, która koncentruje się przede wszystkim na wdrożeniu elektronicznej kontroli miejsca pobytu orzekanej w związku z przerwą w wykonywaniu kary pozbawienia wolności realizowanej w formie dozoru mobilnego.

Również na podstawie ustawy z dnia 5 sierpnia 2022 roku prawodawca odwołał się do dozoru elektronicznego poprzez dalsze poszerzenie zakresu jego stosowania oraz usprawnienie procedury w przedmiocie udzielenia skazanemu zezwolenia na odbycie krótkoterminowej kary izolacyjnej przy użyciu elektronicznego monitoringu, czemu ma służyć powierzenie kompetencji komisji penitencjarnej.

Pozytywne doświadczenia, wynikające z kilkunastoletniego już stosowania dozoru elektronicznego, a także zalety związane z wykonywaniem kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym z wykorzystaniem elektronicznego monitoringu przemawiają za tym, aby badaną instytucję utrzymać w aktualnie obowiązującym kształcie. Chodzi tu przy tym o powiązanie dozoru elektronicznego z karą pozbawienia, nie zaś ograniczenia wolności. Analizowana instytucja nie może być bowiem formą dwóch różnych rodzajowo sankcji karnych.

Oczywiście poglądy dotyczące tego, czy dozór elektroniczny realizowany w formie stacjonarnej bardziej odpowiada ograniczeniu czy też pozbawieniu wolności, są podzielone. Należy podkreślić, że „ograniczenie wolności” oraz „pozbawienie wolności” to terminy konstytucyjne, mające autonomiczny charakter. Znajomość ich znaczenia daje usprawiedliwione podstawy do identyfikowania elektronicznego monitoringu z ograniczeniem wolności. Odwołując się natomiast do orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, trzeba stwierdzić, że nie ma jednolitego stanowiska w przedmiocie podstaw do każdorazowego kwalifikowania aresztu domowego jako formy pozbawienia wolności w ujęciu konwencyjnym. Wątpliwości co do charakteru prawnego badanej instytucji pojawiły się również w praktyce orzeczniczej sądów powszechnych, co wiązało się z potrzebą podjęcia próby rozstrzygnięcia zagadnienia prawnego przez Sąd Najwyższy. Problem dotyczył możliwości zakwalifikowania zachowania skazanego, który oddalił się z miejsca wykonywania kary pozbawienia wolności w warunkach dozoru elektronicznego, w płaszczyźnie znamion przestępstwa samouwolnienia się z art. 242 § 2 k.k. W postanowieniu z dnia 19 stycznia 2017 roku Sąd Najwyższy wyraził pogląd potwierdzający zasadność ponoszenia odpowiedzialności karnej na podstawie art. 242 § 2 k.k. przez sprawcę uwalniającego się od wykonywania kary pozbawienia wolności w ramach dozoru elektronicznego. Omawiane zagadnienie prawne zostało nadto przedłożone powiększonemu

składowi Sądu Najwyższego, którego dalsze rozważania skoncentrowały się już wokół kluczowych dla okoliczności rozpoznawanej sprawy kwestii, tj. zmianie stanu prawnego oraz konieczności zastosowania prawa intertemporalnego wobec stwierdzenia kolizji ustaw w czasie. W świetle konkluzji zawartych w uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego z dnia 21 czerwca 2017 roku należy zauważyć, że gdyby nie doszło do kolizji ustaw w czasie, to sprawca zapewne zostałby pociągnięty do odpowiedzialności karnej za występpek stypizowany w art. 242 § 2 k.k.

Mimo że *ad extremum* wydano długo oczekiwane orzeczenie przez Sąd Najwyższy, to zagadnienia będące przedmiotem rozstrzygnięcia, wciąż wywołują pewne zastrzeżenia. W dyskursie naukowym wskazuje się m.in. na odrębne konsekwencje prawne w postaci fakultatywnego bądź obligatoryjnego uchylenia zezwolenia na odbycie kary izolacyjnej z zastosowaniem elektronicznego monitoringu, przewidziane w art. 43zaa i art. 43zab k.k.w., czy zakaz wykładni rozszerzającej na niekorzyść oskarżonego jako kontrargumenty dla dodatkowego sanowania przejawów niesubordynacji skazanego w oparciu o art. 242 § 2 k.k. Uwzględniając fakt, że kara izolacyjna w ramach dozoru elektronicznego jest wykonywana w całkowicie innym reżimie niż ten, który występuje w przypadku osadzenia w zakładzie karnym, skazany nie wydaje się faktycznie pozbawiony wolności. Niemniej nie może umknąć uwadze, że współcześnie kara pozbawienia wolności ma zróżnicowany charakter i nie oznacza wyłącznie zamknięcia w murach jednostki penitencjarnej, a realizowana w warunkach dozoru elektronicznego sankcja nie skutkuje wcale zmianą jej istoty. Przeciwnie, w dalszym ciągu jest to bezwzględne pozbawienie wolności. Zważywszy jednak na podnoszone zarzuty, warto byłoby się zastanowić nad wdrożeniem rozwiązania w postaci dodania oddzielnej jednostki redakcyjnej na podstawie art. 242 k.k., z której *expressis verbis* wynikałoby, że tej samej karze podlega ten, komu udzielono zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego.

Wymaga ponadto podkreślenia, że pomimo kilkunastoletniego już funkcjonowania badanej instytucji w polskim systemie prawa karnego wciąż kluczowe pozostaje określenie charakteru prawnego (istoty) dozoru elektronicznego. W świetle dynamicznego rozwoju elektronicznego monitoringu, podyktowanego liczbą przeprowadzonych reform prawa karnego, jak również wciąż pojawiających się projektów aktów normatywnych, zagadnienia z tym

związane w dalszym ciągu mogą budzić uzasadnione wątpliwości oraz wymagać doprecyzowania. Na podstawie ustawy o SDE analizowana instytucja była traktowana jako jeden z systemów wykonywania kary pozbawienia wolności. Taka zresztą wykładnia terminu „system dozoru elektronicznego” wynikała *expressis verbis* z art. 2 ust. 1 ustawy o SDE. Brzmienie przywołanego przepisu prawnego mogło zatem prowadzić do konkluzji, że elektroniczny monitoring funkcjonuje obok istniejących systemów odbywania bezwzględnej kary izolacyjnej, które zostały wyszczególnione w art. 81 k.k.w., tj. systemów programowego oddziaływania, terapeutycznego oraz zwykłego. Jednakże w zestawieniu z innymi unormowaniami, jak chociażby z art. 67 § 2 k.k.w., wedle którego osiągnięcie celu wykonywania kary izolacyjnej wiąże się ze zindywidualizowanym oddziaływaniem w ramach określonych w Kodeksie karnym wykonawczym m.in. systemów wykonywania kary pozbawienia wolności czy z art. 71 k.k.w. przewidującym procedurę ich tworzenia, posługiwanie się przez ustawodawcę sformułowaniem „system dozoru elektronicznego” w ujęciu ustalonym w art. 2 ust. 1 ustawy o SDE było w istocie błędne. Wskutek nowelizacji z dnia 20 lutego 2015 roku terminom „dozór elektroniczny” oraz „system dozoru elektronicznego” nadano nowe i – co należy zaakcentować – uniwersalne znaczenie. Stosownie do treści art. 43b § 1–2 k.k.w. „dozór elektroniczny” oznacza obecnie kontrolę zachowania skazanego przy użyciu środków technicznych, a „system dozoru elektronicznego” to ogół metod postępowania oraz środków technicznych, które służą do jego wykonywania.

Na marginesie trzeba wskazać, że choć w Kodeksie karnym wykonawczym pojawiają się też inne sformułowania, jak *ad exemplum* „kara pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego”, to w art. 43b § 1–2 k.k.w. ich użycie wydaje się bardziej przemyślane oraz racjonalne aniżeli w ustawie o SDE. Celem wyeliminowania wszelkich ewentualnych wątpliwości postuluje się zatem rozważenie z semantycznego punktu widzenia zmiany, sprowadzającej się do tego, aby w kontekście wykonywania kary pozbawienia wolności posiłkować się alternatywnym określeniem – „w warunkach”, a nie „w systemie” dozoru elektronicznego. Zważywszy na to, że karę pozbawienia wolności przy wykorzystaniu elektronicznego monitoringu odbywa się poza zakładem karnym, co stanowi swoiste odstępstwo, należałoby ponadto zastanowić się

nad nowelizacją art. 69 k.k.w. poprzez wprowadzenie dodatkowego, analogicznego zastrzeżenia, jak w przypadku art. 87 § 4 k.k.w.

W świetle powyższego trzeba kategorycznie stwierdzić, że brak jest jakichkolwiek podstaw do ujmowania dozoru elektronicznego jako systemu wykonywania bezwzględnej kary izolacyjnej, ponad te, które wymieniono w art. 81 k.k.w., jak również do utożsamiania badanej instytucji wyłącznie z karą pozbawienia wolności. Należy pamiętać, że dozór elektroniczny może być wykorzystany przy innych środkach reakcji prawnokarnej. Zgodnie z obowiązującą regulacją omawiane rozwiązanie znajduje również zastosowanie w ramach środka karnego z art. 41a i art. 41b k.k. oraz w ramach środka zabezpieczającego. Dostrzegając niedoceniony dotychczas w pełni potencjał badanej instytucji, zasadna jest konstatacja, że dozór elektroniczny to jedynie techniczny sposób wykonywania kary i innych środków reakcji prawnokarnej. Elektroniczny monitoring można także określić mianem narzędzia reakcji prawnokarnej czy instrumentu o szerokich możliwościach zastosowania. Nieusprawiedliwione pozostaje natomiast postrzeganie dozoru elektronicznego jako odrębnej sankcji karnej, środka karnego czy środka zabezpieczającego.

Nie sposób dokonać oceny badanej instytucji bez odniesienia się do kwestii realizacji podstawowych założeń, jakie towarzyszyły pierwotnie ustawodawcy przy projektowaniu oraz wdrażaniu dozoru elektronicznego do polskiego systemu prawa karnego.

Wśród motywów, które legły u podstaw uchwalenia ustawy o SDE, trzeba wymienić nieobcy polskiemu więziennictwu problem przeludnienia. Choć projektodawcy upatrywali w dozorze elektronicznym swoiste remedium, to trudno zakładać, aby na tej drodze możliwe było odwrócenie tego zjawiska. Badana instytucja nie prowadzi do likwidacji przeludnienia, lecz co najwyżej jest jednym z wielu instrumentów, które mogłyby przyczynić się do redukcji wskaźnika zaludnienia. W tym ostatnim obszarze konieczna wydaje się reorientacja założeń polityczno-kryminalnych.

Trzeba dodać, że projektodawcy odwoływali się również, zresztą należycie, do ogólnych dyrektyw wymiaru kary, w tym do dyrektyw prewencji ogólnej oraz szczególnej, a więc do art. 53 § 1 k.k. w brzmieniu nadanym przed dniem wejścia w życie ustawy z dnia 7 lipca 2022 roku. Z całą pewnością w analizowanej instytucji odnaleźć można elementy prewencyjne. Należy zaznaczyć, że w przypadku dozoru stacjonarnego obecnie przewidziane unormowania

prowadzą do zdyscyplinowania skazanego, co służyć miało realizacji celu wychowawczego. Z kolei rozwiązania prawne dające podstawę do sanowania niesubordynacji skazanego korespondują m.in. z celem zapobiegawczym. Zważywszy jednak na możliwość poddania skazanego na karę pozbawienia wolności kontroli jedynie w *stricte* wyznaczonych dniach tygodnia oraz godzinach, cel zapobiegawczy jest urzeczywistniany w zdecydowanie mniejszym zakresie. Tymczasem w przypadku pozostałych rodzajów dozoru, czyli dozoru zbliżeniowego oraz mobilnego, dostrzec trzeba prymat realizacji celu zapobiegawczego nad wychowawczym. Wynikać to może z istoty środków karnych oraz środka zabezpieczającego, w ramach których elektroniczny monitoring jest wykorzystywany. Przejawem wychowawczego oddziaływania wydaje się natomiast respektowanie orzeczenia, na mocy którego stosowany jest określony środek reakcji prawnokarnej. Liczba i dynamika zmian legislacyjnych oraz proces ich wdrażania do polskiego systemu prawa karnego kształtuje zaś świadomość prawną społeczeństwa.

Ostatnim z założeń, jakimi kierowano się w trakcie prac legislacyjnych, towarzyszącym wprowadzeniu dozoru elektronicznego, było dążenie do uwzględnienia określonych w Zasadach Tokijskich oraz Rekomendacji Nr R (99) 22 standardów międzynarodowych. Równocześnie analiza brzmienia postanowień wynikających z tych aktów międzynarodowego prawa publicznego prowadzi do konkluzji, że w przyjętym na podstawie ustawy o SDE kształcie instytucji dozoru elektronicznego pominięte zostały wyrażone w nich postulaty, w szczególności przewidujące możliwość wykorzystania środków nieizolacyjnych na wszystkich etapach postępowania karnego. Trzeba przy tym pamiętać, że przywołane akty prawne zalicza się jedynie do tzw. *soft law*, a zatem normy w nich wyrażone pozbawione są mocy prawnie wiążącej.

Niezależnie od wyżej poczynionych uwag decyzję ustawodawcy w przedmiocie wdrożenia dozoru elektronicznego do polskiego systemu prawa karnego bezsprzecznie określić należy jako słuszną. Jednakże mnogość zmian, a nadto liczne wątpliwości wokół aspektów technicznych oraz unormowań prawnych, które w konsekwencji mogą stanowić swoiste przeszkody w prawidłowym funkcjonowaniu badanej instytucji, prowadzą do wniosku, że elektroniczny monitoring to wciąż narzędzie niedoskonałe.

Należy wskazać, że choć w art. 43la § 1–3 k.k.w. przewidziano szereg przesłanek, to nawet ich kumulatywne spełnienie nie przesądza jeszcze o udzieleniu skazanemu zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w warunkach dozoru elektronicznego. Ustawodawca przewidział bowiem wyłącznie fakultatywny tryb orzekania, przyznając tym samym sądowi penitencjarnemu znaczny margines swobody uznania. Z tych powodów istotne jest nie tylko precyzyjne ukształtowanie katalogu przesłanek określonych w art. 43la § 1–3 k.k.w., ale także ich właściwa interpretacja. Wśród unormowań mogących budzić pewne obawy jedynie przykładowo należy wymienić wymiar orzeczonej kary pozbawienia wolności, teoretycznie stwarzający możliwość skorzystania z badanej instytucji przez szerokie grono skazanych, spośród których nie można wykluczyć sprawców niektórych przestępstw (art. 43la § 1 pkt 1 k.k.w.). Z wyjątkiem klauzuli z art. 43la § 2 k.k.w. brakuje odrębnego przepisu zawierającego enumeratywne wyliczenie typów czynów zabronionych, co do których wyłączone byłoby stosowanie dozoru elektronicznego. Jednocześnie trzeba zaznaczyć, że wobec użycia przez prawodawcę nieostrych zwrotów na podstawie wyżej wspomnianego art. 43la § 2 k.k.w. ich wykładnia może okazać się poważnie utrudniona.

Nie bez znaczenia dla prawidłowego funkcjonowania badanej instytucji pozostają również aspekty techniczne oraz towarzyszące temu ewentualne trudności. W nawiązaniu do dozoru stacjonarnego niedające się usunąć zakłócenia mogą wystąpić już na etapie ubiegania się o udzielenie wymaganego zezwolenia, stanowiąc przyczynę negatywnego rozstrzygnięcia. Pozbawienie skazanego możliwości skorzystania z omawianej instytucji, kiedy powstałe przeszkody techniczne są od niego niezależne, jak choćby w przypadku braku odpowiedniego zasięgu telefonii komórkowej, prowadzi do nieuzasadnionej dyskryminacji i zarzutu nierównego traktowania obywateli w podobnych sytuacjach. Inne zakłócenia mogą pojawić się w trakcie wykonywania kary pozbawienia wolności w ramach dozoru elektronicznego i nie zawsze są wynikiem postawy skazanego, lecz osób wspólnie z nim zamieszkujących, a nawet zwierząt domowych. W odniesieniu do pozostałych środków reakcji prawnokarnej najbardziej kontrowersyjnym rozwiązaniem wydaje się sposób realizacji „obowiązku przebywania” orzeczonego w ramach zakazu wstępu na imprezę masową (art. 41b § 3 k.k.).

Wątpliwości interpretacyjne wokół istniejących unormowań prawnych dotyczą kwestii mających wpływ na przebieg postępowania wykonawczego, takich jak: właściwość miejscowa sądu (art. 43e, art. 43ln k.k.w.) wobec posłużenia się przez prawodawcę wielością zwrotów mnożących niepotrzebnie terminologię; długość terminów na podjęcie oznaczonych czynności przez poszczególne podmioty (np. art. 43k § 2, art. 43t § 1 pkt 2, art. 43lj § 2 k.k.w.) w kontekście możliwości ich dochowania; brak uregulowania tych terminów, co może z kolei utrudniać efektywne funkcjonowanie badanej instytucji (np. art. 43i § 1, art. 43zad k.k.w.); warunki cofnięcia zezwolenia z art. 43p § 2 k.k.w.; brak określenia w art. 43q k.k.w. maksymalnego czasu trwania przerwy. W rozdziale VIIa k.k.w., poświęconym systemowi dozoru elektronicznego, zawarto również wiele przepisów, którym można zarzucić wadliwą redakcję, co dotyczy przykładowo: art. 43m § 3, art. 43q § 1 i § 3, art. 43r § 2, art. 43w § 2, art. 43zaa § 1 pkt 4 czy art. 43zab k.k.w. Nie bez znaczenia pozostaje wreszcie to, że niektóre z przewidzianych rozwiązań prawnych odnoszących się do badanej instytucji mogą okazać się nader dyskusyjne, jak chociażby: istniejące rozbieżności między art. 43lg a art. 42 § 3 k.k.w.; możliwość zatarcia granic między uprawnieniami sądowego kuratora zawodowego oraz podmiotu dozoruującego, działających niezależnie od siebie w sytuacjach nadzwyczajnych, ujętych w art. 43r i art. 43w § 1 pkt 2 k.k.w.; możliwość odroczenia wykonania środka zabezpieczającego w postaci elektronicznej kontroli miejsca pobytu, o czym stanowi art. 43j § 2 k.k.w.

Oprócz dyskusyjnego charakteru poszczególnych przepisów prawnych, których brzmienie niewątpliwie wymaga doprecyzowania w toku ewentualnych dalszych prac legislacyjnych, konieczne jest ponadto rozważenie możliwości wykorzystania dotychczas w pełni niedocenionego potencjału badanej instytucji, nie tylko na etapie postępowania wykonawczego, ale i w odniesieniu do pozostałych etapów postępowania karnego. Postulat objęcia elektronicznym monitoringiem wszystkich etapów postępowania karnego nie stanowi *novum* w świetle istniejących standardów międzynarodowych.

Należy mieć jednak na względzie, że stosowanie omawianej instytucji w postępowaniu przygotowawczym może okazać się nierealne wobec zasadniczego celu środków zapobiegawczych, jakim jest zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania. Dotyczy to przede wszystkim dozoru elektronicznego jako potencjalnej alternatywy dla tymczasowego aresztowania. Konstrukcja

szczególnych przesłanek ujętych w Kodeksie postępowania karnego wyłącza taką możliwość. Nawiązując do negatywnych przesłanek tymczasowego aresztowania, określonych w art. 259 § 1 k.p.k., wykorzystanie dobrodziejstwa omawianej instytucji mogłoby okazać się zbyt problematyczne, a w przypadku przesłanki z art. 259 § 3 k.p.k. nawet przesadnie dokuczliwe. Zważywszy na rozwiązanie przewidziane w art. 257 § 2 k.p.k., zasadne byłoby natomiast połączenie warunkowego tymczasowego aresztowania z elektronicznym monitoringiem, lecz realizowanym w formie dozoru mobilnego, co pozwoliłoby na rzeczywiste i bezpośrednie oddziaływanie na oskarżonego, nie zawsze będącego tzw. oferentem poręczenia.

Odnosnie do nieizolacyjnych środków zapobiegawczych zniesienie kontroli na granicach wewnętrznych usprawiedliwia objęcie dozorem elektronicznym oskarżonego, względem którego orzeczono zakaz opuszczania kraju. Elektroniczny monitoring mógłby również stanowić narzędzie wzmacniające dolegliwość zakazu zbliżania z art. 276a k.p.k. (o ile przepis ten nie zostanie uchylony) oraz zwykłego dozoru policji z art. 275 § 1–2 k.p.k.

Odmienne niż w przypadku postępowania przygotowawczego, obowiązujące przepisy prawne dają podstawę do stosowania dobrodziejstwa omawianej instytucji już na etapie postępowania jurysdykcyjnego. Obecnie elektroniczny monitoring odnosi się do dwóch rodzajów środków karnych, tj. zakazu zbliżania się do określonych osób oraz zakazu wstępu na imprezę masową, a także do środka zabezpieczającego w postaci elektronicznej kontroli miejsca pobytu. Istotnym mankamentem istniejącej regulacji jest brak powierzenia sądowi *meriti* obowiązku rozpoznania wniosku w przedmiocie udzielenia zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w warunkach dozoru elektronicznego w ramach modelu *front door programme*.

Możliwość kontrolowania orzeczonego względem skazanego zakazu zbliżania się do określonych osób przy wykorzystaniu środków technicznych trzeba co do zasady ocenić pozytywnie. Nie oznacza to jednak, że rozwiązanie to jest poprawne w stopniu zadowalającym, stąd też w toku dalszych prac legislacyjnych należy postulować, aby zmiany normatywne dotyczyły kwestii takich jak: instytucja odroczenia z art. 43i § 2 k.k.w. w związku z art. 43a § 2 pkt 1 k.k.w.; prawo osoby chronionej do decydowania o zamianie dozoru zbliżeniowego na mobilny; potrzeba uzależnienia decyzji dotyczącej wyposażenia osoby chronionej w rejestrator stacjonarny od uzyskania uprzedniej

zgody osób pełnoletnich wspólnie z nią zamieszkujących. Mając na uwadze wysoce wątpliwy sposób realizacji „obowiązku przebywania” orzekanego w ramach drugiego z wymienionych środków karnych, należałoby całkowicie zrezygnować z wykonywania zakazu wstępu na imprezę masową w systemie dozoru elektronicznego. Niezależnie od przedstawionych dezyderatów warto byłoby równocześnie zastanowić się nad poszerzeniem katalogu środków karnych określonym w art. 39 k.k. i tym samym stworzyć możliwość objęcia elektronicznym monitoringiem skazanych, wobec których orzeczono *ad exemplum* środek karny w postaci zakazu przebywania w określonych środowiskach lub miejscach oraz środek karny w postaci zakazu wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych.

Sceptycznie natomiast trzeba się odnieść do elektronicznej kontroli miejsca pobytu jako odrębnego środka zabezpieczającego i to nie tylko wobec możliwości jej samodzielnego orzeczenia, ale też zastosowania względem stosunkowo szerokiego oraz specyficznego grona sprawców. Z tych powodów pożądana byłaby rezygnacja z tego rozwiązania oraz zastąpienie go innym wolnościowym środkiem zabezpieczającym, którego realizacja mogłaby być wspierana w ramach systemu dozoru elektronicznego. Dozór elektroniczny powinien nadto znaleźć zastosowanie na podstawie ustawy z dnia 22 listopada 2013 roku jako narzędzie służące do kontroli zachowania osób stwarzających zagrożenie, co do których jest orzekany nadzór prewencyjny, będący środkiem quasi-zabezpieczającym.

Pogłębiona analiza badanej instytucji wymaga sformułowania postulatów *de lege ferenda* także w nawiązaniu do etapu postępowania wykonawczego. Towarzyszące unormowaniu z art. 43lb k.k.w. obawy na temat możliwości utraty znaczenia, jakie przypisuje się zastępczej karze pozbawienia wolności za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe, w sytuacji zarządzenia jej odbycia przy wykorzystaniu elektronicznego monitoringu, przemawiają raczej za wycofaniem się ze wspomnianego rozwiązania. Wątpliwości mogą wiązać się ponadto z wykonywaniem kary izolacyjnej w modelu *back door programme*. Początkowo na podstawie art. 43la k.k.w. ustawodawca odstąpił od określenia wymiaru kary pozbawienia wolności pozostałej do odbycia bądź od oznaczenia czasu, którego upływ stwarzałby dopiero podstawę do ubiegania się przez skazanego o możliwość skorzystania z dobrodziejstwa omawianej instytucji. Trafna była zatem modyfikacja brzmienia art. 43la k.k.w.

w drodze ustawy z dnia 5 sierpnia 2022 roku, prowadząca do zwiększenia wymiaru orzeczonej kary pozbawienia wolności (lub sumy tychże kar) do trzech lat i równocześnie uzależnienia ewentualnego dążenia w zakresie uzyskania zezwolenia na wykonywanie kary izolacyjnej z zastosowaniem elektronicznego monitoringu od odbycia *stricte* określonej części kary. Tu jednak zaleca się daleko idącą ostrożność ze względu na konkurencyjność między badaną instytucją a warunkowym przedterminowym zwolnieniem, czyniąc z tej pierwszej wariant mniej atrakcyjny dla skazanego. Powiązanie obu tych rozwiązań mogłoby więc stanowić swoiste remedium. W rezultacie dozór stacjonarny stałby się elementem poprzedzającym warunkowe przedterminowe zwolnienie, a dozór mobilny narzędziem zintensyfikowanego dozoru wobec skazanych wymienionych w art. 159 § 1 zdanie drugie k.k.w. Co więcej, od 1 stycznia 2026 roku dozorem elektronicznym, realizowanym w formie dozoru mobilnego, będzie można objąć także skazanych, którym udzielono przerwy w wykonywaniu kary pozbawienia wolności. Przyjęte przez ustawodawcę rozwiązanie trzeba ocenić pozytywnie, lecz należałoby rozważyć posługiwanie się właściwą nomenklaturą i zasadność uzależnienia wykorzystania elektronicznego monitoringu względem skazanego, któremu udzielono przerwy w wykonywaniu kary izolacyjnej od negatywnej prognozy kryminologiczno-społecznej.

Należy podkreślić, że choć przedstawione postulaty *de lege ferenda* przewidują możliwość zastosowania badanej instytucji na wszystkich etapach postępowania karnego, to trzeba pamiętać o ograniczeniach wynikających z przepustowości systemu dozoru elektronicznego. Obecnie maksymalna dobową pojemność systemu to zaledwie 10 000 miejsc. Nie bez znaczenia przy tym pozostaje to, że w świetle obowiązującej regulacji oraz danych statystycznych, wskazujących na stan wykorzystania tego systemu na dzień 31 grudnia 2024 roku w 62,06%, objęcie elektronicznym monitoringiem szerszego grona skazanych finalnie mogłoby okazać się nierealne. Wdrożenie projektowanych rozwiązań prawnych wymaga zatem nie tylko zmian normatywnych, ale i przygotowania odpowiedniego zaplecza technicznego.

Bibliografia

Literatura przedmiotu

- Badziak K., Badziak J., *Pitawał łódzki. Głośne procesy karne od początku XX wieku do wybuchu II wojny światowej*, Łódź 2017.
- Banaszak B., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2009.
- Barczak-Oplustil A., *Charakter środków zabezpieczających w nowelizacji kodeksu karnego z 20 lutego 2015 r. Wprowadzenie do dyskusji*, „Palestra” 2015, nr 7–8.
- Białowās E., *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w ramach dozoru elektronicznego a konstytucyjna zasada równości wobec prawa*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2011, nr 1.
- Bogacki P., Olęzałek M., *Dozór elektroniczny jako środek ograniczenia przeludnienia w polskich zakładach karnych*, „Wiedza Prawnicza” 2014, nr 4.
- Brudniak-Drag A., *Dozór elektroniczny w procesie wychowania resocjalizacyjnego*, [w:] *Aspekty psychologiczne między umysłem a ciałem*, red. K. Kropiwiec, M. Szala, K. Maciąg, Lublin 2014.
- Buchała K., *Dyrektywy sądowego wymiaru kary*, Warszawa 1964.
- Budyn-Kulik M., *Komentarz do art. 41a*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2015.
- Burrell W.D., Gable R.S., *From B.F. Skinner to Spiderman to Martha Stewart: The Past, Present and Future of Electronic Monitoring of Offenders*, „Journal of Offender Rehabilitation” 2008, vol. 46, no. 3–4.
- Bülów W., *Electronic Monitoring of Offenders: An Ethical Review*, „Science and Engineering Ethics” 2014, no. 20 (2).
- Criminal Justice, New Technologies, and the Constitution. Special Report*, Washington 1988.
- Dawidziuk E., *Glosa do wyroku ETPC z dnia 29 listopada 2011 r.*, 40195/08, <http://www.lex.pl/akt/-/akt/glosa-do-wyroku-etpc-z-dnia-29-listopada-2011-r-4019508>.
- Dawidziuk E., *Izolacja od społeczeństwa po odbyciu w pełni kary pozbawienia wolności*, „Archiwum Kryminologii” 2019, t. 41, nr 1.
- Dawidziuk E., *Traktowanie osób pozbawionych wolności we współczesnej Polsce na tle standardów międzynarodowych*, Warszawa 2013.
- Dąbkiewicz K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2015.

- Dąbkiewicz K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2018.
- Długosz J., *Środki zabezpieczające*, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna*, t. II, *Komentarz art. 32–116*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2015.
- Dyl K., Janicki G., *Dozór elektroniczny*, „Zeszyty Prawnicze UKSW” 2005, nr 5.2.
- Dziubińska A., *Cele kary pozbawienia wolności wykonywanej poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego*, [w:] *Wybrane problemy indywidualizacji wykonywania kary pozbawienia wolności i środków probacyjnych*, red. A. Nawój-Sleszyński, J. Łuczak, Łódź 2017.
- Dziubińska A., *Dwa lata obowiązywania przepisów ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego – założenia i ich realizacja*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2012, nr 74–75.
- Ejchart M., *Rekomendacja Nr R 99 (22) dotycząca przeludnienia w więzieniach i wzrostu populacji więziennej. Komentarz*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72–73.
- Fila K., *Środek zapobiegawczy w postaci dozoru elektronicznego jako postulat de lege ferenda*, „Palestra” 2018, nr 10.
- Gable R.S., *The Ankle Bracelet Is History: An Informal Review of the Birth and Death of a Monitoring Technology*, „The Journal of Offender Monitoring” 2015, no. 27.
- Gable R.S., Gable R.K., *Remaking of Electronic Tracking of Offenders into a „Persuasive Technology”*, „Journal of Technology in Human Services” 2016, vol. 34, no. 1.
- Giezek J., *Wyłączenie odpowiedzialności karnej*, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2021.
- Giętkowski R., *Pojęcie miejsca stałego pobytu w prawie karnym*, „Forum Prawnicze” 2018, nr 1 (45).
- Góralski P., *Środek zabezpieczający w formie elektronicznej kontroli miejsca pobytu sprawcy czynu karalnego (część 1)*, „Prokuratura i Prawo” 2017, nr 9.
- Góralski P., *Środek zabezpieczający w formie elektronicznej kontroli miejsca pobytu sprawcy czynu karalnego (część 2)*, „Prokuratura i Prawo” 2017, nr 10.
- Góralski P., *Środki zabezpieczające stosowane wobec przestępców wykazujących zaburzenia osobowości*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2015, t. 37.
- Górowski W., Szewczyk M., *Środki karne*, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna*, t. I, *Komentarz do art. 1–52*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2016.
- Grudecki M., *Kara ograniczenia wolności z zastosowaniem dozoru elektronicznego – utracona szansa naprawy tej kary w polskim prawie karnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2017, z. 4.
- Gutkowska A., *Nadzór prewencyjny. Wybrane aspekty orzekania i stosowania wolnościowego środka postpenalnego*, „Prawo w Działaniu” 2021, t. 45.
- Guzik-Makaruk M.A., Pawluczuk P., *Ustawa o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia, wolności seksualnej innych osób – z dwuletniej perspektywy swego obowiązywania*, [w:] *Współczesne problemy prawa*, t. 2, *Nadużycia prawa*, red. I. Nowicka, D. Mocarska, Szczytno 2016.

- Haverkamp R., Woessner G., *The Emergence and Use of GPS Electronic Monitoring in Germany: Current Trends and Findings*, „Journal of Technology in Human Services” 2016, vol. 34, no. 1.
- Hochmayr G., Małolepszy M., *System dozoru elektronicznego – możliwości i granice. Spojrzenie prawnoporównawcze w obliczu polskiej nowelizacji*, [w:] *Current problems of the penal law and criminology*, red. E. Pływaczewski, przeł. B. Jakimiec, M. Gluchowski, [https://www.rewi.europa-uni.de/de/lehrstuhl/sr/eurostrafrecht/Lehrstuhl linhaber/Publicationen/System-dozoru-elektronicznego.pdf](https://www.rewi.europa-uni.de/de/lehrstuhl/sr/eurostrafrecht/Lehrstuhl%20linhaber/Publicationen/System-dozoru-elektronicznego.pdf).
- Izydorczyk J., *Stosowanie tymczasowego aresztowania w polskim postępowaniu karnym*, Kraków 2002.
- Jakubowska-Hara J., *Podstawowe dyrektywy wymiaru kary (w świetle dyskusji wokół art. 50 k.k.)*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1989, z. 4.
- Jankowski M., Momot S., *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego (Sprawozdanie z badania aktowego)*, Warszawa 2014.
- Jankowski M. i in., *Przyczyny niedostatecznego wykorzystania ustawy o dozorcze elektronicznym*, Warszawa 2012.
- Jarzynka M., Kacprzyk P., *Dozór elektroniczny, czyli nie izolacyjny system odbywania kary pozbawienia wolności*, „Kortowski Przegląd Prawniczy” 2014, nr 2.
- Jasiński J., *Areszt domowy (Propozycja do rozważenia)*, [w:] *Problemy kodyfikacji prawa karnego. Księga ku czci Profesora Mariana Cieślaka*, red. S. Waltoś, Kraków 1993.
- Jaskóła A., *Dozór elektroniczny jako sposób zmniejszenia przeludnienia w zakładach karnych. Ujęcie przed i po nowelizacji z dnia 1 lipca 2015 r.*, [w:] *Współczesne wyzwania dla systemów penitencjarnych na świecie*, red. M.M. Szwejkowska, J.D. Ryś, Olsztyn 2016.
- Jaskóła A., *Wpływ kluczowych nowelizacji na kształt dozoru elektronicznego w Polsce*, „Prokuratura i Prawo” 2024, nr 6.
- Jaskóła A., Szewczyk P., *Evolution of the electronic monitoring in Poland*, „World Scientific News” 2017, nr 85.
- Jaskóła A., Szewczyk P., *Wpływ rozwiązań prawnych uchwalonych w dobie pandemii SARS-CoV-2 na instytucję dozoru elektronicznego*, [w:] *Polska w dobie pandemii SARS-CoV-2 – perspektywy*, red. S. Wojnarowska-Szpucha, Warszawa 2021.
- Juchacz W., Zgoliński I., *Aktualny model kary pozbawienia wolności i jego perspektywy*, „Studia z Zakresu Nauk Prawnoustrojowych. Miscellanea” 2014, z. 4.
- Kaczmarek T., *Ogólne dyrektywy wymiaru kary w teorii i praktyce sądowej*, Wrocław 1980.
- Kalisz T., *Kara pozbawienia wolności z perspektywy rozważań teleologicznych dotyczących wymiaru i wykonania kary*, [w:] *Prawo karne wykonawcze w systemie nauk kryminologicznych. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Leszka Boguni*, red. T. Kalisz, Wrocław 2011.
- Kalisz T., *Samouwolnienie się skazanego z wykonywania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego*, [w:] *Współczesne wyzwania kurateli sądowej w Polsce*, red. A. Kwieciński, Wrocław 2019.

- Kania A., *Dyrektywa pozytywnej prewencji ogólnej – wybrane problemy. Uwagi na tle kodeksu karnego*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2016, t. 39.
- Kania A., *Prawnokarny zakaz wstępu na imprezę masową*, „Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały” 2018, nr 1 (22).
- Kasińska I., *Czy wymiar sprawiedliwości wymierzy przestępcom sprawiedliwość? System dozoru elektronicznego i cele kary kryminalnej*, „Studia Prawnoustrojowe” 2009, nr 10.
- Kędzierski B., *Efektywność systemu dozoru elektronicznego w Polsce w świetle badań empirycznych*, Gdańsk 2021.
- Kiełtyka A., Ważny A., *Ustawa o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego. Komentarz*, Warszawa 2011.
- Kluza J., *Przestępstwo samouwolnienia się. Uwagi na tle orzeczeń Sądu Najwyższego o sygn. I KZP 11/16 oraz I KZP 3/17*, „Zeszyty Prawnicze” 2017, nr 18.2.
- Kmiecik B., „Ustawa o bestiach” czy też bestialska ustawa? Człowiek między więzieniem a szpitalem psychiatrycznym, [w:] *Oddziaływania wobec skazanych na karę pozbawienia wolności w polskim systemie penitencjarnym. Rozważania w 100-lecie więziennictwa polskiego*, red. A. Nawój-Śleszyński, M. Niewiadomska-Krawczyk, Łódź 2020.
- Kołyško M., *Kara pozbawienia wolności i jej cele*, [w:] *Kowalski vs. Temida: oskarżony, ofiara czy już skazany? Patologie wymiaru sprawiedliwości. Materiały z sesji naukowej Koła Naukowego Prawa Karnego i Kryminologii*, red. K. Witkowska-Rozpara, Toruń 2009.
- Konarska-Wrzosek V., *Dyrektywy wyboru kary w polskim ustawodawstwie karnym*, Toruń 2002.
- Konarska-Wrzosek V., *Środki związane z poddaniem sprawcy próbie*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzosek, Warszawa 2020.
- Konopczyński M., *Twórcza resocjalizacja: zarys koncepcji rozwijania potencjałów*, „Resocjalizacja Polska” 2014, nr 7.
- Kosonoga J., *Komentarz do art. 266–277 k.p.k.*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2020.
- Kosonoga J., *Tymczasowe aresztowanie i jego wolnościowa alternatywa w postępowaniu karnym (na tle wybranych danych statystycznych)*, [w:] *Alternatywy pozbawienia wolności w polskiej polityce karnej*, red. J. Jakubowska-Hara, J. Skubiński, Warszawa 2009.
- Kosonoga-Zygmunt J., *Orzekanie kar nieizolacyjnych zamiast kary pozbawienia wolności (art. 37a k.k.)*, „Ius Novum” 2016, nr 4.
- Kotowski W., *Nietrzeźwość rowerzysty ponownie wykroczeniem*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2013, z. 4.
- Kotowski W., Kurzępa B., *Dozór elektroniczny. Komentarz praktyczny*, Warszawa 2009.
- Kotowski W., Kurzępa B., *Dozór elektroniczny – zarys problematyki*, „Probacja” 2009, nr 2.

- Kotowski W., Kurzępa B., *Projektowane rozwiązania w systemie dozoru elektronicznego*, „Probacja” 2010, nr 3–4.
- Kozielewicz W., *Sędziowski wymiar kary po wejściu w życie ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. nowelizującej kodeks karny*, „Studia Prawnicze KUL” 2015, nr 3 (63).
- Kozielewicz W., *Zmiany w instytucji warunkowego skazania wprowadzone nowelą z dnia 20 lutego 2015 r. jako kolejna próba ograniczenia praktyki orzekania kar pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania*, „Studia z Zakresu Nauk Prawnoustrojowych” 2016, t. 6.
- Kozłowska-Kalisz P., *Komentarz do art. 41b, [w:] Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Mozgawa, LEX 2021.
- Krakowiak D., *Psychopatia, socjopatia i charakteropatia a odpowiedzialność karna*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 3.
- Krzeczek M., Molis K., *Kilka słów o karze – ujęcie ogólne*, „Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały” 2017, nr 1 (20).
- Kukliński P., *Praktyka funkcjonowania Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym. Uwagi na tle wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 23 listopada 2016 r. w sprawie K 6/14 – część I*, „Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne” 2021, nr 35.
- Kwieciński A., *Wybrane zagadnienia związane z rozpoczęciem dozoru elektronicznego*, [w:] *Dziesięć lat funkcjonowania systemu dozoru elektronicznego w Polsce*, red. A. Kwieciński, Wrocław 2021.
- Lachowski J., *Wyłączenie odpowiedzialności karnej*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzošek, Warszawa 2020.
- Lachowski J., *Funkcje warunkowego przedterminowego zwolnienia we współczesnej polityce kryminalnej i penitencjarnej*, [w:] *Misja Służby Więziennej a jej zadania wobec aktualnej polityki karnej i oczekiwań społecznych*, red. W. Ambrozik, H. Machel, P. Stępnia, Poznań–Gdańsk–Warszawa 2008.
- Lachowski J., *Warunkowe przedterminowe zwolnienie w prawie polskim na tle ustawodawstwa państw Rady Europy*, [w:] *X lat obowiązywania Kodeksu karnego wykonawczego*, red. S. Lelental, G.B. Szczygieł, Białystok 2009.
- Lachowski J., *Warunkowe zawieszenie wykonania kary oraz warunkowe zwolnienie po noweli z 20 lutego 2015 roku z perspektywy art. 4 § 1 k.k. – wybrane zagadnienia*, „Studia z Zakresu Nauk Prawnoustrojowych. Miscellanea” 2016, nr 4.
- Lachowski J., *Warunkowe zwolnienie z reszty kary pozbawienia wolności*, Warszawa 2010.
- Lachowski J., *Wybrane zagadnienia sporne na tle wykładni przepisów ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego*, [w:] *Problemy wymiaru sprawiedliwości karnej. Księga jubileuszowa profesora Jana Skupińskiego*, red. A. Błachnio-Parzych, J. Jakubowska-Hara, J. Kosonoga, H. Kuczyńska, Warszawa 2013.
- Lachowski J., *Zasady odpowiedzialności karnej*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzošek, Warszawa 2018.

- Lachowski J., *Zasady orzekania kary ograniczenia wolności – wybrane zagadnienia*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2016, t. 40.
- Lelental S., *Dozór elektroniczny – czy może przyczynić się do rozwiązania lub tylko złagodzenia problemu przeludnienia w zakładach karnych*, [w:] *Misja Służby Więziennej a jej zadania wobec aktualnej polityki karnej i oczekiwań społecznych*, red. W. Ambrozik, H. Machel, P. Stępnia, Poznań–Gdańsk–Warszawa 2008.
- Lelental S., *Dozór elektroniczny w świetle rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z 4 kwietnia 2014 r.*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2014, nr 83.
- Lelental S., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2017.
- Lelental S., *Kontrolowane w sposób określony w przepisach ustawy o dozorcze elektronicznym obowiązki przebywania skazanego w czasie trwania niektórych imprez masowych objętych zakazem wstępu na te imprezy w określonym miejscu stałego pobytu*, [w:] *Reformy prawa karnego. W stronę spójności i skuteczności*, red. J. Urtrat-Milecki, Warszawa 2013.
- Lelental S., *Orzekanie o zezwoleniu na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego*, [w:] *Teoretyczne i praktyczne problemy współczesnego prawa karnego. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Tadeuszowi Bojarskiemu*, red. A. Michalska-Warias, I. Nowikowski, J. Piórkowska-Flieger, Lublin 2011.
- Lernell L., *Podstawy nauki polityki kryminalnej. Studia z zagadnień przestępstwa, odpowiedzialności i kary*, Warszawa 1967.
- Lernell L., *Wykład prawa karnego*, Warszawa 1961.
- Licznierski M., *Środek karny zakazu wstępu na imprezy masowe*, „Prokuratura i Prawo” 2012, nr 5.
- Lipiński K., *Środki karne*, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2021.
- Lipiński K., *Środki zabezpieczające*, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2021.
- Lockhart-Mirams G., Pickles C., Crowhurst E., *Cutting crime: the role of tagging in offender management*, London 2015.
- Łabuda G., *Środki związane z poddaniem sprawcy próbie*, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2021.
- Łuczarski K., *Sporne problemy zakresu przedmiotowego zakazu prowadzenia pojazdów*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2011, r. 73, z. 4.
- Machel H., *Resocjalizacja penitencjarna: istota, dylematy terminologiczne, społeczny sens, kilka uwag teoretycznych i kadrowych*, „Resocjalizacja Polska” 2010, nr 1.
- Majewski J., *Kodeks karny. Komentarz do zmian 2015*, Warszawa 2015.
- Makowski W., *Kodeks karny obowiązujący tymczasowo w Rzeczypospolitej Polskiej na ziemiach b. zaboru rosyjskiego z dodaniem: przepisów przechodnich i ustaw, zmieniających i uzupełniających postanowienia karne kodeksu, odpowiednich przepisu Kodeksu Karnego Niemieckiego i Ustawy Karnej Austriackiej, obowiązujących*

- w pozostałych dzielnicach Rzplitej oraz Komentarza i orzeczeń Sądu Najwyższego, t. I, Część ogólna, Warszawa 1921.
- Małecki M., *Samouwolnienie się od dozoru (zagadnienie prawne Sądu Najwyższego), Dogmaty Karnisty z 6 grudnia 2016 r.*, <https://www.dogmatykarnisty.pl/2016/12/samouwolnienie-sie-od-dozoru>.
- Małecki M., *Sekwencja krótkoterminowej kary pozbawienia wolności i kary ograniczenia wolności (art. 37b k.k.) – zagadnienia podstawowe*, „Palestra” 2015, nr 7–8.
- Małolepszy M., *Kilka uwag na temat reformy systemu sankcji*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 11.
- Mamak K., *Czy zakaz opuszczania kraju ma sens?*, [w:] *Tymczasowe aresztowanie jako ultima ratio – poszukiwanie alternatywy*, red. P. Nycz, R. Duszkiewicz, Kraków 2011.
- Mamak K., *Dozór elektroniczny – rozważania na tle kary pozbawienia wolności, kary ograniczenia wolności oraz przestępstwa samouwolnienia (art. 242 § 1 k.k.)*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2017, z. 3.
- Mamak K., *Funkcjonowanie dozoru elektronicznego w świetle badań aktowych*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2014, z. 2.
- Mamak K., Zajac D., *Dozór elektroniczny*, [w:] *Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz*, red. W. Wróbel, Kraków 2015.
- Mamak K., Zajac D., *Dozór elektroniczny w świetle nowelizacji prawa karnego*, „Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ” 2015, nr 1.
- Marek A., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010.
- Matynia J., *Kontrowersje wokół wykonywania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego*, [w:] *Współczesne problemy i perspektywy więziennictwa. Księga jubileuszowa z okazji dziesięciolecia działalności Studenckiego Naukowego Koła Penitencjarnego przy Zakładzie Prawa Karnego Wykonawczego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego*, red. A. Nawój-Śleszyński, A. Leszczyńska, Łódź 2019.
- Mazur H., *Dozór elektroniczny w procesie karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2009, nr 7–8.
- Mejka A., *Definicja i rozpatrywanie przez sądy spraw pilnych w dobie koronawirusa i regulacji z tzw. tarczy antykryzysowej*, LEX 2020.
- Melezini M., *O kryzysie polskiego systemu penitencjarnego*, [w:] *Misja Służby Więziennej a jej zadania wobec aktualnej polityki karnej i oczekiwań społecznych*, red. W. Ambrozik, H. Machel, P. Stępiak, Poznań–Gdańsk–Warszawa 2008.
- Meyer J.F., *Home Confinement with Electronic Monitoring*, [w:] *Intermediate Sanctions in Corrections*, ed. G.A. Caputo, Texas, 2004.
- Michalczewski A., *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego*, [w:] *Współczesne problemy i perspektywy więziennictwa. Księga jubileuszowa z okazji dziesięciolecia działalności Studenckiego Naukowego Koła Penitencjarnego przy Zakładzie Prawa Karnego Wykonawczego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego*, red. A. Nawój-Śleszyński, A. Leszczyńska, Łódź 2019.

- Moczydłowski P., *Przeludnienie więzień. O konsekwencjach populizmu więziennego i ideologizacji polityki kryminalnej w Polsce dla więziennictwa*, [w:] *Problemy penologii i praw człowieka na początku XXI stulecia. Księga poświęcona pamięci Profesora Zbigniewa Hołdy*, red. B. Stańdo-Kawecka, K. Krajewski, Warszawa 2011.
- Moczydłowski P., *Przestępca na uwięzi. Elektroniczny monitoring sprawców przestępstw*, Warszawa 2006.
- Mrozek K., *Warunki udzielenia zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego (art. 43la k.k.w.)*, [w:] *Dziesięć lat funkcjonowania systemu dozoru elektronicznego w Polsce*, red. A. Kwieciński, Wrocław 2021.
- Mrozek K., *Zmiany w systemie dozoru elektronicznego uchwalone w 2022 roku*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2023, t. 65.
- Mrozek K., Sitnik K., *Przesłanki wykonywania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego*, „Kwartalnik Naukowy Prawo Mediów Elektronicznych” 2011, nr 4.
- Musioł S., *Negatywne aspekty kary pozbawienia wolności*, „Probacja” 2013, nr 4.
- Muszyńska A., Jaskóła A., *Zmiana statusu podmiotu dozoru w świetle reformy prawa karnego z 2018 roku*, [w:] *Dziesięć lat funkcjonowania systemu dozoru elektronicznego w Polsce*, red. A. Kwieciński, Wrocław 2021.
- Myrna B., *Dozór elektroniczny. Zagadnienia ogólne i kilka uwag dotyczących jego wdrożenia do polskiego ustawodawstwa karnego*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2011, t. 27.
- Nasiłowski P., *System dozoru elektronicznego w polskim systemie penitencjarnym*, [w:] *Polski system penitencjarny. Ujęcie integralno-kulturowe*, red. P. Szczepaniak, Warszawa 2013.
- Nasiłowski P., *System dozoru elektronicznego w praktyce*, „Na Wokandzie” 2016, nr 3 (29).
- Nawój-Śleszyński A., *Funkcje i rola systemu dozoru elektronicznego w znowelizowanym kodeksie karnym przez ustawę z dnia 20 lutego 2015 r.*, [w:] *Przyszłość polskiego prawa karnego. Alternatywne reakcje na przestępstwo*, red. S. Pikulski, W. Cieślak, M. Romańczuk-Grącka, Olsztyn 2015.
- Nawój-Śleszyński A., *Populacja więzienna w Polsce po nowelizacji systemu prawa karnego ustawą z 20 lutego 2015 r.*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2018, t. 48.
- Nawój-Śleszyński A., *Problemy zapewnienia bezpieczeństwa osobistego osobom pozbawionym wolności przez administrację więzienną w warunkach przeludnienia jednostek penitencjarnych*, [w:] *X lat obowiązywania Kodeksu karnego wykonawczego*, red. S. Lelental, G.B. Szczygieł, Białystok 2009.
- Nawój-Śleszyński A., *Przeludnienie więzień w Polsce – przyczyny, następstwa i możliwości przeciwdziałania*, Łódź 2013.
- Nawój-Śleszyński A., *Skazani odbywający zastępczą karę pozbawienia wolności i ukarani w populacji więziennej (z problematyki redukcji populacji więziennej)*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2013, nr 78.

- Nawój-Śleszyński A., *Wykonywanie kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego a populacja więzienna*, „The Prison Systems Review” 2021, nr 113.
- Nawrocki M., *Problematyka kontrawencjonalizacji wprowadzona ustawą z dnia 27 września 2013 r. ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw*, „Kwartalnik Prawo-Społeczeństwo-Ekonomia” 2015, z. 1.
- Neills M., Bungerfeldt J., *Electronic monitoring and probation in Sweden and England and Wales: Comparative policy developments*, „Probation Journal” 2013, no. 60 (3).
- Niewiadomska-Krawczyk M., *Środki karne stosowane z wykorzystaniem systemu dozoru elektronicznego – zasady ich orzekania i wykonywania*, [w:] *Dziesięć lat funkcjonowania systemu dozoru elektronicznego w Polsce*, red. A. Kwieciński, Wrocław 2021.
- Nowacki Z., *System dozoru elektronicznego w ocenie osadzonych w zakładach karnych*, „Resocjalizacja Polska” 2015, nr 10.
- Nowacki Z., *Zastosowanie penitencjarne systemu dozoru elektronicznego w ocenie skazanego*, „Humanistyczne Zeszyty Naukowe – Prawa Człowieka” 2017, nr 1 (20).
- Nowakowski M., *Rozważania na tle instytucji dozoru elektronicznego w polskim prawie karnym*, „Monitor Prawniczy” 2009, nr 14.
- Nowicki K., *Próba oceny funkcjonowania systemu dozoru elektronicznego w Polsce*, [w:] *Dziesięć lat funkcjonowania systemu dozoru elektronicznego w Polsce*, red. A. Kwieciński, Wrocław 2021.
- Nowicki M.A., *Europejski Trybunał Praw Człowieka. Wybór orzeczeń 2010*, Warszawa 2011.
- Nowicki M.A., *Wokół konwencji europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Warszawa 2013.
- Ochelski T., *System elektronicznego monitoringu w Szwecji i w Wielkiej Brytanii*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2014, nr 85.
- Oczkowski T., *Objaśnienie wyrażeń ustawowych*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzošek, Warszawa 2020.
- Ornowska A., *Dozór elektroniczny w czasach epidemii koronawirusa i regulacji z tzw. tarczy antykryzysowej oraz możliwość przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności*, LEX 2020.
- Ornowska A., *Wybrane aspekty z praktyki stosowania dozoru elektronicznego w Stanach Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii*, „Probacja” 2010, nr 3–4.
- Ostaszewski P., Klimczak J., Włodarczyk-Madejska J., *Powrotność do przestępstwa skazanych, którzy odbyli karę pozbawienia wolności w Systemie Dozoru Elektronicznego (SDE)*, Warszawa 2024, [https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2024/12/2024_AWS_P_Ostaszewski_J_Klimczak_J_Włodarczyk-Madejska_Powrotnosc-do-przestepstwa-skazanych-ktorzy-odbyli-kare-pozbawienia-wolnosci.pdf](https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2024/12/2024_AWS_P_Ostaszewski_J_Klimczak_J_Wlodarczyk-Madejska_Powrotnosc-do-przestepstwa-skazanych-ktorzy-odbyli-kare-pozbawienia-wolnosci.pdf).

- Pawlak F., *Dozór elektroniczny sposobem na zmniejszenie przeludnienia więzień – fakty i wyzwania współczesności*, [w:] *Współczesne wyzwania dla systemów penitencjarnych na świecie*, red. M.M. Szwejkowska, J.D. Ryś, Olsztyn 2016.
- Pelewicz R., *Dozór elektroniczny jako środek ograniczania przeludnienia więzień w aspekcie źródeł prawa międzynarodowego praw człowieka (wybrane zagadnienia)*, „*Probacja*” 2013, nr 2.
- Pelewicz R., *Model dozoru elektronicznego w polskim prawie karnym na tle Rekomendacji CM/Rec (2014) 4 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich dotyczącej elektronicznego monitoringu*, „*Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury*” 2016, z. 1 (21).
- Pelewicz R., *Model dozoru elektronicznego w polskim prawie karnym w świetle zalecenia Rec (99) 22 Komitetu Ministrów Rady Europy*, „*Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury*” 2013, z. 2 (8).
- Pelewicz R., *Rodzaje aktywności prokuratora w systemie dozoru elektronicznego*, „*Probacja*” 2015, nr 2.
- Pietryka A., Wiśniewska K., *Dozór elektroniczny – stan obecny i wyzwania przyszłości*, Warszawa 2012, <https://www.hfhr.pl/publikacja-raportu-dozor-elektroniczny-stan-obecny-i-wyzwania-przyszlosci>.
- Pikulski S., Szczechowicz K., *Zatrzymanie i tymczasowe aresztowanie w świetle praw i wolności obywatelskich*, Olsztyn 2004.
- Pływaczewski E.W., Guzik-Makaruk E.M., Jurgielewicz-Delegacz E., *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego – możliwości i perspektywy*, [w:] *Przyszłość polskiego prawa karnego. Alternatywne reakcje na przestępstwo*, red. S. Pikulski, W. Cieślak, M. Romańczuk-Grącka, Olsztyn 2015.
- Postulski K., *Fakultatywne odroczenie wykonania kary pozbawienia wolności*, „*Palestra*” 2013, nr 58/5–6.
- Postulski K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2017.
- Postulski K., *Odwołanie odroczenia i przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności*, „*Palestra*” 2014, nr 5–6.
- Postulski K., *Stan zdrowia skazanego w aspekcie zdolności do odbywania kary pozbawienia wolności*, „*Prokuratura i Prawo*” 2015, nr 7–8.
- Postulski K., *Środek zabezpieczający w postaci elektronicznej kontroli miejsca pobytu*, [w:] *Środki zabezpieczające*, t. 7, red. L.K. Paprzycki, A. Marek, Warszawa 2015.
- Postulski K., *Udział prokuratora w postępowaniu wykonawczym po ostatnich zmianach Kodeksu karnego wykonawczego*, „*Prokuratura i Prawo*” 2018, nr 5.
- Postulski K., *Zarządzenie przerwy w wykonaniu kary w systemie dozoru elektronicznego*, [w:] *Dziesięć lat funkcjonowania systemu dozoru elektronicznego w Polsce*, red. A. Kwieciński, Wrocław 2021.
- Postulski K., *Zezwolenie na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego*, „*Prokuratura i Prawo*” 2017, nr 1.
- Prawomocne skazania osób dorosłych w latach 1946–2016*, Warszawa 2017.

- Przesławski T., Sopiński M., Stachowska E., *Analiza i oceny funkcjonowania systemu dozoru elektronicznego w Polsce w latach 2013–2017*, Warszawa 2020.
- Przesławski T., Stachowska E., *Analiza i oceny funkcjonowania systemu dozoru elektronicznego w Polsce w latach 2018–2019*, Warszawa 2021.
- Pstrąg D., *Warunkowe przedterminowe zwolnienie a problem readaptacji społecznej skazanych*, [w:] *Skuteczna resocjalizacja. Doświadczenia i propozycje*, red. Z. Bartkiewicz, A. Węgliński, Lublin 2008.
- Pyrcał-Górowska M., *Komentarz do art. 99 k.k.*, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna*, t. I, *Komentarz do art. 53–116*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2016.
- Pyrcał-Górowska M., *Środki zabezpieczające w polskim systemie prawnym de lege lata*, [w:] *Środki zabezpieczające. Ujęcie systemowe*, red. A. Barczak-Oplustil, M. Pyrcak-Górowska, A. Zoll, Kraków 2021.
- Readaptacja społeczna skazanych na wieloletnie kary pozbawienia wolności*, Warszawa 2015.
- Rowicka M., *Uzależnienia behawioralne. Profilaktyka i terapia*, Warszawa 2015.
- Róg J., *Wykonywanie kary w systemie dozoru elektronicznego a prawo do zabezpieczenia społecznego*, „Państwo i Prawo” 2012, nr 2.
- Rusinek M., *Krytycznie o przyjętym kształcie dozoru elektronicznego*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2008, nr 60.
- Rusinek M., *Ustawa o dozorcze elektronicznym. Komentarz*, Warszawa 2010.
- Rzepliński A., *Wyroki Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu. Sprawa Guzzardi przeciwko Włochom. Wyrok z dnia 6 listopada 1980 r. (Seria A nr 39)*, <http://kryminologia.ipsir.uw.edu.pl/index.php/publikacje/orzecznictwo-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka-w-strasburgu>.
- Sadło-Nowak A., *System elektronicznego dozoru jako sposób wykonywania kary pozbawienia wolności*, [w:] *Wybrane problemy indywidualizacji wykonywania kary pozbawienia wolności i środków probacyjnych*, red. A. Nawój-Śleszyński, J. Łuczak, Łódź 2017.
- Sarnecki P., *Komentarz do art. 41*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz II*, red. L. Garlicki, M. Zubik, Warszawa 2016.
- Sarzała D., *Instytucja elektronicznie monitorowanego dozoru skazanych jako alternatywa dla dyscyplinarno-izolacyjnego systemu wykonywania kary pozbawienia wolności*, [w:] *Kierunki zmian organizacyjno-technicznych w Służbie Więziennej*, red. A. Misiuk, M. Kalaman, Warszawa 2016.
- Sarzała D., *Resocjalizacyjny wymiar dozoru elektronicznego jako nieizolacyjnego modelu wykonywania kary pozbawienia wolności*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” 2016, t. 35, z. 2.
- Sienkiewicz Z., *Wymiar kary*, [w:] *Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna*, red. M. Bojarski, Warszawa 2015.
- Skorupka J., *Komentarz do art. 257–259 k.p.k.*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2020.
- Skowronek G., *Ustawa o grach hazardowych. Komentarz*, Warszawa 2021.

- Soroka P., „Zakaz stadionowy” w prawie polskim, „Acta Erasiana” 2014, nr 7.
- Soroka T., *Kara ograniczenia wolności*, [w:] *Nowelizacja prawa karnego 2015*. Komentarz, red. W. Wróbel, Kraków 2015.
- Sroka T., *Koncepcja jedności kary ograniczenia wolności w nowym modelu tej kary po nowelizacji z 20 lutego 2015 r.*, „Palestra” 2015, nr 7–8.
- Stańdo-Kawecka B., *Dozór elektroniczny w Polsce – uwagi w świetle rekomendacji Rady Europy*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2015, nr 86.
- Stańdo-Kawecka B., *Dozór elektroniczny w systemie sankcji karnych w wybranych krajach europejskich*, „Państwo i Prawo” 2012, nr 5.
- Stańdo-Kawecka B., *Elektroniczne monitorowanie skazanych w kontekście przestępstwa samouwolnienia*, [w:] *Dziesięć lat funkcjonowania dozoru elektronicznego w Polsce*, red. A. Kwieciński, Wrocław 2021.
- Stańdo-Kawecka B., *Rekomendacja 1257 (1995) o warunkach pozbawienia wolności w państwach członkowskich Rady Europy*. Komentarz, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72–73.
- Stasiak K., *Zadania kuratora sądowego w związku z wykonywaniem systemu dozoru elektronicznego*, [w:] *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, red. K. Stasiak, Warszawa 2018.
- Stasiak K., Jedynak T., *Charakterystyka stosunku pracy kuratora sądowego i aplikanta kuratorskiego*, [w:] *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, red. K. Stasiak, Warszawa 2018.
- Stefański R.A., *Kara pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2007, nr 4.
- Stefański R.A., *Środki karne*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2016.
- Stefański R.A., *Środek karny zakazu wstępu na imprezy masowe w świetle projektu noweli do Kodeksu karnego*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2007, nr 3.
- Stefański R.A., *Środki zapobiegawcze w nowym Kodeksie postępowania karnego*, Warszawa 1998.
- Stefański R.A., *Zakaz prowadzenia pojazdów jako środek probacyjny*, „Probacja” 2019, nr 2.
- Stefański R.A., Zabłocki S., *Kodeks postępowania karnego*, t. II, Komentarz do art. 167–296, Warszawa 2019.
- Stępiński P., *Środki penalne we Francji i Polsce. Doktryna, legislacja, praktyka*, Warszawa 2012.
- Szczygieł G.B., *Kara pozbawienia wolności*, [w:] *Kary i inne środki reakcji prawnokarnej*, red. M. Melezini, Warszawa 2016.
- Szczygieł G.B., *Wykonywanie kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego a przeludnienie zakładów karnych*, [w:] *Aktualne problemy prawa karnego. Księga pamiątkowa z okazji Jubileuszu 70. Urodzin Profesora Andrzeja J. Szwarcza*, red. Ł. Pohl, Poznań 2009.

- Szczygieł G.B., *Zasada poszanowania godności skazanego a przeludnienie zakładów karnych*, [w:] *X lat obowiązywania Kodeksu karnego wykonawczego*, red. S. Lelental, G.B. Szczygieł, Białystok 2009.
- Szewczyk M., *Jaka alternatywa dla krótkoterminowej kary pozbawienia wolności?*, [w:] *Nauki penalne wobec problemów współczesnej przestępczości. Księga jubileuszowa z okazji 70. Rocznicy urodzin Profesora Andrzeja Gaberle*, red. K. Krajewski, Warszawa 2007.
- Szewczyk M., Wojtaszczyk A., Zontek W., *Przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości*, [w:] *Kodeks karny. Część szczególna, t. II, cz. II, Komentarz do art. 212–277b*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2017.
- Szewczyk P.J., *Rola i znaczenie norm soft law w prawie Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej*, [w:] *Ius cogens. Soft law. Dwa bieguny prawa międzynarodowego publicznego*, red. B. Kuźniak, M. Ingelevic-Citak, Kraków 2017.
- Szołucha S., *Czynnik czasu przy zastosowaniu tymczasowego aresztowania – wnioski de lege ferenda*, [w:] *Rzetelny proces karny. Księga jubileuszowa Profesor Zofii Świdry*, red. J. Skorupka, Warszawa 2009.
- Szumski A., *Tymczasowe aresztowanie w kontekście zasady domniemania niewinności. Aspekty karnoprosesowe i prawnomiędzynarodowe*, Wrocław 2012.
- Szumski J., *Środki penalne w polskim prawie wykroczeń na tle doświadczeń praktyki*, Lublin 1995.
- Szymanowski T., *Nowelizacja kodeksu karnego w 2015 r.*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2015, nr 87.
- Szymanowski T., *Nowelizacja prawa karnego wykonawczego – przegląd ważniejszych zagadnień*, „Palestra” 2015, nr 7–8.
- Szymanowski T., *Międzynarodowe konwencje o postępowaniu wobec skazanych, zwłaszcza osób pozbawionych wolności*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72–73.
- Szymanowski T., *Przeludnienie zakładów karnych, jego następstwa i metody ograniczania tego zjawiska*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2007, z. 1.
- Tiutunik B., Pilc J., *Zainfekowane prawo – zmiany w prawie karnym wprowadzone przez ustawę 31.03.2020 r. Covid-19*, <https://palestra.pl/pl/aktualnosci/artikul/zainfekowane-prawo-zmiany-w-prawie-karnym-wprowadzone-przez-ustawe-z-31.03.2020-r.-covid-19>.
- Trybus M., Kamuda D., *Kara aresztu wojskowego w polskim prawie karnym wojskowym XX wieku w ujęciu historycznym*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Prawnicza” 2015, z. 87.
- Ważny A., *Praktyczne aspekty ustawy o dozorze elektronicznym*, „Prawo w Działaniu” 2011, nr 9.
- Wiciński G., *Postępowania incydentalne związane z wykonywaniem kary pozbawienia wolności w programie probacji*, Łódź 2012.
- Wiciński G., *Przerwa w karze pozbawienia wolności wykonywanej w systemie dozoru elektronicznego*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2010, nr 67–68.

- Wojtczak A., Zmudzińska K., *Wybrane aspekty odpowiedzialności oraz ochrony prawnej funkcjonariuszy Służby Więziennej w Polsce*, [w:] *Odpowiedzialność prawna funkcjonariuszy publicznych. Wybrane zagadnienia*, red. M. Giżyńska, D. Ossowska-Salomonowicz, F. Freitaga, M. Malessa, K. Pawikowski, Olsztyn 2017.
- Woronowicz Sz., *Resocjalizacja – zarys problematyki*, Warszawa 2015.
- Wróbel W., *Aktualne problemy intertemporalne okresu przejściowego po wejściu w życie ustawy z 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw. Część 1*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2015, r. 19, z. 3.
- Wróbel W., Wojtaszczyk A., Zontek W., *Przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości*, [w:] *Przestępstwa przeciwko państwu i dobrom zbiorowym*, t. 8, red. L. Gardocki, Warszawa 2013.
- Wróbel W., *Zmiana normatywna i zasady intertemporalne w prawie karnym*, Kraków 2003.
- Zagórski J., *Przeludnienie polskich zakładów karnych i aresztów śledczych – jego uwarunkowania i skutki*, [w:] *Misja Służby Więziennej a jej zadania wobec aktualnej polityki karnej i oczekiwań społecznych*, red. W. Ambrozik, H. Machel, P. Stępiak, Poznań–Gdańsk–Warszawa 2008.
- Zakrzewski P., *Środki zabezpieczające o charakterze wolnościowym*, [w:] *Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz*, red. W. Wróbel, Kraków 2015.
- Zalewski W., *Środki karne*, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna*, t. II, *Komentarz art. 32–116*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2015.
- Zgoliński I., *Nowe sposoby wykonywania kary pozbawienia wolności*, „Jurysta” 2008, nr 5.
- Zgoliński I., *Środki zabezpieczające*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzošek, Warszawa 2020.
- Zgoliński I., *System dozoru elektronicznego*, [w:] *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, red. J. Lachowski, Warszawa 2018.
- Zgoliński I., *Zakres zmian w obszarze prawa karnego wykonawczego dokonany na podstawie ustawy z dnia 7 lipca o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2024, z. 1 (53).
- Ziółkowska A., *Środki karne*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzošek, Warszawa 2020.
- Znajdek J., *Zakaz wstępu na imprezę masową*, [w:] *Środki karne po nowelizacji w 2015 roku*, red. R.A. Stefański, Warszawa 2016.
- Zoll A., *Wyłączenie odpowiedzialności karnej*, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna*, t. I, *Komentarz do art. 1–52*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2016.
- Żółtek S., *Zasady odpowiedzialności karnej*, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz. Art. 1–116*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2017.

Akty normatywne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 roku, przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 roku, podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 roku (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483).
- Kodeks Karny Rzeszy Niemieckiej z dnia 15 maja 1871 roku z późniejszymi zmianami i uzupełnieniami po rok 1918 wraz z ustawą wprowadczą do Kodeksu Karnego dla Związku Północno-Niemieckiego (Rzeszy Niemieckiej) z dnia 31 maja 1871 roku, przekład urzędowy Departamentu Sprawiedliwości Ministerstwa b. dzielnicy pruskiej, Poznań 1920.
- Dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 listopada 1938 roku o rozciągnięciu mocy obowiązującej niektórych aktów ustawodawczych na odzyskane ziemie Śląska Cieszyńskiego (Dz.U. z 1938 r. Nr 90, poz. 612).
- Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 23 września 1944 roku – Kodeks Karny Wojska Polskiego (Dz.U. z 1944 r. Nr 6, poz. 27).
- Dekret z dnia 26 czerwca 1945 roku – Wojskowe przepisy dyscyplinarne (Dz.U. z 1945 r. Nr 37, poz. 219).
- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 roku – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 1964 r. Nr 9, poz. 59).
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 roku – Kodeks cywilny (Dz.U. z 1964 r. Nr 16, poz. 93).
- Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 roku – Przepisy wprowadzające Kodeks karny (Dz.U. z 1969 r. Nr 13, poz. 95).
- Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 roku – Kodeks karny (Dz.U. z 1969 r. Nr 13, poz. 94).
- Ustawa z dnia 20 maja 1971 roku – Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 1971 r. Nr 12, poz. 114).
- Ustawa z dnia 26 października 1982 roku o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. z 1982 r. Nr 35, poz. 228).
- Ustawa z dnia 7 grudnia 1989 roku o amnestii (Dz.U. z 1989 r. Nr 64, poz. 390).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 1997 r. Nr 90, poz. 557).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1997 r. Nr 89, poz. 555).
- Ustawa z dnia 27 lipca 2001 roku o kuratorach zawodowych (Dz.U. z 2001 r. Nr 98, poz. 1071).
- Ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (Dz.U. z 2004 r. Nr 64, poz. 593).
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U. z 2005 r. Nr 179, poz. 1485).
- Ustawa z dnia 27 stycznia 2022 roku o dokumentach paszportowych (Dz.U. z 2022 r. poz. 350).

- Ustawa z dnia 7 września 2007 roku o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz.U. z 2007 r. Nr 191, poz. 1366).
- Ustawa z dnia 30 maja 2008 roku o zmianie ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz.U. z 2008 r. Nr 113, poz. 719).
- Ustawa z dnia 20 marca 2009 roku o bezpieczeństwie imprez masowych (Dz.U. z 2009 r. Nr 62, poz. 504).
- Ustawa z dnia 9 października 2009 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2009 r. Nr 190, poz. 1475).
- Ustawa z dnia 19 listopada 2009 roku o grach hazardowych (Dz.U. z 2009 r. Nr 201, poz. 1540).
- Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 roku o Służbie Więziennej (Dz.U. z 2010 r. Nr 79, poz. 523).
- Ustawa z dnia 21 maja 2010 roku o zmianie ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz.U. z 2010 r. Nr 101, poz. 647).
- Ustawa z dnia 24 września 2010 roku o ewidencji ludności (Dz.U. z 2010 r. Nr 217, poz. 1427).
- Ustawa z dnia 31 sierpnia 2011 roku o zmianie ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2011 r. Nr 217, poz. 1280).
- Ustawa z dnia 16 września 2011 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2011 r. Nr 240, poz. 1431).
- Ustawa z dnia 25 maja 2012 roku o zmianie ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz.U. z 2012 r. poz. 692).
- Ustawa z dnia 22 lutego 2013 roku o zmianie ustawy o pomocy społecznej oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2013 r. poz. 509).
- Ustawa z dnia 24 maja 2013 roku o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (Dz.U. z 2013 r. poz. 628).
- Ustawa z dnia 12 lipca 2013 roku o zmianie ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz.U. z 2013 r. poz. 915).
- Ustawa z dnia 27 września 2013 roku o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2013 r. poz. 1247).
- Ustawa z dnia 22 listopada 2013 roku o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (Dz.U. z 2014 r. poz. 24).
- Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 roku o cudzoziemcach (Dz.U. z 2013 r. poz. 1650).
- Ustawa z dnia 20 lutego 2015 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2015 r. poz. 396).

- Ustawa z dnia 11 marca 2016 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2016 r. poz. 428).
- Ustawa z dnia 12 kwietnia 2018 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy i ustawy o Służbie Więziennej (Dz.U. z 2018 r. poz. 1010).
- Ustawa z dnia 31 marca 2020 roku o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2020 r. poz. 568).
- Ustawa z dnia 15 kwietnia 2021 roku o zmianie ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (Dz.U. z 2021 r. poz. 931).
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 roku o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz.U. z 2022 r. poz. 1700).
- Ustawa z dnia 7 lipca 2022 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r. poz. 2600).
- Ustawa z dnia 5 sierpnia 2022 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r. poz. 1855).
- Ustawa z dnia 26 stycznia 2023 roku o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 403).
- Decyzja Ramowa z dnia 13 czerwca 2002 roku w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między Państwami Członkowskimi (2002/584/WSiSW).
- Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej.
- Konkluzje Rady w sprawie środków będących alternatywą wobec pozbawienia wolności: wykorzystanie kar i środków alternatywnych w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych (Dz.Urz. UE C 422/9).
- Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, przyjęta i proklamowana rezolucją Zgromadzenia Ogólnego ONZ 217 A (III) w dniu 10 grudnia 1948 roku.
- Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 roku (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284).
- Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 roku (Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167).
- Europejska konwencja o zapobieganiu torturom oraz niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, sporządzona w Strasburgu w dniu 26 listopada 1987 roku (Dz.U. z 1995 r. Nr 46, poz. 238).
- Wzorcowe reguły minimalne Narodów Zjednoczonych dotyczące środków o charakterze nieizolacyjnym (Zasady Tokijskie). Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 45/110 z dnia 14 grudnia 1990 roku.
- Recommendation No. R (92) 16 of the Committee of Ministers to Member States on the European Rules on community sanctions and measures (adopted by the Committee of Ministers on 19 October 1992 at the 482nd meeting of the Ministers' Deputies).

- Rekomendacja Nr R (92) 16 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dotyczących sankcji i środków alternatywnych, przyjęta przez Komitet Ministrów 19 października 1992 roku podczas 482. spotkania zastępców ministrów, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72–73.
- Recommendation No. 1257 (1995). Conditions of detention in Council of Europe member states.
- Rekomendacja 1257 (1995) o warunkach pozbawienia wolności w państwach członkowskich Rady Europy, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72–73.
- Recommendation No. R (99) 22 concerning prison overcrowding and prison population inflation.
- Rekomendacja Nr R (99) 22 dotycząca przeludnienia w więzieniach i wzrostu populacji więziennej, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72–73.
- Recommendation Rec 2000 (22) of the Committee of Ministers to Member States on improving the implementation of the European Rules on community sanctions and measures (adopted by the Committee of Ministers on 29 November 2000 at the 731st meeting of the Ministers’ Deputies).
- Rekomendacja Rec 2000 (22) Komitetu Ministrów dla państw członkowskich o usprawnieniu implementacji europejskich reguł dotyczących sankcji i środków alternatywnych, przyjęta przez Komitet Ministrów 29 listopada 2000 roku podczas 731. spotkania zastępców ministrów, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72–73.
- Recommendation No. 1741 (2006). Social reintegration of prisoners.
- Rekomendacja 1741 (2006) Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy o społecznej reintegracji skazanych, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72–73.
- Recommendation Rec (2006) 2 of the Committee of Ministers to Member States on the European Prison Rules (adopted by the Committee of Ministers on 11 January 2006 at the 952nd meeting of the Ministers’ Deputies).
- Rekomendacja Rec (2006) 2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72–73.
- Recommendation CM/Rec (2010) 1 of the Committee of Ministers to Member States on the Council of Europe Probation Rules (adopted by the Committee of Ministers on 20 January 2010 at the 1075th meeting of the Ministers’ Deputies).
- Recommendation CM/Rec (2014) 4 of the Committee of Ministers to Member States on electronic monitoring (adopted by the Committee of Ministers on 19 February 2014 at the 1192nd meeting of the Ministers’ Deputies).
- Recommendation CM/Rec (2017) 3 of the Committee of Ministers to Member States on the European Rules on community sanctions and measures (adopted by the Committee of Ministers on 22 March 2017 at the 1282nd meeting of the Ministers’ Deputies).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 lutego 1928 roku o areszcie domowym (Dz.U. z 1928 r. Nr 26, poz. 228).

- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 10 marca 1928 roku w sprawie aresztu domowego (Dz.U. z 1928 r. Nr 27, poz. 26).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 roku w sprawie kodeksu karnego wojskowego (Dz.U. z 1928 r. Nr 36, poz. 328).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 11 lipca 1932 roku – przepisy wprowadzające kodeks karny i prawo o wykroczeniach (Dz.U. z 1932 r. Nr 60, poz. 573).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 roku – Prawo o wykroczeniach (Dz.U. z 1932 r. Nr 60, poz. 572).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 21 października 1932 roku – Przepisy wprowadzające kodeks karny wojskowy (Dz.U. z 1932 r. Nr 91, poz. 766).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 21 października 1932 roku – Kodeks karny wojskowy (Dz.U. z 1932 r. Nr 91, poz. 765).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 sierpnia 2003 roku w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz.U. z 2003 r. Nr 151, poz. 1469).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 grudnia 2008 roku w sprawie wysokości kosztów odbywania kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz.U. z 2008 r. Nr 236, poz. 1640).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 marca 2009 roku w sprawie sposobu, zakresu i trybu sprawowania nadzoru nad wykonywaniem kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz.U. z 2009 r. Nr 45, poz. 370).
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 16 stycznia 2014 roku w sprawie Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym (Dz.U. z 2014 r. poz. 89).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 maja 2015 roku w sprawie określenia szczegółowych warunków technicznych i wymagań funkcjonalnych, jakie powinny spełniać środki techniczne służące do wykonywania dozoru elektronicznego, oraz sposobu funkcjonowania systemu komunikacyjno-monitorującego (Dz.U. z 2015 r. poz. 797).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 2015 roku w sprawie wysokości opłaty wyrównawczej dla nadajnika i rejestratora stacjonarnego lub przenośnego służących do wykonywania dozoru elektronicznego (Dz.U. z 2015 r. poz. 813).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 grudnia 2015 roku – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. z 2015 r. poz. 2316).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 kwietnia 2016 roku – Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (Dz.U. z 2016 r. poz. 508).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 grudnia 2022 roku w sprawie sposobu oraz szczegółowych warunków wykonywania kar, środków karnych i środków zabezpieczających w systemie dozoru elektronicznego (Dz.U. z 2022 r. poz. 2684).

- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 grudnia 2022 roku w sprawie wzoru pisemnego pouczenia o przysługujących skazanemu prawach i ciążących na nim obowiązkach związanych z dozorem elektronicznym, jak również o konsekwencjach naruszenia tych obowiązków (Dz.U. z 2022 r. poz. 2689).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 10 grudnia 2024 roku w sprawie wysokości opłaty wyrównawczej dla nadajnika i rejestratora stacjonarnego lub przenośnego służących do wykonywania dozoru elektronicznego (Dz.U. z 2024 r. poz. 1830).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 8 marca 2019 roku zmieniającego rozporządzenie w sprawie określenia szczegółowych warunków technicznych i wymagań funkcjonalnych, jakie powinny spełniać środki techniczne służące do wykonania dozoru elektronicznego, oraz sposobu funkcjonowania systemu komunikacyjno-monitorującego (Dz.U. z 2019 r. poz. 514).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 roku – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. z 2019 r. poz. 1141).
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 13 marca 2020 roku w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego (Dz.U. z 2020 r. poz. 433).
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 roku w sprawie odwołania na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego (Dz.U. z 2020 r. poz. 490).
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 roku w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii (Dz.U. z 2020 r. poz. 491).

Orzecznictwo

- Case of M. v. Germany, Application No. 19359/04, Judgment of 17 December 2009, <https://hudoc.echr.coe.int>.
- Dacosta Silva v. Spain, Application no. 69966/01, Judgment of 2 November 2006, <https://hudoc.echr.coe.int>.
- Engel and others v. Netherlands, no. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72, Judgment of 8 June 1976, <https://www.echr.coe.int>.
- Mancini v. Italy, Application no. 44955/98, Judgment of 2 August 2001, <https://www.echr.coe.int>.
- Orzeczenie w sprawie Stanev przeciwko Bułgarii, skarga nr 36760/06, <http://www.hfhr.pl/publikacje/omowienie-orzeczen-etpcz>.
- Raimondo v. Italy, Application no. 12954/87, Judgment of 22 February 1994, <https://www.echr.coe.int>.

- Stanev v. Bulgaria, Application No. 36760/06, Judgment of 17 January 2012, <https://www.eschr-net.org>.
- Trijonis v. Lithuania decision, Application no. 2333/02, Judgment of 17 March 2005, <https://www.echr.coe.int>.
- Wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (czwarta izba) z dnia 28 lipca 2016 roku, sprawa C-294/16 PPU, ZOTSiS 2016/7/I-610.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 10 lipca 2000 roku sygn. akt SK 21/99, OTK 2000/5/144.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 maja 2008 roku sygn. akt SK 25/07, OTK-A 2008/6/119.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 14 lipca 2020 roku sygn. akt Kp 1/19, OTK-A 2020/36.
- Postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 września 2006 roku sygn. akt Ts 127/06, OTK-B 2007/4/168.
- Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 1992 roku sygn. akt I KZP 17/92, OSNKW 1992/7-8/53.
- Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 31 marca 2021 roku sygn. akt I KZP 7/20, LEX nr 3154245.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 1933 roku sygn. akt III K 1153/33, LEX nr 387707.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 grudnia 1975 roku sygn. akt II KRN 46/75, OSNKW 1976/2/27.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 września 1992 roku sygn. akt III KRN 129/92, OSNKW 1993/1-2/6.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 grudnia 1997 roku sygn. akt V KKN 26/97, LEX nr 33275.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 maja 2012 roku sygn. akt III KK 398/11, LEX nr 1212384.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 maja 2014 roku sygn. akt III KK 16/14, LEX nr 1469141.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 czerwca 2017 roku sygn. akt I KZP 3/17, LEX nr 2334899.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 lutego 1974 roku sygn. akt IV KRN 17/74, OSNKW 1974/5/95.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 października 1988 roku sygn. akt V KRN 212/88, LEX nr 17938.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 lutego 1995 roku sygn. akt WZ 35/95, OSNKW 1995/7-8/52.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 października 1995 roku sygn. akt III KRN 96/95, LEX nr 479155.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 2 marca 2001 roku sygn. akt V KKN 543/00, LEX nr 51924.

- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 października 2010 roku sygn. akt V KK 301/10, LEX nr 612941.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2016 roku sygn. akt I KZP 18/15, OSNKW 2016/4/24.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2017 roku sygn. akt I KZP 11/16, <http://www.sn.pl>.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 18 września 2003 roku sygn. akt II AKa 230/03, LEX nr 82906.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 8 maja 2013 roku sygn. akt II AKo 51/13, LEX nr 1312147.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 16 stycznia 2008 roku sygn. akt II AKz 33/08, LEX nr 578235.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 6 lutego 2008 roku sygn. akt II AKz 103/08, LEX nr 418589.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 12 grudnia 1996 roku sygn. akt II AKz 508/96, LEX nr 28409.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 5 maja 2004 roku sygn. akt II AKz 144/04, LEX nr 120294.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 27 października 2005 roku sygn. akt II AKzw 641/05, LEX nr 170270.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 2 kwietnia 2008 roku sygn. akt II AKz 238/08, LEX nr 410367.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 5 listopada 2010 roku sygn. akt II AKzw 1081/10, LEX nr 783405.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 13 stycznia 2015 roku sygn. akt II AKzw 1466/14, LEX nr 1711358.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 11 lutego 2015 roku sygn. akt II AKzw 87/15, LEX nr 1768182.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 29 listopada 1999 roku sygn. akt II AKz 512/99, LEX nr 39094.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 1 października 2008 roku sygn. akt II AKz 432/08, LEX nr 500260.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 5 sierpnia 2009 roku sygn. akt II AKzw 672/09, LEX nr 524004.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie z dnia 28 maja 2015 roku sygn. akt II AKo 40/15, LEX nr 1712697.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 28 listopada 2006 roku sygn. akt II AKz 598/06, OSA 2007/9/45.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 26 kwietnia 2017 roku sygn. akt II AKzw 593/17, LEX nr 2287444.
- Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 8 maja 2013 roku sygn. akt II FSK 1831/11, LEX nr 1321115.

- Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 16 września 2014 roku sygn. akt II OSK 2172/14, LEX nr 1572719.
- Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 5 stycznia 2017 roku sygn. akt II FSK 3679/14, LEX nr 2239481.
- Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Lublinie z dnia 14 lutego 2008 roku sygn. akt III SA/Lu 574/07, LEX nr 460009.
- Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Lublinie z dnia 18 listopada 2010 roku sygn. akt III SA/Lu 337/10, LEX nr 757110.
- Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu z dnia 5 marca 2014 roku sygn. akt II SA/Po 545/13, LEX nr 1443630.
- Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 20 kwietnia 2017 roku sygn. akt II SA/Wa 113/17, LEX nr 2281691.
- Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego we Wrocławiu z dnia 20 lipca 2016 roku sygn. akt II SA/Wr 272/16, LEX nr 2103024.

Inne źródła

- Aktywność apelacji sądowych w 2013–2019, 2021–2022 roku, <https://sw.gov.pl/jednostka/biuro-dozoru-elektronicznego>.
- Areszt elektroniczny jako nowy środek zapobiegawczy – projekt nowelizacji Kodeksu postępowania karnego, <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/areszt-elektroniczny-jako-nowy-srodek-zapobiegawczy---projekt-nowelizacji-kodeksu-postepowania-karnego>.
- Bezpieczeństwo ofiar przestępstw – przełomowe zmiany w Systemie Dozoru Elektronicznego, <https://ms.gov.pl>.
- Biuletyn SDE 2023 roku, <https://sw.gov.pl/jednostka/biuro-dozoru-elektronicznego>.
- Custody, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/354087/yjb-brochure-custody-English.pdf.
- Detention and Training Order, Persistent Offender, <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/youth-offenders>.
- Ekspertyza. Populistyczna nowelizacja prawa karnego. Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (druk senacki nr 762), <https://kipk.pl/wp-content/uploads/2022/07/novelizacja2022.pdf>.
- Grupa Comp z kontraktem na System Dozoru Elektronicznego, <https://www.comp.com.pl/grupa-comp-z-kontraktem-na-system-dozoru-elektronicznego>.
- Home Detention Curfew (HDC) Policy Framework, <https://www.gov.uk>.
- Informacja o istotnych problemach wynikających z działalności i orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego w 2008 roku, Warszawa 2009, <https://trybunal.gov.pl>.

- Informacja o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego z dnia 16 lipca 2012 roku, <https://ms.gov.pl>.
- Informacja z dnia 17 marca 2019 roku udzielona Zastępczyni Rzecznika Praw Obywatelskich przez Zastępcę Dyrektora Generalnej Służby Więziennej, <https://bip.brpo.gov.pl>.
- Intensive Supervision and Surveillance Programme (ISSP), <https://www.bristol.gov.uk>.
- Intensive Supervision and Surveillance Programme (ISSP), <https://www.tameside.gov.uk>.
- Immigration bail conditions: electronic monitoring (EM) expansion pilot (accessible), <https://www.gov.uk/government/publications/offender-management/immigration-bail-conditions-electronic-monitoring-em-expansion-pilot-accessible>.
- Immigration detention bail, <https://www.gov.uk>.
- Kiedy KOZZD nr 2 w Czersku przyjmie nowych pacjentów? Odpowiedź Ministra Zdrowia, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-mz-kozzd-nr2-czersk-pytania>.
- Komunikat w sprawie zaludnienia zakładów karnych i aresztów śledczych w dniu 30 maja 2025 roku, <https://www.sw.gov.pl/strona/statystyka--komunikat>.
- Koronawirus. Obywatel czeka na zmianę kary więzienia na dozór elektroniczny – a to sprawa pilna, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/koronawirus-rpo-obywatel-czeka-na-zmiane-kary-wiezienia-na-dozor-elektroniczny>.
- Koronawirus. Uwagi RPO do projektu specustawy dla Sejmu, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/koronawirus-uwagi-rpo-do-projektu-specustawy>.
- Krajowy Ośrodek Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym w Gostyninie. Działania Rzecznika Praw Obywatelskich od 2015 roku, <https://bip.brpo.gov.pl/>.
- Międzynarodowa Statystyczna Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych 10. Rewizja (ICD-10)-WHO, <https://icd.who.int/browse10/2019/en>.
- Opinia z dnia 6 czerwca 2006 roku do druku sejmowego nr 338 – Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy Kodeks wykroczeń oraz ustawy Kodeks karny, <http://orka.sejm.gov.pl>.
- Opinia z dnia 31 maja 2006 r. do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks wykroczeń oraz ustawy – Kodeks karny (druk 338), <http://orka.sejm.gov.pl>.
- Opinia do projektu Ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw (druk 3750), <http://orka.sejm.gov.pl>.
- Opinia Naczelnej Rady Adwokackiej w sprawie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy Kodeks wykroczeń oraz ustawy Kodeks karny, <http://orka.sejm.gov.pl>.
- Opinia z dnia 31 maja 2006 roku o poselskim projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks wykroczeń oraz ustawy – Kodeks karny, <http://orka.sejm.gov.pl>.

- Opinia o projekcie poselskim ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw, <http://orka.sejm.gov.pl>.
- Opinia Krajowej Rady Sądownictwa z dnia 17 marca 2005 roku w sprawie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw, <http://orka.sejm.gov.pl>.
- Persistent Offender, <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/youth-offenders>.
- Persistent Offender, <https://consult.justice.gov.uk>.
- Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw, druk nr 3750, <http://www.sejm.gov.pl>.
- Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks wykroczeń oraz ustawy – Kodeks karny, druk nr 338, <http://www.sejm.gov.pl>.
- Projekt ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, druk nr 1237, <http://www.sejm.gov.pl>.
- Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks wykroczeń oraz ustawy – Kodeks karny, druk nr 1352, <http://www.sejm.gov.pl>.
- Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw, nr UD194, <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt>.
- Projekt ustawy z dnia 28 października 2024 roku o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt>.
- Projekt ustawy z dnia 7 stycznia 2025 roku o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, <https://www.gov.pl>.
- Raport bieżący nr 14/2016 z dnia 8 sierpnia 2016 roku, <https://www.impel.pl>.
- Raport bieżący nr 20/2018 z dnia 5 lipca 2018 roku, <https://www.impel.pl>.
- Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur z rewizytacji Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym w Gostyninie (wyciąg), <https://bip.brpo.gov.pl>.
- Roczna informacja statystyczna za rok 2024, <https://www.sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna>.
- Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego oraz niektórych innych ustaw, druk nr 4602, <http://www.sejm.gov.pl>.
- Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw, druk nr 299, <https://www.sejm.gov.pl>.
- Słownik Języka Polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/personel.html>.
- Sprawozdanie z wizytacji przeprowadzonej w dniach od 3 kwietnia 2017 roku do 5 maja 2017 roku w Zakładzie Karnym w Garbalinie. Wizytacja została przeprowadzona przez sędziego penitencjarnego Sądu Okręgowego w Łodzi – Sławomira Haładaję, <https://lodz.so.gov.pl>.

- Stanowisko Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka w przedmiocie przeludnienia w zakładach karnych, http://www.hfhrpol.waw.pl/precedens/images/stories/przeludnienie_hfpc_opinia.pdf.
- Stanowisko Rządu do druku nr 338, <http://orka.sejm.gov.pl>.
- Stanowisko Rządu do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw (druk 3750), <http://orka.sejm.gov.pl>.
- Statystyka sądowa. Prawomocne osądzienia osób dorosłych 2014–2018, Warszawa 2020, <https://isws.ms.gov.pl>.
- Strefa Schengen i współpraca, https://eur-lex.europa.eu/legal_content/PL/TXT/?uri=LEGISSUM:l33020.
- Terminarz Śląsk Wrocław Ekstraklasa 2017/18, <https://pilkanozna.pl/index.php/12051/LOTTO-Ekstraklasa-2017/18/%C5%9A%C4%85sk-Wroc%C5%82aw/showPlan.html>.
- Terminarz Śląsk Wrocław Ekstraklasa 2018/19, <https://pilkanozna.pl/index.php/12976/Ekstraklasa-2018/19/%C5%9A%C4%85sk-Wroc%C5%82aw/showPlan.html>.
- Terminarz Śląsk Wrocław Ekstraklasa 2019/20, <https://pilkanozna.pl/index.php/13118/Ekstraklasa-2019/20/%C5%9A%C4%85sk-Wroc%C5%82aw/showPlan.html>.
- The Offender's Tag Association, <https://tomstacey.com/offenders-tag-association>.
- Uzasadnienie do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks wykroczeń oraz ustawy – Kodeks karny, druk nr 338, <http://www.sejm.gov.pl>.
- Uzasadnienie do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób, druk nr 1071, <https://www.sejm.gov.pl>.
- Uzasadnienie do projektu ustawy z dnia 6 maja 2025 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw, <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt>.
- Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy z dnia 20 lutego 2015 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk nr 2393, <http://www.sejm.gov.pl>.
- Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o Służbie Więziennej i ustawy – Kodeks karny wykonawczy, druk nr 2290, <http://www.sejm.gov.pl>.
- Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw, druk nr 2376, <https://www.sejm.gov.pl>.
- Uzasadnienie do ustawy z dnia 31 marca 2020 roku o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2020 r. poz. 568), druk nr 299, <http://www.sejm.gov.pl>.

- Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób, druk nr 1577, <https://www.sejm.gov.pl>.
- Uzasadnienie rządowego projektu ustawy z dnia 26 lutego 2010 roku o zmianie ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, druk nr 2855, <http://www.sejm.gov.pl>.
- Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy, druk nr 218, <http://www.sejm.gov.pl>.
- Najwyższa Izba Kontroli, Informacja o wynikach kontroli. Wdrożenie i eksploatacja systemu dozoru elektronicznego oraz realizacja zadań przez sądowych kuratorów zawodowych w procesie wykonywania kary pozbawienia wolności w tym systemie, Warszawa 2014, <https://www.nik.gov.pl/kontrola/P/13/101/LPO>.
- What is a Youth Rehabilitation Order and when will they come into play?, <https://www.inbrief.co.uk>.
- What is Gambling Disorder?, <https://psychiatry.org/patients-families/gambling-disorder/what-is-gambling-disorder>.
- Wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 28 października 2009 roku do Ministra Sprawiedliwości, <https://www.rpo.gov.pl>.
- Youth Rehabilitation Order, <https://www.devon.gov.uk>.
- Youth Rehabilitation Order (YROs), <https://consult.justice.gov.uk>.
- Zapis przebiegu posiedzenia Komisji Nadzwyczajnej do spraw zmian w kodyfikacjach z dnia 30 czerwca 2005 roku, <http://orka.sejm.gov.pl>.
- Zapis przebiegu posiedzenia Komisji Nadzwyczajnej do spraw zmian w kodyfikacjach z dnia 1 lipca 2005 roku, <http://orka.sejm.gov.pl>.
- Zgwałcił, a powinien być w więzieniu. Ofiara chce odszkodowania od resortu Ziobry, <https://wiadomosci.onet.pl/slask/zabrze-ofiara-gwaltu-domaga-sie-odszkodowania-od-resortu-ziobry/hb779t2>.
- Zgwałcił na przepustce. Kobieta chce pozwać Ministerstwo Sprawiedliwości, <https://www.wprost.pl/kraj/10507072/gwalt-na-przepustce-ofiara-chce-pozwac-ministerstwo-sprawiedliwosci.html>.

Spis tabel

1. Pojemność i zaludnienie wybranych jednostek organizacyjnych więziennictwa w latach 2000–2005 (stan na 31 grudnia danego roku)	145
2. Pojemność i zaludnienie wybranych jednostek organizacyjnych więziennictwa w latach 2006–2011 (stan na 31 grudnia danego roku)	145
3. Współczynnik zaludnienia oddziałów mieszkalnych w latach 2000–2011 (stan na 31 grudnia danego roku)	145
4. Współczynnik zaludnienia oddziałów mieszkalnych w latach 2012–2024 (stan na 31 grudnia danego roku)	148

Spis wykresów

1. Wykorzystanie SDE w stosunku do jego pojemności wedle danych na 31 grudnia 2024 roku	130
2. Liczba skazanych w SDE wedle danych w 2023 roku	131
3. Liczba skazanych zwolnionych z zakładu karnego/aresztu śledczego do SDE w latach 2009–2024	132
4. Liczba skazanych w SDE z uwzględnieniem kryterium wieku i płci wedle danych na dzień 31 grudnia 2023 roku	133
5. Aktywność apelacji w SDE w 2023 roku	134
6. Liczba wykonywanych orzeczeń dotyczących środków karnych przy wykorzystaniu SDE w latach 2015–2019	137
7. Mechanizm działania Systemu Dozoru Elektronicznego	232

Spis zdjęć

1. Nadajnik	233
2. Pasek nadajnika	234
3. Rejestrator stacjonarny	235
4. Rejestrator przenośny	239

Praca zawiera rozważania dotyczące problematyki dozoru elektronicznego, który jest nowym i wciąż udoskonalanym rozwiązaniem funkcjonującym na gruncie polskiego prawa karnego. Uwzględniono w niej wyniki badań empirycznych, uzyskanych ze Służby Więziennej. Monografia jest niezwykle aktualna, przedstawia genezę, praktykę stosowania oraz problemy związane z wykorzystywaniem dozoru elektronicznego, ponadto prezentuje wnioski *de lege ferenda* oraz postulaty *de lege lata*. Ma ona zatem istotne znaczenie praktyczne – rozwiązania w niej zawarte mogą być zastosowane w prawie karnym wykonawczym, prawie karnym materialnym i prawie karnym procesowym, wyznaczając nowe kierunki tej rozwijającej się konstrukcji prawnej.

PROF. DR HAB. STANISŁAW HOC, AKADEMIA NAUK STOSOWANYCH W BIELSKU-BIAŁEJ

Praca stanowi kompleksową analizę instytucji dozoru elektronicznego jako formy wykonywania kary pozbawienia wolności w systemie prawnym Rzeczypospolitej Polskiej. Autorka w sposób rzetelny i uporządkowany przedstawiła genezę, podstawy prawne, zasady stosowania oraz praktyczne aspekty funkcjonowania tego rozwiązania, ukazując jego znaczenie na tle tradycyjnych form odbywania kary. Na szczególną uwagę zasługuje trafne osadzenie tematu w kontekście zmian legislacyjnych, jakie zachodziły w przepisach dotyczących dozoru elektronicznego w ostatnich latach. Autorka poprawnie wskazała ewolucję regulacji – od wprowadzenia systemu dozoru elektronicznego jako eksperymentalnego środka w 2010 r. po jego umocowanie jako jednej z pełnoprawnych form odbywania kary w ramach Kodeksu karnego wykonawczego. Dzięki temu praca zyskuje wartość nie tylko poznawczą, ale również praktyczną, ukazując, jak zmieniają się podejścia ustawodawcy i praktyków do problemu resocjalizacji skazanych.

DR HAB. MARZENA TOUMI, PROF. ASzWoj

